

JORGE
AMADO

MULATKA GABRIELA

MULATKA
GABRIELA

JORGE AMADO

JORGE AMADO

MULATKA
GABRIELA

Kronika provinčního městečka

PRAHA 1967

ODEON

Přeložil Zdeněk Hampl

Copyright by Jorge Amado, Rio de Janeiro 1958

*Zélie, věčně žárivé,
za její zpěvy, její strast —
Gabrielin svit měsíční
a kříž mé lásky neklidné!*

*Albertu Cavalcântimu —
obraz, jak Gabriela sní,
jak tančí, jak se usmívá!
A mistr Antônio Bulhões měj
co dar a výraz obdivu
tu její vůni hřebíčku.
A Moacira Wernecka
de Castro, chlapce krasavce,
v závěti obdarovává
Gabriela svou touhou
samý vzdych.*

*A všem třem od autora
upřímné přátelství!*

(Z „Gabrieliny závěti“)

*Vonná jak hřebíček,
má skořicovou pleť;
z daleka přicházím až,
chci Gabrielu vidět.*

(Popěvek z kraje kakaovníků)

Tento milostný příběh — podivnou shodou okolností, jak by řekla dona Arminda — začal v týž jasný den, prosvětlený jarním sluncem, kdy farmář Jesuíno Mendonça zastřelil ranou z revolveru mladou paní Guedes Mendonçovou, svou choť, vynikající osobnost místní společnosti, snědou, tělnatou, milující církevní slavnosti a zubaře dr. Osmunda Pimentela, elegantního mladíka s básnickými sklony, který přibyl do Ilhéusu před několika měsíci. Téhož dne ráno, ještě než ta tragédie otřásla městem, splnila stará Filomena svou dávnou hrozbu, opustila místo kuchařky u Araba Naciba a odjela vlakem o osmé do Águy Prety k synovi, který si tam žil jako pán.

Jak se dal později slyšet João Fulgêncio, člověk, který věděl o všem, majitel papírnictví Vzor, kde se soustřeďoval intelektuální život v Ilhéusu, nemělo se to stát zrovna v takový krásný sluneční den, první po dlouhém období dešťů, kdy slunce jemně hladilo pokožku. To nebyl den vhodný k prolévání krve. Jelikož však plukovník Jesuíno Mendonça byl muž, jemuž čest a rozhodnost byly nade vše a literatura a estetické důvody zcela cizí, takové úvahy mu hlavou, obtíženou parohy, ani nekmítly. Jakmile hodiny odbily druhou s poledne, z něčeho ne se objevil (všichni si mysleli, že je na plantáži) a vyřídil svou krásnou paničku i jejího svůdce Osmunda dvěma přesně mířenými ranami. Následkem toho zapomnělo město na ostatní témata hovoru — na ranní uváznutí lodi Pobřežní společnosti ve vjezdu do přístavu, zavedení první autobusové trati mezi Ilhéusem a Itabunou, nedávný velký ples klubu Pokrok, a dokonce i na vzrušující otázku, rozvířenou Mundi-nhem Falcãem, jež se týkala bagrů pro přístav. Malé osobní drama Naciba, jenž se náhle octl bez kuchařky, vzali na vědomí

jenom jeho nejdůvěrnější přátelé, ale ani ti mu nepřikládali velkou důležitost. Všichni byli vzrušeni tragickým příběhem plantážnickovy ženy a zubaře, a to jednak proto, že všechny tři postavy pocházely z horních vrstev, jednak i pro množství zčásti lechtivých a pikantních podrobností. Neboť i přes hlásaný opojný pokrok města („Ilhéus se prudkým tempem civilizuje“, napsal významný advokát dr. Ezequiel Prado v „Ilhéuském denku“) byla tam přece jenom nejživěji vítána takováto dramatická historie lásky, žárlivosti a prolité krve. Během času zanikala ozvěna posledních výstřelů z bojů o půdu, ale záliba v krveprolévání z oněch hrdinských let zůstala Ilhéuským v krvi. A mimo to se udržely jisté mravy: vychloubáčnost, nabíjení revolveru ve dne v noci, pití a hra. Také jisté zákony, jimiž se řídil jejich život. Jednomu z nich, tomu nejnezvratnějšímu, se znovu dostalo toho dne: čest obelhávaného manžela může být očištěna jenom smrtí vlnků. Tento zákon pocházel z dávných dob, nebyl nikde zaznamenán, žil jenom ve vědomí lidí jako dědictví po těch, kdo tu jako první klestili hvozdy a sázeli kakaovníky. Tak tomu bylo v Ilhéusu kolem roku 1925, kdy vzkvátaly plantáže v krajích zúrodňovaných mrtvolami a krví a rostlo bohatství, kdy se šířil pokrok a proměňovala se tvářnost města.

Tak silná byla ona záliba v krvavých událostech, že i sám Arab Nacib, jehož zájmy byly tak nečekaně poškozeny Filomeniným odchodem, zapomněl na své starosti a plně se věnoval debatám o té dvojnásobné vraždě. Měnil se vzhled města, vznikaly nové ulice, dovážela se auta, stavěly vily, budovaly silnice, vydávaly časopisy, zakládaly kluby — prostě Ilhéus dostával novou tvář. Avšak mravy, zvyky lidí se vyvíjely pomaleji. Tak je tomu vždy, v každé společnosti.

ČÁST PRVNÍ

*PŘÍHODY I NEHODY JEDNOHO HODNĚHO BRAZILCE (POCHÁZEJÍCÍHO ZE SÝRIE) VE MĚSTĚ ILHÉUSU ROKU 1925, KDY ROZKVĚTALY KAKAOVNÍKOVÉ PLANTÁŽE A ŠÍŘIL SE POKROK — SPOLU S MILOSTNÝMI PLETKAMI, VRAŽDAMI, HOSTINAMI, JESLIČKAMI, ROZLIČNÝMI PŘÍBĚHY VYHOVUJÍCÍMI JAKÉMUKOLI VKUSU, S DÁVNOU A SLAVNOU MINULOSTÍ PYŠNÝCH A ZLOTŘILÝCH ŠLECHTICŮ, S NEDÁVNOU MINULOSTÍ BOHATÝCH FARMÁŘŮ A POVĚSTNÝCH NAJATÝCH MORDÝŘŮ, SE SAMOTOU A VZDECHY, TOUHAMI, POMSTAMI, NE-
NÁVISTMI, S DEŠTĚM, SLUNCEM A MĚSÍČNÍM SVITEM, S NEÚPROSNÝMI ZÁKONY, POLITICKÝMI PLETICHAMI, SE VZRUŠUJÍCÍ AFÉROU PŘÍSTAVU, S KEJKLÍŘI, TANEČNICEMI, ŽÁZRAKY A JINÝMI KOUZLY*

A N E B

BRAZILEC Z ARÁBIE

KAPITOLA PRVNÍ

Tklivost OFENÍSIE

(která se sice málo objevuje, ale přesto nehraje
bezvýznamnou roli)

„V tomto roce bouřlivého pokroku . . .“

(Z jedné ilhéuských novin v r. 1925)

OFENÍSIIIN RONDEL

*Slyš mě, můj bratře,
Luisi Antônio, můj bratře:*

*Houpá se Ofenísia
v altánku v síti.
Horko vějíř tlumí a vánek
od moře, jež se třpytí,
a černá chůva, jež uspává.
Už přivírala oči,
když se jí císař zjevil,
a vousy měl jak uhlí černé,
ó, jaký lesk!*

*Verš Teodora básníka,
rým, ježž číst má Ofenísia,
šněrovačka a šaty z Ria,
lmec, jenž bělí svět,
mantily hedvábní černé,
opička, od tebe dárek —
k čemu to všechno máme,
Luisi Antônio, můj bratře?*

*Dvě černých uhlí zpod obočí
(císařských očí lesk!)
mi zapálilo oči.
Hebké jak sen má vousy
(jen císař má vousy jak sny!),
že mohu se s nimi polaskat,*

*ach, krále si toužím vzít
(ten sen se ti zřítí),
s ním na loži v kvítí
u jeho vousů snít
(varuj se, sestro, pohany!),
nač čekáš, bratře můj,
kdy ruka tvá dýku chytí?*

*Hrabě, baron ať táhnou k chátře,
nechci je, ani cukrovarníka,
ani verš Teodora básníka,
růže, ty jen má slza smočí,
 pryč s démanty všech náušnic!
Co chci, jsou jeho vousy,
císařských vousů černý lesk!
Můj bratře, Lutsi Antônio
z Ávilu rodu, jenž hrdý erb nosí,
nečeká-li mě čest,
nemám-li císaři, hvězdě hvězd,
milenkou se stát,
zemřu, žal nechci nést!*

O SLUNCI A DEŠTI — A MALÉM ZÁZRAKU

Onoho roku 1925, kdy rozkvetla idylická láska mulatky Gabriely a Araba Naciba, protáhlo se období dešťů víc, než bylo obvyklé a nutné, takže plantážníci jako vyplašené hejno ptáků kroužili po ulicích a se strachem v očích i v hlase se jeden druhého ptali: „Copak to jakživo neskončí?“

Měli na mysli deště, neboť nikdo nepamatoval takový příval vody z nebes, ve dne v noci, skoro bez přestávky.

„Ještě týden a všechno bude ohroženo.“

„Celá sklizeň . . .“

„Pambože!“

Mluvili o sklizni, o které se zprvu předpokládalo, že bude výjimečná, lepší než v předešlých letech. Vzhledem k stále stoupajícím cenám kakaa to znamenalo ještě větší bohatství, blahobyt, nadbytek, hojnost peněz. Umožňovalo to docházku synkům plantážníků do nejlepších gymnasií ve velkých městech, nové vily pro jejich rodiny v nových, nedávno vzniklých ulicích, přepychový nábytek objednaný z Ria, klavír jako doplněk zařízení, obchody s bohatým a stále se zvyšujícím sortimentem, rozvoj obchodování, proudy sektu v kabaretech, přisun nových žen po lodích, hazardní hry, jež se rozmohly v každém hostinci a hotelu, prostě pokrok, vychvalovaná civilizací.

A jen považte, že ty dnes tak hojně, hrozivě přibývajících dešťové záplavy daly na sebe čekat, daly se tak prosit! Několik měsíců předtím vzhlíželi statkáři k jasným nebesům a pátrali po mracích, příznaku blížícího se deště. Kakaovníkové plantáže, které se šířily tak, že už zabíraly celý jih Bahie, čekaly na dešť, bezpodmínečně nutný k rozvoji mladých plodů, jež na kakaovnících nahradily květy. Svatojiřské procesí se toho roku stalo toužebnou prosbou všech k patronu města.

Jeho nosítka bohatě lemovaná zlatem nosili na svých hrdých ramenou přední občané, nejbohatší statkáři v rudém rouchu bratrstva. A to už něco znamená, poněvadž pěstitelé kakaava nevyunikali zbožností, nechodili do kostela, vzpírali se mši a zpovědi, poprávajíce tyto slabosti ženským členům rodiny:

„Chodit do kostela, to je pro ženské.“

Omezovali se na to, že vyplňovali přání biskupa a kněží a přispívali na církevní stavby a slavnosti: na řádové gymnasium na kopci Vitória, budovu diecézního úřadu, řeholní školy, devítidenní pobožnost, mariánský měsíc, posvěcení, svátek sv. Antoníčka a svatojánskou noc.

Onoho roku, místo aby popíjeli někde v hospodě, účastnili se všichni procesí, se svíce v ruce, celí zkroušení a slibovali hory doly svatému Jiří, oblažili-li je drahocenným deštěm. Dav za baldachýnem doprovázel v ulicích modlíci se duchovní. V pluviiálu, se sepjatýma rukama a se zkormouceným výrazem pozvedl páter Basílio hlas, aby předříkával modlitby. Byl k této důležité funkci vyvolen nejen pro své vynikající ctnosti, jichž si všichni vážili a cenili, nýbrž i proto, že ten zbožný muž byl sám majitelem pozemků a plantáží, takže měl osobní zájem na zásahu nebes. A tak se modlil tím horlivěji.

Mnoho starých panen shromážděných kolem obrazu Maří Magdalény, jež den předtím přinesli z kostela sv. Šebestiána, aby doprovázel baldachýn svatého patrona na jeho cestě městem, cítilo, jak je přivádí do extáze to zanícení duchovního obyčejně uspěchaného a dobromyslného, chvatně odbývajících mši a při zpovědi lhostejně naslouchajícího všemu tomu, co měly na srdci. Byl to pravý opak například pátera Cecília.

Páterovu pevnému hlasu, zaujatému vroucí modlitbou, odpovídal huhňavý hlas starých panen, jednohlasý sbor plantážníků, jejich manželek i dětí, obchodníků, vývozců, dělníků, kteří přišli na procesí z vnitrozemí, přístavních dělníků, námořníků, lehkých žen, příručích, profesionálních karbaníků a všelijakých ničemů, birmovanců a děvčat z mariánské kongregace. Modlitba stoupala k jasnému, bezmračnému nebi, kde jako vražedná ohnivá koule pálilo nelítostné slunce, jež hrozilo sežehnout mladé kakaové plody.

Některé dámy z lepších vrstev podle slibu, který učinily na posledním plesu klubu Pokrok, doprovázely procesí bosy, obětující takto světci svou elegancí, jen aby na něm vyprosily déšť. Šeptem se odříkávaly rozličné přísliby, naléhalo se na světce, ať jedná bezodkladně, vždyť přece dobře vidí zármutek svých chráněnců; proto ho žádají, aby zármutek urychlil.

Sv. Jiří nezůstal hluchý k modlitbám, k náhlé dojímavé zbožnosti plantážníků, ani k penězům, jež slíbili na opravu katedrály, k bosým nohám dam, jež se odíraly o pouliční dlažbu. Nejvíce však byl bezpochyby pohnut smrtelnými úzkostmi pátera Basília. Duchovní měl totiž takové obavy o osud svých kakaových plodů, že mezi vroucími modlitbami, když hlučel sbor, přísahal světci, že se celý měsíc odřekne sladkých rozkoší se svou hospodyní, kmotrou Otálií, jež už pětkrát byla matkou a již pět statných ratolestí — tak statných a slibných jako páterovy kakaovníkové háje — odnesla v batistových plenách a krajkách ke křtitelnici. Když je nemohl přijmout za vlastní, byl páter všem pěti — třem holkám a dvěma klukům — aspoň kmotrem, a aby jako křesťan udělal dobrý skutek, propůjčoval jim svoje příjmení — své krásné a poctivé jméno Cerqueira.

Jak by byl mohl sv. Jiří zůstat lhostejný k takovému zármutku? Osud tohoto dnešního kraje kakaava mu byl svěřen už kdysi dávno, ještě když byl „kapitán“. Obdarovaný, Jorge de Figueiredo Correia, jemuž ty desítky mil, kde byli jen divoši a brazilské dřevo, věnoval na důkaz přátelství portugalský král, nechtěl zaměnit radovánky lisabonského dvora za divoký prales, a poslal tedy na smrt z rukou Indiánů svého švagra, Španěla. Doporučil mu však, aby léno, kterým ho král, jejich pán, uznal za vhodné obdařit, svěřil ochraně světce, přemožitele draků. Sám do této vzdálené, primitivní země nepůjde, ale dá jí své jméno — zasvětil ji svému jmenovci, sv. Jiří. Se svého koně na měsíci* sledoval takto světec už asi čtyři sta let rušný život onoho města nazvaného původně Sv. Jiřím Ilhéuským. Viděl, jak Indiáni usmrcují první osadníky a jsou jimi sami usmrcováni a zotročováni, viděl, jak se rodí

* Takto se jevíly Ilhéuským měsíční skvrny (pozn. překl.)

plantáže cukrové třtiny i kávovníků, některé malé, jiné trochu větší. Viděl onen kraj živořit bez valných vyhlídek po několika staletí. Potom byl svědkem, jak došla první kakaová semena, a nařídil opicím jupará, aby se postaraly o rozmnožení kakaovníků. Nesledoval tím nic jiného než to, aby se o poznání změnila tvář krajiny, která ho po tolika letech už musila nudit. Netušil, že s kakaem přijde bohatství, nová doba pro kraj, jenž byl pod jeho ochranou. Potom viděl strašlivé věci: lidi, jak se zákeřně a krutě pobíjejí, aby se zmocnili údolí i kopců, řek i horstev, jak vypalují lesy a horečně osazují nové a nové kakaovníkové plantáže. Viděl, jak se krajina pojednou mění založením nových městeček a osad, viděl, jak do Ilhéusu přichází pokrok a jemu v patách biskup, jak jsou zakládána nová města — Itabuna, Itapira —, jak je zřizováno gymnasium řádových sester, viděl lodí, z nichž vystupují lidé. Viděl tolik věcí, že si myslel, že ho už nic neudiví. Přesto jej však udivila nečekaná, hluboká zbožnost plantážníků — drsných mužů, kteří si nikdy nelámali hlavu nad zákony a modlitbami, i ten početilý příslib pátera Basília Cerqueiry, člověka tak nezkrotného a divokého temperamentu, že světec pochyboval o tom, zda mu bude moci plně dostat.

Když procesí vkročilo na náměstí sv. Šebestiána a stanulo před bílým kostelíkem, když se usměvavá Glória pokřižovala ve svém zatracovaném okně, když Arab Nacib vyšel ze svého liduprázdného hostince, aby mu venku nic neušlo — tehdy se udál zázrak, o kterém se pak tolik mluvilo. Ne, modré nebe se nezatáhlo černými mraky a nezačalo pršet, jistě proto, že by déšť pokazil procesí. Zato se však na oblohu vyhoupl bílý měsíc, zřetelně viditelný i v oslňujícím slunečním jasu. První ho spatřil černoušek Tuísa, jenž naň hned upozornil své chlebobádky, sestry Dos Reisové, stojící v hloučku černě oděných starých panen. Vzrušené staré panny začaly vykřikovat, že se stal zázrak, a tato zvěst se šířila davem a potom zachvátila celé město. Po dva dny se mluvilo jen o tom, jak si sv. Jiří přišel vyslechnout modlitby a že déšť na sebe nedá dlouho čekat.

Několik dní po procesí se na nebi vskutku nakupily černé mraky a za soumraku začalo pršet. Jenomže sv. Jiří, jenž byl

přirozeně oslněn množstvím modliteb a slibů, bosýma nohama dam i Basíliovým ohromujícím závazkem zdrženlivosti, učinil zázrak příliš veliký, takže déšť teď ne a ne přestat. Období dešťů trvalo už o víc než čtrnáct dní déle než obvykle.

Mladé plody kakaovníků, jejichž růst předtím ohrožovalo slunce, v nevídaném počtu nyní deštěm zmohutněly a potřebovaly už zase slunce, aby mohly dozrát. Budou-li prudké a vytrvalé deště pokračovat, mohou plody shnít ještě před sklizní. S očima pořád stejně ustrašenými sledovali plantážníci olověně šedé nebe a prudký déšť a pátrali po ukrytém slunci. Na oltářích sv. Jiří, sv. Šebestiána, Maří Magdalény, a dokonce i na oltáři Panny Marie na kopci Vitoria v hrbitovní kapli planuly svíce. Ještě týden, deset dní dešťů a sklizeň bude vážně ohrožena. Tak tragické byly vyhlídky.

Proto jakmile toho dne, kdy to všechno začalo, vyšel starý farmář, plukovník Manuel Od jaguárů (říkalo se mu tak proto, že jeho plantáže ležely na samém konci světa, takže tam — jak se povídalo a on potvrdzoval — bylo slyšet i jaguáří řev), ještě skoro za tmy, ve čtyři ráno, ven a uviděl jasnou oblohu s kouzelnou modří rodícího se úsvitu a slunce, ohlašujícího se jasnou září nad mořem, zvedl ruce a s nesmírnou úlevou vykřikl:

„Konečně . . . Sklizeň je zachráněna.“

Přidal do kroku. Ubíral se směrem k stánku s rybami v blízkosti přístavu, kde se každý den časně zrána shromažďoval hlouček jeho starých známých kolem nádobek se sladkým nákypem, jež prodávaly Bahijky. Nenajde tam ještě nikoho, byl vředycky první, ale šel rychle, jako by ho všichni čekali, aby od něho vyslechli zprávu, radostnou zprávu o tom, že skončilo období dešťů. Kolem úst pohrával statkáři šťastný úsměv.

Sklizeň je zajištěna. Bude to největší, zcela výjimečná sklizeň, a ceny budou v tomto roce bohatém na společenské a politické události stále stoupat. V roce, kdy se mělo v Ilhéusu změnit tolik věcí, v roce, jež mnozí pokládali za rozhodující pro zdejší život. Pro jedny to byl rok budování vjezdu do přístavu, pro druhé rok politického boje mezi vývozcem kakaá Mundinhem Falcãem a starým vládcem kraje, plukovníkem Ramirem Bastosem. Třetí vzpomínali, že se toho roku konal

senzační soud s plukovníkem Jesuínem Mendonçou, jiní, že to byl rok příjezdu první švédské lodi, zahajující přímý vývoz kakaa. Nikdo však nemluví o tom úrodném údobí 1925 a 1926 jako o roce lásky Naciba a Gabriely, a i když se někdo zmiňuje o peripetích jejich milostného románu, neuvědomuje si, jak tato historie blouznivé lásky byla více než kterákoliv jiná událost středem veškerého života města v době, kdy bouřlivý pokrok a novoty civilizace proměňovaly tvářnost Ilhéusu.

O TOM, JAK SE NA ILHÉUSKÝCH ULICÍCH MÍSÍ MINULOST S PŘÍTOMNOSTÍ

Dlouhotrvající deště proměnily silnice a ulice v bahniště, které denně rozvířovala kopyta oslích i koňských stád.

I nedávno dostavěná silnice Ilhéus — Itabuna, po níž jezdila nákladní auta a autobusy, byla po jistou dobu skoro nesjízdná; voda strhla mosty a některé úseky byly zaneseny blátem tak, že se jim šoféři vyhýbali. Rus Jakub i jeho společník Moacir Estrêla, mladý majitel garáže, se toho trochu zalekli. Před údobím dešťů založili dopravní podnik, který měl obstarávat silniční přepravu mezi oběma hlavními městy kakaové oblasti, a objednali si na jihu čtyři malé autobusy. Cesta vlakem, neměl-li zpoždění, trvala tři hodiny, kdežto po silnici se dala vzdálenost urazit za poloviční dobu.

Rus Jakub vlastnil nákladní auta, dopravoval totiž kakao z Itabuny do Ilhéusu. Moacir Estrêla si vystavěl v centru garáže a jezdil také s nákladními auty. Spojili proto své síly, sjednali si v bance půjčku, podepsali úpis a objednali autobusy. V očekávání výnosného obchodu si mnuli ruce. Či spíše: Rus si mnul ruce a Moacir si jenom hvízdal. Zatímco se garáží rozléhalo veselé hvízdání, plakáty na sloupech v celém městě oznamovaly brzké zřízení autobusové linky a rychlejší a levnější cestování než vlakem.

Jenomže dodávka autobusů vážla, a když byly konečně k všeobecnému údivu města vyloženy z malé nákladní lodi společnosti Lloyd Brasileiro, dosahovalo období dešťů vrcholu, silnice byla v ubohém stavu a dřevěný most přes řeku Cachoeiru, přímo srdce silnice, byl ohrožen povodní. Společníci se proto rozhodli zahájení přepravy odložit. Zbrusu nové autobusy stály skoro dva měsíce v garáži, zatímco Rus klel v neznámém jazyce a Moacir si vzteky hvízdal. Směnky byly už splatné a celý ten podnik by byl ztroskotal ještě před svým zrodem, kdyby jim nebyl Mundinho Falcão pomohl. Sám si pro Rusa poslal; dal si ho zavolat do své kanceláře a nabídl mu bezúročnou půjčku. Mundinho Falcão věřil totiž v pokrok Ilhéusu a podporoval jej.

Když polevily deště, klesla hladina řeky, a přestože bylo pořád ošklivo, dali Jakub a Moacir na vlastní náklady opravit mosty, nejrozmoklejší místa zasypali štěrkem a uvedli linku do provozu. Zahajovací jízda, kdy sám Moacir Estrêla řídil autobus, zavdala podnět k slavnostním projevům a vtipům. Cestující byli vesměs pozvaní; byl to prefekt, Mundinho Falcão a jiní vývozci, plukovník Ramiro Bastos a jiní plantážníci, Kapitán, Doktor, advokáti a lékaři. Někteří se báli rozmoklé silnice a všelijak se vymluvili. Na jejich místa zasedli jiní; zájemců bylo tolik, že lidé nakonec i stáli. Cesta trvala dvě hodiny — silnice byla totiž ještě v žalostném stavu —, ale všechno proběhlo bez rušivé nehody. V Itabuně byl po příjezdu zapálen ohňostroj a konal se slavnostní oběd. Tam Rus Jakub oznámil, že po prvních čtrnácti dnech pravidelné přepravy bude uspořádána v Ilhéusu velká večeře, na níž se shromáždí význačné osobnosti z obou měst, aby oslavily onen další mezník na cestě kraje k pokroku. Uspořádání večeře bylo svěřeno Nacibovi.

Pokrok bylo slovo, které se tehdy v Ilhéusu i v Itabuně ozývalo nejčastěji. Bylo je slyšet ze všech úst, každý je neustále opakoval. Objevovalo se v novinách, denících i týdenících, zaznívalo z hovorů v papírnickvím Vzor, v hostincích i kabaretech. Ilhéuští je opakovali v souvislosti s novými ulicemi, náměstími s parčíky, budovami v obchodním centru a moderními vilami na pobřeží, s místnostmi „Ilhéuského deníku“,

autobusy odjíždějí ráno i večer do Itabuny, nákladními auty převážejícími kakao, ozářenými kabarety, novým divadelním a filmovým sálem „Ilhéus“, fotbalovým hřištěm, gymnasiem dr. Enocha, vyhladovělými řečnickými z Bahie a dokonce i z Ria, s klubem Pokrok a s jeho čaji o páté. „To je pokrok!“ prohlašovali pyšně, poněvadž si byli vědomi, že všichni mají podíl na tak hlubokých změnách v tvářnosti města a v jeho zvycích.

Vše svědčilo o blahobytu, závratně prudkém vzestupu. Vyrůstaly nové ulice směrem k moři i k pahorkům, zakládaly se sady a náměstí, stavěly se domy, několikapatrové činžáky, vily. Nájemné stoupalo, v obchodním centru dosahovalo astronomických částek. Banky z jihu země tam otevíraly své filiálky, Brazilská banka si vystavěla novou čtyřposchodovou budovu — radost pohledět!

Každým dnem ztrácelo město vzhled vojenského tábora, který připomínalo v době dobývání půdy: statkáři na koni s revolverem u pasu, jagunçové*, z nichž šla hrůza, když svírali v ruce opakovačku a procházeli stále zablácenými nebo zaprášenými, nedlážděnými ulicemi, výstřely vyvolávající paniku v neklidných nocích, pouliční obchodníci vystavující na chodníku své kufříky. Toto vše se vytrácelo, v městě nyní zářily pestrobarevné výklady, množily se tam krámy a obchody, pouliční obchodníci se stáhli na tržiště a putovali po vnitrozemí. Byly tam samé hostince, kabarety, kina, gymnasia. Kraj, ač pramálo nábožný, pyšnil se povýšením na diecézi a s nezapomenutelnými ovacemi přivítal prvního biskupa. Plantážníci, vývozci, bankéři, obchodníci, ti všichni přispěli penězi na lyceum řádových sester pro ilhéuské dívky a biskupský palác, jež se stavěly na pahorku Conquista. Rovněž tak dali peníze na zřízení klubu Pokrok, jenž vznikl z podnětu obchodníků a doktorů v čele s Mundinhem Falcãem a kde se vždy v neděli konaly čaje o páté a občas i velké plesy. Rodily se fotbalové kluby, vzkvétal spolek Ruie Barbosy. O Ilhéusu se v oněch letech začalo mluvit po celé zemi jako o „králi jihu“. Pěstování kakaa se rozšířilo po celém jihu

* Ozbrojení čeledíni plantážníků (pozn. překl.)

státu Bahia, nebylo výnosnější plodiny, rostlo jmění, rostl i Ilhéus, hlavní město kakaového kraje.

Přesto však se na jeho ulicích ještě mšlil bouřlivý pokrok, velkolepá budoucnost a pozůstatky doby, kdy se dobývala půda, s nedávnou minulostí vyplněnou boji a banditským. Karavany oslů, vozíků do skladů vývozců kakao, objevovaly se dosud v obchodním centru a kontrastovaly s nákladními auty, které je začínaly vytlačovat. Hodně mužů chodilo ještě v holínkách a vystavovalo na odív svůj revolver, v postranních uličkách byly ještě na denním pořádku přestřelky, známí jagunçové se vychloubali svými kousky ve vykřičených krčmách, občas byla přímo na ulici spáchána vražda. Takováto individua se na čistých, dlážděných ulicích potkávala s blahobytnými vývozci, kteří si své elegantní obleky dávali šít v Bahii, s nesčetnými hovornými a srdečnými obchodními cestujícími, kteří znali vždy poslední anekdoty, s lékaři, advokáty, dentisty, agronomy, inženýry, příjíždějícími každou loď. I mnoho plantážníků už chodilo bez holínek a beze zbraně. Tvářili se mírumilovně, stavěli si pěkné obytné domy, žili vždy nějaký čas ve městě, posílali své děti do Enochova gymnasia nebo do škol v Bahii; jejich manželky jezdily na farmy jenom o prázdninách, nosily hedvábné šaty, chodily ve střevíčkách s vysokými podpatky a navštěvovaly večírky klubu Pokrok.

Ledacos ještě připomínalo starý, dřívější Ilhéus. Nikoli Ilhéus z doby primitivních cukrovarů, ubohých kávovníkových plántáží, feudálních statkářů, černých otroků, slavného rodu Ávilů — s touto dávnou minulostí byly spjaty jenom mlhavé vzpomínky, jinak zajímala pouze Doktora —, nýbrž některé události z nedávných let, z doby velkých bojů o půdu, poté co jezuité přinesli první kakaové boby. Kdy se ti, kdo sem přišli hledat štěstí, pustili do klučení houštin a s opakovačkou a pistolí v ruce se rvali o každou píď půdy. Kdy Badarové, Oliveirové, Brás Damásiové, Teodorové das Barbas i mnozí jiní v čele jagunçů chodili po kraji, klestili stezky a sváděli krvavé šarvátky. Kdy se mýtilo houští a sázela kakaová semena na mrtvolách a krvi. Kdy vládla lest, a spravedlnost sloužila zájmům dobyvatelů půdy, kdy za každým

silným stromem číhal střelec na svou oběť. To byla minulost, jejíž stopy se dosud ojediněle udržovaly v životě města a zvycích lidu. Minulost, která ponenáhlu mizela, ustupovala novotám, novým zvykům. Ne však bez odporu, zvláště pokud jde o zvyky, které čas povýšil takřka na nepsané zákony.

Jeden z těch, kdo lnují k minulosti a s nedůvěrou pohlíželi na novoty v Ilhéusu, kdo žili skoro celý čas na plantáži a přicházeli do města jenom za obchody a k jednáním s vývozci, byl plukovník Manuel Od jaguárů. Když kráčel pustou ulicí — toho prvního jitra, kdy po tak dlouhé době přestalo pršet —, myslel na to, jak ještě týž den odjede domů na farmu. Blíží se období sklizně, slunce nyní pozlatí kakaové plody, plantáže jsou jedna radost. Ty měl rád, zato město ho nebavilo, ač tam bylo tolik pokušení: kina, hostince, kabarety s krásnými ženami, přepychové obchody. Měl raději vzkvétající farmu, lov, pohled na kakaovníkové plantáže, debaty s dělníky, často opakované historky z dob bojů, vyprávění o zážitcích s hady, zchátralé Indiánky v ubohých vesnických nevěstincích. Přijel do Ilhéusu, aby si pohovořil s Mundinhem Falcãem, prodal předem svou příští sklizeň kakaa a vyjednal si půjčku na další zvelebení farmy. Avšak vývozce byl v Riu a farmář nechtěl jednat s jeho zástupcem; raději čekal na Mundinha, až přijede příští lodí Ita.

A zatímco čekal, přátelé ve městě, veselém i za dešťů, ho vláčeli po biografech (obvykle v půli filmu usnul, protože ho bolely oči), hostincích a nočních lokálech. Tak navoněné ženské, božínku, to je ale nerozum... A nevědí co chtějí, žádají šperky, chtějí klenoty... Tenhle Ilhéus to ale dopracoval... Zato pohled na jasné nebe, jistota, že bude dobrá sklizeň, kakao, jež se suší na čluncích a z něhož vytéká máslo do nádobek, které se pak převážejí na oslím hřbetě, to vše ho blažilo tak, že si teprve teď uvědomil, jak je nespravedlivé nechávat rodinu na farmě, děti bez vzdělání, manželku v kuchyni bez jakéhokoliv rozptýlení, jako by to byla černošská služka. Ostatní plukovníci si žili ve městě, stavěli pěkné domy, strojili se jako lidé...

Z toho, co během svých zastávek v Ilhéusu dělal, nejvíce se plukovníku Manuelovi Od jaguárů líbily jeho ranní roz-

právky s přáteli u stánku s rybami. Dnes jim oznámí, že se rozhodl zařídit si dům v Ilhéusu a přivést si tam rodinu. O tom přemýšlel v pusté ulici, když cestou k přístavu potkal Rusa Jakuba. Byl celý zarostlý rezavým vousem, rozcuchaný, ale blažený. Sotva plukovník uzřel, zvedl ruce k nebi a něco vykřikl, ale jak byl rozčilen, učinil tak v cizí řeči. Negramotný plantážník mu však přesto porozuměl a odpověděl:

„No konečně tu máme sluníčko, příteli.“

Rus si mnul ruce:

„Teď zavedeme tři spoje denně: v sedm, ve dvanáct a ve čtyři. A objednáme si dva další autobusy.“

Šli spolu až ke garáži, kde se plukovník osmělil:

„Tentokrát se v tom vašem voze svezu. Odhodlal jsem se k tomu...“

Rus se zasmál:

„Až silnice uschne, potrvá cesta jen něco přes hodinu...“

„No tohle! Kdo by to byl řekl! Pětaticet kilometrů za půl druhé hodiny... Dřív to člověk jel na koni dva dny... No, jestli Mundinho Falcão přijede dnes Itou, můžete mi rezervovat místo na zítra ráno...“

„Vyloučeno, pane plukovníku! Zítra ne.“

„Jak to?“

„Protože zítra se koná naše slavnostní večeře a vy jste mým hostem. Prvotřídní večeře s plukovníkem Ramirem Bastosem, s prefektem zdejšími i z Itabuny, se soudcem, taky itabunským, s Mundinhem Falcãem — se samými významnými lidmi... S ředitelem Brazílské banky... Něco báječného!“

„Na takové zábavy já nejsem, Jakube... Já nejraději sedím doma.“

„Mně na tom ale záleží, abyste přišel. Je to ve Vesuvu, v Nacibově hostinci.“

„Tak to tedy pojedou až pozítří...“

„Budu vám rezervovat místo vpředu.“

Statkář se loučil:

„Nemusí se člověk bát, že se ten vehíkl překotí? Při takové rychlosti... To by jeden nevěřil.“

Na chvíli se odmlčeli, když uslyšeli lodní sirénu.

„Volá lodivoda . . .“ podotkl João Fulgêncio.

„Je to Ita, přijíždí z Ria. Na palubě je Mundinho Falcão,“ sděloval Kapitán, jenž věděl vždy o všech novinkách.

Slova se znovu ujal Doktor. Se vztyčeným prstem kategoricky prohlásil:

„Jak vám říkám: za pár let, možná už za pět, bude z Ilhéusu opravdové velkoměsto. Větší než Aracaju, Natal, Maceió . . . Nikde na severu není dnes město, které by se tak rychle rozvíjelo. Zrovna před několika dny jsem četl v jedněch rio-dejaneirských novinách. . .“

Doktor zvolna odměřoval slova. Ani v pouhém rozhovoru se neubráníl poněkud řečnickému patosu. Jeho mínění se těšilo velké vážnosti. Byl to státní úředník ve výslužbě a říkalo se o něm, že je vzdělaný a nadaný, ježto uveřejňoval v bahijských časopisech dlouhé a nezáživné historické stati. Pelópidas de Assunção d'Ávila byl takřka chloubou města.

Druzí pokyvovali hlavou. Všichni si libovali, že přestalo pršet, a nepochybný pokrok kakaovníkové oblasti je všechny — farmáře, úředníky, obchodníky, vývozce — naplňoval pýchou. Vyjma Pelópidase, Kapitána a Joãa Fulgência se nikdo z těch, kdo toho dne rozprávěli u stánku s rybami, v Ilhéusu nenarodil. Přivábilo je sem kakao, ale všichni se cítili jeho občany a byli pevně spjati s tím krajem.

Sedovlasý plukovník Ribeirinho vzpomínal:

„Když jsem se tu v roce 1902 vylodil, přišel měsíc to bude třiadvacet let, byla to hrozná díra. Úplný zapadákov, všechno na spadnutí. Zato taková Olivença, to bylo panečku město . . .“ zasmál se při této vzpomínce. „Ani přístavní molo tu nebylo, jenom pár nedlážděných ulic, provoz nepatrný. Místo dobré tak k čekání, až přijde zubatá. A dneska: den co den nová ulice. A v přístavu není k hnutí, co je tam loď.“

Ukázal na kotviště: nákladní loď společnosti Lloyd u železničního náspu, loď Bahijské společnosti u hráze naproti

skladištěm, člun vzdalující se od nejbližšího mola, aby uvolnil místo Itě, motorové a rybářské čluny obstarávající kyvadlovou dopravu mezi Ilhéusem a Pontalem a přijíždějící po řece od plantáží.

Hovořili u stánku s rybami na volném prostranství proti Lanové ulici, kde rozbíjely své stany kočovné cirkusy. Černošky tam prodávaly nákyp nebo kuskus, vařenou kukuřici nebo tapiokové koláče. Farmáři, zvyklí ze svých plantáží vstávat za kuropění, i leckdo z města — Doktor, João Fulgêncio, Kapitán, Nhô-Galo, někdy i soudce a dr. Ezequiel Prado, který sem přicházel skoro vždy od nevěstky, která bydlela poblíž — se tam denně setkávali, než se město probudilo. Pod záminkou koupě nejlepší, pěkně čerstvé ryby, která sebou ještě živě mrskala na pultech stánku, přetřásali poslední události, předpovídali déšť, úroveň sklizně i cenu kaka. Někteří, jako plukovník Manuel Od jaguárů, objevovali se tam tak brzo, že byli svědky, jak poslední opozdilci opouštějí kabaret Bataclan a jak přijíždějí rybáři a vytahují z košů okouny a pražmy, jež se leskly v jitřním světle jako stříbrné čepele. Plukovník Ribeirinho, majitel farmy „Princezna z hor“, jenž byl sice zámožný, ale přesto stále dobrotivý a prostý, byl tam skoro vždy, když se ráno o páté Maria Svatojiřská, krásná černoška, s jejímž rýžovým a mandiokovým nákypem se nic nemohlo měřit, blížila z pahorku, podnos na hlavě, v barevné kartounové sukni a naškrobeném živůtku s výstřihem, v němž byla vidět její bujná ňadra. Co se jí plukovník napomáhal sundávat plechovku s rýžovým nákypem a pokládat podnos, pohled upřený do jejího výstřihu!

Někteří přicházeli dokonce v pantoflích, v pyžamovém kabátku a starých kalhotách. Doktor ovšem nikdy. Ten jako by své černé šaty, vysoké šněrovací boty, tvrdý stojatý límeček a decentní kravatu nesvlékal ani před spaním. Denně měli stejný pořad: nejdříve nákyp u stánku s rybami, pak vzrušený rozhovor, vzájemné sdělování novinek, bouřlivý smích. Poté šli až k hlavnímu molu na nábřeží, kde se ještě na chvíli zastavili, a skoro vždycky se rozcházel před garáží Moacira Estrély, kde byla nejnovější podívaná — cestující tu právě nastupovali do itabunského autobusu.

Znova se vesele a dlouze ozvala lodní siréna, jako by chtěla probudit celé město.

„Už tam dorazil lodivod. Teď vjede loď do přístavu.“

„Copak Ilhéus, to je kolos! Žádné město nemá před sebou takovou budoucnost!“

„Stoupne-li letos cena kakaa aspoň o půl milreisu, pak z toho, co sklídíme, vytrískáme peněz. . .“ usoudil plukovník Ribeirinho s chtivým pohledem.

„Dokonce i já koupím své rodině pěkný dům. Koupím nebo postavím . . .“ ohlásil plukovník Manuel Od jaguárů.

„No výborně! Konečně!“ schválil mu to Kapitán, poklepáváje mu na rameno.

„Však už bylo na čase, Manueli . . .“ poškleboval se Ribeirinho.

„Nejmladší děti by už mohly chodit do gymnasia a já nechci, aby to byli takoví ignorantí jako ty starší a jako jejich otec. Ať aspoň jedno z nich se stane doktorem a získá prsten a diplom.“

„Kromě toho,“ poznamenal Doktor, „bohatí lidé v kraji, jako jste vy, mají přímo povinnost přispívat k pokroku města stavbou vzhledných obytných domů, chat a vil. Jen se podívejte na vilu, co si postavil Mundinho Falcão na pobřeží, ačkoliv je tu teprve pár let a ještě k tomu je svobodný. Ostatně nač šetřit a žít přitom někde na plantáži, bez komfortu?“

„To já si koupím dům v Bahii a odvezu si tam rodinu,“ prohlásil plukovník Amâncio Leal; byl jednooký a levou ruku měl nehybnou, památky na dobu bojů.

„Tohle svědčí o nedostatku lásky k tomuto kraji,“ rozhořčil se Doktor. „Vydělal jste ty peníze v Bahii, nebo tady? Proč chcete utrácet v Bahii peníze, ke kterým jste přišel zde?“

„Klid, Doktore, jen se nerozčilujte. Ilhéus je sice krásné město, všechna čest, ale pochopte: Bahia je hlavní město, je tam všechno, i slušné chlapecké gymnasium.“

Doktor se však nemohl uklidnit: „Tam je všechno, protože vy sem přijedete s holýma rukama, nactete si tady panděro, a když už nevíte, co s penězi, jedete je utratit do Bahie!“

„Ale . . .“

„Myslím, příteli Amâncio,“ obrátil se João Fulgêncio na

statkáře, „že náš Doktor má pravdu. Nebudeme-li se o Ilhéus starat my, kdo se o něj bude starat?“

„To já nepopírám . . .“ ustupoval Amâncio. Byl to tichý muž, jenž neměl rád různice. Když ho člověk viděl takhle rozvázného, nebyl by si pomyslel, že stojí před věhlasným pohlavárem jagunčů, před jedním z mužů, jejichž přičiněním se v Ilhéusu za bojů o Sequeiro Grande prolilo nejvíce krve. „Já osobně nemám žádný kraj tak rád jako Ilhéus. Jenomže v Bahii je větší komfort, jsou tam dobrá gymnasia. To se nedá popřít! Mám nejmladší děti v jezuitské škole a moje žena se nechce od nich odloučit. Už se jí hrozně stýská po synovi, který studuje v São Paulu. Co mám dělat? Kdyby bylo na mně, nešel bych pryč ani za nic . . .“

Do hovoru se vmísil Kapitán:

„Kvůli gymnasiu to není, Amâncio. Když je tady Enochovo, tvrdit něco takového je nesmysl. V Bahii lepší gymnasium nenajdete . . .“

Kapitán z ochoty — ne že by to potřeboval — učil světovým dějinám na gymnasiu, jež založil advokát s malou klientelou, dr. Enoch Lira. Zavedl tam moderní učební metody a dal výhost rákosce.

„Státem není ještě uznáno.“

„Už možná je. Enoch dostal telegram od Mundinha Falcãa, že prý to ministr školství slíbil do několika dnů . . .“

„Tak?“

„Ten Mundinho Falcão je ale chlapík . . .“

„Co u čerta myslíte, že má za lubem?“ zeptal se plukovník Manuel Od jaguárů, ale otázka zůstala bez odpovědi, protože Ribeirinho, Doktor a João Fulgêncio se spolu chytli kvůli vyučovacím metodám.

„Možná že je to tak, jak říkáte. Ale podle mého názoru neumí nikdo učit číst a psát tak jako dona Guilhermina. U ní vládne železná kázeň. Můj syn se k ní chodí učit číst a počítat. Vyučování bez rákosky . . .“

„Vy jste ale zpátečník, plukovníku!“ usmíval se João Fulgêncio. „Ta doba je už tatam. Moderní pedagogika . . .“

„Co, prosím?“

„Rákoska je potřeba jako sůl, to mi nevymluvíte . . .“

„Vy jste sto let za opicemi. Ve Spojených státech . . .“

„Holky posílám do řádového gymnasia, to ano. Ale kluci chodí k doně Guilhermině . . .“

„Moderní pedagogika zavrhla rákosku a tělesné tresty,“ uplatnil konečně svou myšlenku João Fulgêncio.

„Nevím, oč vlastně jde, João Fulgêncio, ale za to vám ručím, že to byla veliká chyba. Jestli umím číst a psát . . .“

Takhle přetrásali metody dr. Enocha a pověstné dony Guilherminy, proslulé svou přísností, a přitom se ubírali k molu. Když vyšli z ulic, potkali několik jiných osob, které kráčely tímž směrem — šly čekat na loď. I tak časné zrána bylo už v přístavu dost rušno. Dělníci přenášeli pytle s kakaem ze skladišť na loď Bahijské společnosti. Člun s rozvinutými plachtami, podobající se ohromnému rackovi, se chystal k odjezdu. Ozvala se siréna, jejíž zvuk se nesl vzduchem a ohlásil brzký odjezd. Plukovník Manuel Od jaguárů se nedal odbýt:

„Co to má ten Mundinho Falcão za lubem? Nedá pokoj. Jako by mu nestačily jeho obchody, strká nos do všeho.“

„No to je jasné! Chce se stát v příštích volbách starostou.“

„Tomu nevěřím. . . To pro něho nic není,“ odušil João Fulgêncio.

„Je to velice ctižádostivý člověk.“

„Byl by z něho ale dobrý starosta. Podnikavý.“

„Jenže ho nikdo nezná, je tu krátkou dobu.“

Doktor, Mundinhův obdivovatel, mu vpadl do řeči:

„Lidi, jako je Mundinho Falcão, my právě potřebujeme. Lidi s rozhledem, odvážné a schopné . . .“

„Nono, Doktore, o odvahu nebyla u mužů z tohoto kraje nikdy nouze . . .“

„Já nemám ale na mysli střelení a zabíjení lidí. Mluvím o něčem těžším. . .“

„Těžším?“

„Mundinho Falcão sem přišel nedávno, jak říká Amâncio. A podívejte se, jak si vedl: vybudoval široký bulvár na pobřeží, nikdo to nepokládal za možné, pro město to bylo svrchovaně důležité a přidalo mu to na kráse. Dovezl první nákladní auta, bez něho by nevycházel Ilhéuský deník ani by neexistoval klub Pokrok.“

„Říká se, že půjčil peníze Rusovi Jakobovi a Moacirovi na jejich autobusovou linku . . .“

„Já stojím na Doktorově straně,“ poznamenal Kapitán, jenž dosud mlčel. „Lidi, jako je on, potřebujeme . . . Schopné pochopit pokrok a klestit mu cestu.“

Když přicházeli k molu, setkali se s huhňavým Nhô-Galem, berním úředníkem, zatvrzelým bohémem a zapřísáhlým nepřitelem církve. Bez něho se neobešla žádná společnost.

„Buď pozdravena, urozená společnosti . . .“ Tiskl všem ruku a vypravoval: „Sotva se držím na nohou, jak jsem ospalý, skoro jsem oka nezamhouřil. Byl jsem v Bataclanu s Arabem Nacibem a pak jsme zapadli k Machadãové. Toho jídla a těch ženských . . . Ale přivítání Mundinha jsem si nemohl nechat ujít . . .“

Před garáží Moacira Estrêly se šikovali cestující prvního autobusu. Vyšlo slunce, bude nádherný den.

„Sklizeň se vydaří.“

„Zítra se koná večere, banket autobusové společnosti . . .“

„Pravda. Rus Jakob mě pozval.“

Rozhovor přerušila lodní siréna svými krátkými, opakovanými tklivými hvizdy. Na přístavním molu byli lidé nedočkaví a rozrušení.

I přístavní dělníci se zastavili a zbystřili sluch.

„Uvázla!“

„Zatracená mělčina!“

„Půjde-li to takhle dál, nedostane se do přístavu ani loď Bahijské společnosti.“

„Tím méně pak loď Pobřežní společnosti nebo společnosti Lloyd.“

„Pobřežní společnost už pohrozila, že zruší linku.“

Vjezd do ilhéuského přístavu působil velké a těžko řešitelné starosti. Tísnil se mezi pahorkem Unhão ve městě a pahorkem Pernambuco na ostrově vedle Pontalu. Záliv byl úzký a mělký a každý příliv sem naplavil další písek. Proto tam často uvízly lodě a někdy trvalo i celý den, než se odtud dostaly. Velké parníky si ani netroufaly vplout do nebezpečného vjezdu, přestože byla v Ilhéusu skvostná rejda.

Úzkostné houkání pokračovalo, lidé, kteří přišli naproti cestujícím, zamířili Lanovou ulicí, aby zjistili, co se to ve vjezdu do přístavu děje.

„Zaskočíme tam taky?“

„To je ale skandál,“ horlil Doktor, zatímco skupinka kráče la nedlážděnou ulicí kolem pahorku. „Ilhéus kryje velkou část světové spotřeby kakaa, má prvotřídní přístav, a přesto výtěžek vývozu kakaa proudí do města Bahie. To všechno kvůli té zatracené mělčině . . .“

Nyní, když přestalo pršet, nebylo pro Ilhéuské palčivějšího tématu. O přístavu a o tom, že je nutno jej upravit pro velké lodi, mluvilo se všude dnes a denně. Byla navrhována opatření a kaceřována vláda, starosta byl obviňován z nedbalosti. Nic se však nevyřešilo — úřady zůstávaly u slibů a bahijské doky i nadále shrabovaly vývozní poplatky.

Zatímco se debata znovu rozproudila, zůstal Kapitán vzadu a uchopil za ruku Nhô-Gala, s nímž se rozloučil kolem jedné s půlnoci přede dveřmi Marie Machadové:

„A co ta holka?“

„Pěkná kůstka . . .“ zabručel Nhô-Galo huhňavě. A vypravoval: „Přišel jsi o moc. Měls vidět Araba Naciba, jak vyznává lásku té šilhavé holce, co s ním šla. To by se člověk smíchy počural . . .“

Zoufalé houkání lodní sirény sřlilo, oni přidávali do kroku, odevšad se sbíhali lidé.

O TOM, JAK V DOKTOROVÝCH ŽILÁCH DIV NEKOLOVALA CÍSAŘSKÁ KREV

Doktor nebyl doktor a Kapitán nebyl kapitán. Tak jako plukovníci většinou nebyli plukovníci. Jen málo plantážníků získalo v prvních letech republiky za pěstování kakaa diplom plukovníka Národní gardy. Ujal se však zvyk, že majitel

plantáží vynáše jících přes tisíc arroba* normálně přijímal a užíval titul, který neznamenal vojenskou hodnost; nýbrž uznání bohatství. João Fulgêncio, který se rád smál místním zvykům, podotýkal, že to jsou většinou „plukovníci jagunçů“, neboť se jich mnoho zapletlo do bojů o půdu.

Z mladé generace někteří ani neznali zvučné a ušlechtilé jméno Pelópidas de Assunção d'Ávila — natolik si zvykli uctivě ho nazývat Doktorem. Pokud jde o Miguela Batistu de Oliveira — syna nebožtíka Cazuzinhy, který byl starostou na počátku bojů, našetřil si peníze, ale zemřel chudý, a jehož dobrota byla tak proslulá, že si o ní staré ženy podnes povídaly — nazvali ho Kapitánem už jako neposedné dítě, když nebojácně udřel příkazy jiným klukům.

Kvůli těmto dvěma váženým osobnostem, i když to byli staří přátelé, se ve městě vytvořily dva tábory, protože nikdo neuměl rozhodnout, kdo z nich je větší a působivější řečník. Tím ovšem nechtěli podceňovat dr. Ezequiela Prada, kterému u soudu nikdo nesahal ani po kotníky.

Ve dnech národních svátků — 7. září, 15. listopadu a 13. května — při oslavách konce i začátku roku tříkrálovým tancem, jesličkami a bumba-meu-boi** i při příjezdu literátů z hlavního města státu obyvatelstvo jávalo a jeho názory se při Doktorových a Kapitánových řečnických výkonech vždy různily.

V tomto sporu, jenž se vlekl dlouhá léta, nebylo nikdy dosaženo jednomyslnosti. Někteří dávali přednost vzletnému přívvalu Kapitánových slov, v němž se to hemžilo velkolepými přívlastky, a chvění jeho ochraptělého hlasu vyvolávajícímu bouřlivý potlesk. Jiní měli raději Doktorovy dlouhé, umné věty, prozrazující vzdělanost zejména hojným citováním jmen a používáním nezvyklých přívlastků, mezi nimiž se jako drahokamy blyštěla slova tak archaická, že jejich pravý význam většině lidí unikal.

I sestry Dos Reisovy, které byly ve všem ostatním tak zajedno, zastávaly v tomto případě názory odlišné. Štíhlá nervózní Flórinka se nechávala unášet Kapitánovou ohnivostí, jeho „jiskřivými jitřenkami svobody“, okouzlovalo ji jeho

* Arroba = asi 15 kg (pozn. překl.)

** Lidový tanec ze severovýchodní Brazílie (pozn. překl.)

tremolo, kterým zakončoval každou větu. Naproti tomu Quinquina, tlustá veselá Quinquina si potrpěla na Doktorovu učenost, na starobylá slova i na to, jak pateticky se vztyčeným ukazovákem volal: „Lide, lide můj!“ Po návratu ze schůzí občanů na radnici nebo na náměstí se obě přely tak, jako se bezvysledně přelo celé město.

„Nerozumím tomu ani za mák, ale je to tak pěkné...“ hlásila se Quinquina k Doktorovi.

„Mně se blahem až osrdí třese, když on mluví,“ horlila Flórinka pro Kapitána.

Byly to pamětihodné dny, kdy na náměstí u chrámu sv. Jiří vystupovali hned za sebou na ověčenou tribunu Kapitán a Doktor, aby pronesli projev — jeden jako oficiální řečník kapely Euterpe 13. května, druhý jménem literárně hádankářského spolku, nesoucího jméno Ruie Barbosy. Ti zastínili všechny ostatní řečníky, včetně profesora Josua, jehož lyrické krasořečnění se setkávalo s ohlasem u studentek řádového gymnasia. Když stoupal na tribunu buď Kapitán, svůdný brunet v bezvadně padnoucím bílém obleku, s květinou v klopě, s rubínem v jehlici do kravaty a velkým skobovitým nosem připomínajícím dravého ptáka, nebo hubená silueta Doktorovy skoro už bělovlasé postavičky, hopkající jako neposedný švitořivý ptáček, věčně v černém, s vysokým límečkem a naskrobenou náprsenkou, s cvikrem visícím na stužce u převlečnicku, bylo ticho jako v kostele.

„Dnes byl Kapitán výmluvnost sama. Byla to krásná řeč!“

„Jenže prázdná. Kdežto u Doktora má všechno hlavu a patu. Ten člověk je úplný slovník!“

Jenom dr. Ezequiel Prado, skoro pořád namol opilý, si to s nimi mohl rozdat, když výjimečně vystoupil na jinou tribunu než u soudního dvora. I on měl své přívržence, a pokud jde o právnícké debaty, shodovalo se veřejné mínění v tom, že se mu nemůže nikdo rovnat.

Pelópidas de Assunção d'Ávila pocházel z portugalského šlechtického rodu Ávilů, který se usadil již dávno v době kapitánů na okraji Ilhéusu. Aspoň to tvrdil sám Doktor, dodávaje, že se opírá o rodinné dokumenty. A toto tvrzení bylo třeba brát v úvahu, protože je pronesl historik.

Byl však potomkem nejen oněch proslavených Ávilů, jejichž panské sídlo — dnes zčernalé trosky u moře, obklopené kokosovníky — se tyčilo mezi Ilhéusem a Olivençou, ale i Assunçãu, prostých obchodníků. Sloužilo mu ke cti, že se k oběma rodům hlásil stejně zantceně. Jenomže o Assunçãových nebylo skoro co vypravovat, kdežto kronika Ávilů byla bohatá na události. Ač byl jen obyčejným státním úředníčkem ve výslužbě, žil Doktor ve světě fantazie a velikosti — ve světě někdejší slávy Ávilů a slavné přítomnosti Ilhéusu. O Ávilech, jejich původu a skutcích, psal už dlouhá léta objemnou a vyčerpávající knihu. Pokud jde o pokrok Ilhéusu, byl jeho vášnivým propagátorem a dobrovolně k němu přispíval.

Pelópidasův otec pocházel z vedlejší, zbankrotělé linie Ávilů. Po urozené rodině zdědil jenom jméno a aristokratický odpor k práci. Avšak jenom z lásky, a nikoli ze zistných důvodů, jak tehdy tvrdili zlí jazykové, se oženil s prostou Assunçãovou, dcerkou ze vzkvétajícího obchodu se střížným zbožím. Obchod šel za starého Assunçãa tak znamenitě, že byl vnuk Pelópidas poslán studovat na právnickou fakultu v Riu. Jenomže starý Assunção, jenž nikdy úplně neodpustil své dceři, že udělala tu hloupost a vzala si člověka se šlechtickým předdomkem, zemřel, a milý šlechtic, jenž si osvojil lidové zvyky, jako je hra v kostky a kohoutí zápasy, ponenáhlu zlikvidoval celý bazar — látky metr po metru, vlásničky tucet po tuctu, barevné stuhy stůček po stůčku. Tím bylo odzvoněno zámožnosti Assunçãů v době, kdy už bylo veta po velikosti Ávilů, a Pelópidas, jenž byl již třetím rokem na fakultě, octl se v Riu bez prostředků k dalšímu studiu. Už tehdy se mu říkalo „doktor“; začal s tím dědeček a pak služky a soused, když přijížděl do Ilhéusu na prázdniny.

Dědečkovi přátelé mu sehnali nevýnosné místo veřejného úředníka, on zanechal studii a zůstal v Riu. V úřadě se mu dařilo jenom průměrně, poněvadž mu chyběla protekce nahoře i tak užitečný dar, jako je pochlebnictví. Po třiceti letech odešel do penze a vrátil se nadobro do Ilhéusu, aby se tam věnoval „svému dílu“, monumentální knize o Ávilech a ilhéuské minulosti.

Knize, která už sama o sobě představovala skoro tradici.

Mluvílo se o ní totiž už od doby, kdy Doktor, ještě jako student, uveřejnil v jednom riodejaneirském časopise, jenž měl omezený náklad a jehož první číslo bylo i posledním, věhlasný článek o lásce císaře Pedra II., který byl zrovna na cestě po severní Brazílii, a panenské Ofensie, romantické a pobledlé dívky z rodu Ávilových.

Studentův článek by byl úplně zapadl, kdyby se nebyl časopis čirou náhodou dostal do rukou jednoho moralizujícího spisovatele, papežského komořího, člena Brazílské akademie. Tomuto císařovu bezvýhradnému obdivovateli se zdálo, že i ta „hanebná anarchistická pomluva“, podle níž ten „významný muž“ budil dojem ufnukance a nevychovanice, svádějího zamilovanými pohledy ctnostnou dívku, jejíž rodinu poctil návštěvou, poskvnila jeho čest. Přiléhavými výrazy užívanými v 16. století rozdrtil opovázlivého studenta, připsuje mu úmysly, které Pelópidas nikdy neměl. Drsná odpověď studenta nadchla, bylo to skoro jako literární křest. V neméně klasické portugalštině a s pádnými argumenty připravil do druhého čísla časopisu článek, v němž na základě faktů a zvláště veršů básníka Teodora de Castro přesvědčivě vyvrátil námitky komořího. Avšak časopis po prvním čísle zanikl a list, v němž komoří Pelópidas napadl, odmítl uveřejnit jeho odpověď a nakonec po velkém naléhání otiskl obsah Doktorových osmnácti stránek na dvaceti řádcích někde dole na stránce. Přesto se Doktor dodnes vychloubá touto „prudkou polemikou“ s členem Brazílské akademie, jehož jméno bylo známo po celé zemi.

„Můj druhý článek ho úplně vyřídil a umlčel . . .“

V ilhéuských intelektuálních kruzích se tato polemika horlivě a ješitně uvádí na důkaz vysoké kulturní úrovně města vedle čestného uznání, kterého se dostalo Arimu Santosovi — dnešnímu předsedovi spolku Ruie Barbosy, mladíku zaměstnanému u jedné vývozní firmy — v soutěži o nejlepší povídku, vypsané jedním riodejaneirským časopisem, a vedle veršů zmíněného Teodora de Castro.

Pokud jde o tajnou lásku císaře a Ofensie, omezila se patrně jen na pohledy, vzdechy a šeptmo pronášené přísahy. Urozený poutník se s Ofensíí seznámil asi někde na večírku

v Bahii a zamiloval se do jejích nvyých očí. A ježto v domě Ávilů na Pranýřovém úbočí bydlel jistý páter Romualdo, vynikající latiník, objevil se tam císař nejednou pod záminkou, že chce vykonat návštěvu u duchovního, slynoucího takovou učeností. Na zdobených balkónech onoho domu lkal monarcha latinsky o tajné a marné lásce k poupátku Ávilových. Pod dohledem uctivého, nic netušícího Luise Antónia d'Ávila, svého bratra a hlavy rodiny, obcházela Ofensia vzrušeně za doprovodu otrokyň kolem pokoje, v němž se moudrý císař s černými vousy učeně bavil s páterem. Po odjezdu zamilovaného císaře zahájila sice Ofensia akci, aby přiměla rodinu přestěhovat se do stidelního města, ale nepochodila, protože se proti tomu postavil Luis Antônio, strážce dívčiny i rodinné cti.

Onen Luis Antônio d'Ávila padl v hodnosti plukovníka za války s Paraguayí, v níž velel svým lidem z cukrovarů, při ústupu z Laguny. Romantická Ofensia skonala na souchotiny jako panna v domě Ávilových, teskníc po císařském vousu. A jako notorický alkoholik zemřel básník Teodoro de Castro, vášnivý a tklivý opěvateľ Ofensiiých půvabů, jehož verše se ve své době těšily jisté oblibě a na něž se dněs v antologiích brazílské literatury neprávem zapomíná.

Ofensii věnoval své nejpůvabnější básně. Ve skvostných verších velebil tuto křehkou, churavou krásku a žádonil o její nedostupnou lásku. Dodnes tyto verše recitují na slavnostech a večírcích studentky gymnasia řádových sester za zvuku písně o Dalile. Básník Teodoro, tragická a bohémská postava, zemřel — bezpochyby bolným steskem (kdopak by Doktorovi toto tvrzení vymlouval?) — deset let poté, co branou panského domu, zahaleného do smutečního flóru, vynesli bílou rakev s Ofensiiým usouzeným tělem. Utopil se v alkoholu, jenž byl tenkrát v Ilhéusu za babku, v kořalce vyráběné v Ávilových cukrovarech.

O zajímavý materiál do své nevydané, a přece již proslulé knihy neměl tedy Doktor nouzi. Byli jím Ávilové jakožto majitelé cukrovarů a palíren kořalky, stovek otroků a nedohledných polností, Ávilové jakožto vlastníci paláce v Olivence a domu na Pranýřovém úbočí v hlavním městě, Ávilové s pan-

tagruelským jazyčkem, Ávilové vydržující si konkubíny v metropoli, Ávilové reprezentovaní krásnými ženami a nebojácnými muži, Ávilové, mezi nimiž se vyskytl i jeden učenec. Kromě Luíse Antônia a Ofenísie vynikli dříve i později též jiní, jako třeba ten, jenž se za bojů o nezávislost roku 1823 bil v Recôncavu po boku děda Castra Alveze s portugalskými oddíly. Jiný, Jerônimo d'Ávila, se dal na politiku, a když byl poražen ve volbách, jejichž výsledky zfalšoval on v Ilhéusu a jeho protivníci ve zbylé části provincie, postavil se do čela svých lidí, přepadal u cest, drancoval osady, vydal se na pochod k hlavnímu městu a vyhrožoval svržením vlády. Teprve zásahem prostředníků byl nastolen mír a prchlivému Ávilovi se dostalo odškodnění. Úpadek rodiny se ještě zřetelněji projevil za duševně chorého Pedra d'Ávila s rezavou kozí bradkou, jenž opustil panské stavení (dům v Bahii byl už prodán), cukrovary i palírny zatížené hypotékou a zarmoucenou rodinu a utekl za čarokrásnou a — podle výroku zoufalé manželky — uhrančivou cikánkou. Tento Pedro d'Ávila byl prý nakonec kdesi na nároží zavražděn v pútcě jiným cikánčíným milencem.

To vše byla minulost, na kterou Ilhéuští zapomněli. Když se objevilo kakao, začal nový život a to, co bylo předtím, už nemělo význam. Cukrovary a palírny, plantáže cukrové třtiny a kávy, pověsti a historky, to všechno bylo navždy pryč. Teď se šířily kakaovníkové plantáže a nové pověsti a historky o tom, jak se lidé potýkali mezi sebou o půdu. Slepi zpěváci na trzích šířili do nejdlehlších koutů vnitrozemí jména a skutky pěstitelů kakaa, slávu onoho kraje. Jenom Doktorovu mysl zaměstnávali Ávilové. Dělky tomu však jeho vážnost ve městě stoupala. Drsní dobyvatelé půdy, pologramotní plantážníci, vzdávali bezmála pokornou úctu vědění, učeným lidem, kteří psali do novin a pronášeli proslovy.

A co teprve člověk, který toho tolik umí a zná, že dokáže psát nebo už napsal knihu! Neboť o té Doktorově knize se tolik hovořilo a pěly na ni takové chvály, že podle domněnky mnoha lidí byla už před lety uveřejněna a stala se nedílnou součástí pokladnice národní literatury.

O TOM, JAK SE NACIB PROBUDIL BEZ KUCHARKY

Naciba probudilo vytrvalé bušení na dveře pokoje. Vrátil se domů až ráno. Nejdříve zavřel hostinec, pak obešel s Tonikem Bastosem a Nhô-Galem noční lokály a nakonec uvízl v domě Marie Machadové u Risolety, mírně šilhavé dívky, jež přišla nedávno z Aracaju.

„Co je?“

„To jsem já, pane Nacibe. Chci se s vámi rozloučit, jedu pryč.“
Nedaleko houkala siréna lodi, volající lodivoda.

„Kam pryč, Filomeno?“

Nacib vstal a jen roztržitě vnímal sirénu. „Podle toho, jak houká, to bude Ita,“ pomyslel si. Na hodinách u postele se snažil zjistit, kolik je — šest, a on přišel kolem čtvrté! To je vám ženská, ta Risoleta! Ne že by to byla krasavice, dokonce trochu šilhá, ale co umí věci — jak ho kousala do ucha a přitom se smála, až se prohýbala . . . Co to tu starou Filomenu chytlo?

„Do Águy Prety k synovi . . .“

„Co je to za nápad, Filomeno? Zbláznila ses?“

Šmátral nohama po trepkách, ještě celý rozespálý, a myšlenkami zaléтал k Risoletě. Chlupatá prsa mu voněla jejím levným parfémem. Bos a v noční košili vyšel na chodbu. Stará Filomena čekala v pokoji v nových šatech, s květovaným šátkem na hlavě a deštníkem v ruce. Na zemi stál kufr a balík s obrázky svatých. Sloužila u Naciba přes čtyři roky, od té doby, co si koupil hostinec. Bývala sice nedůtklivá, ale čistotná, pracovitá a naprosto spolehlivá; nebyla by vzala ani haléř a vynikala pečlivostí. „Perla, klenot,“ hodnotila ji dona Arminda. Měla ovšem dny, kdy byla rozmrzelá a probouzela se s nakrabenou tváří, a pokud v takových dnech vůbec otevřela pusku, bylo to jen proto, aby oznámila svůj brzký odjezd do Águy Prety, kde si její jediný syn zařídil krámk. Tolik se toho napovídala o své ohlašované cestě, že na to už Nacib nedal; myslel si, že to jsou jen rozmary stařeny, jež k němu přece lne

tolik, že je spíš členem rodiny nebo vzdálenou příbuznou než pouhou kuchařkou.

Loď houkala, Nacib otevřel okno; byla to, jak uhodl, Ita příjždějící z Ria. Stála před útesem Rapa a žádala o lodivoda.

„Ale Filomeno, ty ses zbláznila! Tak z ničeho nic, bez upozornění . . . Nesmysl!“

„Jak to, pane Nacibe? Od té doby, co jsem překročila práh vašeho domu, pořád do vás hučím: Jednoho dne se seberu a odstěhuju k svému Vicentovi . . .“

„To jsi mi ale mohla říci včera, že chceš dneska odejít. . .“

„Vždyť jsem to vzkázala po Chikovi. Vy jste ale na to nic nedal a ani jste se neukázal doma.“

Chico Zevloun, jeho číšník, syn sousedky dony Armindy, skutečně přinesl s obědem i stařenin vzkaz, že chce okamžitě odejít. Poněvadž se to však opakovalo skoro týden co týden, vyslechl to Nacib na půl ucha a ani neodpověděl.

„A čekala jsem na vás celou noc . . . Až do rána . . . Jenže vy jste sháněl zajíčky. Takovej starej chlap by měl být už dávno ženatej, měl by si dát pokoj a dřepět doma, a ne se potloukat po nocích . . . Jednoho krásného dne, ať jste zatím zdravěj jako řípa, vás to schvátí a natáhnete bačkory . . .“

Svým obžalobně napřaženým hubeným prstem ukazovala na Arabovu hruď, kterou bylo vidět ve výstřihu dlouhé noční košile s vyštvánými červenými kvítky. Nacib sklopil zrak a spatřil stopy po rtěnce. Ta Risoleta! . . . Stará Filomena a dona Arminda mu zazlívaly jeho staromládenecký způsob života, pořád mu to předhazovaly a hledaly pro něho vhodnou partii.

„No tak, Filomeno . . .“

„Kdepak, ani nápad, pane Nacibe. Nemůžu se zdržet ani chvíli. Vicente mi psal, že se bude ženit a že mě potřebuje. Už jsem si sbalila svých pět švestek . . .“

A zrovna den před něčím tak velkolepým, před večerí pro třicet lidí, pořádanou Jihobahijským autobusovým podnikem! Jako by mu to ta bába udělala naschvál!

„Tak sbohem, pane Nacibe. Bůh vás ochraňuj a pomoz vám sehnat nevěstu, která by byla co k čemu a starala se vám o domácnost . . .“

„Ale ženská, je šest a vlak odjíždí až v osm . . .“

„Já vlaku moc nevěřím, to je dábel'ský vynález. Radši tam chvíli počkám . . .“

„Tak moment, aspoň vám zaplatím . . .“

Všechno mu to připadalo jako hloupý, tíživý sen. Chodil bos po pokoji, šlapal po chladné podlaze, dýchal, tiše klel. Jestli se k tomu všemu ještě nachladí . . . Zatracená bláznivá baba . . .

Filomena mu podávala konečky prstů své kostnaté ruky.

„Tak na shledanou, pane Nacibe. Až pojedete do Águy Prety, stavte se.“

Nacib spočítal pentze, něco přidal — přece jenom si to zaslouží —, pomohl jí nadzvednout kufr i těžký balík s obrázky svatých, jichž dříve hodně viselo v jejím kumbále, a deštník. Oknem vnikalo radostné jitro a s ním i mořský vánek, ptačí švitoření a po tolika dešťových dnech i slunce bez mraků. Nacib se zahleděl na loď i na blížící se člun lodivoda. Ruce mu poklesly. Nešel si už ani lehnout. Vyspí se raději po obědě, aby byl večer v kondici, slíbil přece Risoletě, že zas přijde. Hromská baba, zkazila mu celý den . . .

Šel k oknu a zadíval se za odcházející kuchařkou. V mořském větru ho zamrazilo. Dům na úbočí sv. Šebestiána stál skoro naproti vjezdu do přístavu. Ještě že aspoň skončily deště. Trvaly tak dlouho, že málem poškodily setbu, mladé kakaové plody by mohly totiž při pokračujících deštích hnit na stromech. Plukovníci z toho už trochu zneklidněli. Z okna sousedního domu vyhlédla dona Arminda a mávala šátkem staré Filomeně, bývaly spolu jedna ruka.

„Dobrý den, pane Nacibe.“

„Ta bláznivá Filomena . . . Už je v tahu . . .“

„No . . . To vám byla náhoda, že si to ani nedovedete představit. Zrovna včera jsem říkala Chikovi, když se vrátil z hostince: Zítřka Filomena odejde, dostala psaní od syna, volá ji k sobě . . .“

„Chico mi o tom říkal, jenže já tomu nevěřil.“

„Byla dlouho do noci vzhůru a čekala na vás. Dokonce jsme shodou okolností obě seděly tam u vás u domovních dveří. Jenže po vás jako by se země slehla . . .“ zasmála se zpola káravě, zpola chápavě.

„Byl jsem zaneprázdněn, dono Armindo, měl jsem plné ruce práce . . .“

Neodvracela oči od skvrn po rtěnce. Nacib sebou trhl: nemá je taky na obličej? To je možné, docela možné.

„No, já nadarmo neříkám: takových pracantů, jako je pan Nacib, abys v Ilhéusu pohledal . . . Až do rána . . .“

„A zrovna dneska,“ zahořekoval Nacib, „když se má na zítřek připravovat ta večere pro třicet osob . . .“

„Já si ani nevšimla, kdy jste se vrátil, ačkoli jsem si šla lehnout pozdě, až po druhé . . .“

Nacib něco zabručel, jako že dona Arminda strká nos, kam nemá.

„No jo . . . Kdo teď ale připraví tu večeri?“

„To není jenom tak. . . Se mnou počítat nemůžete. Dona Elisabeth čeká každou chvíli dítě, už to mělo přijít. Proto jsem zůstala vzhůru, pan Paulo se mohl každým okamžikem objevit. Kromě toho já na takové jemné pokrmy nestačím . . .“

Dona Arminda měla jedovatý jazyk. Byla to vdova, spiritistka, matka Chika Zevlouna, mladého číšníka v Nacibově hostinci, a vyhlášená porodní bába; nespočet Ilhéuských se v posledních dvaceti letech narodilo s její pomocí a jejich prvními dojmy na světě byl silný česnekový pach, který z ní bylo cítit, a její obličej červený jako mák.

„A doně Clorindě se to už narodilo? Včera se doktor Raul ani neukázal v hostinci . . .“

„Narodilo, včera odpoledne. Jenže oni zavolali lékaře, toho — jak on se to jmenuje — Demósthene. To jsou ty dnešní novoty. Nemyslíte ale, že to je necudné, když lékař pomáhá dítěti na svět? A vidí cizí ženskou úplně nahou? Taková necudnost . . .“

Pro Armindu to byl životně důležitý problém, lékaři jí totiž začali konkurovat. Kdo to jakživ viděl, taková nestydatost, aby se doktor díval na něčí nahou ženu při porodních bolestech . . . Nacib měl však plnou hlavu zítřejší večere a zázkusů i slaného pečiva do hostince. Tuhle pěknou šlamastiku mu nadrobila Filomenina cesta.

„To je tím pokrokem, dono Armindo. Ta baba mi to ale pěkně zavařila . . .“

„Jakýmpak pokrokem. Nestydatostí . . .“

„Kde já seženu kuchařku!“

„Zajděte za sestrami Dos Reisovými a je to . . .“

„Takové zlodějky, ty sedrou člověku kůži z těla . . . A já už sehnal dvě mladé mulatky na pomoc Filomeně . . .“

„Tak už to na světě chodí, pane Nacibe. Když to člověk nejméně čeká, přihodí se mu něco takového. Mne naštěstí vždycky na všechno upozorní nebožtík manžel. Zrovna tuhle, to byste nevěřil . . . Bylo to při jedné seanci u kmotra Deodora . . .“

Nacibovi se však vůbec nechtělo poslouchat věčné spiritistické historky, jež byly konfěkem té porodní báby.

„Chico je už vzhůru?“

„Kdepak, pane Nacibe! Přišel chudák po půlnoci!“

„Tak ho, prosím vás, vzbudte! Musím něco podniknout. Chápejte: večere pro třicet osob, pro třicet významných osobností, oslavujících zavedení autobusové linky . . .“

„Slyšela jsem, že se jeden z těch autobusů převrátil na mostě přes Cachoeiru.“

„Třesky plesky! Jezdí tam i zpět plné. Je to výnosný podnik.“

„To víte, teď už se může stát v Ilhéusu všelicos, pane Nacibe! Říkali mi, že v novém hotelu bude výťah, taková bedna, co jezdí sama od sebe nahoru a dolů . . .“

„Mohla byste už Chika probudit?“

„Už jdu . . . To vám říkám, za chvíli nebudou schody!“

Nacib ještě chvíli pozoroval oknem loď Přístavní společnosti, k níž se blížil lodivod. Tou měl přijet Mundinho Falcão, tak to aspoň někdo říkal v hostinci. Jistě přiveze spoustu novinek. Přijedou také nová děvčata do kabaretů i nevěstinců v Lanové, Ropuší a Květinové ulici; přivázela je každá loď z Bahie, Aracaju nebo Ria. Dovezou možná i auto pro dr. Demósthene. Lékař si našetřil hodně peněz, protože jeho ordinace byla nejlepší v celém městě. Stojí za to obléci se, zajít do přístavu a dívat se, jak vystupují cestující. Setká se tam jistě s obvyklou společností těch, co si tak rádi přivstanou. A kdoví, zda mu neporadí nějakou dobrou kuchařku, která by zastala práci v hostinci. Kuchařka v Ilhéusu, to byla rarita, kterou se snažily získat pro sebe domácnosti, hotely, penzióny i hostince.

Prožluklá baba . . . Zrovna teď, když objevil ten skvost — Risoletu! Když měl nejméně zapotřebí se rozčilovat . . . Aspoň na pár dní — jinou možnost neviděl — padne do spárů sestrám Dos Reisovým. Život je tak složitý! Ještě včera šlo všechno jako na drátkách, neměl žádné starosti, dvakrát po sobě vyhrál v kostkách nad tak zdatným protivníkem, jako je Kapitán, pochutnal si na krabím mase, jež bylo u Marie Machadové skutečně výborné, a pak přišel ten objev — Risoleta . . . A dneska hned od časného rána jeden problém za druhým . . . Hromské dílo! Baba jedna, takhle se zjančí . . . Ve skutečnosti se mu však po ní stýskalo, i po její čistotě, po její snídani — kukuřičném koláči, batátách, smaženém banánu, ságové placce . . . Po její mateřské péči, ochotě i reptání. Když jednou dostal horečku (bylo to v době, kdy tyfus řádil v kraji stejně jako bahenní zimnice a černé neštovice), nehnuła se od jeho lůžka a spala dokonce u něho v pokoji na zemi. Kde sežene takovou, jako byla ona?

Dona Arminda vyhlédla znovu z okna:

„Už je vzhůru, pane Nacibe. Právě se koupe.“

„Tak děkuju, já udělám totéž.“

„Pak k nám přijďte na snídani. Bude to ale snídáně jako u chudých lidí. Chci vám povědět, co se mi zdálo o nebožtíku manželovi. Řekl mi: „Moje drahá Armindo, dábel popletl Ilhéuským hlavu. Nemyslí na nic jiného než na peníze a na slávu. Tohleto špatně skončí . . . Začnou se tu dít všelijaké věci . . .““

„Já myslím, dono Armindo, že se už dějí . . . U mne ano. Filomeniným odjezdem.“

Řekl to z legrace, aniž tušil, co všechno se už děje. Lodivod vystoupil na palubu a loď zamířila k vjezdu do přístavu.

CHVALOZPĚV NA ZÁKON A SPRÁVEDLNOST ANEBO NAROZENÍ A NÁRODNOSTI

Třebaže mu obvykle říkali Arab a dokonce i Turek, je nutno hned zpočátku jasně říci, že to byl Brazilec rozený, nejen naturalizovaný. Narodil se v Sýrii, a když mu byly čtyři roky, dostal se francouzskou lodí do Bahie a potom do Ilhéusu. Tehdy přicházeli den co den po moři, po řece i po souši, na lodích, člunech, kanóch, na oslech a pěšky těžko proniknutelným pralesem stovky Brazilců i nejrůznějších cizinců do široko daleko známého města za kakaem, které slibovalo takový výdělek. Pocházeli odevšad: ze Sergipe i ze Ceará, z Alagoasu i z Bahie, z Recife i z Ria, ze Sýrie i z Itálie, z Libanonu i z Portugalska, ze Španělska i z různých ghett . . . Byli to dělníci, obchodníci, mladí lidé hledající uplatnění, lupiči a dobrodruzi, pestré zástupy žen a dokonce, bůhsud jak se sem dostali, i dva manželé z Řecka. A ti všichni, i plaví Němci z nedávno založené továrny na kakao a povznesení Angličané z železniční společnosti, se tu už plně aklimatizovali a přizpůsobili se zvykům ještě polobarbarského kraje, kde se vedly krvavé boje, kladly léčky a páchaly vraždy. Brzy po svém příchodu patřili k nejlepším Ilhéusanům, stali se z nich měšťané tělem i duší, pečovali o své plantáže, zřizovali si obchody a sklady, klesili cesty, usmrcovali lidi, oddávali se hazardním hrám v krčmách, popíjeli v hostincích, stavěli osady, jež pak rychle rostly, klučili úděsný prales, vydělávali i prodělávali a cítili se tam stejně doma jako starousedlíci, jejichž předkové se tam usadili již před tím, než se začalo s pěstováním kakaa.

Díky těmto různým lidem přestával Ilhéus vypadat jako ležení jagunčů a stávalo se z něho město. Všichni, i ten poslední vandrák, který přišel týl ze zbohatlých plukovníků, přispívali k podivuhodnému rozvoji kraje.

Ilhéusany každým coulem, třebaže teprve přijali brazilskou příslušnost, byli už Nacibovi příbuzní — jistí Aschcarové,

kteří se účastnili bojů o půdu a o jejichž udatných kouscích se vyprávěly zkazky. Pouze Badarové, Bras Damásio, slavný černocho José Nique a plukovník Amâncio Leal snesou s nimi srovnání. Jeden z nich, třetí nejstarší, jménem Abdula, byl usmrčen v jisté krčmě v Pirangi poté, co skolil tři z pěti ja-gunčů, kteří ho přepadli, když seděl mřumilovně při partii pokeru. Bratři pomstili jeho smrt způsobem, na který se do-dnes vzpomíná. Kdo by se chtěl něco dozvědět o těchto Naci-bových bohatých příbuzných, ať si prolistuje protokol soud-ního řízení a přečte si projevy žalobce a obhájců.

Mnozí mu sice říkali „Arab“ a „Turek“, ale to směli jenom jeho nejlepší přátelé, důvěrně a něžně. Oslovení „Turek“ nerad slyšel, nakvašeně tu přezdívku odmítal a někdy se opravdu zlobil:

„Já ti dám Turka!“

„Ale Nacibe . . .“

„Říkej mi, jak chceš, jenom ne Turek. Jsem Brazilec“ — bil se přitom obrovskou rukou v chlupatá prsa — „a bohudky dítě Syřanů.“

„Arab, Turek, Syřan, to je prašť jako uhoď.“

„Prašť jako uhoď! Ty jsi ale tulpas! To je vidět, že nic ne-znáš. Nemáš ani ponětí o historii a zeměpise. Turci, to jsou lotři, ta nejprašivější cháska, jakou země nosí. Pro Syřana není nic urážlivějšího, než když se mu řekne Turek.“

„Nono, Nacibe, jen se nerozciluj. Já se tě nechtěl dotknout. Člověk vždycky hází všechny přistěhovalce do jednoho pytle . . .“

Možná že mu tak neříkali pro jeho orientální původ jako spíše pro jeho mohutné černé kníry připomínající sesazeného sultána. Při hovoru si je na konci vždy uhlazoval. Ty kníry vynikaly na tlustém dobráckém obličejí s velikánskýma očima, v nichž žádostivě zasvítilo, kdykoliv šly kolem ženy. Kolem jeho velkých, smyslných úst se snadno rozsvěcoval úsměv. Byl to hromotluk, vysoký, tlustý Brazilec se zploštělou hlavou a bujnou hřívou, s vystouplým břichem, „jako by byl v devátém měsíci“, jak jednou v žertu prohodil Kapitán, když prohrál partii dámy.

„V otcově vlasti . . .“ tak začínaly historky, které vyprávěl

při dlouhém nočním besedování, když u stolů v hostinci zů-stalo jenom pár přátel.

Jeho, Nacibovou zemí byl už Ilhéus, veselé přímořské město, žírná kakaovníková oblast, v níž vyrostl. Jeho otec i strý-cové po příkladu Aschcarů nejdříve nechali rodiny doma a při-jeli sami. On se vydal na cestu až později s matkou a s nejstarší šestiletou sestrou. Nebyly mu ještě ani čtyři. Matně si vzpo-mínal, jak jeli třetí třídou a přistáli v Bahii, kam jim přijel naproti otec. Když přibyli do Ilhéusu, přivezl je na pevninu člun, neboť tam tenkrát ještě nebyla ani přístavní hráz. Na Sýrii se nepamatoval, na svůj rodný kraj se nemohl rozpome-nout, tak vřele přilnul k nové zemi a takový se z něho stal Brazilec a Ilhéusan. Nacibovi bylo, jako by se byl narodil teprve při zakotvení lodi v Bahii, když ho tam poprvé polsobil jeho slzící otec. Ostatně prvním činem otce, podomního ob-chodníka Azize, po jejich příjezdu do Ilhéusu bylo, že své děti dovedl v Itabuně, tehdejší Tabocasu, na notářství starého Segismunda, který je zapsal do matriky jako Brazilce.

Čtíhodný notář, jenž si byl vědom svých povinností a vždy jim za pár milreisů plně dostal, odbyl celý ten akt v mžiku. Ježto nebyl chamtivý, opatřil každému žadateli potřebné papí-ry za přijatelnou cenu. Z dětí přistěhovalců nebo přímo z při-stěhovalců, kteří přišli do Brazílie pracovat, dělal brazilské občany tím, že jim vystavoval pravoplatné křestní listy.

Staré notářství za bojů o půdu lehlo popelem. Požár měl pohltnit kompromitující výměry a spisy o hvozdu Sequeiro Grandé — o tom se dokonce vypráví i v jedné knize*. Ni-komu, natož pak starému Segismundovi, nelze klást za vinu, že všechny matriky se záznamy o narozeních a úmrtích při-šly při požáru nazmar, takže se stovky Ilhéusanů (tenkrát náležela Itabuna ještě k ilhéuskému okresu) muselo dát nově zapsat. Matriky však shořely, a tak bylo na vhodných svěd-cích, aby dokázali, že se malý Nacib a ostýchavá Salma, děti Azize a Zoraie, narodili v osadě Ferradas a již před požárem byli hlášeni v notářství. Jak by byl mohl Segismundo, aniž se dopustil hrubé nezdvořilosti, brát v pochybnost slova plukov-

* Amadív román „Země bez konce“ (pozn. překl.)

nka José Antunese, bohatého farmáře, nebo obchodníka Fadela, jehož krámek se střížním zbožím požíval velké vážnosti v obchodních kruzích? Nebo už trochu méně autoritativní slova kostelníka Bonifácia, který byl vždy ochoten přivydělat si vydáním věrohodného svědectví? Nebo jednohého Fabiana, vyhnaného ze Sequeira do Espinho, který neměl jiný prostředek k obživě než svědecké výpovědi?

Od těch událostí uplynulo asi třicet let. Starý Segismundo, zahrnovaný všeobecnou úctou, skončil a na jeho pohřeb se dodnes vzpomíná. Obyvatelé se s ním přišli do jednoho rozloučit, neboť Segismundo již dávno neměl nepřátel; nebyli jimi ani ti, kdo druhdy založili oheň v jeho notářství.

Nad hrobem velebili řečníci jeho ctnosti. Byl — jak tvrdili — obdivuhodným služebníkem spravedlnosti, příkladem budoucím generacím.

Nedělal potíže, když měl zapsat do matriky narozených v ilhéuském městském obvodu brazilského státu Bahie každé dítě, které k němu přivedli. Činil tak bez bližšího zkoumání, i když bylo zřejmé, že se narodilo až dlouho po požáru. Nebyl skeptik ani pedant a ani jím v Ilhéusu na počátku éry kakaa být nemohl. Jak by bylo možné v době, kdy byly na denním pořádku podvody, falšování listin a výměřů půdy i smyšlené hypotéky a kdy notářství i notáři byli důležitou součástí boje za mýcení pralesů a za obdělání získané půdy, odlišit padělaný doklad od pravého? Jak myslet na právní nicůtky, jako je místo a přesné datum narození dítěte, když je člověk pořád vystaven nebezpečím přestřelek, tlup ozbrojených jagunců, smrtonosných léček? Život byl tak krásný a pestrý, nač by si jej měl starý Segismundo kazit pátráním po jménech vesnic? Co záleželo na tom, kde se narodil Brazilec, jenž se měl zapsat do matriky — zda v nějaké syrské vesnici nebo ve Ferradasu, v jižní Itálii nebo v Pitangi, v Trás-os-Montes nebo v Riu do Braço? Starý Segismundo měl dost a dost trápení s dokumenty o vlastnictví půdy, a nač by měl zbytečně ztěžovat život počestným občanům, kteří si zaregistrováním dětí přáli toliko vyhovět zákonu? Dal prostě na slova těch sympatických přistěhovalců a přijímal jejich skromné dary. Přicházeli v doprovodu důvěryhodných svědků, ctihodných

osob, lidí, jejichž slovo mělo někdy větší váhu než úřední doklad.

A jestliže ho někdy náhodou hlodala pochybnost, neuklidnilo se jeho svědomí tím, že dostal vyšší poplatek za záznam nebo potvrzení, na šaty pro manželku, slepici či krocana do zahrady. Uklidnilo se tím, že jako většina obyvatel neměřil příslušnost člověka podle narození, nýbrž podle jeho práce ve prospěch kraje, podle odvahy pronikat do pralesa a čelit smrti, podle vysázených kakaovníků nebo podle počtu dveří v obchodech a skladech, podle toho, jak přispívá k rozvoji oblasti. Taková byla mentalita Ilhéusu, taková byla také mentalita starého Segismunda, člověka s velkými životními zkušenostmi, s hlubokým lidským porozuměním a s pramalými skrupulemi. Svě zkušenosti a porozumění dával do služeb kraje kakaa. Skrupule si nikdo nepřipouštěl, neboť jinak by se nerozvíjela města na jihu Bahie, neklestily by se cesty, neosévaly farmy, nepodněcoval obchod, nebudoval přístav, nestavěly budovy, nezakládaly časopisy, nevyváželo kakao do celého světa. Toho všeho se dosahovalo střelbou a léčkami, padělanými listinami a smyšlenými výměry, zabíjením a zločiny, jagunčy a dobrodruhy, prostitutkami a karbaníky, krví a srdnatostí. Jenom jednou podlehl Segismundo výčitkám svědomí. Šlo o vyměření pralesa Sequeiro Grande. Nabízeli mu za ten velký podvod tak málo, že se v něm hnulo svědomí. Proto založili oheň v jeho notářství a postřelili ho do nohy. Neradi; to jest neradi do nohy, poněvadž ho chtěli zasáhnout do prsou. Od té doby byl méně malicherný a náročný a ještě víc se, chvála Bohu, cítil Ilhéusanem. Proto když v osmdesáti zemřel, stal se jeho pohřeb v pravém slova smyslu holdem příkladnému občanu onoho kraje a spravedlivému člověku.

Jeho úctyhodnou rukou stal se Nacib — kdysi dávno, v útlém mládí, jednou odpoledne, kdy měl na sobě zelené pumpky z francouzského sametu — rodilým Brazilcem.

OBJEVUJE SE
MUNDINHO FALCÃO,
DŮLEŽITÁ OSOBA,
PROHLÍŽEJÍCÍ SI
ILHÉUS DALEKOHLEDEM

Z velitelského můstku lodi čekající na lodivoda díval se mírně zasněným pohledem na město ještě mladý, elegantně oblečený, hladce vyholený muž. Cosi, snad jeho černé vlasy nebo mandlové oči, činilo z něho romantický typ, takže si ho každá žena všimla. Jeho sevřené rty a pevná brada svědčily však o energickém a praktickém člověku, který ví, co chce, a umí to prosadit. Kapitán s obličejem ošlehaným větrem dýmal z lulky a podával mu dalekohled. Když si ho od něho Mundinho Falcão bral, poznamenal: „Ani ho nepotřebuju. Není domu, není člověka, kterého bych tady neznal. Jako bych se byl tady, někde na pláži, narodil,“ ukazoval prstem. „Tamhle ten dům“ — vlevo od několikaposchodové budovy — „je můj. A o tom bulváru mohu s klidem prohlásit, že jsem ho postavil já...“

„Bohatý kraj, kterému kyne skvělá budoucnost,“ promluvil znalecky velitel. „Jenom ten vjezd do přístavu je pod psa...“

„Však i to vyřešíme,“ ujistil ho Mundinho. „A co nevidět...“

„Už aby! Kdykoli sem přijedu, třesu se strachy o svou loď. Horší vjezd se nenajde na celém severu.“

Mundinho zvedl dalekohled a přiložil jej k očím. Spatřil svůj moderní dům, postavený architektem, kterého si přivedl až z Ria, domy na hlavní třídě, zahrady u vily plukovníka Misacla, věže kostela, školní budovy. Zubní lékař Osmundo v koupacím plášti vycházel právě ze svého domu a šel se vykoupat do moře, časně zrána, aby nepohoršil obyvatelstvo. Na náměstí sv. Šebestiána nebylo ani živé duše. Hostinec Vesuv měl zavřeno. Noční vítr strhl plakát na kinu. Mundinho pozorně, skoro dojatě zkoumal každou podrobnost. Měl vskutku den ode dne raději tento kraj a nelitoval svého

ztrčštěného nadšení, které ho sem přivedlo před několika lety, kdy bloudil jako ztroskotanec a nevěděl kam jít. Jenže tohle nebyl obyčejný kraj. Tady rostlo kakao. Kde lépe uplatnit a rozmnožit peníze než zde? Stačilo mít chuť k práci, obchodního ducha, zdravý rozum a odvalu. To všechno on měl a navíc ještě ženu, na niž chtěl zapomenout, beznadějnou lásku, kterou nemohl vypudit ze svého srdce a hlavy.

Nyní se matka i bratři v Rio shodli na tom, že se změnil.

I Lourival, jeho nejstarší bratr, musel svým pohrdlivým hlasem věčně znuděného člověka uznat:

„Už je to tak, chlapec nám vespěl.“

Emílio vtáhl kouř z doutníku a usmál se:

„A vydělává. Neměli jsme dovolit,“ říkal nyní Mundinhovi, „abys odjízďel. Koho ale mohlo napadnout, že náš švihák má obchodní vlohy? Tady doma jsi měl zájem jenom o orgie. A když jsi i se svými penězi odcházel, co jiného jsme mohli předpokládat než další pošetilosti, ještě větší než ty předešlé? Čekali jsme, že se vrátíš, abychom tě uvedli na pravou cestu.“

Na to se ozvala téměř popuzeně matka:

„Už to přece není žádné dítě.“ — Proti komu byla vlastně popuzena? Proti Emíliovi, že povídal takové věci, nebo proti Mundinhovi, že ji už nepřišel poprosit o další peníze, jakmile utratil tučné kapesné?

Mundinho je nechal vymluvit, ten rozhovor ho bavil. Když už vyčerpali, co měli na srdci, oznámil jim:

„Pomýšlím na to, vrhnout se do politiky, dát se něčím zvolit, patrně poslancem... Ponenáhlu získávám u nás v kraji důležitá postavení. Copak bys tomu řekl, Emílio, kdybys viděl, jak vystupuji na tribunu, abych vyvrátil nějaký tvůj projev, v němž pochlebujes vládě? Chci totiž kandidovat za opozici...“

Bratři spolu hovořili ve velkém, střízlivě zařízeném salóně rodinné vily mezi půvabným nábytkem a v přítomnosti sebevědomé a bělovlasé matky, která je ovládala jako královna. Lourival, který šel v Londýně, by nikdy nepřijal poslanecký nebo senátorský mandát. Odmítl by ministerské křeslo, kdyby mu je nabízel. A což takhle guvernérem São Paula? Na toho by možná kandidoval, kdyby ho podporovaly všechny politické strany. Naproti tomu Emílio byl federálním poslan-

cem; už dvakrát za sebou hladce zvítězil ve volbách. Oba byli mnohem starší než Mundinho. Odtud jejich zděšení, když viděli, že je dospělý, jedná podnikavě, vyváží kakao, dosahuje záviděnějších zisků, vykládá o barbarském kraji, kde se, čert ví proč, usadil, a ohlašuje, že to co nevidět dotáhne na poslance.

„My ti můžeme být nápomocni,“ nabídl se protektorsky Lourival.

„Zařadíme tě do čela vládní kandidátky. Zvolení je pak jisté,“ doplnil jej Emílio.

„Já jsem nepřišel prosit, nýbrž vás informovat.“

„Jak je pyšný ten hošánek,“ zabručel Lourival pohrdlivě.

„Bez podpory nikdy zvolen nebudeš,“ předpovídal Emílio.

„Budu. A v řadách opozice. Pokud jde o to vládnout, stojím o to jenom tam, v Ilhéusu. O vládu, které se tam zmocním, jsem vás žádat nepřišel. Děkuji pěkně!“

Na to řekla matka zesíleným hlasem: „Můžeš si dělat co chceš, nikdo ti v ničem nebrání. Ale proč se stavíš proti svým bratrům? Proč se nám odcizuješ? Oni ti chtějí jenom pomoci, jsou to tvoji bratři.“

„Nejsem už dítě, sama jste to říkala.“

Potom vypravoval o Ilhéusu, o bojích, jež tam byly sváděny, o lupičství, o končinách, kterých bylo dobyto zbraněmi, o současném pokroku, o místních problémech.

„Chci, aby mě respektovali, abych mohl mluvit jejich jménem ve sněmovně. Co by mi bylo platné, kdybyste prosadili kandidaturu vy? Firmu přece dostatečně zastupuje Emílio. Já jsem člověk z Ilhéusu.“

„Politika jako někde v zapadákově. S přestřelkami a kape-
lou,“ usmál se Emílio zpola ironicky, zpola shovívavě.

„Proč se vystavovat nebezpečí, když to není zapotřebí?“ zeptala se matka, zastírajíc strach.

„Proto, abych nebyl jenom bratrem svých bratří. Abych stál na vlastních nohou.“

Uvedl do pohybu celé Rio de Janeiro. Chodil po ministerstvech, tykal si s ministry, vysedával v jejich pracovně. Kolikrát se s nimi setkal doma u stolu, v jehož čele sedávala

matka, nebo v São Paulu u Lourivala, usmívajícího se na Madeleine! Když mu ministr spravedlnosti, jenž se před lety jako jeho sok ucházel o přízeň jedné Holanďanky, sdělil, jak kategoricky odpověděl bahijskému guvernérovi, že teprve počátkem příštího roku může být Enochovo gymnasium postaveno na roveň státních škol, Mundinho se zasmál:

„Milý brachu, ty bys měl být vlastně Ilhéusu-vděčen. Kdybych se tam nebyl odstěhoval, nikdy by ses nebyl vyspal s tou neřestnou Holanďankou Bertičkou. Chci, aby to uznání gymnasia přišlo hned. Zákonem se můžeš ohánět guvernérovi. Ale ne mně. Na mne neplatí slova jako protizákonné, obtížné, nemožné...“

Na ministerstvu spojů a veřejných prací vymáhal inženýra. Ministr mu vylíčil celou historii ilhéuského přístavu i bahijských doků a vysvětlil mu, jaké zájmy sledují přátelé guvernérova zetě. S tím se nedá nic dělat.

„Spravedlivé by to nepochybně bylo, ale je to nemožné, můj drahý, zhoła nemožné, guvernér by pukl vzteky.“

„Copak on tě jmenoval ministrem?“

„To se ví, že ne.“

„A může tě sesadit?“

„To sotva...“

„No tak? Ty to pořád nechápeš?“

„Ne.“

„Guvernér je stařec, zetě je zloděj, jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet. Konec vlády bude znamenat i konec klanu. Postavíš se snad proti mně, proti nejblahobytnějšímu a nejmocnějšímu kraji státu? To by byla pitomost. Budoucnost patří mně, guvernér, to je minulost. Ostatně jdu za tebou jenom z přátelství. Mohu se obrátit na vyšší místa, to jistě chápeš. Promluvím s Lourivalem a Emíliem a prezident republiky ti uloží, abys inženýra poslal. Nemám pravdu?“

Bavilo ho vydfrat jménem bratří, na něž by se jakživ neobrátil s nějakou prosbou. Pak šel s ministrem na večeři, hrála hudba, byly tam ženy, šampaňské a květiny. Příští měsíc přijede inženýr do Ilhéusu.

V Riu pobyl tři neděle. Po tu dobu si žil jako dříve: večírky,

hýření, dívky z lepší společnosti, revuální tanečnice. Divil se, jak ho toto všechno, co bylo dlouhá léta náplní jeho života, tak málo láká a hned unavuje. Chyběl mu Ilhéus, jeho rušná pracovna, pletichy, klepy, někteří lidé z toho města. Nikdy ho ani ve snu nenapadlo, že by se mohl tak přizpůsobit, tak si zvyknout. Matka ho seznamovala se zámožnými dívkami z vlivných rodin, hledala mu nevěstu, která by ho vylákala z Ilhéusu. Lourival ho chtěl vzít s sebou do São Paula, Mundinho je ještě spolumajitelem kávovníkových plantáží, měl by je navštívit. On tam však nejel. Byl rád, že se mu zahojila rána v srdci a přestalo se mu zdát o Madeleine. Nepůjde ji přece teď znovu navštívit, aby zase trpěl, aby ho znovu pronásledovaly její oči. Byla to šlehaná vášeň, kterou si nikdy nepřiznali, ale stále ji oba cítili, takže by se zase snadno vrhli jeden druhému kolem krku. Ilhéusu vděčí za své vyléčení, pro Ilhéus nyní žije.

Pohrdlivý a znuděný Lourival, chovající se jako Angličan, bezdětný vdovec, jenž zdědil po své ženě milióny, se na jedné ze svých častých cest po Evropě znenadání podruhé oženil s Francouzskou, manekýnkou módního salónu. Byl mezi nimi značný věkový rozdíl a Madeleine se ani příliš netajila pohnutkami sňatku. Mundinho cítil, že neodjede-li navždy, nic, žádné mravní ohledy, skandál nebo případné výčitky svědomí nemohou zabránit tomu, aby si nakonec padli do náručí. Pronásledovali se pohledy, ruce se jim chvěly, když se jeden druhého dotkl, mluvili spolu zastřeným hlasem. Pohrdlivý a chladný Lourival sotva tušil, že jeho nejmladší bratr, ten potřeštěný Mundinho, spálil za sebou všechny mosty kvůli němu, z bratrské lásky.

Ilhéus ho vyléčil, už je vlastně zdravý a možná že by mohl, kdyby chtěl, hledět na Madeleine, neboť k ní už nic necítil. Dalekohledem si prohlíží město Ilhéus, vidí Araba Naciba v okně. Usměje se, protože si při pohledu na hostinského vzpomene na Kapitána, hráli spolu obvykle dámu a v kostky. Kapitán mu prokáže platné služby. Stal se jeho nejlepším přítelem a už dlouho mu nenápadně naznačoval možnost politické kariéry. Zášť Kapitána k Bastosovým byla ve městě veřejným tajemstvím, jeho otce vyhodili Bastosové ze sedla,

kvůli nim v politickém boji před dvaceti lety přišel na mizinu. Mundinho dělal, že nechápe, zatím ještě ohledával půdu. Nyní však udeřila jeho hodina. Musí přimět Kapitána, aby se vyjádřil otevřeně a nabídl mu vedení opozice. Aspoň bratři uvidí, co dokáže. Nehledě na to, že Ilhéus potřebuje člověka jako on k dalšímu rozkvětu, k tomu, aby mohl žít prudším rytmem, neboť plukovníci nemají o potřebách kraje ani tušení.

Mundinho se znovu zadíval dalekohledem, lodivod vstupoval na palubu, loď vjížděla do přístavu.

O PŘÍJEZDU LODI

Přestože bylo tak časně, sledoval uvolňování lodí hlouček lidí. Uvázla u vjezdu do přístavu na mělčině, jako by tam měla zakotvit. Z vrcholu pahorku Unhão hleděli zvědavci na uspěchaného kapitána a lodivoda vydávající příkazy, na námořníky i důstojníky pobíhající sem a tam. Loď objížděly čluny, jež přibýly od Pontalu.

Gestující se vykláněli přes zábradlí, skoro všichni byli v pyžama a trepkách, jen některý z nich byl oblečen a připraven k opuštění lodi. Hlasitě se dorozumávali se svými příbuznými, kteří si přivstali a přišli je uvítat do přístavu, informovali je o cestě a dělali vtípy na uvíznutí lodi. Z paluby ohlašoval kdosi rodině na pobřeží:

„Zemřela chudinka za strašlivých bolestí!“

Nad touto zprávou zalkala žena středních let, celá v černém, stojící vedle hubeného podmračeného muže s černou páskou na rukávě i v klopě svrchníku. Dvě jejich děcka byla však natolik zaujata shonem, že si ani nepovšimla matčiny slz.

Diváci vytvářeli skupinky, zdravili se, vyjadřovali se k tomu, co se zrovna stalo:

„Ten vjezd je ale ostuda . . .“

„A jak je to nebezpečné! Jednoho krásného dne tu nějaká loď uvízne nadobro a pak sbohem, ilhéuský přístave . . .“

„Vládě je to jedno . . .“

„Jedno? Ta to nechává takhle schválně. Aby sem žádná velká loď nemohla a vývoz musel pořád přes Bahii.“

„Však oni na radnici taky nic nedělají. Starosta je budižkníčemu. Ten umí jenom kývat vládě.“

„Ilhéus musí ukázat, co umí.“

Skupinka přicházející od stánku s rybami živě debatovala. Doktor, jako vždy rozčilený, burcoval lid proti politikům, proti mocipánům z Bahie, kteří opovrhují Ilhéusem, jako by to nebylo nejbohatší město státu, nejvíc vzkvétající a nejvydatnější přispívající do státní pokladny. Nemluvě o Itabuně, městě, jež se rozrůstá do všech stran a je také obětí neschopné vlády, nedbalosti a zášti vůči ilhéuskému přístavu.

„Vinni jsme si tím sami, to si musíme přiznat,“ prohodil Kapitán.

„Jak to?“

„My a nikdo jiný. To dá rozum. Kdo má hlavní slovo v ilhéuské politice? Stejní lidé jako před dvaceti lety. Volíme si na úřad starosty, poslance a senátora do bahijské federální sněmovny lidí, kteří nemají k Ilhéusu žádný vztah a mají závazky ještě z doby, kdy tady lišky dávaly dobrou noc.“

João Fulgêncio mu přitakával:

„To je to! Plukovníci volí pořád ty lidi, co je tenkrát podporovali.“

„A výsledek: ať si Ilhéus pomůže, jak umí.“

„Závazky jsou závazky . . .“ hájil se plukovník Amâncio Leal. „Ve chvíli potřeby se právě na ty lidi mohl našinec spolehnout . . .“

„Teď jsou ale potřeby jiné . . .“

Doktor pohrozil prstem:

„Jenže tahleta lumpárna nebude mít dlouhé trvání. Musíme zvolit takové lidi, kteří by hájili skutečné zájmy kraje.“

Plukovník Manuel Od jaguárů se zasmál:

„A kde seženete hlasy, Doktore?“

Do toho se svým jemným hlasem vmísil plukovník Amâncio Leal:

„Poslouchejte, Doktore: ono se hodně povídá o pokroku, o civilizaci, o potřebě všechno v Ilhéusu změnit. Tuhletu

písničku slyším od rána do večera. Ale řekněte mi jednu věc: kdo ten pokrok umožnil? Nejsme to náhodou my, pěstitelé kakaa? Máme své závazky z těch těžkých dob a nepatříme k těm, kdo mají dvě želízka v ohni. Co budu živ, volím svého kmotra Ramira Bastose a toho, koho on určí. Ani jeho jméno mě nezajímá. On to byl, kdo mi podal pomocnou ruku, když jsme tady v té divočině dávali v sázku život . . .“

Ke skupince se přidružil Arab Nacib, ještě velmi ospalý, ustaraný a skleslý:

„Oč jde?“

„Ale pořád ta naše věčná zaostalost . . .“ vyložil mu Kapitán. „Plukovníci nechápou, že se už doba změnila, že je dnes všechno jiné. Že máme dnes jiné problémy než před dvaceti třiceti lety.“

Araba to však nezajímalo, byl myšlenkami na hony vzdálen tomuto rozhovoru, který by ho byl jindy vzrušoval. Klesal pod tíhou svého problému — hostinec bez kuchařky, to je ale katastrofa! — a příteli proto jenom přikývl.

„Jsi nějak zasmušilý. Proč se tváříš jako na pohřbu?“

„Ale odešla mi kuchařka . . .“

„No, to je toho . . .“ Kapitán se obrátil k stále vzrušenější diskutujícímu hloučku, k němuž teď přistoupilo několik dalších osob.

„No, to je toho . . .“ Jim se to mluví . . . Nacib poodstoupil pár kroků, aby se trochu vzdálil od rozčilených debatérů. Doktorův řečnický hlas se prolínal s jemným, ale pevným hlasem plukovníka Amância. Co Nacibovi záleží na starostovi v Ilhéusu, na poslancích a senátorech! Záleží mu jedině na ztřejší večeri pro třicet lidí. Kdyby přijaly nabídku sestry Dos Reisovy, chtěly by nekřesťanské peníze. A zrovna když šlo všechno jako po másle . . .

Když si koupil hostinec Vesuv na náměstí sv. Šebestiána ve vilové čtvrti, vzdálené — ne vzdálené, protože o vzdálenostech se v Ilhéusu nedalo mluvit — tedy stranou obchodního centra i přístavu, kde byli jeho největší konkurenti, několik přátel i jeho strýc to pokládali za šlenství. Hostinec byl v hrozném stavu, nikdo tam nechodil, bylo tam plno much. Zato přístavní krčmy, kde bylo pořád plno, vzkvétaly. Nacib

už nechtěl stále měřit látky v obchodě, kde pracoval od otcovy smrti. Nezamlouvala se mu ta práce a tím méně jeho společníci — strýc a švagr (jeho sestra se provdala za agromoma pokusné kakaovníkové plantáže). Dokud byl otec naživu, obchod vynášel, stařec byl podnikavý a těšil se oblibě. Zato strýc, jenž měl kopu dětí a v obchodování byl bezduchý rutinér, nehnul se z místa a spokojoval se s málem. Nacib raději svůj podíl prodal, riskoval nákup akcií kaka a nakonec se zmohl na hostinec. Koupil jej takřka před pěti lety od jednoho Itala, jenž v kakaovém opojení odešel do vnitrozemí.

Hostinec v Ilhéusu byl výborný podnik, dokonce lepší než kabaret. Bylo to velice rušné město, přicházeli sem lidé přivábení zvěstí, že mohou zbohatnout, po jeho ulicích chodila spousta obchodních cestujících, objevovalo se tu mnoho přespolních. Řada obchodů se uzavírala přímo v hostincích. Mimoto tam Angličané zavedli zvyk dávat si před obědem a večerí aperitiv. Tyto mravy zachvátily celou mužskou část obyvatelstva.

Před polednem a po páté odpoledne nebylo v hostincích k hnutí.

Hostinec Vesuv byl nejstarší ve městě. Zaujímal přízemí rohového domu u moře na půvabném náměstíčku, kde se tyčil chrám sv. Šebestiána. Na protějším rohu otevřeli nedávno divadelní a filmový sál „Ilhéus“. Úpadek Vesuvu nezpůsobilo jeho umístění stranou obchodních tepen, v nichž vzkvétaly Nacibovy tři hlavní konkurenční podniky: kavárna Ideál, hostinec Chic a U zlaté kapky Plinia Araçi. Vinen byl především Ital, jenž měl plnou hlavu kakaovníkových plantáží. Nedbal o hostinec, nerozšiřoval sortiment nápojů, ničím se nesnažil zalíbit zákazníkům. I starý gramofon, na němž se hrávaly desky s operními áriemi, byl opředen pavučinami a čekal na opravu. Židle byly rozviklané, stolky měly polámané nohy, kulečnick potřhané sukno. I jméno hostince, namalované ohnivě rudými písmeny přes obraz soptického vulkánů, časem vybledlo. Nacib celou tu veteš koupil i se jménem a pozemkem za babku. Ital si nechal pouze gramofon a desky.

Arab dal všechno znovu natřít, pořídil si nové stoly a židle, sehnal šachovnice na dámu a triktrak, prodal kulečnick do Ma-

cukova hostince, přistavěl vzadu hernu na poker. Zavedl pestrý výběr nápojů, zmrzlinu pro lidi, když se odpoledne procházeli po nábřeží a novém bulváru a vraceli se z biografů, hlavně však slané tyčinky a sladkosti k aperitivu. A dále zdánlivou maličkost: nejrůznější speciality a dobroty. Na to přišel João Fulgêncio.

„Proč se taky nepokusíš tyhle věci prodávat v hostinci?“ napadlo ho jednoho dne, zrovna když si pochutnával na acarajé, jež stará Filomena připravovala jen pro labužníka Naciba.

Zpočátku byli hosty jenom přátelé: společnost z papírnickví Vzor, jež tam přicházela na kus řeči po zavření obchodu, milovníci triktraku a dámy a několik osobností, jako byl soudce a doktor Maurício, kterým nevyhovovaly přístavní krčmy, kam chodila všelijaká spodina a kde nejednou došlo k divokým rvačkám, povykování a přestřelkám. Později tam začaly chodit jejich rodiny, přilákané zmrzlinou a ovocnými nápoji. Doopravdy se však zákaznictvo rozrostlo a hostinec počal prosperovat od chvíle, kdy se k aperitivu podávaly sladkosti a slané pečivo. Také herna, kde se hrál poker, měla velký úspěch. Svým stálým zákazníkům — jako byl plukovník Amâncio Leal, boháč Maluf, plukovník Melk Tavares, Ribeirinho, Syřan Faud z obuvnictví, Osnar Faria, jehož jediným zaměstnáním byl poker a plotky s mladými černoškami na pahorku Conquista, dr. Ezequiel Prado a další — schovával na půlnoc studená jídla, koláčky, sladkosti. Nápoje tekly proudem, herna hodně vynášela.

Zanedlouho Vesuv opět vzkvétal. Předčil kavárnu Ideál i hostinec Chic a jenom do hostince U zlaté kapky chodilo víc lidí. Nacib si nemohl stěžovat. Pracoval sice do úmoru za pomoci Chika Zevlouna a Mlsouna a občas i černoška Tuísky, který čistil boty na široké ulici u hostince, směrem k náměstí vedle stolku a chodníku. Všechno šlo jako po drátkách, tahle práce se mu zamlouvala, v hostinci se vědělo o všech novinách, komentovaly se tam zcela bezvýznamné události města, zprávy z domova i z celého světa. Naciba měli všichni rádi, protože to byl „řádný a pracovitý člověk“, jak říkal soudce, když po večerí usedal venku ke stolku, aby se pokochal mořem a ruchem na náměstí.

Všechno šlo dobře až do chvíle, kdy ta bláznivá Filomena splnila svou dávnou hrozbu. Kdo bude teď vařit pro hostinec — a pro něho, Naciba, jenž se mohl utlouci po kořeněných a pepřených jídlech? Počítat se sestrami Dos Reisovými nastálo byl nesmysl; jednak by to nepřijaly, jednak by je nemohl platit. Měly vysoké nároky a připravily by ho o veškerý zisk. Musí si, pokud možno ještě dnes, sehnat kuchařku, a nějakou výtečnou, jinak . . .

„Budou možná muset vyházet náklad do moře, jen aby se z toho dostali,“ poznamenal jistý muž v košili. „Pěkně se ale zasekla!“

Nacib zapomněl chvíli na svoje starosti. Lodní šrouby nadarmo skřípaly.

„Však ono tohle brzo skončí . . .“ zasáhl do hovoru Doktor.

„Nikdo vlastně ani pořádně neví, co to je zač, ten Mundinho Falcão . . .“ zaútočil, jako vždy jemně, Amâncio Leal.

„Neví? No, to je člověk, co jede tady na té lodi, člověk, jakého Ilhéus potřebuje.“

Loď se otrásala, trup se sunul po mělčině, motory sténaly, lodivod vydával hlasité příkazy. Na velitelském můstku se objevil elegantně ustrojený, ještě mladý muž, clonící si rukama oči a snažící se rozpoznat mezi přihlížejícími své přátele.

„Tamhle je Mundinho!“ upozornil Kapitán.

„Kde?“

„Tam nahoře . . .“

Hned nato se strhl pokřik.

„Mundinho! Mundinho! . . .“

Oslovený to uslyšel, rozhlížel se, odkud ty hlasy doléhají, a kynul na pozdrav. Potom sešel ze schůdků, na několik minut zmizel a celý usměvavý se pak objevil u zábradlí mezi pasažéry. Vytvořil z dlaní trychtýř a zvolal:

„Přijede inženýr!“

„Jaký inženýr?“

„Z ministerstva dopravy, aby si prohlédl vjezd do přístavu. Důležité novinky . . .“

„Vidíte? Co jsem říkal?“

Za Mundinhem Falcãem se vynořila postava mladé plavovlásky v zeleném širáku. S úsměvem se dotkla vývozcovy paže.

„Podívej, to je ale ženská! Ten Mundinho nikdy nelení . . .“

„Štramanda!“ přitakal Nhô-Galo.

Loď sebou prudce zakymácela a vydělala cestující — blondýnka přitom vyjekla —, kýl se vytrhl z mělčiny, z nábřeží i paluby se ozval veselý křik. Vyzábělý, snědý muž, jenž stál s cigaretou v ústech vedle Mundinha, přihlížel tomu všemu lhostejně. Teprve když mu vývozca něco řekl, zasmál se.

„Ten Mundinho je ale švihák . . .“ poznamenal s neskrývanými sympatiemi plukovník Ribeirinho.

Vysvobozená loď dlouze zahoukala a zamířila k přístavu.

„Je moc nóbl, není z našeho těsta,“ odušil bez sympatií plukovník Amâncio Leal.

„Uvidíme, co nového nám Mundinho poví,“ podotkl Kapitán.

„Já se jdu do penziónu převléci a nasnídat,“ rozloučil se Manuel Od jaguárů.

„Já taky . . .“ přidal se Amâncio Leal a odešel s ním.

Celý ten nepočtený zástup se hnul k přístavu. Parta přátel se rozhovořila o Mundinhově zprávě.

„Zřejmě se mu to podařilo na ministerstvu popohnat. Však už bylo na čase.“

„On ten člověk má skutečně prestiž.“

„Ta ženská! To je něco . . .“ vzdychal plukovník Ribeirinho.

Když došli k molu, chystala se loď už zakotvit. Cestující do Bahie, Aracaju, Macció i Recife zvědavě přihlíželi. Mundinho Falcão vystoupil jako jeden z prvních a hned ho všichni vítali a objímali. Arab mu učinil hlubokou poklonu.

„Omládl jste . . .“

„V Riu člověk vždycky omládne . . .“

Blondýnka, ne tak mladá, jak vypadala z dálky, ale zato ještě krásnější, hezky ustrojená i namalovaná — „cizokrajná panenka“, jak se o ní vyjádřil plukovník Ribeirinho —, i ten kostnatý muž stáli opodál a vyčkávali. Mundinho je představil tónem cirkusového principála:

„Kníže Sandra, vynikající kouzelník, a jeho choť, tanečnice Anabela . . . Přijeli sem na sezónu.“

Muž, jenž z paluby ohlašoval něčí bolestné umírání, objí-

mal se nyní na břehu s rodinou a sděloval smutné podrobnosti:

„Celý měsíc ta chudinka umírala! Jakživ jsem neviděl někoho tak trpět . . . Ve dne v noci sténala, že to až srdce drásalo.“

Žena plakala ještě usedavěji. Mundinho, artisté, Kapitán, Doktor, Nacib a farmáři se vydali po molu na cestu. Kolem chodili nosiči se zavazadly. Anabela rozevřela slunečnk. Mundinho Falcão odvedl stranou Naciba a navrhl mu:

„Nechcete tuhle dívku angažovat jako tanečnici do Vesuvu? Má jeden závojový tanec, můj drahý, to by byl úspěch . . .“

Nacib spráskl ruce:

„Do Vesuvu? To se hodí tak do kina nebo do kabaretu . . . Já teď potřebuju kuchařku.“

To všechny rozesmálo. Kapitán vzal Mundinha za ruku:

„A inženýr?“

„Ministr mě ujistil, že koncem měsíce je tady.“

O SESTRÁCH DOS REISOVÝCH A JEJICH JESLIČKÁCH

Sestry Dos Reisovy, baculatá Quinquina a štíhlá Flórinka, vracející se z katedrály, kde byly na ranní, přidaly do kroku, když spatřily Naciba, který čekal u jejich dveří. Byly to dvě veselé stařenky, které čítaly dohromady sto osm let bezúhonného a panenského života. Byla to dvojčata, poslední potomci ilhéuských starousedlíků z doby před proniknutím kaka, těch, kteří pak postoupili své místo Sergipanům, vnitrozemcům, Alagoanům, Arabům, Italům, Španělům a Ceařanům. Zdědily pěkný dům v ulici plk. Adamiho, v němž bydlely a po němž toužil ne jeden bohatý plukovník, a tři další na náměstí u chrámu. Byly živý z nájemného a ze sladkostí, které vždy odpoledne svěřovaly k prodeji černoušku Tuískovi. Tyto zkušené cukrářky, jejichž ruce provozovaly úplná kouzla v kuchy-

ni, přijímaly někdy objednávky na slavnostní oběd a večeře. Jejich sláva, to, co jim dodávalo ve městě váhy, pramenila však z velkých vánočních jesliček, které rok co rok vystavovaly v jednom z předních pokojů v modře natřeném domě. Pracovaly na nich celičkový rok pro svou zábavu i z vášně, vystříhávaly a podlepovaly lepenkou postavičky vystříhané z časopisů, jen aby jesličky zvětšily.

„Dneska jste nějak brzo na nohou, pane Nacibe . . .“

„To se tak někdy člověku poštěstí.“

„A jak je to s těmi časopisy, co jste slíbil?“

„Přinesu je, dono Flórinko, přinesu. Zrovna to dávám dohromady.“

Nervózní Flórinka sbírala od všech známých časopisy. Klidná Quinquina se usmívala. Jak tak neposedně vykládaly a hopsaly, vypadaly ve svých staromódních šatech a s šálou na hlavě jako dvě karikatury z nějaké staré knihy.

„Čemu vdčíme za vaši návštěvu v tuto hodinu?“

„Chtěl bych s vámi projednat jednu obchodní záležitost.“

„Tak pojdte dál . . .“

Vraty se šlo na verandu, na níž rostly láskyplně ošetřované květiny a rostliny. Služebná, ještě starší než ty dvě staré panny a celá sehnutá, chodila mezi záhony a zalávala je kropicí konví.

„Pojďte do pokoje k jesličkám,“ pozvala ho Quinquina.

„Anastácie, přineste panu Nacibovi šťávu!“ přikázala Flórinka. „Jakou máte nejraději? Z jenipapa nebo ananasovou? Máme také pomerančovou, z maracujá . . .“

Nacib věděl z vlastní zkušenosti, že je třeba šťávu přijmout — takhle po ránu, božítku! — pochválit ji, zeptat se, jak rostou jesličky, a projevit o ně zájem, chce-li v jednání uspět. A teď je přece potřeba zajistit slané pečivo a cukroví do hostince na příštích pár dní a banket autobusové společnosti druhý den večer! A také sehnat novou, dobrou kuchařku.

Byl to jeden ze starosvětských domů s dvěma přijímacími salóny, jejichž okna vedla na ulici. Jeden z nich — pokoj s jesličkami — přestal už dávno sloužit svému účelu. Jesličky tam však nestály po celý rok. Bývaly vystavovány a zpřístupňovány veřejnosti teprve v prosinci a tak zůstávaly až skoro

do karnevalu, kdy je Quinquina a Flórinka pečlivě rozebraly, aby hned nato začaly s přípravou příštíh.

Nebyly to jediné jesličky v Ilhéusu. Našly se tam i jiné, některé z nich krásné a bohaté, ale když se mluvilo o „jesličkách“, rozuměly se tím jesličky sester Dos Reisových, jimž se žádné nevyrovnaly. Rostly postupně v průběhu více než půl století. Ilhéus byl dosud zapadlým hnízdem a Quinquina a Flórinka neklidnými dívkami, milujícími radovánky a obletovanými chlapci (dodnes je tak trochu záhadou, proč se nevdaly — asi byly moc vybíravé), když postavily své první malé jesličky. V onom dnes zapomenutém Ilhéusu z doby před nástupem kakaa vedla se mezi jednotlivými rodinami v pravém slova smyslu soutěž o nejkrásnější, nejdokonalejší a nejbohatší betlém. Evropské vánoce s dědou Mrázem na saních, teple oblečeným do sněhu a ledu a rozdělujícím dětem dárky, byly v Ilhéusu neznámy. Vánoce se tam slavily tak, že se stavěly jesličky, chodilo se na návštěvy k prostřenému stolu a na večere po půlnoční, začínaly se lidové radovánky, tříkrálové taneční reje v pastýřském obleku, bumba-dos-reis s honáky krav a venkovany.

Rok od roku slečny Dos Reisovy své jesličky zvětšovaly. A postupně, jak pomínil jejich zájem o tancování, věnovaly jim více času, přidávaly nové postavičky a rozšiřovaly pódium, na kterém stály, takže nakonec zabíraly tři čtvrtiny pokoje. Od března do listopadu všechen čas, jenž jim zbyl po povinné návštěvě kostela (v šest ráno mše, v šest večer požehnání), přípravě chutného cukroví, které pak černoušek Tuíscá prodával stálým zákazníkům, návštěvě přátel a vzdálených příbuzných a proprání cizích lidí se sousedkami, věnovaly veškerý čas vystřihování postaviček z časopisů a kalendářů a jejich pečlivému zpevňování lepenkou. Při stavění jesliček koncem roku jim pomáhal Joaquim, zaměstnaný v papírnictví Vzor, bubeník z kapely Euterpe 13. května, o kterém se vzhledem k této funkci soudilo, že má umělecké vlohy. João Fulgêncio, Kapitán, Diógenes (majitel divadelního a filmového sálu „Ilhéus“, protestant), studentky gymnasia řádových sester, profesor Josué, Nhô-Galo, ač vášnivý antiklerikál, byli horlivými dodavateli časopisů. Když v prosinci čas kvapil,

přichvátaly na pomoc stařenkám sousedky a přítelkyně, a jakmile odbyly zkoušky, i studentky. Velké jesličky se staly téměř kolektivním majetkem celého společenství a pýchou všech obyvatel. Den jejich vernisáže byl svátek, v domě sester Dos Reisových bylo lidí jako much, na ulici se před otevřenými okny srocovali zvědavci, aby viděli jesličky osvětlené pestrobarevnými lampióny. Ty byly také dílem Joaquima, jenž si v ten slavný den vždy rád přihnul sladoučkých líkerů starých panen.

Jesličky pochopitelně znázorňovaly Ježíškovo narození v ubohém chlévě v daleké Palestině. Ten vyprahlý orientální kraj byl však dneska již pouhým detailem uprostřed pestrého světa, v němž se demokraticky rok od roku v nejhojnějším počtu mísily nejrozličnější scény i postavičky z nejrůznějších historických období: věhlasní lidé, politici, vědci, vojevůdci, literáti i umělci, domácí i dravá zvířata, asketické tváře světců vedle poloobnažených filmových hvězd.

Na pódiu se zvedala řada kopců uprostřed s údolčkem, v němž stál chlév s Ježíškovou kolébkou, s Pannou Marií sedící vedle ní a se sv. Josefem, vstoje držícím za ohlávku plachého oslíka. Tyto postavy nebyly na jesličkách ani největší, ani nejkrásnější. Naopak vedle nich vypadaly malé a ubohé, ale jelikož pocházely ještě z původních jesliček, trvaly Quinquina a Flórinka na tom, aby tam zůstaly. Jinak tomu bylo s velkou tajemnou kometou, zvěstující narození a pověšenou na nitkách mezi chlévem a nebem, jež bylo zhotoveno z modrého sukna a proděravěno hvězdami. Toto Joaquimovo veledílo bylo tak zahrnováno chválami, že to autora dojmalo k slzám. Byla to ohromná hvězda s rudým ocasem, celá v celofánu, pojatá a provedená tak pěkně, jako by odtamtud vyzařovalo veškeré světlo, jímž byl ohromný betlém obestřen.

V blízkosti chléva vzdávali novorozeňátku hold krávy, vyburcované událostí z pokojného spánku, koně, psi, kočky, kohouti, kachny, slepice a různá zvířata, jako lev, tygr a žirafa. Světlem Joaquimovy hvězdy sem byli přivedeni tři králové, Kašpar, Melichar a Baltazar, přinášející zlato, kadidlo a myrhu. Biblické postavy obou bílých králů byly vystřiženy z kalendáře už kdysi dávno. Pokud jde však o krále černého,

jehož postava se vlhkem zbortila, byl nedávno vyměněn za fotografii marockého sultána, dennodenně uveřejňovanou v tehdejších časopisech a novinách. (Pravda, který panovník si víc zasloužil, aby nahradil poškozeného Baltazara, než tento, jenž potřeboval tak velkou podporu, když se zbraněmi v ruce bojoval za nezávislost svého království?)

Z kopců stékala do údolí řeka, paprsek vody vinoucí se korytem gumové hadice, uprostřed proříznuté. Nápaditý Joaquim vymyslel a vytvořil dokonce i vodopád. Cesty přes kopce vedly vesměs do chléva, tu a tam se rozkládaly osady. Na oněch cestách před domy s osvětlenými okny se mezi zvířaty objevovali muži a ženy, kteří nějakým způsobem v Brazílii a ve světě vynikli a jejichž tváře byly zvětšeny v časopisech. Byl tam Santos Dumont v sportovním klobouku a s posmutnělým výrazem vedle jednoho ze svých primitivních letadel. Blízko něho, na pravém svahu kopce, rozprávěli spolu Herodes a Pilát, opodál stály osobnosti z války: anglický král Jiří V., německý císař, maršál Joffre, Lloyd George, Poincaré, car Mikuláš. Na levém svahu se skvěla Eleonora Duseová s členkou ve vlasech a obnaženými pažemi a nejrůznější postavy: Rui Barbosa, J. J. Seabra, Lucien Guitry, Victor Hugo, Pedro II., Emílio de Menezes, baron Rio Branco, Zola a Dreyfus, básník Castro Alves a lupič Antônio Silvino. Hned vedle pak byly neumělé kolorované obrázky; když je viděly v časopisech, volaly sestry okouzleně:

„Ty by se vyjímaly v jesličkách!“

V posledních letech tam značně vzrostl počet filmových herců. O to se zasloužily hlavně studentky gymnasia řádových sester. Bylo vážné nebezpečí, že William Farnum, Eddie Polo, Lia de Putti, Rodolfo Valentino, Carlitos, Lilian Gishová, Ramon Novarro, William S. Hart úplně zaplní horské cesty. Naskytl se tam i Vladimír Iljič Lenin, obávaný vůdce bolševické revoluce. João Fulgêncio, který ho vystříhl z jednoho časopisu, odevzdal jej Flórince se slovy:

„Důležitá osoba . . . Ta nesmí v jesličkách chybět.“

Objevovali se tam i místní hodnostáři: bývalý starosta Cazuza Oliveira, na jehož funkční období se dodnes vzpomínalo, a nebožtík plukovník Horácio Macedo, průkopník do-

bývání pralesů. Jedna kresba, kterou na Doktorovo naléhání vytvořil Joaquim, představovala nezapomenutelnou Ofensii, dále tam byli hlinění jagunçové, scény znázorňující léčky, muži s opakovačkou přes rameno.

Na stole vedle oken byly pohozeny časopisy, nůžky, lep, jemná lepenka. Nacib měl naspěch, chtěl dojednat večeri autobusového podniku, zajistit si cukroví i slané pečivo. Usrl si jenipapové šťávy a pochválil stařeny za jejich péči o jesličky:

„Letos to bude zřejmě něco ohromného!“

„Dá-li pánbůh. . .“

„Je tam hodně nových věcí, že?“

„Pch. . . Už to nestačíme ani sledovat.“

Sestry seděly škrobeně na pohovce a usmívaly se na Araba. Byly zvědavé, co má na srdci.

„No jo . . . Tak si představte, co se mi dneska stalo . . . Stará Filomena se mi odstěhovala k synovi do Águy Prety.“

„Ale neříkejte . . . Tak přece jenom odešla? Však ona o tom mluvila . . .“ Obě brebentily najednou — to byla zpráva, kterou budou moci šířit.

„S něčím takovým jsem nepočítal. A zrovna dneska: když se koná trh a v hostinci není k hnutí. A ještě k tomu si u mne objednali banket pro třicet osob.“

„Banket pro třicet osob?“

„Pořádají ho Rus Jakub a Moacir z garáže na oslavu autobusové společnosti.“

„Aha!“ vzpomněla si Flórinca. „Už vím.“

„Nojo,“ potvrdila Quinquina. „Slyšela jsem o tom. Přijde tam prý i itabunský starosta.“

„Kdyby jenom itabunský! I zdejší, pan plukovník Misael, ředitel Brazílské banky pan Hugo Kaufmann, bude to tam prostě samá honorace!“

„Vy myslíte, že to s těmi autobusy dobře dopadne?“ chtěla vědět Quinquina.

„Jestli to dobře dopadne? . . . Už to dobře dopadá . . . Za chvíli už nikdo nebude jezdit vlakem. Hodina rozdíl . . .“

„Ale co to nebezpečí?“ zeptala se Flórinca.

„Jaké nebezpečí?“

„Nebezpečí, že se překotí... Onehdy se překotil jeden v Bahii, já o tom četla v novinách, zabili se tři lidé...“

„Já bych do něčeho takového nesedla ani za nic. Auto, to není pro mne. Možná že mě porazí a usmrtí někde na ulici. Ale abych lezla dovnitř, kdepak...“ dušovala se Quinquina.

„Zrovna tuhle nás chtěl kmotr Eusébio mermomocí svést autem. I kmotra Noca nám řekla, že máme předpotopní ná-zory...“ vykládala Flórinka.

Nacib se usmál.

„Jen abyste si samy jednou nekoupily vůz.“

„My? ... Ani kdybychom na to měly...“

„No tak teda k věci.“

Zpěchovaly se, daly se prosit, ale nakonec nabídku přijaly. Předtím neopomněly prohlásit, že to dělají jenom proto, že chtějí „váženému panu Nacibovi“ vyhovět. Kdo to ale jakživ viděl, objednat si večeři pro třicet lidí, a vesměs tak významných, takhle nahonem? Nemluvě o tom, že musí přerušit po dva dny práci na jesličkách a nebudou mít už kdy vystříhnout ani jednu figurku. A pak, musí se poohlédnout po nějaké výpomoci...

„Já jsem sehnal dvě mladé mulatky, měly pomáhat Filomeně...“

„Ty nechceme. My raději donu Jucundinu a její dcery. Jsme na ni zvyklé. Ona dobře vaří.“

„A nechtěla by vařit pro mne?“

„Kdo? Jucundina? To pusťte z hlavy, pane Nacibe! Kdo by se jí staral o domácnost? Má manžela a tři dospělé syny. K nám ona takhle jednou za čas přijde, z přátelství...“

Požadovaly nekřesťanské peníze. Za cenu, o kterou si mu řekly, se mu večeře vůbec nevyplatí. Kdyby to nebyl Moacirovi a Rusovi slíbil... On ale vždycky drží slovo a nenechá přátele na holičkách, bez večeře pro jejich hosty. Stejně tak se nemůže hostinec obejít bez slaného pečiva a cukroví. Kdyby večeři odřekl, připravil by se o hosty a utrpěl by větší škodu. Ale takhle to může jít leda pár dní, kam by to dopracoval?

„Dobrou kuchařku aby člověk pohledal...“ zasteskla si Flórinka.

„Jakmile se nějaká objeví, je o ni rvačka...“ dodala Quinquina.

Byla to pravda. Dobrá kuchařka v Ilhéusu byla nad zlato, bohaté rodiny si pro ně posílaly do Aracaju, Feira-de-Sant'Any, Estância.

„Tak platí. Pošlu Chika Zevlouna na nákup.“

„Už aby, pane Nacibe.“

Vstal a podal starým pannám ruku. Jeho zrak znova klouzal po stole plném časopisů, po jesličkách připravených k postavení, po lepenkových krabíčkách přecpaných figurkami.

„Časopisy donesu. A mockrát děkuju, že jste mě vytáhly z té bryndy...“

„Není zač. Co by našinec pro vás neudělal? Měl byste se ale oženit, pane Nacibe. Kdybyste byl ženatý, něco takového by vás nepotrefilo...“

„A po městě běhá tolik svobodných děvčat... A pohledných.“

„Já vím o jedné skvělé partii pro vás, pane Nacibe. Dívka jako květ, není to taková ta fiflena, co myslí jenom na biografy a na tancovačky... Má dobré chování a umí dokonce hrát i na piano. Jenomže je chudá...“

Zálibou stařen bylo dohazovat ženichy a nevěsty. Nacib se smál:

„Až se rozhodnu, že se ožením, půjdu si pro nevěstu rovnou k vám.“

O ZOUFALÉM HLEDÁNÍ

Zahájil zoufalé hledání na pahorku Unhão. Z jeho mohutného těla se řinul pot, sako měl přes ruku. To první slunečné dopoledne po dlouhém období dešťů běhal Nacib z jednoho konce Ilhéusu na druhý. Na ulicích vládl radostný shon, farmáři, vývozci, obchodníci na sebe pokřikovali a blahopřáli si. Byl den trhu, obchody byly plné, ordinace a lékárny přecpané. Nacib chodil po svazích pahorku, po ulicích a náměstích a klel. Když se včera večer vrátil domů, vyčerpán

celodenní práci a milováním s Risoletou, osnoval plány na příští den: bude spát do deseti, až Chico Zevloun a Mlsoun uklidí hostinec a začnou obsluhovat první hosty; po obědě se prospí; zahraje si s Nhô-Galem a Kapitánem triktrak nebo dámu; pohovoří si s Joãem Fulgênciem, dozví se místní klípky i zprávy ze světa; po zavření hostince si zaskočí do kabaretu a zbytek noci stráví třeba zase s Risoletou. Místo toho však běhal po ilhéuských ulicích, zlézal svahy pahorku...

Na Unhão řekl oběma mulatkám, s kterými vyjednal pomoc Filomeně při přípravě hostiny, aby nechodily. Jedna z nich se zasmála bezzubými ústy a prohlásila, že stejně umí jenom nejobyčejnější jídla. Druhá, že ani to ne... Acarajé, abará, dorty, rybí a krabí masa dokáže jenom Marie Svatojiřská... Nacib se ještě tu a tam poptal a druhou stranou seběhl z pahorku. Sehnat v Ilhéusu kuchařku, schopnou vařit v hostinci, bylo těžké, skoro nemožné.

Vyptával se v přístavu a zašel i za strýčkem: nevědí náhodou o nějaké kuchařce? Teta však jenom skuhrala: „Měla jsem jednu, docela ušla, nic extra, ale nechala toho, čert ví proč.“ Teď musí vařit sama, dokud se nenaskytne jiná. Proč s nimi Nacib nepoobědvá?

Pak se dozvěděl o jedné vynikající kuchařce, jež bydlela na pahorku Conquista. „Úplný poklad,“ ujistil ho Španěl Felipe, jenž uměl šikovně spravovat nejen střevíce a boty, ale i sedla a postroje. Tenhle mluvka a obávaný hráč dámy, člověk drsného projevu, ale bezelstného srdce, představoval v Ilhéusu krajní levice; prohlašoval se na každém kroku za anarchistu, vyhrožoval, že smete ze světa kapitalisty a kněze, a přitom byl dobrým přítelem a spolustolovníkem mnoha farmářů, mezi nimi pátera Basília. Když přistípkoval, propěvoval si anarchistické písně, a když hrál s Nhô-Galem dámu, knul páterům jako pohan. O Nacibovo kuchyňské drama projevil živý zájem.

„Jistá Marie, osmý div světa.“

Nacib se vydal na Conquistu. Svah byl ještě kluzký po deštích a skupina černošek se dala do smíchu, když upadl a ušpinil si na zadku kalhoty. Poptával se a zjistil konečně, kde kuchařka bydlí: nahoře na pahorku, dřevěný barák se

zinkovou střechou. Tentokrát šel s jistou nadějí. Pan Eduardo, vlastník několika dojníc, mu Mariiny vlastnosti potvrdil. Pracovala nějaký čas u něho a vařila jedna radost. Měla však jednu vadu: ráda si přihnula kořalky. A když pila, nebylo s ní k vydržení; chovala se pak neuctivě k doně Marianě, a proto ji Eduardo propustil.

„Ale u svobodného člověka jako vy...“

Ať se třeba opjí, je-li to dobrá kuchařka, přijme ji do služby. Aspoň dokud nenajde jinou. Konečně zahlédl mízerný barák a Marii, jak sedí bosa u dveří, vyčesává si své dlouhé vlasy a louská vší. Byla to žena mezi třiceti a pětatřiceti lety, poznamenaná nemírným požíváním alkoholu, ale ještě se stopami půvabu ve své indiánské tváři. S hřebenem v ruce ho vyslechla. Potom se zasmála, jako by ji ten návrh pobavil:

„Milej pane, to nejde. Teďkon vařím jenom pro svého a pro sebe. Vo tom von nebude chtít ani slyšet.“

Zevnitř se ozval mužský hlas. „Kdo je to, Marie?“

„Ale nákej doktor shání kuchařku. Nabízí mi... Prej dobře platí...“

„Tak mu řekni, ať táhne k čertu. Tady žádná kuchařka není.“

„Vidíte? To je celej von: že bych šla do služby, vo tom nechce ani slyšet. Z žárlivosti... Pro každou hloupost ztropí strašlivej kravál... Je seržantem od policie,“ vypravovala s radostí, jako by chtěla ukázat, že sama má ještě nějakou cenu.

„Co se, ženská, s tím přivandrovalcem bavíš? Ať už táhne, nebo se dožeru...“

„Nejlíp, když vypadnete...“

Znova se začala česat a vybírat vší mezi zuby hřebene. Přitom si slunila nohy. Nacib pokrčil rameny.

„A o žádné jiné nevíte?“

Ani neodpověděla, jenom zavrtěla hlavou. Nacib sešel ulicí Vitória kolem hřbitova. Tam dole se v sluneční záři třpytilo město plné shonu. Z Ity, jež přijela časně zrána, vykládali zboží. Zatracené město: co se toho napovídá o pokroku, a ani kuchařka tu není k sehnání!

„Právě proto,“ vysvětlil mu João Fulgêncio, když se Arab zastavil v papírnictví Vzor, aby si trochu oddychl. „Pracovní

síla se při poptávce, která po ní je, těžko shání a prodražuje se. A což takhle na trhu?“

Týdenní trh byl hlučný a pestrý svátek. Konal se na širokém nezastavěném prostoru od kotviště až po nádraží. Bylo tam vidět pláty sušeného a uzeného masa, prasata, ovce, srnce, paky a aguti, různou vysokou, pytle bělostné maniokové mouky, zlatisté banány, žluté dýně, zelený lilek, okurky, pomeranče. V stáncích prodávali na plechových mísách vnitřnosti a jídla z fazolí a ryb. Tam jedli vesničané, každý sklenku kořalky u talíře. Když se tu Nacib poptával, tlustá černoška s turbanem na hlavě, s náhrdelníky a náramky ohrnovala nos:

„Sloužit u někoho? Ani nápad . . .“

Byli tam ptáci s neuvěřitelně krásným peřím, skřehotaví papoušci.

„Kolik chcete za toho papouška, paní?“

„Osm milreisů, že jste to vy . . .“

„Tolik dát nemůžu.“

„Ale jak skřehotá, panečku! Umí kdejakou nadávku . . .“

Aby dokázal, co umí, zazpíval papoušek ječivě: „Ahoj, pane Manueli!“ Nacib prošel mezi hroudami domácího sýra. Slunce zářilo nad žlutou moruší se zralými plody. Papoušek vřeštěl: „Venkovský nácku! Venkovský nácku!“ O kuchařce nikdo nevěděl.

Slepec s čepicí na zemi líčil historky z dob bojů, doprovázejí se sám na kytaru.

*„Amâncio, chlap, mířit zná,
když pušku v ruce svírá.*

*Udatností ho překoná
jen Juca Ferreira.*

*Střetli se v lese u kmene
v noci, jež byla temná, sírá.*

„Kdo tam?“ ozval se Ferreira.

*„Člověk, jak slyšíš, zvíře ne!“
odpověď Amâncio*

a drží pušku, neuhne.

I opice se zachvěly

v té noci temné, zlověstné.“

Slepci toho někdy hodně věděli. Ale ani ti mu nijak neporadili. Jeden z nich, pocházející z nehostinného vnitrozemí, nemohl přijít na jméno ilhéuskému jídlu. Neumějí tu vařit, zato v Pernambuku, tam si člověk pochutná, to není to zdejší svinstvo, tady nevědí, co je dobré.

Chudí pouliční prodavači pocházející ze Sýrie vystavovali v otevřených kufříčích své tretky, kusy laciné kartounové látky, třpytivé, ale nepravé náhrdelníky, prsteny se sklíčky místo briliantů, voňavky s cizími názvy, vyrobené v São Paulu. Před rozevřenými kufry se srocovaly mulatky a černošky, jež sloužily u boháčů.

„Kupte si, paničko, kupte! Je to za babku . . .“ Jejich výslovnost byla komická, ale hlas zněl svůdně.

Dlouho smlouvaly. Náhrdelníky na černých řadrech, náramky na tmavých pažích, to lákalo! Sklíčka na prstenech se v slunci třpytila jako diamant.

„Všechno pravé! Nejlepší zboží!“

Nacib je vyrušil ze smlouvání. Neví někdo o dobré kuchařce? Ano, je jedna, moc dobrá, dobře vaří i peče, jenže slouží u komtura Domingose Ferreiry, ano, tam. A chovají ji tam jako v bavlence, jako by to ani služka nebyla . . .

Pouliční prodavač nabízel Nacibovi náušnice:

„Kupte, pane, dárek pro ženu, pro nevěstu, pro holku!“

Nacib odolal všem těm svodům a šel dál, zatímco mladé černošky tam kupovaly věci za poloviční cenu, která však stejně byla přemrštěná.

Jeden pouliční prodavač s ochočeným hadem a malým kajmanem sliboval okolostojícím vyléčení všech neduhů. Ukazoval lahvičku se zázračným lékem, jež objevili Indiáni v pralesích, daleko za kakaovníkovými plantážemi.

„Léčí kašel, nachlazení, souchotiny, svrab, spalničky, plané i černé neštovice, zimnici, migrénu, záněty žláz, všeli- jaké pohlavní choroby, léčí zkrivení páteře i reumatismus . . .“

Prodával ten všelék za babku, za půl druhého milreisu. Had lezl muži po ruce, kajman ležel na zemi nehybně jako nějaký podivný kámen. Nacib se kdekoho vyptával.

„O kuchařce nevím, pane. Takhle o dobrém zedníkovi, to bych věděl . . .“

Hliněné džbánky i džbány a hrnce na čerstvou vodu, kotlíky, nádoby na kuskus, různé figurky: koně, voli, psi, kohouti, jagunčové s opakovačkami, jezdci na koních, policajti a obrazy znázorňující nástrahy, pohřby a svatby po jednom a dvou tronících nebo po krejcaru byly dílem řemeslnických rukou dovedných i nešikovných. Jeden černocho, skoro tak vysoký jako Nacib, obracel do dna jednu sklenku kořalky za druhou a mocně si přitom odplivoval.

„Kriste pane, tahle kořalka, to je ale něco!“

Na zoufalou otázku odpověděl:

„To nevím, pane. Ty víš o nějaké kuchařce, Pedro Paco? Tady pro plukovníka . . .“

Ani ten druhý nevěděl. Snad na „trhu otroků“, jenže teď tam není ani noha, poněvadž nikdo z vnitrozemí nepřišel.

Nacibovi se nechtělo až za nádraží, na „trh otroků“, kde se soustřeďovali lidé, kteří utíkali z vnitrozemí před suchem a hledali práci. Tam chodili plukovníci najímat dělníky a jagunčy, tam paní domu hledaly služebné. V té chvíli tam bylo však pusto. Poradili mu, aby se vydal na zvědy do Pontalu.

Aspoň nemusí do kopce. Najal si člun a jím se dostal přes kotviště. Na nábreží prošel několika ulicemi zalitými sluncem, kde děti chudých lidí hrály s hadrovým míčem kopanou. Pekař Euclides ho připravil o poslední naději.

„Kuchařku? Ani pomyslení . . . Ani dobrou, ani špatnou. V čokoládovně si přijdou na víc. Hledat nemá cenu.“

Vrátil se do Ilhéusu celý utmáčený a ospalý. Teď už je jistě hostinec otevřen, a poněvadž se zrovna koná trh, bude tam rušno. Je na čase, aby se tam vrátil, zákazníci by postrádali jeho ochotu, neúnavnost, povídání, přívětivost. Ti dva číšníci—tulpasové! — na to sami nestačí. V Pontalu mu však říkali o jedné stařeně, která si udělala dobré jméno jako kuchařka, sloužila v několika domácnostech a teď bydlí s provdanou dcerou nedaleko Seabrova náměstí. Rozhodl se zkusit štěstí.

„Do hostince půjdu až potom . . .“

Avšak babka byla už přes půl roku pod drnem a dcera mu chtěla líčit průběh nemoci. Na to neměl Nacib čas. Klesl na duchu, a kdyby to šlo, skočil by si domů zdřímnout. Došel

na Seabrovo náměstí, kde byla radnice a sídlo klubu Pokrok. Přemítal o své smůle, když tu si náhodou všiml, že na lavičce proti radnici sedí plukovník Ramiro Bastos a vyhřívá se na slunci. Zastavil se, aby ho pozdravil, a plukovník ho vyzval, aby si přisedl.

„Už jsem vás neviděl, ani nepamatuju, Nacibe. A co hostinec? Pořád to jde? Doufám, že ano!“

„Dneska mě potkalo něco hrozně mrzutého, pane plukovníku! . . . Odešla mi kuchařka. Proběhal jsem už celý Ilhéus, byl jsem až v Pontalu, a nikde nemůžu ani zavadit o někoho, kdo by uměl vařit . . .“

„Lehké to zrovna není. Takhle kdybyste hledal na venku. Nebo po plantážích . . .“

„A zítra ta večere s Rusem Jakubem . . .“

„A jo! Taky mě zvali, možná že přijdu.“

Plukovník se usmíval. Byl rád, že svítí slunce, v němž se leskly okenní tabule radnice, a hřeje jeho zesláblé tělo.

MAJITEL POZEMKŮ, SEDÍCÍ NA VÝSLUNÍ

Nacibovi se nepodařilo rozloučit, plukovník Ramiro Bastos ho nenechal odejít. A kdo by se mohl vzprátn plukovníkovu příkazu, i když pronášenému s úsměvem, jakoby prosebně:

„Je ještě brzo. Trochu si popovídáme.“

Když svítlo slunce, plukovník Ramiro Bastos, opíraje se o hůl se zlatým knoflíkem, pravidelně v deset hodin vycházel pomalým, ale ještě pevným krokem ze svého domu na náměstí u radnice, přešel ulici a sedl si na lavičku.

„Zmije se připlazila vyhřívát na slunce . . .“ říkal Kapitán, když ho spatřil ze vrat berního úřadu naproti papírnickví Vzor.

Plukovník ho také vždy viděl, smekl své panama a pokyvoval bělovlasou hlavou. Kapitán odpovídal na pozdrav, ale nejraději by byl udělal něco docela jiného.

Byl to nejkrásnější sad v celém městě. Jak tvrdili zlí jazykové, pečovali o něj na radnici proto, že poblíž bydlel plukovník Ramiro. Ve skutečnosti se však na Seabrově náměstí tyčila i budova radnice, sídlo Pokroku a kino Vitória, v jehož druhém poschodí byla svobodárna a v místnosti s okny na ulici spolek Ruie Barbosy. A mimo to domy a činžáky, které patřily k nejlepším ve městě. Je tedy pochopitelné, že městská správa věnovala náměstí obzvláštní péči. Sad tam byl založen v jednom z funkčních období plukovníka Ramira.

Toho dne byl stařec dobře naladěný a hovorný. Že už konečně vysvitlo to slunce! Plukovník Ramiro je cítil ve shrbených zádech, v kostnatých rukou i v srdci. V jeho dvaosmdesáti letech bylo mu to ranní vysedávání na slunci potěšením, přepychem, největší radostí. Když přšelo, bylo mu teskno, zůstával v salóne, seděl v empírové židli, přijímal návštěvy, popřádal sluchu prosbám, sliboval nápravu. Denně k němu proudily desítky lidí. Kdykoliv však svítilo slunce, v deset hodin, ať u něho byl kdo chtěl, vstal, omluvil se, uchopil hůl a odebral se na náměstí. Tam se uvelebil na lavičce v parku a zanedlouho k němu vždy někdo přisedl. Jeho oči klouzaly po náměstí a utkvávaly na radnici. Plukovník Ramiro Bastos hleděl na to všechno, jako by to bylo jeho. A ono to tak trochu jeho bylo, poněvadž on i jeho lidé vládli Ilhéusu již drahý čas.

Byl to uzavřený stařík, na kterého jako by čas neplatil. Jeho očka si uchovávala panovačný lesk člověka zvyklého udílet rozkazy. Byl jedním z velkých pozemkových vlastníků v kraji a dotáhl to na váženého a obávaného politického vůdce. Dostal se k moci za bojů o půdu, když se zhroutily mocenské pozice Cazuzy Oliveiry. Podporoval tehdy starého Seabru a ten mu odevzdal vládu v kraji. Byl dvakrát starostou a teď senátorem za stát Bahia . . . Každé dva roky byl ve volební frašce volen nový starosta, ale to na věci nic neměnilo, protože ve skutečnosti pořád vládl plukovník Ramiro, jehož obraz v životní velikosti bylo možno zhlédnout v zasedací síni radnice, kde se konaly přednášky a slavnosti. Věrní přátelé a příbuzní, kteří se střídali v tomto úřadě, nehnuli ani prstem bez jeho souhlasu. Jeho syn, dětský lékař a poslanec za stát Bahii,

měl pověst dobrého hospodáře. Dal stavět ulice i náměstí. Dal zřídít parky a město za jeho vlády začalo měnit tvář. Říkalo se, že se to dělá jen proto, aby byl dr. Alfredo snáze zvolen do poslanecké sněmovny bahijského státu. Ve skutečnosti však plukovník svým způsobem město miloval, tak jako miloval zahradu u svého domu nebo ovocný sad na své farmě. Ty miloval tak, že si až z Evropy dal přivést semena a v zahradě u domu vysázel jabloně a hrušně. Měl rád své město čisté (proto prosadil, aby město koupilo nákladní auta na svážení smetí), s dobrým dlážděním, parky a kanalizací. Podněcoval stavbu pěkných domů, měl radost, když lidé odjinud chválili půvab Ilhéusu s jeho náměstími a parky. Naproti tomu tvrdohlavě zavíral oči před jistými problémy a požadavky, jako bylo zřízení nemocnic, založení městského gymnasia, stavba silnic do vnitrozemí, vybudování sportovních hřišť. Ohrnoval nos nad klubem Pokrok a nechtěl ani slyšet o vyhloubení přístavu. O takové věci se staral jen tehdy, nebylo-li zbylí, cítil-li, že se mu bortí půda pod nohama. Tak tomu bylo se silnicí, jež byla dílem obou městských úřadů, v Ilhéusu i v Itabuně. Nedůvěřivě se díval na průkopnické podnikání a zvláště na nové zvyky. A ježto opozici tvořila jen hrstka nespokojenců bez větší síly a vlivu, dělal si skoro vždy, co chtěl, a hluboce pohrdal veřejným míněním. Avšak i ve své zatvzelenosti cítil, jak jsou v poslední době jeho nepopíratelný prestiž a jeho slovo, jež mělo platnost zákona, poněkud otřeseny. Nikoli vlivem opozice, lidí zcela bezmocných, nýbrž vlivem rozvoje města i kraje, které jako by se někdy chtěly vymknout jeho teď tak roztrášeným rukám. Copak mu nevytýkaly jeho vlastní vnučky, že přiměl městský úřad, aby odepřel subvenci klubu Pokrok? A copak si časopis Clóvise Cósty nedovolil dát na přetřes otázku gymnasia? Zasluchl, jak si vnučky povídají: „Dědeček, to je zpátečník!“

Měl pochopení pro kabarety, nevěstince i bezuzdné noční orgie. To muži potřebují, i on byl kdysi mladý. Nechápal však, k čemu je takový klub, v němž se chlapci i děvčata dlouho do noci baví, tančí všelijaké ty moderní tance, kde se i páníčky nechávají strhávat do víru tance v náručí někoho jiného než svého manžela. Taková nestydatost! Žena má žít

doma, starat se o děti a o rodinný krb. Dívka má čekat na manžela, má umět šít, hrát na piano, vést domácnost. Založení klubu nemohl však zabránit, ať o to sebevíc usiloval. Ten Mundinho Falcão, co přišel z Ria, se vymyká jeho kontrole, nechodí k němu na návštěvu ani se s ním radit, rozhoduje na vlastní pěst, dělá si, co se mu zlíbí. Plukovník tušil, že vývozce je jeho nepřítel a že ho z něho ještě bude bolet hlava. Naoko udržovali nejlepší styky. Kdykoliv se setkali, což se stávalo jednou za čas, prohodili pár přívětivých slov, ujistili se o svém přátelství a nabídli si vzájemně své služby. Jenže Mundinho začal do všeho strkat nos, takže se k němu přidávalo stále víc a víc lidí. Pořád měl na jazyku Ilhéus, jeho život a pokrok, jako by mu do toho něco bylo, jeho vzestup, jako by byl u moci on. Pochází z rodiny zvyklé vládnout v jižní části země, jeho bratři mají prestiž a peníze. Chová se, jako by byl plukovník Bastos páté kolo u vozu. Stačí si vzpomenout na to, když rozhodl vybudovat bulvár na nábřeží. Jednoho krásného dne se prostě jako majitel pozemků objevil na radnici s náčrtu, s hotovými plány.

Nacib vykládal plukovníkovi, co je nového. O uvíznutí Ity už stařec věděl.

„Tou lodí přijel Mundinho Falcão. Říkal, že ten problém přistavu . . .“

„Takový přivandrovalec . . .“ vpadl mu do řeči plukovník. „Tisíc láter, co v Ilhéusu pohledává, když tu nic neztratil?“ Byl to tvrdý hlas člověka, jenž zakládá oheň na farmách, přepadá vesnice, nemilosrdně vyřídil spoustu lidí. Nacib se zachvěl.

„Přivandrovalec . . .“

Jako by Ilhéus nebyl městem „přivandrovalců“, lidí, kteří sem přišli ze všech koutů země. Šlo však o něco jiného. Ti druzí přišli pokorně, hned shrbili hřbet před autoritou Bastosových, chtěli vydělávat, usadit se, pronikat do pralesů. Nestarali se o „pokrok města a kraje“ a nechtěli rozhodovat o tom, co Ilhéus potřebuje. Několik měsíců předtím vyhledal plukovník Ramira Bastose majitel týdeníku, Clóvis Costa. Měl v úmyslu založit společnost, která by vydávala deník. V Bahii si už vyhlédl stroje, potřeboval jen kapitál. Podal mu

sáhodlouhý výklad o tom, že deník znamená nový stupeň v rozvoji Ilhéusu, neboť by to byl první deník mimo hlavní město státu. Peníze chtěl získat mezi farmáři, ti by se stali společníky časopisu, jehož cílem by byla obrana zájmu kraje kaka. Ramiru Bastosovi se ta myšlenka nezamlouvala. Jakápak obrana? Proti komu nebo proti čemu? Copak někdo Ilhéus ohrožuje? Snad vláda? Opozice není k ničemu, nad ní lze mávnout rukou. Deník mu připadal jako zbytečný přepych. Kdyby on, Bastos, mohl sloužit něčím jiným, beze všeho. Pokud však jde o deník, to ne . . .

Clóvis odešel se svěřenou hlavou a postěžoval si Toniku Bastosovi, plukovníkovu druhému synovi, jenž byl městským notářem. Mohl by získat trochu peněz u některých farmářů. Když však odmítl Ramiro, dá se soudit, že odmítne i většina druhých. Až se na ně obrátí, zeptají se ho:

„Kolik dal plukovník Ramiro?“

Plukovník pustil tu věc z hlavy. Takový deník, to je zahrávání s ohněm. Stačí jednou nevyhovět Clóvisovu přání a hned ten list přejde do opozice, bude se plést do záležitostí týkajících se správy města, bude po všem pást a vláčet blátem slušné lidi. Tím, že tu myšlenku zavrhl, jednou provždy ji pohřbil. To řekl farmář Tonikovi, který mu o tom večer povídal a líčil přitom Clóvisův nářek.

„Potřebuješ snad deník ty? Já taky ne. Jak vidět, Ilhéus ho nepotřebuje.“ A zavedl řeč na něco jiného.

K jeho velkému překvapení se za pár dnů objevily po celém náměstí na sloupech i na zdech plakáty, které oznamovaly, že co nevidět začne deník vycházet. Dal si zavolat Tonika:

„Co to má znamenat, to s tím časopisem?“

„Clóvisovým?“

„Ano. Visí tady nějaké plakáty, že prý bude vycházet.“

„Už došly stroje a zrovna teď je montují.“

„Jak je to ale možné? Vždyť jsem to odmítl podporovat. Kde sebral peníze? V Bahii?“

„Tady, tatínku. Mundinho Falcão . . .“

A kdo dal podnět k ustavení klubu Pokrok, kdo dal peníze mladým obchodním příručím na založení fotbalových klubů? V tom všem měl prsty Mundinho Falcão. Jeho jméno znělo

plukovníkovi v uších stále vytrvaleji. I ten Arab Nacib o něm teď mluvil, o jeho příjezdu, o tom, jak oznamoval, že ministerstvo spojí vyše inženýry, kteří mají prozkoumat otázku vjezdu do přístavu. Kdo se mu ale prosil o ty inženýry, kdo ho pověřil, aby řešil problémy města? Je on snad úřad? Odkdy?

„Kdo mu to uložil?“ tázal se starcův hlas přikře Naciba, jako by ten za to mohl.

„To já nevím . . . Jak jsem koupil, tak prodávám . . .“

Barevné květy v parku se lesknou v záři jasného dne. Kolem dokola na stromech švitoří ptáci. Plukovník vraští čelo. Nacib si netroufá odejít. Stařec zuří a najednou se rozhovoří. Jestli si o něm někdo myslí, že je v posledním tažení, tak to je tedy vedle. Ještě neumřel, ještě není budižkničemu. Chtějí boj? Dobrá, budeme bojovat, co jiného dělal celý život? Jak oséval své plantáže, jak vymezoval rozsáhlé hranice svých farem, jak vybudoval svou moc? Nezdědil nic po příbuzných, nevyrostl ve stínu sourozenců ve velkoměstech jako ten Mundinho Falcão . . . Jak odstranil politické odpůrce? Vyrázil do pralesa s pistolí v ruce a v doprovodu jagunčů. Však se zeptejte starších Ilhéuských! Ten Mundinho Falcão je na velkém omylu, přijel z jiného kraje, nezná historii Ilhéusu, měl se nejdříve trochu informovat . . . Plukovník bubnuje špicí hole do betonového chodníku, Nacib tiše poslouchá.

Vtom ho přeruší srdečný hlas profesora Josua :

„Dobrý den, pane plukovníku. Na sluníčku?“

„Hovořím tady s přítelem Nacibem. Posadte se.“ Uvolní mu místo na lavičce. „Co jiného zbývá člověku v mém věku než se vyhřívat? . . .“

„Ale, ale, pane plukovníku, kdyby byl někdo z mladých tak statný jako vy!“

„Říkal jsem Nacibovi, že ještě nejsem pod drnem. Někteří lidé tady si myslí, že moje síly jsou už u konce . . .“

„To si nikdo nemyslí, pane plukovníku,“ prohlásil Nacib. Ramiro Bastos obrátil list a zeptal se Josua.

„Jak vzkvétá Enochovo gymnasium?“ Josué byl profesorem a zástupcem ředitele gymnasia.

„Dobře, moc dobře. Už bylo zrovnoprávněno, úředně uznáno. Teď už má Ilhéus gymnasium. To je velká novina.“

„Už bylo uznáno? To jsem ani nevěděl . . . Guvernér mi vzkázal, že až počátkem roku. Dřív to prý ministerstvo udělat nemůže. Je to nepřípustné. Já jsem se o tu věc hodně zajímal.“

„To je pravda, pane plukovníku, zpravidla se to dělá počátkem roku, před zahájením vyučování. Jenže Enoch požádal Mundinha Falcãa, když ten jel do Ria . . .“

„Aha!“

„. . . a Mundinho si vymohl u ministra výjimku. Už během letošních zkoušek bude gymnasium podléhat státním úřadům. A to je pro Ilhéus velká novina . . .“

„To jistě . . . To jistě . . .“

Mladý profesor hovořil dál. Nacib toho využil a rozloučil se. Plukovník je však ani neposlouchal. Jeho myšlenky zalétaly do dále. Co, u sta hromů, dělá Alfredo, jeho syn, v Bahii? Jako poslanec za tento stát má ke guvernérovi kdykoliv dveře otevřeny a může u něho ztratit nějaké to slovo. Co, hrome, dělá? Copak nezádal o uznání gymnasia? Kdyby byl Alfredo nahléhal na guvernéra a skutečně vzbudil jeho zájem, byli by Enoch a město zavázáni jemu a nikomu jinému. On, Ramiro, poslední dobou skoro vůbec nejezdí do Bahie, cesta ho namáhá. A takhle to dopadá: jeho návrhy vládě leží někde na ministerstvech, postupují normální byrokratickou cestou, zatímco . . . Gymnasium bude jistě uznáno počátkem roku, vzkázal mu guvernér, jako by se snažil spěšně vyhovět jeho prosbě. A jeho to uspokojilo a podal o tom zprávu Enochovi. Zdůraznil přitom, jak pohotově vláda odpověděla na jeho žádost.

„Napřesrok bude mít vaše gymnasium oficiální statut.“

Enoch počekoval, ale zahořekoval:

„Škoda že se toho nedosáhlo hned teď, pane plukovníku! Ztratíme rok, spousta chlapců nám odejde do Bahie.“

„Propáslí jsme termín, můj drahý. Během roku zrovnoprávnění dosáhnout nelze. Musí se chvíli počkat.“

A teď najednou ta zpráva: gymnasium bylo uznáno mimo termín přičiněním Mundinha Falcãa. On se ale vypraví do Bahie a guvernérovi to tam vytmaví . . . S ním nejsou žádné žerty, požívá úcty a nelze si s ním zahrávat. Co taky, u sta kul, dělá ten jeho kluk v bahijské sněmovně? Na politiku se zrovna

moc nehodí, vynikl jako dobrý lékař, jako dobrý hospodář, ale je moc měkký, v tom není po něm, neumí se prosadit. Ten druhý, Tónico, myslí zase jenom na ženské a o ničem jiném nechce slyšet . . . Josué se rozloučil.

„Na shledanou, chlapče. Vyříd Enochovi, že mu blahopřeji. Že jsem tu zprávu čekal každou chvíli . . .“

Znovu osaměl na náměstí. Teď už ho netěšilo slunce, mračil se. Myslel na staré časy, kdy se všechno dalo vyřešit tak snadno. Jakmile se stal někdo nepohodlným, stačilo zavolat nějakého spolehlivého člověka, slíbit mu odměnu a sdělit jméno dotyčného. Dnes to tak nejde. Mundinho Falcão se ale přepočítal. Ilhéus se v posledních letech hodně změnil, to se musí nechat. Plukovník Ramiro se snažil vniknout do nového života — do Ilhéusu rodícího se z toho starého, který on vybudoval. Měl za to, že jej pochopil, že vycítil jeho problémy, jeho potřeby. Copak nezkrášlil město, nevybudoval náměstí a nezaložil sady, nevydláždil ulice a nevystavěl dokonce i silnici, ačkoliv měl různé závazky k Angličanům z železniční společnosti? Jak to, že se mu tak najednou město jakoby vymklo z rukou? Proč všichni začínají dělat, co se jim zachce, na svůj vrub, aniž ho dbají a vyčkají jeho příkazů? Co se to v Ilhéusu děje, že to už nechápe a že tam už nevládne?

Nebyl z těch, kdo podlehnou bez boje. Byl to jeho kraj, nikdo pro něj neudělal více než on, nikdo mu proto ani živou mocí nevytrhne kormidlo z rukou. Cítil, že je na obzoru nové období bojů. Jiných, snad těžších než kdysi. Vstal, vzpřímil se, jako by ho léta ani netížila. Má sice na zádech už osmý křížek, ale ještě není bradou vzhůru, a živému mu vládu nevyrvou. Vyšel z parku a zamířil k radnici. Policista, stojící u vrat, mu zasalutoval; plukovník Ramiro Bastos se usmál.

O POLITICKÉM SPIKNUTÍ

Ve chvíli, kdy plukovník Ramiro Bastos vstupoval do radnice a Arab Nacib, jemuž se nepodařilo najít kuchařku, do-

cházel k hostinci Vesuv, Mundinho ve svém domě na nábřeží vykládal Kapitánovi:

„Byla to fuška, můj drahý. Lehké to nebylo!“

Odstřelil šálek, natáhl nohy před sebe a uvelebil se na židli. Předtím si zaskočil do kanceláře a přivlekl přítele na kus řeči domů pod záminkou, že mu chce povědět, co je nového. Kapitán si lokl kávy a chtěl slyšet podrobnosti:

„Ale odkud se bere ten odpor? Ilhéus není přece nějaká obyčejná vesnice. Je to město, které odvádí ročně víc než milion.“

„Jenže, můj drahý, ministr není všemohoucí. Musí brát ohled na zájmy guvernérů. A bahijská vláda by si dala ve všem říci, jenom ne pokud jde o ilhéuský přístav. Na každém pytlí kakaa, který se vyveze z bahijského přístavu, vydělávají tamější doky. A guvernérův zeť táhne za jeden provaz s majiteli duků. Ministr mi řekl: „Pane Mundinho, vy mi to zavařte u bahijského guvernéra.““

„Ten zeť je gauner. A to nechtějí plukovníci pochopit. Zrovna dneska, když Ita najela na mělčinu, jsme o tom debatovali. Oni podporují vládu, která Ilhéusu všechno bere a nic mu nedává.“

„Nejenže nedává, naopak . . . Ani zdejší politikové nevyvíjejí žádnou iniciativu.“

„No ano, brání se stavbám, jež město nezbytně potřebuje. Nad touhle zabeďněností mi zůstává rozum stát. Ramiro Bastos složí ruce v klín, nevidí neslyší, a plukovníci se řídí podle něho.“

V kanceláři měl Mundinho tak naspěch, že se rychle rozloučil se zázakníky a odložil důležité obchodní schůzky, ale nyní, když pozoroval Kapitánovu netrpělivost, dával si na čas. Musí počkat, až mu Kapitán nabídne vedení opozice, musí se nechat prosit, naléhavě prosit, musí dělat překvapeného. Vstal, podstoupil k oknu, pohlédl na moře, na příboj lámající se o mořský břeh.

„Někdy se ptám sám sebe, Kapité, proč jsem sem u čerta vlastně lezl. Mohl jsem konec konců užívat života v Rio u v São Paulu. Zrovna teď se mě bratr Emílio, ten poslanec, ptal: „Nemáš už těch bláznovství v Ilhéusu až po krk? Nevím,

co tě to chytlo, že ses usadil zrovna v té díře.' To víte, že moje rodina obchoduje s kávou, ne? Už pěkných pár let . . .“

Bubnoval prsty na okno a díval se na Kapitána.

„Nemyslete si, že si stěžuji, kakao je dobrý artikl. Výborný! Jenže žít tady a žít v Riu, to je rozdíl. Přesto se ale vrátit nechci. A víte proč?“

Kapitán vychutnával tu intimní chvíli s vývozcem a dělalo mu dobře, že má tak významného přítele.

„Přiznávám se, že mi to vrtá hlavou. Ale nejen mně — každému tady. Proč jste sem přišel, to je jedna z velkých záhad města . . .“

„Proč jsem přišel, na tom nesejde. Třeba se spíše ptát, proč jsem tu zůstal. Když jsem vystoupil z lodi a ubytoval se v hotelu Coelho, nejraději bych si byl první den sedl na chodník a dal se do pláče.“

„To když jste viděl tu zaostalost . . .“

„No ano. A myslím, že to mě strhlo. Právě to . . . Mladý, bohatý kraj, kde člověka veškerá práce ještě čeká, kde je všechno ve stavu zrodu. Co je tu hotovo, nestojí většinou za nic a třeba to změnit. Je to, abych tak řekl, civilizace přede dveřmi.“

„Civilizace přede dveřmi, to jste vystihl dobře . . .“ souhlasil Kapitán. „Dříve, v době bojů, se říkalo, že kdo přijde do Ilhéusu, už se odtud nedostane. Nohama se zaboří do kakaového másla a navždy v něm uvízne. O tom jste nikdy neslyšel?“

„Slyšel. Ale protože jsem vývozce, a nikoli plantážník, myslím, že jsem zůstal trčet v pouličním blátě. Dostal jsem chuť zůstat a něco tu udělat. Nevím, jestli mi rozumíte.“

„Úplně.“

„To se ví, kdybych nevydělával, kdyby kakao nebylo tak výnosný artikl, jakým je, pak bych tady nezůstal. Ale jenom sám obchod by mě tu neudržel. Myslím, že mám duši pionýra,“ zasmál se.

„Proto se pouštíte do tolika věcí? Už chápu . . . Kupujete pozemky, budujete celé ulice, stavíte domy, investujete peníze do nejrůznějšího obchodního podnikání . . .“

Přitom si Kapitán uvědomoval, jak rozsáhlé jsou zájmy Mundinha Falcãa, jenž má prsty ve všem, co se v Ilhéusu

dělo: v zřizování nových bankovních filiálek a autobusového podniku, v budování bulváru na nábřeží, v založení deníku, v přivolání odborníků, kteří přišli okleštovat kakaovníky, i bláznivého architekta, jenž mu postavil dům a teď byl tak oblíben, že měl plné ruce práce.

„. . . i varietní umělce sem přivádíte . . .“ nakonec dodal s úsměvem. Měl na mysli tanečnici, jež přijela ráno Itou.

„Hezká, co? Chudáci! Setkal jsem se s nimi v Riu, nevěděli, co si počít. Chtěli jet, ale neměli ani na jízdenku. Stal jsem se jejich impresáři . . .“

„V tomto případě, příteli, se dobrým skutkem chlubit nemůžete. To bych udělal já taky. Manžel vypadá jako z bratrstva . . .“

„Z jakého bratrstva?“

„Z bratrstva svatého Paroháče, proslulého bratrstva podváděných manželů, těch učiněných dobrotisek . . .“

Mundinho mávl rukou.

„Ale kdepak . . . Vždyť ani nejsou svoji, takoví lidé se nežení a nevdávají. Žijí spolu, ale každý si dělá, co chce. Prosím vás, čím myslíte, že se ona živí, když nemá kde tančit? Pro mne to bylo rozptýlení, aby mi rychleji uběhla cesta. A tím to skončilo. Teď je k dispozici vám všem. Jenomže musíte cinkat penězi, můj drahý.“

„Plukovníkům poplete hlavu . . . Jen jim ale nevykládejte, že to nejsou manželé. Ideálem každého plukovníka je vyspat se s paničkou. Ale běda, kdyby někoho napadlo vyspat se s tou její . . . Teď však k té otázce přístavu . . . Vy jste vskutku ochoten jít za tou věcí dál?“

„Já na tom mám teď osobní zájem. V Riu jsem navázal styky se švédskou společností pro nákladní přepravbu. Je ochotna zavést přímou linku do Ilhéusu, jakmile bude přístav s to přijímat lodi s větším ponorem.“

Kapitán pozorně poslouchal a přemýšlel o věcech, které mu už dávno ležely v hlavě, i o svých politických plánech. Nadešla chvíle, kdy bude třeba přistoupit k činu. Příchod Mundinha byl dar z nebes. Jak on ale přijme jeho návrhy? Je nutno postupovat opatrně, získávat jeho důvěru, přesvěd-

čovat ho. Mundinho byl Kapitánovým obdivem dojat, chtěl mu otevřít své srdce, nechával se unášet:

„Podívejte se, Kapité, když jsem sem přišel . . .“ na chvíli se odmlčel, jako by zapochyboval, zda vůbec stojí za to mluvit, „. . . byl to skoro útek.“ Nové ticho. „Ne před policií. Před ženou. Někdy vám vypovím celou tu historku, dneska ne. Víte, co je to vášeň? Nejenom vášeň, šilenství? Proto jsem přijel, proto jsem za sebou spálil mosty. Už předtím jsem slyšel o Ilhéusu, o kakau. Přijel jsem se podívat, jak to tu vypadá, a už jsem tu uvízl. Ostatní už víte, o vývozní firmě, o tom, jak jsem tady žil, jak jsem uzavřel dobrá přátelství, i o tom, jak jsem se pro tenhle kraj nadchl. Nejsem tu jen kvůli penězům, kvůli obchodu, rozumíte? Mohl jsem vydělat stejně, ba ještě víc vývozem kávy. Jenže tady já něco vytvářím, někým tady jsem, víte? Vlastníma rukama vytvářím . . .“ a díval se na své jemné, pěstěné ruce a ženské nehty.

„O tom právě si chci s vámi pohovořit . . .“

„Okamžik. Nechte mě domluvit. Přišel jsem z osobních pohnutek, utekl jsem. Jestli jsem tu však zůstal, bylo to kvůli mým dvěma bratřím. Jsem z nich nejmladší, benjamínek, proti nim jsem mládě, narodil jsem se, když už rodiče nechtěli mít děti. Všechno bylo hotovo, já nemusel přeložit stéblo křížem. Stačilo nechat věcem volný průběh. Jenomže jsem byl pořád třetí. První byli ti druzí dva. A to mi bylo proti mysli.“

Kapitán byl v devátém nebi, protože ta zpráva přicházela jako na zavanou. Sprátelil se s Mundinhem Falcãem hned tehdy, když vývozce přibyl do Ilhéusu, aby tu založil novou vývozní firmu. Byl federálním výběřčím daní, připadl mu proto úkol kapitalistu informovat. Začali chodit spolu, dělal mu průvodce. Zavedl ho na Ribeirinhovu farmu, do Itabuny, Pirangi, do Águy Preta, zasvětil ho do místních zvyků, informoval ho i o ženách. Mundinho nebyl pozér, naopak byl srdečný a snadno se skamarádil. Kapitánovi zprvu jen lichoťilo přátelství toho boháče z jihu, z rodiny obchodně i politicky významné — bratr poslancem, příbuzní v diplomatických službách, o nejstarším bratrovi se mluvilo dokonce jako o budoucím ministru financí. Teprve později, když během času vyvinul Mundinho mnohostrannou činnost, začal přemí-

tat a kout plány: ten člověk se může postavit proti Bastosovým a svrhnout je . . .

„Byl jsem mazlíček. U firmy jsem neměl do čeho píchnout, o všem rozhodovali bratři. Byl jsem dospělý, ale pro ně ještě dítě. Zábavy mi poprávali dosyta. Až později prý udeří moje ‚hodina odpovědnosti‘, jak říkal Lourival . . .“ Zasmušil se, když pronášel jméno nejstaršího bratra. „Rozumíte? Znavilo mě to nicnedělání, to, že jsem byl jen a jen nejmladším bratrem. Možná že bych se nikdy nebyl vzepřel, že bych byl navždy setrval v tom nicnedělání, v tom pohodlném životě. Objevila se však ta žena . . . To byl případ, z něhož nebylo východiska . . .“ Stál před otevřeným oknem, díval se k moři, ale jeho oči zalétaly až za obzor, k vzpomínkám a postavám, které si jen on vybavoval.

„Hezká?“

Mundinho Falcão se usmál:

„Říci o ní hezká, je urážka. Víte, co to je krása, Kapité? Naprostá dokonalost! Takové ženě se neřká hezká.“

Přejel si obličej, aby zahnal vidiny:

„No . . . Teď je mi celkem dobře. Dnes už nejsem bratr Lourivala a Emília Mendese Falcãa. Jsem dnes sám někdo. Tohle je můj kraj, mám svou firmu a obrátím, milý Kapité, tenhle Ilhéus vzhůru nohama, udělám z něho . . .“

„. . . velkoměsto, jak zrovna dneska říkal Doktor . . .“ přerušil ho Kapitán.

„Tentokrát se na mne bratři dívali už jinýma očima. Zanechali naděje, že ztroskotám a vrátím se domů se svěřenou hlavou. Nevede se mi přece tak špatně, že ne?“

„Špatně? Krucinál, vždyť jste tu chvíli a už je z vás hlavní vývozce kakaa.“

„To ještě ne. Kaufmannové vyvážejí víc. Steveson taky. Ale já je předhoním. Mne však k tomuto kraji poutá to, že se tu všechno rodí, že tu všechno začíná. Že všechno je ještě před námi a že já to mohu udělat. Nebo aspoň,“ opravil se, „pomoci udělat. Pro člověka, jako jsem já, je to vzpruha.“

„Víte, co se tu povídá?“ Kapitán vstal a prošel se po pokoji. Nadešel kýžený okamžik.

„Co?“ Mundinho čekal, tušil Kapitánova slova.

„Že máte politické ambice. Právě dnes . . .“

„Politické ambice? Na to jsem nikdy nepomyslel, alespoň vážně ne. Myslel jsem na to, jak vydělávat, jak podporovat rozvoj kraje.“

„To je sice moc hezké a je vám to ke cti. Jenže ani polovinu svých záměrů neuskutečníte, dokud se nevrhnete do politiky, dokud nezměníte zdejší poměry.“

„Ale jak?“ Kostky byly vrženy, hra začala.

„Sám jste říkal: ministr musí mít na zřeteli zájmy guvernéra. Vláda nemá zájem, zdejší politici nejsou k ničemu. Plukovníci si nevidí ani na špičku nosu. Ti tak jen sázet a sklízet kakao. Ostatní je nezajímá. Zvolí pár pitomců do sněmovny a hlasují pro toho, koho jim určí Ramiro Bastos. Úřad starosty přechází z rukou Ramirova syna do rukou Ramirova kmotřence . . .“

„Plukovník ale přece jenom něco vykonal . . .“

„Dláždil ulice, budoval náměstí, sázel květiny. A to je všechno. Silnice? Ani pomyslen! I stavba silnice do Itabuny se musela probíjet. Že prý má závazky k Angličanům z železniční společnosti a já nevím co ještě . . . A přístav? To má zase závazky ke guvernérovi . . . Jako by se vývoj Ilhéusu zastavil před dvaceti lety . . .“

Nyní Mundinho mlčky poslouchal. Kapitán mluvil s vášnivým zaujetím, protože chtěl vývozce přesvědčit. Mundinho přemýšlel: tak jest, co stačí plukovníkům, nestačí už prudce se rozvíjejícímu kraji.

„Máte pravdu . . .“

„To se ví, že mám,“ poklepal Kapitán vývozci na rameno.

„Můj drahý, nezbyvá vám nic jiného než se vrhnout do politiky . . .“

„A proč?“

„Protože si toho žádá Ilhéus, vaši přátelé, lid!“

Kapitán mluvil slavnostně a rozhazoval rukama, jako by pronášel proslov. Mundinho Falcão si zapálil cigaretu:

„To se musí uvážit . . .“ A už se viděl, jak vstupuje do federální sněmovny jako poslanec kraje kakaa, tak jak slíboval Emíliovi.

„Vy si to ani nedovedete představit . . .“ Kapitán si s uspo-

kojením znova sedl. „Tady se o ničem jiném nemluví. Mluví o tom každý, komu záleží na pokroku Ilhéusu, Itabuny, celé oblasti. Tolik lidí, že se vám o tom ani nesnilo.“

„To se musí prodebatovat. Neříkám ano ani ne. Nechci se ale zaplést do nějakého směšného dobrodružství.“

„Dobrodružství? Kdybych vám říkal, že to bude jako nic, že to nebude znamenat boj, to bych lhal. Bude to těžké, o tom není pochyby! Jedno je ale jisté: máte předpoklady k vítězství.“

„To si musí člověk rozmyslet . . .“ opakoval Mundinho Falcão.

Kapitán se usmál. Mundinho má zájem. Odtud je k činu jen krůček. A v Ilhéusu může čelit moci plukovníka Ramira Bastose pouze Mundinho Falcão, a nikdo jiný. Jenom Mundinho Falcão může Kapitána pomstít. Copak Bastosové nezdolali starého Cazuzinhu tím, že ho v neslavném politickém boji přivedli na mizinu, takže pak Kapitán nedědil ani haléř a musel úředničit?

Mundinho Falcão se usmál. Kapitán mu nabízí moc, nebo aspoň prostředky, jak jí dosáhnout. To je ono!

„To že si člověk musí rozmyslet? Volby jsou na obzoru. Je třeba začít hned.“

„Myslíte, že bych našel oporu, lidi, kteří by šli za mnou?“

„Jen se do toho vložte! Podívejte se: o všem může rozhodnout ten problém přístavu. To je věc, která přivádí do varu všechen lid. A nejenom zdejší. I lid Itabuny, Itapiry, celého venkova. Však uvidíte, příchod inženýra bude úplná senzace.“

„A po inženýrovi přijdou rýpadla, vlečné parníky . . .“

„A komu za to vděčí Ilhéus? No vida, jaké máte v rukou trumfy! Ohromné trumfy! Víte, čím byste měl začít?“

„Čím?“

„Řadou článků v Denku, v nichž byste strhl masku z tváře vládky a městskému úřadu a zdůraznil důležitost ilhéuského přístavu. Jen považte: i časopis máme.“

„To máme, ale není můj. Pomohl jsem penězi, avšak Clóvis Costa mi není ničím zavázán. Myslím, že je jedna ruka s Bastosovými. Nebo aspoň s Tonikem, chodívali spolu . . .“

„Jedna ruka s tím, kdo víc platí. To nechte na starost mně.“

Vývozce chtěl předstírat, že přece jenom váhá:

„Bude to ale vůbec stát za to? Politika je vždycky svinstvo... Jestli je to ovšem pro dobro kraje...“ připadal si trochu směšně. „Možná že by mě to bavilo,“ opravil se.

„Milý příteli, chcete-li provést své plány a posloužit Ilhéusu, nic jiného vám nezbyvá. S idealismem to nikam nedotáhnete.“

„To je pravda...“

Někdo zaklepal na dveře, služebná šla otevřít. S nikým nezaměnitelný Doktor volal:

„Byl jsem za vámi v kanceláři, chtěl jsem vás přivítat. Když jsem vás tam nenašel, vypravil jsem se za vámi sem.“ Potil se v stojatém límečku a v košili s naškrobenou náprsenkou.

Kapitán se ho chvatně zeptal:

„Tak co říkáte tomu, že Mundinho Falcão bude v příštích volbách kandidovat?“

Doktor spráskl ruce:

„No to je ale novina! Senzace!“ obracel se k vývozci. „Jestli vám mohu nabídnout své skromné služby...“

Kapitán se podíval na Mundinha, jako by mu chtěl říci: „Vidíte, že jsem nelhal? Výkvět Ilhéusu...“

„Zatím je to ale mezi námi, Doktore.“

Všichni tři usedli a Kapitán začal objasňovat politickou mašinérii kraje, vztahy mezi vlivnými osobnostmi i to, oč teď vlastně půjde. Například dr. Ezequiel Prado, člověk, který má tolik přátel mezi plantážníky, je nespokojen s Bastosovými, že ho neudělali předsedou městské rady...

O UMĚNÍ POMLOUVAT DRUHÉ

Nacib si vyhrnul rukávy a prohlédl si hosty. Viděl tu v té chvíli skoro samé cizí lidi, kteří přišli do města jen na skok, aby se porozhlédli po trhu. Spatřil také několik pasažérů z Ity, kteří se zastavili v Ilhéusu cestou do severobrazilských přt-

stavů. Na stálé hosty bylo ještě brzo. Vtom chytil Mlsouna a vytrhl mu z rukou láhev:

„Co to má znamenat?“ Byla to láhev portugalského koňaku. „Kdo to jakživ viděl?“ šel s číšníkem k pultu. „Nalévat těmhletěm halamům pravý koňak...“ Uchopil jinou láhev, jež měla stejnou vinětu i stejný vzhled, jenomže v ní byl podle Arabova receptu smíchán portugalský koňak s domácím, aby se zvýšil obrat.

„To není pro ně, pane Nacibe. To je pro lidi z té lodi.“

„No a? Ti jsou snad lepší než ti druzí?“

Pravý koňak, čistý vermut, nekřtěné portské a madeira byly určeny výhradně stálým hostům a přátelům. Na mou věru, sotva vytáhl paty z hostince, hned číšníci dělají samé hlouposti. Kdyby nedohlížel, prodělal by kalhoty. Otevřel kontrolní pokladnu. To bude ale rušný den! A těch drbů! Filomenina cesta mu nepřipravila jenom hmotnou škodu a soužení, vyvedla ho úplně z rovnováhy a znemožnila mu, aby se plně soustředil na četné novinky, na všechny ty věci, jež se po příchodu přátel měly prodebatovat, na novinky, s nimiž se roztrhl pytel. Pro Naciba nebylo vedle jídla nebo ženských nic příjemnějšího než si povídat o tom, co se událo, a přemýšlet o tom. Pomlouvat druhé bylo vrcholným uměním, vrcholnou rozkoší města. Uměním, které staré panny pěstovaly s neuvěřitelnou rafinovaností. „Zasedá kongres zmijích jazýčků,“ říkal João Fulgêncio, když je viděl po požehnání před kostelem. Nekonal se však spíš právě v papírnickví Vzor, kde mezi sešity, tužkami a násadkami vládl João Fulgêncio? Tam se shromažďovaly místní „talenty“, které měly jazýček stejně nabroušený jako staré panny. Tam a v hospodách u přítavního mola, při pokeru, všude se klevetilo o druhých a přetřásala se každá událost. Když jednou donesli Nhô-Galovi, že se povídá o tom, jak vyvádí v nevěstincích, odpověděl svým huhňavým hlasem:

„Hošánku, to je mi úplně fuk. Já stejně vím, že o mně drbou, vždyť drbou o kdekdo. A tak se jako dobrý vlastenec snažím, aby se měli o čem bavit.“

Město se bavilo hlavně tím. A poněvadž každý nerozuměl legraci jako Nhô-Galo, padla tu a tam v hospodě facka, roz-

čileně se žádalo zadostiučinění, vytahoval se revolver. Nebylo to tedy umění tak docela snadné a bez úskalí.

Toho dne přišla na přetřes spousta věcí: nejdříve otázka přístavu, široké téma s množstvím detailů, jako Ita, jež najela na mělčinu, příjezd inženýra, čínorodost Mundinha Falcão (Co má vlastně za lubem? ptal se plukovník Manuel Od jaguárů), rozčilení plukovníka Ramira Bastose. Tenhle ten komplikovaný případ sám by stačil uvést kdekoho do varu. Ale jak by se přitom dalo zapomenout na dvojici artistů, na tu krasavici a toho nepravého knížete, který vypadal jako vyhladovělá myš? Tenhle choulostivý, rozkošný námět vyprovokuje Kapitána a Joãa Fulgência k trefným poznámkám, a také Nhô-Galo něco uštěpačně prohodí a od plic se zasměje. Tónico Bastos začne jistě co nevidělt obletovat tanečnici, ale tentokrát bude jeho sokem Mundinho Falcão. Vývozce ji zaručeně nepřivezl proto, že by se mu líbilo její tancování, když musel nádavkem vzít i toho paroháče a jistě jim koupit jízdenky. Nazítří se koná banket autobusového podniku. A nutno vypátrat, proč ten či onen nedostal pozvání. A nové holky v kabaretu, noc s Risoletou . . .

Čírou náhodou zavítal do hostince Nhô-Galo. Nebyla to jeho hodina, měl být v úřadě:

„To jsem ale udělal blbost, že jsem se po příjezdu Ity vrátil domů. Až do teďka jsem chrápal. Nalejte mi, jdu do práce . . .“

Arab mu jako obvykle nalil vermut s kořalkou.

„A ta šilhavá, to bylo, co?“ smál se Nhô-Galo. „Vy jste se ale večera vyznamenal, Arabe, vyznamenal,“ podotkl poté, co připomněl jisté epizody. „S ženskými jsme na tom tady už líp, copak o to . . .“

„Takovou mřsku jsem jaktěživ neviděl . . .“ Nacib mu šeptem cosi dopodrobna vykládal.

„Ale jděte, člověče!“

Černoušek Tuísca přinášel bedničku na čištění bot a vzkaz od sester Dos Reisových, že prý je všechno v pořádku, Nacib může být klidný. K němu pošlou dva plné tácy.

„Když už je řeč o tácu, nemáte něco na zub? Něcoslaného?“

„Copak nevidíte, že tu nic není? Až k večeru. Odešla mi kuchařka . . .“

Nhô-Galo zavtipkoval:

„Proč si sem teda nevezmete Machadinha nebo Pirangiho?“

Byli to dva muži známí v celém městě jako homosexuálové. Mulat Machadinho, vždycky jako ze škatulky, byl zaměstnaným prادلák; do jeho hebkých rukou svěřovaly paničky obleky z lněné látky nebo bílé plachtoviny značky HJ, jemné košile, tvrdé límečky. Ten druhý byl ohyzdný černocho, sluha v Caetanově penziónu. V noci ho bylo vidět, jak se potlouká po nábřeží a shání se po svých rozkoších. Kluci po něm házeli kamením a volali na něho: „Miss Pirangi! Miss Pirangi!“

Naciba ta výsměšná rada pohoršila:

„Jdi do háje!“

„Do háje nepůjdu, ale do úřadu. Dělat, že dělám. Za chvíli se vrátím a pak budu chtít vědět, jaké to bylo v noci na dnešek, pěkně jedno po druhém.“

Provoz v hostinci vzrůstal, Nacib si všiml, jak od nábřeží přichází Kapitán a Doktor a mezi nimi Mundinho Falcão. Vzrušeně spolu rozprávěli, Kapitán gestikuloval, Doktor mu občas skákal do řeči, Mundinho naslouchal a přikyvoval. V tom něco je . . . pomyslel si Nacib. Co u všech rohatých pohledával vývozce doma (jde přece jistě z domova) v tuhle dobu a ve společnosti těch dvou přátel? Přijel ráno, skoro po měsíční nepřítomnosti, a měl být proto v kanceláři, přijímat plukovníky, kupovat kakao. Ten Mundinho Falcão je nevypočítatelný, vždycky si počíná jinak než ti druzí. Tamhle si pěkně vykračuje, jako by neměl co dělat, jako by ho nečekali zákazníci, a rozčileně s oběma přáteli debatuje. Nacib předal pokladnu Mlsounovi a vyšel jim na chodník v ústrety.

„Už jste sehnal kuchařku?“ zeptal se ho Kapitán usedaje.

„Prochodil jsem Ilhéus křížem krážem, ale vrátil jsem se s nepořízenou . . .“

„Koňak, Nacibe, pravý, ano?“ objednal si Mundinho.

„A tresčí bochánky . . .“

„To až odpoledne . . .“

„Ale, ale, Arabe, vy to pěkně vedete!“

„Takhle přijdete o hosty. Budeme chodit jinam . . .“ zasmál se Kapitán.

„K večeru už budou. Objednal jsem je u Dos Reisových.“

„To je dost . . .“

„To je dost? Vždyť mě to přijde na nekřesťanské peníze . . .
Prodělám na tom.“

Mundinho Falcão radil:

„Vy byste měl, Nacibe, hostinec zmodernizovat. Obstarat si ledničku, abyste měl taky vlastní led, instalovat tady moderní zařízení . . .“

„Teď potřebuju především kuchařku . . .“

„Tak si pro nějakou pošlete do Sergipe.“

„A co do té doby?“

Sledoval poočku spiklenecký výraz všech tří příchozích, Kapitánův spokojený úsměv, přerušený, rázem ukončený rozhovor. Chico Zevloun přinášel na podnose nápoje. Nacib si přisedl:

„Hromské dílo, co jste to, pane Mundinho, provedl plukovníku Bastosovi?“

„Já? Nic. Proč?“

Nacib začal dělat drahoty:

„Ale to já jenom tak . . .“

Kapitán, kterého to zajímalo, mu povýšeně poklepal na rameno:

„Tak ven s tím, Arabe! Co se stalo?“

„Setkal jsem se s ním dneska před radnicí. Seděl na lavičce a vyhříval se. Slovo dalo slovo, já mu říkám, že přijel pan Mundinho a že tu budeme mít inženýra . . . A on se vám rozlítl jako šelma. Co je prý panu Mundinhovi do toho, proč leze, kam ho nikdo nezval . . .“

„Vidíte?“ přerušil ho Kapitán. „Přístav . . .“

„Kdyby jenom to! Jak tak hovořil, přišel profesor Josué a vyklopil mu, že gymnasium bylo oficiálně uznáno. Při tom ten člověk div nevyletěl z kůže. Vypadá to tak, že on o to žádal vládu, ale nepochodil. Tloukl holí do země a byl z toho celý pryč.“

Nacib se opájel mlčením přátel a dojmem, jakým zapůsobila jeho slova. To mají za to, že se tvářili tak spiklenecky, když přišli. Však on se za chvíli dopídí, co mají vlastně za lubem. Kapitán přemítal:

„Tak on tedy zuřil? No, bude zuřit ještě víc, ten starý šarlatán. On si myslí, že tady je všechno jeho . . .“

„Myslí si, že Ilhéus patří k jeho plantážím. A my, Ilhéuští, jsme pouze jeho dodavatelé a nádeníci . . .“ vystihl to Doktor.

Mundinho Falcão ani nemukl, jen se usmíval. Ve vchodu do kina se objevil Diógenes a oba artisté. Když u stolu spatřili ostatní, zamířili k nim. Nacib dodal:

„To je ono! Vy, pane Mundinho, jste pro něho přivandrovalec.“

„To říkal? Přivandrovalec?“ podivil se vývozce.

„Ano, přivandrovalec. Toho slova on užil.“

Mundinho Falcão se dotkl Kapitánovy paže:

„Můžete, Kapitáne, toho člověka vyhledat. Už jsem se rozhodl. My tomu dědkovi ukážeme . . .“ Poslední větu pronesl už k Nacibovi.

Kapitán se zvedl a dopil číši. Dvojice artistů se blížila. Jaké plány to tamní kují? přemítal Nacib. Kapitán se loučil:

„Promiňte, byl jsem zrovna na odchodu, mám naspěch.“

Muži odstrkovali židle a vstávali od stolu. Anabela s rozervěným slunečníkem se koketně usmívala. Kníže s dlouhou cigaretovou špičkou podával svou vytáhlou, hubenou, nervózně se chvějící ruku.

„Kdy je premiéra?“ zeptal se Doktor.

„Zítra . . . Zrovna se domlouvám s panem Diógenesem.“

Majitel kina, celý zarostlý, vykládal svým věčně skleslým a kvílivým hlasem připomínajícím kněze, jenž odříkává litanie:

„Myslím, že on se bude líbit. Mládež je celá divá po takových kejklech. Ba i dospělí. Ovšem ona . . .“

„Proč ne ona?“ zeptal se Mundinho, zatím co Nacib naléval nový aperitiv.

Diógenes se poškrábal na bradě:

„Víte, tohle je zaostalé město. Na ty její tance, při nichž bude skoro nahá, zdejší paničky nedostaneme.“

„Budou tam tedy chodit mužští . . .“ prohlásil Nacib.

Diógenes se všelijak vykrucoval. Byl protestant a puritán a nechtěl přiznat, že i jemu jsou Anabeliny výstřední tance proti mysli.

„To se hodí tak do kabaretu . . . V kině by to ale nedělalo dobrotu.“

Doktor zdvořile a jemně omlouval město usmívající se artistice:

„Dáma musí prominout. Zaostalý kraj, kde průbojně umění naráží na nepochopení. Tady jim všechno připadá nemravné.“

„Jsou to umělecké tance,“ ozval se keklřívův hrobový hlas.

„To je jasné, to je jasné . . . Jenže . . .“

Mundinho Falcão se tím bavil:

„No tak, pane Diógenesi . . .“

„V kabaretu si přijde na víc. Bude pomáhat v kině při kouzlech manželovi. Potom půjde tančit do kabaretu . . .“

Při zmínce o vyšším výdělku zasvítilo knížeti v očích. Anabela chtěla znát Mundinhův názor:

„Co o tom soudíte?“

„Dobré, ne? Kouzla v kině, tanec v kabaretě . . . Dokonalé.“

„A co majitel kabaretu? Bude mít vůbec zájem?“

„To se hned uvidí . . .“ Obrátil se k Nacibovi. „Nacibe, buďte tak laskav a pošlete kluka pro Zeku Limu. Že s ním chci mluvit. Rychle, ať sebou hodí.“

Nacib křikl na Tuísku a černoušek hned vyběhl ven. Mundinho dával štědře od cesty. Arab myslel na vývozcův panovačný hlas, připadal mu jako hlas plukovníka Ramira Bastose, když za mlada rozkazoval a vydával zákony. Něco se zřejmě bude dít.

Ruch sílil, přicházeli noví hosté, u stolů bylo živo, Chico Zevloun si mohl nohy uběhat. Právě se objevil Nhô-Galo a přisedl ke společnosti. Totéž učinil plukovník Ribeirinho, jehož oči se vpíjely do Anabelina těla. Tanečnice zářila mezi všemi těmi muži. Kníže Sandra s podvyživeným výrazem seděl důstojně na židli a počítal, kolik mu to vynesou . . . Na takové štaci je radno se zdržet, poněvadž tady si pomůže.

„Ten nápad s kabaretem není špatný . . .“

„Jaký nápad?“ vyzvídal Ribeirinho.

„Ona bude tančit v kabaretu . . .“

„V kinu ne?“

„V kinu bude dělat jenom kouzla. Pro počestné rodiny. Tanec se sedmi závoji bude tančit v kabaretu . . .“

„V kabaretu? Výborně . . . Bude tam nabito . . . Ale proč netančí v kině? Já myslel . . .“

„Jsou to moderní tance, pane plukovníku. Závoje se jeden po druhém odvíjejí . . .“

„Jeden po druhém? Všech sedm?“

„Počestným rodinám by se to mohlo nelíbit . . .“

„Jo, tak je to . . . Jeden po druhém . . . Všechny? To je pak skutečně lepší v kabaretě . . . Tam to bude živější.“

Anabela se usmívala a hleděla na plukovníka slibujícíma očima. Doktor opakoval:

„Zaostalý kraj! Kraj, v němž se musí umění uchylovat do kabaretů.“

„Kde člověk ani kuchařky nenajde,“ postěžoval si Nacib.

Profesor Josué kráčel ulicí ve společnosti Joãa Fulgência. Byla to chvíle, kdy chodili na aperitiv. V hostinci by ani jablko nepropadlo. Sám Nacib se musel proplétat mezi stoly a obsluhovat. Hosté požadovali slané pečivo a cukroví, Arab stále opakoval, proč je nemá, a přitom proklínal starou Filomenou. Rus Jakub, jemuž se pot řinul z čela a ryšavá hřiva vlála, chtěl vědět, zda se bude druhého dne konat večere.

„Jen si nedělejte starosti! Copak jsem nějaká děvka, abych nedržel slovo?“

Josué, jenž měl uhlazené mravy, políbil Anabele ruku. João Fulgêncio, který nechodil do kabaretu, se bouřil proti Diógenesově umravněnosti:

„Jakýpak skandál! To je ta jeho protestantská licoměrnost . . .“

Mundinho Falcão hleděl ven do ulice. Čekal, až se vrátí Kapitán. Občas se na sebe s Doktorem podívali. Nacibovi neušly vývozcovy pohledy a neklid. Jeho nikdo neobalamutí: něco se kuje. Vítr od moře odnesl Anabele slunečník, jenž stál rozevřen vedle stolu. Nhô-Galo, Josué, Doktor, plukovník Ribeirinho se hned o překot za ním rozběhli. Jenom Mundinho Falcão a kníže Sandra zůstali sedět. Přinesl jí ho však doktor Ezequiel Prado, který právě přicházel. Alkohol mu svítil z očí.

„Má úcta, dámo . . .“

Anabeliny oči s dlouhými černými brvami klouzaly z jednoho muže na druhého a utkvávaly na Ribeirinhovi.

„Distingovaní lidé!“ podotkl kníže Sandra.

Tonico Bastos, jenž přišel z notářství, objal Mundinha Falcãa jako svého velkého přítele.

„A co nového v Riu? Tam se žije, co?“

Očima záletníka, největšího svůdce v městě, měřil Anabelu.

„Kdo mě představí?“ zeptal se.

Nhê-Galo a Doktor zasedli ke kostkám. U jiného stolu pěl někdo Nacibovi chvály na jednu kuchařku. Jak ta umí chutně vařit, kam se na ni jiné hrabou . . . Potřz je ale v tom, že slouží v Recife u jistých Coutinhových.

„Co je mi to platné?“

GABRIELA NA CESTĚ

Krajina se změnila, nehostinná oblast houštin ustoupila žitným lánům, zeleným pastvinám, hustým hvozdům, jimiž bylo třeba se prodrat, řekám a potůčkům. Hustě přšelo. Přenocovali poblíž palmrny, u plantáží cukrové třtiny, klátící se ve větru. Jeden dělník jim podrobně vysvětlil, kudy se mají brát: ani ne den cesty a jsou v Ilhéusu, hrůzyplná cesta skončí, započne nový život.

„Všichni vnitrozemci táboří poblíž přístavu, nedaleko nádraží, na konci trhu.“

„To se člověk nemá sám poohlédnout po práci?“ zeptal se černoch Fagundes.

„Lépe je počkat, nikdy to dlouho netrvá a objeví se lidé, kteří nabízejí práci. Na kakaových plantážích, ve městě . . .“

„I ve městě?“ zajímal se podmračený Clemente s harmonikou přes rameno a starostmi v očích.

„I ve městě. Pro toho, kdo se vyučil nějakému řemeslu: pro zedníky, tesaře, malíře pokojů. V Ilhéusu se staví tolik, že to je úplně vyhazování peněz.“

„A pro nikoho jiného?“

„Práce je také v skladištích kakaa, v docích.“

„To já zas jdu do pralesa!“ prohlásil statný vnitrozemec středních let. „Tam se prý dá vydělat.“

„To bylo dřív. Dnes to jde hůř.“

„Člověka, který umí střílet, přijmou prý s otevřenou náručí . . .“ promluvil černoch Fagundes a přejel rukou skoro láskyplně opakovačku.

„Kdysi to tak bylo.“

„A teď už ne?“

„I teď je po nich někdy shánka.“

Clemente nebyl ničím vyučen. Lopotil se vždy na poli, uměl jen sázet, plít a sklízet. Ostatně jeho úmyslem bylo pracovat na kakaových plantážích. Co toho slyšel o lidech, kteří přicházeli jako on, stíhání suchem, skoro k smrti vyhledováni, a tady rychle zbohatli! Co se toho tam ve vnitrozemí napovídalo! Sláva Ilhéusu se šířila světem, slepci zpívali při kytarě o jeho rozmachu, obchodní cestující vypravovali o něm jako o kraji hojnosti a udatných lidí, člověk se tam prý v mžiku uchytl, není výnosnější plodiny nad kakao. Z vnitrozemí přicházely zástupy přistěhovalců, jež za sebou nechávaly sucho a opouštěly vyprahlý kraj, kde hynul dobytek a nedaly se zakládat plantáže, a putovaly na jih. Mnozí cestou odpadli, nevydrželi ten strastiplný pochod, jiní umírali, sotva vkročili do deštivého kraje, kde je čekal tyfus, malárie, neštovice. K cíli docházely prořídle řady, trosky rodin; byly k smrti unaveny, ale srdce jim v poslední den pochodu tepalo naději. Musí vynaložit ještě trochu úsilí a dorazí do vzkvétajícího města, kde se snadno zbohatne. Do kraje kakaa, kde je peněz jako želez.

Clemente měl těžký náklad. Kromě svého majetku — harmoniky a poloprázdného pytle — nesl ještě Gabrielin uzlík. Kráčeli pomalu, byli mezi nimi starci a dokonce i mladí lidé se už sotva vlekli a nemohli dál. Někteří se skoro ploužili a pouze naděje jim vlévala sílu do žil . . .

Jenom Gabrielu, jak se zdálo, cesta neunavovala, nohy jako by jí samy klouzaly po stezce, kterou si předtím museli proklesat v pralesi. Jako by pro ni kameny, pařezy, spleť

liány neexistovaly. Prach, jenž se zdvíhal z cest v kraji houštin, ušpinil ji tak, že její rysy byly k nerozeznání. Hřebenem si již nemohla pročesat vlasy, tolik se v nich usadilo prachu. Vypadala, jako by se pomátla a zabloudila. Clemente však věděl, jak ve skutečnosti vypadá, a věděl to celou bytostí, v konečcích prstů i v srdci. Když se obě skupiny na začátku pochodu setkaly, bylo ještě znát barvu Gabrieliných líč i nohou a z vlasů, spadajících jí na šíji, se linula vůně. Ještě dnes ji i přes tu špínu viděl takovou jako v první den, kdy se její štíhlé tělo opíralo o strom a usměvavá ústa hryzala goyavu.

„Na tobě není ani vidět, že máš za sebou dlouhou cestu . . .“

Usmála se:

„Už tam budem. Je to co by kamenem dohodil. Jsem tak ráda, že jsme už skoro u cíle!“

On ještě víc sraštil nakrabené čelo:

„Ani bych neřek.“

„A proč ne?“ pozvedla k mužovu přísnému obličejí své chvillemi bojácné a nevinné, chvillemi zas drzé a vyzývavé oči. „Copak tys nepřišel sklízet kakao, vydělávat peníze? Vždyť o ničem jiném nemluvíš.“

„Však ty víš proč,“ zabručel vztekle. „Pro mne by tahle cesta mohla trvat celý život. Vůbec by mi to nevadilo . . .“

V jejím úsměvu kmitla lítost, nebyl to však smutek. Jak se zdálo, smířila se s osudem:

„Všechno dobré i špatné musí jednou skončit.“

Vzvedla se v něm vlna bezmocného vzteku. Ještě jednou se pokusil ovládnout svůj hlas a opakoval otázku, kterou jí kladl cestou i v bezesných nocích:

„Nechceš jít se mnou na venkov? Obdělávat plantáž a pěstovat kakao? Co nevidět budeme mít vlastní políčko a začneme skutečný život.“

Gabriela laskavým, ale energickým hlasem odpověděla:

„Už jsem ti řekla, co chci dělat. Zůstanu ve městě, nechci žít na venkově. Budu někomu vařit, práť nebo uklízet . . .“

Radostně se rozpomněla:

„Už jsem sloužila u jedněch bohatých lidí a naučila jsem se tam vařit.“

„Tam se neuplatníš. Na plantáži bychom si nadělali nějaké peníze, polepšili si . . .“

Neodpověděla. Cestou skoro hopsala. Vypadala jako šílená, když měla rozčuchané vlasy, tělo špinavé, nohy rozpíchané a byla oblečena v cáry. Clemente ji však viděl štíhlou a krásnou, s rozpuštěnými vlasy a jemnými rysy v obličejí, s dlouhými nohama a kyprými řadry. Ještě víc se zamračil. Nejraději by ji měl navždy u sebe. Jak žít bez Gabrielina žáru?

Všiml si dívky, jakmile se při zahájení pochodu obě skupiny shly v jeden proud. Přicházela s vyčerpaným, chorým strýcem, jež po celý ten čas trápil kašel. V prvních dnech ji pozoroval z dálky a netroufal se k ní ani přiblížit. Chodila od jednoho k druhému, hovořila, pomáhala, utěšovala.

Za noci v houštinách, kde člověka přepadali hadi a strach, chápal se Clemente harmoniky a její tóny rozptylovaly smutek samoty. Černoch Fagundes vypravoval historky o chrabrých kouscích, o životě cangaceirů, když pobýval mezi jaguncy a usmrcoval lidi. Zpod těžkých víček se pokornýma očima díval na Gabrielu a chvatně ji na slovo poslechl, kdykoli mu řekla, aby šel naplnit plechovku vodou.

Clemente hrál pro Gabrielu, ale neodvažoval se ji oslovit. Až jednou večer přišla k němu ona sama svým tanečním krokem a s nevinnými očima na kus řeči. Strýc neklidně spal, protože se dusil. Stála opřena o strom. Černoch Fagundes vypravoval:

„Pět vojáků, pět četníků jsem zapíchl kudlou, škoda munice . . .“

V temné hrůzoplňné noci cítil Clemente, že je Gabriela nablízku, ale neosmělil se pohlédnout na strom — na mangovník —, o který se opírala. Harmonika ztichla, do ticha promlouval Fagundesův hlas. Gabriela zašeptala:

„Hraj pořád dál, aby si ničeho nevšimli.“

Spustil melodii z vnitrozemí, hlas mu však uvázl v hrdle, srdce se mu svíralo. Dívka začala tichounce zpívat. Byla hluboká noc, v hranici doutnaly jen uhlíky, když k němu s úplnou samozřejmostí ulehla. Noc byla tak tmavá, že na sebe skoro neviděli.

Od oné divuplné noci žil Clemente v ustavičném strachu, aby ji neztratil. Myslel si zpočátku, že ho už nikdy neopustí, že s ním bude sdílet osud v kraji kakaa. Brzy však poznal, že si dělal iluze. Po celou tu cestu se chovala, jako by mezi nimi nebylo k ničemu došlo, jednala s ním stejně jako s ostatními. Měla veselou a dovádívou povahu, žertovala i s černochem Fagundesem, na všechny se usmívala a od každého dostala, nač si vzpomněla. Když však po setmění uložila strýce, chodila s Clementem někam do odlehlého kouta a uléhala po jeho boku, jako by celý den na nic jiného nemyslela. Cele se oddávala jeho rukám, roztouženě vzdychala, sténala a smála se.

Když však příštího dne, kdy cítil, že Gabriela je pro něho vším, chtěl upřesnit plány do budoucnosti, ona se jen smála, dív si z něho nedělala legraci, a odbíhala pomáhat stále znavenějšímu a vyhublejšímu strýci.

Jednou odpoledne se museli zastavit: Gabrielin strýc umíral. Plival krev, nesnášel už delší pochod. Černoch Fagundes si jej přehodil přes rameno jako nějaký pytel a dlouhý kus cesty jej takto nesl. Stařec prudce oddychoval. Gabriela šla po jeho boku. K večeru začal chrlit krev a zemřel. Jeho mrtvola zůstala ležet na zemi jako pastva pro supy.

Tu Clemente viděl, jak osiřela a zůstala opuštěná, samotinká a smutná. Poprvé si pomyslel, že ji chápe: není nic jiného než ubohá dívka, skoro ještě děvčátko, které potřebuje ochranu. Přiblížil se a dlouze se rozhovořil o svých plánech. Mnoho toho slyšeli o kraji kakaa, kam měli namířeno. Znal lidi, kteří odešli ze Ceará bez haléře v kapse, a když se tam po několika letech vrátili na návštěvu, nevěděli, co s penězi. Tak tomu bude i s ním. Chtěl kácet pralesy, dokud ještě nějaké jsou, sázet kakao, mít vlastní půdu, slušně vydělávat. Gabriela půjde s ním, a až potkají nějakého duchovního, vezmou se. Ona zavrtěla hlavou, posměšně se už nechichotala a jenom řekla:

„Na plantáž nepůjdu, Clemente.“

Zahynuli i jiní a jejich těla zůstala ležet u cesty na pospas supům. Uprchlíci zatím opustili houštiny a vkročili do úrodných krajů. Pršelo. Ona s ním stále trávila noci, sténala a

smála se, a když spala, měla hlavu položenou na jeho obnažených prsou. Clemente, stále zasmušilejší, do ní mluvil, vysvětloval jí, jaké z toho plynou výhody, ona však byla samý smích a znovu vrtěla hlavou. Jednou v noci se zlostně ohnal a prudce ji od sebe odstrčil:

„Ty mě nemáš ráda!“

Vtom se tam zčistajasna zjevil černoch Fagundes se zbraní v ruce a leskem v očích.

„To nic nebylo, Fagundes,“ vysvětlila mu Gabriela.

Uhodila se jen o kmen stromu, u něhož leželi. Fagundes sklonil hlavu a odešel. Gabriela se smála, Clemente se rozlítl. Připlazil se k ní, a jak tak ležela na trávě s poškrábaným obličejem, sevřel jí pevně zápěstí:

„Nejradši bych tě zabil a sebe taky . . .“

„Proč?“

„Protože mě nemáš ráda.“

„Hlupáčku . . .“

„Co si počnu, bože můj?“

„Nic si z toho nedělej . . .“ řekla a přivinula ho k sobě.

Toho dne — posledního dne cesty — byl tak zmatený a bezradný, že se nakonec rozhodl zřít se svých plánů a zůstat v Ilhéusu, neboť mu záleželo jen na tom, aby byl u Gabriely.

„Když nechceš jít se mnou, pokusím se uchytit v Ilhéusu. Škoda že jsem se něčím nevyučil. Kromě práce na poli nic neumím . . .“

Z ničeho nic ho vzala za ruku, a jemu se už zdálo, že má vítězství a tím i své štěstí na dosah ruky.

„To ne, Clemente, to nedělej. Nač to?“

„Nač?“

„Ty si tady chceš vydělat nějaké peníze, opatřit si políčko, dotáhnout to jednou na plantážníka. Po tomhleto ty toužíš. Nač bys tedy zůstal v Ilhéusu a živořil?“

„Abych tě mohl vidět, abychom byli spolu.“

„A co když to nepůjde, vídat se? Raději ne, jdi si svou cestou a já si půjdu také svou. Třeba se jednou zase setkáme. Z tebe bude boháč, ani se ke mně nebudeš hlásit.“

Mluvila klidně, jako by zapoměla na noci, které spolu strávili, jako by se skoro ani neznali.

„No tak, Gabrielo . . .“

Nezmohl se na odpověď, nepřipadl na argumenty ani na nadávky, ani ho nenapadlo, že by jí mohl nabít, aby si uvědomila, že si s mužskými nesmí zahrávat. Z prsou se mu vydral vzdech:

„Ty mě nemáš ráda . . .“

„Dobře že jsme se poznali, aspoň nám uběhla cesta.“

„Ty opravdu nechceš, abych zůstal?“

„Nač to? Abys živořil? To nemá cenu. Ty máš určitý cíl a musíš splnit svoje poslání.“

„A co máš ty v úmyslu?“

„Nevím. Jenom na plantáž nechci. Ostatní se uvidí.“

Zmlkl s bolestí v srdci a nejraději by ji zabil a sám si sáhl na život, ještě než cesta skončí. Ona se však usmála:

„Nic si z toho nedělej, Clemente.“

KAPITOLA DRUHÁ

Osamělost GLÓRIE (vzdychající v okně)

„Zaostanci a tupohlavci, neschopní pochopit novou dobu, pokrok, civilizaci, nemohou setrvávat u vlády . . .“

(Z jednoho Doktorova článku v „Ilhéuském deníku“)

GLÓRIIN NÁŘEK

*Mám v hrudi strašný žár,
ach, palčivý žár v hrudi
(a nevím, koho popálí).*

*Plukovník dal mi bohatství
a neslýchané jmění,
salón sloh Ludvík XV.
mé sedínce k pohovění
a košilku z hedvábí,
bělostnou blůzu z batistu —
žel, není živůtku,
saténu ani hedvábí
či nejhebětého batistu,
aby zchladil žár
mé osamělosti.*

*Na slunce, to mám slunečník,
na utrácení peníze,
kupuji v drahých obchodech,
kde na účet psát nákup lze.
Mám všechno, nač si vzpomenu —
a strašlivý žár v hrudi!
Nač tolik mít, když chybí mi
to, co je touhou mého snu?*

*Ženy se odvrátí, když jdu,
ne muži, to je jiná;
jsem plukovníkova Glória
a farmářova konkubína.*

Mám lněné prostěradlo,
bílé, a oheň v hrudi,
jen v loži samota mě studí,
ňadra mi planou, žhne mi dech,
stehna mi hoří v plamenech
a žízni hynu, běda já —

já, statkářova Glória,
která má oheň v hrudi,
když prostěradlo jí studí
samota, jež s ní lože sdílí.

Mé oči uhrančivé jsou,
má ňadra levandulová
a žářem hoří doslova.
O břichu svém však nemluví;
ten oheň, jenž mě spaluje
v samotě při luně,
je z roznicených uhlíků
něžného břicha Glóriina.
Tajemství břicha, to je jiná,
i taje jeho žhoucích uhlíků.

Studenta mít zde chtěla bych,
jenž na rtu má stín chmýří,
vojáka, který dobře míří
a miloval by v rozohnění!
Nějakou lásku chci, ó chci,
jež oheň můj v ráj změní
i ukončí mé osamění!

Jen strčte do dveří,
závora už je pryč
a zámek nemá klič.

Přijďte, ó, v okamžení
uhasit, co mě v plamen mění,
odnést si trochu lásky,
rozdám jí místo jmění,
lože vás čeká, i mé bdění.

Mám v hrudi strašný žár,
ach, palčivý žár v hrudi
(a nevím, koho popálí).

O POKUŠENÍ V OKNĚ

Na rohu náměstí stál Glóriin dům. Každé odpoledne se Glória vykláněla z okna, jako by nabízela svá vznosná řadra kolemjdoucím. To pobuřovalo staré panny, kdykoli šly do kostela, a denně, v hodině klekání, je popichovalo k stále stejným poznámkám:

„Taková nestydatost . . .“

„To už jenom tím pohledem svede mužské, ať chtějí zhrěšit nebo nechtějí.“

„I chlapi přijdou o panictví, jen se tam kouknou . . .“

Drsná Dorotéia, jež chodila v černých šatech, prozrazujících panenskou ctnost, odvážila se ve svatém rozhorlení šeptem prohodit:

„Však on taky mohl plukovník Coriolano zařídít té poběhlici dům někde v postranní uličce! To ji musel usadit zrovna tady, aby ji měly slušné rodiny ve městě na očích! Aby byla mužům na ráně . . .“

„Pár kroků od kostela. To je úplná svatokrádež . . .“

Z hostince, v němž od pěti odpoledne nebylo k hnutí, vysílali muži své pohledy ke Glóriinu oknu na druhé straně náměstí. Právě se tudy bral profesor Josué v modrém motýlku s bílými puntíky, s napomádovanými vlasy a souchotinářsky vpadlými tvářemi, mladík vysoké, vytáhlé postavy („smutný osamělý eukalypt“, jak o sobě v jedné básni napsal), s knihou veršů v ruce, a namířil do ulice, kde bydlela Glória. Na nároží v zadní části náměstí, uprostřed pečlivě ošetřované zahrádky, v níž kvetly čajovky a lilie a u vchodu i jasmínový keř, tyčil se nový dům plukovníka Melka Tavarese, předmět důkladných a zatrpklých debat v papírnickví Vzor. Byl to dům v „moderním stylu“, první, jež projektoval architekt, kterého si s sebou přivezl Mundinho Falcão. Názory místní inteligence

se různily, diskuse nebraly konce. Svými jasnými a prostými liniemi kontrastoval totiž s ostatními masivními domy i s nízkými domky v koloniálním slohu.

V zahradě pěstovala květiny Melkova jediná dcera Malvina, studentka řádového gymnasia. Klečovala mezi nimi, sama krásnější než jejich poupátka, a snila. Po ní blouznil Josué. Každé odpoledne po vyučování a nezbytné zastávce v papírnickví Vzor přicházel na náměstí, dvacetkrát přešel kolem Malvininy zahrady, dvacetkrát žádostivým pohledem utkvával na dívce v němém vyznání. V Nacibově hostinci provázeli stálí hosté jeho každodenní pouť úsměvnými poznámkami:

„Ten profesor je ale vytrvalý . . .“

„Chce, aby mu spadla do klína kakaovníková plantáž a aby mohl žít na volné noze.“

„Tváří se jako kajcník . . .“ poznamenaly staré panny, když viděly, jak spěchá na náměstí. Měly pochopení pro něho i jeho neopětovanou lásku.

„Já vám řeknu, co je ona: taková husa nafoukaná. Inteligentní mladík je jí málo?“

„On je totiž chudý . . .“

„Sňatek pro peníze štěstí nepřináší. Tak hodný chlapec a tak vzdělaný — píše dokonce i verše . . .“

V blízkosti kostela zmírňoval Josué svůj rychlý krok, smekal a div se nezlomil vedví, jak uctivě zdravil staré panny.

„Má takové uhlazené mravy. A je to tak jemný chlapec . . .“

„Až na to, že je slabý na prsa . . .“

„Doktor Plínio říkal, že na plicích nic nemá. Jenom že je slaboučký.“

„Ona je moc domýšlivá! To je všechno tím, že je k světu a její otec má plný měsíc. A ten mladík je do ní chudák celý pryč . . .“ Z její povadlé hrudi se vydral vzdech. Zatímco si o něm staré panny soucitně povídaly a lidé v hostinci ho nespravedlivě odsuzovali, blížil se Josué ke Glóriinu oknu. Dvacetkrát přecházel tudy v podvečer pomalým krokem s knihou básní v ruce, aby spatřil krásnou a chladnou Malvinu. Mímoděk však utkvával romantickým pohledem na Glóriiných bujných, vznosných řadrech, rozložených na

římse jako na modrém podnose. Od řader vzhlížel k snědému, opálenému obličejí s plnými, žádostivými rty a podmaňujícími, věčně vyzývavými zraky. Josuovy romantické oči vzplanuly vždy hříšnou tělesnou touhou a jeho bledou líc rozpálil žár. To však jen na okamžik, neboť sotva se vzdálil od dráždivého, pověstného okna, vstoupila do jeho očí opět prosba a zoufalství a tvář mu ještě víc pobledla. Oči i tvář znovu náležely Malvině.

I profesor Josué odsuzoval v duchu ten nešťastný nápad bohatého farmáře, plukovníka Coriolana Ribeira, nastěhovat do domu na rohu náměstí sv. Šebestiána a ulice, kde sídlil výkvět Ilhéusu, kousek od vily plukovníka Melka Tavarese, svou žádoucí a tak nabíživou konkubínu. Kdyby bydlela v nějaké jiné ulici, dál od Malvininy zahrady, mohl by k ní vklouznout jednou v bezměsíčné noci, aby jí umožnil dostat všem slibům, které vyčetl z jejích vyzývavých očí a našpulených rtů.

„Už tam zase ta mrcha svádí toho mladíka . . .“

Jak tak stály před kostelem, vypadaly ty staré panny v dlouhých černých šatech, upjatých u krku, a s černou šálou přes ramena jako noční sůvy. Dívaly se, jak se Glória otáčí za Josuem, jenž se procházel před domem plukovníka Melka.

„On je ale správný chlapec. Má oči jen pro Malvinu.“

„Zapálím sv. Šebestiánovi hodně velikou svíčku,“ prohodila buclatá Quinquina, „aby se do něho Malvina zamilovala.“

„A já taky . . .“ podpořila ji štíhlá Flórinka, která s ní byla vždy zajedno.

V okně Glória vzdychala, skoro lkala. V jejím stonu, jenž zanikal na náměstí, se mísila touha, smutek a rozhořčení. Přčinou jejího hlubokého rozhořčení byli všichni muži. Jsou to zbabělci a pokrytci. Když za vedra v pravé poledne, kdy náměstí zeje prázdnotou a okenice domů jsou zavřeny, jdou sami kolem jejího otevřeného okna, usmívají se na ni, prost jí o pohled, s viditelným vzrušením ji zdraví. Stačí však, aby se někdo objevil na ulici, třeba jediná stará panna, nebo aby je někdo doprovázel, a hned od ní odvracejí tvář, schválně

se dívají na druhou stranu, jako by se štítily jí i jejích vzrůsných řader, přetékajících z vyšívané batistové blůzy. To pak i ti, kdo se jí dvořili, když šli kolem sami, dělají, že jsou dotčeni ve své mravnosti. Glória by před nimi nejraději přibouchla okno, ale nemá k tomu dost sil — ta jiskra touhy, jež blýskala v očích mužů, je to jediné, co ji utěšuje v její samotě. Na její žízeň, na její hlad to je sice pramálo, ale kdyby přirazila okno, přišla by i o ty úsměvy a cynické pohledy, o ta bojácně, letmo pronášená slova. V celém Ilhéusu, kde paničky dlely stále doma a staraly se o domácnost, nebylo totiž ženy, která by byla tak spolehlivě střežena a byla tak nedosažitelná jako tahleta konkubína. S plukovníkem Coriolanem nebyly žerty.

Měli z něho takový strach, že se neodvažovali ubohou Glórii ani pozdravit. Jen Josué byl jiný. Dvacetkrát denně vzplanul jeho zrak, když kráčel pod jejími okny, a zase romanticky uhasínal před Malvininými vratky. Glória věděla o Josuově lásce, přesto však na něho nepřestala vrhat stále povzbudivé, slibné pohledy. I jí se protivila ta mladičká studentka, netečná k tak velké lásce. Připadala jí nesympatická a hloupá. A ač věděla o Josuově lásce, usmívala se na něho stále tím vyzývavým, příslibným úsměvem a byla mu vděčná, že od ní neodvrací tvář, ani když Malvina stojí ve dveřích nového domu pod rozkvetlým jasmínem. Ach, jen kdyby v něm bylo o špetku víc odvahy a někdy v noci vzkouzl do vrat, jež Glória nechávala pootevřena! Pak by třeba najednou . . . Potom by si na tu hrdopýšku ani nevzpomněl . . .

Josué si však netroufal vzkouznout do masívních vrat. Nikdo si netroufal. Báli se jedovatého jazýčku starých panen, klevetníků ve městě, báli se skandálu, ale především plukovníka Coriolana Ribeira. Všichni dobře věděli, jak to dopadlo s Jukou a Chiquinhou.

Toho dne přišel Josué hodně brzo, hned po obědě, kdy bylo náměstí liduprázdné. Jedinými hosty v Nacibově podniku bylo několik obchodních cestujících a Doktor s Kapitánem, kteří hráli dámu. Aby oslavil oficiální uznání gymnasia, dal totiž Enoch odpoledne žákům volno, a tak si profesor Josué zašel na tržiště, kde se podíval, jak přichází na „trh otroků“

početný zástup venkovanů. Pak si zaskočil do papírnickví Vzor a teď popíjel v hostinci koktail a bavil se s Nacibem:

„Co jich přišlo! Ve vnitrozemí řádně sucho.“

Nacib zbystřil sluch.

„Přišly také ženské?“

Profesor chtěl vyzvědět, proč ho to tak zajímá.

„Potřebujete snad nějakou?“

„Ne, vážně: odešla mi kuchařka a hledám jinou. Někdy se mezi nově přichozími leccos najde . . .“

„No, pár ženských tam bylo. Vypadají ale ti lidi hrozně rozedraní, celí špinaví, jakoby zamoření . . .“

„Já tam pak zajdu, schválně, jestli tam nějakou objevím . . .“

Malvina se neobjevovala u vrat. Josué byl jako na jehlách. Nacib mu řekl:

„Dívka se prochází po bulváru na nábřeží, před chvílí tam odešly, ona a nějaké její spolužačky . . .“

Josué zaplatil a zvedl se. Nacib zůstal ve dveřích hostince a díval se za ním. Musí to být hezké, někoho takhle milovat. I když si ho ta dívka nevšímá, vzbuzuje tím větší touhu. Dříve či později skončí tohle svatbou . . . Glória vykoukla z okna, Nacibovi zasvítily oči. Kdyby jí jednoho dne dal plukovník kvinde, to by byla v Ilhéusu mela! Ale ani pak by se na něho nedostalo, bohatí plukovníci by mu vzali vítr z plachet . . . Konečně přinesli tácy s cukrovím a slaným pečivem. Hosté, kteří chodí na aperitiv, budou tedy spokojeni. Jenomže věčně nebude moci platit sestřím Dos Reisovým ty nekřesťanské peníze. Až už večer nebude v hostinci tolik lidí, půjde tam, co se utábořili ti venkované. Kdo ví, nebude-li mít štěstí a nenajde-li kuchařku? . . .

Vtom se v odpoledním klidu ozval křik a hlasitý povyk. Kapitán, který měl zrovna táhnout, se zarazil. Nacib vyšel ven. Ryk sřil.

Z bulváru přiběhl s tácem na hlavě černoušek Tuísa, jenž prodával dorty sester Dos Reisových. Něco křičel, ale nebylo mu rozumět. Kapitán a Doktor se zvědavě obrátili, hosté vstávali. Nacib viděl Josua a s ním několik dalších lidí, jak kvapně běží po bulváru. Nakonec pak bylo přece slyšet, co Tuísa říká:

„Plukovník Jesuíno zastřelil svou paní a doktora Osmunda. Tam vám je krve...“

Kapitán odstrčil hrací stůl a vyšel chvatně ven. Doktor za ním. Nacib stál chvíli bezradně, ale pak přidal do kroku, aby je dohonil.

O KRUTÉM ZÁKONĚ

Zpráva o zločinu se v mžiku roznesla. Od pahorku Unhão po pahorek Conquista, v elegantních domech na nábřeží i v barácích na Hadím ostrově, v Pontalu i Malhadu, v rodinných vilkách i nevěstincích se o ničem jiném nemluvalo. Nadto se toho dne konal trh, takže ve městě byla spousta lidí z vnitrozemí, z vesnic i plantáží, kteří přišli kupovat a prodávat. V obchodech, koloniálech, lékárnách, ordinacích, advokátních kancelářích, u firem obstarávajících vývoz kakaa, v chrámu sv. Jiří i v kostele sv. Šebestiána se o ničem jiném nemluvalo.

Zejména pak v hospodách. Tam, sotva se to proslýchlo, bylo víc lidí než jindy. Přibýlo jich obzvláště v hostinci Vesuv, jenž stál poblíž místa, kde se tragédie udála. Zvědavci se srocovali i před zubařovým domem, bungalovem u pláže. Policista, jenž stál u vchodu, podával vysvětlení. Lidé vyzvídali také na přibloupplé služebné. Děvčata z řádového gymnasia, radostně vzrušena, že se mohou ukazovat na pláži, si cosi potají šuškala. Toho využil profesor Josué a přiblížil se k Malvině. Dívčám připomněl proslulé milenecké dvojice, Romea a Julii, Heloísu a Abelarda, Dircea a Marílii.*

A všichni ti lidé se nakonec octli v Nacibově hostinci. Bylo jich tam už plno u stolů, debatovali a rozprávěli. Jednomyslně dávali za pravdu farmáři. Ani jeden hlas — právě tak jako ani jeden ženský hlas před chrámem — se nepozvedl na obranu ubohé krásné paničky. Plukovník Jesuíno znova dokázal,

* Dircea a Marília je milenecká dvojice z básně „Marília de Dirceu“, jejímž autorem je brazilský básník 2. pol. 18. stol., T. A. Gonzaga (pozn. překl.)

že je chlap — energický, udatný, jaksepatří, jak to ostatně plně dokázal v bojích o půdu. Bylo ještě v živé paměti, že spousty křížů na hřbitově i u cest stály příčiněním jeho jagunčů, kteří se navěky proslavili. On nejenže jagunčů používal, ale také jim velel v proslulých šarvátkách, jako bylo střetnutí s lidmi nebožtíka majora Fortunata Pereiry na rozcestí U dobré smrti i na nebezpečných cestách u Ferradasu. Byl to houževnatý a nebojácný muž.

Jesuíno Mendonça z proslaveného rodu Mendonců z Alagoasu přišel do Ilhéusu ještě mlád, v době bojů o půdu. Mýtil pralesy a obdělával plantáže, se zbraní v ruce získával půdu, jeho jmění rostlo a jméno vzbuzovalo úctu. Oženil se se slečnou Guedesovou, místní kráskou ze starobylé rodiny a Doktorovou vzdálenou příbuznou, jež po otci zdělila kokosový háj poblíž Olivençy. Byla hezounká, skoro o dvacet let mladší a pořád jí bylo vidět v obchodech s látkami a obuví. Byla hlavní organizátorkou církevních slavností na sv. Šebestiána. Dlouhý čas trávila na farmě a po celá léta, co byla vdaná, nezavdala klevetníkům ve městě příčinu k pomluvám. A najednou v ten slunný den, v klidné chvíli poledního klidu jí i jejího milence zastřelil plukovník Jesuíno Mendonça. Vzrušil tím celé město, které jako by se vrátilo do dávných dob krveprolévání. Dokonce i Nacib zapomněl na svou vážnou starost — na kuchařku. Také Kapitán a Doktor nechali stranou politické problémy, ba i plukovník Ramiro Bastos, když se dověděl o té tragédii, pustil z hlavy Mundinha Falcãa. Zpráva se rozlétla rychlostí blesku a úcta i obdiv, kterými byla zahrnována hubená postava poněkud zasmušilého farmáře, ještě vzrostly. V Ilhéusu totiž platilo, že podváděný manžel může smýt svou pohanu jen krví.

Bylo tomu opravdu tak. V kraji, který se teprve nedávno oprostil od každodenních šarvátek a bojů, v nichž cesty pro oslí stáda ba i nákladní auta vznikaly rozšiřováním stezek, jež proklestili jagunčové a které byly lemovány hroby těch, kdo padli do léčky — v kraji, kde lidský život neměl valnou cenu, byla jediným způsobem, jak potrestat manželčinu nevěru, vražda. Byl to starý zákon. Pocházel z doby, kdy se začalo pěstovat kakao, a ač nebyl zaznamenán na papíře ani

obsažen v zákoníku, platil důsledněji než kterýkoliv jiný. Porota, která měla rozhodnout o vrahově osudu, pokaždé jednomyslně potvrzovala platnost tohoto zákona, jako by jej kladla nad psaný zákon, prikazující potrestat každého, kdo má na svědomí smrt svého bližního.

Přestože se nedávno objevily konkurenční podniky v podobě tří místních kin, plesů a čajů o páté v klubu Pokrok, fotbalových zápasů v neděli odpoledne a přednášek literátů z Bahie a dokonce i z Ria, příjíždějících ulovit pár milreisů do barbarského a bohatého kraje, bylo soudní přelíčení, jež se konalo dvakrát do roka, nejrušnější a nejnavštěvovanější kratochvílí města. Před soudem vystupovali věhlasní advokáti, jako dr. Ezequiel Prado a dr. Maurício Caires, koncipient João Peixoto s hřímavým hlasem, řečníci sklízějící potlesk, vynikající rétorové, při jejichž proslovech se obecenstvo chvělo a plakalo. Dr. Maurício Caires, jenž horlivě chodil do kostela, byl jedna ruka s páterem a řídil Svatojiřské bratrstvo, měl v malíčku citáty z bible. Než vstoupil na právnickou fakultu, byl seminaristou a jeho koníčkem byly latinské citáty. Proto ho někteří lidé pokládali za stejně vzdělaného, jako byl Doktor. Při přelíčení trvaly řečnické souboje s replikami a duplikami celé hodiny a končily až k ránu. Byly to nejvýznamnější kulturní události v Ilhéusu.

Uzavíraly se vysoké sázky, zda bude obžalovaný osvobozen, nebo odsouzen. Lidé z Ilhéusu totiž rádi hráli a každá záminka jim přišla vhod. Dříve — teď už málokdy — mělo rozhodnutí poroty za následek přestřelky, jimiž padli za oběť další lidé. Například plukovník Pedro Brandão byl osvobozen porotou, ale hned nato zavražděn na schodech do radnice. Syn Chika Martinse, kterého plukovník a jeho jagunčové barbarsky usmrtili, vykonal akt spravedlnosti vlastníma rukama.

Zato však nikdo neuzavíral sázku, když měla porota projednávat zločin vraždy spáchaný za cizoložství; všichni věděli, že je jen jeden nevyhnutelný a spravedlivý rozsudek: jednomyslné osvobození potupeného manžela. Chodili tam jen proto, aby vyslechli projevy žalobců i obhájců a také z toho důvodu, že čekali, jaké choulostivé a komické podrobnosti

vyjdou najevo ze spisů nebo řečnění advokátů. Odsouzení vraha — ani nápad! — by se přičilo zákonu kraje, prikazujícímu smýt krví pohanu na manželově cti.

Tragédie mladé paní a zubního lékaře byla předmětem vzrušených debat. V jednotlivostech se líčení rozcházela, ale v jedné věci byli všichni zajedno: v tom, že dávali za pravdu plukovníkovi a chválili jeho chlapský čin.

O ČERNÝCH PUNČOCHÁCH

V hostinci Vesuv byl v den, kdy se konal trh, vždy větší provoz, ale tehdy odpoledne, kdy došlo k vraždě, předčila návštěva veškeré očekávání a shon tam byl skoro jako ve svátek. Kromě stálých hostů, popíjejících svůj aperitiv, a lidí, kteří přišli na trh, objevila se tam i řada dalších, zvědavých na nové zprávy. Šli se k pláži podívat na Osmundův dům a poté zakotvili v hostinci.

„Kdo by to řekl! Vždyť byla v kostele pečená vařená . . .“

Nacib, jenž pobíhal od stolu ke stolu, pobízel číšníky a v duchu počítal, co mu to vynese. Denně taková vraždička, a mohl by si ty vytoužené kakaovníkové plantáže koupit hned.

Mundinho Falcão, jenž měl ve Vesuvu schůzku s Clóvisem Costou, byl ihned zasypán dotazy. Lhostejně se usmíval, poněvadž mu ležely v hlavě politické plány, na něž myslel ve dne v noci. Byl už prostě takový: jakmile si něco vzal do hlavy, nedalo mu to pokoj, dokud to neuskutečnil. Jenže Doktorovi a Kapitánovi bylo teď všechno — až na ten zločin — jedno, jako by spolu ráno ani nebyli mluvili. Mundinho jenom vyjádřil lítost nad smrtí zubního lékaře, poněvadž to byl jeho soused na pobřeží a jeden z mála společníků při koupání (koupání v moři tehdy v Ilhéusu div nevzbuzovalo pohoršení). Doktorovi, jehož vznětlivé povaze tragické ovzduší vyhovovalo, byla nebožka paní farmářová záminkou k oživení Ofensie, císařovy Ofensie:

„Paní farmářová byla ještě spřízněna s Ávilovými. V té rodině byly samé romantické ženy. Měla stejný osud i konec jako sestřenka.“

„Jaká Ofensia? Co je to zač?“ vyzvídal jeden obchodník z Ria do Braço, jenž přišel do Ilhéusu na trh a chtěl přinést domů do vesnice co největší a nejúplnější sortiment podrobností o zločinu.

„Jedna dívka z mého rodu, neodolatelná krasavice, která inspirovala básníka Teodora de Castro a do níž se zamiloval Pedro II. Skonala žalem, že nemohla jít s ním.“

„Kam?“

„No, kam . . .“ zavtipkoval João Fulgêncio. „Do postele přece, kam jinam . . .“

Doktor to však uvedl na pravou míru:

„Do státního města. Nevadilo jí, že by byla jeho milenkou, bratr jí musel zamknout na sedm západů. Bratr, Luís Antônio d'Ávila, plukovník známý z paraguayské války. Zemřela žalem. V nebožčiných žilách kolovala Ofensiina krev, tragédií poznamenaná krev Ávilových!“

Vtom se tam přišel Nhô-Galo a přímo u stolu vyklopil novinu:

„Byl v tom anonymní dopis. Jesuíno ho dostal na farmu.“

„Kdo ho mohl napsat?“

V tichosti uvažovali. Toho využil Mundinho, aby se Kapitána tiše zeptal:

„A co Clóvis Costa? Mluvil jste s ním?“

„Zrovna psal o té vraždě. Noviny kvůli tomu vyjdou opožděně. Domluvil jsem to s ním na dnešek večer u něho doma.“

„Tak to já jdu . . .“

„Vy jdete pryč? Zrovna když tu je něco takového?“

„Já nejsem zdejší, můj drahý . . .“ zasmál se vývozce.

Udiv nad jeho lhostejností k tak šťavnatému, vzácně chutnému soustu byl všeobecný. Mundinho přešel na náměstí, kde se setkal se skupinou studentek z gymnasia řádových sester, doprovázených profesorem Josuem. Když se přiblížil, zalesklo se Malvině v očích, kolem úst jí kmitl úsměv a uhládila si šaty. Josué, celý šťastný, že může být nablízku Malvině,

znovu Mundinhovi blahopřál, že prosadil oficiální uznání gymnasia:

„Prokázal jste Ilhéusu nové dobrodiní . . .“

„Ale co! To nestojí ani za řeč! . . .“ tvářil se jako vladař, který rozdává velkoryse peníze a prokazuje laskavosti, koná dobré skutky a uděluje šlechtické tituly.

„A co vy si myslíte o zločinu?“ zeptala se ho Iracema, ohnivá bruneta, o jejíchž milostných plotkách ve vratech jejího domu mluvilo celé město.

Malvina šla blíž, aby slyšela odpověď. Mundinho pokrčil rameny:

„Člověku je vždycky smutno, když se doví o smrti hezké ženy. Zvláště když zemře tak strašlivou smrtí. Hezká žena je cosi posvátného.“

„Jenže ona podváděla manžela,“ obvinila ji Celestina, jež přes své mládí měla už staropanenské manýry.

„Mám-li volit mezi smrtí a láskou, dávám přednost lásce . . .“

„Vy také píšete verše?“ usmála se Malvina.

„Kdo? Já? To ne, slečno, pro to nemám buňky. Básníkem je tady náš profesor.“

„Já myslela, že píšete. Co jste říkal, zní jako verš . . .“

„Opravdu, krásný výrok,“ potvrdil Josué.

Mundinho si vlastně teprve teď všiml Malviny. Byla to půvabná dívka a nespouštěla z něho své hluboké, tajemné oči.

„To se vám to mluví, když jste svobodný,“ šlehla ho Celestina.

„A vy snad nejste?“

Všichni se dali do smíchu a Mundinho se rozloučil. Stále ho sledovaly Malvininy zamýšlené zraky. Iracema se trochu až nestydatě zasmála:

„Tenhle pan Mundinho . . .“ A když se vývozce vzdálil a blížil se už k domovu, dodala: „To je ale sekáč!“

V hostinci se Ari Santos — jenž podepisoval své fejetony v „Ilhéuském deníku“ pseudonymem Ariosto, pracoval u vý-

vozní firmy a byl předsedou spolku Ruie Barbosy — sklonil nad stolem a zašeptal:

„Ona vám byla úplně nahatá . . .“

„Tak?“

„Úplně?“ jistil se kapitán labužnický.

„Dočista nahatá . . . Měla na sobě jenom černé punčochy.“

„Proč zrovna černé?“ rozčilil se Nhô-Galo.

„Jujuj, černé punčochy!“ olizoval se Kapitán.

„Prostopášnice . . .“ odsoudil to dr. Maurício Caires.

„To muselo být něco!“ Jak tam tak Arab Nacib stál, uviděl najednou před sebou farmářovu ženu celou nahou, jen v černých punčochách. Povzdechl si.

Tenhle detail bude jistě uveden ve spisech. To spískal bezpochyby ten prohnaný zubař, chlapík z města, jenž se narodil v Bahii, odkud před několika měsíci po promoci přišel do Ilhéusu, přiváben pověstí o bohatství a rozkvětu tohoto kraje. Vedlo se mu dobře. Na nábřeží si najal bungalov, umístil v něm ordinaci a kolemjdoucí mohli vidět širokým oknem od deseti do dvanácti a od tří do šesti nové křeslo japonské výroby z lesklého kovu, i elegantního zubaře v bílém plášti, ošetřujícího pacientům chrup. Otec mu zařídil ordinaci a v prvních měsících mu přispíval na výdaje; byl totiž zámožným obchodníkem v Chilské ulici v Bahii. Ordinance byla zařízena v místnosti s okny na ulici, ale farmář přistihl manželku v ložnici, kde měla na sobě jenom — jak vypravoval Ari a jak stálo ve spisech — „ty necudné černé punčochy“. Pokud jde o dr. Osmunda Pimentela, neměl ani to: neměl na sobě ani černé, ani jiné punčochy ani šaty, jež by halily jeho výbojně, dobyvačně mládí. Farmář střelil každého z nich dvěma přesně mířenými ranami. Byl to muž, o jehož mušce se vyprávěly zkazky a jenž byl zvyklý spolehlivě mířit i za temných nocí v šarvátkách a v léčkách.

Nacib měl plné ruce práce. Chico Zevloun a Mlsoun chodili v nabitém hostinci od stolu ke stolu, obsluhovali hosty a občas něco pochytili z hovorů. Černoušek Tuísca, jenž jim pomáhal, si dělal starosti, kdo mu zaplatí za cukroví, které zubaři celý týden nosil. Každý den odpoledne nechával u něho kukuřičný nebo manihotový koláč i mandiakový kuskus.

Nacib se rozhlížel po přeplněném hostinci, kde už všechno cukroví a slané pečivo poslané sestrami Dos Reisovými zmizelo, a proklínal starou Filomenu. Zrovna v takový den, kdy se seběhne tolik nových věcí, si usmyslí, že půjde pryč, a nechá ho ve štychu! Chodil od stolu ke stolu, dával se do řeči a popíjel s přáteli, ale nemohl se docela kochat tou tragédií, jak by rád a jak by to jistě šlo, kdyby si nemusel lámat hlavu kuchařkou. Takové historky o nedovolených milostných pletkách a krvelačné pomstychtivosti s tak pikantními podrobnostmi — černé punčochy, božínku — neslyší člověk každý den. A on musí za chvíli na „trh otroků“, jestli tam najde kuchařku.

Chico Zevloun, lenoch k pohledání, roznášel sklenky a láhve, bystril sluch a zastavoval se, aby mu nic neuniklo. Nacib ho musel pobízet:

„Honem, ty kůže líná . . .“

Chico však postával u stolů, vždyť on je taky člověk a chce vědět o všem, co se šustlo, i jeho zajímají ty „černé punčochy“.

„Velmi jemné, můj drahý, odněkud z ciziny . . .“ doplňoval Ari Santos svou zvěst. „Takové zboží v Ilhéusu ne-sežnete . . .“

„Jistě si je dal poslat z Bahie. Z otcova obchodu.“

Plukovník Manuel Od jaguárů zatajil úžasem dech. „To jsou mi ale věci!“

„Zrovinka byli v objetí, když tam ten Jesuíno vpadl. Ani ho neslyšeli.“

„A vtom se služka, jak ho spatřila, dala do křiku . . .“

„Kdepak by při tom člověk něco slyšel . . .“ uznal Kapitán.

„Dobře jim tak! Plukovník jednal spravedlivě . . .“

Dr. Maurício si už zřejmě připadal jako při přelíčení:

„Udělal totiž, co by udělal kdokoliv z nás na jeho místě. Zachoval se jako chlap; nemohl připustit, aby byl paroháčem, a je jen jedna možnost, jak parohy shodit — ta, které použil on.“

Hovor sklouzl na obecnější věci, pokřikovalo se na lidi u soudních stolů, ale ani jeden hlas v tom vzrušeném shluku, kam zavítalo i několik významných osobností města, nevystoupil na obranu farmářovy ohnivě ženy, jejíchž pětatřicet let dusilo své touhy tak dlouho, dokud je lékařova sladká slůvka ne-

probudila a nevybičovala v divokou vášeň. Doktorova sladká slůvka a jeho zvlněná hřívá, jeho nývé, posmutnělé zraky, připomínající oči sochy sv. Šebestiána, probodaného šípy, u hlavního oltáře v kostelíku na náměstí, vedle hostince. Ari Santos, který stejně jako zubař chodil na literární dýchánky spolku Ruie Barbosy, kde se pro úzký okruh lidí v neděli dopoledne recitovaly verše a četla próza, vypravoval všechno pěkně po pořádku. Nejdříve se jí zdál Osmundo počíný sv. Šebestiánovi, jejímu patronu, měl stejně, navlas stejně oči . . .

„Takhle to dopadne, když člověk chodí moc do kostela . . .“ neodpustil si poznámku antiklerikál Nhô-Galo.

„Bodejt . . .“ souhlasil plukovník Ribeirinho. „Když se vdaná ženská drží kněžské sutany, stojí za starou bačkoru . . .“

Tři zubní kazy a zubařův lahodný hlas v rytmu japonské vrtačky, pěkně volená slova v přirovnáních, jež zněla jako verš . . .

„On měl básnickou žslu,“ tvrdil Doktor. „Jednou mi recitoval nějaké sonety — to vám bylo něco! Ty rýmy! No, to vám řeknu! Ani Olavo Bilac* by se za ně nemusel stydět.“

Tolik se lišil od drsného, podmračeného manžela, o dvacet let staršího, zatímco on byl o dvanáct let mladší než ona! A ty žadonivé oči připomínající sv. Šebestiána. Bože můj! Žádná ženská by neodolala, natož pak zralá žena, jejíž manžel tráví víc času na plantáži než doma, má manželky až po krk, chová se k ní hrubě a blázní po mladých mulatkách z farmy, po Indiánkách v rozpuku mládí. A ona neměla děti, na které by musela myslet a o něž by se musela starat. Jak mohla odolat?

„Jen mi tu nestoudníci moc nehajte, drahý pane Ari Santos! . . .“ přerušil jej dr. Maurício Claires. „Počestná žena, to je nedobytná pevnost.“

„To ta krev . . .“ ozval se ponurým hlasem Doktor, jako by byl stížen věčným prokletím. „Strašlivá krev Ávilových, krev Ofenísie . . .“

„Vy už jste zase u té krve . . . Jak můžete srovnávat platonickou lásku, která se omezila na pouhé pohledy, s tímhle nečistým smilstvem! Srovnávat nevinnou šlechtičnu s bakchantkou a našeho moudrého a příkladně ctnostného císaře s tím nečestným zubařem . . .“

„Prosím vás, kdo tady co srovnává? Mluvím jenom o dědičnosti, o krvi svých předků . . .“

„Nechci nikoho hájit,“ ujišťoval Ari, „já jenom konstatuji fakta.“

Panička začala zanedbávat církevní slavnosti a chodila na čaje o páté do klubu Pokrok . . .

„Jenž přispívá ke zkáze mravů . . .“ skočil mu do řeči doktor Maurício.

. . . prodlužovala si lékařskou péči, k níž později už nepotřebovala vrtačku, neboť křeslo z blyštivého kovu zaměnila za černou postel v ložnici. Chico Zevloun stál s lahví a sklenkou v ruce a lačně hltal podrobnosti; vyvaloval oči a přihloupě se usmíval. Nakonec pronesl Ari Santos větu, která mu připadala velice výstižná.

„A takto činí osud z počestné, nábožné a bojácné dámy hrdinku tragédie . . .“

„Hrdinku? Nechoďte na mne s literaturou. Vy byste nejraději dal té hříšnici rozhřešení. Ale kam bychom takhle došli?“ Dr. Maurício pohrozil rukou. „To všechno je tou zpuslostí mravů, která se tady v kraji projevuje na každém kroku: plesy a čaje o páté, všude samé tancovačky, miliskování v tmavém biografu. Kino učí, jak obelhávat manžely, je to zhoubal!“

„Nono, doktore, jen to nesvádějte na kino ani na plesy. Ženské nasazovaly mužům parohy už dávno předtím. Tenhle zvyk pochází od Evy s tím hadem . . .“ usmál se João Fulgêncio.

Kapitán jej podporoval. Advokát má halucinace. On, Kapitán, je dalek toho, aby omlouval vdanou ženu, jež se zapomněla s jiným. Ale chtít z toho vinit klub Pokrok, kino . . . Nemohou za to spíš sami někteří manželé, když si nevšímají manželky, jednají s ní jako se služkou a všechno — šperky, parfém, drahé šaty, kdejaký přepych — strkají holkám, těm

* Brazilský básník (pozn. překl.)

poběhlicím, co si je vydržují, anebo mulatkám, kterým zařizují byt? Jen se podívejte třeba tamhle na náměstí: Glória tam chodí víc naparáděná než kterákoliv dáma. A jestlipak plukovníka Coriolana stojí tolik peněz manželka?

„Však je to taky vetchá bába . . .“

„Nejde zrovna o ni, ale o zásadu. Mám pravdu nebo nemám?“

„Vdaná ženská má sedět doma, vychovávat děti, starat se o manžela a rodinu . . .“

„A milenky mají rozhazovat jejich peníze?“

„Komu já to celkem nezazlívám, je ten zubař. Konec konců . . .“ přerušil ho Fulgêncio, protože přítomní farmáři mohli vztahovat Kapitánova rozhorlená slova na sebe.

Zubař byl mladý, svobodný, srdce nezadané. Copak on za to mohl, že v něm viděla svatého Šebestiána? Vždyť nebyl ani katolík, on a Diógenes byli jediní dva protestanti ve městě . . .

„Ani katolík nebyl, milý doktore Maurício.“

„Proč ho nenapadlo, než se šel vyspat s vdanou ženskou, že se dotkne manželovy neposkvrněné cti?“ tázal se advokát.

„Ženská muže svede, je to ďábel, poplete mu hlavu.“

„A vy si myslíte, že se mu vrhla do náručí jenom tak, z něčeho nic? Že on v tom byl nevinně?“

Rozhovor mezi oběma obdivovanými intelektuály — advokátem a Joãem FulgÊNCIEM, z nichž jeden svým patetickým a útočným tónem sektářsky hájil morálku, kdežto druhý byl usměvavý dobrák, posměváček a ironik, o němž se nikdy nevědělo, mluví-li vážně — přítomné nadchl. Takovou debatu Nacib zbožňoval. Zvláště když se dalo čekat, že do ní zasáhnou i jiní, jako Doktor, Kapitán, Nhô-Galo, Ari Santos . . .

Ne, on, João Fulgêncio, si nemyslí, že by ta mladá paní byla schopna vrhnout se jen tak beze všeho zubaři do náručí. Že jí šeptal sladounká slovíčka, to bylo docela možné. Jenomže — ptal se — není tohleto samozřejmá povinnost dobrého zubaře? Polaškovat s pacientkami, které mají strach z nástrojů, vrtaček a hrůzostrašného křesla? Osmundo byl dobrý zubní lékař, jeden z nejlepších v Ilhéusu, kdo by to mohl popřít? A kdo by také popíral, že zubařů se lidé bojí? Proto oni mluví

tak sladce — aby navodili náladu, rozptýlili obavu, vzbudili důvěru.

„Zubařovou povinností je ošetřovat chrup, a ne krásným pacientkám recitovat verše, milý příteli! Já pořád říkám: ohrožují nás ty zkažené mravy rozkládajících se zemí . . . Do ilhéuské společnosti začíná vnikat jejich jed, lépe řečeno: zabředá do bahna . . .“

„To je ten pokrok, pane doktore.“

„Takovému pokroku já říkám nemoralnost . . .“ Přitom tak divoce koulel očima, že se Chico Zevloun až zachvěl.

K tomu Nhô-Galo huhňavě podotkl:

„O jakých mravech to mluvíte? O plesech, o kinech? . . . Já tady žiju přes dvacet let a odjakživa tu pamatuju kabarety, chlastání, karban, kurvy . . . To tu není nic nového, to tu bylo vždycky.“

„To je mužská záležitost. Ne že bych to schvaloval! Ale to nijak nenarušuje rodinný život jako ty kluby, v nichž dívky i dámy tančí a zapomínají na své rodinné povinnosti. A co se týče kina, to je školou zpustlých mravů . . .“

Nato položil Kapitán jinou otázku: jak by mohl muž — a to je také otázka cti — odmítnout hezkou ženu, když je tak okouzlena jeho slovy, že v něm vidí světce? Když je tak omámena brilantinou, kterou voní jeho černé vlasy, že mu padne do náručí a má sice zuby v pořádku, ale zato navždy ránu v srdci? Muž má přece kus chlapské cti v těle! Po Kapitánově soudu je zubař spíše obětí než viníkem a mají ho raději litovat než pranýřovat.

„Co byste dělal vy, doktore, kdyby vám ženská jako ta paní farmářová, s tím tělem, kterým ji pánbůh obdařil, nahá v černých punčochách padla do náručí? Vzal byste nohy na ramena a volal o pomoc?“

Některí posluchači, jako Arab Nacib, plukovník Ribeirinho i sám bělovlasý Manuel Od jaguárů, se nad tím zamysleli a neuměli dát odpověď. Všichni nebožku farmářovu ženu znali, vídali ji přecházet náměstí v přiléhavých šatech, když šla do kostela, a tvářit se vážně, soustředěně . . . Chico Zevloun zapomínal obsluhovat a jen vzdychal, když si ji představil nahou, jak se mu vrhá do náručí. Nacib ho však hnal:

„Jedeš, kluku, do práce! Já ti dám!“

Dr. Mauríciovi připadalo, že už stojí v soudní sni:

„Vade retro!“ *

Zubař není tak nevinný, jak ho Kapitán (měl už na jazyku: „ctěný pan kolega“) líčí. A odpověděl mu příkladem Josefa z bible, této knihy knih . . .

„Kterého Josefa?“

„No toho, co ho sváděla ta žena Putifarova . . .“

„To byl přece impotent . . .“ zasmál se Nhô-Galo.

Doktor Maurício blýskl po berním úředníkovi očima:

„Vtipkovat o tak vážném případě se nesluší. Ten Osmundo nebyl žádné nevinítko. Dobrý zubař to možná byl, ale jak ohrožoval rodinný život . . .“

A vylíčil ho, jako by stál před soudem a porotci: uměl pěkně mluvit, vkusně se oblékat. Nač byla však celá ta elegance v kraji, kde farmáři chodili v jezdeckých kalhotách a holínkách? Nebylo už to důkazem zvrácenosti jeho zvyků, z které se vyvinula jeho zvrácenost mravní? Hned jak přišel do města, ukázalo se, že skvěle tančí argentinské tango. Ach, ten klub, kam to každou sobotu a neděli chodily dívky, chlapi i paničky roztáčet . . . Ten tak zvaný klub Pokrok, kde nejde ani tak o pokrok jako o rozkrok . . . Stud a počestnost z něho vymizely . . . Během osmi měsíců svého pobytu v Ilhéusu obletoval Osmundo jako motýl půl tuctu nejkrásnějších dívek a lehkomyslně sbíral pel hned u jedné, hned u druhé. Dívky na vdávání ho však nezajímaly, on hledal nějakou paničku, aby mohl zadarmo hodovat u cizího stolu. Darmošlap to byl, jeden z těch mnoha, co se nyní potloukají po ilhéuských ulicích. — Odkáslal si, aby poděkoval za potlesk, který ho v soudní sni jistě nemine, i když jej předseda soudu několikrát zakázal.

Ani v hostinci nebylo o potlesk nouze.

„Pěkně jste to pověděl . . .“ pochvaloval si plukovník Manuel Od jaguárů.

„Máte svatou pravdu . . .“ poznamenal Ribeirinho. „Jesusno šel příkladem a jednal jaksepatří.“

„To já nepopírám,“ ozval se Kapitán. „Stejně je ale pravda,

* Lat: Odejdi, odstup! (pozn. překl.)

že vy, doktore Maurício, i mnozí další jste proti pokroku.“

„Odkdy je pokrokem sprostáctví?“

„Ano, jste proti, ale jen na mne nechoďte s těmi řečmi o sprostáctví v kraji, kde se to kabarety a lehkými ženami jen hemží. Kde každý bohatý člověk má konkubínu. Vy jste proti kinu, společenskému klubu, a dokonce i proti rodinným oslavám. Vy chcete ženy zamknout doma, do kuchyně . . .“

„Rodinný krb je tvrzí ctnostné ženy.“

„Pokud jde o mne, nic z toho mi není proti mysli,“ vložil se do hovoru plukovník Manuel Od jaguárů. „Do biografu se docela rád chodím pobavit, když se dává nějaká veselohra. Ale takové to hopsání, to ne, na to jsem už moc starý. S tímhle ale nemá nic společného tvrzení, že vdaná žena má právo podvádět manžela.“

„Říkal tohleto někdo? Souhlasí s tímhle někdo?“

Ani Kapitán, člověk s velkými životními zkušenostmi, jenž bydlel kdysi v Riu a odsuzoval mnohé ilhéuské zvyky, se neodvážil vzepřít proti ukrutnému zákonu. Tak ukrutnému a neoblomnému, že tam ubohý dr. Felismino, lékař, který přijel pár let předtím do Ilhéusu a zařídil si tam ordinaci, nemohl obstát, poněvadž přistihl svou ženu Ritu s agronómem Raulem Limou a nechal ji milenci na krku. Dokonce se radoval z nečekané příležitosti, jak se zbavit protivné ženské, kterou si vzal bůhvíproč. Málodky byl tak spokojen, jako když odhalil tu nevěru. Agronom, který nepředpokládal, že bude lékař tak šťasten, pádil polonahý ilhéuskými ulicemi. Žádná pomsta nepřipadala Felisminovi sladší, rafinovanější a strašlivější než nechat milence, ať si sám poradí s Ritou, jež ráda rozhazovala peníze, milovala přepych a sekýrovala lidi. Avšak Ilhéus takový smysl pro humor neměl a tento postoj nechápal. Začal ho považovat za cynika, zbabělce a nemorálního člověka. Jeho rodící se klientela se rozpadla, dokonce mu leckdo nechtěl podat ani ruku a přezdívalo se mu „Krotký vůl“. Nezbývalo mu pak nic jiného než dát Ilhéusu navždy vale.

Onoho dne, kdy v hostinci vládlo vzrušení a sváteční nálada, vzpomínalo se vedle smutného dobrodružství dr. Felismina i mnoha jiných historek. Historek obvykle děsivých, o lásce a nevěře, o hrůzostrašné pomstě. A jak ani jinak být nemůže, když se v okně objevila roztoužená a osamělá Glória — zatímco se její služebná prodírala mezi hloučky na nábřeží a zašla si pro zprávy i do hostince, připomněl kdosi proslulý případ Juky Viany a Chiquinhy. Událost, která se právě odehrála, však připomínal jenom vzdáleně, poněvadž plukovníci trestali smrtí výhradně manželskou nevěru. Holka za tolik nestála. Toho názoru byl i plukovník Coriolano Ribeiro.

Když přistihli při nevěře ženu, kterou si vydržovali — buď tím, že jí platili pokoj, jídlo a přepych v nevěstinci, nebo že jí zařídili byt v méně rušné ulici — spokojovali se tím, že jí ukázali dveře a sehnali si jinou, kterou začali zahrnovat stejným přepychem. Nejednou však došlo kvůli holce k přestřelce a vraždě. Copak například zrovna nedávno po sobě nestříleli v hostinci U zlaté kapky plukovník Ananias a obchodník Ivo, jemuž se říkalo Tygr, poněvadž hrál skvěle středního útočníka SK Vera-Cruz, kvůli pihovaté Pernambučaně Joaně?

Plukovník Coriolano Ribeiro byl jedním z prvních, kdo se pustili do pralesů a vysadili kakaovníky. Málokterá farma se mohla přirovnat k jeho, neboť měla tak úrodnou půdu, že za tři roky začaly kakaovníky rodit. Měl velký vliv, byl přítelem plukovníka Ramira Bastose a ovládal jednu z nejbohatších oblastí Ilhéusu. Byl to prostý a nenáročný člověk, jenž si uchoval životní styl z dřívějších časů; jediným přepychem, který si dopřával, byla milenka se zařízeným bytem. Pobýval skoro pořád na farmě, do Ilhéusu přijížděl na koni, pohrdal pohodlným vlakem nebo nedávno zavedenými autobusy, nosil ošuntělé kalhoty, opršalý kabát, letitý klobouk a zablácené boty. Co měl však rád, byly jeho polnosti, kakaovníkové plantáže, možnost vydávat příkazy dělníkům a prodírat se pralesem. Zlí jazykové tvrdili, že když je na farmě, dopřává si ze šetr-

nosti rýži jen v neděli a ve svátek a jinak mu stačí fazole a kus nasoleného masa, jako jedí jeho dělníci. Zato jeho rodina si žila v Bahii v největším přepychu; obývala tam nádhernou vilu ve čtvrti Barra, syn studoval práva, dcera se objevovala na plesech Atletického spolku. Manželka předčasně zestárla v době bojů, za nocí plných úzkosti, kdy plukovník odjížděl v čele svých jagunçů.

„Hodná jako anděl, šeredná jako ďas . . .“ říkal o ní João Fulgêncio, když plukovníkovi vytýkali, že zanedbává manželku a jenom jednou za čas se za ní přijede podívat do Bahie.

I v době, kdy jeho rodina bydlela v Ilhéusu — v domě, kde teď ubytoval Glórii —, vydržoval si plukovník vždy milenku. Po příjezdu z farmy seskočil někdy s koně dříve u této „filiálky“, než šel za rodinou. Byl to jeho požitek, jeho životní radost, ty mladičké mulatky, které s ním jednaly jako s králem.

Jakmile jeho děti dorostly školního věku, odstěhoval rodinu do Bahie a ubytoval se u své milé. Tam si hověl v síti a pokořoval cigaretu, kterou si sám ukroutil, a tak přijímal přátele, vyřizoval obchodní záležitosti, rozprávěl o politice. Tam za ním musel i jeho syn, když si o prázdninách zajel do Ilhéusu a na farmu. Ač sám na sobě škudlil, kvůli milenkám roztácel peníze a v mnoha obchodech jim zřídil konto, neboť je rád viděl v přepychu.

Před Glórií požívala plukovníkovy přízně řada jiných. Pomeř trval vždy určitou dobu. Milenka seděla zavřena doma, jen málokdy vycházela, žila osaměle, s nikým se nesměla přátelit, nesměla přijímat návštěvy. „Je žárlivý až běda,“ říkalo se o něm.

„Nerad platím ženskou druhým . . .“ odůvodňoval to plukovník, když se o tom někdo zmínil.

Skoro vždy odcházela milenka sama, neboť nesnesla život dobře živene a šacené otrokyně. Některé putovaly do nevěstince, jiné se vracely na plantáže, jedna odjela s nějakým obchodním cestujícím do Bahie. Někdy se však nabažil on sám, neboť potřeboval nové rozkoše. Většinou si pak na vlastní farmě nebo ve vesnici našel sympatickou Indiánku a dosaďadní metresu štedře odměnil a poslal pryč. Jedné milence, s níž žil přes tři roky, zařídil krámeček v Ropuší ulici a občas tam

potom za ní chodil na kus řeči a stále se zajímal, jak jdou obchody.

O milenkách plukovníka Coriolana se vyprávělo mnoho historek. Příkladem byla historka o jisté mladičké a bojácné Chiquinhě. Byla to šestnáctiletá dívka, jež jako by se všeho bála. Byla štíhlá a měla něžné, výrazné oči. Plukovník ji našel na svých plantážích a přivedl si ji do jedné postranní uličky v Ilhéusu. Tam tehdy přivazoval svého hnědáka, když přijel do města. Plukovníkovi už bylo kolem padesáti, a ježto byla Chiquinha tak bojácná a zakřiknutá, musel jí on sám kupovat střevočky, látku na šaty i voňavky. Ona ho i v nejdůvěrnějších chvílích oslovovala uctivým „pane“ a „plukovníku“. To Coriolanovi dělalo dobře.

Jednoho dne spatřil Chiquinhu při procesí student Juca Viana, jenž přijel do Ilhéusu na prázdniny. Začal pak obcházet dům v té špatně osvětlené ulici. Přátelé ho varovali: s milenkou plukovníka Coriolana si nikdo netroufne něco začít, plukovník je od ruky, ale Juca Viana, posluchač druhého ročníku práv, dělal hrdinu a mávl hned nad tím rukou. Studentův výbojný knír, elegantní šaty i sliby lásky odnaučily Chiquinhu bázni. Nejdříve začala otvírat okno, jež za farmářovy nepřítomnosti bývalo skoro pořád zavřené. Jednou v noci pak otevřela dveře a Juca se stal plukovníkovým společníkem na dívčině loži. Společníkem, který nesložil žádný kapitál a nepřevzal závazky, a přesto shrábl největší zisk v podobě ohnivé lásky, o které brzy vědělo a hovořilo celé město.

Dodnes si tu historku se všemi podrobnostmi připomínají v papírnické Vzor nebo když spolu hovoří staré panny anebo když se hraje dáma. Juca Viana nedbal opatrnosti a chodil i za bílého dne do domu, jež Coriolano platil milence. Z bojácné Chiquinhy se vyklubala odvážná milenka. Vrcholem bylo, když jednou v noci vyšli z domu zavěšeni na opuštěnou pláž, kde se pak v měsíčním svitu pomilovali. Vypadali jako děti — jí bylo šestnáct, jemu necelých dvacet —, jako postavy z pastýřských písní.

Jednou, když se setmělo, objevili se ve městě plukovníkovi lidé. Přihnuli si na kuráž v málo navštěvované hospodě u Tonha Kozlí tváře a potom s výhružkami zamšřili k Chiquinhu

domu. Milenci se právě na posteli, již platil plukovník, vášnivě a důvěrně oddávali svým milostným hřféčkám a šťastně se na sebe usmívali. Nejbližší sousedé slyšeli, jak se zalykají smíchy a vzdychají a Chiquinha jak občas zasténá: „Ach miláčku!“ Stráž vešla do domu dvorkem a blízcí i vzdálení uslyšeli pak hluk. Celá ulice, vyburcovaná pokřikem, se nečinně shlukla před domem. Jak se vypráví, dali děvčeti i chlapci co proto a oběma ostříhali dohola vlasy — dlouhé copy Chiquinhě, plavé vlny Juku Vianovi. A jménem rozhořčeného plukovníka jim také přikázali hned v noci navždy zmizet z Ilhéusu.

Juca Viana byl nyní nadvládám v Jequié a ani po promoci nezavítal do Ilhéusu. Po Chiquinhě jako by se zem slehla.

Odvážil by se někdo, kdo tuto historku znal, bez plukovníkova výslovného pozvání vkročit v noci do dveří domu jeho milenky? Do masívních dveří domu, i když v něm bydlela Glória, nejdráždivější, nejskvostnější milenka, jakou si kdy Coriolano vydržoval? Plukovník zestárl, už ani zdaleka neměl takovou moc jako dříve, ale na Juku Vianu a na Chiquinhu se nezapomínalo. I sám Coriolano tuto příhodu připomínal, když to pokládal za vhodné. Nyní se však událo něco nového v notářství Tonika Bastose.

O SYMPATICKÉM DAREBOVI

Tonico Bastos, nejelegantnější muž města, s černými kruhy pod očima a s romantickou, mírně prošeďivělou kšticí, v modrém saku, bílých kalhotách, v naleštěných botách, prostě pravý dandy, vcházel právě bezstarostným krokem do hostince. Vtom uslyšel svoje jméno. Ve společnosti se rozhostilo trapné ticho a on se podezíravě zeptal:

„O čem jste to mluvili? Zasluchl jsem svoje jméno.“

„O ženských, o čem jiném?“ vysvětlil mu João Fulgêncio. „A když se mluvilo o ženských, padlo i vaše jméno. Je na tom něco divného?“

Tonikův obličej se rozzářil. Přitáhl si židli. Ta sláva neodolatelného svůdce byla náplní jeho života. Zatímco jeho bratr Alfredo, lékař a poslanec, prohlížel děti ve své ilhéuské ordinaci a řečnil v bahijské sněmovně, on se potloukal po ulicích, sháněl holky a nasazoval parohy farmářům tím, že spal s jejich milenkami. Nebylo nově přitchozí, hezké ženy, aby se jí Tonico nezačal točit kolem sukni a galantně a odvážně se jí dvořit. Slavil skutečně úspěchy, ale když se mluvilo o ženách, ještě vše zveličoval. Byli s Nacibem přáteli a obyčejně po poledni, kdy hostinec zel prázdnotou, chodil Araba uvádět v úžas historkami o svých dobytelských úspěších i o tom, jak na něho ženy žárlí. V celém Ilhéusu Nacib nikoho tolik neobdivoval jako Tonika.

Názory na Tonika Bastose se různily. Jedni ho pokládali za hodného chlapce, trochu sice zistného a vychloubačného, ale s kterým je zábava a je v podstatě neškodný. Jiní v něm viděli tupce, sebevědomého, neschopného a zbabělého, líného a domýšlivého. Že byl sympatický, nedalo se však popřít — s tím svým úsměvem člověka, který je spokojen s životem a umí kouzelně upravovat. To připouštěl i Kapitán, když o něm byla řeč:

„Je to sympatický darebák, sice bezcharakterní, ale neodolatelný.“

Za těch sedm let, které strávil na technice v Riu, kam ho plukovník Ramiro poslal, aby zamezil další skandály v Bahii, dotáhl to Tonico Bastos jenom do třetího ročníku. Když otce znavilo věčné posílání peněz a vzdal se naděje, že syn dostuduje a bude pracovat stejně řádně jako Alfredo, přiměl ho k návratu do Ilhéusu a obstaral mu tam nejlepší notářství v městě a nejbohatší nevěstu.

Zámožná dona Olga, jediná dcera vdovy po farmáři, který přišel o život na sklonku bojů, byla velice protivná. Tonico nezdědil po otci statečnost, a tak ho nejednou viděli, jak bledne a koktá, když hrozilo, že vyjdou najevo jeho milostné plotky. Jeho strach z manželky byl nevysvětlitelný. Byl to bezpochyby strach ze skandálu, který by uškodil Ramirovi, člověku váženému a ctěnému. Skandály dona Olga pořád hrozila, o každého si otírala pusou a pořád se jí zdálo, že všechny ženské pálí

za Tonikem. Dennodenně slyšeli sousedé, jak ta tlustá dáma manželovi vyhrožuje a čte levity.

„Jestli se někdy dovím, že sis začal s nějakou ženskou! . . .“

Služka u nich neobstála. Dona Olga všechny podezírala a pod sebemenší záminkou je vyhazovala, poněvadž si myslela, že mají poličeno na jejího sličného manžela. S nedůvěrou pohlížela stejně na studentky gymnasia jako na dámy, jež se účastnily plesů klubu Pokrok. Její žárlivost se stala v Ilhéusu příslovečnou. Její žárlivost a nevychovanost, její drsné způsoby a nehorázná indiskrétnost.

Ještě že nevěděla o Tonikových dobrodružstvích, ještě že neměla ani tušení, že chodí do nevěstinců, když večer odcházel — jak říkal — „projednat nějaké politické otázky“. To by bylo boží dopuštění, kdyby se toho dopídila! Tonico byl však výřečný a vždycky si věděl rady, jak ji obelstít, jak rozptýlit její žárlivost. Nikdo se nedovedl chovat obezřetněji než on, když se po večeri procházel s manželkou po pobřežním bulváru, ve Vesuvu se stavoval na zmrzlinu nebo svou choť vedl do kina.

„Heleďme se, jak si vykračuje s tou svou slonicí . . .“ říkali, když šel kolem. To byla narážka na jeho důstojný vzhled a na tloušťku paní Olgy, na které praskaly každé šaty.

Jakmile ji však dovedl domů, do Dlážděné ulice, kde bylo i notářství, a odcházel „popovídat si s přáteli a prohovořit politické záležitosti“, hned byl jako proměněný. Chodil si zatančit do nočních podniků a povečeřet do nevěstinců, ucházela se o něho spousta žen, nejednou se pro něho děvčata poprala, vynadala si, vjela si do vlasů.

„To bude jednou mela . . .“ předpovídali. „Až se dona Olga něco doví, ta ho roztrhne.“

Několikrát se to div nestalo. Tonico Bastos spustil však takový příval lží, že podezření vyvrátil. Za postavení neodolatelného muže, ilhéuského svůdce číslo jedna, musel draze platit.

„Co soudíte o tom zločinu?“ zeptal se Nhó-Galo.

„Hrůza, že? Něco takového . . .“

Pověděli mu o černých punčochách. Tonico přimhouřil znalecky oko. Pak připomněli podobné aféry, třeba případ plukovníka Fabrícia, který pobodal ženu a na milence, jenž se zrovna vracel ze zednářské lóže, poslal jagungy. Kruté zvy-

ky, tradice pomstychtivosti a krvelačnosti! Nelstostný zákon!

Hovoru se zúčastnil i Arab Nacib, i když měl tolik starostí — cukroví i slané pečivo od sester Reisoových už totiž došlo. A účastnil se ho jako vždy proto, aby mohl poznamenat, že to v Sýrii, zemi jeho předků, je ještě mnohem horší. Když jeho obrovité tělo stálo u stolu a vévodilo tak celému sálu, u všech ostatních stolů se rozhostilo ticho, aby ho bylo slyšet:

„V otcově vlasti je to ještě horší . . . Čest muže je tam posvátná, s tou si nesmí nikdo zahrávat. Pod trestem . . .“

„Čeho, Arabe?“

Jeho pohled zvolna bloudil po posluchačích — po hostech a přátelích. Pak nasadil dramatický výraz a nachýlil svou velkou hlavu:

„Tam se na takovou nestoudnici jde s nožem, ale tak, že se rozřezává na malé kousky . . .“

„Na malé kousky?“ zahuhňal Nhô-Galo.

Nacib k němu přiblížil svůj odulý obličej, své nevinné, buclaté líce. Přitom si kroutil konečky knířů a tvářil se vražednický:

„Ano, příteli Nhô, tam nikomu nestačí takovou nestydu prostě zabít, dvěma třemi kulkami jí i toho jejího svůdce sprovodit ze světa. Tam to je chlapský kraj, a s nestoudnicí se jedná jinak: odřezává se jí jeden kousek těla za druhým, a nejdříve prsní bradavky . . .“

„Prsní bradavky — no to je ale barbarství!“ I plukovník Ribeirinho se celý zachvěl.

„Jaképak barbarství! Ženská, která podvádí manžela, si nic jiného nezaslouží. Já kdybych byl ženatý a žena mi nasadila parohy, řídil bych se podle tohoto syrského zákona a nadělal z ní fašírku . . . Bez pardonu.“

„A co s milencem?“ zajímal se doktor Maurício Caires, jenž tím byl otřesen.

„S tím, co poskvrnil manželovu čest?“ Zarazil se, trochu se zamračil, zvedl ruku a pochmurně se zasmál. „Jo, s tím bídákem . . . Pár chlapů, takových statných syrských horalů, ho přidrží, sundá mu kalhoty, roztáhne nohy . . . a manžel s nabroušenou břitvou . . .“ Rukou udělal šmik, aby naznačil, co následuje.

„Cože? Nepovídejte!“

„Ano, pane doktore. Udělají z něho úplného kleštěnce . . .“ João Fulgêncio si pohladil rukou bradu:

„Podivné zvyky, Nacibe. No prostě — jiná země, jiný mrav . . .“

„To je zatracené!“ uznal Kapitán. „Když ty Turkyně jsou tak ohnivě, to tam potom musí být samý kleštěnec . . .“

„Pročpak tedy lezou do cizího baráku a kradou, co jim nepatří?“ schvaloval to doktor Maurício. „A co čest rodinného krbu?“

Arab Nacib, opojený svým triumfem, se usmíval a s něhou hleděl na své hosty. Bavilo ho dělat hostinského, poslouchat tlachání, hádky, dívat se, jak hosté hrají triktrak, dámu, poker.

„Zahrajeme si partičku . . .“ vyzýval Kapitán.

„Dneska ne. Je tady moc velký provoz. A já za chvíli musím jít shánět kuchařku.“

Doktor však nabídku přijal a zasedl s Kapitánem za šachovnici. Nhô-Galo přisedl k nim, rozdává si to s vítězem. Zatímco metalí kostky, Doktor vypravoval:

„Něco podobného se stalo jednomu z Ávilových . . . Zapletl se s ženou jednoho dozorce, vznikl z toho skandál, manžel na to přišel . . .“

„A vykleštil toho vašeho přfbuzného?“

„Kdo tu mluví o nějaké kastraci? Manžel se objevil se zbraní v ruce, jenže pradědeček vystřelil dřív než on . . .“

Hosté se zvolna rozcházel, blížila se hodina večere. Stejně jako ráno bylo vidět Diógenese a dvojici artistů, jak vycházejí z hotelu. Šli do kina. Tónico Bastos hned vyzvídal:

„Na tuhle si činí Mundinho výhradní právo?“

Kapitán, jenž se cítil tak trochu odpověden za Mundinhovy činy, vzhlédl od šachovnice a řekl:

„Ne. Nic s ní nemá. Je volná jako ptáček, k dispozici . . .“

Tónico si dlouze hvízdal. Dvojice zdravila, Anabela se usmívala.

„Jdu ji pozdravit jménem města . . .“

„Jen do toho nezatahujte město, chlape jedna . . .“

„Pozor na manželovu břitvu . . .“ zasmál se Nhô-Galo.

„Jdu s vámi . . .“ prohlásil plukovník Ribeirinho.

Neodešli však, poněvadž se v hostinci objevil plukovník Amâncio Leal, a to ještě víc rozjitřilo zvědavost; všichni věděli, že se Jesuíno po spáchání zločinu u něho schoval. Když vykonal pomstu, klidně se vzdálil, aby nebyl přistižen na místě činu. Prošel městem, kde bylo v ten den jako v úle, a pořád stejně volným krokem zašel k svému příteli a někdejšímu spolubojovníku. Pak vzkázal soudci, že se k němu příštího dne dostaví. To aby ho nechali na pokoji a on mohl očekávat přelíčení, jak bylo v takových případech zvykem. Plukovník Amâncio hledal někoho očima a pak přistoupil k dr. Maurícioví:

„Na slovíčko, pane doktore, ano?“

Advokát vstal a oba zašli do zadní místnosti. Tam farmář něco řekl, Maurício jen zakýval hlavou a vrátil se pro klobouk.

„Omluvte mě, ale musím pryč.“

Také plukovník Amâncio se rozloučil:

„Na shledanou, pánové.“

Zamířil ulicí plukovníka Adamiho. Amâncio bydlel na náměstí u školy. Někteří lidé, ti nejzvědavější, vystupovali na špičky, aby je viděli kráčet ulicí, tiše a vážně, jako by šli v procesí nebo v pohřebním průvodu.

„Chce si vzít dr. Maurícia jako obhájce.“

„Je teda v dobrých rukou. To pak bude před soudem samý Starý a Nový zákon.“

„To jo . . . Ale stejně advokáta nepotřebuje. Je přece jisté, že bude osvobozen.“

Kapitán se obrátil, a jak tak držel kostku v ruce, ulevil si:

„Ten Maurício, to je ale pokrytec . . . Vdovec jeden nestydatá.“

„Říká se, že nenechá na pokoji jedinou mladou černošku...“

„Taky jsem o tom slyšel . . .“

„Jednu má na pahorku Unhão, a skoro noc co noc tam za ní chodí.“

Ve vchodu do kina se znova objevil Kníže a Anabela v doprovodu zasmušilého Diógenese. Držela v ruce nějakou knihu.

„Jdou sem . . .“ upozornil šeptem plukovník Ribeirinho.

Když se Anabela přiblížila, vstali a nabídli jí židli. Kniha, album v kožené vazbě, šla z ruky do ruky. Byly tam novinové výstřižky i rukou psané chvály na tanečnici.

„Po premiéře chci, pánové, znát názor vás všech.“ Zůstala stát, nepřijala nabízenou židli. „Jdeme už do hotelu,“ říkala opírajíc se o židli plukovníka Ribeirinha.

Po prvé bude tančit večer v kabaretu, druhého dne vystoupí ona i Kníže v kině s nějakými kouzly. On umí hypnotizovat a zvláště v telepatii je mistr. Právě předváděli ukázkou Diógenesovi a majitel kina přiznal, že jakživ nic takového neviděl. Před chrámem sledovaly scénu staré panny, již tak dost vzrušené tou dvojí vraždou, a ukazovaly na ženu:

„Zas jedna, která bude mužským plést hlavu . . .“

Anabela se lahodným hlasem otázala:

„Slyšela jsem, že tu dnes došlo k nějaké vraždě.“

„Došlo. Jeden plantážník zabil ženu a jejího milence.“

„Chudinka . . .“ dojalo to Anabelu, a za celé odpoledne, vyplněné tolika debatami, to bylo jediné slovo soucitu s truchlivým osudem farmářovy ženy.

„Feudální mravy . . .“ prohodil Tónico Bastos, obraceje se k tanečnici. „Tady žijeme ještě v minulém století.“

Kníže se pohrdlivě usmál a přikývl. Napil se čisté kořalky, nerad ji s něčím míchal. João Fulgêncio vrátil album, v němž četl samé chvály na Anabelino umění. Artisté se loučili, Anabela si chtěla před premiérou odpočinout.

„Čekám vás dnes všechny v Bataclanu.“

„My tam přijdeme, to se ví.“

Staré panny, jimiž se to před chrámem jen černalo, se pohoršeně křížovaly. Hříšný kraj, ten Ilhéus . . . Ve vratech domu plukovníka Melka Tavarese si profesor Josué povídal s Malvinou. V okně vzdychala opuštěná Glória. Nad Ilhéusem se srášel večer. Hostinec se začínal vyliďňovat. Plukovník Ribeirinho odešel za artisty.

Tónico Bastos přistoupil k pokladně a opřel se o výčepní stůl. Nacib měl už na sobě sako a udílel příkazy Chiku Zevlounovi a Mlsounovi. Tónico hleděl zamyšleně na dno skoro dopité číše.

„Myslíte na tanečnici? To je drahé sousto, na tu je potřeba

mít naditou prkenici . . . Bude velká konkurence. Už ji vede v patrnosti Ribeirinho . . .“

„Ne, myslel jsem na nebožku farmářovu ženu. Je to hrozné, pane Nacibe . . .“

„Říkalo se, že ona a ten zubař . . . Víte ale, že jsem tomu nevěřil? Vypadala tak solidně.“

„Vy jste ale naivka.“ Tónico byl v hostinci stálým hostem a obsluhoval se sám. Pil na dluh a koncem měsíce platil. „Mohlo to ale dopadnout hůř, mnohem hůř.“

Nacib ztišil údivem hlas:

„Copak vy jste v těch vodách také lovil?“

Tónico si netroufal přikývnout. Stačilo mu, že vzbudil domněnku, podezření. Mávl jenom rukou.

„Vypadala tak solidně . . .“ Z Nacibových očí svítilo čtveřáctví. „Ale stačí se podívat trochu blíž a pod celou tou solidností . . . I vy jeden!“

„Nebudte prostořeký, Arabe. Mrtvé nechte na pokoji.“

Nacib otevřel ústa, chtěl něco říci, ale neřekl, jenom vzdychl. Tak on tedy ten zubař nebyl první . . . Ten zpropadený Tónico s tou svou prošedivělou hřívou, holkař, jakému není rovno, ji tedy taky svíral v náručí a zmocnil se jejího těla. Co on, Nacib, se ji následoval žádostivým a uctivým zrakem, když šla kolem hostince do kostela!

„A proto se nežením, ani si nic nezačínám s paničkami.“

„Já taky ne . . .“ prohlásil Tónico.

„Vy cyniku . . .“

Zamířil na ulici:

„Jdu se poohlédnout po kuchařce. Přišli nějakí lidé z venkova, kdoví, zda se mi tam nějaká nebude hodit.“

Pod Glóriiným oknem stál černoušek Tuísca a sděloval dívce nové podrobnosti o zločinu, které slyšel v hostinci. Mulatka z vděčnosti hladila černouška po jeho kučerách a štípala ho do tváře. Kapitán, jenž vyhrál partii, scénu sledoval:

„Ten černoušek se ale má!“

O SMUTNÉ HODINĚ S OUMRAKU

Když se v smutné hodině soumraku, širák na hlavě, revolver za pasem, ubíral k nádraží, vzpomínal Nacib na farmářovu ženu. Z domů se ozýval hluk od prostřených stolů, smích a hovor. Jistě se tam mluví o farmářově ženě a o Osmundovi. Nacib na ni vzpomínal s něhou a v duchu si přál, aby ten bídák Jesuíno Mendonça, arogantní a protivný chlap, byl soudem potrestán. Měl by, ale jistě nebude. Divoké zvyky vládnou v Ilhéusu . . . Všechno to Nacibovo fanfarónství, jeho hrůzyplné historky ze Sýrie o ženě rozsekané nožem na „fašírku“ a o milenci vykleštěném břitvou byla jen póza. Jak by mohl schvalovat, aby mladá a hezká žena byla usmrcena za to, že podvedla surového starce, který ji jistě neuměl ani pohladit a říci jí něžné slovo? Ten jeho ilhéuský kraj má ještě daleko ke skutečné civilizaci. Hodně se mluví o pokroku, peníze se lidem jen hrnou, kakao staví cesty, buduje vesnice, mění tvářnost města, ale hrozné staré zvyky se uchovávají. Nacib neměl odvalu pronést něco takového nahlas, ale v oné melancholické hodirě, kdy na krajinu padal večerní stín, o tom přemýšlel a přitom ho zaplavoval smutek a cítil únavu.

Sám se neženil z těchto i jiných důvodů: aby nebyl podváděn, aby nemusel vraždit, prolévat cizí krev, vypálit pět ran do prsou nějaké ženě. A jak rád by se oženil . . . Chyběla mu láska, něha, rodinný krb, domov, kde by ho pozdě v noci, až zavře hostinec, čekala žena. Tato myšlenka ho občas, jako třeba teď, cestou na „trh otroků“, pronásledovala. Nebyl však na to, aby si hledal nevěstu, neměl na to ani čas, celý den trávil v hostinci. Jeho citový život se omezoval na příležitostné pletky s děvčaty, které sehnal v kabaretech, se ženami, jež náležely zároveň jemu i někomu jinému, na nezávazná dobrodružství, v kterých nebylo místa pro lásku. Když byl mladší, měl dvě tři známosti. Poněvadž však tehdy nemohl pomýšlet na ženitbu, nedošlo to nikdy dál než k nevinnému tlachání, k psančkům umlouvajícím schůzku v biografu, k bázlivým polibkům na večírcích.

Dnes mu nezbyval čas na flirtování, hostinec mu zabíral celý den. Chtěl vydělávat, aby zbohatl a mohl si koupit pole, na kterých by pěstoval kakao. Jako všichni Ilhéušti snil Nacib o kakaovníkových plantážích, o pozemcích, kde by rostly stromy s plody žlutými jako zlato a jako zlato ceněnými. Pak bude možná pomýšlet na to, že by se mohl oženit. Prozatím se spokojoval s tím, že si prohlížel krásné ženy, které přecházely náměstí, a nedostupnou Glórii v jejím okně, že objevoval novicky, jako byla Risoleta, s nimiž se pak vyspal.

Při vzpomínce na tu Sergipanku, s kterou strávil minulou noc, se usmál. Trochu šilhala, ale jak rozuměla svému řemeslu! Zdalipak ji znova v noci uvidí? Bude ho jistě čekat v kabaretu, jenže on je unaven a je mu smutno. Znovu pomyslel na nebožku farmářovu ženu. Co se navycházel před hostinec, aby ji viděl, jak kráčí po náměstí a vstupuje do kostela! Oči prahly po tomto farmářově pokladu a aspoň v myšlenkách, když to nešlo činem a rozpustilostmi, hanobil jeho čest. Neuměl však skládat slůvka do veršů, neměl zvláštnou křtici, netančil v klubu Pokrok argentinské tango. Jinak by možná ležel on v tratolišti krve, s kulkami v hrudi, vedle ženy v černých punčochách.

Nacib jde soumrakem, občas odpovídá na pozdrav, myšlenkami je však daleko. Mužova prsa proděravěná kulkami, milence bělostná ňadra rozervaná kulkami. Představoval si tu scénu, jak obě mrtvoly leží vedle sebe nahé uprostřed krve, ta její v černých punčochách. S podvazky nebo bez podvazků, jak to vlastně bylo? Kdyby jí ty jemné punčochy držely bez podvazků, bylo by to elegantnější. To muselo být pěkné! Pěkné, ale smutné. Nacib vzdychá a už nevidí vedle farmářovy ženy zubaře Osmunda. Vidí tam sebe, trochu hubenějšího a méně břichatého, jak leží mrtev, zavražděn, po jejím boku. To je krása! Hrud rozervaná kulkami. Znovu vzdychl. Měl romantické srdce, přestože tak rád vypravoval ukrutné historky a jako tehdy každý muž v Ilhéusu nosil za pasem revolver. To byly místní zvyklosti . . . Rád se najedl dobrých kořeněných jídel, napil pěkně chlazeného piva, zahrál si vzrušenou partii triktraku a pokeru, při kterém dával pozor, aby mu padla karta, neboť nechtěl prohrávat; tržbu totiž ukládal

do spořitelny v naději, že si bude moci koupit půdu. Rád pančoval likéry, aby víc vydělal, pečlivě zvyšoval o několik milreisů účet těm, kdo mu platili za měsíc, rád chodil s přáteli do kabaretu a zbytek noci trávil v náručí nějaké té Risolety, s kterou se pak rád několik dní miliskoval. To všechno a snědé mulatky měl rád. Rád se bavil a smál.

JAK NACIB
NAŠEL KUGHAŘKU,
ANEŽ
O KLIKATÝCH CESTÁCH
LÁSKY

Minul tržiště, kde právě bourali stánky a sklízeli zboží, a prošel mezi nádražními budovami. „Trh otroků“ se rozkládal před pahorkem Conquista. Tak někdo kdysi nazval místo, kde tábořili vnitrozemci, než si sehnali práci. Jméno se ujalo, jinak tomu nikdo neřekl. Shromažďovali se tam vnitrozemci prchající před suchem, nejchudší z těch, kdo přitahováni vidinou kakaa opouštěli své domovy a svou půdu.

Farmáři si prohlíželi nově příchozí. Práskali se přitom bičím do holínek. Vnitrozemci platili za dobré dělníky.

Čekali tam vyčerpaní a hladoví muži i ženy. V dálce viděli tržiště, kde bylo všeho, nač člověk pomyslel, a v srdci jim zasvitla naděje. Přestáli dlouhé cesty, houštiny, hlad a hadí uštknutí, choroby řádící v jednotlivých krajích i únavu. Teď jsou v bohaté končině a dny bídy by měly být sečteny. Slyšeli hrozné věci o vraždách a násilnostech, ale věděli též, že cena kakaa stoupá, znali lidi, kteří po odchodu z vnitrozemí na tom byli stejně uboze jako oni a teď chodí v naleštěných holínkách a třímají v ruce bičik se stříbrnou rukojetí, neboť se stali majiteli kakaovníkových plantáží.

Na trhu se strhla rvačka. Sbíhali se tam lidé, v posledních záblescích slunce se zaleskla břitva, doléhal odtamtud křik. Takhle — výtržnostmi a opilci — končil trh vždycky. Z ležení

vnitrozemců se ozývaly melodické tóny harmoniky a prozpěvoval tam ženský hlas.

Plukovník Melk Tavares dal harmonikáři znamení a nástroj zmlkl.

„Ženatý?“

„Ne, prosím.“

„Chceš u mne pracovat tady s těmi?“ Přitom ukazoval na jiné muže, které si už vybral. „Dobrý harmonikář na farmě není k zahození. Při tancovačce je to s ním veselejší . . .“ zasmál se přesvědčivě. Říkalo se, že si nikdo neumí tak vybrat lidi k práci jako on. Jeho farmy ležely poblíž Cachoeiry do Sul. U železničního mostu čekaly už veliké čluny.

„Za denní mzdu nebo na akord?“

„Můžeš si vybrat. Mám tam kácet kus pralesa, potřebuju dělníky na akord.“

Vnitrozemci dávali přednost práci na akord, sázení mladých kakaovníků, neboť čím více se činili, tím více si vydělali.

„Tak ano.“

Melk zahlédl Naciba a zažertoval:

„To jste si, Nacibe, koupil plantáž a teď si jdete najmout lidi, že?“

„Já jistě, pane plukovníku . . . Hledám kuchařku, ta moje mi dneska odešla . . .“

„A co říkáte tomu, co se stalo? Jesuino . . .“

„Hm . . . Něco takového, tak najednou . . .“

„Už jsem ho byl u Amância pozdravit. Já totiž hned dneska jedu na farmu, tady s těmi lidmi . . . V tomhle slunečném počasí bude skvělá sklizeň.“ Ukazoval na lidi, které si vybral. Shlukli se nyní kolem něho. „Těmhletěm vnitrozemcům jde práce od ruky. To není jako zdejší lidé. Člověku z města se těžká práce zajídá, raději se potlouká po ulicích . . .“

„Vnitrozemec se práce neleká, jde mu o to, aby si vydělal. V pět ráno je už na plantáži a až po západu slunce odloží motyku. K spokojenosti mu stačí fazole a nasolené maso, káva a kořalka. Já si myslím, že se těmhle vnitrozemcům žádný dělník nevyrovná,“ tvrdil jako člověk, jenž se v těch věcech vyzná.

Nacib si prohlížel muže, které plukovník najal, a schvaloval

mu výběr. Záviděl mu, že se tam prochází jako majitel plantáže, v holínkách, a přijímá lidi do práce. On shání jenom nějakou ženu, nepřliš mladou, poctivou, schopnou poklidit mu v domku na úbočí sv. Šebestiána, práť a vařit i péci pro hostinec, a strávil tím celý den a prochodil město křížem krážem.

„Kuchařka tady, to není jenom tak . . .“ říkal Melk.

Nacib mimoděk hledal mezi ženami nějakou podobnou Filomeně, přibližně v jejím věku a s její povahou. Plukovník Melk mu podal ruku, očekávaly ho už naložené čluny.

„Jesuino jednal jaksepatří. Správný chlap . . .“

Také Nacib se přihlásil s novinkou:

„Proslýchá se, že sem přijede nějaký inženýr prozkoumat přístav.“

„Slyšel jsem, ale škoda času, s tím přístavem se stejně nedá nic dělat.“

Nacib obcházel vnitrozemce. Staří i mladí hleděli na něho s velkou nadějí. Žen tam bylo málo a skoro všechny s malými dětmi. Nakonec si všiml jedné mohutné, statné padesátnice, jež tam byla bez manžela:

„Zahynul cestou . . .“

„Umíte vařit?“

„Pro lidi? To ne.“

Božíнку, kde najít kuchařku? Nemůže přece platit ty hříšné peníze sestřám Dos Reisovým! A zrovna ve dnech, kdy je tak rušno — dnes vraždy, zítra zase pohřby . . . A ještě k tomu musí jít k obědu i k večeři v hotelu Coelho to hnusné jídlo, které nemá žádnou chuť. Nejlépe by bylo poslat si pro někoho do Aracaju a zaplatit mu cestu. Zastavil se před jednou babkou, tak starou, že jí zbýval čas nanejvýš na to, cestou k němu domů zemřít. Byla opřena o hůl. Jak vůbec zdolala tu dlouhou cestu do Ilhéusu? Budila soucit tím, jak byla stará a vyschlá — lidská troska. Na světě je tolik neštěstí . . .

Vtom se tam objevila jiná žena v ubohých cárech a tak špinavá, že nebylo vidět, jak vlastně vypadá a kolik jí je let. Vlasy měla rozčuchané a celé zaprášené a byla bosa. Držela nádobku s vodou a vložila ji do chvějících se rukou stařeny, která se lačně napila.

„Zaplat vám to pánbůh . . .“

„Rádo se stalo, stařenko . . .“ Byl to mladistvý hlas, možná ten, jenž si při Nacibově příchodu prozpěvoval.

Plukovník Melk a jeho lidé zmizeli za vagóny na nádraží, harmonikář přestal na chvíli hrát a mával. Také žena zvedla ruku a pokynula. Potom se obrátila k stařeň, aby si od ní vzala prázdnou nádobku, a chtěla se vzdálit. Nacib, nevycházející ještě z údivu nad tou ohnutou stařeňou, se jí zeptal:

„To je tvoje babička?“

„Ne, mladý pane.“ Zarazila se a usmála. A teprve teď si Nacib povšiml, že to je skutečně mladá dívka, neboť se jí oči leskly, když se smála. „My jsme se s ní setkali cestou, když jsme byli asi tak čtvrtý den na nohou.“

„Kdo my?“

„Tamhle . . .“ ukázala prstem na jednu skupinku a znova se zasmála nečekaně jasným, křišťálovým smíchem. „Vyšli jsme společně z jednoho místa. Sucho tam usmrtilo všechno živé, voda vyschla, ze stromů se staly suché třísky. Cestou jsme potkali jiné lidi. Samé uprchlíky.“

„Ty jsi jejich příbuzná?“

„Ne, mladý pane. Jsem na světě sama. Šel se mnou můj strýc, ale ještě než jsme došli do Jeremoaba, zemřel. Na souchoť . . .“ A zasmála se, jako by to bylo něco k smíchu.

„To ty jsi před chvílí zpívala?“

„Ano, pane. Byl tady jeden mladý harmonikář, najali ho na plantáž, prý tam zbohatne. Člověk si rád zazpívá, zapomene na trampoty . . .“

Držela v ruce nádobku, kterou si oprotala v bok. Nacib se snažil proniknout pod její špínu. Vypadala silná a schopná.

„Co všechno umíš?“

„Od všeho trochu, mladý pane.“

„Prát?“

„Kdo by to neuměl?“ podivila se. „Stačí mít vodu a mýdlo.“

„A vařit?“

„Už jsem byla kuchařkou i u bohatých lidí . . .“ A znova se zasmála, jako by si vzpomněla na něco veselého.

Snad proto, že se smála, usoudil Nacib, že se mu nehodí.

Tihle lidé z vnitrozemí bývají tak vyhladovělí, že jsou schopni jakékoli lži, jen aby si našli práci. Co může ona vědět o kuchyni? Uvařit sušené maso a fazole, nic víc. On však potřebuje starší ženu, spolehlivou, čistotnou a pracovitou, takovou, jako byla stará Filomena. A dobrou kuchařku, která umí kořenit jídlo a péci cukroví. Dívka pořád stála, dívala se mu do očí a čekala. Nacib nevěděl, co říci, a jenom pokrčil rameny.

„Jo . . . Tak na shledanou. Měj se dobře!“

Obrátil se k ní zády a měl se k odchodu, když tu za sebou uslyšel táhlý, vroucí hlas:

„To je ale hezký mladý pán!“

Zůstal jako přikován. Nepamatoval se, že by někomu připadal hezký, vyjma svou starou matku Soraiu, když byl ještě dítě. Skoro se zachvěl.

„Počkej!“

Znova si ji prohlédl, byla statná, proč by to nezkusil?

„Umíš doopravdy vařit?“

„Vemte mě s sebou, mladý pane, a uvidíte . . .“

Nebude-li umět vařit, bude aspoň uklízet a prát.

„Kolik budeš chtít?“

„To záleží na vás, mladý pane. Tolik, kolik budete chtít dát . . .“

„Nejdříve se tedy podíváme, co vlastně umíš. Teprve pak se domluvíme na mzdě. Souhlasíš?“

„Se vším, co řeknete, mladý pane.“

„Tak si vem ranec a pojd.“

Dívka se znovu zasmála. Přitom ukazovala své bělostné, lesklé zuby. On byl už celý malátný a zdálo se mu, že provedl hloupost. Bylo mu té dívky z vnitrozemí líto a teď si přivede domů takovou přítěž. Ale pozdě bycha honit. Aspoň kdyby uměla prát . . .

Vrátila se s uzlíčkem, měla jen málo věcí. Nacib se dal zvolna na cestu. Dívka s uzlíčkem v ruce šla několik kroků za ním. Když už vycházeli z nádraží, otočil se k ní a zeptal se:

„Jak se vlastně jmenuješ?“

„Gabriela, k vašim službám.“

Šli dál, on vpředu, ona za ním. Znovu myslel na farmářovu ženu. Byl to rušný den: od uvíznutí lodi až po ty vraždy.

Nemluvě o tajnůstkářství Kapitána, Doktora a Mundinha Falcãa. V tom něco je, jeho, Naciba, neošálí. Co nevidět to vyjde najevo. Když se však roznesla ta zpráva o zločinu, na tohle všechno zapomněl — na spiklenecký výraz těch tří i na vztek plukovníka Ramira Bastose. Zločin strhl na sebe pozornost všech a všechno ostatní zatlačil do pozadí. Ubohý zubař, ten sympatický chlapec, zaplatil draze za rozkoše s paničkou. Zaplést se s manželkou jiného je krajně nebezpečné, končí to kulkou v hrudi. Tónico Bastos ať si dá pozor, nebo to s ním dopadne zrovna tak. Měl on skutečně něco s farmářovou ženou, nebo to povídal jenom tak, aby se mohl pochlubit a oslnit ho? Buď jak buď, Tónico hodně riskuje, jednou ještě přijde do maléru. Ale kdoví, přemítal Nacib, možná že to stojí za to, podstoupit jakékoliv nebezpečí kvůli ženskému pohledu, vzdechu, polibku.

Gabriela s uzlíkem šla kus vzadu. Už na Clementa zapomněla a byla ráda, že se dostala z tábora přistěhovalců, z toho špinavého ležení. Usmívala se očima i ústy, bosýma nohama se sotva dotýkala země, chtělo se jí zpívat písničky z vnitrozemí, ale ovládla se, poněvadž by to tomu hezkému a smutnému mladému pánovi možná nebylo po chuti.

O ČLUNU V PRALESE

„Říká se, že plukovník Jesuíno zabil svou ženu a nějakého doktora, který s ní držel. Je to pravda, pane plukovníku?“ zeptal se jeden veslař Melka Tavarese.

„Taky jsem to slyšel . . .“ připojil se jiný.

„Ano, je to pravda. Přistihl ženu v posteli se zubním lékařem a oba je sprovodil ze světa.“

„Ženská, to je potvora, přivádí člověka jenom do neštěstí.“

Člun plul proti proudu, les v roklích houstl, vnitrozemci hleděli s podivnou hrůzou v srdci na nevládnou krajinu. Stíny noci se hrozivě snášely ze stromů nad vodu. Plavidlo, velké

skoro jako vlečný člun, přijelo do Ilhéusu naloženo pytlí kaka a teď se vracelo s nákladem zásob. Veslaři hrbili námahou záda a jen zvolna pluli vpřed. Jeden z nich rozžehl na zádi lampičku a v rudém světle se na vodě míhaly fantastické stíny.

„V Ceará se stalo jednou něco podobného . . .“ začal vypravovat jeden vnitrozemec.

„Ženská ráda podvádí, nikdy se neví, co má vlastně za lubem . . . Já znal jednu, vypadala jako světice, nikdo si ani nepomyslel . . .“ vzpomínal černocho Fagundes.

Clemente mlčel. Melk Tavares se dával do hovoru s novými dělníky, protože chtěl o každém všechno vědět a poznat jejich dobré i špatné vlastnosti a jejich minulost. Vnitrozemci vypravovali. Jejich životní příběhy si byly podobné jako vejce vejci. V každém se mluvilo o vyprahlé půdě sežehnuté suchem, o zničených kukuřičných a mandiokových polích, o nesmírně dlouhém pochodu. Nic ve svém vypravování nepřikrašlovali. Doslechli se o Ilhéusu, bohatém kraji, kde je snadný výdělek. Kraji budoucnosti, kraji, kde jsou rvačky a vraždy na denním pořádku. Když nastalo sucho, všeho nechali a vypravili se na jih. Černocho Fagundes byl hovornější a líčil různé chrabré kousky.

Také dělníci se vyptávali:

„Je tam prý ještě hodně pralesa ke kácení . . .“

„Ke kácení hodně. Ale ke koupi ne. Každý metr má už svého majitele,“ usmál se veslař.

„Příčinlivý člověk tam může vydělat peníze, a hodně peněz,“ utěšil jej Melk Tavares.

„Jenomže ty tam jsou doby, kdy přišel člověk s holýma rukama a odvahou v srdci a šel do pralesa, kde si obdělal políčko. To byly krásné časy . . . Stačilo se nebát, drát se vpřed, skolit pět šest lidí, kteří měli stejný úmysl, a už byl člověk bohatý . . .“

„Taky jsem o té době slyšel . . .“ poznamenal černocho Fagundes. „Proto sem jedu . . .“

„Motyku nemáš rád, ty černý?“ zeptal se Melk.

„Ne že bych neměl, panc. Ale líp se oháním flintou . . .“ zasmál se a pohladil opakovačku.

„Ještě tam jsou hvězdy, a jak velké! Například směrem

k pohorí Baforé. Tak vhodná půda k pěstování kakaa se jinde nenajde . . .“

„Jenomže každou půdu pralesa si musí člověk koupit. Všechno je vyměřeno a zaznamenáno v pozemkových knihách. Vy sám tam máte půdu, že?“

„Kousek ano . . .“ přiznal Melk. „Ani to nestojí za řeč. Ale dá-li pánbůh, začnu napřesrok kácet prales.“

„Dnešní Ilhéus, to už není ono, to není jako dřív. Stává se z něho velkoměsto,“ postěžoval si jeden veslař.

„A proto už nemá cenu?“

„Dřív záleželo na tom, jak je člověk statečný. Dnes bohatne jenom Turek, podomní obchodník, a Španěl, když si zařídí krámek. To není jako kdysi . . .“

„Starým časům je odzvoněno,“ vysvětlil Melk. „Teď přišel pokrok, všechno je jinačí. Ale pracovitý člověk se neztratí, tady je ještě dost místa pro všechny.“

„Teď už se nedá na ulici ani vystřelit, hned chtějí člověka zavřít.“

Člun zvolna plul. Obchvacovaly jej stíny noci, z pralesa se ozýval řev zvířat, na stromech začali najednou povykovat papoušci. Jenom Clemente byl tiše. Všichni ostatní si povíдали, vykládali příběhy, debatovali o Ilhéusu.

„Tehle kraj bude ještě víc vzkvétat, až bude zahájen přímý vývoz kakaa.“

„To ano.“

Vnitrozemci to nechápali, Melk Tavares jim tedy vyložil, že veškeré kakao určené do ciziny, do Anglie, Německa, Francie, Spojených států, Skandinávie, Argentiny se vyváží z bahijského přístavu. Vysoké daně, vývozní poplatky, to všechno zůstává v Bahii, Ilhéus z toho nevidí ani haléř. Vstup do ilhéuského přístavu je úzký a mělký. Bude zapotřebí hodně práce — někteří dokonce říkají, že ani pak to nepůjde —, aby se přístav upravil a mohly tam i velké lodi. Teprve až si velké nákladní lodi budou jezdit pro kakao do ilhéuského přístavu, bude se doopravdy moci mluvit o pokroku . . .

„Teď se pořád hovoří o nějakém panu Mundinhu Falcãovi, pane plukovníku. On to prý vyřeší . . . Říká se, že je to schopný člověk.“

„Myslíš na to děvče?“ zeptal se Fagundes Clementa.

„Ani mi neřekla na shledanou . . . Ani se na mne nepodívala na rozloučenou.“

„Popletla ti hlavu. Už nejsi, jako jsi býval.“

„Jako bychom se byli ani neznali . . . Ani ‚na shledanou‘ mi neřekla.“

„To víš, ženská. Darmo se rozčilovat.“

„Je to hodně citlivý člověk. Ale jak bude moci vyřešit ten případ přístavu, když s ním nehnul ani starý Ramiro Bastos?“ hovořil Melk o Mundinhu Falcãovi.

Clemente pohládl harmoniku, která ležela na dně člunu, a zdálo se mu, že slyší Gabrielu zpívat. Rozhlédl se kolem, jako by ji hledal. Řeku obstupoval prales, stromy a spleť lián, hrozivý řev a zlověstné soví houkání, bujná zeleň nabývající temných odstínů. To už nebyl kraj chudých, šedých houštin. Jeden veslař ukázal prstem na jisté místo v pralesě:

„Tamhle v těch místech došlo k přestřelce mezi Onofrem a lidmi Amância Leala . . . Dobrých deset jich tam padlo.“

Kdo si chce v tomhle kraji vydělat, nesmí se bát práce. On musí vydělat peníze a vrátit se do města za Gabrielou. Musí ji najít děj se co děj.

„Raději na ni nemysli, pusť ji z hlavy,“ radil Fagundes. Černochovy oči pátravě hleděly k pralesu, hlas mu zjemněl, když mluvil o Gabriele. „Pusť ji z hlavy. To není ženská pro tebe ani pro mne. Není jako tady ty běhny, je to . . .“

„Musím na ni pořád myslet, a i kdybych ji chtěl pustit z hlavy, nemůžu.“

„Měj rozum. To není ženská, s níž by našinec mohl žít.“

„Co to povídáš?“

„Nevím, ale myslím, že to tak je. Můžeš s ní spát, milovat se s ní. Jenže má ji pro sebe, být jejím pánem tak jako jiných, to nikdo nesvede.“

„A proč ne?“

„Nevím. Čert ví. Těžko říct.“

Ano, černoch Fagundes má pravdu. V noci spolu spávali a druhého dne se chovala, jako by se na to ani nepamatovala, dívala se na něho jako na ostatní, jednala s ním jako s každým druhým. Jako by jí to bylo docela jedno . . .

Stíny halí a obstupují člun a prales jako by se stále víc a víc přibližoval a zavíral nad nimi. Do šera se ozve soví houkání. Noc bez Gabriely, bez jejího tmavého těla, jejího bezdůvodného smíchu, jejích úst jako myrtové květ. Ani mu neřekla na shledanou. Nevyzpytatelná žena. Clemente cítí bolest v srdci. A najednou si uvědomí, že ji už nikdy neuvidí, nikdy ji nebude svírat v náručí, tisknout na svou hrud', že nikdy neuslyší její milostné vzdechy.

Do ticha noci promluvil plukovník Melk Tavares.

„Zahraj nám něco, hochu. Ať nám čas rychleji ubíhá,“ přikázal Clementovi.

Clemente uchopil harmoniku. Na řeku padal měsíční svit, prodírající se stromovím. V něm Clemente vidí Gabrielin obličej. Do dále se rozlévá světlo petrolejových lamp a svítlen. Hudba lká pláčem zoufalého, navždy opuštěného člověka. V pralese se v měsíčních paprscích směje Gabriela.

SPÍCÍ GABRIELA

Nacib si ji odvedl do domku na úbočí sv. Šebestiána. Sotva strčil klíč do zámku, objevila se v okně dona Arminda, celá rozzechvělá:

„To jsou ale věci, pane Nacibe. Vypadala tak spořádaně, byla tak nepřístupná. Každé odpoledne chodila do kostela. Proto já pořád říkám . . .“ Vtom padl její zrak na Gabrielu a nemohla ani dokončit větu.

„Sehnal jsem si služku. Bude mi prát a vařit.“

Dona Arminda si nově příchozí prohlédla od hlavy k patě, jako by ji chtěla změřit a zvážit. Hned se nabídla:

„Kdybyste, slečno, něco potřebovala, stačí mě zavolat. Sousedé jsou od toho, aby si pomáhali. Jenomže dneska večer nebudu doma. Máme seanci u kmotra Deodora, chci si promluvit s nebožtíkem manželem . . . Docela možná, že se tam objeví i paní farmářová . . .“ Její oči sklouzly z Gabriely na

Naciba. „Mladá, co? Teď už nestojíte o takové báby, jako byla Filomena . . .“ A spiklenecky se zasmála.

„Nic jiného jsem nesehnal . . .“

„No, však já říkala: pro mne to překvapení nebylo. Zrovna onehdy jsem toho zubaře potkala na ulici. Shodou okolností byla toho dne seance, dneska je to zrovna týden. Podívala jsem se na něj a tu jsem uslyšela, jak mi nebožtík říká: „Jen se podívej, jak se napařoval, a už je po něm!“ Já myslela, že si nebožtík dělá legraci. Teprve dneska, když jsem se to dozvěděla, jsem si uvědomila, že mě chtěl nebožtík upozornit na to, co se stane.“

Obrátila se ke Gabriele. Nacib vešel již do domu.

„Budete-li cokoliv potřebovat, jen mě zavolejte. Zítra si popovídáme. Ráda vám pomohu, pan Nacib je pro mne jako příbuzný. Můj Chico u něho slouží . . .“

Nacib ukázal Gabriele pokojík s okny do dvorka, obývaný dřív Filomenou, a vysvětlil jí, v čem spočívá její práce: bude uklízet, prát špinavé prádlo a vařit mu. O cukroví a slaném pečivu pro hostinec zatím nemluvil, nejdřív se chtěl přesvědčit, jak vlastně umí vařit. Zavedl ji také do spíže, kde Chico Zevloun uložil nákup.

„Kdybys něco nevěděla, tak se zeptej Armindy.“

Měl naspěch, byl už večer, v hostinci bude za chvílku zase plno, a on se musí ještě navečeřet. V pokoji Gabriela s úžasem v očích hleděla na noční moře, které viděla poprvé. Na rozloučenou jí Nacib řekl:

„A vykoupej se, potřebuješ to jako sůl.“

V hotelu Coelho zastihl Mundinha Falcãa, Kapitána a Doktora při večeři. S naprostou samozřejmostí k nim přisedl a hned se rozhovořil o kuchařce. Bez hlesu ho poslouchali a Nacib pochopil, že přerušil nějaké důležité jednání. Potom se řeč stočila k těm vraždám. Sotva se Nacib pustil do jídla, jeho přátelé, kteří už byli po večeři, vstali a odešli. To ho zarazilo. Ti tři mají něco za lubem. Co to hrome může jenom být?

V hostinci se pak ani nezastavil. Pořád byl v jednom kole, u stolů bylo plno, každý si chtěl popovídat o tom, co se stalo. Kolem desáté se tam objevil Kapitán a Doktor v doprovodu Clóvise Costy, vydavatele „Ilhéuského deníku“. Přicházeli od

Mundinha Falcãa se zprávou, že vývozce přijde k půlnoci do Bataclanu na Anabelinu premiéru. Clóvis a Doktor spolu tiše hovořili, Nacib špicoval uši.

U jiného stolu vykládal Tónico Bastos o večeri, či spíše hostině u Amância Leala. Zúčastnilo se jí několik přátel Jesuína Mendoncy včetně dr. Maurícia Cairese, jemuž byla svěřena plukovníkova obhajoba. Byl to velkolepý banket — portugalské víno, jídla i pití habaděj. Nhô-Galo nad tím kroutil hlavou. Tělo jeho ženy ještě nevychladlo, a on už takhle . . . Ari Santos vykládal, jak se u těla farmářovy ženy, v domě příbuzných, shromáždila žalostná hrstka lidí, aby jí dala poslední sbohem. O Osmundovi bylo lépe nemluvit. Celé dlouhé hodiny nebyl u zubařova těla nikdo jiný než služka. On tam však zašel, přece jenom se s nebožtkem znal, stýkal se s ním na schůzích spolku Ruie Barbosy.

„Já tam za chvíli taky zajdu . . .“ prohlásil Kapitán.
„Byl to hodný chlapec a měl talent. Ty skvělé verše, co skládal . . .“

„Taky tam půjdu,“ přidal se k němu Nhô-Galo.

Nacib se tam šel s nimi a ještě několika jinými ze zvědavosti rovněž podívat. Bylo to kolem jedenácté, když ruch v hostinci trochu utichl. Osmundovy bezkrevné tváře se i po smrti usmívaly. Nacib tím byl ořesen. Bledé ruce měl nebožtík zkržženy.

„Kulky ho zasáhly do prsou. Do srdce.“

Nakonec zašel Nacib do kabaretu, aby se podíval na tanečnici a zapomněl na obraz mrtvého. Sedl si k jednomu stolu s Tonikem Bastosem. Kolem se tančilo. V druhé místnosti, oddělené chodbou, se hrály hazardní hry. Dr. Ezequiel Prado, jenž už měl v hlavě, si k nim šel přisednout. Namířil ukazováček na Nacibovu hrud.

„Tak jsem se doslechl, že jste se zabouch do té šilhavé.“
Měl na mysli Risoletu, jež právě tančila s nějakým obchodním cestujícím.

„Zabouch? To ne. Včera jsem s ní sice byl, ale to je všechno.“

„Nerad lezu přátelům do zelí. Proto jsem se ptal. Když je to ale takhle . . . Ona je sekanda, co?“

„A co Marta, doktore Ezequieli?“

„Ale, moc si dovolovala, a tak jsem jí namlátil. Dnes tam nejdu.“

Uchopil Tonikovu číši a vypil ji do dna. Hádky advokáta a jeho plavovlasé milenky, kterou si už několik let vydržoval, obveselovaly celé město. Docházelo k nim každý třetí den. Čím víc ji v opilství bil, tím láskyplněji k němu lnula. Chodila za ním do kabaretů i do nevěstinců a občas ho i vytáhla z postele některé jiné ženy. Advokát nežil s manželkou, jeho rodina bydlela v Bahii.

Vrávoravě vstal, vkročil mezi taneční páry a vytrhl Risoletu jejímu tanečnickovi. Tónico Bastos předpovídal:

„Ti se chytí do křížku!“

Obchodní cestující však Dr. Ezequiela znal a věděl, jakou má pověst, a proto mu ženu přenechal a vyzval očima jinou. Risoleta se zpěchovala, Ezequiel jí však sevřel zápěstí a přitiskl k sobě.

„Vzal vám vítr z plachet . . .“ zasmál se Tónico Bastos.

„To jsem rád. Dneska s ní nic nechci mít, sotva nohy vleču. Jen co dotančí, půjdu pryč. Měl jsem hrozný den.“

„A co kuchařka?“

„Nakonec jsem sehnal jednu, co přišla z vnitrozemí.“

„Mladou?“

„Co já vím . . . Snad. Byla tak špinavá, že se to nedalo poznat. U těch lidí se těžko hádá věk, pane Tónico, i dívky vypadají staře.“

„Hezká?“

„Jak to mám vědět? Samé cáry, špína, vlasy zalepené prachem. Bude to asi nějaká ježibaba. U mne to není jako u vás, vy máte služku, která vypadá jako dívka z nejlepší společnosti.“

„Kdyby to Olga dovolila, bylo by to tak opravdu. Ale stačí, aby ta nebožačka vypadala k světu, a už ji provází nadávkami z domu.“

„S donou Olgou nejsou žádné žerty. A má pravdu, vás si musí držet zkrátka.“

Tónico Bastos mávl rukou s předstíranou skromností:

„Jen, člověče, nepřehánějte. Kdyby vás tak někdo slyšel . . .“

Přišel Mundinho Falcão s plukovníkem Ribeirinhem a přisedli si ke Kapitánovi.

„A co Doktor?“
„Ten do nočních podniků nechodí. Ani násilím ho tam člověk nedostane.“
Nhô-Galo přistoupil k Nacibovi:
„Vy jste přenechal tu šilhavou Ezequielovi?“
„Dneska se chci vyspat.“
„To já jdu k Zildě. Říkali mi, že tam má Pernambučanku jako lusk,“ mlskl přitom jazykem. „Možná že se tu ukáže...“
„Taková copatá?“
„Jo. S velkým zadkem...“
„Je v Trianonu. Noc co noc...“ podal vysvětlení Tónico.
„Vydržuje si ji plukovník Melk. Přivedl si ji z Bahie. Je do ní celý pryč...“
„Plukovník odjel dnes na farmu. Viděl jsem ho, když nastupoval do člunu,“ informoval jej Nacib. „Byl si naverbovat dělníky na trhu otroků.“
„Já půjdu do Trianonu...“
„Před vystoupením té tanečnice?“
„Hned po něm.“
Bataclan a Trianon byly hlavní ilhéuské kabarety, navštěvované vývozci, farmáři, obchodníci a zástupci velkých firem. Ale v postranních uličkách byly jiné a tam chodili přistavní dělníci, lidé z plantáží a nejlacinější prostitutky. Ve všech se karbanilo, každý mohl vložit, kolik chtěl, bylo si tam možno přijít na pěkné peníze.
K tanci hrál malý orchestr. Tónico šel vyzvat nějakou ženu, Nhô-Galo se díval na hodinky, nastala už chvíle, kdy měla vystoupit tanečnice, a proto byl jako na trní. Chtěl se jít do Trianonu podívat na tu copatou, na tu Melkovu.
Byla skoro jedna s půlnoci, když orchestr přestal hrát a zhasla světla. Zůstaly rozsvíceny jenom modré lampičky. Z herny se přihrnula spousta lidí, rozptýlila se mezi stoly nebo zůstala stát u dveří. Ze zadní místnosti se vynořila Anabela s ohromnými vějíři z per v rukou. Vějíři, které ji chvíli zahalovaly, chvíli odhalovaly, obnažující některé části jejího těla.
Kníže ve smokingu bušil do klavíru. Anabela tančila uprostřed sálu a usmívala se na publikum. Sklidila velký úspěch. Plukovník Ribeirinho, jenž jí vstoje tleskal, volal „bis“. Světla se

znova rozsvítila a Anabela v průsvitných tylových šatech děkovala za potlesk.

„To je pěkná lumpárna... Člověk si myslí, že se dívá na její tělo, a zatím to jsou takové růžové šaty...“ poznamenal Nhô-Galo.

Za potlesku se Anabela vzdálila a několik minut poté následovalo její druhé, ještě senzačnější číslo: měla na sobě pestrobarevné závoje, které se jeden po druhém odvíjely, jak to popisoval Mundinho. A po krátkou chvíli, když spadl poslední závoj a znova se rozsvítilo, mohli vidět její štíhlé, pěkné tělo, skoro nahé, jenom s malinkou sukénkou a s pruhem červené látky přes drobná nadra. V sále se strhl sborový pokřik a volání „opakovat“, zatímco Anabela se mihla mezi stoly. Plukovník Ribeirinho objednal šampaňské.

Tentokrát byl nadšen i Nhô-Galo: „To teda stálo za to...“

Anabela a Kníže si šli přisednout k Mundinhu Falcãovi. „Dneska všechno platím já,“ oznámil Ribeirinho. Orchestr začal zase hrát, doktor Ezequiel, klopýtaje o židle, šel pro Ri-soletu. Nacib se rozhodl, že odejde. Tónico Bastos s očima upřenými na Anabelu si přisedl k Mundinhovu stolu. Nhô-Galo se vytratil. Tanečnice se usmívala a pozvedla číši šampaňského:

„Na zdraví vás všech! Na pokrok Ilhéusu!“

Bouřlivě jí tleskali. Od sousedních stolů se na ně dívali se závistí. Mnoho mužů se odebralo do vedlejší herny.

Nacib sešel ze schodů. Krácel tichými ulicemi. U dr. Maurí-cia Cairese bylo osvětlené okno. Jistě začal studovat Jesuínův případ a připravovat obhajobu, pomyslel si Nacib, vzpomínaje na jeho rozhořčené poznámky v hostinci. Okenními škvírami doléhal však ženský smích. Suškalo se, že si vdovec vodí v noci domů mladé černošky bydlící na pahorku. Nacib nemohl tušit, že obhájce v té chvíli, patrně z ryze odborného zájmu, nutí skoro bezzubou a vyděšenou mulatku, aby si lehla nahá, jen v černých bavlněných punčochách.

„To jsou mi na tom světě věci...“ smála se dívka a ukazovala přitom své řídké a zkažené zuby.

Nacib byl po úmorném dni unaven. Podařilo se mu však

zjistit, proč Mundinho pořád někam chodí s Kapitánem a Doktorem a za zavřenými dveřmi se sešel s Clóvisem. Bylo to k vůli přístavu. Zaslechl útržky hovorů. Podle toho, co říkali, mají přijít inženýři, bagry, vlečné čluny. Ať to bude komukoli proti mysli, budou velké zahraniční lodi vplouvat do ilhéuského přístavu, nakládat kakao a přímo odtud je vyvážet. Komu to ale může být proti mysli? Nezačíná tím náhodou otevřený boj s Bastosovými, s plukovníkem Ramirem? Kapitán chtěl vždycky udávat tón politickému životu v Ilhéusu. Není však farmář, nemá peněz nazbyt. Tím se vysvětluje jeho přátelství s Mundinhem Falcãem i ty vážné události, které jsou na obzoru. Plukovník Ramiro přes své stáří však není člověk, který by složil ruce v klín a vzdal se bez boje. S tímhle nechce mít nic společného. Je přítelem obou stran, Mundinha i plukovníka, Kapitána i Tonika Bastose. Hostinský se nemůže plést do politiky. Z toho může mít jen škodu. To je nebezpečnější než si něco začít s paničkou.

Nebožka farmářova žena a Osmundo neuvidí vlečné čluny a bagry, hloubící vjezd do přístavu. Nedočkali se dnů velkého pokroku, o nichž mluvil Mundinho. Ale takový je už svět, chvíli veselý, chvíli smutný.

Obešel kostel a začal zvolna stoupat po úbočí. Jestlipak se ten Tónico Bastos opravdu s farmářovou ženou vyspal? Nebo to jenom tak říkal, aby na něho udělal dojem? Nhô-Galo tvrdil, že Tónico nestydatě lže. Obvykle s vdanou ženskou nechce nic mít. S holkou, to ano, té je to jedno, kdo jí platí. Dítě štěstěny! A ta jeho elegance, ty jeho prokvetlé vlasy a velmi uvolňující hlas! Jak by Nacib rád, kdyby i po něm ženy toužily a divoce žárlily! Kdyby ho někdo tak bláznivě miloval, jako Lídia, milenka plukovníka Nicodemose, miluje Tonika. Posílá mu psaníčka, vyhlíží ho na ulicích, vzdychá po něm, a on si jí už vůbec nevšimá, protože se mu taková oddanost protiví. Pro něho, jeho jediný pohled, jeho jedině slovo vydává Lídia denně všanc své postavení. Svobodná dívka, ať je čímkoli milenkou, mu neunikne, až na Glórii, a to všichni vědí proč. Že by se však Tónico kdy zapletl s paničkou, o tom není Nacibovi nic známo.

Otočil klíčem v zámku, celý udýchaný, jak šel do kopce.

V pokoji se svítilo. Že by zloděj? Anebo nová služka zapomněla zhasnout?

Potichoučku vkročil dovnitř. Seděla na židli a spala. Dlouhé, rozpuštěné vlasy jí sahaly až na ramena. Když si je umyla a učesala, proměnily se v černý, kadeřavý pramen. Šaty, které měla na sobě, byly roztrhané, ale čisté, jistě to byly ty, jež si přinesla v uzlíku. Díra na sukni odhalovala kus skořicově hnědého stehna. Nádra se jí dmula v rytmu spánku, kolem úst měla úsměv.

„Panečku!“ Nacib se zarazil a nemohl věřit svým očím.

Díval se na ni s bezmocným údivem, jak se pod vrstvou prachu mohla ukrývat taková krása. Buclatá paže jí visela dolů, tmavý obličej se ve spánku usmíval. Jak tam spala na židli, vypadala jako obrázek. Kolik je jí asi let? Tělo máženské, výraz dívčí.

„Božítku, to je něco!“ zašeptal Arab skoro zbožně.

Když se ozval jeho hlas, polekaně se probudila, ale hned se zase usmála a celá místnost jako by se usmívala s ní. Vstala a rukama si upravila roztrhané šaty, jež měla na sobě. Ve tváři se jí zračila pokora a jas, jako by byla ozářena měsíčním světlem.

„Proč sis nelehla, proč jsi nešla spát?“ bylo jediné, nač se Nacib zmohl.

„O tom mladý pán nic neříkal . . .“

„Který mladý pán?“

„Vy . . . Už jsem vyprala a poklidila. Pak jsem čekala, ale přišlo na mne spaní.“

Mluvila zpěvným hlasem člověka ze severovýchodu a voněla hřebíčkem, snad její vlasy, možná její šije.

„Ty umíš doopravdy vařit?“

V jejích vlasech se střídalo světlo i stín, oči měla sklopené, pravou nohou klouzala po podlaze, jako by chtěla vykročit k tanci.

„Ano, pane. Sloužila jsem u jedněch bohatých lidí a ti mě to naučili. Dokonce ráda vařím . . .“ Usmála se a všechno se usmálo s ní, i Nacib, jenž se posadil na židli.

„Jestli skutečně umíš vařit, dojednáme si mzdu. Padesát milreisů měsíčně. Tady platí dvacet, nancjvýš třicet. Bude-li

pro tebe práce těžká, můžeš si vzít někoho k ruce. Stará Filomena nechtěla nikoho, o nikoho nestála. Říkala, že není ještě v posledním tažení, aby potřebovala pomocníka.“

„Já taky nepotřebuju.“

„A co mzda? Co tomu říkáš?“

„Budu spokojena s tím, co mi dáte, mladý pane...“

„Uvidíme, jak dopadne zítra jídlo. V poledne si pošlu kluka... Jím přímo v hostinci. Teď...“

Čekala s úsměvem na rtech. Měsíc si pohrával v jejích vlasech a ona voněla hřebíčkem.

„... teď si jdi lehnout, je už pozdě.“

Odcházela a on se za ní díval. Hleděl na její nohy, na to, jak se pohupuje v chůzi, na ten kousek skořicově hnědého stehna.

„Tak dobrou noc, mladý pane...“ obrátila se ještě.

Pak zmizela v šeru chodby. Nacibovi se zdálo, že šeptá: „Hezký mladý pán...“ Vstal a chtěl ji zavolat. Ale ne, to říkala odpoledne na trhu. Kdyby ji zavolal, mohl by ji vyděsit, ona se tváří tak nevinně, možná že je ještě panna... Všechno má svůj čas. Nacib si svlekl sako, přehodil je přes židli, sundal si košili. Pokoj byl prosycen vůní, vůní hřebíčku. Zítra jí koupí kartounové šaty a pantofle. Dá jí to jako dárek, nestrhne jí to ze mzdy.

Sedl si na postel a rozvazoval si tkaničky. To bylo věcí za jeden den! Co se všechno zběhlo! Oblekl si noční košili. Je to krásná mulatka, ta jeho služka! Ty oči, panebože... A takovou tmavou barvu má on rád. Lehli si, zhasl a usnul. Spal však neklidně, zdálo se mu o farmářově ženě, nahé, jen v černých punčochách, jak leží mrtvá na palubě cizí lodi vplouvající do přístavu. Osmundo prchal v autobusu, Jesufo střílel po Tonikovi, Mundinho Falcão se objevil s farmářovou ženou, jež byla znovu naživu, usmívala se na Naciba a podávala mu ruku. Byla to však farmářova žena se snědou tváří nové služebné. Jenomže Nacib ji nemohl dohonit, protože odešla tančit do kabaretu.

O POHŘBECH A HOSTINÁCH
S VLOŽKOU,
V NÍŽ SE VYPRAVUJE
PŘÍKLADNÁ HISTORKA

Slunce, jež znovu vysvitlo, stálo už vysoko, když Naciba probudil křik dony Armindy.

„Pojďte se podívat na ty dva pohřby, děvče! To stojíte za to!“

„To prosím nejde. Mladý pán ještě nevstal.“

Vyskočil z postele. Copak si může nechat ujít ty pohřby? Z koupelny vyšel už oblečen. Gabriela právě přinesla na stůl kouřící konvice kávy a mléka. Na bělostném ubrusu byl připraven kukuřičný kuskus s kokosovým mlékem, velkým pečeným banánem, batáty, manihot. Stála tázavě ve dveřích kuchyně:

„Musíte mi, mladý pane, říci, co máte rád.“

Se zjihlýma očima polykal kusy kuskusu. Chuť k jídlu jej poutala ke stolu, ale zvědavost ho pobízela ke spěchu, neboť se v té chvíli měl už konat pohřeb. Ten kuskus byl božský a ty plátky pečeného banánu skvostné. Těžko se mu vstávalo od stolu. Gabriela si podvázala vlasy mašlí, musí to být pěkné, kousnout jí do té její tmavé šije. Nacib odkvapil k hostinci. Cestou ho doprovázel hlas Gabriely, jež si prozpěvovala:

*Tam nechod, dráhý můj,
je svah tam, kam teď jdeš,
uklouzneš, upadneš
a růžový keř polámeš!*

Na náměstí se objevil Osmundův pohřební průvod, přicházející z nábrežního bulváru.

„Není tam ani tolik lidí, aby mohli nést rakev...“ poznal kdosi.

To byla svatá pravda. Těžko si představit pohřeb, kde by bylo méně lidí. Jenom Osmundovi nejbližší přátelé se ho odvážili doprovodit na poslední cestě ilhéuskými ulicemi, neboť tento doprovod na hřbitov si bylo možno vykládat jako

urážku plukovníka Jesuína a celé společnosti. Ari Santos, Kapitán, Nhô-Galo, jeden redaktor „Ilhéuského deníku“ a několik dalších střídavě neslo rakev.

Nebožtík neměl v Ilhéusu příbuzné, ale během několika měsíců, které tam strávil, navázal tento milý, společenský člověk hojně styky. Chodil na plesy klubu Pokrok, na schůze spolku Ruie Barbosy, na rodinné oslavy, do hospod a kaba-retů. Na hřbitov však putoval jako nějaký ubožák, bez věnců a slz. Jeden obchodník dostal telegram od Osmundova otce, s nímž byl v obchodním spojení, a na jeho žádost obstaral všechno, co bylo k pohřbu třeba. Zároveň mu Osmundův otec oznámil, že přijede nejbližší lodí. Obchodník objednal rakev a hrob, zjednal několik mužů v přístavu, aby odnesli máry v případě, že by se nenašel žádný Osmundův přítel, ale zdálo se mu zbytečné utrácet peníze za věnce a květiny.

Nacib nebyl s Osmundem v důvěrných stycích. Zubař byl pravidelným hostem v kavárně Chic, ale někdy se zastavil i v hostinci. Chodil tam na sklenku, skoro vždy s Arim Santosem nebo s profesorem Josuem. Přitom se recitovaly sonety, četly ukázky z prózy, diskutovalo o literatuře. Arab si k nim občas přisedl, poslouchal úryvky črt i verše o ženách. Všem ostatním i jemu připadal zubař jako hodný chlapec. Říkalo se o něm, že rozumí svému řemeslu, a okruh jeho pacientů rostl. Když teď viděl ubohý pohřeb, při němž postrádal lidi i květiny, když viděl holou rakev, bylo mu smutno. Je to přece jenom nespravedlnost, špatná vizitka pro město. Kam se poděli ti, kdo chválili jeho básnické nadání, pacienti, kteří si pochvalovali, jak pěkně umí trhat zuby, jeho kolegové ze spolku Ruie Barbosy, přátelé z klubu Pokrok, partneři z hostince? Báli se, že by se to dozvěděl plukovník Jesuíno, že by o tom klevetily staré panny, že by si to město vykládalo jako projev solidarity s Osmundem.

Jakýsi kluk, jenž přiběhl k pohřebnímu průvodu, rozdával letáky, v nichž se doporučovala návštěva kina, kde poprvé vystoupí „slavný indický kouzelník, kníže Sandra, největší iluzionista století, fakír a hypnotizér, který slavil úspěchy po celé Evropě, a jeho spanilá partnerka Madame Anabela, jasnovidka a telepatka“. Jeden z letáků odvál vítr na rakev.

Osmundo nepozná Anabelu, nerozmnoží zástup jejích obdivovatelů, nebude se svými známými soupeřit o její tělo.

Průvod se ubíral kolem kostela. Nacib se k němu připojil. Až na hřbitov nepůjde, nemůže na dlouho odejít z hostince, večer se koná hostina autobusové společnosti. Doprovodí ho však aspoň jeden dva bloky, to pokládal za svou povinnost.

Pak se průvod bral Dlážděnou ulicí. Či to byl nápad? Nejkratší cesta vede ulicí plukovníka Adamiho. Proč chodit kolem domu, kde leží mrtvola farmářovy ženy? To si jistě vymyslel Kapitán. Z jednoho okna se tam dívala Glória v županu přehozeném přes noční košili a rakev prošla pod jejími řadry zahalenými do průsvitného batistu.

U dveří Enochova gymnasia, v nichž se zvědavě tísnily děti, vystřídal profesor Josué Nhô-Gala u már. V oknech bylo plno lidí, kteří si šeptali. Před domem příbuzných paní farmářové stálo několik lidí v černém. Osmundova rakev s žalostným doprovodem se zvolna sunula vpřed. Kolemjdoucí smekali. Z jednoho okna v domě smutku kdosi vykřikl:

„To jste nemohli jít jinudy? Nestačí, že uvrhl tu chudinku do neštěstí?“

Z náměstí u hlavního chrámu se Nacib vrátil. Cestou se zaskočil poklonit nebožčině památce. Rakev nebyla ještě zavřena, v pokoji byly svíce, květiny a několik věnců. Plakalo tam několik žen. Pro Osmunda neplakal nikdo.

„Musíme chvíli počkat, až pohřbí jeho,“ vysvětlil jeden příbuzný.

Majitel domu, manžel sestřenic paní farmářové, se procházel po chodbě a dával najevo svou nelibost. Takhle mu na jednu zkomplikovat život! Rakev s jejím tělem nemůže být vynášena z Jesuínova nebo zubařova domu, to by se nehodilo. Jeho žena byla jedinou příbuznou paní farmářové ve městě, ostatní bydleli v Olivençe. Co tedy zbývalo než přenést tělo do jeho domu a tam bdít u rakve. A on patří k přátelům plukovníka Jesuína a dokonce s ním i obchoduje!

„Něco tak trapného . . .“ podotkl.

Nacib pohlédl na nebožčin obličej, na její zavřené oči, jasnou tvář, rozpuštěné uhlazené vlasy, na její hezké nohy.

Odvrátil zrak, teď nebyla chvíle vhodná k tomu, aby se díval paní farmářové na nohy.

Do místnosti vkročil Doktor. Chvilí postál před mrtvolou a pak řekl Nacibovi, aby to všichni slyšeli:

„Měla v žilách krev Ávilových. Osudovou krev, krev Ofensiu.“ Pak ztlumil hlas. „Byla to ale moje příbuzná.“

K úžasu celé ulice, tísňící se ve dveřích i oknech, objevila se tam Malvina s kyticí květů, natrhaných doma na zahradě. Co pohledává ta svobodná dívka, studentka, farmářova dcerka, u rakve vdané paní, zavražděné pro cizoložství? Nebyly ani přítelkyně! Lidé na to pohlíželi káravými zraky a po straně si šuškali. Malvina se usmála na Doktora, položila kyticí k rakvi, pomodlila se a odešla se vztyčenou hlavou, jak přišla. Nacib byl z toho celý pryč.

„Ta Melkova dcera má ale odvahu!“

„Chodí s Josuem.“

Nacib ji provázel očima, líbilo se mu její gesto. Nevěděl, co mu od rána je, probudil se v podivné náladě, měl soucit s Osmundem a farmářovou ženou, rozčilovalo ho, že tak málo lidí přišlo na zubařův pohřeb a že si majitel domu, v němž byla rakev zavražděné, tolik stěžuje. Pak tam přišel páter Basílio, tiskl přítomným ruce a říkal, že svítí slunce a že je po deštích.

Posléze se dal průvod na cestu. Byl sice větší než Osmundův, ale přece jen žalostný. Za nářků rodiny, která přijela z Olivency, odříkával páter Basílio modlitby a majitel domu pocítoval úlevu.

Nacib se vrátil do hostince. Proč nevynesli rakev najednou, proč nepohřbili oba dva současně do jednoho hrobu? Tak to přece měli udělat! Zatracený život, plný pokrytectví v tomto necitelném městě, kde platí jen peníze!

„Pane Nacibe, ta služka je ale fešanda! To je něco!“ řekl mu svým mdlým hlasem Chico Zevloun.

„Dej mi pokoj!“ Nacibovi bylo smutno.

Později se dozvěděl, že rakev s farmářovou ženou dorazila na hřbitov ve chvíli, kdy odtamtud odcházela hrstka Osmundových věrných. Bylo to skoro v téže chvíli, kdy se plukovník Jesuíno Mendonça v doprovodu dr. Maurícia Cairese hlásil

u vyšetřujícího soudce. Později se advokát objevil v hostinci, kde žádal výhradně minerálku:

„Včera jsem to u Amância přehnal! Měl tam prvotřídní portugalské víno . . .“

Nacib se vzdálil, nechtěl o včerejší hostině ani slyšet. Šel se zeptat sester Dos Reisových, jak pokračují přípravy k večeři. Obě byly ještě vzrušeny tou dvojnásobnou vraždou.

„Včera ráno byla ta nešťastnice v kostele,“ vykládala Quinquina a pokřičovala se.

„Než jste přišel k nám, byly jsme s ní na mši,“ doplnila ji Flórinka.

„Něco takového! . . . Proto se nežením.“

Zavedly ho do kuchyně, kde Jucundina a její dcery byly v jednom kole. „S večeří si starost nedělejte, všechno jde jako po másle.“

„Abych nezapomněl — schnal jsem kuchařku!“

„Výborně! A je šikovná?“

„Kuskus dělat umí. Jestli taky vařit, to se ukáže za chvíli, až budu obědvat.“

„Pečivo už tedy chtít nebudete?“

„Ještě pár dní . . .“

„To já kvůli jesličkám . . . Máme na nich ještě moc práce.“

Když ruch v hostinci utichl, poslal Chika Zevlouna na oběd.

„Až se budeš vracet, přines jídlo mně.“

V poledne bylo v hostinci liduprázdno. Nacib zjišťoval obrat, počítal tržbu i vydání. První po obědě se jako vždy objevil Tonico Bastos. K dobrému zažívání si dával míchat kofalku s žaludečním likérem. Toho dne hovořili o pohřbech. Potom Tonico vypravoval, co se zběhlo večer po Arabově odchodu v kabaretu. Plukovník Ribeirinho se tak opil, že ho museli domů skoro odvléci. Na schodech se třikrát pozvracel a zamazal si celé šaty.

„Je do té tanečnice celý pryč . . .“

„A co Mundinho Falcão?“

„Ten brzo odešel. Ujistil mě, že s ní nic nemá, že mám tedy volné pole. A já samozřejmě . . .“

„Vy jste toho samozřejmě využil . . .“

„. . . a šel jsem na věc.“

„A co ona?“

„No, zájem má. Ale dokud nepolapí Ribeirinha, bude ze sebe dělat putičku. Už jsem to všechno prokouk.“

„A co manžel?“

„Ten je pro plukovníka. Už o Ribeirinhovi všechno ví. A se mnou nechce nic mft. To, že se ta jeho žena směje na Ribeirinha, tiskne se k němu při tanci, drží mu hlavu, když zvrací, to tomu holomkovi nepřipadá nijak divné. Ale stačí, abych se přiblížil já, a hned mi hází klacky pod nohy. Je to jen obyčejný pasák!“

„Bojí se, abyste ho nepřipravil o kšeft.“

„Já? Já se spokojím se zbytky. Jen ať Ribeirinho platí, mně stačí, když jí dá občas volno . . . O manžela si starostí nedělám. Už teď jistě ví, že jsem syn politického vůdce tohoto kraje a že si mě musí předcházet.“

Vtom přišel Chico Zevloun s obědem. Nacib poodstoupil od pultu, uvázal si ubrousek ke krku a posadil se k jednomu stolu.

„Tak teď se podíváme, co ta kuchařka . . .“

„Ta nová?“ Tónico se zvědavě přiblížil.

„Jakživ jsem neviděl tak hezkou mulatku!“ převaloval Chico Zevloun líně na jazyku svá slova.

„A to jste mě balamutil, že je to nějaká ježibaba, vy Arabe jeden nestydatá! Takhle se lze přáteli do očí?“

Nacib odklopil pokličku a přendal si jídlo na talíř.

„Oh!“ zvolal, když mu pod nosem zavoněly slepičí drůbky, pečeně, rýže, fazole a smažený banán.

Tónico vyzvídal u Chika Zevlouna:

„Je doopravdy hezká?“

„To bych řekl . . .“

Pak se Tónico sklonil nad talířem.

„A neumí vařit, co? Vy Turku jeden prolhaná . . . Člověku se až sliny v ústech sbíhají . . .“

Nacib ho vybídl:

„Je toho pro dva. Tu máte.“

Mlsoun otevřel láhev piva a postavil ji na stůl.

„Co dělá teď?“ zeptal se Nacib Chika.

„Sáhodlouze si vykládají s mámou. Hovoří o spiritismu.“

Totíž: maminka hovoří a ona jenom poslouchá a směje se. Když se směje, pane Tónico, člověku se div nezatočí hlava.“

„Och!“ zvolal znova Nacib po prvním soustu. „Nebeská mana, pane Tónico! Tentokrát jsem díky bohu neprohloupil.“

„Ani u stolu, ani v posteli, že? Vy Turku jeden . . .“

Nacib se dosyta najedl a po Tónikově odchodu se jako vždy každý den natáhl do lehátka za hostincem ve stínu stromů. Vzal do ruky bahijské noviny staré skoro týden a zapálil si doutník. Rukou si spokojeně kroutil knír. Smutek, který ho přepadl ráno při pohřbu, byl ten tam. Později zajde k strýci do obchodu a přinese odtamtud kuchařce laciné šaty a trepky. A domluví se s ní, aby mu pekla slané pečivo a cukroví pro hostince. To si nemyslel, že ta zaprášená a otrhaná vnitrozemka bude umět tak vařit . . . a že se pod tím prachem najde tolik půvabů, tolik svůdného. Blaženě usnul. Mořský váněk mu čechral knír.

Hodiny ještě neodbějely pět a v berním úřadě neskončila pracovní doba, když se do hostince přičítal rozčilený Nhô-Galo s výtiskem „Ilhéuského deníku“ v ruce. Nacib mu nalil vermut a chystal se, že mu bude povídat o nové kuchařce, avšak host svým huhňavým hlasem spustil:

„Už je to tu!“

„Co?“

„Tohle jsou dnešní noviny. Zrovna vyšly. Přečtete si to . . .“

Na první stránce byl dlouhý článek vysázený půlťučně. Titulek se táhl přes čtyři sloupce: ZANEDBANOST PŘÍSTAVU VOLÁ DO NEBE. Byl to prudký útok proti městskému úřadu, proti Alfredu Bastosovi, „poslanci, jež si zvolil ilhéuský lid, aby hájil posvátné zájmy kraje kakaa“, ale který těchto zájmů nedbá a jehož tenký hlásek je slyšet jen tehdy, když svým „velmi dobře!“ a „znamenitě!“ podporuje opatření vlády, útok proti starostovi, přítelškovu plukovníka Ramira, „prasprostému darmošlapovi, jenž se snižuje k bezpříkladnému patolízalství vůči svému pánovi, bonzovi“, útok, jímž byli vládnoucí politikové obviňováni, že zanedbali ilhéuský přístav. Záminkou k napsání článku bylo to, že předešlého dne najela Ita na mělčinu. „Nejvážnější a nejpalčivější ilhéuský problém, problém, na němž závisí po-

krok kraje — jeho bohatství a civilizace, anebo zaostalost a bída — problém ilhéuského přístavu neboli svrchovaně důležitý problém přímo vývozu kakaa“ neexistuje pro ty, kdo „využili zvláštní situace a zmocnili se vedoucích míst“. Otřesná obžaloba končila pak zřejmou narážkou na Mundinha Falcãa, když se připomínalo, že existují lidé s vyvinutým smyslem pro občanské povinnosti, kteří vzhledem k trestuhodnému nezájmu místních úřadů jsou ochotni vzít problém do svých rukou a vyřešit jej. Lid, ten slavný a nebojácný ilhéuský lid s tak vznešenými tradicemi, bude umět soudit, trestat a odměňovat!“

„Hochu . . . Jde do tuhého . . .“

„To napsal Doktor.“

„Spíš to vypadá na Ezequiela.“

„Ba ne, byl to Doktor. To vím určitě. Doktor Ezequiel byl včera v kabaretu a byl namol opilý. To ale vyvolá zmatek . . .“

„Kdyby jenom zmatek! Vy jste optimista. Všechno bude vzhůru nohama!“

„Jen aby to nezačalo dnes tady u nás v hostinci.“

„Pročpak?“

„Protože se dnes koná ta večere autobusové společnosti, to už jste zapomněl? Přijdou všichni: starosta, Mundinho, plukovník Amâncio, Tónico, Doktor, Kapitán, Manuel Od Jaguárů i sám plukovník Ramiro Bastos říkal, že možná přijde.“

„Plukovník Ramiro? Ten přece už večer nevychází.“

„Říkal, že přijde. On je nezmar a po tomhleto přijde určitě, však uvidíte. Večere může skončit rvačkou . . .“

Nhó-Galo si mnul ruce:

„To bude junda . . .“ Pak se vrátil do úřadu. Takový hostinský musí být zadobře se všemi a nesmí se nechat vtáhnout do politiky.

Přišli číšníci, které přijal na výpomoc při večeri, a hned začali upravovat sál a spojovat stoly. Takřka v téže chvíli si soudce s balíkem knih v podpaží sedl venku k Joãu Fulgênciovi a Josuovi. Obdivovali Glórii v okně, jen soudce dívka pobuřovala. João Fulgêncio s ním nesouhlasil a jenom se smál:

„Glória, milý doktore, to je společenská potřeba! Na rad-

nici by ji měli pokládat za veřejné zařízení stejně jako spolek Ruie Barbosy, kapelu 13. května nebo chudobinec. Glória plní důležitou funkci ve společnosti. Svou pouhou přítomností v okně, tím, že se občas objeví na ulici, pozvedá úroveň jedné z nejzávažnějších stránek života ve městě: jeho sexuálního života. Vychovává mladé muže k obdivu krásy a zpřimuje sny mužů, jejichž manželky jsou v našem městě bohužel většinou ošklivé, i jejich manželské povinnosti, které by jinak představovaly nesnesitelné utrpení.“

Soudce s tím shovívavě souhlasil:

„Krásná obhajoba, můj drahý, hodná autora i svého předmětu. Ale mezi námi, není to přímo hřích, že tolik ženského masa patří jedinému muži? A to ještě takovému hubenému zakrslíkovi . . . Kdyby aspoň nebyla celý den takhle na očích . . .“

„A co vy si myslíte? Že s ní nikdo jiný nespí? Omyl, milý pane soudce, omyl . . .“

„Nepovídejte, João! Kdo by se odvážil?“

„Většina mužských, ctihodný pane. Spí se svými manželkami a přitom myslí na Glórii. Spí vlastně s ní.“

„No jo, milý pane João Fulgêncio, to jsem si mohl hned myslet, že to bude nějaký paradox . . .“

„Buď jak buď, je ta ženská pokušení samo,“ prohlásil Josué. „Div že člověka těma svýma očima nepropálí . . .“

Nějaký příchozí vzrušeně mával výtiskem „Ilhéuského deníku“.

„Už jste to viděli?“

João Fulgêncio a Josué to už četli. Soudce popadl noviny a nasadil si brýle. I u jiných stolů se o tom hovořilo.

„Co tomu říkáte?“

„Politický boj se přiostruje . . .“

„Na té dnešní večeri to bude asi veselé.“

Josué pořád ještě hovořil o Glórii:

„To se divím, že si nikdo netroufne něco si s ní začít. To je mi divné.“

Profesor Josué byl v Ilhéusu krátce, přivedl si jej Enoch, když se otevřelo gymnasium. Přestože se okamžitě přizpůsobil, navštěvoval papírnickví Vzor a Vesuv, objevoval se

v kabaretech, řečnil na slavnostech, večerel v nevěstincích, neznal dosud mnoho příhod, jež se ve městě udály. Proto mu João Fulgêncio, zatímco ostatní debatovali o článku v deníku, vyložil, co se krátce před jeho, Josuovým příchodem do města zběhlo mezi plukovníkem Coriolanem a Tonikem Bastosem. To bylo v době, kdy plukovník zařídil Glórii dům.

VAROVNÁ EPIZODA

Sotva si plukovník přivedl Glórii a k pohoršení starých panen ji ubytoval ve městě — vypravoval João Fulgêncio, živá kronika ilhéuských událostí a historek — ve svém nejlepší domě, kde před odstěhováním do Bahie bydlela jeho rodina, začal notář Tónico Bastos, manžel žárlivé ženy a otec dvou hezkých dětí, muž tak elegantní, že v neděli nosil i vestu, místní donchuán a mazlíček plukovníka Bastose, dělat na mulatku oči.

Nebude se opakovat idylická láska Juky Viany a Chiquinhy? Jestlipak už Josué slyšel o té dávné historce? Vypravovali mu její zpola komické, zpola smutné podrobnosti? Spíše smutné než komické, poněvadž ilhéuský humor je trochu šibeniční. V tomto případě nechodili na procházku po pláži, nevodili se za ruku po přístavním molu ani se Tónico ještě neodvážil vklouznout v noci do Glóriiných dveří. Začal k ní však chodit často odpoledne, nosil jí bonbóny, které nakoupil u Naciba v hostinci, poptal se jí na zdraví, i zda něco nepotřebuje. Medová slovíčka doprovázel nvyými pohledy. Dál však mistr Tónico nepokročil.

Plukovníka Coriolana poutalo k rodině Bastosových tradiční přátelství. Ramiro Bastos byl kmotrem jednoho jeho syna, byli politickými souvěrci, stále se spolu stýkali. Toho využíval Tónico k tomu, aby své náramně tlusté a náramně žárlivé manželce doně Olze zdůvodnil, proč vždy po obědě chodí na návštěvu do toho vykřičeného domu. Musí tam přece chodit, když je s plukovníkem spjat pevnými pouty přátelství

a politických zájmů. Doně Olze se prudce dmula kyprá ňadra, když mu výhružně řikala :

„Když tam musíš chodit, Tónico, když tě o to plukovník žádá, tak si tam pro mne za mne chod. Ale to si pamatuj! Jestli se něco dovím, jestli se já něco dovím . . .“

„Tak když mi, Olgo, nevěříš, raději tam nepůjdu. Jenomže já to Coriolanovi slíbil . . .“

Ten Tónico mluví, jako když medu ukrajuje, jak říkal Kapitán. Pro donu Olgu nebylo řádnějšího manžela na světě. Myslela si chudinka, že ho pronásledují všechny ženské ve městě, holky, svobodné dívky, vdané paní, všechno bez výjimky samé děvky. A jenom proto, aby snad neupadl v pokušení, držela ho zkrátka. Kdyby tak věděla . . .

Takto si trpělivostí a bonbóny „chystal Tónico postel“, jak se šušovalo v papírnickví i v hostinci. Ale než se stalo, co by se muselo stát, dozvěděl se o těchto návštěvách, bonbónech a toužebných pohledech plukovník Coriolano. Znenadání se jednou v polovině týdne objevil v Ilhéusu a zamířil přímo do Tonikova domu, v němž bylo i notářství. Zrovna tam bylo plno lidí.

Tónico Bastos, člověk neobyčejně srdečný a přívětivý, uvítal přítele hlučnými projevy radosti a poklepáváním na rameno. Coriolano si to nechat líbit, přijal nabízenou židli, sedl si, a švihaje jezdeckým bičíkem do zablácených holínek, řekl nijak nezvýšeným hlasem :

„Milý Tónico, tak jsem se doslechl, že se nějak točíš kolem mé chráněnky. Já si velice vážím tvého přátelství, milý Tónico. Pamatuji tě jako malého kluka. Proto jsem ti přišel dát radu, přátelskou radu : už tam nechod. Já si moc vážil i Juky Viany, byl to přece syn nebožtíka Viany, s kterým jsem se něco nahrál pokeru, a znal jsem Juku taky od malička, a vzpomínáš si, jak to s ním dopadlo? Trapně, a to měl chudák z toho, že lezl jinému za ženskou . . .“

V notářství se rozhostilo stísnné ticho. Potom se Tónico pokusil zajíkávě bránit :

„Ale pane plukovníku . . .“

Coriolano, pohrávaje si s bičíkem, stále stejným tónem pokračoval :

„Ty jsi hezoun a elegán, ženské se na tebe jen lepi, nemáš o ně nouzi. Já jsem ale už starý a sešlý, s mou ženou, chudákem, už nic není, mám jenom Glórii. Ta dívka se mi líbí a chci ji jenom pro sebe. Platit ženskou někomu jinému, na to já nejsem.“

Usmál se na Tonika Bastose:

„Jsem tvůj přítel, a proto tě varuju. Přestaň tam už chodit.“

Notáf byl bledý jako stěna, v místnosti vládlo hrobové ticho. Přítomní se dívali jeden na druhého. Manuel Od jaguárů, který si tam přišel pro nějaký doklad, říkal pak, že cítil „mrtvolný pach“, a on měl dobrý nos, vždyť v době bojů sprovodil ze světa pěkných pár lidí. Tonico se začal vymlouvat; jsou to prý drby jeho i Coriolanových nepřátel. Chodil ke Glórii pouze proto, aby nabídl své služby plukovníkově chráňence, kterou každý jenom pořád uráží. Titůž lidé, kteří Coriolana odsuzovali, že si ji nastěhoval na náměstí sv. Šebestiána do domu, kde dříve bydlela jeho rodina, kteří se k dívce obraceli zády a odplivovali si, když šla kolem, titůž lidé nyní kují pikle. On chtěl jenom veřejně prokázat plukovníkovi svou úctu a přátelství. S dívkou nic neměl, ani mít nechtěl. Ten Tonico mluví, jako když medu ukrájí.

„Že jsi s ní nic neměl, to vím. Kdybys byl měl, nehovořil bych tady s tebou takhle, ale jinak. Jestli jsi s ní ale nic mít nechtěl, za to bych ruku do ohně nevložil. Pouhým chtěním nikoho neubude ani se tím parohy nenasadit. . . Ale nejlíp bude, když se jako ti druzí budeš k dívce obracet zády. To mi bude nejmilejší. A teď, když jsem tě varoval, nebudeme o tom dál mluvit.“

Ihned se rozhovořil o obchodních záležitostech, jako by nic předtím nebyl řekl. Pak zašel do bytu, pozdravil donu Olgu, štípal děti do tváří. Tonico Bastos přestal Glóriinou ulicí vůbec chodit. Dívka byla od té doby ještě melancholičtější a opuštěnější. Město tu historiku dlouho přetřásalo. „Postel spadla dřív, než si do ní lehl,“ říkali. „A spadla s pořádným rachotem,“ dodávali ti nemilosrdní a nelítostní ilhéuští občané. Výstraha plukovníka Coriolana nebyla určena jenom Tonikovi: i mnoho jiných mužů si muselo nechat zajít chuť,

jež se za vlahých nocí proměňovala ve vzrušené sny, živé obrazem Glóriina poprsí v okně a úsměvem, který se jí od očí rozléval k ústům, „úsměvem zvlhlým touhou“, jak to výstižně vyjádřil ve svých verších sám Josué. A jestli tím někdo získal, říkal na závěr João Fulgêncio, byly to ty staré ošklivé manželky, neboť — jak už to formuloval před soudcem — Glória byla veřejné zařízení, společenská potřeba, pozvedající na vyšší úroveň sexuální život města Ilhéusu, v kterém přes ten rozhlášený a nepopíratelný pokrok bylo ještě tolik feudálních prvků . . .

EPIZODA KONČÍ, PŘISTUPUJE SE K HOSTINĚ

Přes Nacibovu zvědavost i obavu proběhla večere autobusové společnosti v naprostém klidu a pořádku. Již před sedmou hodinou, když se vzdálili poslední hosté, kteří přišli na aperitiv, otáčel se Rus Jakub kolem Naciba, mnul si ruce a zubil se. I on četl články v novinách, i on se bál, jak dopadne hostina. Lidé v Ilhéusu jsou popudliví. . . Jeho společník Moacir Estrêla čekal v garáži na příjezd autobusu s hosty z Itabuny, deseti lidmi, mezi nimiž byl i starosta a soudce. A teď ten zpropadený článek, vnášející svár, nedůvěru a rozkol mezi jejich hosty!

„O tom se bude ještě hodně mluvit.“

Kapitán, jenž přišel dřív, aby si zahrál svou obvyklou partii trikrátu, sdělil důvěrně Nacibovi, že ten článek je teprve začátek celé řady článků. A nezůstane jenom u článků, Ilhéus bude prožívat historické dny. Doktor s prsty od inkoustu a s ješitostí v očích pobyl v hostinci jen krátce, poněvadž je prý svrchovaně zaneprázdněn. Tonico Bastos už do hostince nepřišel, proslýchalo se, že si ho k sobě v naléhavé záležitosti přivolal plukovník Ramiro.

První přišli hosté z Itabuny. Pochvalovali si, že cesta autobusem trvala jen půl druhé hodiny, ačkoliv na silnicích bylo ještě dost mokro. Se shovívavou zvědavostí si prohlíželi ulice,

domy, kostel, hostinec Vesuv, zásobu nápojů, divadelní a filmový sál Ilhéus, a docházeli k závěru, že v Itabuně je všechno lepší. V Ilhéusu nejsou takové kostely jako u nich, ani tak pěkné kino, domy se s itabunskými novostavbami nedají ani měřit, v hostincích není takový výběr nápojů, noční lokály nejsou tak navštěvovány. Rivalita mezi oběma nejdůležitějšími městy kakaové oblasti začínala tehdy nabývat vážných rozměrů. Itabunští hovořili o nesmírném pokroku, o úžasném rozvoji svého města, které ještě před několika lety bylo pouhým ilhéuským okresem, vesnicí známou pod jménem Tabocas. Debatovali s Kapitánem, mluvili o problému ilhéuského přístavu. Četné rodiny šly do kina na první vystoupení kouzelníka Sandry, nahlížely do rušného hostince, ukazovaly si významné osobnosti, které se tam shromáždily kolem velkého stolu ve tvaru T. Jakub a Moacir vítali hosty. Za všeobecné zvědavosti vstoupil Mundinho Falcão s Clóvisem Costou a hned šel pozdravit Itabuňany, neboť mezi nimi bylo několik zákazníků. Plukovník Amâncio Leal, který přišel s Manuelem Od jaguárů, vypravoval, že Jesuíno se svolením soudu odjel na svou farmu, kde bude čekat na zahájení procesu. Plukovník Ribeirinho nespouštěl oči z vchodu do kina v naději, že tam uvidí vstupovat Anabelu. Hovor se stočil k obecným námětům, mluvilo se o pohřbech, o vraždě, ke které došlo den předtím, o obchodních záležitostech, o skončení dešťů, o tom, jak asi dopadne sklizeň, o Knížeti Sandrovi a Anabele. Každý se pečlivě vystříhal jakékoliv zmínky o problému přístavu a o článku v „Ilhéuském deníku“. Jako by se všichni báli rozpoutat válku, nikdo na sebe nechtěl vzít takovou odpovědnost.

Když kolem osmé měli zasednout ke stolu, někdo u dveří oznámil:

„Jde sem plukovník Ramiro s Tonikem.“

Amâncio Leal mu šel v ústrety. Nacib se polekal, hrozilo napětí, smích zněl nepřirozeně. Pod kabáty rozeznával hostinský obrysy revolverů. K Mundinhu Falcãoovi, jenž mluvil s Joãem Fulgênciem, přistoupil Kapitán. Na druhé straně náměstí bylo vidět profesora Josua v Malvininých dveřích. Plukovník Ramiro Bastos vstoupil do místnosti znaveným krokem

a opíraje se o hůl jednoho po druhém pozdravil. Když stanul před Clóvisem Costou, stiskl mu ruku a řekl:

„Co časopis, Clóvisi? Vzkvétá?“

„Jde to, pane plukovníku.“

Pak se chvíli zdržel u skupinky, kterou tvořil Mundinho, João Fulgêncio a Kapitán. Chtěl vědět o Mundinhově cestě, huboval Joãa Fulgência, že k němu už dlouho nezašel, vtipkoval s Kapitánem. Nacib nevycházel z údivu. Jistě se stařec hryže, a přesto nedává nic najevo. Dívá se na své odpůrce, kteří se chystali do boje proti jeho moci a chtěli ho svrhnout z jeho úřadu, jako na nerozumné a nijak nebezpečné děti. Posadili ho do čela mezi oba starosty, hned vedle seděl Mundinho mezi soudci. Pak začali roznášet jídlo, které připravily sestry Dos Reisovy.

Zpočátku nebyl nikdo ve své kůži. Jedli, pili, povídali si, smáli se, ale přesto bylo u stolu cítit neklid, jako by se čekalo, že se něco strhne. Plukovník Ramiro Bastos se jídla ani nedotkl, jenom okusil víno. Jeho drobná očka klouzala z jednoho hodovníka na druhého. Zakalila se, když utkvěla na Clóvisu Costovi, na Kapitánovi, na Mundinhovi. Z ničeho nic se zeptal, proč nepřišel Doktor, a vyslovil politování nad jeho nepřítomností. Ponenáhlu se napětí uvolňovalo a nálada lepšíla. Vypravovaly se anekdoty, líčily Anabeliny tance, vychvalovalo se kuchařské umění sester Dos Reisových.

Nakonec došlo na projevy. Rus Jakub a Moacir již požádali dr. Ezequiela Prada, aby promluvil jménem autobusového podniku, jenž hostinu vystrojil. Advokát se tedy zvedl, měl už dost v hlavě, ale přesto se mu jazyk nepletl, neboť čím víc pil, tím lépe řečnil. Amâncio Leal pošeptal v té chvíli cosi dr. Mauríciu Cairesovi, bezpochyby ho upozorňoval, aby byl ve střehu. Kdyby Ezequiel, jehož politická loajalita vůči plukovníku Ramirovi po posledních volbách vzbuzovala pochybnosti, začal vykládat něco o problému přístavu, měl by Maurício na tento výpad odpovědět. Avšak dr. Ezequiel, jenž byl toho dne dobře disponován, zvolil si za hlavní téma přátelství Ilhéusu a Itabuny, dvou bratrských měst v oblasti kaka, spjatých nyní i novou autobusovou společností, oním „velkolepým podnikem“ dvou iniciativních mužů, jakými

jsou Jakub, „jenž přišel z ledových sibiřských stepí, aby přispíval k rozvoji této části Brazílie“ — Jakubovi, jenž se ve skutečnosti narodil v kyjevském ghettu, zjihly při této větě oči — a Moacir, „člověk, který se vypracoval vlastním přičiněním a jehož poctivá práce může sloužit za příklad“ — Moacir přitom skromně sklopil hlavu, zatímco kolem burácel potlesk. V další části řeči hýřil slovy „civilizace“ a „pokrok“ a předváděl kraji, jenž je předurčen „rychle dosáhnout nejvyšších vrcholů kultury“, velkou budoucnost.

Poté rozvleklým a nekonečným proslovem pozdravil ilhéuský starosta lid Itabuny, který je na hostině tak dobře zastoupen. Itabunský starosta, plukovník Aristóteles Pires, poděkoval docela krátce a zamyšleně přitom pozoroval přítomné. Potom povstal dr. Maurício a spustil stavidla výmluvnosti. Vyšperkoval svou řeč biblickými citáty a závěrem připil na zdraví „toho ctnostného občana Ilhéusu, jemuž náš kraj za tolik vděčí, muže vynikajících vlastností, znamenité hlavy města i příkladné rodiny, vůdce a přítele, plukovníka Ramira Bastose“. Všichni si připili a Mundinho si s plukovníkem přitukl. Sotva dr. Maurício usedl, vstal Kapitán s číši v ruce. I on chce pronést přípitek, řekl, využívaje této oslavy, která znamená další mezník na cestě kraje k pokroku. Přípitek muži, který přišel z velkých měst na jihu, aby v tomto kraji uplatnil své bohatství a svou mimořádnou energii, svůj státnický rozhled, svoje vlastenectví. Muži, jemuž Ilhéus a Itabuna už za tolik vděčí a jehož jméno je anonymně spjato s autobusovou společností, jakož i se vším, co v posledních letech podnikl ilhéuský lid — Raimundu Mendesu Falcãovi. Na jeho zdraví pozvedá číši. Teď bylo na plukovníkovi, aby si přitukl s vývozcem. Jak později někteří svědkové vypravovali, během celého Kapitánova proslavu držel Amâncio Leal ruku na pažbičce bambitky.

Nic se však nestalo. Všichni si jenom uvědomili, že se Mundinho toho dne postavil do čela opozice a že vypukl boj. Ne už boj jako dříve, v době dobývání půdy. Nyní o vítězství nerozhodovaly opakovačky a léčky, vypálená notářství a padělané záznamy. João Fulgêncio to vystihl, když řekl soudci: „Místo střílení proslavy . . . Tak je to lepsiť.“

Soudce však byl skeptický:

„Ono to stejně skončí kulkami, uvidíte.“

Hned poté plukovník Ramiro Bastos v Tonikově doprovodu odešel. Ostatní se rozptýlili ke stolům v hostinci a popíjeli dále. Několik jich odešlo do zadní místnosti hrát poker, někteří se odebrali do kabaretu. Nacib chodil od skupinky ke skupince, pobízěl číšníky, nápoje tekly proudem. Do tohoto zmatku mu poslíček přinesl vzkaz od Risolety. Chtěla, aby určitě v noci přišel, že ho bude čekat v Bataclanu. Podepsala se: „Tvoje kočička Risoleta.“ Arab se spokojeně usmál. U pokladny ležel balíček pro Gabrielu — kartounové šaty a pantofle.

Když skončilo představení v kině, hostů přibýlo. Nacib nevěděl, kde mu hlava stojí. Hovor se nyní točil hlavně kolem článku. Tu a tam se sice někdo zmínil o vraždě a návštěvníci kina vychvalovali kouzelníka, ale hlavním námětem skoro u všech stolů byl článek v „Ilhéuském deníku“. Dlouho do noci bylo v hostinci rušno, a teprve po půlnoci uzavřel Nacib pokladnu a zamířil do kabaretu. Tam u jednoho stolu, kde seděl Ribeirinho, Ezequiel a několik dalších, žádala Anabela, aby jí napsali do alba, jak se jim líbila. Nhô-Galo romanticky napsal: „Tys, ó tanečnice, vtělením pravého umění.“ Dr. Ezequiel, jenž měl už notně v hlavě, připojil chvějící se rukou: „Kéž bych se stal gigolem tohoto umění.“ Kníže Sandra kouřil z dlouhé cigaretové špičky, která vypadala jako ze slonoviny. Ribeirinho ho důvěrně popleskával po zádech a líčil mu, jak velkolepá je jeho farma.

Risoleta Naciba čekala. Odtáhla ho do kouta a vylíčila mu, co ji potkalo: od rána stůně, dostala zase tu svou starou nemoc, která se jí už tolik natrápila, a musela zavolat doktora. A je bez peněz, nemá ani na léky. Nemá koho požádat o půjčku, skoro nikoho nezná. Proto se obrací na něho, on byl tuhle v noci na ni tak hodný . . . Arab jí podal bankovku, něco zabručel, ona ho pohládila po vlasech.

„Za dva za tři dny budu zdravá a zavolám tě . . .“

Pak spěšně odběhla. Je opravdu nemocná, nebo je to jenom trik, aby z něho vytáhla peníze a mohla je utratit s nějakým studentem nebo obchodním cestujícím, kterého

pozve na večeři a na víno? Nacib byl podrážděn, doufal, že s ní stráví noc, že v jejím náručí zapomene na den, který byl tak smutný ve chvíli pohřbu a náročný a vzrušený při hostině a politických intrikách. Den, který by člověka od-
dělal. A nakonec tohle zklamání! Držel v ruce balíček pro Gabrielu. Světla zhasla a objevila se tanečnice zahalená pery. Plukovník Ribeirinho zavolal číšníka a objednal šampaňské.

GABRIELINA NOC

Vstoupil do pokoje a zul se. Velkou část dne byl na nohou. Co se naběhal od stolu ke stolu! Proto se také těšil, že si sundá boty, punčochy, rozhybe prsty, udělá bos několik kroků a obuje si staré, pohodlné pantofle. V hlavě se mu mísily různé pocity a obrazy. Anabela má už své číslo za sebou, sedí jistě u stolu s Ribeirinhem a popíjí šampaňské. Tonic Bastos se dnes večer ani neukázal. A co Kntže? Jmenuje se Eduardo da Silva a na jeho návštěvce stojí: Umělec. Leda cynik! Pochlebuje farmáři, vhání ženu do jeho náručí, obchoduje s jejím tělem. Nacib pokrčil rameny. Možná že to je jenom nějaký ubožák, Anabela třeba pro něho nic neznamená, je to jenom náhodné pracovní spojení. Takové je jeho zaměstnání, jeho živobytí, vypadá to, že zažil už mnoho hladu. Hanebné živobytí, o tom není pochyby, ale které živobytí je jiné? Proč ho soudit a odsuzovat? Kdo ví, zda není slušnější než ti Osmundovi přátelé, Osmundovi společníci z hostince, literárních dýchánek, plesů v klubu Pokrok, debat o ženách, vesměs počestní občané, kteří však přesto nedokázali doprovodit přítelovo tělo na jeho poslední cestě? . . . Správný chlap je Kapitán, je chudý, nemá jiné prostředky než ty, které si vydělá jako daňový výběrčí, nevlastní kakaovníkové plantáže, a přesto neslevuje ze svých názorů a je odhodlán kdekomu čelit. Ač nenáležel k Osmundovým důvěrným přátelům, šel na jeho pohřeb a pomáhal nést máry. A co ten jeho proslov na hostině, kdy za přítomnosti plu-

kovníka Ramira Bastose vmetl všem do tváře Mundinhovo jméno!

Při vzpomínce na večeři se Nacib zachvěl. Mohlo to skončit přestřelkou. Ještě štěstí, že to dopadlo tak pokojně! Je to však teprve začátek, jak prohlásil sám Kapitán. Mundinho vládne penězi, požívá vážnosti v Riu, má přátele ve federální vládě, není to nějaký hejpoček jako dnešní vůdce opozice dr. Honorato, starý shrbený lékař, který je zavázán Ramirovi za to, že zaopatřil jeho dětem místo. Mundinho strhne na svou stranu hodně lidí, vnese rozkol mezi farmáře, kteří disponují hlasy voličů, bude dělat své divy. Podaří-li se mu, jak slíbil, sehnat inženýry a bagry, aby dali do pořádku přístav, dokáže zmocnit se vlády v Ilhéusu a vyhodit Bastosovy ze sedla. Stařec je už stejně vyřízen a Alfredo se drží ve sněmovně jenom proto, že je jeho syn; je to dobrý dětský lékař, ale nic víc. Pokud jde o Tonika . . . ten není na politiku, na to, aby přikazoval a zakazoval, mnil a měnil. Leda jde-li o ženské. Ani se dnes v noci neukázal v kabaretu. Jistě proto, aby nebyl zatažen do debat o článku, neumí se totiž přít. Nacib zavrtěl hlavou. On jako přítel jedné i druhé strany, Kapitána i Tonika, Amância Leala i Doktora, se všemi pije, hraje, baví se, chodí do nevěstinců. Od nich pocházejí peníze, které vydělává. A teď jsou rozdělení a každý stojí v jiném táboře. Jenom v jedné věci jsou všichni zajedno — v tom, že nevěrná žena zaslouží smrt. Ani sám Kapitán nehájil nebožku paní farmářovou. Ba ani její bratranec, v jehož domě byla mrtvola vystavena. Co tam u čerta pohledávala dcera plukovníka Melka Tavarese, po které toužebně vzdychá Josué, mlčelivá krasavice s pohledem roztěkaným, jako by se v něm skrývalo nějaké tajemství, nějaká záhada? Když ji jednou João Fulgêncio viděl v hostinci, jak si ještě s několika kamarádkami kupuje čokoládu, poznamenal:

„Ta dívka je jiná než ty druhé, má charakter.“

Proč jiná? Co chtěl João Fulgêncio, člověk tak vzdělaný, říci tím slovem „charakter“? Ať tím mnil cokoli, pravda je, že přišla k rakvi a položila k ní květiny. Její otec byl zatím navštívit Jesuína, „byl ho pozdravit“, jak sám řekl Nacibovi na „trhu otroků“. Co tedy ta mladá dívka, studentka, ještě

svoboda, chtěla u rakve mrtvé farmářky? Všude je rozvrat — otec na jedné straně, dcera na druhé. Svět je složitý, čert aby mu rozuměl, vymyká se jeho chápání, on je přece jen obyčejný hostinský, proč tedy na to všechno myslet? Jeho starostí je vydělat si peníze, aby si jednou mohl koupit kakao-vníkovou plantáž. S pomocí boží si ji koupí. Pak se snad bude moci podívat Malvině do očí a pokusit se odkrýt její tajemství. Nebo si aspoň zařídit dům pro milenku, jako je Glória.

Měl žízeň, šel se tedy do kuchyně napít vody ze džbánu. Zahlédl tam balíček se šaty a trepkami, které přinesl od strýce z krámu. Zaváhal. Nejlépe by bylo odevzdat jej druhého dne. Nebo ho položit ke dveřím u pokojíka, aby ho služka našla, až se probudí. Zrovna jako o vánocích . . . Usmál se a vzal balíček do ruky. V kuchyni se s chutí nalokal vody; při večeři, když pomáhal obsluhovat hosty, vypil totiž spoustu vína.

Měsíc na obloze zaléval svými paprsky dvorek, kde rostly papaje a guayavy. Dveře od služčiny pokojíku byly otevřeny. Možná že kvůli horku. Když u něho sloužila Filomena, bývaly zamčeny. Stařena se totiž bála, aby jí zloději neuloupili její bohatství — obrázky svatých. Měsíční svit pronikal až do pokojíku. Nacib vstoupil dovnitř, nechá balíček u postele. Ta se ráno vyleká! A příští noc snad . . .

Snažil se rozkoukat v temnotě. Na postel dopadal pruh měsíčního světla a ozařoval část dívčiny nohy. Nacib, již vzrušen, zbystřil zrak. Doufal, že stráví noc v Risoletině náručí. S touto jistotou šel do kabaretu a již předem se těšil na její umění v lásce — umění velkoměstské prostitutky. Svou touhu však neukojil. A teď viděl Gabrielino tmavé tělo a její odkrytou nohu. Pod záplatovanou příkrývkou, leda byle přehozenou přes roztrhané kombiné, rozeznával obrysy břicha a ňader. Jedno ňadro bylo poodkryto a Nacib se do něho vpíjel svými zraky. A ta omamná vůně hřebíčku!

Gabriela se ve spaní pohnula. Arab překročil práh. Natáhl k ní ruku, ale neodvážil se dotknout spícího těla. Proč se unáhlovat? Co kdyby se dala do křiku, ztropila povyk a odešla? Pak by zůstal bez kuchařky a jinou takovou by nikdy nenašel. Nejlépe nechat balíček u postele. Ráno se doma zdrží

děle, zvolna si získá její důvěru a nakonec se bude moci dívky zmocnit.

Ruka se mu skoro chvěla, když balíček odkládal. Vtom se Gabriela probudila. Otevřela oči a chtěla něco říci, když tu si všimla, jak nad ní stojí Nacib a pozoruje ji. Rukou mimoděk sáhla po příkrývce, ale místo aby se přikryla, buď z úleku, nebo úmyslně ji shrnula na zem. Nadzvedla se, sedla si na postel a bázlivě se usmívala. Ani se nesnažila přikrýt svůj prs, na nějž padalo měsíční světlo.

„Přinesl jsem ti dáreček,“ vykotal ze sebe Nacib. „Chtěl jsem ti ho položit k posteli. Teprve teď jsem se vrátil domů . . .“

Gabriela se usmívala. Strachem, nebo aby mu dodala odvahy? Obojí bylo možné. Vypadala ještě jako dítě, nebylo jí vůbec divné, že jí jsou vidět stehna i ňadra, jako by neměla tušení o jistých věcech, jako by byla nevinna sama. Vzala balíček Nacibovi z rukou a řekla:

„Děkuji vám, mladý pane, zaplať vám to pámbůh.“

Rozvázala provázek. Nacib na ní mohl oči nechat. Pak s úsměvem šaty rozprostřela a pohladila je.

„Hezké . . .“

Podívala se na laciné trepky. Nacib prudce oddychoval.

„Vy jste, mladý pane, tak hodný . . .“

Nacibovi se touhou dmula hrud a svíralo se mu hrdlo. Dělal se mu mžitky před očima a omamovala ho vůně hřebíčku. Ona nadzvedla šaty, aby si je mohla lépe prohlédnout, a znova se objevila její nevinná nahota.

„Hezké . . . Zůstala jsem dlouho vzhůru a čekala na vás, abyste mi řekl, co mám zítra vařit. Ale dlouho jste nešel, a tak jsem si šla lehnout . . .“

„Měl jsem moc práce.“ Slova se mu jen s námahou drala na jazyk.

„Chudáčku . . . A nejste unaven?“

Složila šaty a dala trepky na zem.

„Podej mi ty šaty, pověsím ti je na hřebík.“

Dotkl se Gabrieliny ruky a dívka se zasmála.

„Tak studená ruka . . .“

Nacib se už neovládl, sevřel jí zápěstí a druhou rukou se

zmocnil jejího prsu, zalitého měsíčním světlem. Ona ho přivinula k sobě.

„Hezký mladý pane . . .“

Pokojík byl prosycen vůní hřebíčku. Z Gabrielina těla sálal žár, který Naciba ovanul a rozpálil. Na postel dopadal měsíční svit. Mezi polibky sténal Gabrielin hlas:

„Hezký mladý pane . . .“

ČÁST DRUHÁ

RADOSTI A STRASTI DÍVKY Z LIDU NA ILHÉUSKÝCH ULICÍCH, JEJÍ CESTA OD KUCHYNĚ AŽ K OLTÁŘI (OLTÁŘ VLASTNĚ PRO PŘEKÁŽKY NÁBOŽENSKÉHO RÁZU ANI NEBYL), V DOBĚ, KDY JE PENĚZ JAKO ŽELEZ A MĚNÍ SE ŽIVOT: KONAJÍ SE SVATBY A DOCHÁZÍ K ROZVODŮM, OŽÝVAJÍ SE MILOSTNĚ VZDECHY A VZNIKAJÍ HÁDKY ZE ŽÁRLIVOSTI, KUJÍ SE POLITICKÉ ZRADY A POŘADAJÍ LITERÁRNÍ PŘEDNÁŠKY, CHYSTAJÍ SE ATENTÁTY A NÁSLEDUJÍ ÚTĚKY, VYPUKAJÍ POŽÁRY V REDAKCI, VRCHOLÍ VOLEBNÍ BOJ, KONČÍ SAMOTA, PŘICHÁZEJÍ ZÁPASNÍCI A JEDEN ŠÉFKUCHAR, NASTÁVÁ VEDRO A OSLAVUJE SE KONEC ROKU, DÍVKY SE OBLÉKAJÍ ZA PASTÝŘKY A PŘIJÍŽDÍ CIRKUSOVÁ ŠMÍRA, ZAČÍNÁ POSVÍCENÍ A VYNOŘUJÍ SE POTAPĚČI, KAŽDOU LODÍ PŘIJÍŽDĚJÍ ŽENY, NAPOSLEDY SI ZASTŘÍLEJÍ JAGUNÇOVÉ, V PŘÍSTAVU ZAKOTVÍ VELKÉ NÁKLADNÍ LODI A JE PŘEKONÁN JEDEN ZÁKON, ROZKVETE KVĚT A ZATŘPYTÍ SE HVĚZDA

ANEB

MULATKA GABRIELA

KAPITOLA TŘETÍ

Tajemství MALVINY

(jíž kynula velká budoucnost, ale jež byla
vězněna ve své zahradě)

„Morálka upadá, pozorujeme mravní zvlčilost,
odkudsi přicházejí dobrodruzi . . .“

(Z proslovu dr. Maurícia Cairese)

UKOLÉBAVKA MALVINĚ

*Spi, dívko dřímající,
sen krásný nech si zdát.
Na loži sladce spící,
v snách budeš vyplouvat.*

*Jsem jata na zahradě
a přikována květy.
Ach, pomoc! Utopí mě snad,
zabijí jako kat!
A donutí se vdát,
pohrbí mě v domě těžkých vrat,
v kuchyni budu pobíhat,
pokoje zametat,
na klavír tukávat,
při mši se zpovídat!
Ach, do svatby mě chtějí hnát,
v posteli obtěžkat!*

*Na loži, sladce snící,
v snách budeš vyplouvat.*

*Můj choť by byl můj pán,
všechno by chtěl mi přikázat,
přikázat, jak se obléci,
i voňavku mi vybírat,
přikázat, cože si mám přát,
i kdy mám chodit spát,
přikázat mému tělu žít
i duši mé svůj rozkaz dát.
Já měla bych jen právo štkát,*

on právo být můj kat.

*Na loži, sladce spící,
v snách budeš vyplouvat.*

*Ach, pomoc, odvedte mě pryč,
chci chotě k milování,
nechci ho k uctívání!
Ať je to chlapec chudý snad
anebo ať je přebohat,
ošklivý, mulat, krasavec,
jen ať mě odtud odvede!
Nechci být otrokyní zde!
Ach, pomoc, odvedte mě pryč!*

*Na loži, sladce spící,
v snách budeš vyplouvat.*

*Vypluji do světa,
sama či majíc doprovod,
s požehnaním či prokleta,
vypluji do dalekých vod.
Vypluji za muže se vdát,
ó, vypluji,
vypluji muže milovat,
ó, vypluji,
vypluji někomu se dát
a říci: navždy miluji!*

*Spí, dívko dítmající,
v snách budeš vyplouvat.*

GABRIELA S KVĚTEM

Na ilhéuských náměstích rozkvétaly květiny — záhony růží, chryzantémy, jiřiny, kopretiny a sedmikrásky. Jejich okvětní lístky se na trávníku rozvířaly s přesností radničních hodin a rudě třísnily zeleň trávy. V místech u Malhada, uprostřed hvozdu, ve vlhkých lesích na pahorcích Unhão a Conquista se rozvíjely kouzelné orchideje. Avšak vůně, která se vznášela a převládala ve městě, nelinula se ze sadů, lesů, ze zahradních květin ani z divoce rostoucích orchidejí. Vanula ze skladů, kde se pytlovalo kakao, z nábřeží a budov vývozních firem, byla to vůně suchých kakaových plodů, tak silná, že opájela příchozí, tak všední, že ji Ilhéuští už ani nevnímali. Vznášela se nad městem, nad řekou i nad mořem.

Na plantážích dozrávaly kakaové plody, krajina hrála celou škálou žluti, nazlátlý byl i vzduch. Blížila se doba sklizně. Tak bohatou úrodu nikdo nepamatoval.

Gabriela rovnala cukroví na ohromný podnos. Na jiný, ještě větší, kladla jednotlivé chody oběda. Malý Tuísa kouřil oharek cigarety a čekal, až jí bude moci povídat o tom, co pochytil v hostinci, o drobných denních událostech, jaké ji budou obzvláště zajímat: o tom, že Mundinho Falcão má deset párů bot, o fotbalových zápasech na pláži, o krádeži v obchodě se střížním zbožím, o ohlášeném brzkém příjezdu „Grandcirkusu Balkán“ se slonem a žirafou, velbloudem, lvy a tygry. Zprávám o cirkusu Gabriela pozorně naslouchala a smála se.

„Přijede určitě?“

„Už jsou vylepeny plakáty.“

„Jednou byl cirkus u nás doma. Šla jsem se podívat s tetou. Měli tam muže, který polykal oheň.“

Tuísa si hned dělal plány: až cirkus přijede, bude doprová-

zet klauna, který bude na oslíku objíždět město. To klauni dělali, kdykoli cirkus rozbil stan na prostranství u stánku s rybami. Jako vždy se klaun zeptá:

„Co je to klaun?“

A drobotina bude odpovídat:

„Veliký pán . . .“

Klaun pak Tuískovi namaluje vápnem znamení na čele a on se dostane na večerní představení zadarmo. Pokud nebude pomáhat cirkusákům při úklidu manéže a nestane se tak nepostradatelným a všem důvěrně známým. V takových chvílích nechá stát i svou bedničku, v níž má krémy a kartáče na čištění bot.

„Jeden cirkus mě chtěl vzít s sebou. Zavolal si mě principál . . .“

„Jako tenťáka?“

Tuísca se div neurazil.

„Kdepak! Jako artistu.“

„A co bys tam byl dělal?“

Černý obličejíček se rozzářil:

„Byl bych vystupoval s opicemi. A taky tancoval . . . Nešel jsem jenom kvůli mamince . . .“ Černoška Raimunda byla totiž celá zkrivená revmatismem a nemohla už pracovat jako pradelna, takže byla odkázaná na své dva syny, z nichž jeden, Filó, byl šoférem autobusu a druhý, Tuísca, dělal, co se kde naskytlo.

„A ty dovedeš tancovat?“

„Jéje! Chcete to vidět?“

Hned se dal do tancování. Měl rytmus v krvi, nohy samy dělaly kroky, tělo se pružně prohýbalo, ruce tleskaly do taktu. Gabriela se chvíli dívala, ale poněvadž byla zrovna taková jako on, dlouho to nevydržela. Nechala podnosy a hrnce, slané pečivo i cukroví a vykasala si sukni. Oba dva, černoušek i mulatka, tančili pak na dvorku, do něhož se opíralo slunce. Nic jiného pro ni neexistovalo. Po chvíli Tuísca ustal a jenom bubnoval do prázdného překlopeného kotlíku. Gabriela se točila, sukni jí poletovala, všelijak mávala rukama, její tělo jako by se chtělo rozpoltit a zase spojit, prohýbala se v bocích, kolem úst měla úsměv.

„Ježšmarjá, ty podnosy . . .“

Chvatně je urovnali, tác s cukrovím položili na podnos se sláným pečivem a to všechno pak na hlavu Tuískovi, jenž se s pohvizdováním dal na cestu. Gabriela ještě podupávala nohou do taktu, tanec, to bylo její potěšení. Vtom však zaslechla, že v kuchyni něco syčí, a honem tam běžela.

Když uslyšela, že se vedle Chico Zevloun vrací domů, byla už hotova. Uchopila nádobu s obědem, obula si trepky a šla donést Nacibovi jídlo a pomoci mu, než se číšník vrátí. Ještě však zašla na dvorek utrhnout ze záhonu růži a vetkla si ji do vlasů. Cítila přitom, jak ji sametové lístky něžně hladí po tváři.

Tu růži jí poradil švec Felipe, anarchista, který si nebral servítek před ústa a rád hřmál proti páterům, ale když hovořil s dámou, měl vybrané chování jako španělský šlechtic. „To je to nejkrásnější, co může dívka nosit,“ řekl jí. „V Seville mají všechna ‚muchachas‘ rudý květ ve vlasech . . .“

Už tolik let přístipkařil v Ilhéusu a ještě občas užil španělského slova. Dříve chodil do hostince jen jednou za čas. Měl moc práce, opravoval sedla a postroje, dělal jezdecké bičky, podrážel boty a střevíce, ve volných chvílích čítal brožury s rudou obálkou a debatoval v papírnictví Vzor. Chodil vlastně do hostince jenom v neděli zahrát si triktrak a dámu. Byl to obávaný soupeř. Teď však tam byl denně před obědem na aperitiv. Při Gabrielině příchodu zvedl Španěl hlavu, na níž se vzpurně ježily šedivé vlasy, a vycenil své běloskvoucí zuby, za něž by se nemusel stydět ani mladík:

„Hola hej, buďte pozdravena.“

A luskal prsty, jako by napodoboval kastančty.

I jiní, kteří dosud zavítali do hostince jen náhodně, stali se tam teď denními hosty. Vesuv prožíval neobyčejný rozkvět. Zvěst o Gabrielině chutném cukroví a sláném pečivu se hned v prvních dnech roznesla mezi ty, kdo propadli nečestí aperitivu, odlákala hosty přístavním krémám a poplašila Plínia Araçu, majitele hostince U zlaté kapky. Nhô-Galo, Tonico Bastos a Kapitán jeden po druhém ochutnávali Nacibův oběd a vynášeli jídlo do nebes. Gabrieliny zadělávané fazole, ztracená vejce v banánových listech, pikantní masové kned-

líčky byly opěvovány prózou i veršem. Profesor Josué na ně složil čtyřverší, v kterém se rýmovalo vařit a dařit, pekáč a se-káč. Jednou si Gabrielu vypůjčil Mundinho Falcão, když doma pořádá večeři na počest jednoho svého přítele, senátora za stát Alagoas, jehož loď nakrátko zastavila v Ilhéusu.

Do Vesuvu se chodilo na aperitiv, na poker, na pikantní fazole, na slané bochánky z tresčího masa, vzbuzující chuť k pití. Počet hostů rostl, jedni přiváděli druhé. Všichni sem byli přiváběni zvěstmi o neobyčejné chutnosti Gabrielina jídla. Mnozí se tu teď zdržovali trochu déle než obvykle a odcházeli na oběd až později. To se dělo od chvíle, kdy Gabriela začala nosit Nacibovi do hostince oběd.

Její příchod způsobil vždy hotové pozdvižení. Vplula do místnosti tanečním krokem, se sklopenýma očima a s úsměvem na rtech, kterým nakazila hned všechny přítomné. Pozdravila a prošla mezi stoly přímo k pultu, kam položila nádobu s jídlem. Dříve tam bývalo v tu dobu skoro liduprázdno, jen tu a tam se nějaký opozdilec chvatně chystal domů. Ponenáhlu však hosté prodlužovali chvílku věnovanou aperitivu, řídili se ne podle hodin, ale podle Gabrielina příchodu, dopřjeli, až když se objevila Gabriela.

„Přines mi střík, Mlsoune!“

„Sem dvakrát vermut . . .“

„Rozdáme si to ještě jednou?“ Kostky zachrastily v koženém kalíšku a skutálely se na stůl. „Tři králové na jeden vrh . . .“

Gabriela pomáhala obsluhovat, aby se mohl Nacib co nejrychleji najíst a jídlo mu nevystydlo a neztratilo chuť. Pobíhala v trepkách po betonové podlaze, vlasy podvázané stužkou, obličej nenalíčený, pohupujíc se v bocích jako při tanci. Když chodila mezi stoly, ten jí složil poklonu, tamten na ni zase hleděl s touhou v očích, Doktor jí poplácal po ruce a říkal jí „ty moje holčičko“. Ona se na všechny usmívala, a ne být těch mocných boků a toho vykrucování, vypadala jako děcko. V celém hostinci vládlo vzrušení, jako by se Gabrielinou přítomností to prostředí stalo přívětivějším a intimnějším.

Nacib ji od pultu sledoval, jak se objevuje na náměstí s růží vetknutou ve vlasech. Mhouřil přitom oči blahem — hrnec chutného jídla! V tu chvíli byl už vyhladovělý a musel se

držet, aby se nepustil do cukroví, pirožek a koláčů určených pro hosty. A jakmile Gabriela přijde, skoro každý si ještě ob-jedná něco k pití a tím stoupne obrat. A byl to ostatně krásný pohled, když takhle za bílého dne přicházela. Vzpomínal přitom na uplynulou noc a představoval si noc příští.

Za pultem jí štípál, lechtal pod sukní a sahal jí na ňadra. Gabriela dusila smích, dělalo jí to dobře.

Vtom ji však volal Kapitán :

„Pojďte se podívat, jak to hraju, milá žačko . . .“

Říkal jí s rádoby otcovským přídechem „žačko“ od oka-mžiku, kdy se jí v téměř prázdném hostinci pokoušel zasvětit do tajů triktraku. Ona se však smála a vrtěla hlavou, protože se prý kromě „černého Petra“ nedokáže naučit žádné hře. On ji však přivoloval, aby se dívala na poslední tahy těch uměle prodlužovaných partií, při nichž každý vrh trval věč-nost.

„Pojďte sem, ať mám štěstí . . .“

Někdy se štěstí klonilo na stranu Nhô-Gala, ševce Felipa nebo Doktora.

„Děkuji ti, ty moje holčičko, kéž ti pánbůh nadělí ještě víc krásy,“ pleskal jí Doktor jemně po ruce.

„Ještě víc krásy? To už ani nejde!“ namítl Kapitán, ten-tokrát už bez otcovského tónu.

Nhô-Galo ani nemukl a jenom na ní mohl oči nechat. Švec Felipe pěl chvály na růži v jejích vlasech :

„Ach, když mi bylo dvacet . . .“

Vymáhal na Josuovi sonet na tu růži, na ty vlasy, na její zelené oči. Josué však vysvětloval, že sonet je málo a že napíše ódu nebo baladu.

Ani se nenadáli a hodiny odbýjely půl jedné. Hosté o překot odcházeli. Na stole nechávali tučné spropitné, které shraboval Mlsoun svýma špinavýma, chtivýma rukama. Kdyby nebylo tak pozdě, ani by ještě nešli. Hostinec se vyliďňoval, Nacib usedal k jídlu. Gabriela ho obsluhovala, pořád se točila kolem stolu, otvírala láhev piva a nalávala je do sklenky. Celá zářila, když po jídlu řihl — „tak se lépe tráví“, vysvětloval — a pochvaloval si, jak si pochutnal. Pak odnesla nádobí, vrátil se Chico Zevloun a na oběd šel zase Mlsoun. Na dvorku za

hostincem, stíněném stromy a s výhledem na náměstí, postavila Gabriela lehátko, řekla „Na shledanou, pane Nacibe“ a vzdálila se. Arab si zapálil doutník, vzal do ruky týden staré bahijské noviny a díval se, jak dívka tanečním krokem, kolébajíc se jako námořník, mizí za kostelem. Ve vlasech už neměla květ. Nacib jej našel na lehátku. Spadl tam náhodou, když se dívka sehnula, nebo ho tam schválně položila? Rudá růže, která voněla hřebíčkem, která voněla Gabrielou.

O OČEKÁVANÉM NEŽÁDOUCÍM HOSTU

V povznesené náladě objevili se Kapitán a Doktor jednou v hostinci s mužem, jemuž bylo něco přes třicet, měl přívětivý výraz a sportovní zevnějšek. Ještě než ho představili, domyslíl si Nacib, že to je inženýr. Konečně je zde, ten tak očekávaný člověk, o němž bylo hodně sporů . . .

„Dr. Rômulo Vieira, inženýr z ministerstva dopravy.“

„Těší mě, pane inženýre. K službám . . .“

„Potěšení na mé straně.“

Stál tam, s opáleným obličejem, téměř dohola ostříhanou hlavou, s malou jizvou na čele, a pevně tiskl Nacibovu ruku. Doktor zářil, jako by přivedl nějakého svého slavného příbuzného nebo nějakou nevšední krasavici. Kapitán vtipkoval:

„Co tenhle Arab všechno zvládne! Otravuje nás pančovanými nápoji, okrádá nás při pokeru, zná nás jako své boty.“

„To neříkejte, Kapitáne! Co si pan inženýr pomyslí?“

„Ba ne, je to dobrý kamarád,“ opravil se Kapitán. „Správný chlap.“

Inženýr se poněkud nuceně usmíval a nedůvěřivě se rozhlížel po náměstí a ulicích, po hostinci, kinu a okolních domech, v nichž se objevovali zvědavci. Sedli si k jednomu stolku na chodníku. V protějším okně se mihla Glória, ještě celá mokrá od ranní koupele, s neučesanými vlasy, v nedbalkách.

Jakmile spatřila neznámého muže, spočinula na něm pohledem a pak se odběhla upravit.

„To je ženská, co?“ a Kapitán mu vyložil případ osamělé Glórie.

Nacib sám je obsluhoval. Na talíři přinesl kousky ledu, protože pivo nebylo ještě vychlazené. Konečně tedy přijel ten inženýr! „Ilhéuský deník“ oznámil předešlého dne na první straně palcovými titulky, že má dnes přijet lodí Bahijské společnosti. Čímž, jak zpráva stroze dodávala, „přejde smích hlupáky a škodolibce, ty falešné proroky, kteří ve svém nevlastenectví popírali nejenom příjezd inženýra, nýbrž vůbec jeho existenci na ministerstvu . . . Zítřek jim zacpe ústa a srazí hřebínek.“ Inženýr jel přes Bahii a toho dne ráno přibyl do Ilhéusu.

Ta zpráva v novinách byla ostrá a hemžila se výpady proti odpůrcům. Bylo však nepopíratelné, že si dal inženýr na čas, neboť už přes čtvrt roku se oznamovalo, že bude v Ilhéusu co nevidět. Jednou — Nacib se na ten den dobře pamatoval, protože tehdy přišel o Filomenu a objevil Gabrielu — přijel Mundinho Falcão Itou, a aby dokázal svůj vliv, halasně rozhlášoval, že se bude zkoumat a řešit problém vjezdu do přístavu. Prvním krokem k tomu bude právě očekávaný příjezd inženýra z ministerstva. To byla pro město senzace, přinejmenším stejně ohromující jako zločin plukovníka Jesuína Mendoncy. Tím se datoval počátek politické kampaně před volbami na počátku příštího roku — kampaně, v níž se Mundinho Falcão postavil do čela opozice, aby na svou stranu strhl část voličů. „Ilhéuský deník“ napadl městský úřad, zaútočil na plukovníka Ramira Bastose, neodpustil si ostré nářázky na vládu státu Bahia. Doktor napsal řadu článků, potupných pamfletů, v nichž inženýry přirovnával k Damoklovu meči visícímu Bastosovým nad hlavou.

Ve své kanceláři — v domě, jehož přízemí bylo plné pytlů kakaa — jednal Mundinho Falcão s farmáři, ale nejenom už o obchodních záležitostech, prodeji úrody a platebních podmínkách. Nyní s nimi debatoval též o politice, navrhoval koalici, ohlašoval své plány, s jistotou mluvil o svém volebním vítězství. Plukovníci tím byli oslněni. Bastosové vládli v Ilhéusu

už přes dvacet let a těšili se podpoře všech vlád státu Bahie. Mundinho však hleděl výše, opíral se o Rio, o federální vládu. Copak přes odpor vlády státu Bahie neprosadil, aby přijel inženýr prozkoumat problém vjezdu do přístavu pokládáný dosud za neřešitelný, copak nezaručil, že jej v krátké době vyřeší?

V řadách nového vůdce stanul i plukovník Ribeirinho, jenž se dosud politického života neúčastnil. Nikdy mu nezáleželo na volebních hlasech jeho lidí a beze všeho je dával Ramiru Bastosovi. Teď však s nadšením cestoval po vnitrozemí, aby si pohovořil s jinými farmáři a ovlivnil maloroľníky. Kdosi tvrdil, že se toto politické spojenectví zrodilo v posteli u Anabely, tanečnice, kterou si přivezl do Ilhéusu vývozce a jež tam opustila svého partnera, kouzelníka a iluzionistu, aby mohla tančit výlučně pro plukovníka. „Jenom pro něho, to sotva,“ pomyslel si Nacib. Tanečnice zachovávala totiž příkladnou politickou neutralitu, a když plukovník putoval po městech a vskách, spala s Tonikem Bastosem. A oběma byla nevěrná, když si ji zavolal Mundinho Falcão, jenž měl rád změnu. Na jeho pomoc spoléhala Anabela v případě, že by ji v tomto děsivém kraji, kde vládly tak surové zvyky, stihla nějaká pohroma.

I jiní farmáři, zvláště mladší, jejichž závazky k plukovníku Ramiru Bastosovi byly novějšího data a kteří neměli ruce potřísněné prolitou krví, souhlasili s Mundinhem Falcãem, když rozbíral a řešil problémy a potřeby Ilhéusu: budování silnic, investice části důchodu do vnitrozemských okresů, jako byly Água Preta, Pirangi, Rio do Braço, Cachoeira do Sul, a nátlak na Angličany, aby už dokončili lokálku z Ilhéusu do Itapiry, jejíž stavba trvala věčnost.

„Náměstí a sadů máme už dost . . . Teď potřebujeme silnice.“

Byli nadšeni zvláště tím, že vyhloubený a opravený přístav bude schopen přijímat velké lodi a že vývoz bude možno provádět přímo. Tím vzroste důchod Ilhéusu a stane se z něho skutečně velkoměsto. Ještě pár dní a už mezi nimi bude inženýr . . .

Avšak čas plynul, týden po týdnu, měsíc za měsícem, a in-

ženýr nikde. Nadšení farmářů ochablo, jenom Ribeirinho se nedal zvíkat, debatoval v hostincích, sliboval a vyhrožoval. Týdeník Bastosových „Hlas jihu“ se už ptal, co je s tím „přízrakem inženýra, tím výmyslem ctizádostivých a zlovolných přivandrovalců, kteří uplatňují svůj vliv pouze v hospodských debatách“. I sám Kapitán, duše celého toho hnutí, jen těžko dokázal zakrýt svou nervozitu, rozčiloval se při triktraku a prohrával.

Přestože mu to přátelé i synové rozmlouvali, podnikl plukovník Ramiro Bastos cestu, v jeho věku jistě nebezpečnou, do Bahie. Za týden se vítězoslavně vrátil a hned si sezval souvěrce k sobě domů.

Amâncio Leal pak kdekomu svým jemným hlasem vykládal, jak guvernér státu ujistil plukovníka Ramira, že ministerstvo nejmenovalo žádného inženýra, aby prozkoumal ilhéuský přístav. Tento problém je neřešitelný, už se jím důkladně zabýval ministr dopravy v bahijské vládě. Nic se s tím nedá dělat a bylo by zbytečné pokoušet se to vyřešit. Jediným řešením je vystavět nový přístav v Malhadu, stranou dnešního přístavu. Toto ohromné dílo si vyžádá mnohaletých příprav, než bude vůbec možno pomýšlet na jeho započetí. Záleží na tom, kolik miliónů bude k dispozici, a na spolupráci federálních, bahijských i ilhéuských úřadů. Přípravy tak velkolepého projektu trvají dlouho, jinak to ani nejde. Musí být prováděny všestranně, uváženě a jsou obtížné. Ale už se s nimi začalo. Ilhéuský lid musí mít trpělivost . . .

„Hlas jihu“ informoval o budoucím přístavu v článku veleblbčím guvernéra a plukovníka Ramira. Pokud jde o inženýra, napsal „uvázl navždy někde na mělčině . . .“ Na Ramirův podnět dal pak starosta zřídit další park na náměstí vedle nové budovy Brazilské banky.

Kdykoli potkal Kapitána nebo Doktora, neodpustil si Amâncio Leal uštěpačnou otázku:

„A kdypak přijede inženýr?“

Doktor odsekl:

„Kdo se směje naposled, ten se směje nejlépe.“

A Kapitán dodával:

„Ono vás neubude, když trochu počkáte.“

„Ale jak dlouho?“

Nakonec se společně napili a Amâncio si nechal zaplatit útratu.

„Až přijede inženýr, začnu platit já.“

Takhle chtěl vtipkovat i s Ribeirinhem, jenže ten se rozkatil a začal křičet na celý hostinec:

„Já nejsem žádný skrblík. Chcete se vsadit? Tak se tedy vsadme, ale opravdu o peníze. Vsadím se o deset tisíc, že inženýr přijede.“

„O deset tisíc? To já vsadím dvacet proti vašim deseti, že do roka nepřijede. Nebo chcete víc?“ zeptal se Amâncio jemným hlasem a se zlomyslným pohledem.

Nacib a João Fulgêncio byli svědky.

Kapitán naléhal na Mundinha, aby se vypravil do Ria a intervenoval u ministra. Vývozce se však zdráhal. Zrovna teď, kdy začala sklizeň, nemůže jen tak všeho nechat a vydat se na cestu, která je ostatně úplně zbytečná, protože inženýr určitě přijede, jenom byrokratické průtahy oddalují jeho příjezd. Neřekl mu, jaké jsou skutečné potíže, a nesvědčil se mu ani s tím, jak se polekal, když mu jeden přítel napsal, že ministr na protest bahijského guvernéra svůj slib zrušil. Mundinho proto k vyřešení případu nasadil všechny páky, s výjimkou vlastní rodiny. Psal jeden dopis za druhým, odeslal spoustu telegramů, žádal a sliboval. Jeden jeho přítel konferoval o tom s prezidentem republiky. Rozhodující význam pro vyřešení případu měla Lourivalova a Emíliova prestiž (což se však Mundinho nikdy nedozvěděl). Když totiž prezident slyšel žadatelovo jméno a uvědomil si jeho přibuzenský vztah k vlivným saõopaulským politikům, řekl ministrovì:

„Je to konec konců oprávněná žádost. Guvernérovo funkční období končí a on sám je na kordy s tolika lidmi, že kdo ví, zda za nástupce prosadí svého člověka. Nesmíme vždy ohýbat hřbet před guvernéry...“

Mundinho prožíval dny strachu, takřka hrůzy. Kdyby se mu tahleta věc nepovedla, nezbývalo by mu než sbalit kufry a dát Ilhéusu sbohem. Pokud by tam nechtěl zůstat a stát se terčem posměšků a narážek. Avšak vrátit se s hlavou svěšenou a poražen do stínu svých bratrů... Skoro úplně se

zřekl návštěv v hospodách a kabaretech, kde zlých jazyků přibývalo.

Ani sám Tonico Bastos, jenž se taktně snažil pokud možno nezmiňovat o této záležitosti před Mundinhovými stoupenci, se už nezdržel a začal se bavit na účet rozmrzelých protivníků. Jednou dokonce vznikla mezi ním a Kapitánem hádka a João Fulgêncio musel zakročít, aby se protivníci nerozešli ve zlém. Když totiž pili a hovořili, navrhl Tonico:

„Proč na místo inženýra nepřiveze Mundinho ještě jednu tanečnici? To by nedalo takovou práci a přátelům by tím prokázal službu...“

Ještě téhož dne se Kapitán objevil bez ohlášení u vývozce. Mundinha to uvedlo do rozpaků:

„Musíte prominout, Kapitáne, ale nejsem sám. Mám u sebe jedno děvče z Bahie, zrovna dneska sem přijelo lodí. Musím se trochu rozptýlit...“

„Nezdržím vás ani minutu.“ Když Mundinho vykládal o té dívce z Bahie, Kapitán soptil. „Jestlipak víte, co dával dnes Tonico Bastos k lepšímu v hostinci? Že dokážete přivést do Ilhéusu leda ženské. Ženské, a nikoho jiného... Kdepak inženýra.“

„To je ale dobré,“ smál se Mundinho. „Nic si z toho nedělejte...“

„Jak si z toho nemám nic dělat? Čas kvapí, inženýr nikde...“

„Já už vím předem, co chcete říci, Kapitáne. Myslíte si, že jsem nějaký hlupák, že jsem složil ruce v klín?“

„Proč se neobráťte na své bratry? Mají vliv...“

„To nikdy. Ostatně to není ani potřeba. Dneska jsem podal skutečné ultimátum. Jen buďte bez starosti a promiňte, že jsem vás takhle přijal.“

„Přišel jsem nevhod...“ omlouval se Kapitán, když zaslechl z pokoje ženské kroky.

„A zeptejte se Tonika, jestli chce raději blondýnu nebo brunetu...“

Několik dní nato došel z ministerstva telegram, oznamující jméno inženýra a datum jeho odjezdu do Bahie. Mundinho si dal zavolat Kapitána, plukovníka Ribeirinha a Doktora.

„Jmenován inženýr Rómulo Vieira.“ Kapitán vzal blanket telegramu do ruky a povstal:

„Teď tím budu mávat Tonikovi a Amânciovi před nosem...“

„Dvacet papířů mi spadlo do klína...“ mnul si Ribeirinho ruce. „To si, pane, vyhodíme v Bataclanu z kopyřka.“

Mundinho však telegram Kapitánovi nedal a schoval si ho. Mimoto je ještě požádal, aby si to pár dní nechali pro sebe, protože bude mnohem působivější, když to oznámí noviny, až bude inženýr v Bahii. V duchu se bál, že guvernér opět podnikne ofenzívu a ministr zase couvne. Teprve o týden později, když už byl inženýr v Bahii a oznámil svůj příjezd nejbližší lodí Bahijské společnosti, svolal si je Mundinho znova a ukázal jim všechny dopisy i telegramy, které se té záležitosti týkaly. Tvrdý a těžký byl ten boj proti vládě státu Bahia. On sám nechtěl své přátele strašit, a proto jim některé okolnosti zamlčel. Ale teď, kdy už je vítězství jisté, stojí za to, uvědomit si celý jeho rozsah i dosah.

Ve Vesuvu poručil Ribeirinho nalít všem hostům a Kapitán, jenž byl zase v dobré náladě, pozvedl číši na zdraví „inženýra Rómula Vieiry, spasitele ilhéuského přístavu“. Zpráva se roznesla, byla pak uveřejněna v novinách a mnoho farmářů ji uvítalo s nadšením. Ribeirinho, Kapitán i Doktor předčítali úryvky z dopisů. Bahijská vláda dělala všechno možné, jen aby zabránila inženýrovu příjezdu. Použila veškerého svého vlivu, veškeré své moci. Guvernér se kvůli zeti vložil do věci osobně. A kdo vyhrál? Guvernér, opírající se o moc státu a své vlády, anebo Mundinho Falcão, jenž nevytáhl paty ze své ilhéuské kanceláře? Jeho osobní prestiž porazila vládu státu! To byla nezvratná pravda. Farmáři, na které tato slova působila silným dojmem, souhlasně přikyvovali.

Uvítání v přístavu bylo radostné. Nacib zaspal, což se mu teď stávalo často, a proto inženýrův příjezd zmeškal. Dozvěděl se však všechno od Nhô-Gala, sotva vkročil do hostince. Inženýra přišli přivítat Mundinho Falcão a jeho přátelé, jakož i několik farmářů a spousta zvědavců. Tolik se toho o tom inženýrovi napovídalo, že chtěli vidět, jak vlastně vypadá, neboť se stal skoro legendární postavou. Přišel tam i fotograf, jež objednal Clóvis Costa. Vytvořil z přítomných skupinku,

do jejíhož středu postavil inženýra, schoval hlavu pod černé sukno a půl hodiny mu pak trvalo, než stiskl spouř. Z historického snímku však stejně nic nebylo a negativ nevyšel, neboť ten muž uměl fotografovat jenom ve svém ateliéru.

„Kdy se do toho dáte?“ chtěl vědět Nacib.

„Hned. Totiž do těch přípravných prací. Musím počkat na své pomocníky a na potřebné nástroje. Už jsou na cestě lodí společnosti Lloyd, přímou linkou.“

„Bude to dlouho trvat?“

„Těžko vědět. Šest osm týdnů, ještě nevím...“

Inženýr projevoval také zájem:

„Ta pláž je pěkná. Dá se tady koupat?“

„Moc dobře.“

„Ale nevidím tam ani člověčka...“

„Není to tu zvykem. Tady se chodí koupat jenom Mundinho a dřív taky nebožtík Osmundo, ten zubní lékař, co ho potom zavraždili... Hodně brzo zrâna...“

Inženýr se zasmál:

„Ale zakázáno to není, že?“

„To ne. Není to prostě zvykem.“

Studentky gymnasia řádových sester, jež měly toho dne volno, chodily po obchodech a zašly si i do hostince pro bonbóny a karamely. Byla mezi nimi i krásná a vážná Malvina. Kapitán je představil:

„Studující mládež, budoucí matky ilhéuských dětí: Iracema, Heloísa, Zuleika, Malvina...“

Inženýr jim tiskl ruce, usmíval se, lichotil jim:

„Tady v tomhle kraji jsou hezká děvčata...“

„Vy jste si dal ale na čas,“ řekla mu Malvina, dívajíc se na něho svýma tajemnýma očima. „Už jsme si mysleli, že ani nepřijedete.“

„Kdybych byl věděl, že tady na mne budou čekat tak krásné slečny, byl bych přijel už dávno, i bez jmenovacího dekretu...“ Jaké má ta dívka oči! Její krása není patrná jenom na vzhledném obličejí a těle, nýbrž jako by prýřtila z jejího nitra.

Potom rozveselená děvčata odeřla. Malvina se dvakrát ohlédla. Inženýr poznamenal:

„Půjdu se vykoupat, dokud svítí slunce.“

„Přijďte na aperitiv. Mezi jedenáctou a půl dvanáctou . . . Tam poznáte polovinu Ilhéusu . . .“

Byl ubytován v hotelu Coelho. Za chvíli ho viděli, jak jde v koupacím plášti na pláž. Vstali, aby se podívali, jak si svléká plášť, pod nímž se objevilo atletické tělo v plavkách. Rozběhl se do moře a rychlými rozmachy rukou rozbrázdil jeho hladinu. Malvina si šla sednout na lavičku a odtamtud sledovala každý jeho pohyb.

JAK NASTAL ZMATEK V NACIBOVÝCH CITECH

Vdechuje kouř z vonného doutníku, přečetl vždy několik řádek v novinách. Obyčejně ani celý doutník nevykouřil a moc se toho z bahijských deníků nedozvěděl. Brzy usínal, ukolébán mořským vánkem, nasycen Gabrieliným nedostižným jídlem, které s takovou chutí hlтал. Zpod mohutných knírů se ozývalo jeho spokojené chrápání. Ten půlhodinový spánek ve stínu stromů byl jednou z rozkoší jeho života, jeho příjemného a klidného života bez otřesů, komplikací a vážných problémů. Vesuv prosperoval jako nikdy, návštěva v hostinci stoupala, ukládal si stále víc peněz, sen o kousku půdy, na němž bude moci pěstovat kakao, se blížil svému splnění. Jakživ neudělal takové terno, jako když na „trhu otroků“ přijal do služby Gabrielu. Kdo by byl řekl, že bude tak dobře vařit, že se pod špinavými hadry skrývá takový půvab a krása, tělo tak ohnivé, něhyplné paže, omamná vůně hřebíčku? . . .

V den inženýrova příjezdu, kdy se hostinec naplnil zvědavci, kdy se kdekdo horlivě představoval, zdravil s druhými a dělal komplimenty inženýrovi — „je to prvotřídní plavec“ — a kdy se v Ilhéusu proto později obědvalo, rekapituloval si Nacib v duchu čas, jenž uplynul od chvíle, kdy se objevila zpráva, že přijede inženýr. Gabriela ho před odchodem domů požádala:

„Dovolíte, abych šla dneska do kina? S donou Armindou . . .“

Velkodušně vytáhl z pokladny pět milreisů a podal bankovku dívce:

„Zaplat za ni vstupenku . . .“

Když ji viděl, jak s úsměvem a celá rozohněná chvátá domů (nepřestal ji štípat a hladit, ani když jedl), počítal dny: přesně tři měsíce a osmnáct dní. Dni vyplněných potížemi, šuškaním, vzrušením, pochybností i nadějí skládanou v Mundingha a jeho přátele nebo v plukovníka Ramira Bastose a jeho souvěrce. Dni vyplněných útoky v novinách, tajnými rozhovory, sázkami, hádkami, skrytými hrozbami. Ovzduší bylo stále napjatější. Občas to v hostinci vřelo jako v přetopeném kotli. Jestliže Kapitán a Tónico spolu skoro nemluvíli, plukovník Amâncio Leal a plukovník Ribeirinho se téměř ani nezdravili.

A vida, jak to na světě chodí — pro Naciba to byly dny klidu, naprosté duševní rovnováhy, nezkalené radosti. Snad nejšťastnější dny jeho života.

Nikdy po obědě tak spokojeně nespal jako nyní. S úsměvem se probouzel, teprve když se ozval hlas Tonika, jehož kroky po jídle, než otevřel notářství, vedly pravidelně do hostince na trochu žaludečního likéru k vytrávení a na kus řeči. Za chvíli se k němu přidal João Fulgêncio, jenž tam zaskočil vždy cestou do papírnickví. Hovořili o Ilhéusu i o světě, neboť papírník byl vždy obeznámen s událostmi, jež se zběhly ve světě. Tónico zase věděl o všem, co mělo něco společného s ženskými ve městě.

Tři měsíce a osmnáct dní trvalo, než přijel inženýr, a stejně dlouhý čas uplynul od chvíle, kdy Nacib sehnal Gabrielu. Tehdy zabil plukovník Jesuino Mendonça svou ženu a zubaře Osmunda. Den nato se Nacib přesvědčil, že dívka umí vařit. V lehátku, s novinami pohozenými na zemi a uhaslým doutníkem, se Nacib při vzpomínce usmívá . . . Tři měsíce a sedmáct dní jí ty pochoutky, které mu připravuje — ona, jíž se žádná kuchařka v Ilhéusu nevyrovná. Tři měsíce a sedmáct dní s ní spí — od druhé noci, kdy jí měsíční paprsek hladil nohu a roztrhané kombiné odkrývalo její prs . . .

Toho dne, asi vzhledem k velkému provozu v hostinci a vzrušení nad inženýrovou přítomností, nemohl Nacib usnout.

Hlavou se mu honily vzpomínky. Z počátku nepřikládal důležitost žádné z těch dvou věcí — ani Gabrielinu kuchařskému umění, ani jejímu tělu v žhavých nocích. Byl spokojen s chutností i pestrostí pokrmů, ale náležitě je ocenil, až když vzrostl počet hostů, bylo třeba objednávat víc slaného pečiva i cukroví, všichni se rozplývali chválou a Plínio Araça, jehož obchodní metody bývaly zcela nevybíravé, se pokusil Gabrielu přetáhnout k sobě. Pokud jde o její tělo — o onen oheň lásky stravující ji na lůžku, o milostná šlenství probdělých nocí —, přilnul k němu ponenáhlu. Zprvu ji vyhledával jen tu a tam, když Risoleta neměla čas nebo stonala a on přišel domů, nebyl unavený a nechťelo se mu spát. Pak mu nezbývalo nic jiného než jít za Gabrielou. Tato přelétavost trvala však jenom krátce. Brzy si zvykl na její jídlo tak, že když ho Nhô-Galo pozval v den svých narozenin na večeři, hned po prvním chodu vycítil rozdíl v chuti pokrmů. A aniž si to uvědomoval, byl v zadním pokojíku stále častějším hostem, na prohnanou Risoletu zapomínal a začala se mu protivit její předstíraná něha, úskoky, věčné nářky, ba i to umění, s jakým ho milovala, jen aby z něho vytáhla peníze. A nakonec ji vůbec přestal vyhledávat a odpovídat na její psaníčka a už skoro dva měsíce neměl jinou ženu než Gabrielu. Nyní se snažil dostat z hostince vždy co nejdříve a noc co noc za ní chodil do pokoje.

Byly to pěkné časy — měsíce radostného života, ukojené žádostivosti, dobrého, chutného jídla, duševní pohody, šťastných nocí. Mezi Gabrieliny dobré vlastnosti, které si Nacib v té chvílce poledního klidu vybavoval, patřila pracovitost a šetrnost. Kde brala čas a sílu na praní, úklid — tak uklizeno ještě nikdy doma neměl! — a přípravu pečiva do hostince a oběda i večeře pro něho? Nemluvě o tom, že v noci byla svěží a odpočatá, žhavá touhou a nejenom se mu vzdávala, nýbrž se ho i zmocňovala, nikdy neukojená, nikdy neospalá nebo nabažená. Jako by četla Nacibovi z očí každé přání, dělala mu pomyslená a snažila se ho překvapit vybranými pokrmy, které měl rád, květinami ve váze vedle jeho fotografie, jež stála na stolku v přijímacím pokoji, drobnými, které jí zbyly z nákupu na trhu, návštěvami v hostinci.

Dříve mu nosil jídlo od Filomeny Chico Zevloun, když se

vracel z oběda. Kručelo mu už v žaludku, netrpělivě čekal. Při jídle byl skoro sám, jen s Mlsounem, jenž obsluhoval poslední hosty. Jednoho dne se znenadání objevila s obědem Gabriela. Přišla se ho zeptat, zda smí na spiritistickou seanci, kam ji pozvala dona Arminda. Pak zůstala v hostinci a pomáhala obsluhovat. To se potom opakovalo každý den. Tehdy večer mu řekla:

„Nejlépe bude, když vám přinesu jídlo vždycky já. Aspoň se dřív najíte a já vám pomohu. Nebude vám to vadit, že?“

Jak mu to mohlo vadit, když její přítomnost přitahovala hosty jako magnet? Nacib si ihned povšiml, že tam zůstávají déle, objednávají si další sklenku a z příležitostných hostů se stávají stálí, každodenní, jen aby ji mohli vidět, něco jí povědět, usmát se na ni, dotknout se její ruky. Na tom mu přece nezáleží, vždyť je to jenom kuchařka, s kterou tráví noci, ale k níž jinak nemá žádné závazky. Nosí mu jídlo, upravuje mu lehátko, nechává tam růži se svou vůní. Takový život Naciba uspokojoval. Zapaloval si doutník, bral do ruky noviny a klidně usínal, zatímco mu mořský vánek čechrál mocný knír.

Toho dne však usnout nemohl. V duchu přehlížel ty tři měsíce a osmnáct dní, pro město tak vzrušených, pro něho tak klidných. Raději si měl místo toho zmateného, zbytečného přemítání alespoň na deset minut zdřimnout. Najednou ucítil, že mu něco chybí, proto možná nemůže spát. Chyběla murůže, kterou každý den nacházel v lehátku. Všiml si, jak ji soudce, zapomínající na svou úřední důstojnost, vzal Gabriele z vlasů a zastrčil si ji do knoflíkové dírky . . . Starší člověk, padesátník, a on využije zmatku kolem inženýra, aby jí uloupil růži . . . Báł se, že se Gabriela prudce ohradí, ale ona dělala jakoby nic. Ten soudce se vůbec spouští. Dříve chodil do hostince pouze na aperitiv a jenom občas se tam k večeru objevoval s Joãem Fulgênciem nebo s dr. Mauríciem. Teď najednou překonal všechny předsudky, a kdykoliv může, zajde do hostince poříjet portské a obletovat Gabrielu.

Obletovat Gabrielu . . . Nacib se zamyslel. Ano, obletovat — uvědomil si pojednou. A nejen on, i mnozí jiní . . . Proč tam zůstávají i přes oběd a mají pak doma nepřijemnost? Jenom

proto, aby ji mohli vidět, usmívat se na ni, vtipkovat s ní, dotýkat se její ruky, dělat jí návrhy a kdoví co ještě. O návrhu věděl Nacib jen o jednom — o tom, jež jí předložil Plínio Araçá. Ten se však na ni obracel jako na kuchařku. Hosté U zlaté kapky přecházeli do Vesuvu a Plínio nabídl vyšší mzdu. Avšak zvolil si špatného prostředníka, neboť to vzkázal po černouškovi Tuískovi, věrném Vesuvu a oddaném Nacibovi. A tak sám Arab tlumočil ten vzkaz Gabriele. Ona se smála:

„Nechci . . . Jenom kdybyste mě, pane Nacibe, vyhodil.“

On ji objal, byla noc, rozntil ho její žár. A zvýšil jí mzdu o deset milreisů.

„Já si o to ale neříkala . . .“ namítala Gabriela.

Občas jí koupil náušnice, brož na blůzu, laciné drobnosti. Někdy ho to ani nic nestálo, poněvadž si to přinesl od strýce z obchodu. Odevzdával jí ty dárky vždy v noci. Ona tím byla dojata, pokorně děkovala a po způsobu takřka orientálním mu líbala dlaň.

„Jste hodný mladý chlapec, pane Nacibe . . .“

Brože v ceně deseti tostonů a náušnice, jež ho přišly na půl druhého milreisu, mu oplácela nocemi lásky, vzdechy, umdléváním, věčně planoucím ohněm. Dvakrát jí dal levnou látku na šaty a trepky, ale to bylo málo za tolik pozornosti a něhy — za jídla, která měl tak rád, za ovocné šťávy, za bělostné nažehlené košile, za růži, která jí padla z vlasů na lenošku. Ve své povýšenosti s ní jednal, jako by odměňoval královsky její práci a prokazoval jí laskavost, když s ní trávil noc.

I jiní ji v hostinci obletují. A obletují ji možná i na úbočí sv. Šebestiána, posílají jí tam vzkazy, dělají návrhy. Proč by ne? Všichni nepoužívají Tuísky jako poslíčka, jak to má on, Nacib, tedy vědět? Kvůli čemu jinému chodí soudce do hostince, než aby ji sváděl? Soudcova milenka, mladá Indiánka odněkud z plantáže, totiž nějak podezřele onemocněla a on ji pustil k vodě.

Když Gabriela začala chodit do hostince, on, hlupák, měl radost, poněvadž ho zajímalo jenom to, že bude větší obrat, a nepomyslel na nebezpečí těch denně opakovaných svodů. Zakázal jí, aby tam chodila, nemohl, poněvadž by se mu sní-

žila tržba. Musí na ni však více dohlížet, věnovat jí větší pozornost, kupovat jí lepší dárky, slibovat jí zvýšení mzdy. O dobrou kuchařku je v Ilhéusu nouze, to on si uvědomuje nejlépe. Určitě by si ji mnoho bohatých rodin, hostinských i hoteliérů chtělo vzít za služku a bylo by ochotno platit jí fantastickou mzdu. Jak by však mohl hostinec existovat bez Gabrielina cukroví a slaného pečiva, bez jejího nehasnoucího úsměvu, bez její chvilkové přítomnosti v poledne? A co on by si počal bez Gabrielina oběda a večeře, bez jejích vonných jídel, bez jejích hustých pepřených omáček, bez kuskusu ráno k snídani?

A jak by mohl žít bez ní, bez jejího bojácného a radostného úsměvu, její skořicové pleti, její hřebíčkové vůně, jejího ohně, její poddajnosti, jejího hlasu oslovujícího jej „hezký mladý pane“, nočního zmirání v jejím náručí, tepla vyzařujícího z jejích řader, žáru sálajícího z jejích stehů, jak? Přitom si uvědomil, co pro něho Gabriela znamená. Bože, co se to s ním děje, proč se o ni najednou tak bojí, proč se ten mořský vánek proměnil v ledový vítr, v němž se celý chvěje? Ne, nesmí ani pomyslet na to, že by ji mohl ztratit! Jak by mohl bez ní žít?

Nikdy by mu nemohlo chutnat jiné jídlo, připravené jinými rukama, kořeněné jinými prsty. Nikdy, ach, nikdy by nemohl někoho takhle milovat, po někom takhle toužit, nikdy by nemohl tak naléhavě a nezbytně potřebovat jinou, ať by to byla jakkoli bělostná, pěkně oblečená a nalíčená, bohatá dívka nebo panička. Co znamená ten strach, ta hrůza, že ji ztratí, ten náhlý hněv na hosty, kteří se po ní dívají, něco jí říkají, dotýkají se její ruky, ten vztek na soudce, který jí krade růže a nedbá své úřední důstojnosti? Nacib se sám sebe dychtivě ptal: Co tedy vlastně ke Gabriele cítí, cožpak to není obyčejná kuchařka se skořicově hnědou pletí, jeho noční potěšení? Nebo je snad víc než obyčejná kuchařka? Neodvažoval se hledat odpověď.

Ze zmateného a hrozivého přemítání ho vysvobodil — „Sláva,“ oddychl si — hlas Tonika Bastose. Vysvobodil, ale zase hned do něho vtáhl a ještě hlouběji ponořil.

Sotva se postavili k pultu a Tonico si nalil žaludeční likér, řekl mu Nacib, aby rozptýlil své chmurné myšlenky:

„Tak už je ten člověk tady . . . Ten Mundinho ale na vás vyzrál, jen co je pravda.“

Tonico se zamračil a podíval se na něho zlostně:
„Všímejte si svého, vy Turku jeden! A poněvadž jsem kamarád, řeknu vám, že byste neměl povídat hlouposti a raději byste se měl starat o sebe!“

Chce Tonico jenom zamluvit toho inženýra, anebo něco ví?

„Co to má znamenat?“

„Abyste si hlídal svůj poklad. Chtějí vám ho ukrást.“

„Poklad?“

„Gabrielu, vy trulante. I dům jí chtějí zařít.“

„Soudce?“

„Ten taky? Já vím o Manuelovi Od jaguárů.“

Nejsou to nějaké Tonikovy pletichy? Starý plukovník je horlivý přívrženec Mundinha Falcãa . . . Ale je pravda, že je teď v Ilhéusu pečený vařený a nehne se z Vesuvu. Nacib se zachvěl. To od moře vane ten chladný vítr? Sáhl pod pult pro láhev čistého koňaku a pořádně si přihnul. Chtěl z Tonika vytáhnout ještě víc, ale notář už zase spílal Ilhéusu:

„Zatracená díra, objeví se tu nějaký inženýr a už jsou z toho všichni celí pryč. Jako by přijel z jiné planety . . .“

O RŮZNÝCH ROZHOVORECH A UDÁLOSTECH S JEDNÍM AUTODAFÉ

Odpoledne byl Nacib zachvácen steskem, jako by Gabriela už nebyla, jako by byl její odchod jistý. Rozhodl se, že jí něco koupí. Potřebuje boty. Celý čas pobíhala po domě bosa a do hostince chodila v pantoflích. To jí vůbec neslušelo. Když s ní jednou dováděl v posteli a lechtal jí na nohou, říkal jí: „Opatři si střevíce.“ Práce na plantáži, cesta z vnitrozemí na jih, zvyk chodit bosky neznetvořily její nohy (velikost šestatřicet), jenom prsty měla trochu od sebe, zvláště palec komicky odchýlený od ostatních prstů. Při vzpomínce na každou drobnost zaplavovala ho něha a stesk, jako by byl dívku už ztratil. Jak šel po ulici a v ruce držel krabici se žlutými střevíčky,

jež se mu docela líbily, zpozoroval, že v papírnictví Vzor vládne vzrušení. Nemohl odolat, potřeboval rozptýlení, a proto tam zamířil. Všechny židle před pultem byly obsazeny a několik lidí stálo. Nacib pocítil, jak se v něm znova, zatím nasměle, probouzí zvědavost. Hovoří asi o inženýrovi, předvírají další vývoj politického boje. Přidal do kroku a tu spatřil Ezequiela Prada, jak živě gestikuluje. Když vstupoval dovnitř, zaslechl Ezequiela Prada, jak živě gestikuluje. Když vstupoval dovnitř, zaslechl Ezequiela Prada, jak živě gestikuluje. Když vstupoval dovnitř, zaslechl Ezequiela Prada, jak živě gestikuluje.

„. . . projev neúcty ke společnosti a k lidu . . .“

Kupodivu nebyla řeč o inženýrovi. Mluvili o tom, že se do města znenadání vrátil plukovník Jesuino Mendonça, který se po zavraždění manželky a zubního lékaře uchýlil na svou farmu. Zrovna před chvílí se ubíral kolem radnice a zmizel v domě plukovníka Ramira Bastose. Právě proti tomuto návratu, jež pokládal za urážku všech Ilhéuských, advokát hřímal. João Fulgêncio se však smál:

„Prosím vás, Ezequieli, odkdy mohou zdejší lidi urážet vrazi volně se procházející po ulici? Kdyby měli všichni plukovníci, kteří někoho zavraždili, žít na svých farmách, byly by ilhéuské ulice liduprázdné, kabarety a hospody by mohly zavřít, tady náš přítel Nacib by z toho měl jenom škodu.“

S tím advokát nesouhlasil. Ostatně nesouhlasit bylo jeho povinností. Osmundův otec ho totiž požádal, aby u soudu podal žalobu na Jesuina, protože k veřejnému žalobci neměl důvěru. V případech takovýchto zločinů, vražd pro cizoložství, býval proces pouhou formalitou.

Osmundův otec, zámožný obchodník v Bahii s vlivnými konexemi, obrátil Ilhéus za týden vzhůru nohama. Přibyl tam lodí v hlubokém smutku dva dny po pohřbu. Svého nejstaršího syna, jehož nedávnou promoci tak bouřlivě oslavovali, přímo zbožňoval. Jeho žena byla dokonce v lékařském ošetřování, její žal byl neutěšitelný. On přijel do Ilhéusu s rozhodnutím učinit vše, aby vrah neunikl trestu. To všechno se hned rozkřiklo po celém městě. Mnoho lidí bylo dojata tragédií zdrceného otce. A stalo se něco zajímavého. Na Osmundově pohřbu nebyl skoro nikdo, jen taktak se našlo dost rukou na přenesení máru. Proto prvními opatřeními, která obchodník učinil, bylo organizování návštěvy synova hrobu. Objednal

velké květinové věnce, povolal protestantského pastora z Itabuny a obešel všechny ty, kdo z toho či onoho důvodu udržovali styky s Osmundem. S kloboukem v ruce a s bolestí v očích, v nichž se už neleskly slzy, zaklepal i u sester Dos Reisových. Quinquina byla totiž Osmundovou pacientkou, když ji jednou v noci strašlivě, k zbláznění rozbolely zuby.

V pokoji vypravoval obchodník starým pannám o Osmundově dětství a o jeho pílí na studiích, zmínil se též o ubohé, zkrušené matce, která pozbyla chuti k životu a běhá po domě jako pominitá. Nakonec se dali do pláče všichni tři i stará služka, která poslouchala u dveří na chodbě. Sestry pak ukázaly obchodníkovi jesličky a chválily lékaře:

„Tak hodný mladík, a tak útloucitný.“

A tak se stalo, že pouť na hřbitov měla úspěch a byla pravým opakem pohřbu. Přišlo tam hodně lidí: obchodníci, spolek Ruie Barbosy v plném počtu, představenstvo klubu Pokrok, profesor Josué i mnozí jiní. Byly tam i sestry Dos Reisovy, velmi škrobené, každá s kyticí v ruce. Předtím se šly poradit k páteru Basíliovi, nezhřešili-li návštěvou hrobu protestanta.

„Modlit se za mrtvé není hřích...“ odpověděl pohotový kněz.

Avšak hubený a asketicky vyhlížející páter Cecílio je za to pokáral. Když se to páter Basílio dozvěděl, poznamenal:

„Cecílio je starý pedant, který má raději muka pekelná než slasti nebeské. Ale z toho si nic nedělejte, dám vám rozhřešení, drahé dcery.“

Kolem zoufalého, ale neúnavného otce se shromáždili dr. Ezequiel, Kapitán, Nhô-Galo i sám Mundinho Falcão. Nebyl on skoro zubařovým sousedem, nekoupával se s ním v moři? Věnců, které chyběly na pohřbu, a kytic, jichž bylo tak málo u katafalku, leželo tam bezpočet. Mramorový náhrobek na čerstvém hrobě uváděl Osmundovo jméno, datum jeho narození i smrti, a aby zločin nebyl zapomenut, dvě vyrytá slova: **ZÁKEŘNĚ ZAVRAŽDĚN**. Dr. Ezequiel začal ten případ rozvířovat. Žádal, aby byl farmář vzat do vyšetřovací vazby, a když to soudce odmítl, odvolal se k vyšší instanci v Bahii, kde mělo padnout rozhodnutí. Říkalo se, že mu Osmundův

otec slíbil padesát tisíc — celé jmění! — podaří-li se mu dostat plukovníka za mříže.

Debaty o Jesuínu Mendonçovi však brzy utichly. Senzací dne byl inženýr. Ezequiel se marně snažil zapůsobit na posluchačstvo svým dobře placeným rozhořčením a nakonec i on rokoval o problému přístavu a jeho následcích:

„To je dobře, aspoň tomu starému jagunçovi spadne hřebínek.“

„Ještě nakonec řekněte, že i vy budete podporovat Mundinha Falcãa!“ zvolal João Fulgêncio.

„A co mi v tom brání?“ zeptal se advokát. „Táhl jsem odjakživa s Bastosovými, vedl jsem několik jejich procesů, a jak se mi odvděčili? Že jsem byl zvolen radním? Tím budu zvolen, kolikrát budu chtít, s jejich pomocí i bez ní. Když měli jmenovat předsedu městské rady, dali přednost tomu negramotovi plukovníku Melku Tavaresovi. Přitom je jisté, že se uvažovalo o mně.“

„Jednáte správně,“ zahuhňal Nhô-Galo. „Mundinho Falcão, to je jiný kadet. Až bude u vlády on, změní Ilhéus k nepoznání. Kdybych byl vlivný člověk, přidal bych se k němu taky...“

„Ten inženýr je docela sympatický,“ podotkl Nacib. „Atletický typ, že? Vypadá spíš jako filmový herec... Spouště děvčat poplete hlavu...“

„Je ženatý,“ informoval je João Fulgêncio.

„Nežije ale se svou ženou...“ doplnil ho Nhô-Galo.

Jak to, že o inženýrovi už vědí takové věci? João Fulgêncio jim to vysvětlil: on sám to vypravoval, když ho po obědě Kapitán zavedl do papírnictví. Žena se prý zbláznila a je v sanatoriu.

„Víte, kdo je teď u Mundinha Falcãa?“ zeptal se Clóvis Costa, jenž doposud mlčel a díval se na ulici. Čekal, až mladí kameloti začnou vyvolávat: „Ilhéuský deník!“

„Kdo?“

„Plukovník Altino Brandão... Letos prodává svou úrodu Mundinhovi. A není vyloučeno, že mu odprodá i svoje hlasy...“ Zneklidněn pak dodal: „Proč už, u sta hromů, neroznášejí noviny?“

Plukovník Brandão z Ria do Braço... Největší farmář v kraji po plukovníku Misaelovi. Podle něho hlasuje celý okres, je to důležitá osobnost politického života.

Clóvis Costa měl pravdu. V Mundinhově kanceláři seděl v měkkém koženém křesle farmář v holínkách a ostruhách a srkal francouzský likér, který mu vývozce nabídl.

„Na mou věru, pane Mundinho, letos je kakao jedna radost. Měl byste si někdy zajet k nám na farmu a strávit tam s námi nějaký ten den. Je to sice prostinký dům, ale kdybyste nás pocítil návštěvou, hlady byste nezemřel, to tedy ne. Viděl byste, jak jsou kakaovníky celé obsypané a jak se to tam všude zlatě leskne. Začínám zrovna sklízet... Je to pastva pro oči, vidět tu bohatou úrodu kakaa.“

Vývozce poklepal farmáři na koleno:

„No dobrá, přijímám vaše pozvání. Některou neděli se tam za vámi vypravím...“

„Raději v sobotu, v neděli se nepracuje. Zůstanete u nás do pondělí. Nebudete-li ovšem chtít déle, dům je vám k dispozici...“

„Tak tedy dojednáno, příští sobotu jsem u vás. Teď už se mohu trochu uvolnit, ale než přijel ten inženýr, nemohl jsem se odtud hnout.“

„Prý je už tady, je to pravda?“

„Pravda pravdoucí, pane plukovníku. Už zítra se pustí do práce v přístavu. Připravte se na to, že se zakrátko bude kakao z vašich farem vyvážet z Ilhéusu přímo do Evropy a do Spojených států...“

„Hm... Kdo by to byl řekl...“ Usrkl zase likéru a svýma prohnánýma očima se podíval na Mundinha. „Tahleta kořalka, to je ale něco, je tak jemná! To není zdejší výrobek, že?“ Nečekaje na odpověď pokračoval: „Vy prý budete také kandidovat ve volbách, ano? Slyšel jsem to, ale nechtělo se mi tomu věřit.“

„A proč ne, pane plukovníku?“ Mundinho byl rád, že na to stařec zavedl řeč. „Copak nemám žádné dobré vlastnosti? To o mně máte tak špatné mínění?“

„Já a špatné mínění o vás? Chraň bůh! Jste mužem na svém místě. Jenomže...“ Vzal sklenku s likérem a zdvihl ji do výše

očí. „Jenomže vy, tak jako tenhle likér, nejste zdejší...“ Zpytavě se na Mundinha zadíval.

Vývozce zavrtěl hlavou. Tahle námitka nebyla nová, už jí přivykl. Vyvracet ji bylo pro něho docela běžné, něco jako duševní cvičení.

„Vy jste se narodil tady, pane plukovníku?“

„Já? Pocházím ze Sergipe, jsem ‚zloděj koní‘, jak se nám tady říká.“ Zahleděl se na odlesk slunečních paprsků ve sklence. „Přistěhoval jsem se ale do Ilhéusu už před čtyřiceti lety.“

„Já tu jsem teprve čtyři roky, vlastně necelých pět. Ale cítím se tady doma stejně jako vy. Už se odtud nehnu...“

Rozvíjel své argumenty a jako mimochodem uváděl, co ho k tomuto kraji poutá a co už pro něj udělal nebo chce udělat. Aby vyřešil otázku vjezdu do přístavu, povolal sem inženýra.

Farmář naslouchal, kroutil si cigaretu z kukuřičného stébla a točeného tabáku a občas utkvěl živýma očima na Mundinhově tváři, jako by chtěl posoudit jeho upřímnost.

„Získal jste si velké zásluhy... Jiní, kteří sem přijdou, hledí zbohatnout a na nic jiného nemyslí. Vy se staráte o všecko a uvažujete o potřebách kraje. Škoda jen, že jste se neoženil.“

„Proč, pane plukovníku?“ Uchopil láhev, takřka umělecké dílo, a chtěl mu znova nalít.

„Nezlobte se na mne... Je to jemný nápoj. Ale abych byl upřímný, mám raději obyčejnou kořalku... Tohleto je záladné: voní to, má to sladkou chuť, vzbuzuje to dojem, že to je likér pro dámy. A zatím je to silné až hrůza a stoupá to do hlavy, aniž si to člověk uvědomuje. U obyčejné kořalky člověk hned ví, kdy má dost.“

Mundinho vytáhl ze skříně láhev kořalky.

„Jak je libo, pane plukovníku. Ale proč bych měl být ženat?“

„No, jestli dovolíte, dám vám radu: ožeňte se s nějakou zdejší dívkou, s dcerou někoho z nás. Tím vám nechci nabízet svou dceru; mám tři, všechny se vdaly a bohudíky dobře vdaly. Ale máte tady i v Itabuně spoustu dobrých partií. Tak by aspoň každý viděl, že tu nejste jenom na čas, dokud nezbohatnete.“

„Sňatek, to je vážná věc, pane plukovníku. Nejdříve musí člověk najít ženu, o které snil. Sňatek se rodí z lásky.“

„Nebo z potřeby, že? Na plantážích by si dělník vzal i pařež, pokud by nosil sukňe. Jen aby měl doma ženu, s kterou by se mohl vyspat a také si pohovořit. Ženská, to je něco moc užitečného, jen si nemyslete. Pomáhá člověku i v politice, dá mu dítě, podpoří jeho postavení. Na to ostatní má muž milienky . . .“

Mundinho se smál:

„Vy chcete, abych za ty volby odvedl pořádnou daň. Budou-li jejich výsledek záviset jen na tom, zda se ožením, mám to prohráno už teď. Takhle já ale volby vyhrát nechci, pane plukovníku. Chci je vyhrát svým programem.“

Hovořil s ním, tak jako už s mnoha jinými lidmi, o problémech kraje, navrhoval řešení, se strhujícím zápalem nastiňoval cesty a perspektivy.

„Máte úplně pravdu. Všechno, co jste říkal, je pravdivé jako desatero. Kdo by proti tomu mohl něco namítat?“ Plukovník se teď díval do země. Co se ho už natrápila ta zlostlost vnitrozemí, na které Bastosovi zapomínali! „Budou-li mít zdejší lidi rozum, vyhraje to. Jestli vás ale vláda uzná, to nevím, to už je jiná věc . . .“

Mundinho se usmál, poněvadž si myslel, že plukovník přesevědčil.

„Nejhorší je, že vy máte sice pravdu, ale plukovník Ramiro má známé, prokázal spoustě lidí laskavost, kdekdo je jeho příbuzný a přítel, všichni jsou už zvyklí ho volit. Nemějte mi za zlé, co vám řeknu, ale proč se s ním nedohodnete?“

„Na čem se s ním mám, pane plukovníku, dohodnout?“

„Mohli byste postupovat ruku v ruce. Vy byste dal svou hlavu a bystrozrak, on svou prestiž a voliče. On má hezkou vnučku, znáte ji? Ta druhá je ještě malá . . . Dcera dr. Alfreda.“

Mundinho se obrnil trpělivostí:

„To nejde, pane plukovníku. Já mám svoje názory — ty vy dobře znáte — a plukovník Ramiro má taky svoje. Pro něho vládnout znamená jenom dláždít ulice a zakládat sady. Zdá se mi vyloučeno, abychom dospěli k nějaké dohodě. Já

jsem vám předložil plán toho, co je třeba udělat, jak je třeba řídit město. Nežádám ty hlasy pro sebe, žádám je pro Ilhéus, v zájmu pokroku kraje kakaa.“

Farmář si prohrábl rozčuchané vlasy:

„Přijel jsem vám prodat kakao, pane Mundinho, a prodal jsem je dobře, jsem spokojen. Jsem taky rád, že jsem si s vámi pohovořil, alespoň teď znám vaše názory,“ díval se na vývozce. „Odevzdávám hlas Ramirovi už dobrých dvacet let. V době bojů jsem ho nepotřeboval. Když jsem přijel do Ria do Braço, ještě tam nikdo nebyl, ti, co se tam objevili později, byli strašpytlové, s kterými jsem si poradil sám, bez cizí pomoci. Jsem zvyklý hlasovat pro Ramira, nikdy mi neublížil, naopak, když se mi jednou dalo bezpráví, zastal se mne.“

Mundinho chtěl něco říci, ale plukovník ho posunkem ruky zarazil.

„Nic vám neslibuju. Slibuju jenom to, co můžu splnit. Ale ještě si spolu pohovoříme, za to vám ručím.“

Když odešel, vývozce div nevyletěl z kůže. Co času s ním ztratil, skoro celé půldne! To také řekl Kapitánovi, jenž za ním přišel chvíli po odchodu všemocného pána z Ria do Braço.

„Ten starý hlupák mi chce dohodit vnučku Ramira Bastose! Škoda slov. „Nic vám neslibuju, ale ještě si s vámi přijdu pohovořit“ napodoboval farmářův zpěvný hlas.

„Jestli tohleto říkal, je to dobré znamení,“ ožil Kapitán. „Vy, můj drahý, ještě neznáte naše plukovníky. A zvláště neznáte Altina Brandäa. To není člověk, který mluví jen tak do větru. Byl by vám řekl do očí, že zůstane proti nám, kdyby na něho vaše slova nebyla zapůsobila. A jestli nás bude podporovat . . .“

V papírnické debata pokračovala. Glóvis Costa byl čím dál tím neklidnější — byly už čtyři pryč a kameloti s „Ilhéuským deníkem“ nikde.

„Jdu se podívat do redakce, co se tam děje.“

Studentky řádového gymnasia, mezi nimi Malvina, přestaly tlachat a začaly si listovat ve svazcích Růžové knihovny. João Fulgêncio je obskakoval. Malvina klouzala očima po regálu s knihami a listovala v románech Eça de Queiroze

a Aluísia Azeveda. Iracema se přiblížila, posměšně se chichotajíc:

„My máme doma ‚Zločin pátera Amara‘. Chtěla jsem si to přečíst, ale bratr mi to sebral, že prý to není čtení pro dívky . . .“ Bratr studoval v Bahii medicínu.

„A proč on může a ty ne?“ zatvářila se vzpurně Malvina a oči se jí zaleskly. „Máte ‚Zločin pátera Amara‘, pane João?“

„Ano, mám. Vezmete si jej? Je to vynikající román . . .“

„Ano, vezmu. Kolik stojí?“

Iracema žasla nad kamarádčinou odvahou:

„Ty si to koupíš? Ale co tomu řeknou lidé?“

„Co mi na tom záleží?“

Diva si koupila dívčí románek a slibovala ostatním, že jim ho půjčí. Iracema prosila Malvinu:

„Potom mi ten román půjčíš, že? Ale nesmíš to nikomu říct! Přečtu si ho u vás doma.“

„Ta dnešní děvčata . . .“ pohoršoval se jeden z přítomných. „I nemravnou knihu si koupí. Proto dochází k takovým případům jako s tou Jesuínovou manželkou.“

João Fulgêncio mu skočil do řeči:

„Neříkejte hlouposti, Maneco, vždyť tomu nerozumíte. Ta kniha je výborná a není na ní nic nemravného. Je to inteligentní dívka.“

„Kdo že je inteligentní?“ chtěl vědět soudce, jenž se usadil na židli po Clóvisovi.

„Mluvili jsme o Eçu de Queirozovi, velectěný,“ odpověděl João Fulgêncio a tiskl mu ruku.

„Velmi poučný autor . . .“ Pro soudce byli všichni autoři „velmi pouční“. Kupoval vše, co se mu dostalo do rukou, právníckou literaturu i beletrii, vědecké spisy i knihy o spiritismu. Jak se říkalo, kupoval to, jen aby pěkně vyplnil přihrádky a aby si dodal vážnosti, nic však nečetl. João Fulgêncio se ho ptával:

„Tak co, velectěný, jak se vám líbil Anatole France?“

„Velmi poučný autor . . .“ nevyvedlo to soudce z rovnováhy.

„Nezdál se vám trochu neuctivý?“

„Neuctivý? Trochu ano. Ale velmi poučný . . .“

V soudcově přítomnosti se Nacib začal zase zžírat. Ten starý prostopášník . . . Co udělal s Gabrielinou růží, kam ji zashantročil? V té chvíli bylo už v hostinci živo a Arab se musel rozloučit.

„To už jdete, drahý příteli?“ zajímal se soudce. „Pěknou služku jste si sehnal . . . Blahopřeji vám. Jak se vlastně jmenuje?“

Odešel. Ten starý zhýralec . . . Ještě ke všemu se ho ptá, jak se Gabriela jmenuje, ten starý cynik, který nedbá své úřední důstojnosti. A to se říká, že to je budoucí soudní rada! . . .

Sotva vkročil na náměstí, zahlédl Malvinu, jak se na pobřežním bulváru baví s inženýrem. Seděla na lavičce, Rômulo stál vedle ní. Smála se na celé kolo, Nacib ji nikdy neslyšel takhle se smát. Inženýr je ženatý, jeho manželka je duševně chorá a je v ústavním ošetřování, to se Malvina brzo dozví. Též zamračený Josué sledoval z hostince tu scénu a slyšel perlivý smích, jenž zvonil do odpoledního klidu. Nacib si sedl k němu, vžil se do jeho smutku. Mladý profesor se ani nepokoušel zastřít žárlivost, která hlodala v jeho nitru. Arab přitom myslil na Gabrielu: soudce, plukovník Manuel Od jaguárů, Plínio Araçá a mnoho jiných se kolem ní točí. Ani sám Josué nezůstává pozadu a píše pro ni verše. Na náměstí se v onom vlahém ilhéuském odpoledni rozhostil hluboký klid. Z okna se vyklonila Glória. Josué, jejíž žárlivost doháněla k šilence, vstal, obrátil se k zapovězenému oknu vyplněnému krajkami a řádky a bez rozmýšlení a pohoršlivě smekl na pozdrav.

Malvina na nábřeží se smála. Bylo klidné, příjemné odpoledne.

Vtom celý udýchaný příběhl zvěstovatel věcí dobrých i zlých — černoušek Tuísca. Zastavil se až u stolu:

„Pane Nacibe! Pane Nacibe!“

„Co je, Tuísco?“

„Založili oheň v ‚Ilhéuském deníku‘!“

„V redakci nebo v tiskárně?“

„Nakupili, prosím, noviny na hromadu, polili je petrolejem a byla z toho hranice jako o svatojanské noci . . .“

O PLAMENI A VODĚ
NA NOVINÁCH
I V SRDCÍCH

Několika šťastlivcům se podařilo vylovit z mokrého popele skoro neporušené výtisky novin. Co nestrávil oheň, nasáklo vodou, kterou přinášeli v plechovkách a vědrech dělníci, zaměstnanci i dobrovolníci, aby uhasili hranici. Odpolední větřík rozvál popel po ulici, všude bylo cítit pach shořelého papíru. Na stolku, jež vynesli z redakce, stál Doktor, celý bledý rozhořčením, a přiškrčeným hlasem hovořil k zvědavcům, kteří se srotili před „Ilhéuským deníkem“:

„Duše Torquemadovy, potomci Neronovi, jste horší než Caligula, nejraději byste potlačili a udusili myšlení a zločinným ohněm žhářů vymýtili světlo psaného slova, vy tmáři tmářští!“

Několik posluchačů odměňovalo řečníka potleskem, dav kluků radostně výskal, tleskal, hvízdal. Doktor byl tímto nadšením dojat a rozechvěn a napřahoval ruce k zástupu tak, že mu cvikr sklouzl za sako.

„Občané, drazí občané Ilhéusu, kraji civilizace a svobody! Jen přes naše mrtvolky se tády dostane k moci inkvizice, pronásledující psané slovo. Postavíme barikády na ulicích, tribuny na nárožích...“

V blízké restauraci U zlaté kapky seděl u stolu, jenž stál přede dveřmi, plukovník Amâncio Leal a poslouchal Doktorův zanícený proslov. Zdravé oko se mu lesklo. S úsměvem prohodil k plukovníku Jesuínu Mendonçovi:

„Doktor je dneska v kondici...“

„Ještě nemluvil o Ávilových. Jeho proslov bez Ávily, to není ono...“ podívoval se Jesuíno.

Od toho stolu sledovali oba plantážníci celý průběh událostí: příchod ozbrojených jagunçů z farem, kteří se rozestoupili poblíž redakce a čekali, až udeří jejich hodina, i dokonale obklíčení kamelotů, kteří vycházeli z tiskárny s výtisky. Několik jich ještě stačilo vykřiknout:

„Ilhéuský deník! Právě vyšel... Příjezd inženýra, vláda dostala co proto...“

Jagunçové vyrvali noviny zděšeným klukům a několik jich vniklo do redakce a do tiskárny a vrátilo se se zbytkem nákladu. Potom se vypravovalo, že se tam Ascendino, starý učitel portugalského jazyka, jenž si trochu přivydělával korigováním článků Clóvise Costy, komentářů a zpráv, celý chvíl strachem a prosebně spínal ruce:

„Nezabíjejte mě, mám rodinu...“

Všechno bylo pečlivě připraveno. Jagunçové sundali z nákladního auta, jež stálo u chodníku, kanystry s petrolejem. Oheň praskal, plameny šlehaly vysoko, jejich rudé jazyky hrozivě olizovaly fasády domů. Lidé se zastavovali a nechápavě přihlíželi. Jagunçové, aby se nezpronevěřili starému zvyku a zabezpečili si ústup, vystřelili několikrát do vzduchu a dav rozptýlili. Pak naskočili na nákladní auto a šofér s divokým troubením proletěl hlavními ulicemi, div neporazil vývozce Stevesona. Ujížděl jako šilený a zmizel na silnici.

Ve dvěřích obchodů a skladů se shlukli zvědavci a ubírali se k redakci. Amâncio a Jesuíno ani nevstali od stolu, poněvadž nechtěli opustit své výhodné strategické postavení. Jednoho člověka, který si stoupl do dveří a bránil jim v rozhledu, požádal Amâncio svým jemným hlasem:

„Buďte tak laskav a nezaclánějte...“

Poněvadž muž neslyšel, sevřel mu paži:

„Zmizte odtud, už jsem řek...“

Když nákladní auto odjelo, pozvedl Amâncio sklenici piva a usmál se na Jesuína:

„Čistka...“

„Povedla se...“

Setrvali v hostinci a vůbec nedbali zvědavých pohledů kolem sebe. Lidé se zastavovali i na protější chodníku, jen aby je spatřili. Několik osob poznalo jagunçy Amâncie, Jesuína a Melka Tavarese. A to všechno řídil a jagunçům velel jistý Blondáček, Amânciův chránělec, profesionální výtržník, který měl ve zvyku obracet nevěstince vzhůru nohama.

Clóvis Costa přišel, když už byl požár lokalizován. Vytáhl revolver a hrdinně se postavil do dveří redakce. U stolu v hostinci Amâncio pohrdlivě poznamenal:

„Ani neumí vzít revolver do ruky...“

Začali se sbíhat přátelé a zmíněné sročení začalo. Až do večera chodily různé osobnosti projevovat Clóvisovi svou solidaritu.

Mundinho přišel s Kapitánem. Objal Clóvise Costu a novinář opakoval:

„To je riziko povolání . . .“

K večeru se zase někdo zastavil pod Glóriiným oknem, aby ukojil její hlad po zprávách. Nebyl to černoušek Tuíscá, jenž byl zaneprázdněn buntováním kluků před redakcí, ale profesor Josué, jenž ztratil rozvahu a zapomněl na svou důstojnost. Byl bledší ve tváři než kdykoli předtím, pod svými romantickýma očima měl hluboké kruhy, srdce mu tonulo ve smutku. Malvina se procházela s inženýrem po bulváru. Rómulo ukazoval směrem k moři, zasvěcoval ji možná do tajů svého povolání. Dívka napjatě poslouchala a občas se usmála. Nacib odylekl Josua až k redakci, ale profesor se tam zdržel jenom chvíli, poněvadž ho zajímalo jediné to, co se děje na nábreží, kde spolu hovořili Malvina a inženýr. Staré panny, jež se shlukly v chrámových dveřích kolem pátera Cecilia, si krákoravým hlasem vykládaly o požáru. Malvinin smích a její lhostejný postoj k pálení novin Josua nakonec rozlítli. Za to může inženýr! Ač je tu tak krátce, neráčí vzít na vědomí vzrušení, jež tak náhle zachvátilo město, a ve své netečnosti jde tak daleko, že se klidně baví s Malvinou. Josué přešel náměstí, proběhl mezi starými pannami a přiblížil se až ke Glóriinu oknu. Na mulatčiných masitých rtech se objevil úsměv:

„Dobrý večer.“

„Dobrý večer, pane profesore. Co se to tam stalo?“

„Spálili celý náklad ‚Ilhéuského deníku‘. Bastosovi lidé. To všechno kvůli tomu hlupáku inženýrovi, co dneska přijel . . .“

Glória se podívala na nábrežní bulvár:

„To je ten mladík, co hovoří s vaší milou?“

„Jakápak milá! Jenom známá. V Ilhéusu je jenom jedna žena, kvůli které nemohu spát . . .“

„A kdo je to, smím-li se ptát?“

„Mohu to říci?“

„Jen se nestyďte . . .“

Staré panny v chrámových dveřích vyvalovaly oči, Malvina na bulváru si toho ani nevšimla.

Byl to toulavý, skoro divoký kocour z pahorků. Srst měl zablácenou s vyškubanými chomáčky chlupů a ucho natržené. Proháněl kočky ze sousedství, dovedl přeprat všechny své soky, jeho výraz prozrazoval dobrodruha. Kradl v kdejaké kuchyni na úbočí, takže jej hospodyňky i služebné nenáviděly, ale ježto byl tak hbitý a nedůvěřivý, nikdy se jim ho nepodařilo polapit. Jak bylo možné, že ho Gabriela chytila, že ho přiměla, aby šel s ní a ještě si cestou předl a pak se schoulil v jejím klíně? Bylo to asi tím, že ho neodehnala křikem a koštětem, když se odvážil při hledání zbytků jídla opatrně přiblížit. Házela mu šlachy, rybí ocásky a drůbky. On si zvykl a většinu dne trávil na dvorku, kde podřimoval ve stínu guayav. Nevypadal už tak vychrtle a špinavě, ač měl i nadále v noci plnou svobodu a při svých prostopášnických záletech se potuloval po pahorku i po střechách.

Když po návratu z hostince usedla Gabriela k obědu, otřel se jí o nohy a předl. Hltavě žvýkal sousta jídla, která mu házela, a vděčně mňoukal, když natáhla ruku, aby ho pohladila po hlavě nebo po břiše.

Pro donu Armindu to byl úplný zázrak. Nikdy si nepomyslela, že by se tak plaché zvíře dalo ochočit, jedlo z ruky, nechalo se chovat na klíně a usínalo člověku v náručí. Gabriela tiskla kocoura k nadržům a obličej k jeho divoké hlavě. On si jenom s očima přimhouřenýma tiše pomňoukával a lehce ji škrábal drápky. Dona Arminda měla jen jedno vysvětlení: Gabriela je médium s mocným fluidem, zakopaná hřivna, surový diamant, který by bylo zapotřebí obrousit na seancích, aby dokonale zachycoval zprávy ze záhrobí. Co jiného než její fluidum mohlo zkrotit tak divoké zvíře?

Jak tak seděly na prahu — vdova látala punčochy a Gabriela si hrála s kočkou — snažila se dona Arminda dívku přesvědčit:

„Holka, vy si nesmíte nechat ujít seanci. Zrovna tuhle se mě na vás ptal kmotr Deodoro: ‚Proč ta sestřička nepřišla?‘

Ten její strážný duch, to je něco ohromného! Skláněl se za ní, když seděla na židli. Tohleto říkal, slovo za slovem. Já si shodou okolností myslela totéž. A nemyslete si, on je Deodoro v těchhle věcech honěný. Nevypadá na to, protože je tak mladý. Ale s těmi duchy je jedna ruka, to byste koukala! Tancují podle jeho písťalky. Z vás může být i jasnovidka . . .“

„Já nechci . . . Já nechci, dono Armindo. Nač to? Raději mrtvé nedráždit a nechat je na pokoji. Nemám to ráda . . .“

Lechtala kocoura na bříše a ten stále hlasitěji předl.

„To je hloupost, má drahá, co děláte. Takhle vám váš duch nemůže radit, když neposloucháte, co říká. Tápete pak celý život jako slepá. Poněvadž duch, to je jakoby průvodce slepců. Ukazuje člověku cestu, vodí ho tak, aby se vyhnul překážkám . . .“

„Ty já žádná nemám, dono Armindo. Jaképak překážky?“

„Nejde jenom o překážky, ale i o to, že dává rady. Tuhle jsem měla jeden těžký případ — porod dony Ampary. Dítě mělo špatnou polohu a nechťelo ven. Já si s tím nevěděla rady a pan Milton hned, že zavolá doktora. A víte, kdo mi pomohl? Nebožtík manžel, který je pořád se mnou a ani na chvíli mě neopouští. Tam nahoře“ — ukázala na nebe — „se vyznají ve všem, i v medicíně. Pošeptal mi, co mám dělat, a já poslechla. A narodil se kluk jako buk! . . .“

„Musí to být hezké, dělat porodní bábu . . . Pomáhat neviňátkům na svět.“

„Kdo jiný vám může poradit než duch? Zrovna když to tolik potřebujete . . .“

„Myslíte, dono Armindo? Proč? To jsem nevěděla . . .“

„Vy, má drahá, jste hloupá, odpusťte, že vám to takhle říkám. Hrozně hloupá. Neumíte využít, čím vás obdařil pánbůh.“

„Ale nepovídejte, dono Armindo, vždyť mi jde z toho hlava kolem. Všeho, co mám, já využívám. I střevíců, které mi dal pan Nacib. Chodím v nich do hostince. Ale ráda je nemám, mám raději pantofle. V střevících chodím nerada . . .“

„Kdo mluví o střevících, vy hloupoučká? Copak nevidíte, že vás nosí pan Nacib v srdci, že je do vás celý pryč, že se div nepominul rozumem . . .“

Gabriela si tiskla kocoura k ňadrům a zasmála se:

„Pan Nacib je hodný pán, čeho bych se bála? Hlavně že nepomýšlí na to, jak se mě zbavit. A já chci jenom, aby byl co nejspokojenější . . .“

Donu Armindu udivila dívčina zaslepenost tak, že se píchla do prstu.

„Až jsem se píchla . . . Vy jste hloupější, než jsem si myslela. Mohla byste od pana Naciba mít, nač byste si pomyslela . . . On je tak bohatý, ten pan Nacib! Poprosíte-li ho o hedvábné šaty, dá vám je; poprosíte-li ho o nějakou mladou černošku k ruce, sežene vám hned dvě; požádáte-li ho o peníze, dá vám peněz, kolik budete chtít.“

„Já ale nic nepotřebuju . . . Nač?“

„Vy si myslíte, že budete hezká celý život? Využijte toho teď, než bude pozdě. Vzala bych na to jed, že si panu Nacibovi o nic neřeknete. Je to tak?“

„Abych s vámi mohla jít do kina. A o co jiného bych si mu měla ještě říkat?“

Tohle přivedlo donu Armindu z míry. Mrštila punčochou i hříbkem na zem, až se kocour polekal a zlobně na ni pohlédl.

„O všechno! O všechno, holka, protože co budete chtít, to vám dá!“ A šeptem dodala: „Budete-li se mít k světu, je schopen si vás i vzít . . .“

„Mne vzít? Proč? To on nemá zapotřebí, dono Armindo, proč by se ženil? Pan Nacib se musí oženit s nějakou slečnou z dobré a význačné rodiny. Proč by se ženil se mnou, to on nemá zapotřebí . . .“

„A vy se nechcete stát dámou, být paní domu, chodit zavěšena s manželem, elegantně se oblékat, honit vodu?“

„To bych pak možná musela mít celý den střevíce na nohou . . . A to bych nerada . . . Nosit střevíce . . . Vzít si pana Naciba, to bych docela ráda. Celý život mu vařit, pomáhat mu . . .“ Usmívala se, předla s kocourem, sahala mu na jeho vlhký, studený čumák. „Ale kdepak, pan Nacib hledí výš. Nebude si chtít vzít takovou obyčejnou ženskou, jako jsem já, kterou sebral na ulici . . . Ani na to nechci myslet, dono Armindo. To by musel být blázen.“

„No, já vám říkám, holka, záleží jenom na vás, jak si to

zařídíte. Jednou mu povolte, podruhé dělejte trochu drahoty a on z toho bude celý pryč. Už teď má strach. Můj Chico mi vypravoval, že vám chce soudce zařídit dům. Slyšel to od pana Nhô-Gala a v panu Nacibovi je malá dušička.“

„Soudce já nechci . . .“ Úsměv na jejích rtech pohasl.
„Ten se mi nelíbí. Je to takový protivný dědek.“

„Tamhle jde druhý . . .“ zašeptala dona Arminda.

Po ulici se krokem venkovana ubíral Manuel Od jaguárů. Zastavil se u obou žen, smekl svůj panama, barevným kapesníkem si setřel pot.

„Dobré odpoledne.“

„Dobré odpoledne, pane plukovníku,“ odpověděla vdova.

„Tady bydlí Nacib, že? Poznal jsem to tady podle té dívky,“ ukázal na Gabrielu. „Sháním služku, chci si přivést rodinu do Ilhéusu . . . Nevíte o nějaké?“

„Služku na co, pane plukovníku?“

„No přece — aby nám vařila . . .“

„Tady někoho těžko seženete.“

„Kolik vám platí Nacib?“

Gabriela k němu vzhledla svýma nevinnýma očima.

„Šedesát milreisů, prosím . . .“

„To teda platí dobře.“

Nastalo dlouhé mlčení. Farmář se díval do chodby, dona Arminda sebrala látání, rozloučila se a odešla do svého domu, kde pak poslouchala za dveřmi. Plukovník se spokojeně usmál:

„Abych pravdu řekl, kuchařku nepotřebuju. Až přijede rodina, přiveze si jednu z plantáže. Ale je škoda, že taková hezká mulatka, jako jste vy, utrácí své mládí v kuchyni.“

„Proč, pane plukovníku?“

„Poněvadž si rozdíráte ruce. Záleží jenom na vás, jestli ty hrnce pověsíte na hřebíček. Budete-li chtít, poskytnu vám slušný dům, služku, úvěr v obchodě. Vy se mi, slečno, totiž líbíte.“

Gabriela vstala a stále jako by se vděčně usmívala.

„Co říkáte mému návrhu?“

„Musíte mi odpustit, pane, ale nechci. Nic v tom není, nemějte mi to za zlé. Je mi tady dobře, nic mi tu nechybí. Na shledanou, pane plukovníku . . .“

Nad zídskou vzadu na dvorku se objevila hlava dony Armindy, volající Gabrielu:

„To je ale náhodička, co? Neříkala jsem vám to? I tenhle vám chce zařídit dům . . .“

„Jenže já nechci . . . Ani kdybych měla umřít hladu.“

„Je to tak, jak jsem říkala: záleží jedině na vás . . .“

„Nechci . . .“

Je spokojena s tím, co má — s kartounovými šaty, pantofli, náušnicemi, broží, náramkem, jenom střevice nemá ráda, poněvadž ji tlačí. Je spokojena s dvorkem, kuchyní, starými kamny, s pokojíkem, kde spí, s veselým prostředím v hostinci mezi těmi mladými fešáky — profesorem Josuem, panem Tonikem, panem Arim — a těmi jemnými pány, jako je pan Felipe, Doktor a Kapitán. Je spokojena se svým přítelem černouškem Tuškou i se svým kocourem, kterého chytla na pahorku.

Je spokojena s panem Nacibem. Jak je to pěkné, spát s ním, opírat si hlavu o jeho chlupatá prsa, cítit, jak se k ní tiskne noha toho velkého tlustého člověka, toho hezkého mladého pána! Když ji šimrá na šíji jeho knír, chvěje se Gabriela rozkoš. Je to tak pěkné, spát s mužem, ale ne s nějakým starcem za byt a stravu, šaty a boty. Spát s mladým pánem z vlastní vůle, se statným a hezkým mužem, jako je pan Nacib!

Dona Arminda se z toho spiritismu jednou pomate! Co jí to napadlo za nesmysl, že by se měla za pana Naciba provdat? Představa je to hezká, to ano, moc hezká . . . Nabídnout mu rámě a zavěšena s ním vyjít na ulici, třeba i v těsných střevíčkách. Vkročit do biografu, sednout si vedle něho, opírat si hlavu o jeho rameno měkké jako polštář. Zajít si s Nacibem na ples a zatančit si tam s ním. Nosit na ruce snubní prstýnek . . .

Ale proč na to myslet? Nemá to cenu . . . Pan Nacib se musí oženit s nějakou vznešenou dívkou, jež by byla jako ze škatulky, nosila střevíčky a hedvábné punčochy, užívala voňavek. S pannou, která dosud nepoznala muže. Gabriela se hodí do kuchyně, k tomu, aby poklidila, aby s ní někdo strávil noc. Ale ne nějaký ošklivý dědek, ne pro peníze. Jenom pro vlastní radost. Tak to bylo cestou s Clementem, na plantáži s Nhô-

zinhem a také se Zé do Carmo. A předtím už v městě s Bebinhem, mladým studentem z bohaté rodiny, jenž se k ní plížil vždy tichounce, poněvadž se bál matky. Prvním ze všech, když byla ještě malá, byl však její strýček. Byla ještě děvčátko, když starý, nemocný strýc jednou v noci...

U SVĚTLA LUCERNY

V sluneční výhni se dělníci, do půl těla nazí, oháněli dlouhými kosami a sklízeli kakao. Žluté plody padaly s dutým úderem na zem a ženy i děti, jež se k nim sbíhaly, je rozkrajovaly nožem. Hromady semen surového kakaa s bělavým máslem se pak sypaly do košů a přenášely na oslích hřbetech k lisům. Pracovalo se od časného jitra do pozdního večera, a jenom když slunce stálo přímo nad hlavou, bylo trochu času na to, zhltnout kus pečeného masa a zralý plod chlebovníku. Ženské hlasy prozpěvovaly tklivé písně o práci:

*Hořká žluč, život svízel . . .
Jsem černý dělník, zvedám hlas,
řekněte, klid můj zmizel,
pane statkáři, prosím vás,
řekněte, zda kdy přijde čas,
abych i plod své lásky sklízel?*

Sbor mužů na plantážích jim odpovídal:

*Budu sklízet plody
kakaovníku . . .*

Sotva dospěla karavana na silnici, pokřikovali honáci pobízivě na své oslíky: „Hyje, no tak, sakra, mulo! Honem, Diamante!“ V šafářově doprovodu projížděl plantážemi plukovník Melk Tavares a dozíral na práci. Občas seskočil s koně, aby popohnal ženy a děti:

„Vám to ale trvá! Hněte sebou, ženská, takhle pomalu se hledají jenom vši!“

Bušily tedy do slupky kakaových plodů, které držely na dlani, pořád rychleji a čepel nože byla prstům stále nebezpečnější. Zrychloval se také rytmus písně, již se rozhlaholily plantáže a jež pobízela dělníky k práci:

*Kakao samý med, jen sát,
a na políčku květy bílé,
chtěl bych se, pane, pozeptat,
chtěl, pane plukovníku,
kdy taky budu jednou spát
v posteli u své milé?*

Mezi stromy na zarostlých pěšinkách vystlaných listím sřílil hlas mužů, kteří teď spěchali s prací:

*Budu sklízet plody
kakaovníku . . .*

Plukovník prohlížel stromy, šafář křičel na dělníky, těžká každodenní dřina pokračovala. Najednou se Melk Tavares zarazil a zeptal se:

„Kdo česal tady?“

Šafář otázku opakoval. Dělníci se otočili, aby viděli, oč jde, a černocho Fagundes odpověděl:

„Já.“

„Tak pojď sem!“

Ukazoval na kakaovníky, kde v hustém listí bylo na nejvyšších větvích vidět zapomenuté plody:

„To ty takhle přejješ opicím? Myslíš si, že sázím kakao pro ně? Lenochu líná, rvát se umíš, ale víc nic . . .“

„Já jsem si toho prosím nevšiml . . .“

„Nevšiml sis toho proto, že ti plantáž nepatří. Ty ovšem peníze neproděláš. Dávej si od tedka pozor!“

Pokračoval v obchůzce. Černocho zase zvedal kosu a krotkýma, dobráckýma očima sledoval plukovníka. Co mu mohl odpovědět? Melk ho vyrval z rukou policie, když se jednou

opil a při návštěvě vesnice ztropil povyk v nevěstinci. Nikdy nikomu nezůstal dlužen odpověď, ale vůči plukovníkovi byl bezmocný. Copak ho před nedávnem nevzal do Ilhéusu, aby tam zapálil nějaké noviny — taková legrace! — a štědře ho neodměnil? A neřekl mu, že se vrací doba bojů, ty krásné časy pro udatné muže s přesnou muškou, jako je černoch Fagundes? Čekal na ně a mezitím sklízel kakao, dupal po semenech, která se sušila na člunech, potil se u pece, špinil si nohy u lisu kakaovým mlékem. Ty ohlášené boje však pořád nepřicházely, u hranice ve městě se člověk ani neohřál. Ale i tak to bylo pěkné, viděl ten shon, projel se v nákladním autu, vystřelil párkrát do vzduchu a hned po příjezdu spatřil Gabrielu. Šel kolem hostince, uslyšel smích, to mohla být jen ona. On však musel dále, k nějakému domu, kde měli zůstat až do započetí akce. Mladík, který je vedl, se jmenoval Blondáček. Na jeho otázku odpověděl:

„To je Arabova kuchařka — krásná, až oči přecházejí.“

Černoch Fagundes zpomalil krok a zůstal vzadu, aby ji mohl spatřit. Blondáček ho však zlostně pobízěl:

„Tak jdeme, ty černý! Neukazuj se tak, nebo všechno pokazíš. Honem pryč!“

Po návratu na farmu to za dlouhé hvězdné noci, když harmonika lkala nad samotou, vypravoval Clementovi. Rudé světlo lucerny vytvářelo v temnotě plantáže obrazy: Gabrielin obličej, její taneční tělo, dlouhé nohy, pevná lýtka.

„Děvče jako obrázek . . .“

„Pracuje v hostinci?“

„Vaří pro ten hostinec. Pracuje pro nějakého Turka, tlustocha s býčí hlavou. Moc jí to slušelo, měla pantofle, byla celá vymydlená.“

Clementa, jenž naslouchal příkrčen a mlčky přemítal, nebylo ve světle lucerny skoro vidět.

„Když jsem šel kolem, zrovna se smála. Na nějakého muže, jakéhosi boháče. Tak vidíš, Clemente! Měla rudou růži ve vlasech, jakživ jsem něco takového neviděl!“

Ve světle lucerny se vynoří Gabriela s růží ve vlasech. Clemente se příkrčí, jako když se želva stáhne pod svůj krunýř.

„Zavedli mě do plukovníkova domu. Viděl jsem tam jeho ženu, celou sešlou, bledou jako stín. Taky jsem tam zahlédl jeho dceru, velkou krasavici, ale hrozně pyšnou, ani si nás nevšimla, když šla kolem. Moc hezká dívka, ale řeknu ti, Clemente, s Gabrielou se žádná nemůže měřit. Co to v ní je, Clemente? Pověz mi . . .“

Co to v ní je? Jak to má vědět? Nebylo nic platné, že s ní prožil tolik nocí během cesty, ve vnitrozemí, v houštinách a pak na zelených lukách, nocí, kdy si opírala hlavu o jeho prsa. Nejistil to, nikdy se toho nedopátral. Má v sobě něco, nač se nedá zapomenout. Je to ta skořicová barva? Hřebíčková vůně? Její smích? Jak to má vědět? Má v sobě žár, pokožka jí plane, nitro jí plane — úplná výheň.

„Spalovali jsme tam jenom papír, ten hned shořel. Chtěl jsem se jít na Gabrielu podívat a pohovořit si s ní, ale nešlo to a já bych býval tak rád.“

„Pak ji už neviděl?“

Lucerna svítila do tmy, noc bez Gabriely byla tmavá. Psi vyli, sovy houkaly, hadi syčeli. V tichu se oba oddávali svým teskným myšlenkám. Pak vzal černoch Fagundes lucernu a šel si lehnout. Zatím mulat Clemente si vybavoval v hluboké noční tmě a samotě Gabrielu. Její úsměvnou tvář, hbité nohy, snědá stehna, její vzorná ňadra, noční půvaby, vůni hřebíčku, její barvu skořice. Sevřel ji do náručí a odvedl si ji do své dřevěné postele. A s její hlavou na své hrudi strávil noc.

O PLESE S ANGLICKOU EPIZODOU

Jednou z nejdůležitějších událostí onoho roku v Ilhéusu bylo otevření nového sídla Obchodního sdružení. Byla to vlastně jeho první budova, poněvadž Sdružení, založené již před několika lety, mělo úřadovny v kanceláři svého předsedy Ataulfa Passose, zástupce jihobrazílských firem. Poslední dobou se stávalo významnějším činitelem ve městě, hybnou

silou pokroku, vyvíjející bohatou činnost a vykonávající značný vliv. Nové sídlo bylo umístěno v dvouposchodovém domě poblíž Vesuvu, v ulici vedoucí z náměstí sv. Šebestiána k přístavu. Nacib dostal objednávku nápojů, cukroví a slaného pečiva k slavnostnímu zahájení. Tentokrát musel sehnat Gabriele k ruce dvě dívky, poněvadž to byl velký úkol.

Oslavu přestěhování předcházely volby předsednictva. Dříve bylo třeba podkuřovat obchodníkům, dovozcům i vývozcům, aby svolili k uvedení svých jmen v předsednictvu. Teď se ucházeli o funkce sami, poněvadž jim dodávaly vážnosti, získávaly úvěr v bankách a poskytovaly právo vyjadřovat se k správě města. Byly předloženy dvě kandidátky — jednu navrhli Bastosovi stoupenci, druhou přátelé Mundinha Falcãa. Nyní tomu tak bylo všude: na jedné straně Bastosovi, na druhé Mundinho. Manifest podepsaný vývozcí, různými obchodníky, majiteli dovozních firem a uveřejněný v „Ilhéuském deníku“ představil kandidátku, v jejímž čele stál Ataulfo Passos, který měl být ponechán ve funkci předsedy. Mundinho byl navržen za místopředsedu a Kapitán za oficiálního mluvčího. Mimoto tam figurovalo ještě několik známých jmen. Podobné prohlášení uveřejnil „Hlas jihu“. To také podepsali různí významní členové Sdružení, podporující druhou kandidátku. Za předsedu byl navržen rovněž Ataulfo Passos, který vyhovoval všem, neboť se neúčastnil politického života a Sdružení mu vděčilo za svůj rozvoj. O funkci místopředsedy se ucházel Syřan Maluf, majitel největšího ilhéuského obchodního domu, důvěrný přítel Ramira Bastose, na jehož plantážích před mnoha lety začal tak, že si tam otevřel potravinářský krámeček. Za oficiálního mluvčího kandidoval dr. Maurício Caires. Vedle Ataulfa Passose se na obou kandidátkách objevovalo ještě jedno jméno — jméno Araba Naciba A. Saada, s nímž se v obou případech počítalo na skromnou funkci čtvrtého tajemníka. Očekával se rozhořčený boj, poněvadž sly byly vyrovnány. Avšak Ataulfo, obratný a prozíravý muž, prohlásil, že svou kandidaturu přijme jenom v případě, že se protivníci dohodnou a svorně sestaví jednotnou kandidátku, zastupující oba tábory. Nebylo lehké je přesvědčit. Ataulfo však věděl,

jak na to. Navštívil Mundinha, pochválil ho za jeho občanské cítění, za neutuchající zájem o kraj i o Sdružení a zdůraznil, jak velice je poctěn, že má být vývozcem místopředsedou. Nemyslí si však pan Mundinho, že je nutné udržet Obchodní sdružení stranou politických bojů a vytvořit z něho jakousi neutrální půdu, na níž by v zájmu Ilhéusu a vlasti mohly sly obou odpůrců spolupracovat? On navrhuje sloučení obou kandidátek, volbu dvou místopředsedů, sekretářů i pokladníků, jakož i rozdvojení funkce mluvčího a knihovníka. Sdružení se jakožto hybná síla pokroku s bohatým programem, jehož splněním se z Ilhéusu stane skutečné město, musí povznést nad politováníhodný politický rozkol.

Mundinho souhlasil a byl dokonce ochoten vzdát se své kandidatury na funkci místopředsedy, na niž byl navržen bez svého vědomí. Musí se však poradit s přáteli, neboť on na rozdíl od plukovníka Bastose nevydává příkazy a o ničem nerozhoduje bez vyslechnutí názoru svých souvěrců.

„Myslím však, že budou souhlasit. S plukovníkem jste už mluvil?“

„Chtěl jsem slyšet nejdříve vaše mínění. K němu zajdu až odpoledne.“

S plukovníkem Ramirem to bylo těžší. Stařec byl zprvu nepřístupný jakýmkoliv argumentům a jenom se pořád rozčiloval:

„Takový přivandrovalec, který tu ani nezapustil kořeny! Nemá jediný kakaovník . . .“

„Já taky ne, pane plukovníku.“

„To je něco jiného. Vy tu ale žijete přes patnáct let. Jste řádný člověk, hlava rodiny, nepřišel jste sem nikomu poplést hlavu, nepřivedl jste sem ženatého člověka, aby si namlouval naše dcery, nechcete obrátit všechno vzhůru nohama, jako by to tu nestálo za nic.“

„Vy, pane plukovníku, víte, že se o politiku nezajímám. Ani volit nechodím. Chci vycházet dobře s každým, stýkám se s oběma stranami. Jisté však je, že se toho musí v Ilhéusu moc změnit, ty staré časy jsou už dávno pryč. Ale kdo toho změnil v Ilhéusu víc než vy?“

Stařec, jehož hněv sílil, div nevybuchl. Teprve velkoobchodníková poslední slova ho uklidnila.

„Ano, kdo toho změnil v Ilhéusu víc? . . .“ opakoval po něm. „Vždyť to tu byla díra, zapadákov, jistě se na to pama-
tujete. A dnes? V celém státě nenajdete město, které by se
Ilhéusu vyrovnalo. Proč aspoň nepočkali, až umřu? Jsem už
jednou nohou v hrobě. Proč ten nevděk na konci mého života?
Co jsem udělal špatného, čím jsem tomu panu Mundinhovi
ublížil? Vždyť ho skoro ani neznám!“

Ataulfo Passos nevěděl, jak odpovědět. Plukovníkovi se
chvěl hlas, hlas starce nad hrobem.

„Nemyslete si, že jsem proti tomu, změnit některé věci
a podniknout nové. Ale nač ten spěch, nač ten zoufalý spěch,
jako by se blížil konec světa? Všechno má přece svůj čas!“
Znova se v něm probudil pozemkový vlastník, nepřemoži-
telný Ramiro Bastos. „Ale já si nestěžuji. Jsem zvyklý na boj,
nemám strach. Ten pan Mundinho si myslí, že Ilhéus exis-
tuje od chvíle, kdy sem přišel. Včerejšek by nejraději smazal.
Jenže to nejde. To jeho darebáctví ho přijde draho . . . Roz-
drtím ho ve volbách a pak ho z Ilhéusu vyženu. V tom mi
nikdo nezabrání!“

„Do toho se, pane plukovníku, plést nebudu. Mně jde je-
nom o to, jak vyřešit případ Obchodního sdružení. Proč je
zatahovat do těchto sporů? Sdružení je přece něco tak bez-
významného . . . Stará se jenom o obchod, o komerční zá-
ležitosti. Vpluje-li do politických vod, půjde to s ním s kopce.
Proč kvůli takové hlouposti plýtvat silami?“

„Tak co tedy navrhuje?“

Ataulfo Passos mu to vyložil. Plukovník Ramiro Bastos
naslouchal, bradu opřenu o hůl, vrásčité obličej dobře vy-
holen, v očích blikající jiskřerky ohně.

„No budiž! Nechci, aby se o mně říkalo, že jsem to Sdružení
zničil. A vás já si velice vážím. Můžete být klidný, já to pří-
teli Malufovi vyložím. Obě funkce budou naprosto rovnocenné,
nebudete tam první a druhý místopředseda?“

„Naprosto rovnocenné. Děkuji vám, pane plukovníku.“

„S tím panem Mundinhem jste už hovořil?“

„Ještě ne. Nejdřív jsem chtěl slyšet váš názor, teď teprve
promluví s ním.“

„Třeba to nepřijme.“

„Když jste to přijal vy — a vy jste někdo —, proč by to
měl odmítat?“

Plukovník Ramiro Bastos se usmíval, že byl první.

Takto byl Nacib zvolen čtvrtým tajemníkem Obchodního
sdružení v Ilhéusu vedle Ataulfa, Mundinha, Malufa, kle-
notníka Pimenty a jiných významných osobností, v nepo-
slední řadě dr. Maurícia a Kapitána. Snad nejobtížnější byl
pro Ataulfa Passose problém oficiálního mluvčího. Nebylo
lehké přemluvit Kapitána, aby se spokojil funkcí knihovníka,
jež byla uvedena až na konci kandidátky. Říkali mu, že je už
oficiálním mluvčím kapely 13. května, kdežto dr. Maurício
není mluvčím žádné společnosti. Mimoto dostala knihovna
tak velkou dotaci a nikdo jiný nebude mít větší možnost vý-
běru a nákupu knih než Kapitán. Bude to v pravém slova
smyslu ilhéuská veřejná knihovna, kam budou chodit číst a
vzdělávat se mladí i staří — knihovna pro všechny.

„To je od vás hezké! Ale máte João Fulgência, máte Dok-
tora! Tí se na to skvěle hodí . . .“

„Ale nejsou navrženi za kandidáty. Doktor není ani členem
Sdružení, náš drahý João nikdy žádnou funkci nevezme . . .
Přicházíte v úvahu jenom vy, koho jiného bychom tam mohli
kandidovat? Řečníkem, nejlepším řečníkem města budete
přesto pořád vy!“

Slavnost na počest otevření sídla a nastolení nového před-
sednictva byla nevsední podívaná, o které se dlouho mluvilo.
Konala se jednou odpoledne při šampaňském a prosloveh
ve velkém salóně, jenž zaujímal celé přízemí. Tam měla být
umístěna knihovna a konat se schůze a přednášky (v prvním
poschodí byly různé kanceláře a sekretariát). Nacib si dal
k této příležitosti ušít nové šaty. Pestrobarevná kravata, naleš-
těné boty, prsten s drahokamem budily dojem, že to je nějaký
plukovník, majitel plantáží.

Večer se konal ples. Občerstvení obstaral Arab. (Plínio
Araçá rozhlašoval, že se Nacib chtěl svou funkcí obohatit, ale
to byla nehorázná lež.) Bylo pestré a chutné, i nápojů byla
spousta — až na kořalku. Na židličkách podél stěn se pochich-
távaly dívky, jež čekaly, až je někdo vyzve k tanci. V otevře-
ných a osvětlených salóněch v druhém poschodí si dámy i páni

pochutnávali na Gabrielině cukroví a slaném pečivu, bavili se a pochvalovali si, že takové plesy nezažila ani Bahie.

Orchestr z Bataclanu hrál valčíky, tanga, foxtrot, řízné polky. V kabaretu se netančilo, všichni plukovníci, obchodníci, vývozci, obchodní příručí, lékaři a advokáti byli na plese. Kabaret zel prázdnotou a jenom pár ženských tam klímalo a marně čekalo.

V tanečním sále si šuškaly staré s mladými. Přetřásaly šaty, šperky, ozdoby, vtipkovaly na účet milenců, předpovídaly svatby. Hluboké rozhořčení a hojné poznámky vyvolala Malvina v nejkrásnějších šatech večera, jež si dala ušít v Bahii. Celé město už vědělo, že inženýr je ženatý, ale nežije s manželkou. Ale ani to, že je duševně chorá a stěží jí kdy propustí z ústavního ošetřování, ho neopravňuje k tomu, aby chodil za svobodnou dívkou na vdávání. Co jiného může od něho čekat než zneuctění nebo v nejlepším případě, že se dostane do lidských řecí? Svatba z toho stejně nekouká. Celý večer se ani na chvíli od sebe neodloučili, byl to nejvytrvalejší taneční pár, nevynechali ani jeden valčík, ani jednu polku, ani jeden foxtrot. Rómulo tančil argentinské tango ještě lépe než nebožtík Osmundo. Růžolcí Malvina s hlubokýma očima byla jako ve snách a v inženýrových atletických pažích jako by se jen vznášela. Špitání se od židlí podél stěn rozšířilo po schodech až nahoru do salónů. Dona Felícia zakázala své dceři, ohnivě brunetě Iracemě, jež se pořád k někomu tiskla ve vratech, stýkat se s Malvinou. Profesor Josué obracel do sebe jednu sklenku za druhou, povídal si nahlas a dělал, že je mu všechno jedno a že má dobrou náladu. Tóny hudby doléhaly až na náměstí a vnikaly oknem až ke Glórii, jež zrovna spala s plukovníkem Coriolanem. Ten přijel na odpolední slavnost, na plesy však nechodil, to bylo pro mladé. Raději plesal s Glórií...

Do tanečního sálu sešel po schodech Mundinho Falcão. Dona Felícia štípala Iracemu a pošeptala jí:

„Dívá se na tebe pan Mundinho. Provede tě.“

Div vývozci nestrčila dceru do náručí. Lepší partie se ne najde v celém Ilhéusu. Vývozce kakaa, milionář, politický vůdce, svobodný. Ano, je svobodný a jistě pomýšlí na ženitbu.

„Smím prosit?“ dovolil se Mundinho.

„S radostí...“ nadzvedla se na pozdrav dona Felícia. Iracema s kyprými vlnami, unylá a afektovaná, se k němu hned přitiskla. Mundinho cítil, jak se ho dotýkají dívčina řadra a stehna a pevněji ji sevřel.

„Jste královnou plesu...“ zalichotil jí.

Iracema se k němu přitulila ještě víc a odpověděla:

„To jistě... Vždyť si mě nikdo nevsímá.“

Dona Felícia se na židli usmívala. Iracema dokončí letos řádové gymnasium, je čas na vdavky.

Plukovník Ramiro Bastos se dal na slavnosti zastupovat Tonikem. Druhý syn, Alfredo, byl v Bahii, kde právě zasedal parlament. Večer na plese byl Tónico s donou Olgou, která vypadala komicky, poněvadž své otulé tělo nadíla do růžových šatů, jež by se byly hodily pro mladší. Přišla s nimi i starší neteř s bledě modrýma očima a jemnou perletovou pleť. Tónico se tvářil zamyšleně a vážně a ani se neohlížel po ženách, poněvadž měl co dělat, chtěl-li roztočit tu horu masa, kterou mu pánbůh a plukovník Ramiro dali za manželku.

Nacib pil šampaňské. Ne aby se toho drahého nápoje víc vypilo a aby víc vydělal, jak naznačoval nakvašený Plínio Araçá, nýbrž aby zapomněl na svoje trápení, zaplašil strach, který jej pořád soužil, a obavy, jež ho ve dne v noci pronásledovaly. Gabrieliných oblehatelů přibývalo a byli stále dotěrnější. Zahrnovali ji vzkazy, návrhy, milostnými psaníčky. Nedostižné kuchaře nabízeli fantastické platy, nedostižné konkubíně zařízený dům a nákup v přepychových obchodech.

Zrovna před několika dny, kdy ho trochu potěšilo zvolení čtvrtým tajemníkem Obchodního sdružení, mu jedna příhoda ukázala, co si ti lidé všechno troufnou.

To bylo tehdy, když se manželka ředitele železniční společnosti Mr. Granta neostýchala přijít až domů k Nacibovi a dělat Gabriele návrhy. Ten Grant byl letitý Angličan, hubený a zamklý. Bydlel v Ilhéusu už od roku 1910 a byl tam znám jako „Mister“, takto prostě ho oslovovali. Jeho manželka, vyschlá Angličanka, světlá plavovláska volných, trochu chlapských mravů, nemohla Ilhéus ani vystát a už řadu let žila v Bahii. Z paměti obyvatel však nevymizela její tehdy mladičká postava a tenisový kurt, který dala zřídit na pozemcích želez-

niční společnosti a jenž po jejím odchodu zarostl trávou. V Bahii, ve svém domě na Přístavní třídě, pořádala velké hostiny, řídila sama auto, kouřila cigarety a za bílého dne prý přijímala své milence. Mister se však z Ilhéusu nehnul. Zbožňoval dobrou kořalku, která se tu vyráběla, hrál poker, každou sobotu se pravidelně opíjel v restauraci U zlaté kapky, neděli co neděli chodil na hon do okolí. Obýval krásný dům s velkou zahradou, sám s jednou Indiánkou, která s ním měla dítě. Když se manželka dvakrát třikrát do roka objevila v Ilhéusu, přinášela Indiánce, vážné a mlčelivé jako sfinga, dárky. A jakmile bylo chlapci šest let, odvezla si ho Angličanka s sebou do Bahie, kde ho vychovávala, jako by to bylo její dítě. Ve svátečních dnech se na stožáru v Misterově zahradě třepotala anglická vlajka, neboť Grant byl v Ilhéusu vicekonzulem britského královského Veličenstva.

Angličanka přijela do ilhéuského přístavu teprve nedávno. Jak se o Gabriele dozvěděla? Poslala si pro slané pečivo a cukroví do hostince a jednoho dne vyšla na úbočí sv. Šebestiána, zaklepala u Nacibových dveřích, zkoumavě si usměvavou služebnou prohlédla a pak řekla:

„Very well!“

Angličanka neměla vůbec chování. Vypravovaly se o ní hrozné věci — pije prý stejně nebo ještě víc než chlap, chodí po pláži polonahá, zbožňuje jinochy, skoro ještě chlapce, dokonce se říkalo, že má ráda ženy. Navrhla Gabriele, že ji vezme s sebou do Bahie. Dostane plat, o jakém se jí v Ilhéusu ani nesnilo, bude se elegantně oblékat a v neděli bude mít volno. Prostě a bez okolků zaklepala u Nacibova domu. Angličanka jedna nestydatá . . .

A nezačal teď soudce po přelíčení chodit na Úbočí? A kolik mužů snilo o tom, že jí zařídí byt, že si ji budou vydržovat! Jiní skromněji toužili alespoň po jedné noci s Gabrielou někde za pobřežními útesy, kam za tmy chodili milenci. Den ode dne si troufali víc. V hostinci ztráceli hlavu a šeptali Gabriele něco do ouška. Cesta k nim domů byla už vyšlapaná. Zprávy o tom se donesly až k Arabovu pultu, k jeho sluchu. Každé odpoledne mu měl Tónico co vypravovat, i Nhô-Galo ho upozorňoval na vzrůstající nebezpečí.

„Věrnost každé, i sebelepší ženy má své meze . . .“

Dona Arminda, ta s těmi duchy a shodami okolností, mu už řekla, že je Gabriela hloupá, když odmítá svůdné návrhy.

„Však vám by to bylo jedno, kdyby šla pryč, že, pane Nacibe?“

Jestli by mu to bylo jedno . . . Nemyslel na nic jiného, hledal jen řešení, nemohl spát, ani po obědě v lenošce nemohl usnout, jak ho trápil strach. Božínku, ztrácel i chuť k jídlu a hubl! Když mu na plese blahopřáli, poplácávali ho po rameni, objímali ho, utápěl svoje obavy i otázky, které mu háraly v nitru, v šampaňském. Co znamená Gabriela v jeho životě, jak má jít daleko, aby si ji udržel? Vyhledával společnost melancholického Josua, který pil jeden vermut za druhým a protoval:

„Proč u sta hromů nemají na tomhle pitomém plese kořalku?“ Kam se poděla jeho krásná slova, jeho rýmované básně?

Ještě dvě události vzbudily na plese senzaci. Jednou z nich bylo, že si Mundinho Falcão, jenž se rychle nabažil přístupné Iracemy (nebyl z těch, kdo se objímají s děvčaty ve vratech nebo třeba někde v biografu, kdo se rádi líbají a muchlají), všiml blondýnky s jemnou perleťovou pletí a blankytně modrýma očima.

„Kdo je to?“ zeptal se.

„Vnučka plukovníka Ramira, Jerusa, dcera dr. Alfreda.“

Mundinho se usmál. Dostal skvělý nápad. Dívka, plná mladistvé krásy, stála vedle strýčka a dony Olgy. Mundinho počkal, až spustí orchestr. Pak zamířil k nim a dotkl se Tónikovy paže:

„Dovolíte, abych pozdravil vaši paní a neteř?“

Tónico je zajíkávě představil a pak se jako zkušený světák ovládl. Prohodil pár přívětivých slov. Mundinho se zeptal dívky:

„Tančíte?“

Odověděla mu lehkým úklonem hlavy a úsměvem. Sotva vkročil na parket, proběhlo sálem takové vzrušení, že některé dvojice při pohledu na ně vypadly z rytmu. Dámy si šuškaly a až z prvního patra se na ně chodili lidé dívat.

„Tak to vy jste ten bubák? Nevypadáte na to . . .“

Mundinho se zasmál:

„Jsem neškodný vývozce kakaa.“

Teď se zase smála dívka a hovor pokračoval.

Druhou senzací byla Anabela. Na ten nápad přišel João Fulgêncio, který ji nikdy neviděl tančit, poněvadž nechodil do kabaretů. O půlnoci, když byla zábava v nejlepším, zhasli skoro všechna světla a sál se ponořil v přítmí. Ataulfo Passos oznámil:

„Tanečnice Anabela, známá umělkyně z Rio de Janeira.“

Aby jí dívky a dámy mohly nadšeně zatleskat, tančila s pery a závoji. Ribeirinho, jenž stál vedle manželky, zářil. Přítomní muži věděli, že jemu náleží to štíhlé a pružné tělo, že pro něho tančí bez tylu, per a závojų.

Doktor v slavnostní náladě poznamenal:

„Ilhéus se mlčivými kroky civilizuje. Ještě před několika málo měsíci nemělo umění přístup do salónů. Ta nadaná Terpsichoré byla vyhoštěna do kabaretů, umění se muselo uchýlit do stok.“

Obchodní sdružení vytáhlo umění ze stok a zpřístupnilo je nejvznešenějším rodinám. Zaburácel potlesk.

O STARÝCH METODÁCH

Mundinho Falcão splnil konečně slib, který dal plukovníku Altinovi, a navštívil jeho farmy. Nebylo to v určenou sobotu, nýbrž až o měsíc později, a to na Kapitánovo naléhání. Berní úředník přikládal velkou důležitost získání Altina. Jestliže si ho nakloní, budou mít na své straně mnoho farmářů, kteří váhali poté, co se započalo se zkoumáním přístavu.

Není pochyby, že inženýrův příchod — a tudíž i porážka vlády státu Bahia — zasadil Bastosovým těžkou ránu, že to byl Mundinhův triumf. Dokázala to i jejich prudká reakce — spálení nákladu „Ilhéuského deníku“. V příštích dnech se v kanceláři vývozní firmy objevilo několik plukovníků, aby ujistili

Mundinha o své solidaritě a nabídl mu své hlasy. Kapitán psal čísla do sloupce a sčítal hlasy. Poněvadž znal místní politické zvyklosti, věděl, že těsné vítězství by pro ně bylo bezcenné. Uznání jak poslanců federální nebo bahijské sněmovny, tak i starosty a městských radních bude možno dosáhnout jedině skvělým, přesvědčivým vítězstvím. Ani pak nebude uznání snadné. Proto spoléhal na vývozcovy známosti v hlavním městě a na prestiž rodiny Falcãoových. Ale bude třeba zvítězit na celé čáře, jinak to nebude nic platné.

Po posledních událostech nastal alespoň zdánlivý klid. V jistých ilhéuských kruzích byl Mundinho ve stále větší oblibě, hlavně u těch, kdo se zalekli návratu surových metod, když viděli pálení novin na hranici. Dokud budou u vlády Bastosové, říkali, nebude řádění jagunců učiněna přítrž. Kapitán však věděl, že ti obchodníci, obchodní příručí a skladníci i přístavní dělníci představují malý počet hlasů. Hlasy disponují plukovníci, zvláště velkostatkáři, vládci okresů, kteří jsou s kdekým spřízněni a uvádějí v chod hlasovací mašinerii. Ti jsou rozhodující.

Dům plukovníka Altina Brandãa v Riu do Braço stál vedle nádraží. Byl samá veranda, po jeho zdech se pnuly liány, zahrada byla poseta pestrobarevným květm, dvorek byl pln ovocných stromů. Mundinho si s údivem pomyslel, zda neměl pravdu berní úředník, když o tomto farmáři říkal, že je v Ilhéusu vzácný zjev, že to je člověk svobodomyšlných názorů. V oné oblasti se nechovala tradice komfortních sídel z doby primitivních cukrovarů s jejich vybraným přepychem. Na malých plantážích a vesničkách postrádaly domy plukovníků často jakéhokoli pohodlí. Často dokonce stály na kůlech, mezi nimiž spali vepři. Nebylo-li tomu takto, byl prasečí chlívek vždy poblíž na obranu proti nesčetným jedovatým hadům. Prasata, chráněná proti jedu tlustou vrstvou sádla, je totiž rozdupávala. Z doby bojů si plukovníci uchovali střízlivý způsob života, který se teprve v Ilhéusu a Itabuně postupně měnil. Tam plukovníci začali kupovat a stavět hezké domy, bungalovy a dokonce i vily. Zanechat skrblictví je donutily jejich děti, které studovaly na bahijských fakultách.

„Prokazujete nám poctu . . .“ prohlásil plukovník, když ho

představoval manželce v krásně zařízeném přijímacím pokoji, na jehož stěnách visely barevné portréty Altina a jeho ženy z doby, kdy byli ještě mladší.

Potom ho zavedl do skvostně zařízeného hostinského pokoje s vlněnými poduškami, lněnými prostěradly, vyšívanými příkrývkami a vůní pálené levandule.

„Budete-li souhlasit, mohli bychom se vydat na cestu hned po obědě. Budeme mít aspoň čas vidět, jak se pracuje na plantážích. Vyspíme se v Águas Claras, ráno se vykoupeme v řece, objedeme koňmo plantáž, abychom si ji dobře prohlédli. Tam dostaneme k obědu nějakou zvěřinu a k večeři se vrátíme sem.“

„Výborně. Plně souhlasím.“

Farma Águas Claras, náležející plukovníku Altinovi, se rozkládala do nedohledna a nebyla od vesnice vzdálena ani míli. Poněkud dál měl jinou farmu, kde byl ještě prales, který se měl pokácet.

Jeden chod tam následoval za druhým. Dostali říční ryby, různou drůbež, hovězí, skopové a vepřové maso. To byl u Altina obvyklý rodinný oběd; když večer přišli hosté, podávalo se totéž i k večeři.

Večer na farmě (poté, co Mundinho byl svědkem toho, jak dělníci sklízeli kakao, suší je a lisují drobnými tanečnickými krůčky na slunci) hovořili při světle petrolejových lamp. Altino líčil příhody s jaguncy a rozprávěl o starých časech, kdy dobývali půdu. Besedovalo s nimi i několik dělníků, kteří seděli na zemi a připomínali různé podrobnosti. Altino ukázal na jednoho černocho:

„Tenhle je se mnou pětadvacet let. Utekl sem jako tělesná stráž Badarových. Kdyby si měl odpykávat trest za to, kolik lidí sprovodil ze světa, nestačil by mu na to celý život.“

Usmívající se černocho cenil bělostné zuby a žvýkal kus tabáku. Ruce měl mozolnaté a na nohou ztvrdlou vrstvu uschlého kakaového másla.

„Co si ten mladý pán o mně pomyslí, pane plukovníku?“

Mundinho chtěl hovořit o politice a získat bohatého farmáře pro svou věc. Altino se však tomuto tématu vyhýbal,

jenom se při obědě v Riu do Braço zmínil o hranici, na které spálili „Ilhéuský deník“. Odsoudil to:

„To bylo moc ošklivé . . . Připomínalo to doby, které jsou už bohudíky za námi. Amâncio je řádný člověk, ale prchlivý až hrůza, nechápu, jak je možné, že je ještě naživu. Třikrát byl zraněn v bojích, oko mu vypíchl, o ruku přišel. A přesto se nepolepší. S Melkem Tavaresem nebyly také žádné žerty, nemluvě o chudáku Jesuínovi . . . Člověk nikdy neví, kdy provede nějakou hloupost. Jesuino neměl na vybranou. Ale co je to teď napadlo s tím pálením novin? To bylo moc ošklivé . . .“

Vybíral kosti z ryby:

„Ale vy — a promiňte, že vám to říkám — jste také nejednal správně. To je můj názor.“

„Proč? Proto, že byly v novinách ostré útoky? Politická kampaň se nevede tak, že by se chválil protivník.“

„Že ten váš časopis otiskuje rozhořčené články, budiž. Jsou tam články, které si člověk s rozkoší přečte . . . Slyšel jsem, že to píše Doktor, ten je chytřejší než celý Ilhéus dohromady. Je to inteligentní človíček . . . Rád ho poslouchám, když hovoří, vypadá přitom jako drozd. Máte pravdu, noviny jsou od toho, aby ušetřily výprask, aby spílaly nepříteli. Jejich linie je správná, proto jsem si je dokonce předplatil. Ale o to tu nejde, o tom já nemluví.“

„O čem tedy?“

„Pane Mundinho, bylo moc ošklivé, že spálili ty noviny. S tím nemohu souhlasit. Když už se to ale stalo, vy jste si počínal neobratně. Stejně jako třeba Jesuino. Chtěl snad zabít svou ženu? Nechtěl. Nasadila mu však parohy, a tak mu nezbylo než ji zabít, jinak by se na něho dívali jako na kleštěnce, jako na osla. Proč jste vy nepodpálil jejich noviny, ale ne jednotlivá čísla, nýbrž celou budovu, proč jste nevyhodil do povětří jejich stroje? Promiňte, ale tohleto jste měl udělat, neboť jinak budou říkat, že jste moc hodný a tak dále, ale k vládě v Ilhéusu a Itabuně že je potřeba chlapa, který neohne hřbet.“

„Plukovníku, nemyslete si, že jsem zbabělec. Ale vy sám jste říkal, že tyhleto metody patří minulosti. A já se věnuji

politice právě proto, abych je změnil, abych s nimi skoncoval, abych z Ilhéusu učinil civilizovaný kraj. Kde bych ostatně sňal jaguncy, já žádné nemám . . .“

„Copak o to . . . Máte přátele, energické lidi, jako je Ribeirinho. Já sám jsem nařídil pohotovost několika mužům, protože jsem si myslel: Kdoví, zda je nebude Mundinho potřebovat a nebude si je chtít vypůjčit . . .“

To bylo všechno, co si řekli o politice. Mundinho nevěděl, co si má o tom myslet. Měl dojem, že s ním plukovník jedná jako s děckem, že si z něho dělá legraci. Když se na plantáž sňala noc, snažil se Mundinho zavést řeč na politiku, Altino toho však nedbal a mluvil o kakau. Do Ria do Braço se vrátili po chutném obědě; měli různé druhy zvěřiny, aguti, paky, jelení kýtu a mimoto nejchutnější maso ze všech, o němž se Mundinho později dozvěděl, že to bylo maso z opice jupará. V obci se potom konala velkolepá večere s farmáři, obchodníky, lékařem, lékárníkem, farářem a všemi, kdo patřili k místní honoraci. Altino poslal pro harmonikáře a kytaristy, kteří mezi sebou soutěžili, byl tam i podivuhodný slepý veršotepec. Lékárník při jisté příležitosti položil Mundinhovi politickou otázku. Tázaný však neměl ani čas odpovědět, protože ho Altino příkře zarazil:

„Pan Mundinho sem přišel na návštěvu, a ne diskutovat o politice.“ A rozhovořil se o jiných věcech.

V pondělí se vývozců vrátil. Co má, hrome, ten plukovník Altino Brandão za lubem? Sám mu přijel prodat kakao, přes dvacet tisíc arrob, ačkoliv dříve prodával Stevesonovi. Pro Mundinha to byl znamenitý obchod. Třebaže však plukovník neměl žádné zvláštní závazky k Bastosovým, nechce o politice ani slyšet. Buď tomu on, Mundinho, nerozumí, nebo je ten stařec blázen. Chtít od něho, aby zakládal oheň v domech, rozbíjel stroje, možná i usmrcoval lidi!

Kapitán, kterému to vypravoval, tvrdil, že Mundinho plukovníky, jejich způsob života a jednání nechápe. K návrhu pomstít se na „Hlasu lidu“ za to nesmyslné spálení výtisků „Ilhéuského deníku“ poznamenal Kapitán zamysleně:

„On má přece jen pravdu. Já na to taky myslel. Pravda je, že by Bastosovi přívrženci měli dostat pernou lekci. Mělo by

se nějak zdejšímu lidu ukázat, že už nejsou vládcí kraje jako dříve. Hodně jsem si s tím lámal hlavu. Dokonce jsem o tom hovořil s Ribeirinhem.“

„Jen pozor, Kapitéane, abychom neprovedli nějakou hloupost. Na násilí odpovíme vlečnými čluny a bagry ve vjezdu do přístavu.“

„Kdy už ten váš inženýr bude konečně hotov s přípravnými pracemi, kdy už pošle pro bagry? Jakživ jsem neviděl takové otálení . . .“

„Ono to není žádná hračka, není to práce na několik dní. Ten inženýr pracuje celý den. Neztrácí ani minutu. Rychleji to nejde.“

„Pracuje ve dne i v noci,“ zasmál se Kapitán. „Ve dne v přístavu, v noci u vrat Melka Tavarese. Zabouchl se do jeho dcery, je to velká láska . . .“

„Nějak se bavit musí . . .“

Asi týden po návštěvě v Riu do Braço spatřil Mundinho, když odcházel ze schůze vedení klubu Pokrok, ze zadu plukovníka Altina poblíž domu Ramira Bastose. V okně zahlédl plavou Jerusu, smekl na pozdrav, ona mu pokynula rukou. To bylo přinejmenším legrační, poněvadž zrovna den předtím vypudil Ribeirinho z Guaraci, vesnice poblíž své farmy, jednoho Bastosova člověka, úředníka obecního úřadu. Ten muž přiběhl do Ilhéusu prosit o slitování. Sotva se ploužil, jak byl zpráskaný. Měl na sobě vypůjčené šaty, které mu byly hrozně velké, poněvadž musel po výprasku vzít nohy na ramena úplně nahý . . .

O ŽLUVĚ

Nacib už nemohl dál. Tentam byl jeho klid, potěšení, radost ze života. Přestal si dokonce i kroutit knír, jenž nyní zvalle visel nad jeho rty, na kterých pohasl úsměv. Bylo to od toho nekonečného přemýšlení, poněvadž nic tak nedokáže člověka vyčerpat, připravit jej o spánek i o chuť k jídlu a způsobit, že hubne, ztrácí smysl pro humor a propadá melancholii.

Tonico Bastos se nakláněl nad pult, naléval si žaludeční likér a ironicky se díval na skleslou postavu hostinského.

„Nějak jste sešel, Arabe. Člověk by vás ani nepoznal.“

Nacib malodušně přikývl. Jeho velké vypoulené oči utkvěly na elegantním notáři. Vážil si v poslední době Tonika stále víc. Byli vždycky přáteli, ale jejich styky byly povrchní, hovořili jenom o lehkých ženách, chodili do kabaretu, popíjeli spolu. Poslední dobou, od Gabrielina příchodu, se mezi nimi vyvinul důvěrnější vztah. Ze všech stálých hostů, kteří chodili na aperitiv, se jedině Tonico v poledne, kdy přicházela Gabriela s růží ve vlasech, choval diskrétně. Jenom ji slušně pozdravil, poptal se jí na zdraví a pochválil nedostiznou chuť jejího jídla. Neházel po ní očkem, nic jí nešeptal, ani se jí nesnažil vzít za ruku. Jednal s ní, jako by to byla úctyhodná dáma, krásná a žádoucí, ale nedostupná. Když k němu Gabriela přišla, neobával se Nacib žádného soka tolik jako Tonika. Není to snad neodolatelný svůdce, který obloučí každé ženské srdce?

Svět už je takový — překvapivý a nevyzpytatelný! Tonico se v Gabrielině dráždivé společnosti choval neobyčejně zdrženlivě a zdvořile. Všichni věděli, že Arab s krásnou služebnou drží, ale poněvadž byla oficiálně jen kuchařkou a ti dva nebyli k sobě ničím poutáni, zahrnovali ji hosté přímo před Nacibovými zraky sladkými slovíčky, s medovým úsměvem se jí dvořili a strkali jí do rukou psaníčka. Ta první čítal netečně, mačkal je a házel do truhlíku na smetl. Nyní je však vztekle trhal, byla jich spousta, některá dokonce neslušná. Tonico, ten ne. Choval se k němu jako opravdový přítel, s Gabrielou jednal uctivě, jako by to byla vdaná paní, nějaká paní plukovníková. Nedokazuje to snad jeho přátelství a úctu? Nacib nikdy Tonikovi nevyhrožoval jako plukovník Coriolano kvůli Glórii. A tak jedině na Tonika si nemůže stěžovat a jemu jedinému otvírá své rozdrásané srdce.

„Nejhorší na světě je, když si člověk neví rady.“

„Trápí vás něco?“

„Copak to nevidíte? Užírám se kvůli tomu, hubnu. Jsem z toho celý pryč. Stačí, když vám řeknu, že jsem tuhle zapomněl zaplatit směnku, tak jsem na tom . . .“

„Se srdcem nejsou žádné špásy . . .“

„Se srdcem?“

„No a ne? Láska, to je ta nejlepší i nejhorší věc na světě.“

Srdce . . . Láska . . . Celé dny bojoval proti těmto dvěma slovům, když se ve chvílích poledního klidu oddával přemítání. Raději ani nechtěl zkoumat sílu svých citů a hledět tváří v tvář skutečnosti. Myslel si, že to bude pouhý flirt, jen trochu silnější a delší než jindy. Nikdy kvůli ženě tolik netrpěl, nikdy nepocítoval takovou žárlivost, takový strach, takovou hrůzu, že ji ztratí. Neobával se, že zůstane bez věhlasné kuchařky, jejímž kouzelným rukám vděčil hostinec do značné míry za svůj dnešní rozkvet. Na to už nemyslel, tyto starosti ho brzy přešly. Vždyť sám ztratil chuť k jídlu, neměl na ně ani pomyslení . . . Zdálo se mu však nemožné představit si třeba i jedinou noc bez Gabriely, bez žáru jejího těla. Uléhal k ní i ve dnech, kdy nemohla milovat, ona se choulila na jeho hrudi a omamovala ho hřebíčkovou vůní. Nemohl pak spát, neboť musel potlačovat své touhy, jež pak uspokojoval v opravdových svatebních nocích, opakujících se měsíc co měsíc. Není-li to láska, bezmezná vášeň, co tedy to božinku je? A jestliže je to láska a život bez ní se mu zdá nemožný, co dělat? „Věrnost každé sebelepší ženy má své meze . . .“ řekl mu Nhô-Galo, jenž uměl vždycky dobře poradit. To je také jeho přítel. Ne sice tak diskrétní jako Tonico, protože vrhá na Gabrielu toužebné pohledy, ale dál nejde, návrhy nedělá.

„To bude asi ono. Víte, Tonico, já bez té ženy nemohu žít. Jestli mě nechá, tak se zblázním.“

„Co budete dělat?“

„To kdybych věděl . . .“ Nacibův obličej obestřel hluboký smutek. Tentam byl radostný úsměv, který se kdysi rozléval po jeho baculatých lících. Teď se tvářil skoro pohřebně.

„Proč se s ní neoženíte?“ vyhrkl najednou Tonico, jako by uhodl, co se děje v jeho nitru.

„Žertujete? S takovými věcmi se nemá žertovat . . .“

Tonico vstal, dal si připsat žaludeční likér na knížku, hodil minci Chiku Zevlounovi, který ji chytil ve vzduchu.

„No, já na vašem místě bych to udělal . . .“

Když se hostinec vyprázdnil, Nacib přemýšlel. Co může

ještě dělat? Tatam byla doba, kdy za ní chodil do pokoje, aby se rozptýlil, znaven Risoletou nebo jinými ženami. Kdy jí platil levnými brožemi i lacinými prsteny se sklíčkem. Teď jí nosí jeden dva dary týdně: látku na šaty, voňavky, šátky na hlavu, karamely z hostince. Jenže to není nic ve srovnání s návrhy na zařízený dům a život v přepychu, bez práce, jaký vede Glória, jež utrácí v obchodech a strojí se lépe než mnohá paní provdaná za bohatého manžela. Musí jí nabídnout něco lepšího, něco znamenitějšího, co by zastínilo nabídky soudce, Manuela Od jaguárů a teď i Ribeirinha, jenž se najednou octl bez Anabely. Tanečnice totiž odjela, neboť jí ten kraj naháněl hrůzu. K rozhodnutí jí přimělo vyprávění o výprasku, ježž ušetřili jednomu úředníkovi obecního úřadu. Měl v tom prsty právě Ribeirinho — a bylo to zřejmě předzvěstí ještě vážnějších událostí. V tichosti si sbalila kufr a potají si koupila lístek na loď Bahijské společnosti. Rozloučila se jenom s Mundinhem. Den předtím zašla za ním domů a on jí dal ještě tisícovku. Ribeirinho, jenž byl v té době na venkově, se to dozvěděl až po svém návratu. Vzala si s sebou briliantový prsten, zlatý řetízek a klenoty za více než dvacet tisíc. Tónico v hostinci poznamenal:

„Ribeirinho i já jsme ovdověli. Teď nám musí Mundinho sehnat něco lepšího . . .“

Ribeirinho věnoval pozornost Gabriele. Měl už zařízený dům a čekal jen na její rozhodnutí. I jí dá briliantový prsten a zlatý řetízek. Nacib o tom všem věděl od dony Armindy, jež si nemohla Gabrielu vynachválit:

„Nikdy jsem neviděla tak rádné děvče . . . Jinému by už šla hlava štěstím kolem. To musí mít člověk opravdu někoho rád, milovat toho druhého víc než sebe, aby něco takového dokázal. Jiná by se už dala nachytat a žila by si v přepychu jako nějaká princezna . . .“ O Gabrieliných citech Nacib nepochyboval. Copak neodolávala všem návrhům, všem nabídkám, jako by se jí ani netýkaly? Smála se sice a nezlobila se, když se nějaký opovázlivec dotkl její ruky nebo ji chytil za bradu, nevracela sice psaníčka, nebyla hrubá, děkovala za poklony, ale nikoho sama nepovzbuzovala, nikdy si nikomu nestěžovala, nikdy ho o nic nežádala. Když dostala dárek,

radostně tleskala. A nezmírala noc co noc v jeho náručí, žhavá, neukojitelná, stále svěží a nenazývala ho svým „hezským mladým pánem“, svou „zoubou“?

„Já na vašem místě bych to udělal . . .“ To se snadno řekne, když se to týká někoho jiného. Ale jak si může vzít Gabrielu, svou kuchařku, mulatku, která nemá rodinu, ani nebyla paní, když ji objevil na „trhu otroků“? Musí se přece oženit s nějakou inteligentní dívkou z dobré rodiny s věnem a dobrým vzděláním, panensky nevinnou. Co by tomu řekl jeho strýc, jeho domýšlivá teta, jeho sestra, jeho švagr — inženýr agronom, jenž pochází z tak dobré rodiny? Co by tomu řekli Ascharové, jeho bohatí příbuzní, majitelé rozsáhlých pozemků, kteří vládou v Itabuně? Jeho přátelé z hostince — Mundinho Falcão, Amâncio Leal, Melk Tavares, Doktor, Kapitán, dr. Maurício, dr. Ezequiel? Co by tomu řekl město? Na to nelze ani pomyslet, je to nesmysl. A přece na to myslel.

Do hostince zavítal odněkud z venkova číhař. V kleci smutně a lahodně prozpěvovala žluva. Krásná, žlutočerná žluva, neklidná a neposedná. Stále zálibně zpívala, radost ji poslouchat. Chico Zevloun a Mlsoun byli jako u vytržení.

Jednu věc určitě udělá. Zamezí Gabrieliny polední návštěvy. Že to bude škoda pro hostince? Jen žádné strachy . . . Přijde o peníze, ale horší by bylo, kdyby přišel o ni. Její opojná přítomnost byla pro muže každodenním pokušením. Jak se na ni může člověk dívat a nechtít ji, netoužit a nevzdychat po ní? Nacib jí cítil v konečcích prstů, na svém uvadlém kníru, na stehnech, na chodidlech. Žluva jako by zpívala pro něho, tak smutný byl její zpěv. Proč ji nedonést Gabriele? Když teď nebude smět do hostince, musí mít nějaké rozptýlení.

Koupil žluvu. Nemohl už snést to stálé přemýšlení, nemohl už snést to stálé soužení.

„Och, ta je krásná!“ vzdychla Gabriela, když spatřila žluvu. Nacib položil klec na židli, pták bušil křídly do mříží.

„To je pro tebe . . . Aby ti nebylo samotné smutno.“

Sedl si, Gabriela se uvelebila na zemi u jeho nohou. Uchopila jeho velkou chlupatou ruku a políbila ji na dlaň způsobem, jenž Nacibovi bezděky připomněl zvyky v kraji jeho rodičů v syrských horách. Potom si opřela hlavu o jeho kolena a on ji hladil po vlasech. Žluva se uklidnila a začala prozpěvovat.

„Dva dárky najednou . . . Vy jste tak hodný, mladý pane!“

„Jak to dva?“

„Ptáček a ještě k tomu jste mi ho sám přinesl. Jinak přicházíte až v noci . . .“

A tuhle dívku má ztratit . . . „Věrnost každé, i sebelepší ženy má své meze,“ řekl Nhô-Galo, který tím chtěl naznačit její cenu. V Arabově tváři se zračil smutek a Gabriela k němu vzhledla a poznamenala:

„Vy jste, pane Nacibe, nějak zasmušilý . . . Dříve jste takový nebyl . . . Býval jste spokojený, usměvavý a teď jste tak smutný. Proč, pane Nacibe?“

Co jí má říci? Že neví, jak ji uhlídat, jak si ji navždy udržet? Využil jejího dotazu k tomu, že se rozhovořil o jejích každodenních návštěvách v hostinci.

„Musím ti něco říci.“

„Jen mluvte, pane . . .“

„Jedna věc se mi nelíbí, dělá mi starosti.“

Lekla se:

„Špatně vařím? Nebo špatně peru?“

„Nic takového. Jde o něco jiného.“

„O co?“

„Že chodíš do hostince. Nelíbí se mi to, nemám to rád . . .“

Gabriela vyvalila oči:

„Chodím vám tam pomáhat, aby vám nevystydl oběd. Pro to tam chodím.“

„To já vím. Ale ostatní to nevědí . . .“

„Aha! To jsem si neuvědomila . . . Působí to divně, že chodím do hostince, že? Ostatní to nemají rádi, že kuchařka chodí do hostince . . . To jsem si neuvědomila.“

Nacib se toho chytl a odpověděl:

„To je ono. Některým je to jedno, ale jiní na to poukazují.“

Smutek zakalil Gabrielin zrak. Žluva horlivě zpívala, její zpěv drásl srdce. V Gabrieliných očích se zračil hluboký žal.

„Co jsem udělala špatného?“

Proč jí tolik trápí, proč jí neřekne pravdu, proč se jí nepřizná, že na ni žárlí, proč jí nevyzná lásku, proč ji nenazve svým miláčkem, jak by nejradyji učinil a jak jí v duchu říká?

„Od zítřka to budu dělat takhle: půjdu tam zadem, jen abych přinesla jídlo. Do sálu nevstoupím ani nepůjdu venku kolem.“

To by šlo. Takhle jí bude stále v poledne vídat, bude jí mít u sebe, bude jí moci sahat na ruku, na nohu, na ňadra. A nebude toto její skrývání zápornou odpovědí na svůdné nabídky, na sladká slůvka?

„Chodíš tam ráda?“

Přikývla. Je to její procházka, její volná chvílka. Jak ráda chodí na slunci s obědem! Jak ráda chodí mezi stoly, poslouchá lichotky, čte v očích návrhy. Návrhy starců ráda nemá. Návrhy plukovníků, že jí zařídí dům, taky ne. Těší ji však, když se na ni dívají, dvoří se jí, touží po ní. Je to jako příprava na nadcházející noc, ovívá ji vánek touhy a v Nacibově náručí pak znovu vidí před sebou ty hezké mladé pány: pana Tonika, pana Josua, pana Ariho a příručího pana Epaminondase. Že by některý z nich byl původcem těch pletich? To snad ne. To jistě jeden z těch šeredných dědků, které dopálilo, že si jich nevštmá.

„Dobrá, chodit tam můžeš. Ale nebudeš už obsluhovat, zůstaneš vždycky sedět za pultem.“

Bude mít aspoň ty pohledy a úsměvy a občas někdo přijde k pultu na kus řeči.

„Musím už jít . . .“ oznámil Nacib.

„Tak brzo . . .“

Gabrieliny ruce se mu ovinuly kolem nohou a nedovolily mu odejít. Nikdy s ní neprožil chvíle lásky ve dne, vždy jenom v noci. Chtěl vstát, ona ho však mlčky a s výrazem vděčnosti zadržovala.

„Pojď sem . . . Tady v pokoji . . .“

Odvlekl si ji sebou. Poprvé se jí zmocní ve své ložnici, na svém lůžku, jako by byla jeho ženou, a nikoli jen kuchařkou. Když s ní strhl kartounové šaty a nahé tělo, oblé hýždě a pevná ňadra ho lákavě zvaly k sobě, když uchopila jeho hlavu a políbila ho na oči, zeptal se jí vůbec poprvé:

„Pověz mi něco: máš mě ráda?“

Její smích se ozval do ptačího zpěvu a splynul v jediný trylek:

„Vy hezký mladý pane . . . Moc ráda . . .“

Byla rozechvěna tím, co jí říkal o jejím chození do hostince. Proč ji vlastně tak trápí, proč jí neřekne pravdu?

„Nikdo nic nenamítal proti tomu, že chodíš do hostince. Jenom já si to nepřiju. Proto jsem tak smutný. Každý tam s tebou hovoří, říkají hlouposti, chytají tě za ruku, za chvíli si budou dovolovat ještě víc a poválí tě i na zem . . .“

Ona se zasmála, zdálo se jí to legrační:

„Je mi to jedno, nezáleží mi na nich . . .“

„Opravdu ne?“

Gabriela ho přivinula k sobě, na svá ňadra. Nacib šeptal:

„Miláčku . . .“ A svou řečí lásky, arabštinou, jí ve chvílích vrcholné rozkoše říkal: „Teď jsi můj miláček a tohleto je tvoje postel, tady budeš spát. Kuchařkou nebudeš, i když budeš vařit. Jsi teď paní domu, slunečným paprskem, měsíčním světlem, ptačím zpěvem. Jsi můj miláček . . .“

„To mluvíte nějakou cizí řečí? Řskejte mi tak, mluvte víc tou řečí . . . Ráda ji poslouchám.“

Když Nacib odešel, sedla si před klíčku. Pan Nacib je hodný, přemýšlela, on žárlí. Smála se, když strkala mezi mřížce prst a pták před ní poděšeně odhopkal. Žárlí, to je legrační . . . Ona nežárlí, chce-li, může jít s jinou. Zpočátku to tak bylo, však ona to dobře ví. Stýkal se s ní i s jinými. Nevadilo jí to. Může se stýkat s jinou. Ne napořád, jenom občas v noci. Pan Nacib žárlí, to je směšné. Co na tom, že se

Josué dotkl její ruky? Že se pan Tonic, ten fešák, který se v přítomnosti pana Naciba tváří tak vážně, za jeho zády pokouší políbit ji na šíji? Že jí pan Epaminondas žádá o schůzku, že jí pan Ari dává bonbóny a štípe ji do brady? S těmi všemi i s těmi dřívějšími — kromě svého strýce — spí noc co noc v náručí pana Naciba. Buď s tím, nebo s oním, nejčastěji ale s mladičkým Bebinhem a s panem Tonikem. Je to tak pěkné, stačí na to pomyslet a člověku je hned hezky.

Je to tak pěkné, chodit do hostince a procházet se mezi muži. Život je tak hezký, jen ho umět užít. Vyhrívat se na slunci, koupat se v studené vodě. Hryzat guayavu, jíst zelené mango, kousat papriku. Chodit po ulicích, zpívat písničky, spát s nějakým mladíkem. A o druhém snít.

Miláčku! Líbí se jí to slovo. Pan Nacib je tak skvělý, kdo by to do něho řekl? Zrovna teď, když se milovali, mluvil cizí řečí a žárlil . . . To je ale legrační! Nechce ho zranit, je to tak hodný člověk! Bude si dávat pozor, aby ho netrápila. Jenomže ona nedokáže být zavřená doma, nechodit k oknu, neprocházet se po ulici. Nedokáže zatnout zuby a potlačit úsměv. Nedokáže žít a neposlouchat se zatajeným dechem a lesknoucíma se očima mužské hlasy. „To na mně nechtějte, pane Nacibe, to nemohu.“

Pták poletoval mezi mřížemi. Před kolika dny už ztratil svobodu? Jistě nedávno, ještě si ani nezvykl. Kdo si ostatně zvykne na vězení? Má ráda zvířata, vždy k ní přilnou. Kočky, štěňata a dokonce i slepice. Na plantáži mívala papouška, který uměl mluvit. Zahynul hlady, dříve než zemřel strýc. Ptáčka uvězněného v kleci nikdy nechtěla. Bylo jí ho líto. Neřekla nic jenom proto, aby pana Naciba neurazila. Chtěl jí dát dárek, aby jí nebylo doma smutno a žluva jí zpívala. Tak smutně, jako je smutný pan Nacib. Nechtěla ho zranit, bude si dávat pozor. Nechtěla ho zarmoutit, řekne, že pták uletěl.

Vyšla na dvorek a u guayavy otevřela klíčku. Kocour spal. Žluva vyletěla, sedla si na větev a začala zpívat. Jak křišťálově, jak vesele trykovala! Gabriela se usmála. Vtom se kocour probudil.

Masívní židle s vysokým opěradlem, černé, z ohýbaného dřeva, potažené koží. Stály tam, jak se zdálo, spíše proto, aby se na ně lidé dívali a obdivovali se jim, než aby si na ně sedali. Na mnohého by působily odstrašujícím dojmem. Plukovník Altino Brandão obdivoval znovu salón. Na stěně, tak jako u něho doma, visely barevné portréty pána domu, zde tedy plukovníka Ramira a jeho zesnulé manželky — z výroby takových portrétů vzkvétala podnikavcům jejich živnost — a mezi nimi zrcadlo. V rohu byl výklenek se soškami svatých. Místo svíci modré, zelené a červené elektrické lampičky, radost pohledět. Na protější stěně malé japonské rákosové rohože, na nichž bylo vidět pohlednice, portréty příbuzných a obrázky. Vzadu piano, zahalené černým přehozem, na němž byl vyšíť krvavě rudý vzor.

Když Altino z chodníku pozdravil Jerusa a zeptal se jí, zda je plukovník Ramiro Bastos doma a může mu věnovat pár minut, zavedla ho dívka do chodby, oddělující oba přední salóny. Odtamtud slyšel, jak je v domě najednou rušno: otvíraly se okenice, stahovaly povlaky s křesel, zametalo se a stíralo se prach. Salón se otvíral jenom při zvláštních příležitostech, například když plukovník slavil narozeniny, nebo se ujímal úřadu nový starosta, anebo se pořádala recepce na počest významných bahijských politiků. A také tehdy, přišla-li nezvyklá a velice vážená návštěva. Po chvíli příprav se ve dveřích objevila Jerusa a vyzvala ho:

„Račte dál, pane plukovníku.“

Málokdy zavítal k Ramiru Bastosovi. Většinou jen při nějaké oslavě. Znova obdivoval přepychový salón, neklamný důkaz plukovníkova bohatství a moci.

„Dědeček přijde hned . . .“ usmívala se Jerusa a s pokynem hlavy se vzdálila.

Hezké děvče, má tak plavé vlasy, že vypadá na cizinku, plet má tak světlou, že z ní prosvítají modré žilky! Ten Mundinho

Falcão je ale hloupý! Nač tolik povyku, když se dá všechno vyřešit tak snadno?

Uslyšel Ramirovy šouravé kroky. Sedl si.

„Buďte vítán! Co se děje? Čemu mám děkovat za toto potěšení?“

Tiskl si ruce. Altino užasl, jak stařec za těch několik měsíců, co ho viděl naposledy, zchátral. Dříve vypadal jako kmen stromu, na němž ani ve stáří neroste mech a který odolává bouřím a větru a tyčl se v Ilhéusu, jako by mu měl na věky věků vládnout. Z toho impozantního zjevu zbyl jen panovačný pohled. Ruce se mu trochu chvěly, záda měl shrbená, krok nejistý.

„Jste den co den statnější,“ zalhal Altino.

„Pokud slabost pokládáte za statnost, pak ano. Posadme se.“

Opěradlo židle bylo kolmé. Hezké možná bylo, ale nepohodlné. Měl raději měkká, vycpaná křesla s modrou kůží v Mundinhově kanceláři, tělo se tam pohodlně uvelebí, ani se člověku nechce vstát a odejít.

„Odpusťte mi, že se vás ptám, ale kolik je vám vlastně let?“

„Třiaosmdesát.“

„Požehnané stáří. Kež se dožijete ještě mnoha dalších let, pane plukovníku.“

„V mé rodině se umírá pozdě. Můj dědeček se dožil devětaosmdesáti. Otec dvaadevadesáti.“

„Na toho se pamatuji.“

Do salónu vstoupila Jerusa. Na podnose přinášela šálky kávy.

„Z vašich vnuček jsou už slečny . . .“

„Ženíl jsem se dost starý, Alfredo a Tonico taky. Jinak bych měl už pravnuka, ba i prapravnuka bych mohl mít.“

„Pravnuk na sebe nedá dlouho čekat. Máte-li tak hezkou vnučku . . .“

„To je možné.“

Znova vešla Jerusa, sklídila šálky a vyřizovala vzkaz:

„Dědečku, přišel strýček Tonico a ptá se, zda sem může přijít.“

Ramiro se podíval na Altina:

„Co tomu říkáte, pane plukovníku? Chcete mi říci něco mezi čtyřma očima?“

„Před panem Tonikem nemám žádné tajnosti, je to přece váš syn.“

„Dobrá, řekni mu, ať přijde . . .“

Tonico se objevil ve vestě a kamaších. Altino vstal a Tonico ho srdečně, více objal. „Darmošlap,“ pomyslel si farmář.

„No, pane plukovníku, jsem moc rád, že vás tu vidím. Málokdy se tu ukážete . . .“

„Jsem venkovan, a pokud to nemusí být, z Ria do Braço se nehnu. Ještě tak do Águas Claras . . .“

„To je letos úrodička, co, pane plukovníku?“ přerušil ho Tonico.

„To vám řeknu. Tolik kakaa jsem jakživ neviděl . . . Nuže! vypravil jsem se zase jednou do Ilhéusu a řekl jsem si: navštívit plukovníka Ramira Bastose. Abych si s ním pohovořil o něčem, co mi pořád leží v hlavě. Na venkově dumá člověk i v noci . . . A víte, jak to je: nejdřív člověk na něco přijde a pak se s tím musí někomu svěřit.“

„Napjatě vás poslouchám, pane plukovníku.“

„Vy víte, že jsem šel od politiky dál, nikdy jsem se do ní nechtěl plést. Jenom jednou jsem musel. Jistě si vzpomínáte — stalo se to, když byl starostou Firmo. Chtěli nám nasadit do Ria do Braço nového úředníka. Tehdy jsem si přijel s vámi pohovořit . . .“

Ramiro se na ten případ pamatoval. Bylo to asi před dvaceti lety. Policejní komisař, jeho člověk, zbavil úřadu Altinova chráněnce, zástupce policejního komisaře v Riu do Braço a na jeho místo jmenoval nějakého strážmistra. Altino si hned zajel do Ilhéusu a přišel si k němu stěžovat. Žádal odvolání strážmistra a opětné dosazení svého chráněnce. Ramiro souhlasil. Původní změna se totiž stala bez porady s ním a bez jeho souhlasu, když byl zrovna v Bahii na zasedání senátu.

„Dám si toho strážmistra zavolat,“ slíbil.

„To není potřeba. Nasedl do téhož vlaku, jímž přijel. Měl, jak se zdá, strach zůstat. Nevím ani dobře proč, nejsem přesně informován. Slyšel jsem jenom, že mu něco provedli, nějakou klukovinu. Myslím, že se nebude chtít vrátit. Je nutno pouze jmenování odvolat a znovu pověřit úřadem toho mého člověka. Úředník, který nemá oporu, není na nic . . .“

Stalo se, jak žádal. Ramiro si na ten nepříjemný rozhovor vzpomíná. Altino hrozil, že se od něho odvrátí a přejde k opozici. Co chce teď?

„Dnes jsem tu znova. Možná že se míchám do věcí, do kterých mi nic není. Dělán to z vlastní vůle, ale když člověk na plantáži přemítá, co se v Ilhéusu děje, někdy se do toho ani plést nechce a ono jako by ho to k sobě samo táhlo. Vždyť přece farmáři, ti, kdo jsou živi z pěstování kakaa na plantážích, vydávají nejvíc peněz na politiku. Začal jsem si nad tím lámat hlavu . . .“

„Co soudíte o situaci?“

„Soudím, že je špatná. Vy jste se vždy těšil účtě, mnoho let jste politickým vůdcem — zcela po zásluze. To nikdo nemůže popřít, já rozhodně ne. Bůh chraň!“

„Teď to ale popírají. A kdyby to byli aspoň lidé odsud. Ale je to takový přivandrovalec, který se v Ilhéusu usadil, nikdo neví proč. Jeho bratři, řádní lidé, vykárali ho ze své firmy a nechtějí toho odrodilce ani vidět. Přišel rozeštvávat, co žilo v klidu, přišel rozdělovat, co bylo spojeno. Že proti mně brojí Kapitán, to docela chápu, bojoval jsem proti jeho otci a svrhl ho. Má svůj důvod, a proto jsem se s ním nikdy nepřestal stýkat a vážit si ho. Ale ten pan Mundinho by mohl být rád, že vydělává tolik peněz. Proč strká nos do těchhle věcí?“

Altino si zapálil cigaretu, kterou si sám ukroutil, a hleděl na lampičky ve výklenku se soškami svatých.

„Báječné osvětlení! Já mám doma taky pár svatých, jsou to patroni paní domu. Spotřebuje se tím ale hrůza svíček! Zařídím si tam osvětlení, jako máte vy. Ilhéus je kraj přivandrovalců, pane plukovníku. Co jsme vlastně my? Nikdo z nás se tady nenarodil. Zač stojí zdejší lidé? Vyjma vzdělaného Doktora jsou ostatní ubohé trosky a patří do starého železa. Abych tak řekl, prvními opravdovými obyvateli města jsme vlastně my. Naše děti jsou už pak praví Ilhéusané. Když jsme přišli do téhle strašlivé divočiny, nemohlo se tu také říkat, že jsme jenom přivandrovalci?“

„Nechtěl jsem vás urazit. Víím, že jste mu prodal své kakao. Nevěděl jsem, že jste přátelé, proto jsem tak mluvil. Ale ne-

míním to odvolat. Stojím za tím, co jsem řekl. Sám se s ním nesrovnávejte, pane plukovníku, a nesrovnávejte s ním ani mne. My jsme sem přišli, když tu ještě nic nebylo. To bylo něco jiného. Nejednou jsme dali v sázku život, nejednou jsme unikli smrti. A co je horší, nejednou jsme musili sprovodit ze světa druhé lidi. Tohle nic není? Nesrovnávejte se s ním, pane plukovníku, a ani mne s ním nesrovnávejte.“ Silou vůle překonal stařec chvění a nerozhodnost. Nyní mluvil zase svým dřívějším, panovačným hlasem. „Co riskoval on? Přijel sem s penězi, zařídil si kancelář, kupuje a vyváží kakao. Koho on sprovodil ze světa? Jakým právem chce zdevládnout? My jsme si své právo vydobyli, ale on?“

„To je pravda, pane plukovníku. To všechno je pravda, ale dnes už to neplatí. Člověk si samou lopotou ani neuvědomuje, že čas plyne a věci se mění. Najednou otevře oči a všechno je jiné.“

Tonico mlčky poslouchal, byl zděšen. Skoro litoval, že za nimi šel do salónu. Na chodbě udělovala Jerusa příkazy služebným.

„Jak to — jiné? Nerozumím vám . . .“

„Já vám to vyložím. Dříve bylo lehké přikazovat. Stačilo mít sflu. Vládnout bylo snadné. Dnes se všechno změnilo. My jsme dobyli moci, jak jste říkal, krveproléváním. Zvítězili jsme a zajistili si půdu pro sebe. To muselo být. Jenže co jsme mohli dělat, jsme už udělali. Mezitím všechno vzrostlo. Itabuna je dnes tak velká jako Ilhéus. Z Pirangi, Águy Prety, Macuka, Guaraci se stávají města. Všude je to samý doktor, agronom, lékař, advokát. Ti všichni uplatňují své nároky. Umíme my, můžeme my vlastně ještě vládnout?“

„A kde se vzali ti doktoři a pokrok? Kdo se o to zasloužil? Vy, pane plukovníku, a moje maličkost. Žádný přivandrovallec! A jakým právem se teď, když je všechno hotovo, obracíte proti těm, kteří se o to přičinili?“

„My sázíme kakao, pečujeme o jeho vzrůst, sklízíme plody, necháváme zkvásit vyloupaná semena na hromadách, sušíme je na člunech, pražíme je, nakládáme na oslíky, posíláme do Ilhéusu a prodáváme vývozcům. Kakao, pěkně vysušené, příjemně voní, je to nejlepší kakao na světě . . . O to všechno

se přičiňujeme my. Dokážeme však z něho udělat čokoládu, umíme to udělat? Na to musel přijít až z Evropy pan Hugo Kaufmann. Jedině proto máme kakaový prášek. Vy, pane plukovníku, jste se tady zasloužil o všechno. Za to, co Ilhéus má, i za svou prestiž vděčí vám. Chraň bůh, abych tohleto popíral, já první to uznávám. Jenže vy jste už dělal všechno, co umíte, čeho jste schopen.“

„A co si Ilhéus ještě přeje mimo to, co děláme? Co je ještě zapotřebí udělat? Abych pravdu řekl, nevidím, že by tu bylo něčeho třeba. Na to byste musel ukázat prstem, abych si toho všiml.“

„Však vy si toho všimnete. Ilhéus je hezký jako park. Co však Pirangi, Rio do Braço, Água Preta? Lidé žádají, vymáhají. My jsme se svými dělníky, s jagunčy proklestili cesty. Teď je zapotřebí silnic, a ty jagunčové vystavět nemohou. Nejhorší je ten vjezd do přístavu. Proč jste byl proti, plukovníku Ramiro Bastosi? Proto, že si to přál guvernér? Jenže lid chce něco jiného, bylo by to přece velkolepé, kdyby se odtud vyváželo kakao do celého světa. A kdybychom přestali platit dopravné do Bahie. Kdo je musí platit? Vývozcí a farmáři.“

„Našinec má přece závazky. A každý musí své závazky plnit. Protože kdyby je neplnil, je po jeho vážnosti veta. Já jsem své závazky vždycky plnil, to vy dobře víte. Guvernér mě o to žádal a vyložil mi to. Nový přístav v Malhadu, stranou toho dnešního, ať si prý vystavějí naši potomci. Všechno má svůj čas.“

„Ten čas už nastal, ale vy to nechcete vzít na vědomí. Za našich dob nebyla kina a byly jiné zvyky. Ty se také mění, je tolik nových věcí, že člověk neví, kam se dřív obrátit. Chtěl-li člověk v minulosti vládnout, stačilo, aby uměl vydávat příkazy a plnit své závazky vůči vládě. Dnes to však nestačí. Vy je plníte vůči guvernérovi, je to váš přítel, proto tu ztrácíte půdu pod nohama. Lidu však čerta záleží na nějakých závazcích. Ten chce vládu, která by přihlížela k jeho potřebám. Proč tu mohl pan Mundinho vyvolat ten rozkol, proč má tolik stoupenců?“

„Proč? Protože si je kupuje a slibuje jim hory doly. A jsou nestydové, kteří své závazky neplní.“

„Odpusťte, pane plukovníku, ale v tom to není. Co může nabídnout on, a vy ne? Místo na kandidátce, vliv, jmenování. vážnost? Vy můžete víc. On nabízí a prosazuje jedinou věc: vládu, která by šla s dobou.“

„Vládu? Copak vyhrál volby?“

„Nepotřebuje je vyhrát. Vystavěl ulici na pobřeží, založil noviny, pomohl koupit autobusy, zařídil tady filiálku banky, získal inženýra na vyhloubení přístavu. Co je to jiného než vykonávání vlády? Vy dáváte příkazy starostovi, policejnímu komisari, úřadům v obcích. Nitky vlády se už delší čas sbíhají v ruku Mundinha Falcãa. Proto jsem tady — proto, že jeden kraj nemůže mít dvojí vládu. Vypravil jsem se z těch svých končin až sem, abych si s vámi pohovořil. Jestli to takhle půjde dál, dopadne to špatně. Už to ostatně začalo: dal jste spálit noviny, v Guaraci div nezabili jednoho vašeho člověka. To bylo dobré kdysi, jinak se to dřív ani dělat nedalo. Do dnešní doby se to však nehodí. Proto jsem si s vámi přišel pohovořit, proto jsem zaklepal u vašich dveří.“

„Pohovořit o čem?“

„Že je jenom jedna možnost, jak situaci urovnat. Jenom jedna, jinou nevidím.“

„A jaká, můžete mi prozradit?“ zeptal se plukovník drsným hlasem. Nyní na sebe hleděli skoro jako dva nepřátelé.

„Jsem váš přítel, pane plukovníku. Už přes dvacet let vám odevzdávám hlas. Nikdy jsem vás o nic nežádal, jenom jedné věci jsem se vás dožadoval, a to jsem byl v právu. Přicházím sem jako váš přítel.“

„Jsem vám za to zavázán. Co dále?“

„Je jenom jediná možnost — dohodnout se.“

„Kdo se má dohodnout? Já? S tím přivandrovalcem? Co si o mně, pane plukovníku, myslíte? S nikým jsem se nedohadoval, ani když jsem byl mladý, a tehdy šlo o krk. Jsem poctivý chlap a těsně před smrtí nebudu přece ohýbat hřbet. Už mi o tom ani nemluvte.“

Do hovoru však zasáhl Tónico. Návrh na dohodu se mu líbil. Před několika dny byl na Altinově farmě Mundinho. Na ten nápad přišel jistě on.

„Nech pana plukovníka domluvit, tatínku. Přišel k nám

jako přítel, musíš ho vyslechnout. Jestli to přijmeš nebo ne, to už je jiná věc.“

„Proč nevezmete tu věc s přístavem do svých rukou? Proč nepřijmete Mundinha do své strany? Proč se spolu nespojíte a vy sám se nepostavíte v čelo? V Ilhéusu to nikdo s vámi nemyslí špatně, ani sám Kapitán ne. Avšak budete-li si počínat jako doposud, prohrajete.“

„Máte nějaký konkrétní návrh, pane plukovníku?“ zeptal se Tónico.

„Návrh ne. S panem Mundinhem jsem nechtěl o politice ani hovořit. Řekl jsem mu jenom, že vidím jedinou cestu: vzájemnou dohodu.“

„A co on?“ ptal se zvědavě a pln očekávání Tónico.

„Nic, já ho ani o odpověď nežádal. Kdyby však plukovník Ramiro chtěl, jak by mohl nepřijmout? Kdybyste mu, pane plukovníku, podal ruku, jak by mohl odmítnout?“

„Možná že máte pravdu...“ Tónico si přitáhl těžkou židli k Altinovi.

Debatu však přerušil zdrsnělý hlas plukovníka Ramira Bastose:

„Plukovníku Altino Brandão, pokud jste sem přišel jenom kvůli tomu, pokládám vaši návštěvu za skončenou...“

„Ale tatínku! Co to má znamenat?“

„A ty buď zticha! Stojíš-li o mé požehnání, nesmíš na dohodu ani pomyslet. Pane plukovníku, promiňte, nechci vás urazit, vždycky jsem s vámi dobře vycházel. Můj dům je vám zcela k dispozici. Chcete-li, budeme mluvit o jiných věcech. O dohodě však ne. Poslyšte, co vám řeknu: raději zůstanu sám, raději ať mě i děti opustí a spráhnou se s tím přivandrovalcem. Ať třeba zůstanu bez přítele, nebo ať mám jen jednoho, protože Amâncio, ten mě neopustí, tím jsem si jist, ať zůstanu třeba sám, ale dohodu neuzavřu. Dokud budu naživu, nikdo jiný Ilhéusu vládnout nebude. Co bylo dobré včera, je dobré i dnes. I kdybych měl zahynout se zbraní v ruce. I kdybych měl, nedej pánbůh, znova zabít. Za rok se budou konat volby. A já je, plukovníku, vyhraju, i kdyby byli všichni proti mně, i kdyby se z Ilhéusu stala znovu peleš lotrovská, doupe jagunčů.“ Zvýšil svůj rozechvělý hlas a vstal. „Já je vyhraju!“

Také Altino se zvedl a sáhl po klobouku.

„Přišel jsem s dobrými úmysly, ale vy mě nechcete vyslechnout. Nemíním od vás odejít jako váš nepřítel, poněvadž k vám chovám hlubokou úctu. Nemám k vám však žádné závazky, nejsem vaším dlužníkem, budu si volit, koho budu chtít. Sbohem, plukovníku Ramiro Bastosi.“

Stařec sklonil hlavu. Jeho oči byly skelné. Tónico doprovodil plukovníka až ke dveřím.

„Můj otec je tvrdohlavý, paličatý. Ale já bych možná mohl . . .“

Altino Brandão, jenž mu právě tiskl ruku, mu skočil do řeči:

„Takhle zůstane sám. S dvěma třemi nejoddanějšími přáteli.“ Díval se na mladého elegána, „darmošlapa“. „Myslím, že Mundinho má pravdu. Ilhéus potřebuje, aby mu vládli noví lidé. Budu ho podporovat. Vy jste však povinen zůstat u svého otce a poslouchat ho. Kdokoli jiný má právo vyjednávat, žádat o dohodu, ba i o milosrdenství. Ne však vy, protože vám nezbyvá než jedno: zůstat s ním a třeba s ním i zemřít. Jiné cesty pro vás není.“

Pozdravil plavou Jerusu, jež se zvědavě dívala z okna v druhém salónu, a odešel.

ĎÁBEL ŘÁDÍ NA ULICÍCH

„Na mou duši! . . . Jako by na ilhéuských ulicích řádl sám ďábel! Kdo to jakživ viděl, aby svobodná dívka flirtovala s ženatým mužem?“ rozčilovala se drsná Dorotéia před kostelem v hloučku starých panen.

„Profesor se, chudák, z toho ještě pomate. Chodí tak zamračený, že je mi ho líto . . .“ politovala jej Quinquina.

„On je takový slaboučký, ještě se z toho může rozstomat,“ přidala se Flórinka. „Však už toho zdraví má pomálu.“

„Svatoušek ale zrovna také není. Ve svém žalu začal na-

jednou obcházet kolem oken té nestydy . . . Dokonce se zastavuje na chodníku a dává se s ní do řeči. Už jsem říkala páteru Basfliovi . . .“

„Co jste mu říkala?“

„Že je v Ilhéusu samé mravní bahno a že je pánbůh jednoho dne potrestá. Sešle na nás nějakou metlu, která nám zničí všechno kakao . . .“

„A co on na to?“

„Říkal, že pořád jenom sýčkuju. Rozčilil se kvůli tomu. Že prý chci přivolat nějaké neštěstí.“

„To byl ale nápad, mluvit zrovna s ním . . . Vždyť on sám je plantážník. Proč jste si nepromluvila s páterem Cecíliem? Ten chudinka nemá žádné vroubky.“

„S tím jsem taky mluvila. A on mi řekl: „Dorotéia, v Ilhéusu řádl ďábel. On tu vládne, a nikdo jiný!“ A to je pravda.“

Odvrátily tvář, aby neviděly v okně Glórii, jež celá rozzářená vysílala své úsměvné pohledy k Nacibovu hostinci. Dívat se tam by bylo stejné jako se dívat do tváře ďáblu.

V hostinci ohlásil Kapitán vítězoslavně senzační zprávu: plukovník Altino Brandão, pán v Riu do Braço, člověk, jenž vládne nejméně tisícem hlasů, přešel k Mundinhovi. Už byl za ním v budově vývozní firmy a sdělil mu své rozhodnutí. Mundinho, jež plukovníkův přemet udivil, se ho zeptal:

„Co vás k tomu rozhodnutí přimělo, pane plukovníku?“

Čekal, že uslyší něco o svých nezvratných důkazech a přesvědčivých rozhovorech.

„Židle s opěradlem,“ zněla však Altinova odpověď.

Nicméně v hostinci se už vědělo o jeho neúspěšném jednání a o Ramirově vzteku. Fakta se zveličovala: došlo prý k prudké výměně názorů, starý politik Altina vykázal ze dveří, Altina prý poslal Mundinho, aby navrhl dohodu a požádal o přiměří a shovívavost. Tak to vykládal svrchovaně rozčilený Tónico, jenž po ulicích rozhlašoval, že Ilhéus znova čekají někdejší přestřelky a vraždy. Podle jiných verzí, jejichž původci byli Doktor a Nhô-Galo, kteří potkali plukovníka Altina, ztratil prý Ramiro hlavu, když mu farmář z Ria do Braço řekl, že prohrál už před volbami, a upozornil ho, že bude volit Mundinha. Načež prý Tónico navrhl dohodu,

jež byla pro Bastosovy pokořující. Tu Ramiro odmítl. Jedna verze stihala druhou a každá byla jiná podle politického smýšlení těch, kdo ji tlumočili. Jedno však bylo jisté: po Altinově odchodu běžel Tónico pro lékaře, dr. Demósthense, aby přišel ošetřit plukovníka Ramira, jenž omdlel. Celý den byl vyplněn debatami, poznámkami, nervozitou. Když k večeru přišel z papírnictví na kus řeči João Fulgêncio a ptali se ho, co o tom soudí, řekl:

„Myslím si totéž co dona Dorotéia. Zrovna teď mi říkala, že tu v Ilhéusu řádí ďas. Jenom přesně neví, jestli se skrývá v domě u Glórie, nebo tady v hostinci. Tak kam jste toho pekelníka schoval, Nacibe?“

Nejen ďábel, ale celé peklo řádilo v Nacibově nitru. Nic nepomohlo nové opatření s Gabrielou. Sedávala za pokladnou, ale pro ty roztoužené muže to byl příliš úzký zákop, příliš malá vzdálenost. Strkali se teď o místo u pultu, kde vstojí popíjeli a srocovali se kolem ní až hanba. Soudcová nestydatost šla tak daleko, že sám Nacibovi řekl:

„Připravte se, drahý příteli, na to, že vám uloupím Gabrielu. Hleďte si už jinou kuchařku.“

„Už vám dala nějakou naději, pane doktore?“

„Dá . . . To je otázka času a šikovnosti.“

Manuel Od jaguárů, jenž dříve nevytáhl paty z plantáže, zapomněl zřejmě na své farmy, ač právě vrcholila sklizeň. Nabídl Gabriele dokonce pozemek. Stará panna měla pravdu. V Ilhéusu řádí ďábel a mužům popletl hlavu. Poplete ji nakonec i Gabriele. Zrovna před dvěma dny mu dona Arminda řekla:

„To je ale náhodička: zdálo se mi, že Gabriela odešla, a týž den jí vzkázal plukovník Manuel, že jestli chce, dá přepsat na její jméno políčko.“

Žena je křehká nádoba. Stačilo se podívat na náměstí, kde na lavičce u nábřeží seděla Malvina a bavila se s inženýrem. Neřikal João Fulgêncio, že to je nejinteligentnější dívka v Ilhéusu, že má charakter a je prostě dokonalá? A přesto ztratila hlavu a přede všemi koketovala s ženatým mužem.

Nacib došel až na konec dlouhého chodníku před hostincem. Byl tak zamyšlen, že se polekal, když viděl plukovníka

Melka Tavarese, jak vychází z domu a ubírá se směrem k pobřeží.

„Koukejte se!“ zvolal.

Několik lidí to slyšelo a otočilo se.

„Jde k nim . . .“

„To bude mela . . .“

Dívka také spatřila blízcího se otce a vstala. Asi právě přijel z plantáže, ještě měl holínky. V hostinci vstával kdekdo od stolu a šel se dívat.

Inženýr zbledl, když ho Malvina upozornila:

„Jde sem otec.“

„Co budeme dělat?“ zeptal se příškrčeným hlasem.

Melk Tavares, zamračený, v ruce bičků, oči upřeny na dceru, došel k nim. Inženýra jako by ani neviděl, ani se na něj nepodíval. Hlasem, jenž byl jako šleh, přikázal Malvině:

„Marš domů!“ Přitom bičkem švihl do holínky.

Zůstal stát a díval se za dcerou, jak zvolna odchází. Inženýr se ani nehnul, nohy měl jako olovené, na čele i na ruku mu vyrazil pot. Když Malvina vkročila do dveří a zmizela, pozvedl Melk bičků a kožený konec bičkové opřel o Rômulovu hrud:

„Dozvěděl jsem se, že jste už hotov s prohlídkou vjezdu do přístavu. Že jste poslal telegram, v němž jste žádal, abyste tu směl zůstat a řídit práce. Já na vašem místě bych to nedělal. Poslal bych telegram, v němž bych požádal o vyslání nástupce, a ani bych nečekal na jeho příjezd. Pozitří vám jede loď.“ Stáhl ruku, a jak bičků nadzvedl, zavadil o Rômulův obličej.

„Pozitří — dávám vám tedy dva dny.“

Obrátil se k němu zády a zadíval se k hostinci, jako by zjišťoval, proč se tam venku shromáždil ten hlouček lidí. Jakmile tam zamířil, zvědavci usedli, rychle spolu zapřádali hovor, po očku plukovníka sledovali. Melk Tavares přišel a polekal Nacibovi na záda:

„Tak jak se vede? Dejte mi koňak.“

Zahlédl Joãa Fulgência a sedl si k němu:

„Dobré odpoledne, pane João. Říkali mi, že jste mé dceři prodával nějaké špatné knihy. Buďte, prosím vás, tak laskav a už jí žádnou neprodávejte! Stačí jí knihy, které má do gy-

mnasia, ty ostatní za nic nestojí, jenom by ji mohly přivést na scesti.“

João Fulgêncio mu však s naprostým klidem odpověděl:

„Knihy mám na prodej. Chce-li zákazník nějakou koupit, samozřejmě mu ji prodám. Co myslíte „špatnou knihou“? Vaše dcera si koupila jenom dobré knihy, od nejlepších spisovatelů. Když už o ní mluvíte, rád bych vám řekl, že je to dívka velmi inteligentní a nadaná. Je třeba ji chápat a nejednat s ní jako s nějakou holkou.“

„Dcera je moje, jak s ní jednám, je moje věc. Na jisté nemoci znám já lék. Pokud jde o knihy, ať jsou dobré nebo špatné, stejně si už žádné nebude kupovat.“

„To záleží na ní.“

„Na mně taky.“

João Fulgêncio pokrčil rameny, jako by nechtěl nést odpovědnost za následky. Mlsoun přišel s koňakem. Melk jej do sebe obrátil a chtěl vstát. João Fulgêncio ho však chytil za ruku:

„Poslyšte, plukovníku Melku, domluvte své dceři klidně a s pochopením, třeba vás poslechne. Použijete-li však násilí, budete toho možná litovat.“

Melk se zřejmě stěžl ovládal:

„Pane João, kdybych vás neznal, kdybych nebyl býval přítelem vašeho otce, ani bych vás neposlouchal. Ponechte to děvče na starost mně. Nemám ve zvyku něčeho litovat. V každém případě vám však děkuji za snahu.“

Pak vykročil na náměstí. Na každém kroku si práskal bičkem do holínky. Josué se na něho díval od svého stolu a pak si šel sednout na židli, s které plukovník vstal, vedle Joãa Fulgência.

„Co teď udělá?“

„Asi nějakou hloupost.“ João Fulgêncio upřel své dobrácké oči na profesora. „Není divu, vy také neděláte nic jiného. Je to charakterní dívka, jiná než ostatní. A jednají s ní, jako by to neměla v hlavě v pořádku . . .“

Melk překročil práh svého domu, vystavěného v „moderním stylu“. V hostinci se hovor stočil opět na Altina Brandãa, na plukovníka Ramira, na politické vření. Inženýr zmizel

z lavičky na nábřeží. Jenom João Fulgêncio, Josué a Nacib — ten z chodníku — bedlivě sledovali farmářovy kroky.

V salóne ho očekávala žena, tetelci se strachy. Vypadala jako socha zmučené světice, jak se o ní správně vyjádřil černocho Fagundes.

„Kde je?“

„Šla nahoru do svého pokoje.“

„Pošli pro ni!“

Počkal si na ni v salóne a krátil si chvíli tím, že si švihal bičkem do holínky. Malvina přišla, matka zůstala stát ve dveřích. Dívka se vztyčenou hlavou, vzpřímená, hrdá, energická, stanula před svým otcem a čekala. Matka čekala také, ale se strachem v očích. Melk se procházel po salóne.

„Jak mi to vysvětlíš?“

„Co?“

„Já ti dám co! Mluv se mnou slušně!“ křikl. „Jsem tvůj otec, tak abych ti nesrazil hřebínek! Však ty víš, o čem mluvím! Jak mi vysvětlíš to flirtování? Ilhéus o ničem jiném nemluví, až na plantáž se to doneslo. Jen na mne nechod s tím, žes nevěděla, že je ženatý, vždyť on sám se tím netají. Jak mi to všechno vysvětlíš?“

„Co mám ještě povídat? Vy mě stejně nepochopíte. Tady mě nikdo nemůže chápat. Už jsem vám, tatínku, mockrát říkala: nevezmu si manžela, kterého mi vybere někdo z příbuzenstva, nechci se nechat pohřbít někde ve farmářově kuchyni, nechci být služebnou nějakého ilhéuského doktora. Chci si žít po svém. Až koncem roku vychodím školu, chci pracovat někde v kanceláři.“

„Ty nemáš co chtít! Ty budeš dělat, co ti nařídím!“

„Budu si dělat, co budu chtít.“

„Cože?“

„Co budu chtít . . .“

„Drž hubu, ty děvko!“

„Nekřičte na mne, jsem vaše dcera, a ne otrokyně.“

„Malvino!“ napomenula ji matka. „Nemluv takhle se svým otcem!“

Melk chytil dívku za ruku a uhodil ji do tváře. Malvina vykřikla:

„Tak abyste věděl, odejdu s ním!“

„Ach Bože můj . . .“ Matka si zakryla obličej rukama.

„Ty čubko!“ Napřáhl bičík a švihal jí hlava nehlava.

Šlehy dopadaly na nohy, hýždě, ruce, obličej, prsa. Z rozpolceného rtu jí prýštila krev. Malvina křičela:

„Jen si mě bijte, stejně s ním odejdu!“

„To tě radši zabiju . . .“

Pak jí prudce mrštil na pohovku. Dopadla tam naznak a on znova zvedl ruku, bič hvízdal a míhal se sem tam. Až na náměstí doléhal Malvinin křik.

Matka, celá uplakaná, bázlivě žadonila:

„Už dost, Melku, už dost . . .“

Potom najednou odskočila od dveří a chytila ho za ruku.

„Nezabíjej mi dceru!“

Zarazil se, sotva dechu popadaje. Malvina na pohovce jenom vzlykala.

„Marš do pokoje! Dokud nerozhodnu jinak, nesmíš vycházet.“

V hostinci Josué lomil rukama a kousal se do rtů. Nacib byl skleslý, João Fulgêncio pokyvoval hlavou. Ostatní lidé v hostinci setrvali v napjatém mlčení. Glória se ve svém okně smutně usmála.

Někdo podotkl:

„Už toho Melk nechal.“

O PANNĚ NA SKALÁCH

Z moře vystupovaly černé útesy, o jejichž holá úbočí se třštily zpěněné vlny. Ze skrytých dutin vylézali raci se strašlivými klepety. Ráno i odpoledne hbitě zlézali pobřežní skály kluci hrající si na jagunčy a plukovníky. V noci bylo slyšet hukot moře, neúnavně se zahryzávajících do kamene. Občas se na pobřeží mihlo podivné světlo, stoupalo po skále, ztrácelo se ve skrýších a znovu se vynořilo na temeni skal. Černoši říkali, že to jsou kouzla Sirén, zarmoucených vodních víl,

dony Janafny proměněné v zelený oheň. Temnotou noci se nesly vzdechy, milostné steny. Nejubožejší milenci, žebráci, vandráci, lehké ženy bez přístřeší, měli svá lože na pláži ukryté mezi skalisky a tam na písku se milovali. Před nimi hučelo divoké moře, za nimi spalo drsné město.

V bezměsíčné noci šplhala po skalách štíhlá, odvážná postava. Byla to Malvina, bosá, v ruce střevice, v očích rozhodnost. V tu chvíli byly jiné dívky v posteli, spaly a zdálo se jim o škole, o oslavách, o svatbě. Malvina však snila s otevřenými očima, zlézající skály.

Tam bylo jedno místo, jež ve skalách vyhloubily bouře — široká lavice proti oceánu. Na ní sedávali milenci a nohy jim přitom visely do propasti. Dole se třštily vlny a vábivě natahovaly své bílé zpěněné ruce. Malvina si sedla, počítala minuty a dychtivě čekala.

Otec k ní vtrhl do pokoje. Beze slova a bez slitování jí sebral knihy a časopisy, prohledal dopisy a papíry. Nechal jí jenom několik bahijských časopisů a bolest, vzpurnost ve zbičovaném těle, posetém modřinami. Milostné psaníčko — „Tys život, jež znova nalézám, radost, kterou jsem ztratil, naděje, jíž jsem pozbyl, tys pro mne vším“ — si však schovala za nádra. Přišla tam za ní i matka, přinesla jí jídlo, radila jí. Říkala, že by nejradyji zemřela. Copak se dá takhle žít — mezi takovým otcem a takovou dcerou, dvěma zcela odlišnými povahami, které se vzájemně potírají? Modlila se ke všem svatým, aby jí smrt vysvobodila z utrpení, dříve než se stane svědkem, jak se naplní nevyhnutelný osud a potká je kruté neštěstí.

Objala se s dcerou a Malvina jí řekla:

„Nešťastná jako ty nebudu, maminko.“

„Nemluv hlouposti.“

Víc neřekla. Nadešla rozhodující chvíle. Odejde s Rômulem, bude žít.

Otec byl tvrdý jako nejtvrďší kámen, dal se rozdrtit, ale ne ohnout. V dětství slyšela na plantáži různé historky a zkažky z doby bojů, z nočních přestřelek vyvolaných ozbrojenci, kterým velel její otec. Potom to sama zažila. Kvůli nicotnosti, když prchající dobytek prolomil jejich ohradu a vnikl jim na

pastvíska, chytli se do křížku s Alvesovými, svými sousedy. Pohádali se a v uražené ješitnosti zahájili boj. Znova léčky, jagunçové, přestřelky, krev. Ještě dnes vidí Malvina před sebou strýce Aluísia, jak se opírá o zeď a z ramene mu prýští krev. Byl mnohem mladší než Melk, byl to křehký a veselý, hezký člověk. Měl rád zvířata — koně a krávy, držel si psy, rád si prozpěvoval, nosil Malvinu na zádech, hrál si s ní, miloval život. Bylo to jednou v červnu. Místo planoucích hranic, ohňostrojů a raket výstřely na cestách, léčky zpoza stromů. Matku pamatovala Malvina vždy takto, s tvářmi zmučenou bezesnými nocemi a krvavými boji ještě v době, než se ona narodila, neustálým chvěním před Melkem, jeho panovačným křikem a tím, jak jí vnucoval svou vůli. Ošetřovala strýci rameno zraněné kulkou. Melk jenom poznamenal:

„Kvůli takové maličkosti ses vrátil? A co ozbrojenci?“

„Vrátili se se mnou . . .“

„Co jsem ti říkal?“

Aluísio na něho upřel prosebný zrak a neodpověděl.

„Co jsem ti říkal? Že nesmíš průsek opustit, děj se co děj. Proč jsi odtamtud odešel?“

Matčina ruka přikládající obvaz se chvěla. Strýc byl slaboučký, nebyl stvořen k pútkám a nočním přestřelkám. Svěsil hlavu.

„Ty se tam vrátíš. Ty i tvoji ozbrojenci. A to hned!“

„Oni znovu zaútočí.“

„O to mi právě jde. Až zaútočí, vyrazím tam se zálohou, vpadnu jim do zad a zneškodním je. Kdybys nebyl při prvním výstřelu utekl, mohl jsem mít teď už vítězství v kapse.“

Strýc poslechl. Malvina byla u toho, jak skočil na koně, ohlédl se na dům, verandu, spící stáj, štěkající psy. Posledním, neodvolatelně posledním pohledem. Pak odjel s ozbrojenci. Ostatní vyčkávali na zápraží. Když třeskly výstřely, otec zavelel:

„Jde se!“

Vrátil se jako vítěz, rozdrtil Alvesovy. Na koni leželo strýcovo tělo. Býval to hezký muž, rád se smál.

Po kom zdědila Malvina tu lásku k životu, tu touhu žít, ten strašlivý odpor k poslušnosti, k ohýbání hřbetu, k bázlivě-

mu šeptání v Melkově přítomnosti? Snad právě po něm. Od mládí nenáviděla domov, město, jeho zákony a zvyky. Tu věčnou poníženost matky před otcem, to, že se vším souhlasila a nikdy nebyla dotazována na radu. On prostě přišel a nařídil:

„Připrav se! Zajdeme dneska k Tonikovi na notářství podepsat listinu.“

Ani se neptala, o jakou listinu jde, netázala se, zda kupuje či prodává, ani se to nesnažila dozvědět. Její jedinou radostí bylo chodit do kostela. Melk měl všechna práva a o všem rozhodoval. Matka měla na starosti domácnost, to bylo její jediné právo. Otec navštěvoval kabarety a nevěstince, rozhazoval peníze s holkami, karbanil v hotelích a krčmách, popíjel s přáteli. Matka zatím vadla doma a poslušně mu nasloužila. Byla tak zchřadlá, tak pokorná, tak se vším svolná, že byla všem po vůli a ani dceři neuměla poručit. Malvina se už jako dívenka zařekla, že taková nebude. Nepodrobí se. Otec dělal, co jí na očích viděl, a někdy si ji zamyšleně prohlížel. V něčem byla po něm, v té své touze po životě. Vyžadoval však od ní poslušnost. Když mu řekla, že chce chodit do lycea a potom na vysokou školu, odkázal ji do patřičných mezí.

„Nechci mít ze své dcery doktorku. Budeš chodit do gymnasia řádových sester, naučíš se šít, počítat a psát a brnkat na piano. Víc nepotřebuješ. Ženská, která chce na vysokou školu, je nestyda a sama se řítí do záhuby.“

Uvědomovala si, že tu všechny vdané ženy žijí jako její matka. V poddanství. Hůře než jeptišky. Malvina sama sobě přísahala, že se nedá nikdy, opravdu nikdy spoutat. O tom se spolu bavily mladistvé a usměvavé dcerky bohatých rodičů na dvorku gymnasia. Bratři studovali v Bahii na gymnasiu a na vysoké škole. Dostávali kapesné, utráceli peníze, mohli si všechno dovolit. Děvčata měla však jenom toto krátké mládí, vyplněné slavnostmi klubu Pokrok, nezávazným koketováním, občasnými psaníčky, nesmělými polibky při odpoledním představení v kině, někdy vášnivějšími polibky ve vratech zahrady. Jednoho dne však přijde otec s nějakým přítelem, koketování skončí, začne manželský život. Když nebude chtít, otec ji donutí. Někdy se stávalo, že si vzala svého milence, jestliže

si rodiče chlapce oblíbili. To však na věci nic neměnilo. Manžel, jež vybral a přivedl otec, nebo ženich seslaný osudem, to bylo jedno a totéž. Po svatbě nebylo rozdílu. On byl pánem, vydávajícím příkazy a vyžadujícím poslušnost. Muži měli všechna práva, ženy povinnost a úctu. Byly strážkyněmi rodinné cti a manželova jména, odpovídaly za dům a za děti.

V gymnasiu se s Malvinou nejdůvěrněji skamarádila Clara, jež byla starší než ona a chodila do vyšší třídy. Pořád se spolu smály a něco si šeptaly na školním dvorku. Nebylo veselejšího a živějšího děvčete. Byla obdařena krásou, kypěla zdravím, tančila tango a snila o dobrodružstvích. Jak byla vášnivá a romantická, jak byla vzpurná a odvážná! Vdala se z lásky, aspoň si to myslela. Nevzala si zaostalého farmáře, nýbrž doktora, právníka, který uměl recitovat básně. A výsledek byl stejný. Co se vlastně s Clarou stalo, kde je teď, kde skryla svoje veselí a svou výbušnost, kde pohřbila svoje plány, tolik svých záměrů? Chodí jistě do kostela, pečuje o domácnost, rodí děti. Ani se nemaluje, doktor si to nepřeje.

Tak tomu bylo dříve, tak je tomu i teď, jako by se nic neměnilo, jako by nyní život nebyl jiný, jako by město neprožívalo dobu pokroku. V gymnasiu se vzrušovaly příběhem Ofensie, panny z rodu Ávilových, kterou zahubila láska. Nechtěla barona, dala košem majiteli cukrovaru. Její bratr Luiz Antônio přiváděl nápadníky. Ona však snila o císaři.

Malvina nenáviděla ten kraj, to město klepů a tlachů. Nenáviděla tamější život a vyhlásila mu válku. Začala číst, João Fulgêncio ji vedl, doporučoval jí knihy. Objevila kdesi za Ilhéusem jiný svět, kde se krásně žilo, kde žena nebyla otrokyní. Velká města, kde mohla žena pracovat, vydělávat si a být nezávislá. Nevšímal si mužů v Ilhéusu. Iracema jí říkala „bronzová panna“ (podle názvu jednoho románu), poněvadž s nikým nechodila. Zajímala se o ni Josué, to nebyl ilhéuský rodák, psal sonety, přispíval do časopisů. „Věnováno lhostejné M...“ Iracema je četla nahlas na dvorku gymnasia. Jednoho dne, když podváděný manžel zavraždil svou manželku, dala se Malvina s Josuem do řeči a několik dní spolu chodili. Doufala, že bude jiný než ostatní. Byl však úplně stejný. Hned jí chtěl zakazovat, aby se malovala, aby se

stýkala s Iracemou — „všichni si o ní povídají, to není kamarádka pro tebe“ — a aby šla na slavnost k plukovníku Misaelovi, kam nebyl pozván. To všechno ani ne za měsíc.

V Ilhéusu se jí líbil jenom jejich nový dům, jehož model si vybrala v jednom časopise z Ria. Otec jí beze všeho vyhověl, jemu to bylo jedno. To Mundinho Falcão si přivedl toho bláznivého architekta, jenž neměl v Riu práci. Ona přímo zbožňovala Mundinhův dům. Snila o Mundinhovi. Ano, ten je jiný, ten by ji odsud mohl vysvobodit, odvést ji do jiných krajů, které znala z francouzských románů. Malvině nešlo o lásku, o výbuchy vášně. Bude milovat toho, kdo jí přizná právo na život, kdo ji zbaví strachu, že ji čeká stejný osud jako všechny ilhéuské ženy. Raději se vůbec ani nevdá a bude v černých šatech s druhými starými pannami postávat v chrámových vrátech. Pokud nebude chtít zemřít jako žena plukovníka Jesuína ranou z revolveru.

Sotva vycítil její zájem, počal se jí Mundinho vyhýbat. Malvina tím trpěla, zklamala se ve své naději. Josué se stával nesnesitelným, náročným a poroučivým. Vtom se objevil Rômulo, přešel v plavkách po pláži a širokými rozmachy rukou rozbrázdil hladinu moře. Ten ano, ten smýšlí jinak. Byl nešťastný, žena se mu pomátla. Vypravoval Malvině o Riu. Co na tom sejde, že je ženatý, to je pouhá formalita. Bude moci pracovat, pomáhat mu, být jeho milenkou i sekretářkou, chodit na vysokou školu, uzná-li to sama za vhodné, osamostatnit se. Jen láska je bude spojovat. Ach, jak vášnivě prožívala ty měsíce . . . Věděla, že si o tom povídá celé město, že se v gymnasiu o ničem jiném nemluví, že se jí několik kamarádek začalo stranit, Iracema první. Co však jí na tom záleželo? Scházela se s ním na pobřežním bulváru, byly to nezapomenutelné rozhovory. V kině se vášnivě líbali. On říkal, že se od chvíle, kdy ji poznal, cítí jako znovuzrozen. Když dlel otec na plantáži, Malvina někdy v noci odcházela ze spícího domu za inženýrem do pobřežních skal. Sedali si na lavici vyhloubené ve skále a inženýrovy ruce ji hladily po celém těle. Prudce oddychoval a šeptal jí své žhavé prosby. Proč mu nechce patřit hned teď, přímo tady na pláži? Malvi-

na však chtěla pryč z Ilhéusu. Až odjedou, bude jeho. Osnovali tedy plány útěku.

V pokoji, když ji otec zbil a uvěznil, četla v bahijských novinách: „Skandál v italských horních vrstvách. Princezna Alexandra, dcera španělské infantky dony Beatriz a knížete Vittoria, uprchla z domova. Rozhodla se žít na vlastní pěst a našla si práci jako prodavačka v módním závodě. To proto, že ji otec nutil, aby si vzala bohatého vévodu Umberta Viscontiho de Modrome z Milána, kdežto ona miluje průmyslníka Franka Martiniho, jenž není šlechtického původu.“ Vypadalo to, jako by zpráva byla o ní. Tužkou napsala na okraj novin vzkaz Rómulovi a navrhla mu schůzku. Služka to odnesla do hotelu a osobně odevzdala. Tentokrát, bude-li chtít, dosáhne, čeho si přál. Neboť je definitivně rozhodnuta: odejde, bude žít. Dosud jí v odchodu bránila jediná starost — teprve nyní si to uvědomovala — starost, aby otec netrpěl. A on trpět bude! Ale teď už jí to bylo jedno.

Malvina sedí na zvlhlém kameni, nohy nad propastí a čeká. Na skryté pláži sténají milenci. Nad temeny skal poletují svatojánské mušky. Malvina s přesně, dopodrobna promyšleným plánem netrpělivě čeká. Dole se vzdouvají vlny, vystřikuje pěna. Proč nejde? Měl přijít dříve než ona, určila mu na lístku přesnou hodinu. Proč nejde?

V hotelu Coelho za zamčenými dveřmi nemůže Rómulo Vieira, významný inženýr z ministerstva dopravy a veřejných prací, spát a chvěje se strachy. Pokud šlo o ženy, choval se vždycky nemožně. Dostával se do slepé uličky a nevěděl kudy kam. Byl nepolepšitelný. Chodil pořád za děvčaty a už v Riu jen taktak unikl hněvu prchlivých bratří jisté Antoniety, s kterou se scházel. Všichni čtyři se domluvili a dali mu za vyučenou. Proto přijal nabídku do Ilhéusu. Přisahal, že si vdavekchytivých dívek ani nevšimne. V Ilhéusu si přišel na pěkné peníze. Našetřil jich spoustu a Mundinho mu ještě k tomu zaručil, že si vydělá mnohem víc, jestliže si s prací pospíší a na závěr své zprávy napíše, že je naléhavě nutné poslat do Ilhéusu bagry. To udělal a po dohodě s Mundinhem požádal ministerstvo, aby byl pověřen řízením úpravy a hloubení přístavu. Vývozce mu slíbil ještě vyšší odměnu, jakmile

do přístavu vpluje cizí loď. A že se přičiní o jeho povýšení. Co mohl ještě chtít? A on se zatím zaplete s mladou holkou, muchlá se s ní v kině, slibuje jí modré z nebe. Výsledek: musel telegraficky požádat, aby byl vystřídán, a měl trapný rozhovor s Mundinhem. Ujistil ho, že po příjezdu do Ria nedá ministři pokoj, dokud nebudou bagry a vlečné čluny odeslány. To bylo vše, co mohl udělat. Co však udělat nemohl, bylo zůstat v Ilhéusu, neboť tam by ho někdo zpráskal na ulici bičem nebo mu v hlubokém nočním tichu prohnal kulkou hlavu. Zamkl se v pokoji a odtud vyjde až těsně před vyplutím lodí. A ta holka bláhová ho pozve na schůzku do skal! On stejně nevěří, že Melk odjel na plantáže, kde už končila sklizeň. Holka bláhová! On má štěstí na potřeštěné ženské, vždycky si s takovými něco začal . . .

Malvina čekala nahore ve skalách. Dole hučely vlny. On nepřijde, odpoledne se div nezakl strachy, teď to chápe. Dívala se, jak dole stříká pěna. Jakoby ji moře přivolávalo. Chvilí pomýšlela na to, že se do něho vrhne a se vším skoncuje. Ale ne, chce přece žít, chce odejít z Ilhéusu, chce pracovat, někam to dotáhnout, udělat díru do světa. Co by bylo platné zemřít? Do vln vrhla své plány, Rómulovy svody, jeho slova a psaníčko, které jí poslal několik dní po příjezdu. Uvědomovala si svůj omyl. Domnívala se, že je jen jedna možnost, jak odsud odejít, totiž ve společnosti muže — manžela či milence. Ale proč? Není to ještě vliv Ilhéusu, který ji připravil o sebe-důvěru? Proč si jí má někdo odvádět za ruku, proč má mít k někomu závazky a tak velký dluh? Proč neodjede sama, na vlastní pěst dobývat světa? Ano, odejde tak. Ne však dveřmi smrti, chce žít, plně a svobodně jako moře, jež nemá hranice. Obula si střevice, sešla ze skalisek a počala kout plány. Spadl jí kámen ze srdce. Nejkrásnější na tom všem je, že nepřišel. Jak by mohla žít se zbabělcem?

O VĚČNÉ LÁSCĚ
ANEŽ
O TOM, JAK JOSUÉ VZAL
HRADBY ZTEČÍ

V řadě sonetů, věnovaných „lhostejné, nevděčné, pyšné, povýšené M...“, jež „Ilhéuský deník“ uveřejňoval půltučně v čele hojně čteného sloupku, v němž se zaznamenávaly narozeniny, krty, úmrtí a svatby, ujišťoval Josué stále v pracně sesmolených verších o věčnosti své zhrzené lásky. Profesorovy city se vyznačovaly mnoha krásnými rysy, z nichž jeden byl lepší než druhý, ale ze všech nejvíce se na stránkách novin vytrubovala do světa a půltučně zdůrazňovala věčná platnost lásky. Tato věčnost stála profesora mnoho potu. Co jen se napočítal slabik ve svých dvanáctislabičných a desetislabičných verších a co se nahledal rýmů! Ještě větší však zahorel láskou, láskou věčnou a nesmrtelnou, projevující se vášnivým přívalem slov, když vzrušení nad vraždou farmářovy ženy a Osmunda zlomilo Malvininu pýchu a začali spolu chodit. To pak bylo období dlouhých básní, opěvujících lásku, kterou smrt ani staletí neudusí. „Je věčná jako věčnost sama“, „větší než známý i neznámý vesmír“, „nesmrtelnější než sami nesmrtelní bohové“, psal profesor a básník v jedné osobě.

Z přesvědčení i z pohodlnosti — kdyby se ty dlouhé básně měly rýmovat a měly mít pravidelný rytmus, zabraly by mu moc času — stal se Josué stoupcem proslulého šaopaulského „Týdne moderního umění“, jehož revoluční ozvuk dolehl do Ilhéusu s tříletým zpožděním. Nyní přísahal na Malvinu i na moderní poezii, oproštěnou od pout rýmů i rytmu, jak říkal v papírnickví Vzor při literárních debatách s Doktorrem, Joãem Fulgênciem a Nhô-Galem, nebo ve spolku Ruie Barbosy s Arim Santosem. Na poezii také snazší, poněvadž není třeba počítat stopy a hledat rýmy. A není též v „moderním stylu“ vystaven Malvinin dům? Mají duše spřízněné i co do vkusu, myslil si.

Pozoruhodné je, že ta věčnost věčná jak věčnost sama, ta ne-

smrtnost nesmrtelnější než nesmrtelnost všech bohů dohromady nabyla ještě většího důrazu — a to nyní v próze, v pamfletech —, když se s ním dívka rozešla a k všeobecnému pohoršení začala chodit s Rómulem. Plné pochopení nalezl Josué u Naciba, jenž v hostinci dělal zasmušilému profesorovi společnost. Také přátelé z papírnickví a spolku, tak trochu ze zvědavosti, s ním soucťili. Nevysvětlitelné však bylo, že pokud si Josué skutečně někomu vyléval své city, bylo to španělskému anarchistovi ševci Felipovi. Příštípkář byl jediný filosof ve městě, který měl vlastní názor na společnost i na život, na ženy i na pátery. Ovšemže názor prašpatný. Josué hltal jeho brožurky s rudou obálkou, pověsil poezii na hřebíček a zahájil plodnou kariéru prozaika. Byla to próza medově sladká, ale politicky zahrocená: Z Josua se totiž stal anarchista tělem i duší, pojal nenávisť k stávající společnosti, začal vychvalovat obrodnou sílu bomb a dynamitu a hořel pomstou na všech a na všem. Doktor si nemohl vynachválit jeho vzletný sloh. V podstatě bylo celé to básníkově ponuré horování namířeno proti Malvině. Říkal o sobě, že je navždy rozčarován ženami, zvláště krásnými dcerami farmářů, které platí za dobrou partii. „Nejsou nic jiného než kurvičky...“ odplivoval si, když šly kolem něho, mladistvé v uniformách gymnasia řádových sester nebo svůdné v elegantních toaletách. Láska, kterou choval k Malvině, trvala však věčně i v té vzrušené próze. Ta v jeho prsou nikdy nepohasne a jenom proto ho nezahubilo zoufalství, že si umínil přetvořit svým perem společnost i srdce žen.

Nenávisť, kterou pojal k dívkám z lepší společnosti a jež vyvěrala ze zmatené ideologie brožurek, sblížila ho logicky s lehkými ženami. Když se poprvé obrátil ke Glóriinu osamělému oknu — v úchvatném revolučním gestu, jediném bojovém činu své oslňující politické kariéry, připravovaném a vykonaném ostatně ještě před příklonem k anarchismu —, učinil tak proto, aby Malvině naznačil, k jakému stupni šílenství ho dohnaly ty její bezostyšné rozhovory s inženýrem. Na Malvinu to však nijak nezapůsobilo, dokonce si toho ani nevšimla, tak byla opojena Rómulovými slovy... Velký ohlas však toto gesto vyvolalo ve společnosti. A jestliže ten

troufalý a neslýchaný čin nepřišel příliš na přetřes, bylo to proto, že se zběhly i jiné události, jako byl sám flirt Malviny s Rómulem, spálení celého nákladu „Ilhéuského deníku“ a výprask, jež utřil úředník obecního úřadu.

Felipe mu k udatnému činu blahopřál. A tak se zrodilo jejich přátelství. Josué si potom nosil do svého pokoje nad kinem Vitória brožury. Opovrhoval nevďěčnou Malvinou, ale přesto k ní choval věčnou a nesmrtelnou lásku. Vzáyval Glórii, obět společnosti, ženu, jejíž čistota byla potřísněna, neboť byla jistě proti své vůli znásilněna a pak vyobcována ze společnosti. Pro něho to byla světice. To všechno psal — nikoho však nejmenuje — v nadnesené próze, jíž vyplňoval celé sešity. A nic nepředstíral, skutečně trpěl a chystal se v Ilhéusu vyvolat veřejné pohoršení. Zamýšlel hlasitě rozhlašovat po celém městě svůj zájem o Glórii, touhu, jíž v něm vzbuzuje — láska patřila ještě Malvině —, úcty, kterou k ní chová. Hovořit s ní u jejího okna, vodit se s ní po ulici, ubytovat si ji ve skromném pokojíčku, v kterém psal a odpočíval. Žít s ní životem vyvrženců, životem člověka, jenž se rozešel se společností a kterého se zřekla rodina. A vmést Malvině do tváře tu hroznou větu: „Vidíš, kam jsem to až dopracoval? Za to můžeš ty!“

To všechno říkal Nacibovi, když popíjel v hostinci. Arab vyvaloval oči a zbožně všemu věřil. Copak on sám nechce poslat všechny do horoucích pekel a oženit se s Gabrielou? Nic mu neradil ani ho od ničeho neodrazoval a jenom předpovídal:

„To bude revoluce.“

Po té právě Josué toužil. Když však podruhé zamířil ke Glóriinu oknu, dívka s úsměvem poodstoupila. Po služebné mu pak poslala psaníčko, strašlivě načmárané a s hroznými pravopisnými chybami. Bylo navoněné a na konci stálo: „Odpusťte ty kaňky!“ Těmi se dopis hemžil tak, že se dal těžko číst. K oknu se prý nemá přibližovat, plukovník by se to mohl dozvědět a to je nebezpečné. Zvláště teď, kdy má přijet a ubytovat se u ní. Jakmile však stařec odjede, dá Josuovi vědět, jak by se mohli sejít.

To byla pro Josua nová rána. Od té doby házel dívky z lepší

společnosti i lehké ženy do jednoho pytle. Ještě štěstí, že Glória nečetla „Ilhéuský deník“. Tam totiž pranýřoval její opatrnost: „Kašlu na ženy, bohaté i chudé, vznešené i prosté, ctnostné i lehké. Jsou to ziskuchtivci a sobci.“

Po nějaký čas byl tak zaměstnán špehováním Malviny a svým utrpením, psaním, hanobením a prožíváním romantické role zhrzeného milence, že se do opuštěného okna ani nepodíval. Pronásledoval Gabrielu, psal pro ni básně, dočasně se navracel k rýmované poezii. Nabízel jí pokojík chudý na pohodlí, ale bohatý uměním. Gabriela se usmívala, ráda to poslouchala.

Avšak tehdy odpoledne, kdy Melk zbil Malvinu, spatřil Josué Glóriin smutný obličej, smutný kvůli zbité dívce, smutný kvůli opuštěnému Josuovi, smutný kvůli ní samé v její opětné samotě. Napsala mu hned psaníčko, a když šel kolem jejího okna, podala mu ho.

O několik nocí později, když se na náměstí rozhostilo ticho a poslední noční hýřilové se už vrátili domů, vkročil masívními, pootevřenými dveřmi dovnitř. Čísi rty se přisály k jeho ústům, čísi paže objaly jeho hubená ramena a vtáhly ho do pokoje. Zapomněl na Malvinu, na svou věčnou, nesmrtelnou lásku.

Když se rozbřeslo a nadešla chvíle odchodu, ještě než se ti, kdo časně vstávali, ubírali k stánku s rybami, nastavila mu své rty lačné polibkú, posledních v noci plné ohně a něžnosti. V té chvíli se jí svěřil se svými plány: bude s ní chodit zavěšen po ulici a čelit tak společnosti, budou spolu bydlet v pokojíku nad kinem Vitória. Budou asketicky chudí, ale pokud jde o lásku, bohatí jako milionáři . . . Takový dům, jako má teď, přepych a služebné, parfémy a šperky jí nabídnout nemůže, není majitelem kakaovníkových plantáží, je jenom bídně placeným profesorem. Leč láska . . .

Glória přerušila jeho romantické výlevy:

„Ne, hochu, to nejde.“

Ona chtěla obojí: lásku i přepych, Josua i Coriolana. Znala z vlastní zkušenosti, co je bída, poznala hořkou chuť chudoby. Věděla též o nestálosti mužů. Chtěla Josua mít, ale jen tajně, aby se to plukovník Coriolano nedozvěděl a ani nic netušil.

Bude k ní chodit pozdě v noci a odcházet časně zrána. Až půjde kolem okna, bude dělat, že ji nevidí, ani zdravít ji nebude. Tak to bude lepší, bude to mít příchutí hříchu, příděch tajemství.

„Kdyby se to plukovník dozvěděl, byla bych ztracena. Opatrnosti nikdy nezbývá.“

Milovala ho, to ano, jak možno o tom pochybovat po tak záruplné noci? Byla však vypočítavá a opatrná, snažila se co nejméně riskovat a chtěla všechno uchovat v tajnosti. Nebezpečí hrozí pořád, ale musí se mu co nejvíce vyhýbat.

„Přičiním se o to, abyste, chlapče, na tu zlou dívku zapomněl.“

„Já už na ni zapomněl . . .“

„Přijdete zase v noci? Budu vás čekat . . .“

Takhle si svůj poměr s Glórií nepředstavoval. Ale jak by mohl říci, že se nevrátí? I v té chvíli, kdy se ho dotkla vychytralost, s níž uvažovala o úskalích jejich lásky a o tom, jak je obeplout, a chladná lstivost, s níž ho přiměla spokojit se s drobtý zbylými po plukovníkovi, cítil Josué, že návrat je nevyhnutelný. Byl k tomu lůžku, kde prožil tolik úžasných a vzrušujících okamžiků, jakoby přikován. Jeho nová láska vyučela.

Bylo už načase, aby odešel, proklouzl dveřmi a trochu se vyspal, než předstoupí o osmé před žáky v hodině zeměpisu. Glória otevřela zásuvku a vytáhla sto milreisů.

„Chtěla jsem vám něco dát, co by vám mne celý den připomínalo. Nemohu to však jít koupit, bylo by to podezřelé. Kupte si to za mne . . .“

Chtěl hrdě odmítnout. Ona ho však kousla do ucha a řekla:

„Kupte si boty. Až v nich půjdete, bude se vám zdát, že šlapete po mně. Ne, nic mi neřkejte, prosím vás.“ Všimla si totiž prošlapané podrážky u jeho černých bot.

„Ty nestojíš víc než třicet milreisů . . .“

„Kupte si taky ponožky . . .“ sténala v jeho náručí.

Odpoledne oznámil ospalý Josué v papírnickví svůj definitivní návrat k poezii, nyní smyslné, opěvující tělesné požitky. A dodal:

„Věčná láska neexistuje, i nejsilnější vášeň má svůj ome-

zený čas. Jednoho dne se zrodí, pak odumře a vznikne láska jiná.“

„Právě proto je láska věčná,“ usoudil João Fulgêncio. „Protože se stále obnovuje. Vášně zanikají, ale láska trvá.“

Ve svém okně se Glória vítězoslavně a domyšlivě i shovívavě usmívala na staré panny. Už nikomu nezáviděla, její samota skončila.

GABRIELINA PÍSEŇ

V barchetových šatech, ve střevíčkách a punčochách vypadala jako dcera z bohaté, zámožné rodiny. Dona Arminda byla u vytržení:

„V Ilhéusu vám nikdo nesáhá ani po kotníky. Žádná panička, svobodná dívka, ani holka. Aspoň o žádné takové neví.“

Gabriela se točila před zrcadlem a sama sebe obdivovala. Je skutečně hezká, muži po ní šílí a přiškrceným hlasem jí leccos šeptají. Ráda poslouchala, pokud s ní mluvil mladý muž.

„Jen si, paní, představte, pan Josué chtěl, abych se k němu nastěhovala! Je to takový fešák . . .“

„Vždyť ten učitelé nemá, kde by hlavu složil! Na to nemyslete, vy si přece můžete vybrat.“

„Já na to nemyslím. Přistěhovat se k němu, to nechci. I kdyby to byl . . .“

„Spousta plukovníků by se o vás porvala, nemluvě o soudci. A což teprve pan Nacib, ten je do vás celý pryč . . .“

„Nevím proč . . .“ usmála se. „On je takový hodný, ten pan Nacib. Teď mi pořád dává nějaké dárky. Až moc dárků . . . A pak, není starý . . . Tolik věcí, nač to? On je tak hodný.“

„Nezhroutte se, až vás jednou požádá o ruku . . .“

„Nač to, proč by to dělal? To není třeba.“

Nacib zjistil, že Gabriela má zkažený zub, a poslal ji, aby si ho dala ošetřit a nasadit zlatou korunku. Sám jí vybral zubaře (pamatoval se na případ Osmunda a farmářovy ženy),

vyhublého starce v ulici u přístavu. Chodila tam k němu dvakrát týdně ve svých barchetových šatech, jakmile poslala do hostince podnosy s pečivem a připravila Nacibovi oběd. Teď už to končilo, zub byl zaplombován, to byla velká škoda. Chodila městem, pohupujíc se v bocích, prohlížela si výklady a dívala se po ulicích, kde se to hemžilo lidmi, kteří do ní každou chvíli vrazili. Slyšela lichotky, viděla pana Epaminondase, jak měří látku a prodává sukno. Na zpáteční cestě zaskočila vždycky do hostince, kde bývalo plno lidí, popíjejících aperitiv. Nacib se zlobil:

„Co tu chceš?“

„Přišla jsem se jen podívat . . .“

„Na koho?“

„Na vás, pane Nacibe . . .“

Víc už říkat nemusela, Nacib se jen rozplýval. Dívali se za ní stejně staré panny jako muži. Páter Basílio přišel z kostela a dal jí požehnání:

„Bůh ti zehnej, ty má růže z Jericha.“

Nevěděla, co to znamená, ale bylo to hezké. Příjemný den, kdykoli mohla jít k zubaři! V čekárně přemýšlela vždy o všem možném. Pan plukovník Manuel Od jaguárů — takové legrační jméno! —, ten uměněný stařec, jí vzkázal: jestli chce, přepíše na její jméno jednu plantáž, všechno černé na bílém u notáře. Plantáž . . . Kdyby nebyl pan Nacib tak hodný a ten plukovník tak starý, přijala by to. Ne pro sebe, co by s ní dělala? Co s plantáží? Pro sebe ji nechtěla . . . Dala by ji Clementovi, ten po ní tak toužil . . . Kampak se asi poděl? Jestlipak je ještě na plantáži otce té hezké dívky, co chodí s tím inženýrem? Tak nespravedlivě tu chudinku zpráskali bičem. Co provedla špatného? Kdyby měla plantáž, dala by ji Clementovi. Jak by to bylo pěkné! Jenže pan Nacib by to nepochopil, a nenechá ho přece bez kuchařky. Jinak by to mohla vzít. Dědek je to sice ošklivý, ale tráví spoustu času na plantáži, a v té době by ji mohl pan Nacib chodit utěšovat, spát s ní . . .

Na jaké hlouposti to zas myslí! Myslet je někdy hezké, někdy ne. Myslet na zemřelého, na něco smutného, to nemá ráda. Z ničeho nic si ale na mrtvé vzpomněla. Na ty, kdo zemřeli

cestou, mezi nimi i na strýce. Chudák strýček, jak ten ji bil, když byla malá! Vlezl k ní dokonce i do postele, to byla ještě dítě. Teta si rvala vlasy, spílala mu, jenže on ji odstrčil a zfac-koval. Nebyl zlý, ale byl hrozně chudý a nemohl být hodný. Raději však myslí na něco veselého. Na to, jak tančívала na plantáži, jak bosýma nohama dupala po zemi. Na rozzářené město, kam se vypravila, když jí zemřela teta. Na dům pyšných boháčů. Na Bebinha. To bylo hezké.

Někteří lidé umějí mluvit jenom o smutných věcech. To je přece hloupost . . . Dona Arminda je náladová: Když vstane levou nohou napřed, je smutná, zatrpklá a mluví jenom o nemocech. Ale když se probudí v dobré náladě, je jako milius. Jedna radost ji poslouchat. Povídá o všeličems, vykládá o porodech, o novorozenátech. To je hezké.

Škoda že jí ten zub už spravili a dali zlatou korunku. Pan Nacib je skvělý člověk, zaplatil zubaři, aniž ho o to požádala. Skvělý člověk to je. Dává jí samé dárky, načpak tolik?

Až ji uvidí v hostinci, bude nerad. Žárlí . . . To je legrace . . .

„Co tu děláš? Ať už jsi doma . . .“

Šla tedy domů. V barchetových šatech, střevíčkách a punčochách, prostě fešanda. Na náměstí před kostelem hopsala děcka v kole. Dcerky pana Tonika měly vlásky tak světlé, že vypadaly jako z kukuřice. Pak tam byly ještě děti návladního, jedno s pohmožděnou ručkou, potom děcka Joãa Fulgência, zdravá jako řípa, s kmotřenci pátera Basília. A černoušek Tuísca, jenž zpíval a tančil uprostřed dětí:

*„Onemocněla růže
a hřebíček nemeškal,
přišel a růže omdlela,
hřebíček se rozplakal.“*

Jak tak Gabriela šla, vzpomněla si, že tu písničku zpívala, když byla malá. Zastavila se, zaposlouchala, zadívala se na tančící děti. To bylo ještě před tatínkovou a mamčinou smrtí, ještě než si ji vzali k sobě strýček a tetička. Jak je to hezké, když ty malinké nožičky tančí! I jejím nohám bylo do tance, i její nohy chtěly tančit. Nemohla odolat, kolové ta-

nečky ona zbožňovala. Zula si střevíčky, nechala je na chodníku a běžela k dětem. Z jedné strany měla Tuísku, z druhé strany Rózinku. Zpívala a tančila v reji na náměstí.

*„Tlesk, tlesk, tlesk,
šlap, šlap, šlap,
do kolečka dokola,
ryba není rak, rak.“*

Dívka Gabriela zpívala, tančila, tleskala ručkama.

O KVĚTINÁCH, KTERÉ VE VÁZE VADNOU

Politický boj neušetřil ani volby do Svatojiřského bratrstva v katedrále. Biskup si sice horlivě přál smířit obě strany a opakovat tah Ataulfa Passose, neboť by byl rád viděl kolem oltáře bojovného světce ty, kdo zůstali věrni Bastosovým, i Mundinhovy nadšence, ale i když byl biskup a nosil rudou mitru, nepodařilo se mu to.

Po pravdě řečeno, nebral Mundinho tu věc s bratrstvem vážně. Platil měsíční příspěvek a tím to pro něho končilo. Řekl biskupovi, že je ochoten volit — pokud vůbec volit půjde — koho mu určí. Avšak Doktor, jenž se chtěl stát předsedou, byl neústupný a začal intrikovat. Kandidátem na místo předsedy byl opět zbožný a zbožňovaný dr. Maurício Caires. Vděčil za to především inženýrovi.

Vzrušené ukončení milostného románu Malviny a inženýra mělo živý ohlas v celém městě. Ačkoliv rozhovor na nábřeží mezi Melkem a Rômulem nikdo neslyšel, kolovalo o něm nejméně deset verzí, jedna divočejší druhé, jedna méně lichotivá inženýrovi než druhé. Prý dokonce padl u lavičky na kolena a prosil o slitování. Udělali z něho mravní zrůdu a neřestníka, svůdce žen, který ohrožoval bezpečnost všech žen a děvčat v Ilhéusu. „Hlas jihu“ mu věnoval jeden ze svých

nejdelších článků — celou první stranu s pokračováním na druhé — a zároveň i nejvýřečnějších. Morálka, bible, počestnost rodin, důstojnost Bastosových, jejich příkladný život, zhýralost všech stoupenců opozice, jejím předákem počínaje, Anabela a potřeba udržet Ilhéus stranou mravní náказы, která se šíří světem, to vše činilo z tohoto článku stránku hodnou antologie. Vlastně několik stránek.

„Antologie blbosti . . .“ poznamenal Kapitán.

To však byla politická zaujatost. Neboť v Ilhéusu článek hltali, zvláště staré panny, když z něho dr. Maurício Caires opakoval dlouhé pasáže ve svém slavnostním proslovu při opětném přejímání funkce předsedy bratrstva, do níž byl zvolen. „ . . . dobrodruzi, kteří přišli z hnízd korupce pod záminkou pochybných a zbytečných prací, chtějí zahubit ryzí duši ilhéuského lidu . . .“ Inženýr se stal symbolem zhýralosti, morální zkázy. To možná proto, že se v hotelovém pokoji tetelil strachy a pak vzal zbaběle do zaječích a potají nasedl na loď, aniž se rozloučil s přáteli.

Kdyby se byl vzepřel a bojoval, jistě by byl našel oporu. Vlna nechutě k inženýrovi nepostihla však Malvinu. Šuškali si ovšem o jejích lásce, o hubičkách v kině i ve vratech domu, někteří dokonce pochybovali o jejím panenství, ale snad patrně tím, že se vztyčenou hlavou dokázala čelit rozlícenému otci, křičet na něho, když ji švihal bičkem, a nesklonila šíji, získala si sympatie města. Když ji asi čtrnáct dní nato odvážel Melk do Bahie, kde ji chtěl dát do klášterního internátu, přišlo ji vyprovodit několik lidí do přístavu, dokonce i kamarádky z gymnasia. João Fulgêncio jí přinesl kornout bonbonů, stiskl jí ruku a řekl:

„Hlavu vzhůru!“

Malvina se usmála. Její ledový povýšený pohled roztál, tatam byla její póza. Nikdy nebyla tak krásná jako tehdy. Josué do přístavu nešel, ale u výčepu v hostinci se svěřil Nacibovi:

„Já jí odpustil.“

Pobíhal sem tam a pořád něco povídal, jen tváře měl ještě vpadlejší a pod očima ohromné černé kruhy.

Nhó-Galo, jenž byl u toho, podíval se ke Glóriinu zářícímu oknu a podotkl:

„Vy nám, profesore, něco tajíte. V kabaretu se neukážete, já znám kdejakou ženskou v Ilhéusu a vím, s kým která drží. S vámi žádná . . . Kam ráčíte chodit na ty kruhy pod očima?“

„Když člověk studuje a pracuje . . .“

„Když studuje anatomii, že? Takovouhle práci bych si taky dal říci . . .“ Jeho indiskrétní oči klouzaly od Josua ke Glóriinu oknu.

Nacib rovněž něco tušil. Josué dával příliš najevo lhostejnost k mulatce a s Gabrielou přestal nadobro vtipkovat. V tom něco je . . .

„Ten inženýr trochu Mundinhu Falcãovi uškodil . . .“

„To je vedlejší. Mundinho stejně vyhraje. O to bych se třeba i vsadil.“

„Tak jistě to není. A i když vyhraje, vláda ho neuzná, však uvidíte . . .“

Příkladu plukovníka Altina, který se rozešel s Bastosovými a přidal se k Mundinhovi, následovala řada dalších farmářů. Po několik dní zpráva stíhala zprávu: plukovník Otaviano z Pirangi, plukovník Pedro Ferreira z Mutunsu, plukovník Abdias de Souza z Águy Pretu. Budilo to dojem, že jestliže po prestiži Bastosových není úplně veta, přinejmenším silně utrpěla.

Narozeniny plukovníka Ramira několik týdnů po Rômulově aféře však dokázaly, že takové závěry jsou přehnané. Nikdy nebyl plukovník tak hlučně oslavován. Ohňostroj, salvy a rakety, vypalované před jeho domem a před radnicí, probudily ráno celé město. Na mši, kterou sloužil sám biskup, přišlo celé Svatojiřské bratrstvo. V chrámu bylo plno lidí a páter Cecílio ve svém kázání vroucím a zženštilým hlasem vynášel plukovníkovy ctnosti. Sjeli se sem farmáři z celého kraje, včetně itabunského starosty Aristótelese Pirese. Byl to důkaz síly Bastosových. Pokračovalo to pak celý den. V oslavencově domě se dveře návštěvami netrhly. Byl otevřen i salón, kde stály židle s vysokým opěradlem. Plukovník Amâncio Leal poslal do hostinců pro pivo a oznámil, že děj se co děj, stůj co stůj dosáhnou ve volbách vítězství. Ramiru Bastosovi přišlo blahopřát i několik příslušníků opozice, mezi nimi Doktor. Plukovník je vítal vstoje, aby jim ukázal nejen prestiž,

nýbrž i železné zdraví. Avšak nedalo se zastřít, že poslední dobou hodně sešel. Dřív vypadal jako člověk sice starý, ale přesto statný, kdežto nyní to byl stařec s traslavýma rukama.

Mundinho Falcão na mši nešel ani ho nepřišel osobně pozdravit. Poslal však Jeruse velkou kyticí s navštívenkou, na níž napsal: „Prosím vás, moje mladá přítelkyně, abyste svému ctěnému dědečkovi vyřídila moje blahopřání. Ač náležím do opačného tábora, patřím k jeho obdivovatelům.“ To mělo úspěch. Všechna ilhéuská děvčata tím byla neobyčejně vzrušena. Připadalo jim to „hrozně chic“ a zcela nevidané v kraji, kde politická opozice znamenala totéž co nepřátelství na život a na smrt. A mimoto, jaká ušlechtilost, jaká vytříbenost mravů! Sám plukovník Ramiro Bastos, když četl navštívenku a díval se na květiny, poznamenal:

„Ten pan Mundinho má ale za ušima! Když mi pošle pozdrav po mé vnučce, nemohu ho přece odmítnout . . .“

Krátký čas se zase myslelo na dohodu. Tonico s Mundinhovou navštívenkou v ruce si dělal nové naděje. Zůstalo však při tom. Rozkol byl stále hlubší. Jerusa čekala, že Mundinho přijde na ples, jenž se pořádal na ukončení oslav v reprezentacním sále radnice. Neodvážila se ho pozvat, ale naznačila Doktorovi, že by Mundinhova přítomnost byla vítána.

Vývozce však nepřišel. Přijela mu nová dívka z Bahie, a tak měl sám co slavit.

O tom všem se mluvilo v hostinci, na tom všem se Nacib podílel. Objednali si u něho totiž na ples cukroví a slané pečivo a slečna Jerusa si přišla dokonce osobně pohovořit s Gabrielou, aby jí vysvětlila, co všechno si přeje. A když od ní odcházela, řekla Nacibovi:

„Ta vaše kuchařka je tak hezká, pane Nacibe, a tak sympatická . . .“ Když to Arab slyšel, viděl v Gabriele úplnou světicí.

Nápoje byly objednány u Plínia Araçi, neboť starý Ramiro si nechtěl nikoho znepřátelit.

Nacib se účastnil rozhovorů i oslavy, ale bez zájmu. Žádná politická nebo společenská událost ve městě, ani dokonce to, že se na silnici převrátil autobus a byli zraněni čtyři lidé — z nichž jeden pak zemřel —, nic nezaplášilo jeho chmury.

Myšlenka, kterou jednou jen tak mimochodem prohodil Tónico, aby se s Gabrielou oženil, ležela mu stále víc a víc v hlavě. Jiné řešení neviděl. Miluje ji, to je jisté, miluje ji bezmeznou láskou, potřebuje ji jako vodu, jídlo, postel na spaní. A hostinec se bez ní také neobejde. S rozkvětem, při němž přibývalo peněz uložených ve spořitelně a kynula stále větší naděje na zakoupení kakaovníkové plantáže, by byl amen, sotva by odešla. Kdyby se s ní oženil, nemusel by o ni mít už strach. Kdo jiný by jí mohl nabídnout něco lepšího? Kdyby se stala paní hostinskou a dohlížela na tři nebo čtyři kuchařky v kuchyni, mohl by se mu vyplnit dávný sen: zřízení restaurantu. Ve městě ho bylo zapotřebí, Mundinho Falcão už mu nejednou řekl: Ilhéus potřebuje dobrý restaurant, v hotelích se špatně vaří, svobodní muži musí chodit do pochybných penziónů a brát zavděk studenou stravou. Když přijede loď, nemají se cestující kde dobře najíst. Copak je možno někde uspořádat slavnostní večeři? Nebo velký banket, větší, než si mohou dovolit v jednotlivých rodinách? On sám, Mundinho, by se mohl stát společníkem. Říkalo se, že na to pomýšlí ta řecká dvojice a už si hledají místnosti. Kdyby měl Nacib jistotu, že mu Gabriela povede kuchyň, restaurant by si zafířil.

Ale copak může mít jistotu? Přemýšlel o tom v lenošce, ve chvílích poledního odpočinku, kdy se nejvíc soužil, s uhaslým hořkým doutníkem, s trpkostí v ústech, s povadlým knírem. Zrovna nedávno ho strašlivě polekala dona Arminda, ta zrzavá Kasandra. Poprvé prý Gabrielu zlákal něčí návrh. Do všech podrobností, s téměř sadistickou radostí mu vylíčila, jak dívka zaváhala, když uslyšela nabídku plukovníka Manuela Od jaguárů. Kakaovníková plantáž o dvou stech arrobach nebyla přece k zahození, kdo by nezaváhal? O Clementovi ti dva neměli ani tušení, jak on, tak i dona Arminda toho o Gabriele vůbec málo věděli...

Několik dní chodil jako v mátohách. Nejednou už měl na jazyku, že se vezmou. Ale sama dona Arminda ho ujistila, že Gabriela plukovníkův návrh odmítla:

„Něco takového jsem jakživa neviděla... Ta si zaslouží snubní prstýnek, ta si ho věru zaslouží.“

Ještě nepřekročila své meze. „Věrnost každé, i sebelepší ženy má své meze,“ jak jednou poznamenal huhňavým hlasem Nhô-Galo. Nebo že by ty meze už překročila? Jistě se k nim už blíží. Nevábila ji ta nabídka? A což kdyby byl plukovník Manuel Od jaguárů připojil ke kakaovníkům ještě nějaký ten dům v postranní uličce, což kdyby jí to dal všechno černé na bílém? Nic ženy neovlivní tak jako vyhlídka na vlastní dům. Stačí vzpomenout na sestry Dos Reisovy, jež odmítají i vysoké částky, které jim nabízejí za jejich domy — za obytný dům i za činžáky. A Manuel Od jaguárů si to může klidně dovolit. Farma mu vynáší peněz jako želez a z letošní sklizně — to bylo něco, panečku! — zbohatl ještě víc. Staví v Ilhéusu opravdový palác pro svou rodinu, dokonce i s věží, odkud je vidět celé město, lodi v přístavu i nádraží. A je-li do Gabrielly celý pryč, může ten vilný stařec vydat peněz, kolik bude ona chtít.

Dona Arminda na Úbočí stále do Naciba hučela a také Tónico se ho denně po obědě v hostinci ptával:

„A co svatba, Arabe? Už jste se rozhoupal?“

V podstatě se už rozhoupal a odhodlal. Odkládal to však z obavy, co tomu řeknou lidé. Jestlipak to jeho přátelé pochopí? A co jeho strýc, jeho teta, sestra, švagr, bohatí příbuzní z Itabuny, pyšní Ascharové? Ale co mu na tom konec konců záleží? Itabunští příbuzní si ho stejně nevšímají a jenom si sedí na svých žocích kakaa. Strýčkovi není ničím zavázán a švagr ať třeba pukne zlostí. Pokud jde o přátele, jeho hosty, partnery v triktraku a v pokeru, berou na něho s výjimkou Tonika ohled? Nepronásledují Gabrielu? Nesnaží se mu ji přímo před jeho zraky přebrat? Dá se tedy mluvit o nějaké účtě?

Toho dne před obědem se v hostinci živě debatovalo o politice, o vjezdu do přístavu. Kolovaly tu pověsti, rozšiřované Bastosovými přívrženci: inženýrova zpráva byla prý uložena ad acta, věc vjezdu je tím znova pohřbena. Zbytečně s tím něco dělat, je to neřešitelný problém. Mnoho lidí tomu věřilo, neboť jim zmizel z očí inženýr, který z člunu zkoumal svými nástroji mělčinu. Mimoto Mundinho Falcão odjel do Ria. Bastosovi stoupenci zářili. Amâncio Leal navrhl Ribcirinhovi

novou sázku. O dvacet tisíc, že se tam vlečné čluny a bagry nikdy neobjeví. Nacib byl znovu volán za svědka.

Snad proto Tonico, jenž si jako obvykle přišel do hostince na sklenku žaludečného likéru, byl v tak dobré náladě. Znovu začal docházet do kabaretů a zrovna teď si sehnal nějakou Ceařanku s černými copy.

„Život je prima . . .“

„Vy máte důvod k spokojenosti. S tou novou ženskou . . .“

Tonico, jenž si čistil párátkem nehty, uznal:

„To opravdu mám . . . Práce v přístavu usnuly . . . Ceařanka je ohnivá . . .“

Nakonec nepřiměl Naciba k rozhodnutí Manuel Od jaguárů, nýbrž soudce.

„A co vy, Arabe? Pořád jste smutný?“

„Jaký bych mohl být jiný?“

„Ještě smutnější. Mám pro vás zprávu.“

„Jak to?“ zeptal se Nacib zděšeně.

„V uličce U čtyř motýlů si, můj drahý, najal soudce dům . . .“

„Kdy?“

„Včera odpoledne.“

„Pro koho?“

„No, pro koho asi?“

Rozhostilo se tak hluboké ticho, že bylo slyšet i bzukot much. Mlsoun, jenž se vrátil od oběda, tomu nasadil korunu:

„Vzkazuje vám Gabriela, že jde ven, ale že se brzo vrátí.“

„Kam ven?“

„To nevím, pane. Myslím, že si jde něco koupit.“

Tonico se ušklíbl. Nacib se ho zeptal:

„Když mluvíte o té svatbě, myslíte to vážně? Myslíte to doopravdy?“

„Samozřejmě! Už jsem vám, Arabe, řekl: já na vašem místě . . .“

„Přemýšlel jsem o tom. Myslím taky, že bych . . .“

„Tak už jste se rozhodl?“

„Mám ale nějaké problémy. Vy byste mi s tím mohl pomoci.“

„Pojďte, ať vás obejmou, blahopřeji vám, vy Turku jeden, člověče šťastná!“

Když se objali, Nacib ještě zamyšleně pokračoval:

„Ona nemá papíry, jak jsem zjistil. Nemá ani rodný list a nemá potuchy, kdy se narodila. Není jí ani známo, jak se jmenoval její otec. Rodiče jí zemřeli, když byla ještě malá, a ona nic neví. Její strýc byl nějaký Silva, ale to byl matčin bratr. Nedozvíte se od ní, kolik je jí let, zkrátka nic. Co mám dělat?“

Tonico se k němu naklonil:

„Nacibe, abyste věděl, že jsem kamarád, pomohu vám. O papíry se nestarejte. To já všechno zařídím na notářství. Křestní list, jméno pro ni, pro jejího otce i matku . . . Ale pod jednou podmínkou: chci vám jít za svědka . . .“

„Tímto vás zvu . . .“

Nacib pojednou ucítil, že mu spadl kámen ze srdce, opět se mu vrátila veškerá radost, znova vnímal, jak hřeje slunce a ovívá ho mořský vánek.

Potom sem přesně jako vždycky přišel cestou do papírnictví João Fulgêncio. Jakmile ho Tonico spatřil, zvolal:

„Víte, co je nového?“

„Nového toho je . . . Co máte na mysli?“

„Nacib se žení . . .“

João Fulgêncio, kterého hned tak něco nevyvedlo z rovnováhy, se podívil:

„Je to pravda, Nacibe? Pokud vím, s nikým jste nebyl zasnouben. Kdo je ta šťastná, smím-li se ptát?“

„No, kdo asi? Hádejte . . .“ usmíval se Tonico.

„Gabriela,“ prozradil mu Nacib. „Mám ji rád, a tak si ji vezmu. Ať si lidé říkají, co chtějí . . .“

„Mohou si říkat leda to, že máte šlechetné srdce a jste poctivý člověk. Nic jiného říkat nemohou. Blahopřeji vám . . .“

João Fulgêncio ho objímal, ale jeho oči prozrazovaly, že mu něco dělá starost. Nacib na něho naléhal:

„Řekněte mi upřímně: myslíte, že se nám to vydaří?“

„Do těchhle věcí člověk nevidí, Nacibe. Jestli se vám to vydaří? Kdo to může vědět? Já vám přeji, aby se vám to vydařilo, zasloužíte si to. Jenomže . . .“

„Jenomže?“

„Jsou některé květiny, jak jste si už jistě všiml, které jsou

hezké a pěkně voní, dokud rostou na zahradě. Jakmile je však utrhnete a dáte do vázy, třeba i stříbrné, uvadnou a zahynou.“

„Proč by měla ona zahynout?“

Tonico jim vpadl do řeči:

„Třesky plesky, pane João! Nechte té poezie! Bude to nejrušnější svatba v celém Ilhéusu.“

João Fulgêncio se usmíval a souhlasil:

„Říkal jsem hlouposti, Nacibe. Ze srdce vám blahopřeji. Udělal jste ušlechtilý skutek, hodný civilizovaného člověka.“

„To musíme zapít,“ zdůraznil Tonico.

Od moře vanul větřík, slunce zářilo, Nacib slyšel ptačí jásoť.

O NEVĚSTĚ A BAGRECH

Byla to vskutku nejrušnější svatba v celém Ilhéusu. Soudce — jenž si sehnal novou milenkou, které nabídl dům v uličce U čtyř motýlů, když se musel zřít Gabriely — pronesl krátkou řeč, ve které popřál štěstí nové manželské dvojici, jejíž opravdová láska překonala společenské konvence a majetkové i třídní rozdíly.

Gabriela v blankytně modrých šatech, se sklopenýma očima, v střevíčkách, které ji tlačily, a s nesmělým úsměvem kolem rtů byla neobyčejně svůdná. Vkročila na radnici zavěšena do Tonika, jenž měl na sobě sváteční šaty. V domě na úbočí sv. Šebestiána nebylo k hnutí. Přišel tam kdekdo, zvaní i nezvaní, nikdo si nechtěl nechat ujít tu podívanou. Jakmile se začalo mluvit o svatbě, musela se Gabriela na Nacibovo naléhání přestěhovat k doně Armindě. Jak by to vypadalo, kdyby spala s ženichem pod jednou střechou?

„Proč ne?“ divila se Gabriela. „Vždyť je to jedno . . .“

Není to jedno. Teď je jeho nevěsta, zanedlouho bude jeho manželka, je tedy třeba zachovávat společenské zvyklosti. Když jí to oznámil a požádal ji o ruku, zamyslela se:

„A proč, pane Nacibe? To nemusí být . . .“

„Tak ty nechceš?“

„Copak o to, chci, ale nemuselo to být. Mám vás ráda i bez toho.“

Sehnal zatím dvě služky: jednu na úklid, druhou, ještě mladičkou, aby pomáhala Gabriele vařit. Později, až budou mít restaurant, přibudou další. Dal vymalovat byt, koupil nový nábytek. Jí obstaral výbavu, kterou mu pomáhala vybrat teta: šaty, spodničky, střevíčky a punčochy. Když se strýček s tetičkou probrali z překvapení, zachovali se velmi pěkně. Dokonce Gabriele nabídl, aby se u nich ubytovala. Nacib byl však proti tomu. Co by si bez ní celé dny počal? Jeho dvorek byl od zahrádky dony Armindy oddělen malou zdíčkou. Tu Gabriela večer jako kamzík, až jí přitom bylo vidět lýtka, vždy přeskočila a šla za Nacibem. Sestra a švagr nechtěli mít se svatbou nic společného a zanevřeli na něho. Ascharové z Itabuny jim poslali dárky, mezi jiným stínítko celé z mušlí, něco nevidaného.

Přišel tam kdekdo, protože každý chtěl vidět Naciba v tmavomodrých šatech, s nakrouceným knírem, s karafiátem v knoflíkové dírce, v lakových střevíčkách. Gabriela se usmívala a klopila oči k zemi. Soudce pak prohlásil sňatek Naciba Aschara Saada, třiatřicetiletého obchodníka, narozeného ve Ferradasu, příslušného do Itabuny, a Gabriely da Silva, jedenadvacetileté, v domácnosti, narozené v Ilhéusu a tamtéž příslušné, za uzavřený.

V domě byla hlava na hlavě, mnoho mužů, ale málo žen: jen manželka notáře Tonika, jenž šel za svědka, jeho neteř, plavá Jerusa, hodná a prostá žena Kapitánova, rozzářené sestry Dos Reisové a choť Joãa Fulgência, veselá matka šesti dětí. Ostatní přijít nechtěly. Co bylo zvláštní na této svatbě? Ani se tam všichni hosté nevešli, co jich bylo, a plno jich zůstalo venku. Byla to skutečně nejrušnější svatba v Ilhéusu. I Plínio Araçá zapomněl, že Nacib je jeho konkurent, a přinesl šampaňské. Oddavky v kostele, jež by byly velkolepější, neměli. Teprve tehdy vyšlo najevo, že Nacib je mohamedán, i když v Ilhéusu přestal věřit v Alláha a Mohameda, aniž začal vyznávat Krista a Jahva. Přesto páter Basílio přišel a poželhal Gabriele.

„Ať máš mnoho poupat, růžičko z Jericha.“

Nacibovi pohrozil:

„Ale děti vám pokřtím, ať chcete nebo nechcete . . .“

„Beze všeho, důstojný pane . . .“

Hostina by byla trvala až do noci, kdyby za soumraku nebyl někdo venku vykřikl:

„Pojďte se podívat, vezou bagry . . .“

Všechno vyběhlo na ulici. Mundinho Falcão, jenž se právě vrátil z Ria a přišel zrovna na hostinu, přinesl Gabriele kytici rudých růží a Nacibovi stříbrnou tabatěrku. Pak se hned vyřítíl s rozzářenou tvář na ulici. Do přístavu vplouvaly dva vlečné čluny se čtyřmi bagry. Ozvalo se provolávání slávy, nato další vykřiky a nastalo loučení. První odešel Mundinho s Kapitánem a Doktorem.

Oslava se přenesla na pobřeží, na přístavní molo. Jenom dámy se zdržely trochu déle, a rovněž tak Josué a švec Felipe. Glória se dívala z chodníku, i ona toho dne opustila své okno. Když nakonec popřála dobrou noc dona Arminda a odešla, zel už dům prázdnotou. Všechno tu leželo páté přes deváté, všude samé sklenice a talíře.

„Miláčku . . .“

„Prosím, pane Nacibe . . .“

„Jaképak pane Nacibe? Jsem tvůj manžel, ne tvůj šéf . . .“

Gabriela se usmála, zula si střevíčky a začala bosa dávat všechno do pořádku. Vzal ji za ruku a pokáral:

„To už nesmíš, miláčku . . .“

„Co nesmím?“

„Chodit bosa. Teď jsi dáma.“

Gabriela se zhrozila.

„Že nesmím? Chodit bosa po podlaze nesmím?“

„Nesmíš!“

„A proč ne?“

„Protože jsi zámožná dáma a musíš reprezentovat.“

„Nejsem dáma, pane Nacibe. Jsem jenom Gabriela . . .“

„Však já si tě vychovám . . .“ Vzal ji do náručí a odvedl si ji do ložnice.

„Vy hezký mladý pane . . .“

V přístavu dav křičel, jásal. Odněkud přinesli rakety, nikdo ani nevěděl odkud. Vypalovali je, a třebaže se na město snášela noc, jejich světla ozařovalo bagrům cest i. Rus Jakub byl tak vzrušen, že hovořil nějakou neznámou řečí. Vlečné čluny zahoukaly a vplouvaly do přístavu.

KAPITOLA ČTVRTÁ

GABRIELIN měsíční svit

(Dítě, anebo lid, kdo ví?)

„Nezměnilo se jen město, přístav, vesnice
a osady. Změnily se také zvyky a jiní jsou
i lidé...“

(Z žaloby dr. Ezequiela Prada na soudním
přelíčení s plukovníkem Jesuínem Mendonçou)

GABRIELIN MILOSTNÝ POPĚVEK

*Sultáne, ach, cos udělal
z mé dívky veselé?*

*Královský palác jsem jí dal,
trůn s drahokamy
i zlaté střevíčky,
smaragdy, rubín čistý,
prsteny, ametysty,
šat s démanty, z nichž srší třpyt,
a k tomu služek plný byt.
Pod baldachýnem sedím s ní,
královnou jsem jí udělal.*

*Sultáne, ach, cos udělal
z mé dívky veselé?*

*Jen louku chtěla mít,
kde možno květy natrhat.
Jen zrcadlo a před ním stát,
když zachce se jí podívat.
Jen slunce chtěla mít,
žár, jakým možno pookřát,
jen luny chtěla svít
a při něm sladce usínat.
Jen lásku chtěla, žhavý cit
mužů, co znaří milovat.*

*Sultáne, ach, cos udělal
z mé dtvky veselé?*

*Já vzal ji na královský ples,
tvou dtvku veselou,
tam v šatech první dámy
mluvila s princeznami,
řeč s učenci vést stačila
a cizí tanec tančila.
S nejdražším vínem čiši zvedla,
evropské hrušky jedla,
a král ji do náruče vzal,
královnou pravou být jí dal.*

*Sultáne, ach, cos udělal
z mé dtvky veselé?*

*Pošli ji zpátky ke kamnům,
kde guayavy jí kráslí dům,
ať tančí po námořnicku,
ať nosí kartounový šat
a v trepkách běhá po písku,
vždy prostá v myšlenkách,*

*když rozesmát se nemá strach,
tam, kde své dětství ztratila,
v lůžku, jež v slzách skropila,
horoucně toužte milovat.
Proč ji chceš předělat?*

*Tím zpěvem Gabriela
naplní ulice,
hřebíčkem voníc,
s pletí jak skořice.*

O NADANÉM BARDOVI,
KTERÝ SE POTÝKÁ
S MRZKÝMI
FINANČNÍMI TĚŽKOSTMI

„Dr. Argileu Palmeira, náš význačný a nadaný básník, chlouba bahijského písemnictví.“ Doktor ho představoval s předechem hrlosti v hlase.

„Hm, básník . . .“ podotkl plukovník Ribeirinho nedůvěřivě; tihleti veršotepci si většinou jenom půjčují peníze. „Těší mě . . .“

Nadaný bard, mohutný, tlustý padesátník, mulat světlé pleti, vzhledný, s širokým úsměvem a rozevlátou hřívou, v proužkovaných kalhotách, saku a černé vestě, ačkoliv bylo vedro k zalknutí, s několika zlatými zuby a s chováním senátora na letním bytě, byl zřejmě zvyklý na nedůvěru drsných venkovanů k múzám a jejich služebníkům. Z kapsy u vesty vytáhl navštívenku, odkašlal, aby na sebe upozornil celý hostinec, a hřímavým, jemně odstínovaným hlasem spustil:

„Doktor právních a sociálních věd, řádný právní zástupce a doktor filosofie. Státní zástupce okresu Mundo Nôvo ve státě Bahia. K službám, pane.“

Uklonil se a podal užaslému Ribeirinhovi navštívenku. Farmář sáhl pro brýle a četl:

DR. ARGILEU PALMEIRA,

dvojnásobný doktor
(věd právních a sociálních, jakož i filosofie)
státní návladní
poeta laureatus

autor šesti knih vysoce oceňovaných kritikou
MUNDO NÔVO (BAHIA) PARNAS

Ribeirinho, celý zmatený, vstal ze židle a zajíkávě ze sebe vysoukal:

„No dobrá, pane doktore . . . Služebník . . .“

Nacib, jenž se díval farmáři přes rameno, byl navštívenkou oslněn.

„Panačku! To je něco!“ prohodil, pokyvuje hlavou.

Bard nerad ztrácel čas. Položil na stůl svou velkou koženou aktovku a otevřel ji. Ilhéus je jedním z největších měst v Bahii, musí tam tedy navštívit mnoho lidí. Nejdříve vytáhl blok vstupenek na přednášku.

Věhlasný obyvatel Parnasu trpěl totiž k svému žalu na tomto mrzkém a ohavném světě, který dává přednost žaludku před duší, materiálními těžkostmi. Vypěstoval si proto velmi výrazného obchodního ducha a během přednáškového turné si dával v každém místě záležet, aby jeho výtěžek byl co největší. Zvláště když přijel do tak bohatého kraje, kde se snadno vydělávaly peníze, jako byl Ilhéus, snažil se přijít na pěkné peníze, poněvadž v zaostalejších místech opovrhovali poezií a přednáškami až natolik, že mu nestydatě zavírali dveře před nosem. On však byl obrněn obdivuhodnou drzostí a nedal se odradit ani takto projevovanou nepřízní. Útočil znova a znova a skoro vždy dosáhl svého — alespoň jeden lístek vnutil.

Plat nadvládniho jen taktak stačil uživit početnou rodinu se stále novými ratoolestmi. Početnou rodinu, či spíše početné rodiny, neboť byly přinejmenším tři. Jen velmi nerad se ten vynikající bard vyrovnával s psanými zákony, jež byly dobré pro obyčejné smrtelníky, ale krajně nepohodlné pro tak výjimečné bytosti, jako byl dvojnásobný doktor Argileu Palmeira. Tak tomu bylo se sňatkem a jednoženstvím. Jak se může opravdový básník takto omezovat? Sám se nikdy neoženil, přestože už dvacet let žil s kdysi čilou a dnes postarší Augustou ve svém — řekněme — domově číslo jedna. Jí připsal své dvě první knihy: „Smaragdy“ a „Diamanty“ (všechny jeho sbírky měly v názvu drahokamy nebo alespoň polodrahokamy) a ona mu za to povila pět statných dětí.

Pěstitel poezie nemůže vyzývat jedinou múzu, musí zdroje své inspirace obnovovat. On je obnovoval, jak jen mohl, a žena, která mu přišla do cesty, se hned v posteli proměnila

v sonet. S dvěma dalšími múzami zplodil jiné děti a jiné knihy. Pro servírku Raimundu, mulatku jako květ a nyní matku tří svých dětí, vybrousil „Tyrkysy“ a „Rubíny“. „Safíry“ a „Topasy“ věnoval Clementině, nespokojené ve svém vdovství, s kterou měl Herkula a Afroditu. Samozřejmě, ve všech těchto oceňovaných sbírkách byly verše i na jiné, méně významné múzy. Je docela možné, že kromě těchto deseti potomků, adoptovaných a k velkému pohoršení páterů pokřtěných a zapsaných vesměs jmény řeckých bohů a reků, měl i jiné děti. Musel tedy živit deset šťastných Palmeirů, vlastně dvanáct krků (neboť k jeho deseti dlužno připočítat dvě děti, jež měla Clementina s nebožtíkem manželem), dvanáct dědiců své chuti k jídlu, hodné bájných hrdinů. Děti zejména, ale i touha cestovat a vidět nové kraje pobízely barda o dovolené k této literární pouti. V ohromné černé aktovce, pod níž se prohýbal i nejstatnější nosič, vlekl s sebou spoustu knih a rukopis jedné nebo dvou přednášek.

„Jenom jeden lísteček? To mi přece neuděláte . . . Nemůžete nechat milostivou paní doma. A jak máte staré děti? V patnácti letech mohou už vnímat poezii a myšlenky obsažené v mé přednášce. Myšlenky neobyčejně výchovné, vhodné k utváření duše mladých lidí.“

„Neříkáte tam něco neslušného?“ zeptal se Ribeirinho, jenž si vzpomněl na přednášky Leonarda Motty, který jednou za rok přijížděl do Ilhéusu a měl vždycky nabitou; ten nepotřeboval prodávat vstupenky na své besedy o vnitrozemí. „Nebo košilaté vtípy?“

„Zač mě máte, drahý pane? Já hlásám nejpřísnější morálku . . . nevjznešenější city.“

„Já ty necudnosti neodsuzuju, naopak je mám rád. Abych pravdu řekl, jediné takové přednášky jsou pro mne stravitelné . . .“ Znova upadl do rozpaků. „Totiž: neurazte se, ale chtěl jsem jen říci, že jediné takové jsou zábavné, víte? Já jsem venkovan, moc toho vzdělání nemám a taková přednáška mě uspí . . . Ptal jsem se jen kvůli ženě a dcerám . . . Protože jinak bych je nemohl vzít s sebou, rozumíte?“ A na závěr dodal: „Čtyři lístky, kolik to dělá?“

Nacib si vzal dva, švec Felipe jeden. Přednáška se měla

konat druhý den v reprezentačním sále na radnici a měl ji uvádět dr. Ezequiel Prado, Argileův kolega z falkuty.

Pak přistoupil básník k druhé, choulostivější fázi operace. Vstupenku neodmítl skoro nikdo. Kniha však takový odbyt neměla. Mnozí ohrnovali nos nad stránkami s drobně vytištěnými verši. I ti, kdo se ze zájmu nebo ochoty rozhodli knihu koupit, nevěděli co dělat, když na jejich dotaz po ceně autor odpověděl:

„To záleží na vás . . . Poezie se nedá zaplatit. Kdybych nemusel hradit tiskárnu a papír, sazbu a knihaře, rozdával bych své knihy zdarma, plnými hrstmi, jak velel básník. Jenže . . . kdo není deptán mrzkým materialismem života? Tahle sbírka, která shrnuje moje poslední a nejvýznamnější básně, byla vldně přijata v celé zemi a dočkala se nadšené kritiky v Portugalsku, přišla mě na těžké peníze. Ještě jsem ani všechno nezaplatil. Nechám to na vás, drahý příteli . . .“

Tuto taktiku se zdarem uplatňoval u vývozců kakaa nebo u velkých farmářů. Mundinho Falcão mu dal za knihu sto milreisů a mimoto si koupil i lístek. Plukovník Ramiro Bastos zaplatil padesát a zato si vzal tři vstupenky. A pozval ho na večeři, kterou hodlal dva dny nato vystrojit. Argileu se vždy předem informoval o poměrech v každém místě, které měl navštívit. Tak se dozvěděl o politickém boji v Ilhéusu, opatřil si přímluvné dopisy pro Mundinha i Ramira a přinesl si doporučení pro významné osobnosti z obou táborů.

Ježto měl za sebou už dlouholeté zkušenosti s trpělivým a nebojácným vnucováním svých knih, odhadl ten tělnatý bard pokaždé, je-li kupující schopen rozhodnout se sám a nabídnout co nevyšší částku, nebo má-li ho na to přivést.

„Dvacet milreisů i s autogramem.“

Když se předpokládaný čtenář ještě vzpíral, velkoryse mu slevil:

„Ježto pozoruji, že máte o mou poezii zájem, přenechám vám knížku za deset milreisů. Abych vás nepřipravil o tu trochu snů, iluzí a krásy!“

Ribeirinho třímal knihu v ruce a drbal se na hlavě. Tázavě se díval na Doktora, poněvadž nevěděl, kolik má dát. Pěkná otrava, takhle vyhodit peníze! Sáhl do kapsy, vytáhl dalších

dvacet milreisů, udělal to Doktorovi k vůli. Nacib si nekoupil, Gabriela neuměla skoro číst a jemu úplně stačila ta poezie, co ji recitovali v jeho hostinci Josué a Ari Santosovi. Švec Felipe byl nabídkou značně dotčen.

„Račte odpustit, pane básníku, já čtu jenom prózu, a to jenom určitou prózu,“ vysvětlil s důrazem na slovo „určitou“.

„Žádné románky! Jenom bojovnou prózu, jaká hýbe horami a mění svět. Četl jste někdy Kropotkina?“

Slavný básník zaváhal. Chtěl říci, že ano, to jméno mu bylo povědomé, ale raději to obešel vzletnou frází:

„Poezie je nad politiku.“

„Já, milý pane, na poezii kašlu!“ Švec napřímil ukazovák.

„Největším básníkem všech dob je Kropotkin!“ Jenom když byl notně rozčilený nebo hodně opilý, mluvil čistou španělštinou. „Větším básníkem než on je jenom dynamit. Ať žije anarchismus!“

Už když přišel do hostince, byl v náladě a tam pak pil dál. To se dělo vždy jednou do roka. Jenom málokdo věděl, že si takhle připomíná smrt bratra, jenž byl před mnoha lety zastřelen při přehlídce v Barceloně. To byl anarchista až do morku kostí, bojovník, prchlivý a nebojácný člověk. Felipe převzal jeho brožury a knihy, nikoli však jeho potrhaný prapor. Odjel ze Španělska, aby pro svůj příbuzenský poměr nebudil podezření. Dodnes však v den výročí přehlídky a populčního krveprolití — ač tomu bylo přes dvacet let — zavíral dílnu a chodil pít. Přitom vždy přísahal, že se vrátí do Španělska, aby tam házel bomby a pomstil tak svého bratra.

Mlsoun a Nacib odvedli oslavujícího Španěla do herny, kde mohl zalévat hrdlo po libosti. Tam se Felipe na Naciba obořil:

„Kam jsi, ty věrolomný Saracéne, zašantročil můj rudý květ, vděkyplnou Gabrielu? Měla veselá očka, byla jako píseň, radost, svátek. Proč sis ji přivlastnil, proč jsi ji uvěznil? Ty buržouste odporný . . .“

Mlsoun mu přinesl láhev kořalky a postavil ji na stůl.

Doktor vysvětlil básníkovi, proč se Španěl opil, a omlouval jej. Felipe je obvykle člověk velmi vychovaný, je to slušný občan, ale jednou do roka . . .

„To úplně chápu. I lidé z nejlepší společnosti si rádi tu a tam přihnou. Já taky nejsem abstinent. Občas mi přijde sklenka k chuti . . .“

Tomuhle, totiž pít, Ribeirinho rozuměl, v tom byl doma. Hned spustil přednášku o různých druzích kořalky. V Ilhéusu vyrábějí jednu výtečnou, takzvanou ilhéuskou. Skoro všechna se prodává do Švýcarska, kde ji pijí jako whisky. Mister — „ředitel železniční společnosti, Angličan,“ vysvětlil Argileovi — nic jiného nepije. A ten se v těchhle věcech vyzná.

Výklad musel několikrát přerušit. Byla to totiž hodina, kdy přicházeli hosté na aperitiv, a jeden po druhém byli bardovi představováni. Ari Santos jej srdečně objal a přivinul na svou hrud. Znal ho dobře podle jména a už hodně od něho četl. Tahle návštěva v Ilhéusu bude zaznamenána v análech kulturního života města. Básník zářil blahem a děkoval. João Fulgêncio si bedlivě prohlédl navštívenku a pak ji pečlivě zastrčil do kapsy. Jakmile Argileu prodal další vstupenky a vnutil Arimu knihu s věnováním a další výtisk Manuelovi Od jaguárů, sedl si k jednomu stolu s Doktorem, Joãem Fulgênciem, Ribeirinhem a Arim, aby ochutnal tu vychvalovanou ilhéuskou.

A jak tak srkal kořalku v kruhu nových přátel a pozvolna odkládal velkopanské zvyky, projevil se jako výtečný společník. Hřímavým hlasem vykládal anekdoty, hlasitě se smál a o místní poměry se zajímal tak, jako by nepřišel teprve ráno, nýbrž tam žil už bůhvíjak dlouho. Jakmile mu však představili nového hosta, hned vytahoval z aktovky vstupenky a knihy. Nakonec z Nhô-Galova podnětu přišli na způsob, jak mu práci usnadnit. Bude-li oběť s to koupit si jak vstupenky, tak i knihu, představí mu ji Doktor. Půjde-li o člověka, který si bude moci koupit několik vstupenek, ale nikoli knihu, představí jej Ari. Člověka svobodného nebo žijícího ve stísněných poměrech, u kterého lze počítat jen s jednou vstupenkou, uvede k němu on sám, Nhô-Galo. Tím se získá čas. Básník se tomu trochu vzpíral:

„Ono zdání klame, to vím z vlastní zkušenosti. Někdy se vám vyskytne člověk, od kterého to ani nečekáte, a on si knížku vezme. . . Ostatně cena se různí . . .“

V té veselé společnosti, ke které se přidali Josué, Kapitán a Tonico Bastos, neměl Argileu už kus studu v těle. Nhô-Galo se mu však zaručoval:

„Tady, můj drahý, nemůže být mýlky. My známe možnosti, záliby a vzdělání každého zdejšího člověka . . .“

Vtom vběhl do hostince kluk rozdávající pozvánky do cirkusu na příští den. Básník se zachvěl:

„Ne, to nemohu připustit! Zítra se přece koná moje přednáška! Vybral jsem si ten den schválně, protože v obou kinech dávají filmy pro mládež a na ty dospělí moc nechodí. A teď najednou tenhle cirkus . . .“

„Ale pane doktore, copak nebudete mít vyprodáno? Copak vám všichni nezaplátili hotově? Tady přece nehrozí žádné nebezpečí,“ uklidňoval ho Ribeirinho.

„A vy si myslíte, že jsem člověk, který může mluvit k prázdným židlím? Recitovat své verše hrstce lidí? Drahý pane, nechci ztratit svoje dobré jméno, které má už jistý zvuk a i trochu slávy v Brazílii i v Portugalsku . . .“

„Jen si nedělejte starosti . . .“ utěšoval ho Nacib, jenž stál vedle stolu těch věhlasných lidí. „Je to malý, druhořadý cirkus z Itabuny. Za nic nestojí, nemá zvířata, ani pořádné artistry. Tam půjdou jenom děti . . .“

Clóvis Costa pozval básníka na oběd. Jakmile totiž Argileu přijel, patřila jeho první návštěva redakci „Ilhéuského deníku“. Zajímalo ho, zda by mohl Doktor odpoledne s ním.

„Zajisté, s největší radostí. A teď vás, vážený příteli, zavedu ke Clóvisovi.“

„Poobědvejte s námi, můj drahý.“

„Nebyl jsem pozván . . .“

„Ale já byl a tak vás tedy zvu. Tyhleto obědy, můj drahý, si člověk nesmí nechat ujít. Jsou vždycky lepší než to obyčejné jídlo doma. Nemluvě o hotelové stravě, ta je tak špatná a je jí tak málo, tak hrozně málo!“

Když odešli, poznamenal Ribeirinho:

„Tenhle dvojnásobný doktor v tom ale umí chodit! Všechno si zařídí: rozprodá lístky, knihy, pozve se na oběd . . . Ten jistě jí jak vlk . . .“

„Je to jeden z největších bahijských básníků,“ ujistil ho Ari.

João Fulgêncio vytáhl z kapsy navštívenku.

„Navštívenka je tedy obdivuhodná. Něco takového jsem ještě neviděl. Dvojnásobný doktor... Jen si představte: žije na Parnasu... Promiňte, Ari, nečetl jsem jeho poezii a vůbec nemám chuť ji číst. Jistě za nic nestojí...“

Josué listoval ve výtisku „Topasú“, který si koupil plukovník Ribeirinho, a četl si potichu verše. Pak poznamenal:

„Nemá to švih, jsou to bezduché veršovánky. A je to přežilé, jako by se poezie nevyvíjela. Dnes v době futurismu...“

„To zase neřkej... To je úplný hřích.“ Ari byl rozčilen.

„Poslechněte si, João Fulgêncio, tenhle sonet. Je božský.“ Zarecitoval název: „Hukot vodopádu.“

Dál však číst nemohl, poněvadž do místnosti vtrhl Španěl Felipe. Sotva se držel na nohou, vrávoral mezi stoly a těžce ze sebe soukal:

„Ty Saracéne, buržouste, špinavče, kde je Gabriela? Kam jsi zašantročil můj rudý květ? Tu půvabnou...“

Teď totiž donášela do hostince denně jídlo mladá kuchařka, Gabrielina pomocnice. Felipe klopýtal o židle a vyptával se, co Nacib provedl s půvabnou, veselou Gabrielou. Mlsoun ho chtěl odvést zpátky do herny. Nacib mávl rukou, jako by se omlouval buď za Filipovo opilství, nebo za to, že není v hostinci ten kvítek, ta půvabná, veselá Gabriela. Ostatní mlčky přihlíželi. Po vzrušení, vyvolaném Gabrielou, jež přicházela v poledne s růží ve vlasech, nebylo ani památky. Cítili tíži její nepřítomnosti, jako by hostinec bez ní pozbyl svého hřejivého, intimního ovzduší. Za chvíli Tónico prolomil led mlčení:

„Víte, jak nazval básník svou přednášku?“

„Ne, jak?“

„Slza a stesk.“

„To bude pěkná otrava, však uvidíte,“ předpovídal Ribeirinho.

Horší cirkus si nebylo možno představit. Černoušek Tuísca kroutil hlavou, když stál před kymácivým stožárem, skoro tak malým, jako bývá na plachetnici. Menší a ubožejší už snad žádný cirkus nemohl mít. Plachta stanu byla posetá děrami jako nebe hvězdami nebo jako šaty, jež nosila bláznivá Máňa Dejmi. Cirkus sám nebyl o mnoho větší než stánek s rybami a na prostranství u přístavu se ani příliš nevyvíjmal. Nebýt jeho osvědčené věrnosti, nebyl by se černoušek Tuísca o „Cirkus tří Amerik“ zajímal. Jaký rozdíl proti „Grandcirkusu Balkán“, který měl obrovský stan, klece pro šelmy, čtyři klauny, trpaslíka a obra, cvičené koně a neohrožené akrobaty na visuté hrazdě! To byl ve městě svátek a Tuísca si ani jedno představení nenechal ujít. Teď však kroutil hlavou.

Tuísca měl dobré srdéčko, plné lásky a oddanosti k matce, černé Raimundě, která už teď netrpěla tolik revmatismem a mohla zase prát a žehlit, k malé plavovlasé Rózince, dcerce Tonika Bastose, kterou tajně miloval, k doně Gabriele a panu Nacibovi, k hodným sestřím Dos Reisovým, k svému bratru Filóovi, hrdinovi silnic, králi volantu, majestátně řídícímu nákladní auta a autobusy. A k cirkusům. Pokud paměť Ilhéuských sahala, nerozbil ve městě jediný cirkus svůj stan bez jeho oddané pomoci, bez jeho cenného přispění; doprovázel klauna po ulicích, pomáhal „tentákům“, komandoval nadšenou klaku chlapců, vyřizoval vzkazy, byl prostě neúnavný a nepostradatelný. Nemiloval cirkusy jenom jako skvělou zábavu, kouzelnou podívanou a svůdné dobrodružství. Chodil tam jako člověk, který plní své poslání. A jedině s ohledem na matčin revmatismus s některým z nich neodjel. Bez jeho finanční podpory by se dona Raimunda totiž neobešla. Vydělával si peníze různým způsobem: jako svědomitý cidíč bot nebo příležitostný číšník, jako prodavač oblíbených dortů sester Dos Reisových nebo diskrétní poslíček lásky, jako důležitý pomocník Araba Naciba při pančování alkoholických nápojů. Nad bídou nového cirkusu si jen povzdychl.

„Cirkus tří Amerik“ už dlouho zkomíral. Poslední zvíře, starého bezzubého lva, darovali obecnímu úřadu v Conquistě, aby ho nemuseli živit a odvděčili se za darované jízdenky. „Danajský dar,“ poznamenal starosta. V každém městě jim utkali artisté a ani nežádali dlužné gáže. Všechno, co mohli, dokonce i koberce v manéži projedli. Personál tvořila nyní jen principálova rodina: žena, dvě provdané dcery a jejich manželé, jedna dcera svobodná a vzdálený příbuzný, který prodával vstupenky a dohlížel pak na „tentáky“. Těch sedm členů rodiny se střídalo v aréně. Předváděli akrobatiku a salta mortale, polykali meče a oheň, představovali se v provazolezeckých číslech, ukazovali karetní triky, balancovali černě natřenými tyčemi a nakonec vytvořili pyramidu těl. Starý principál dělal klauna, iluzionistu a přitom hrál na hřeben do taktu svým třem dcerám, jež tančily. V druhé části představení hráli všichni „Klaunovu dceru“, limonádovou slátaninu, „veselou a dojmavou tragikomedii, při které se vážené publikum bude smát, až se za břicho bude popadat, a zároveň bude štkát a naříkat“. Jak dojeli do Ilhéusu, ví pánbůh. Doufali, že si tam vydělají na cestu do Bahie, kde by se mohli přidružit k nějakému úspěšnějšímu cirkusu. V Itabuně div že nemuseli žebrot. Peníze na vlak jim vydělaly tři dcery, dvě vdané a ta svobodná, ještě nezletilá, které tančily v nočním podniku.

Tuísca byl dar z nebes. Zavedl pokorného principála k policejnímu komisaři (aby jej osvobodil od dávek vybíraných policií), k Joãu Fulgênciovi (aby mu vytiskl na úvěr program), k panu Cortésovi z kina Vitória (aby mu zdarma půjčil staré židle, vyřazené po přestavbě biografu), do putyky „Laciná kořalka“ v Ropuší ulici (aby si tam podle jeho rady vybral mezi pobudy „tentáky“) a přijal roli sluhy ve hře „Klaunova dcera“ (artista, který jej hrál předtím, zaměnil cirkusovou kariéru i gáži za krámský pult v Itabuně).

„Zůstal celý zkoprnělý, když mi poručil, abych opakoval celou roli, a já ji hned uměl z paměti . . . A to mě ještě neviděl tancovat . . .“

Gabriela nadšeně tleskala, když slyšela Tuískovo vypravo-

vání o tom, co prožil během dne, a jeho dojmy z kouzelného cirkusového světa.

„Tuísco, z tebe bude ještě opravdický artista. Zítra tam půjdu a sednu si do první řady. Pozvu i donu Armindu,“ napadlo ji. „A řeknu panu Nacibovi, aby šel taky. On by přece mohl jít, přece se může na chvilku uvolnit z hostince. Aby viděl, jak hraješ . . . Budu tleskat, až mě budou ruce brnět.“

„Maminka půjde taky. Pustí ji tam zadarmo. Možná že až mě tam uvidí, dovolí mi, abych jel s nimi. Jenomže tohleto je tak ubohý cirkus . . . Jsou na tom špatně s penězi, a aby nemuseli utrácet v hotelu, jedí přímo v maringotce.“

Gabriela měla na cirkusy svůj vlastní názor:

„Každý cirkus je dobrý. Může být třeba na spadnutí, a přesto je dobrý. Představení v cirkusu se nic na světě nevyrovná. Mám to moc ráda. Zítra tam půjdu a budu tleskat. Vezmu s sebou pana Naciba. Spolehni se.“

Nacib přišel domů hodně pozdě. V hostinci bylo rušno až skoro do rána. Kolem básníka Argílea Palmeiry se po biografu shlukla spousta lidí. Významný bard večerel u Kapitána, vyhledal ještě několik lidí a prodal pár dalších výtisků „Topasů“. Byl Ilhéusem okouzlen. Tak mizerný cirkus, na nějž se byl podívat u přístavu, mu nemůže konkurovat. Zábava v hostinci se protáhla dlouho do noci. Z barda se vyklubal pořádný pijan, kořalku nazýval „nektarem bohů“ a „indiánským absintem“. Ari Santos mu deklamoval své verše a dostalo se mu od toho vynikajícího muže velké chvály:

„Hluboká inspirace! Dokonalá forma!“

Také Josué si dal říci a recitoval. Modernistické básně, které měly hosta pobouřit, ho však nepohoršily:

„Překrásné! Já sice nevyznávám futuristické krédo, ale vítám každý talent, s kterým se setkám. Ta síla, ta obrazovost!“

Josué kapituloval. Argíleu je přece jen známé jméno. Má za sebou úctyhodné dílo, jeho knihy jsou uznávány kritikou. Poděkoval mu za jeho úsudek a požádal ho, zda by směl přednést jednu ze svých posledních básní. Během večera Glória nejdou nekľidně vyhlédla z okna a dívala se směrem k hostinci; proto uviděla i uslyšela Josua, jak vstoje recituje

strofy, v nichž se mluvilo o ňadrech, nahém břichu, bujných hýždích, hříšných polibcích, objímání a souložení, prostě o bezuzdných bakchanáliích. I Nacib tleskal. Když se Doktor zmínil o Teodoru de Castro, Argileu pozvedl pohár:

„Teodoro de Castro, velký Teodoro! Skláním se před opěvovatelem Ofenísie, přijímám na jeho památku.“

Všichni si přitukli. Bard si vybavoval verše z Teodorových básní, ale občas je popletl:

*„Přívabná, z okna vykloněná
Ofenísia v měsličném svitu, v křiku . . .“*

„V nářku,“ opravil jej Doktor.

Ofenísiiin příběh, na který mezi přípitky přišla řeč, připomněl další. Padla jména Jesuínovy ženy a Osmunda a pak dávali k lepšímu anekdoty. Co se Nacib nasmál . . . Kapitán předvedl svůj nevyčerpatelný repertoár. Také vznešený bard uměl vypravovat anekdoty. Jeho hřímavý hlas vypukl vždy v chechtot, který se rozléhal po náměstí a zanikal až ve skalách. I herna byla v provozu, Amâncio Leal tam hrál o vysoký vklad poker s dr. Ezequielem, Syřanem Malufem, Ribcirinhem a Manuelem Od jaguárů. Vzrušující poker v pěti.

Nacib se vrátil domů unavený a ospalý. Když se svalil na postel, Gabriela se jako vždy v noci probudila:

„Pane Nacibe . . . Jdete tak pozdě. Už víte, co je nového?“

On zívá a jeho zrak padl na tělo, jež se rýsovalo pod pokrývkou a jehož taje denně odhaloval. V Nacibově unaveném a ospalém těle vyšlehl plamének touhy.

„Jsem hrozně unaven. Co je tedy nového?“

Natáhl se a přehodil si nohu přes Gabrielina stehna.

„Z Tuísky je teď artista.“

„Artista? Co to má znamenat?“

„Artista v cirkusu. Bude tam vystupovat . . .“

Arabova ruka jí znaveně stoupala po nohách.

„Vystupovat? V cirkusu? Nevím, o čem mluvíš.“

„Jak byste to také mohl vědět?“ Gabriela si sedla na postel, pro ni to byla nejsenzáčnejší zpráva. „Byl tu po večeri a vypravoval mi to . . .“

Šimrala Naciba, aby ho probudila, a skutečně se jí to podařilo.

„Ty už zase něco chceš?“ zasmál se. „No když jinak nedáš . . .“

Ona však vypravovala o Tuískovi a o cirkusu a zvala ho:

„Pane Nacibe, vy byste se mohl jít zítra se mnou a s donou Armindou podívat na Tuísku. Na chvilku byste se mohl uvolnit z hostince.“

„Zítra to nejde. Zítra půjdeme spolu na přednášku.“

„Na co, pane Nacibe?“

„Na přednášku, miláčku. Přijel sem jeden doktor, básník. Ten ti ale přečte verše! Je skvělý, jen si představ: dvojnásobný doktor . . . Veliký vědec. Dneska ti za ním přišlo lidí! Byla to samá debata, samé recitování . . . Něco skvělého! Zítra bude mít na radnici přednášku. Koupil jsem pro nás dva lístky.“

„A co je to přednáška?“

Nacib si kroutil knír:

„Ach, to je něco skvostného, miláčku.“

„Je to lepší než biograf?“

„Vzácnější . . .“

„Lepší než cirkus?“

„To se nedá srovnat. Cirkus je spíš pro děti. Když je tam nějaké číslo dobré, stojí to za to, ale přednáška, ta je jen jednou za čas.“

„A jak to vypadá? Hraje tam hudba, je tam tanec?“

„Hudba, tanec . . .“ zasmál se. „Ty se musíš moc učit, miláčku. Nic takového tam není.“

„A tedy čím to, že je to lepší než biograf a cirkus?“

„Já ti to vyložím, dávej pozor! Je tam jeden člověk, básník, doktor, který o něčem hovoří.“

„O čem?“

„O čemkoli. Tenhle bude mluvit o slzách a stesku. On bude mluvit a my budeme poslouchat.“

Gabriela udiveně vyvalila oči:

„On bude mluvit a my poslouchat? A co potom?“

„Potom — potom skončí a my budeme tleskat.“

„Jenom to? Nic víc?“

„Jenom to, ale důležité je, co bude říkat.“

„A co bude říkat?“

„Samé hezké věci. Někdy se vyjadřuje složitě a člověk pořídně nerozumí. To je pak nejhezčí.“

„Ale pane Nacibe . . . Ten doktor bude mluvit, my budeme poslouchat . . . A vy to, pane Nacibe, přirovnáváte k biografu, k cirkusu, no tohle! A to si, pane Nacibe, říkáte vzdělaný člověk? Kdepak, nad cirkus není.“

„Poslyš, miláčku, už jsem ti řekl: ty už teď nejsi obyčejná služtička. Je z tebe dáma. Paní Saadová. To si musíš už jednou uvědomit. Bude přednáška, na ní bude hovořit nějaký doktor, slavné jméno. Půjde tam celá ilhéuská smetánka. My také. Nemůžeme si nechat ujít tak důležitou věc kvůli nějaké šmíře.“

„Nemůžeme, pane Nacibe? Opravdu nemůžeme? Proč ne?“

Její úzkostlivý hlas Naciba dojal. Pohládl ji.

„Protože nemůžeme, miláčku. Co by tomu řekli lidé? Že ten hlupák Nacib, ten nevzdělanec nešel na přednášku jenom proto, aby viděl nějaký ubohý cirkus. Víš, co by z toho bylo? Všichni lidé budou v hostinci hovořit o přednášce a já budu vykládat nějaké hlouposti o cirkusu.“

„Už chápu . . . Vy, pane Nacibe, opravdu nemůžete jít . . . Škoda . . . Chudák Tuísca by byl tak rád, kdybyste tam mohl přijít. Já mu to už slíbila. Vy ale nemůžete, to je pravda. Řeknu to Tuískovi. A budu tleskat za sebe i za vás, pane Nacibe,“ zasmála se a přitulila se k němu.

„Poslyš, miláčku, ty se musíš vzdělávat, jsi přece dáma, musíš žít a chovat se jako manželka obchodníka. Nejsi obyčejná ženská. Musíš chodit tam, kam ilhéuská smetánka. Musíš se učit, vzdělávat, jsi přece dáma.“

„To tedy znamená, že nesmím?“

„Co?“

„Jít zítra s donou Armindou do cirkusu.“

Stáhl ruku, kterou ji hladil:

„Už jsem ti řekl, že jsem koupil lístky pro oba.“

„On bude mluvit, my poslouchat. To se mi nezamlouvá. Smetánka se mi nezamlouvá. Lidi jako ze škatulky, protivně ženské, ty já nemám ráda. Cirkus je něco pěkného! Pusťte mě tam, pane Nacibe. Na přednášku půjdu jindy.“

„To nejde, miláčku,“ znova ji pohládl. „Přednáška se nekoná každý den.“

„Cirkus taky ne . . .“

„Na přednášce nesmíš chybět. Už se mě ptali, proč nikam nechodíš. Kdekdo o tom mluví, a to není dobře.“

„Ale já chci chodit. Chci do hostince, chci do cirkusu, procházet se po ulici . . .“

„Chceš chodit jenom tam, kam nemáš. Děláš si, co se ti zlíbí. Kdypak si už jednou uvědomíš, že jsi moje žena, že jsem se s tebou oženil, že jsi manželkou dobře situovaného obchodníka. Že už nejsi . . .“

„Zlobíte se, pane Nacibe? Proč? Nic jsem neudělala . . .“

„Chci z tebe udělat vznešenou dámu, dámu z lepší společnosti. Chci, aby k tobě všichni chovali úctu, aby s tebou slušně jednali. Aby zapoměli, žes byla kuchařkou, že jsi chodívala bosa, že jsi přišla do Ilhéusu z venkova. Že se k tobě v hostinci nechovali, jak měli. O to mi jde, rozumíš?“

„Na takové věci já, pane Nacibe, nejsem. Protiví se mi to. Hodím se do chalupy, a ne do paláce. Co mám dělat?“

„Musíš se učit. Co myslíš, že jsou ty ostatní, ty s nosíkem vzhůru? Jsou to také ženské z venkova, jenže to nedávají znát.“

Nastalo ticho, znova ho přemáhal spánek, jeho ruka spočívala na Gabrielině těle.

„Nechte mě jít do cirkusu, pane Nacibe. Jenom zítra . . .“

„Nepůjdeš, už jsem řekl! Půjdeš se mnou na přednášku a dost!“

Převalil se na posteli, otočil se k ní zády, přitáhl si příkrývku. Chyběl mu její žár, zvykl si spát s nohou přes její stehna. Musí jí však ukázat, že mu ta její tvrdohlavost jde na nervy. Jak dlouho ještě se chce Gabriela stranit společenského života, kdy se už konečně bude chovat jako dáma z ilhéuské společnosti, jako jeho choť? Vždyť on přece není žádný nuzák, je pan Nacib A. Saad, těšící se vážnosti v obchodních kruzích, majitel nejlepšího hostince ve městě, se slušným bankovním kontem, člověk, který je jedna ruka se všemi významnými lidmi, tajemník Obchodního sdružení. Teď uvažují o jeho kandidatuře na předsedu klubu Pokrok. A ona pořád sedí doma a chodí jenom do biografu s donou Armindou nebo

v neděli s ním, jako by se v jejím životě nic nezměnilo, jako by byla stále tou Gabrielou bez příjmení, kterou objevil na „trhu na otroky“, jako by nebyla paní Gabrielou Saadovou. Přesvědčit ji, aby mu nenosila do hostince oběd, dala těžkou práci, dala se dokonce do pláče. Měla-li si obout střevíčky, bylo to s ní k nevydržení. Co ho to stálo přemlouvání, aby se nebavila nahlas v kině, aby se nekamarádila se služkami, aby nežertovala jako dříve s každým hostem Vesuvu, kterého náhodou potkala! Aby nenosila, když šli na procházku, růži ve vlasech! A teď chce místo na přednášku jít do nějakého bídného cirkusu . . .

Gabriela se ustrašeně schoulila. Proč se pan Nacib zlobí? Zlobí se, obrátil se k ní zády, ani se jí nedotkl. Chyběla jí tíže jeho nohy na stehnech. A obvyklé hlazení a laskání. Nezlíbí se snad proto, že se Tuísca dal angažovat jako artista, aniž se s ním poradil? Tuísca patřil k hostinci, čistil boty, pomáhal, když tam byl velký provoz. Ba ne, na Tuísku se nezlíbí. Zlobí se na ni. Nechce, aby šla do cirkusu. A proč ne? Chce ji vzít s sebou, aby poslouchala nějakého doktora ve velkém sále na radnici. Jí se ale nechce! Do cirkusu může jít v starých botách, do kterých jí nohy hladce vklouznou. Na radnici však musí jít v hedvábných šatech a nových střevících, které jí tlačí. To všechno panstvo pohromadě, ty dámy, které se na ni budou dívat spatra a budou se jí smát! To se jí nechce. Proč pan Nacib tolik naléhá? Aby chodila do hostince, to prý ne, a ona by tak ráda . . . Žárí, to je legrační. Už tam nechodí, když si to nepřál. Nechce ho zarmoutit, na to si dává pozor. Ale proč ji nutí do tak otravných, protivných věcí, to jí nejde do hlavy. Pan Nacib je hodný, o tom není sporu, to se nedalo popřít. Proč se tedy zlobí a obrací zády jenom proto, že ho prosila, aby ji pustil do cirkusu? Říká, že je dáma, paní Saadová. Ale ona není dáma, je jen Gabriela a tu smetánku nemá ráda. Hezké mladé pány z té smetánky, to ano. Ale ne všechny pohromadě na tak významném místě. Tam jsou všichni vážní, nedělají legraci, neusmívají se na ni. Ona má ráda cirkus, nic lepšího na světě není. A zvláště když tam má vystupovat Tuísca . . . Zemřela by žalem, kdyby tam nešla . . . I kdyby tam měla utéci.

Nacib neklidně spal. Jakmile jí však položil nohu na stehna, uklidnil se. Ona cítila jako obvykle tíži jeho nohy. Ne, nesmí ho zarmoutit.

Druhého dne před odchodem jí oznámil:

„Po aperitivu se přijdu domů navečeřet a ustrojít na přednášku. Chci, abys vypadala hodně elegantně, abys měla hezké šaty a všechny ženy ti záviděly.“

Proto jí tedy pořád kupuje hedvábné šaty, střevíčky, klobouky, ba i rukavice. Dává jí prsteny, pravé náhrdelníky, náramky, penězi nešetří. Chce, aby se oblékala jako nejbohatší dáma, jako by to mohlo zahladit její minulost, její ruce zhrublé prací u plotny, její neohrabané chování. Šaty však visí ve skříni a ona pobíhá doma v šatečkách z kartounu, v trepkách, nebo bosa, hraje si s kočkou a pracuje v kuchyni. K čemu má své dvě služebné? Uklízečku už propustil, co s ní? Souhlasila sice s tím, dávat prádlo Raimundě, ale to jenom proto, aby Tuískově matce pomohla. Pomocnice v kuchyni byla úplně zbytečná.

Nechce ho však zarmoutit. Přednáška začíná v osm, cirkus také. Dona Arminda jí řekla, že taková přednáška netrvá déle než hodinu. A Tuísca vystupuje až v druhé části. Škoda že přijde o první část, o klauna, o visitou hrazdu, o provazolekyni. Nechce však Naciba urazit, nechce ho zarmoutit.

Oblečena do modrých svatebních šatů jako princezna a v střevících, které jí tlačily, zavěšena do Naciba prošla ilhéuskými ulicemi a nemotorně vystoupila po radničních schodech. Arab se zastavoval, aby pozdravil přátele a známé, dámy si prohlížely Gabrielu od hlavy k patě, šeptaly si něco a uculovaly se. Nebyla ve své kůži, byla zmatena, měla strach. V reprezentačním sále mnoho mužů stálo, dámy vzadu seděly. Nacib ji odvedl do druhé řady, posadil ji tam a šel si popovídat s Tonikem, Nhô-Galem a Arim. Gabriela nevěděla co dělat. Vedle se na ni podívala úkosem žena doktora Demóstheneše, škrobená, s lorňonem a v kožichu — takové vedro a ona má kožich! — hned se však odvrátila k manželce pana návladního a dala se s ní do řeči. Gabriela se rozhlížela po sále, byl krásný, až oči přecházely. Potom se otočila k lékařově ženě a zeptala se jí nahlas:

„Kdypak bude konec?“

Dámy se daly do smíchu. Gabriela byla celá nesvá. Proč ji tam pan Nacib vodil? Nelíbí se jí to.

„Vždyť to ještě nezačalo.“

Posléze jakýsi mohutný muž ve škrobené náprsence vystoupil s dr. Ezequielem na stupínek, kde stály židle a stůl s karafou a sklenkou. Všichni začali tleskat. Nacib usedl vedle Gabriely. Dr. Ezequiel vstal, odkašlal si a nalil do sklenky vodu.

„Velectené dámy, vážení pánové! Dnešní den bude zapísán zlatým písmem do dějin kulturního života Ilhéusu. Naše vzdělané město s pýchou a dojetím hostí Argilea Palmeiru, vzletného a věhlasného básníka . . .“

A tak dále. On mluví, ostatní poslouchají. Gabriela též poslouchá. Občas tleskají, ona také. Přitom myslí na cirkus, jistě už začalo představení. Naštěstí začíná vždy aspoň s půlhodinovým zpožděním. Byla dvakrát, ještě před svatbou, v „Grandcirkusu Balkán“ s donou Armindou. Mělo se začínat v osm, ale začalo se až po půl deváté. Dívala se na hodiny vzadu v sále, velké jako skříň. Hlasitě tikaly a to odvádělo pozornost od řečníka. Dr. Ezequiel mluvil pěkně, ona však nerozuměla ani slovu, byl to nezřetelný, ukolébávající, uspávající šumot, v kterém ji upoutával jen tikot hodin a jejich pohybující se ručička. Při bouřlivém potlesku se probrala z drámy a s živým zájmem se Naciba zaptala:

„Už to skončilo?“

„Úvod ano. Přednáška teprve přijde.“

Mohutný muž s naškrobenou náprsenkou za všeobecného potlesku vstal. Vytáhl z kapsy strašnou spoustu papírů, rozložil je na stole, uhladil rukou, odkašlal si jako dr. Ezequiel, jenže silněji, napil se trochu vody. Pak se sálem rozezvučel jeho hřímavý hlas.

„Půvabné slečny, květy na záhonech této rozkvetlé zahrady, jež nese jméno Ilhéus! Ctnostné dámy, které jste opustily posvátné zátíší svého krbu, abyste mě vyslechly a odměnily potleskem! Vážení pánové, kteří jste na březích Atlantického oceánu vybudovali tuto ilhéuskou civilizaci . . .“

A tak to pokračovalo dál. Odmlčel se jenom tehdy, chtěl-li

se napít vody, odkašlat si, setřít pot kapesníkem. Nebralo to konce. Celá přednáška byla prostoupena verši. Chvillemi jeho slova duněla sálem, potom hlas ztlumil, aby zarecitoval báseň.

„Mateřské slzy, skrápějící mrtvolu synáčka, jež Všemohoucí k sobě povolal, slzy nejsvětější. Jen poslyšte: ‚Slza mateřská, slza . . .‘“

Při jeho slovech se huře klímalo. Už zavírala oči, ukolébávána verši, odvracela zrak od hodin a myšlenky od cirkusu, tu pojednou báseň skončila a opět zaburácel řečníkův hlas. Gabriela se zachvěla a zeptala se Naciba:

„Bude už konec?“

„Pst!“ napomenul ji.

Jemu se také chtělo spát, to Gabriela dobře viděla. Přestože se tvářil, že poslouchá, upíral zrak na řečníčího doktora a přemáhal se, oči mu občas při delších básních zamžikaly a víčka se mu klížila. Procítil při potlesku, připojoval se k němu a říkal manželce dr. Demóstheneze, jež seděla vedle něho:

„To je ale talent!“

Gabriela pozorovala hodinové ručičky. Devět, devět hodin deset minut, čtvrt na deset. První část představení v cirkusu se už jistě blíží ke konci. I kdyby byla začala o půl deváté, v půl desáté skončí. Pravda, ještě bude přestávka, a tak snad přece jen přijdečas na druhou část, v níž bude vystupovat Tuísca. Jenomže ten doktor ne a ne skončit. Rus Jakub spal. Mister, jenž si sedl ke dveřím, už dávno zmizel. Tady není přestávka, tady jde všechno v jednom kuse. Na něčem tak nudném ještě jakživa nebyla! Ten tělnatý řečník pil vodu, Gabriela také dostávala žízeň.

„Mám žízeň . . .“

„Pst . . .“

„Kdy už to skončí?“

Ten doktor obracel jeden list za druhým. Každý však četl celou věčnost. Když se to panu Nacibovi také nelíbí a musí přemáhat ospalost, proč tam chodil? To je přece divné! Proč tam chodil, platil vstupné, opustil hostinec. A proč nechtěl jít do cirkusu? To nechápe . . . A ještě se zlobil a otočil se k ní zády, když ho prosila, aby tam nemusela. To je divné!

Dlouhotrvající potlesk, šoupání židlí, všichni vstávají a jdou k pódiu. Nacib ji tam vzal s sebou. Tiskli tomu muži ruku a vzdávali mu chválu:

„Skvělé! Nádherné! Ta vzletnost! Ten talent!“

Pan Nacib si to také pochvaloval:

„Mně se to tak líbilo . . .“

Nelíbilo se mu to, lže, ona ví, kdy se mu co líbí. Vždyť klímal, tak jak to teď může chválit? Zdravili se se známými. Doktor, pan Josué, pan Ari a Kapitán řečníka div neumačkali. Tonico, jenž tam byl s donou Olgou, smekl a přiblížil se k nim:

„Dobrý večer, Nacibe. Jak se vede, Gabrielo?“

Dona Olga se usmívala, pan Tonico se choval velmi obezřetně.

Tenhle pan Tonico, hezký mladý pán, jen co je pravda, nejhezčí ze všech, je ale filuta! Když jde s donou Olgou, počíná si jako svatoušek. Ale sotva jeho žena odejde, je samý med, rozplývá se, tiskne se k ní, říká jí „krasotinko“, každou chvíli jí pošle polibek. Začal chodit na Úbočí, zastavuje se u jejího okna, když ji tam zahlédne, od svatby ji nazývá „kmotřenkou“. To on, říká jí, přemluvil Naciba, aby si ji vzal. Nosí jí bonbóny, vrhá na ni sladké pohledy, bere ji za ruku. Hezký chlapec, jen co je pravda!

Na ulici byla spousta lidí. Nacib pospíchal, v hostinci za chvíli nebude k hnutí. Gabriela chvátala kvůli cirkusu. Ani ji nedoprovodil domů, rozloučil se s ní na Úbočí, na pusté silnici. Sotva zahrnul za roh, běžela zpátky. Musí si však dát pozor, aby ji neviděli z Vesuvu. Nechtěla jít liduprázdnou Lanovou ulicí. Vydala se po nábřeží, pan Mundinho tam právě vcházel do svého domu a díval se za ní. Vyhnula se hostinci a rychlým krokem došla až do přístavu. Cirkus byl malinký, skoro neosvětlený. Mačkala v ruce peníze, nikdo tam však vstupenky neprodával. Odhrnula závěs u dveří a vešla dovnitř. Druhá část už začala, ale Tuísku neviděla. Sedla si vzadu do kouta a dávala pozor. Pancčku, tohle je něco! A když přišel Tuísca, převlečený za otoka, vypadal tak legračně! Gabriela zatleskala, nezdržela se a zvolala:

„Tuísco!“

Chlapec však neslyšel. Hrál v smutném příběhu o nešťast-

ném klaunovi, kterého opustila zlá žena. Byly tam však také komické scény a Gabriela se pak smála a tleskala Tuískovi. Vtom zezadu uslyšela blízko své hlavy mužský hlas:

„Co tu děláš, kmotřenko?“

Vedle ní stál pan Tonico.

„Přišla jsem se podívat na Tuísku.“

„Jestli na to přijde Nacib . . .“

„Pan Nacib to neví . . . A já nechci, aby se to dověděl. On je tak hodný.“

„Neboj se, já mu to nepovím.“

Skončilo to tak rychle a bylo to tak hezké!

„Odvedu tě domů . . .“

U východu pan Tonico, filuta jeden, rozhodl:

„Půjdeme po Unhão, obejdeme pahorek, abychom nemuseli kolem hostince.“

Rychle vykročili. Opodál už nesvítily pouliční svítlny. Pan Tonico, ten nejhezčí z mladých pánů, mluvil zastřeným hlasem.

O KANDIDÁTECH A POTÁPĚČÍCH

Ač se ta podívaná opakovala skoro denně už celé měsíce, nemohl se lid potápěčů nabažít. Ve své kukle se zasklenými okénky vypadali jako bytosti z jiných planet, které přistály v přístavu. Potápěli se v místech, kde se řeka vlévala do moře. V prvních dnech se celé město ubíralo na výběžek Unhão, aby to vidělo zblízka. S pokřikováním sledovali všechny pohyby potápěčů, pumpy na vzduch, víry, vzduchové bublinky. Příručí odcházeli od pultů, dělníci od pytlů s kakaem, kuchářky z kuchyně, švadleny od šití, Nacib ze svého hostince. Někteří lidé si najali ložky a obeplouvali vlečné čluny. Červenolící, svobodný hlavní inženýr (Mundinho požádal ministra o svobodného člověka, aby se tak zamezilo nepřijemnostem), hlasitě vydával příkazy.

Dona Arminda žasla nad těmi obludami:

„Na co ti lidé nepřijdou! Až to budu vypravovat nebožtíkoví na seanci, bude mi říkat, že si vymýšlím. Škoda že se toho chudák nedočkal!“

„Já si taky myslela, že to je asi lež, že to nebude pravda. Sestoupit na mořské dno . . . Nevěřila jsem tomu,“ přiznávala Gabriela.

Tísnilo se na výběžku Unhão v stále prudším slunečním záru. Blížil se konec sklizně, na člunech a v sušárnách se sušilo kakao a plnily se jím sklady vývozních firem a ložné prostory malých lodí Bahijské a Pobřežní společnosti i společnosti Lloyd. Když některá z nich vplouvala do přístavu nebo jej opouštěla, vlečné čluny i bagry uhnuly stranou. Pak se zase chvatně vracely na místo a práce rychle pokračovaly. Potápěči byli velkou senzací tohoto ročního období.

Gabriela poučila donu Armindu a černouška Tuísku:

„Na mořském dně je to prý hezčí než na zemi. Co prý tam všechno je! Kopec větší, než je Conquista, různobarevné ryby, potrava, aby se měly čím živit, zahrada krásnější než v parku před radnicí. Jsou tam prý i stromy, plantáž, dokonce i kdysi obydlené město. A těch potopených lodí!“

Černoušek Tuísca o tom pochyboval:

„Tady je jenom písek. A dřevo.“

„Ty hlupáčku! Mluvím o mořských hlubinách daleko od břehu. Vypravoval mi to jeden mladý pán, byl to student, ležel v knihách, co ten znal věci! Seznámila jsem se s ním ve městě u rodiny, kde jsem sloužila. Ten mi ale vykládal věci . . .“ usmála se při vzpomínce.

„To je náhoda!“ zvolala dona Arminda. „Zrovna se mi zdálo, že nějaký mladík klepe u Nacibových dveří a drží v ruce vějíř. Jím si zakrýval obličej. A ptal se po vás.“

„Na mou duši, dono Armindo, to vypadá jako zjevení!“

Celý Ilhéus prožíval práce v přístavu. Vedle potápěčů budily obdiv a úžas bagry na vlečných člunech k vyhrabávání písku, očišťování dna, uvolňování a rozšiřování vjezdu. Dělalý rámus jako při zemětřesení, jako by chtěly město podkopat a nadobro změnit.

S příchodem potápěčů změnil se poměr politických sil. Značně ořesená prestiž plukovníka Ramira Bastose kata-

strofálně utrpěla tvrdou ranou, kterou jí zasadili bagry a vlečné čluny, rýpadla a inženýři, potápěči a technici. Podle Kapitána ztrácel plukovník Ramiro každou putnou vybagrovaného písku deset hlasů. Politický boj se od onoho soumraku, kdy přijely vlečné čluny, to jest od svatby Naciba s Gabrielou, stále zostřoval a stupňoval. Tehdy večer bylo boží dopuštění: Mundinhovi přívrženci opěvovali vítězství, stoupenci Ramira Bastose klnuli a vyhrožovali. V kabaretu se strhla rvačka. Doru Myrtovou Bobuli zasáhla dokonce do stehna kulka, když Blondáček a jeho jagunčové, kteří vnikli dovnitř, rozstřelovali lampy. Podle všeho chtěli natlouci hlavnímu inženýrovi a donutit ho k odchodu z Ilhéusu. Nepodařilo se jim to však. V nastalém zmatku Kapitán a Ribeirinho odvedli různolícího specialistu, jemuž se ta mela ostatně líbila — o hlavu jednoho protivníka rozbil totiž láhev whisky — do bezpečí. Jak sám Blondáček doznal, byla celá akce připravena špatně, nahonem.

Druhého dne „Ilhéuský deník“ hlásal do světa: staří majitelé půdy, jejichž osud je zpečetěn, znovu sahají k metodám, kterých se užívalo před dvaceti třiceti lety. Hle, už odhodili masku — navždy zůstanou jen a jen náčelníky jagunčů. Jsou však na omylu, domnívají-li se, že zastraší schopné inženýry a techniky, jež vláda díky úsilí zasloužilého podněcovatele pokroku Raimunda Mendese Falcãa a navzdory protivlasteneckému pokusu cangaceirů, kteří nechtějí ustoupit z mocenských pozic, poslala, aby vyhloubili vjezd do přístavu. Ne, nikoho nezastraší. Stoupencům rozvoje kakaovníkového kraje se takové metody boje hnuší. Pokud k nim však budou svými hanebnými odpůrci dohnáni, budou se podle toho umět náležitě chovat. Z Ilhéusu už nebude vypuzen žádný inženýr. Záminky ani hrozby tentokrát neobstojí. Toto číslo „Ilhéuského deníku“ vzbudilo senzaci.

Z farem Altina Brandãa a Ribeirinha přikvačili do města jagunčové. Inženýři chodili nějaký čas po ulici v doprovodu zvláštní tělesné stráže. Bylo vidět též neblaze proslulého Blondáčka s vypíchnutým okem, jak velí jagunčům Amância Leala a Melka Tavarese, mezi nimiž byl i černocho jménem Fagundes. Avšak odmyslíme-li si několik potyček v nevěstin-

cích a temných uličkách, nic vážnějšího se nepříhodilo. Práce pokračovaly a lidé z vlečných člunů a bagrů byli předmětem všeobecného obdivu.

Farmáři se v stále větším počtu přidávali k Mundinhovi. Došlo na slova plukovníka Altina Brandãa: Ramiro Bastos se dostával do izolace. Jeho synové i přátelé si to uvědomovali. Skládali nyní veškerou naději v podporu vlády, v to, že vláda případné vítězství opozice neuzná. O tom mluvili u plukovníka Ramira jeho dva synové (dr. Alfredo byl právě v Ilhéusu) a jeho dva nejoddanější přátelé: Amâncio a Melk. Musí připravit volby po staru: ovládnout volební místnosti i komise a zfalšovat volební výsledky. Budou to volby na ostří nože. Na venkově to takhle půjde. Avšak v Ilhéusu a Itabuně, dvou důležitých městech, by takové metody mohly být poněkud nebezpečné. Jak je informoval Alfredo, ujistil ho guvernér, že Mundinho a jeho stoupenci nebudou nikdy uznáni, i kdyby dosáhli ve volbách přesvědčivého vítězství. Nelze přece vydat kraj kakaa, nejbohatší a nejvýnosnější oblast celého státu, do rukou ctižádostivých opozičníků, jako je Mundinho. Na to nelze ani pomyslet.

Starý plukovník poslouchal s bradou opřenu o zlatou rukojeť hole. Přivíral přitom své vyhaslé oči. Takové vítězství by nebylo vítězstvím, bylo by horší než porážka. Na něco takového nebyl nikdy odkázán. Vždycky vyhrál u uren převahou hlasů. Sprovodit protivníky ze světa v hodině rozhodování neměl dosud zapotřebí. A teď o tom Alfredo a Tónico, Amâncio a Melk mluví s naprostým klidem, jako by si neuvědomovali, jak hluboce ho ponižují.

„To my nebudeme mít zapotřebí. Vyhrájeme přece u uren!“

Okolnost, že Mundinho Falcão bude kandidovat na federálního poslance, byla povzbuzující. Horší by bylo, kdyby se chtěl stát starostou. Byl velmi oblíbený, jeho prestiž stoupala. Značná, ne-li větší část městských voličů by mu odevzdala svůj hlas, jeho vítězství by bylo skoro jisté.

„Uspořádat volby na ostří nože tady je trochu těžké,“ konstatoval Melk Tavares.

Zvolení federálním poslancem však závisí na hlasech celého kraje, celého sedmého volebního obvodu, do něhož patřil

nejen Ilhéus, nýbrž i jiná města kakaovníkové oblasti, Belmonte, Itabuna, Canavieiras a Una, volící dva poslance. Jeden z nich byl volen hlasy Itabuny, Ilhéusu a Uny. V Uně bylo jen málo voličů. Zato v Itabuně jich bylo skoro stejně jako v Ilhéusu a tam vládl bez opozice plukovník Aristóteles Pires, jenž udělal politickou kariéru díky Ramiru Bastosovi. Nejmenoval ho kdysi Ramiro zástupcem policejního komisaře bývalého okresu Tabocas?

„Aristóteles bude volit, koho mu určím.“

Ostatně federální poslanci nebyli závislí na místním politickém životě a jenom pro kandidáty velkých měst nebylo zvolení pouhou formalitou. Poslanci se rodili z dohovorů guvernéra a ústřední vlády. Nynější poslanec za Ilhéus a Itabunu (druhý byl zvolen hlasy Belmontu a Canavieirasu) se ukázal v kraji jen jednou, po posledních volbách. Byl to lékař z Ria, chránělec jednoho senátora. Na získání poslaneckého mandátu nemá Mundinho žádné vyhlídky. I kdyby získal většinu v Ilhéusu, prohraje v Itabuně a v Uně a na venkově budou volební výsledky zfalšovány.

„Je jako kůl v plotě . . .“ ukončil výklad Amâncio.

„Ale musí dostat co proto, musí dostat na frak! Už v Ilhéusu. Pořádně na frak!“ prohlásil Ramiro.

Kapitán bude kandidátem na úřad starosty, dr. Ezequiel Prado bude kandidovat na poslance do bahijské sněmovny. Advokátova kandidatura byla Ramirovi k smíchu. Zvolen bude jistě Alfredo. Ezequiel se hodí do poroty, vyzná se v podvodech s pozemky, umí pronášet slavnostní proslovy. Jinak je to ale úplný zpustlík, notorický piják, známý svými skandály se ženskými. Mimo to by stejně jako Mundinho potřeboval hlasy celého volebního obvodu.

„Odtud nebezpečí nehrozí,“ potvrdil Amâncio.

„To je dobré! Nemá být kam vítr, tam plášt . . .“

Kapitánův úspěch závisel jenom na hlasech ilhéuského obvodu. Byl to nebezpečný protivník, to uznával i sám Ramiro. Nutno ho porazit ve vnitrozemí, ve městě byl schopen vyhrát. Na jeho otce, Cazuzinhu, jež svrhli Bastosové, se dodnes vzpomínalo jako na řádného člověka a příkladného hospodáře. Z jeho popudu byla vydlážděna první ulice, do-

dnes se jmenuje Dlážděná. Z doby jeho vlády pochází první veřejné sady. Byl až fanaticky oddán Badaróvým a o všechno přišel v beznadějném boji proti Bastosovým. Jeho jméno žilo dodnes v mysli lidí jako příklad poctivosti a oddanosti. Kapitán nejenže těžil z této otcovy posmrtné slávy, ale i sám byl oblíben. Narodil se v Ilhéusu, část života prožil ve velkých městech, byl vzdělaný, uměl dobře řečnit a těšil se veliké popularitě. Po Cazuzinhovi zdědil náklonnost k romantickým a hrdinným činům.

„Nebezpečná kandidatura . . .“ doznal Tónico.

„Je to příjemný člověk, všude ho mají rádi,“ souhlasil Melk.

„Záleží na tom, koho postavíme jako protikandidáta.“

Ramiro Bastos navrhl Melka. Copak není už předsedou městské rady? Přítel Amâncio politické funkce nepřijímá, proto mu nic nenabízí. Melk však také odmítl:

„Děkuju vám, ale nebudu to moci vzít. Podle mého názoru to nesmí být plantážník . . .“

„A proč ne?“

„Lid chce vzdělanějšího člověka, říká, že plantážníci nemají čas na správu města. Že jí ani moc nerozumějí. Je to tak. Čas člověk opravdu nemá . . .“

„To je pravda,“ připojil se Tónico. „Lid stále žádá schopnějšího starostu, musí to být člověk z města.“

„Ale kdo?“

„Proč ne třeba Tónico?“ navrhl Amâncio.

„Já, chraň Bůh! Na to já nejsem. Do politiky se pletu jenom kvůli tatínkovi. Já a starostou, chraň Bůh! Já nejraději sedím pěkně doma.“

Ramiro pokrčil rameny, to nepřichází v úvahu. Tónico a starostou . . . Vždyť on by jenom natahal děvky na radnici!

„Napadají mě dvě jména,“ řekl. „Buď dr. Maurício, nebo dr. Demóstheneš. Kromě nich už nevím o nikom.“

„Dr. Demóstheneš sem přišel ani ne před čtyřmi lety. Až po Mundinhovi. To není člověk, který by mohl čelit Kapitánovi,“ namítl Amâncio.

„Já si ale myslím, že je lepší než Maurício. Alespoň má dobré jméno jako lékař a stará se o to, aby šla kupředu stavba nemocnice. Maurício má spoustu nepřátel.“

Debatovali o obou jménech, zvažovali jejich přednosti i zápory. Nakonec se rozhodli pro advokáta, i když byl znám svým mamonářstvím, přehnaným a pokryteckým puritánstvím, licoměrností a pobožnůstkářstvím v kraji, kde náboženské cítění bylo vlažné. To vše ho činilo nepopulárním. Avšak ani dr. Demóstheneš se netěšil velké oblibě. Byl to sice proslavený lékař, ale v celém městě nebylo samolibějšího a ješitnějšího člověka. Mimo to trpěl mnoha předsudky a hrál si na milostpána, jak se tam říkalo.

„Je to moc dobrý lékař, ale ve styku s lidmi nepřijemný jako projímadlo.“ Amâncio tím vyjadřoval všeobecné mínění. „Maurício má taky nepřátele, ale i hodně obdivovatelů. A je to dobrý řečník.“

„A věrný člověk.“ Ramiro si poslední dobou začal vážit věrnosti.

„Ale i tak může prohrát.“

„My musíme zvítězit. A zvítězit tady, v Ilhéusu. Nechci se prosit guvernéra, aby mi pomohl někoho odpravit. Chci vyhrát sám!“ Vypadal jako děčko, jež svěhlavě vymáhá určitou hračku. „To raději jdu od toho, než abych se měl udržet jen s cizí pomocí.“

„Máte pravdu,“ souhlasil Amâncio. „Nezbývá tedy než poslat do ulic tlupu výtržníků a tím lidi trochu postrašit.“

„Všechno si můžeme dovolit, jenom ne volební porážku.“

Uvažovali o kandidátech do městské rady. Obvykle opozice získala ve volbách jednoho radního. Býval to vždy starý Honorato. Ten však představoval opozici jen formálně, poněvadž ve skutečnosti byl zavázán Ramirovi. Někdy se však zastával vlády horlivěji než jeho kolegové.

„Tentokrát ho ani nekandidovali.“

„Doktor bude zvolen. To je skoro jisté.“

„Tak ať! Je to zdatný člověk. Ale co sám v opozici zmůže?“

Plukovník Ramiro si na Doktora potrpěl. Obdivoval jeho vědomosti, jeho znalosti ilhéuské historie, rád ho poslouchal, když hovořil o minulosti a líčil spletitou historii rodu Ávilových. Dodal by městské radě lesku. A nakonec by hlasoval s ostatními jako Honorato. I ve chvíli, kdy volební vyhlídky nebyly vždy růžové a kdy nad ním visel Damoklův meč po-

rážky, hrál si Ramiro na velmože, jenž velkodušně a štědrě přenechává jedno křeslo opozici a určuje na ně svého nej-
ušlechtilejšího odpůrce.

Pokud šlo o vítězství, sliboval Amâncio:

„Jen klid, příteli Ramiro, to si vezmu na starost já. Dokud budu živ a zdrav, nikdo se vám na ilhéuských ulicích smát nebude. Tu radost jim neudělám, aby nad vámi vyhráli, to ne, ale nechte to na nás, na mně a na Melkovi.“

Mezitím v tom parném létě nelenili ani Mundinhovi přátelé. Ribeirinho neměl stání, putoval z místa na místo, umínil si, že procestuje celý kraj. Také Kapitán odjel do Itabuny, Pirangi, Águy Prety. Po návratu poradil Mundinhovi, aby se bez meškání vypravil do Itabuny.

„V Itabuně pro nás nebude volit nikdo.“

„Proč ne?“

„Viděl jste už někdy populární vládu? Jestli ne, tak se běžte podívat do Itabuny, kde je u vlády plukovník Aristóteles. Ten člověk si ochočil kdekoho, od farmářů až po žebráky.“

Mundinho dospěl k témuž názoru, i když byl v sousedním městě srdečně přijat. V den, kdy byla ohlášena jeho návštěva, přišlo mu mnoho lidí naproti na nádraží, ale všichni se vrátili s nepořízenou. Mundinho přijel svým novým vozem, senzačním černým autem, kvůli kterému se plnila okna zvědavci. Jeho obchodní přátelé pořádali na jeho počest obědy a večeře, chodili s ním na procházku, do kabaretu, do Městského klubu, ba i do kostela. O politice s ním však nemluvili. Když jim Mundinho vyložil svůj program, plně s ním souhlasili:

„Kdybych nebyl zavázán Aristótelesovi, dal bych vám svůj hlas.“

Nejhorší bylo, že Aristótelesovi byli zavázáni všichni. Druhý den po Mundinhově příjezdu se plukovník Aristóteles zastavil v hotelu, aby ho pozdravil. Mundinho tam však nebyl. Plukovník mu tedy nechal vlídný vzkaz, aby k němu vývozcem přišel do úřadu na kávu. Mundinho pozvání přijal.

Plukovník Aristóteles Pires byl statný muž s poněkud indiánskými rysy a podobaným obličejem. Jeho smích byl nakažlivý. Tenhle farmář nebyl ani zvlášť bohatý, ani zvlášť chudý — jeho sklizeň činila 1500 arroba. V Itabuně byl uzná-

vanou autoritou. Byl to rozený organizátor a také politiku měl v krvi. Od chvíle, kdy byl jmenován zástupcem policejního komisaře, nikoho, ba ani velké itabunské farmáře nena-
padlo upírat mu vládu.

Nejdříve stranil Badaróvým, ale dříve než ostatní vytyčil politický krach bývalého pána pralesů Sequeiro Grande, o něž přišel v bojích. Opustil proto Badaróvy v době, kdy se to ještě nedalo vykládat jako zbabělost. Badaróvé ho přesto chtěli zavraždit — unikl smrti jen o vlasek. Výstřel zasáhl jednoho z jeho mužů. Bastosové ho z vděčnosti jmenovali zástupcem policejního komisaře tehdejšího Tabocasu, vesnice poblíž jeho vlastních plantáží. A zakrátko ubohá víska začala vyrůstat v město.

O několik let později razil heslo odtržení Tabocasu od ilhéuského okresu. Tak vznikla Itabuna. Tuto myšlenku podporoval všechen lid. Plukovník Ramiro zuřil. Tenkrát se div nerozešli ve zlém. Jak si to ten Aristóteles představuje, rozčiloval se Ramiro, amputovat Ilhéus, vyřezávat mu z těla takový kus masa? Aristóteles se ho pokorněji a zdvořileji než jindy snažil přesvědčit. Tehdejší guvernér mu totiž v Bahii řekl, že dekret schválí jen tehdy, nebude-li Ramiro proti. Bylo to těžké, musel prosit, ale nakonec prosadil svou. Co tím Ramiro ztratí, ptal se. Vytvoření nového města je věc nevyhnutelná a dojde k němu, ať budou chtít nebo ne. Plukovník to může oddálit, ale ne znemožnit. Proč ho Ramiro místo potírání té myšlenky raději nepodporuje? On, Aristóteles, ať bude zástupcem policejního komisaře nebo starostou, vždycky bude stát za Ramirem. Místo aby vládl jednomu městu, bude Ramirovo slovo udávat tón ve dvou, to je ten jediný rozdíl. Ramiro si dal nakonec říci a dostavil se na instalaci nové Městské správy. Aristóteles držel slovo, i nadále Ramira podporoval, přestože mu nemohl zapomenout příkoří, které od něho zakusil. Ramiro s ním ostatně pořád jednal, jako by byl ještě mladým zástupcem policejního komisaře v Tabocasu.

Aristóteles, nápaditý a iniciativní člověk, si umínil, že bude pečovat o rozkvět Itabuny. Očistil ji od jagunců a dal vydláždít hlavní třídy. Náměstím a sadům příliš pozornosti

nevěnoval a také příliš mnoho město nezkrášloval. Zato je však vybavil dobrým pouličním osvětlením a skvěle fungující kanalizací, dal vystavět silnice, které je spojily s okolím, povolal odborníky na ořezávání kakaovníků, založil výrobní družstvo, zajistil rozvoj obchodu, hleděl si venkova a učinil z mladého města středisko rozlehlého kraje sahajícího až po vnitrozemí.

Mundinho jej zastihl na radnici, jak studuje plány nového mostu přes řeku, jenž by spojoval obě části města. Vývozce zřejmě čekal, neboť hned po jeho příchodu byla podávána káva.

„Přišel jsem vám, pane plukovníku, blahopřát k vašemu městu, v němž jste vykonal obdivuhodný kus práce. A pohovořit si o politických problémech. Ježto se však nerad vnucují, prosím vás, abyste mi hned řekl, kdyby vás rozhovor nezajímal. Moje blahopřání jste už vyslechl.“

„A proč si nepromluvit o politice, pane Mundinho? Politika, to je můj koníček. Podívejte, nebýt politiky, byl by dnes ze mne bohatý člověk. Politika mě stojí jen peníze. Ale nestěžuji si, baví mě to. Je to moje slabost. Nemám děti, nehraju, nepiju . . . Pokud jde o ženské, to víte, občas člověk zahne . . .“ Přijemně se zasmál. „Jenomže politika znamená pro mne řízení. Pro jiné je to obchod a prestiž. Pro mne ne, věřte tomu.“

„Plně tomu věřím. Itabuna je toho nejlepší důkazem.“

„Mne nejvíc uspokojuje, že Itabuna roste. Zakrátko, pane Mundinho, předhloníme Ilhéus. Nemám tím na mysli město a hlavně přístav, ale celý okres. V tom vašem městě se dobře žije, tady se dobře pracuje.“

„Všichni tu o vás mluví pěkně. Každý vás tu chválí, váží si vás. Opozice tady neexistuje.“

„To není tak úplně pravda. Je tady půl tuctu opozičnicků . . . Budete-li dobře hledat, najdete pár jednotlivců, kteří mě nemají rádi. Proč, to neřeknou. Jsou to vaši stoupenci. Nebyli ještě za vámi?“

„Ano, byli. A víte, co jsem jim řekl? Kdo mě chce volit, ať mě volí, ale k boji proti plukovníku Aristótelesovi se nepropůjčím. Itabuna je v dobrých rukou!“

„Už jsem se o tom doslechl . . . Hned jsem se o tom do-

slechl . . . a děkuji vám za to.“ Znova se na Mundinha zasmál, z jeho široké tváře s indiánskými rysy vyzařovala srdečnost. „Pokud jde o mne, sleduji stále vaše počínání a schvaluji je. Kdy skončí práce na vjezdu do přístavu?“

„Ještě pár měsíců a budeme mít přímý vývoz. Práce jdou velmi rychle kupředu. Ale ještě je toho hodně před námi.“

„O tom vjezdu do přístavu se hodně mluvilo. Možná že jeho zásluhou budete zvolen. Zabýval jsem se tou věcí důkladně a mohu vám říci jedno: skutečným řešením je přístav v Malhadu, nikoliv rozšiřování dosavadního. Můžete jej hloubit, jak dlouho chcete, ale novým nánosům písku stejně nezabráníte. Vyřeší to jedině vybudování nového ilhéuského přístavu v Malhadu.“

Pokud čekal, že se s ním bude Mundinho přít, zmýlil se.

„Toho jsem si plně vědom. Definitivním řešením je přístav v Malhadu. Vy si ale myslíte, že je vláda ochotna jej vystavět? A kolik roků myslíte, že uplyne od zahájení stavby k jeho vytvoření? Přístav v Malhadu vyvolá zuřivé boje, pane plukovníku. A do té doby se má kakao pořád vyvážet přes Bahii? Kdo bude platit přepravu? My vývozci a vy farmáři. Nemyslete si, že úpravu vjezdu do přístavu pokládám za řešení. Pro mé odpůrce je nový přístav hlavním trumfem. Oni si však neuvědomují, že se s nimi ztotožňují. Jenomže je lepší mít vjezd do dosavadního přístavu, než vystavíme nový, abychom mohli zahájit přímý vývoz. Ale jakmile úpravy skončí, začnu bojovat o nový přístav. A ještě něco: jeden bagr zůstane v Ilhéusu nastálo, aby zajišťoval použitelnost přístavu.“

„To chápu . . .“ Plukovník Aristóteles byl zamyšlený, už se neusmíval.

„Rád bych, abyste si, pane plukovníku, uvědomil jednu věc: dělám-li do politiky, pak z téhož důvodu jako vy.“

„To je štěstí pro Ilhéus. Škoda že se váš vliv projevuje v Itabuně jen autobusovou linkou.“

„Hlavním polem mé působnosti je Ilhéus. Ale ať budu zvolen nebo ne, chci značně rozšířit svůj obchodní vliv, zejména v Itabuně. Jedním z důvodů mé návštěvy bylo prozkoumat možnost, zda bych si tu mohl otevřít filiálku své vývozní firmy. Vidím, že to půjde.“

Pili kávu. Aristóteles ji vychutnával stejně jako onu zprávu.
„Výborně! Itabuna potřebuje podnikavé lidi.“

„Dobrá, tak jsme si to všechno pověděli. Řekl jsem vám, pane plukovníku, co jsem měl na srdci. Nepřišel jsem vás žádat o hlasy, vím, že jste stoupencem plukovníka Ramira Bastose. Velice mě však těšilo, že jsem vás poznal.“

„Nač tolik přechu? Před chvílí jste přišel... Kdo vám napovídal, že jsem stoupencem starého Ramira?“

„Ale to ví přece kdekdo... V Ilhéusu se říká, že vaše hlasy zajistí zvolení poslance do federální i bahijské sněmovny. Jinými slovy: dr. Vítor Mela a dr. Alfreda Bastose.“

Aristóteles se zasmál, jako by se ohromně bavil:

„Máte ještě chvíli čas? Něco vám povím, stojí to za to.“

Křikl na zřízence, aby přinesl další kávu.

„Zmíněného doktora Vítora, toho federálního poslance, jsem v životě neviděl. Vláda ohlásila jeho kandidaturu, plukovník ji přijal, co jsem měl dělat? I kdybych byl chtěl volit někoho jiného, jiný kandidát prostě nebyl. Opozice v Ilhéusu i Itabuně vymřela starým Cazuzou. No dobrá: ten doktor byl zvolen a objevil se tady. Jenom na skok. Když uviděl město, ohrnoval nos. Všechno bylo podle něho strašné. Ptal se, jak to, že nezakládám sady, a tak podobně. Odpověděl jsem mu, že nejsem zahradník, nýbrž starosta. To se mu ovšem nelíbilo. Po pravdě řečeno: nelíbilo se mu vůbec nic. Ani nechtěl vidět vybudované ulice, kanalizaci, nic. Neměl čas. Žádal jsem ho o finanční prostředky na různé stavby. Mohl jsem si prsty upsat. A myslíte si, že s tou půjčkou počítal v rozpočtu? Kdepak! A myslíte si, že odpověděl na dopisy? Kdepak! Blahosklonně mi koncem roku poslal blahopřání k svátkům. Prý chce znova kandidovat. V Itabuně však hlasy nedostane.“

Mundinho chtěl něco říci, plukovník se však smál a pokračoval:

„Plukovník Ramiro je svým způsobem správný chlap. To on mě sem před více než dvaceti lety dosadil jako zástupce policejního komisaře. Kdekomu vykládá, že nebýt jeho, nebyl bych ničím. Chcete však vědět, jak je to doopravdy? Badaróvy mohl rozdrtit jenom proto, že jsem se postavil na jeho stranu. Mluví se ještě o jedné věci. Že jsem nechal ve

štychu Badaróvy, když to s nimi vypadalo bledě. Já jsem se naopak od nich odvrátil v době, kdy byli na vrcholu moci a vítězili. Ono to s nimi skutečně vypadalo bledě, jenže proto, že už nebyli schopni vládnout. Politika záležela podle nich jenom v hromadění půdy. Plukovník Ramiro znamenal tehdy pro ně totéž co vy dnes pro něho.“

„To jest...“

„Počkejte, nechte mě domluvit... Plukovník Ramiro souhlasil s odtržením Itabuny. Kdyby byl nesouhlasil, zanedlouho by vláda musela stejně povolit. Vždycky jsem ho podporoval. Ale on si myslí, že to je moje povinnost. Sotva jste v Ilhéusu poprvé rozčeřil hladinu, začal jsem bystřit sluch. Když jste sem včera přijel, řekl jsem si: jistě za ním přijde ta tlupa pobudů. Uvidím, jak si bude počínat, bude to zkouška státníkova,“ zasmál se svým bujarým smíchem.
„Pane Mundinho Falcão, jestli stojíte o mé hlasy, můžete je mít. Nic za ně nechci, nejsou to žádné čachry. Jenom vás prosím o jednu věc: hleďte i na Itabunu, kraj kakaa je jediný a nedělitelný. Hleďte i tady na ten zanedbaný venkov.“

Mundinho byl tak překvapen, že se zmohl jen na ujištění:

„Společně, pane plukovníku, uděláme velké věci.“

„Ale nechte si to zatím pro sebe. Teprve až budou volby přede dveřmi, sám to ohlásím.“

Nemohl však čekat tak dlouho, jak mu velel rozum a rozvázná povaha. Neboť několik dní nato jej zavolal do Ilhéusu plukovník Ramiro, aby ho seznámil s vládní kandidátkou. Aristóteles se poradil s nejuvlivnějšími přáteli a nasedl na autobus do Ilhéusu.

Nestál plukovníku Ramirovi ani za to, aby otvíral salón, kde stály židle s vysokým opěradlem. Podal mu papír se jmény:
„Poslancem federální sněmovny: dr. Vítor Melo.“ Následoval seznam. Aristóteles četl zvolna, jako by jej slabikoval. Pak mu list vrátil:

„Pro toho dr. Vítora už nehlasuju. To ať se raději svět zboží. Takový poslanec nám není nic platný. Žádal jsem ho o spoustu věcí, a nehnul pro nás ani prstem.“

Ramiro se pánovitým tónem, jako by plánil neposlušné dítě, otázal:

„Proč jste se neobracel s žádostmi na mne? Kdybyste ho byl žádal mým prostřednictvím, neodepřel by. To jste si zavinił sám. Pokud jde o to, zda ho opětně volit, je to vládní kandidát a my jej volit budeme. Guvernér to přislíbil.“

„Guvernér ano, ale já ne.“

„Co tím chcete říci?“

„Co jsem už řekl, pane plukovníku. Toho člověka volit nebudu.“

„A koho tedy budete volit?“

Aristóteles se rozhlédl po pokoji a nakonec se podíval Ramirovi do očí:

„Mundinha Falcãa.“

Stařec zbledl a opíraje se o hůl vstal:

„To říkáte vážně?“

„Smrtelně vážně.“

„Tak ať už jste pryč!“ ukázal ke dveřím. „A rychle!“ Aristóteles odešel klidně, bez rozčilení. Zamířil přímo do redakce „Ilhéuského deníku“ a řekl tam Clóvisu Costovi:

„Můžete dát do novin, že jsem přešel k Mundinhovi.“

Jerusa našla dědečka schouleného v křesle:

„Dědečku! Co se stalo? Co je vám?“

Křikla na matku a služky, aby zavolały doktora.

Stařec se však vzchopil a požádal:

„Doktora ne. To není potřeba. Zavolejte přítele Amância. Rychle!“

Lékaři mu nařídili klid na lůžku. Dr. Demóstheneš vysvětlil Alfredovi a Tonikovi:

„Musel se hrozně rozčilit. To se nesmí opakovat. Ještě jednou, a srdce to nevydrží.“

Pak přijel Amância Leal. Zpráva ho zastihla, když chtěl zasednout k obědu. K velkému zděšení své rodiny hned vyběhl z domu a zamířil k Ramirovi.

Ve chvíli, kdy kolportovali „Ilhéuský deník“ s titulkem přes celou první stranu: ITABUNA PODPORUJE PROGRAM MUNDINHA FALCÃA, vrátil se Aristóteles ve vývozcově doprovodu lodí z prohlídky bagrů a vlečných lodí v přístavu. Viděl potápěče, jak sestupují na mořské dno, díval se, jak rýpadla, podobající se bájným netvorům, pohlcují písek, a jako vždy se

bezstarostně smál. „Přístav v Malhadu vybudujeme společně,“ říkal Mundinhovi.

Pak s Mundinhem zamířil přes prostranství u Unhão k Nacibovu hostinci, kde chtěli něco popít.

„Alkohol nepiji . . .“ říkal právě, když tu ho zasáhla do prsou kulka.

Směrem k pahorku, pronásledován dvěma svědky výjevu, utíkal nějaký černochoch. Vývozce podpíral itabunského starostu, jeho krev mu potřísnila košili. Lidé se sběhli.

Z dálky bylo slyšet výkřiky:

„Chyťte ho! Chyťte vraha! Nenechte ho uprchnout!“

O VELKÉ HONIČCE

Odpoledne bylo ještě rušněji, než když byla zavražděna farmářova žena a Osmundo. Snad žádná událost od skončení bojů před více než dvaceti lety nerozechvěla a nevzrušila tolik město a jeho okolí i celý venkov. V Itabuně bylo boží dopuštění. Několik hodin po atentátu začala se do Ilhéusu sjíždět auta ze sousedního města. Odpolední autobus byl přeplněn a ze dvou nákladních aut seskočili jagunçové. Vypadalo to, jako by měla vypuknout válka.

„Kakaová válka. Potrvá třicet let,“ předpovídal Nhô-Galo.

Plukovníka Aristótelese Pirese převezli na rozestavěnou kliniku dr. Demóstheneše. V provozu byl jen operační sál a několik pokojů. Kolem zraněného se shromáždily místní lékařské kapacity. Dr. Demóstheneš, stoupenec plukovníka Ramira, nechtěl převzít odpovědnost za operaci. Stav zraněného je vážný, co by tomu řekli, kdyby mu zemřel pod rukama. Operoval ho tedy dr. Lopes, věhlasný lékař, černochoch, velký dobrák. Pomáhali mu dva kolegové. Když přijeli itabunští lékaři, které spěšně poslali pacientovi příbuzní a přátelé, byl už zákrok proveden a dr. Lopes si myl ruce v roz-toku:

„Teď záleží na něm. Na jeho odolnosti.“

Hostince i ulice byly plné lidí, všude vládla nervozita. Vydání „Ilhéuského deníku“, jež otisklo senzační interview s Piresem, bylo kamelotům v mžiku vyrváno z rukou. Výtisk se prodával za deset tostonů. Totožnost černocho, jenž vypálil ránu a potom se skryl v podrostu na pahorku Unhão, nebyla zjištěna. Jeden ze svědků atentátu, zedník na staveništi, tvrdil, že ho už nejednou zahlédl s Blondáčkem v postranních uličkách a ve vykiřčené krémě „Podsvětí“. Jiný občan, jenž pronásledoval vraha a o vlásek unikl kulce, viděl ho sice poprvé, ale popsals, co měl na sobě: kalhoty s úzkými nohavicemi a kostkovanou košili. Pokud jde o duchovného původce, toho znali všichni, to bylo veřejné tajemství.

Mundinho zůstal na klinice po celou operaci. Svoje auto poslal do Itabuny pro plukovníkovu manželku. Mimoto odeslal celou řadu telegramů do Bahie a Ria. Několik jagunců Altina Brandãa a Ribeirinha, pobývajících ve městě od příjezdu vlečných člunů, dostalo příkaz prohledat pahorek a dopadnout černocho živého nebo mrtvého. Na kliniku se dostavila místní policie, vyslechla Mundinha a komisař vyslal dva policisty, aby prohledali okolí. Kapitán, jenž byl též v nemocnici, vznesl nahlas obvinění proti plukovníku Ramirovi, Amânciovi a Melkovi, že jsou strůjci zločinu. Komisař však odmítl prohlášení protokolovat, Kapitán prý u toho nebyl. Zeptal se však Mundinha, zda se ztotožňuje s Kapitánovým obviněním.

„Proč se ptáte?“ odpověděl vývozce. „Nejsem malé dítě, vím, že vy, pane poručíku (komisař měl hodnost poručíka), stejně žádné kroky nepodniknete. Hlavní je chytit pachatele. Ten už nám poví, kdo ho poslal. A to chycení obstaráme my.“

„Vy mě urážíte!“

„Já že vás urážím? Nač bych to dělal? Stejně vás z Ilhéusu vyženu. Balte kufry!“ Mluvil téměř stejným tónem jako dříve plukovníci.

V hostinci chodil Nacib od stolu ke stolu a poslouchal, co si hosté říkají. João Fulgêncio tvrdil:

„Všechny velké společenské změny předchází krveprolití. Ramiru Bastosovi nepřinese tenhle zločin nic dobrého. Ještě tak kdyby byl starostu odpravil, byl by možná vnesl do Ita-

buny rozkol. Ale takhle Aristótelesova prestiž stoupne. Je konec dlouhé vlády Ramira I. Zahradníka. A nestaneme se poddanými Tonika Milovaného, nýbrž započne kralování Mundinha Veselého.“

Proslychalo se také cosi o špatném zdravotním stavu plukovníka Ramira, ačkoliv se to rodina snažila uchovat v tajnosti. Tonico a Alfredo se prý nehnou od jeho lože. Říkalo se, že je stařec jednou nohou v hrobě. Tuto zprávu však večer vyvrátili Doktor a Josué.

Doktor prožil podivnou příhodu. Ač se v předvolebním boji tak exponoval za Mundinha, dostalo se mu srdečného pozvání, aby právě v den atentátu povečeřel s Ramirem a jeho rodinou. Pozvání tlumočili jemu, Arimu a Josuovi den předtím. Večeře u úhlavního nepřítele se konala na bardovu počest. Doktor přislíbil účast; politické rozpory nezměnily nic na jeho osobních vztazích k Bastosovým. Třebaže psal tak útočné články do „Ilhéuského deníku“... Toho dne si on, bard a Josué udělali výlet a v jednom místě za Pontalem ve velkém kokosovníkovém háji poobědvali chutné krabí maso, které zapíjeli kořalkou. Hostitelem byl advokát a bohém dr. Helvécio Marques. Zdrželi se tam dlouho. Pak se spěšně vrátili do hotelu, kam si básník musel zajít pro kravatu, a odtud zamířili přímo k Ramirovi. Josué sice upozorňoval na nezvyklý pouliční ruch, ale nepřikládal tomu velký význam. Ari Santos zatím v hostinci předpokládal, že pozvání odpadá, a nešel nikam.

Že by při večeři vládla srdečná nálada, to se říci nedá. Ovzduší bylo naopak tísnivé a napjaté. Přičítali to tomu, že plukovníkovi nebylo ráno dobře. Synové dokonce chtěli, aby zůstal v posteli, ale on si nedal říci a seděl u stolu, i když se jídla ani nedotkl. Tonico byl podivně zaražený. Alfredo se nedokázal soustředit na hovor. Jeho manželka, jež dohlížela na servírky, měla vpadlé oči, jako by plakala. Jediným člověkem u stolu, který dokázal poněkud rozproutit zábavu, byla Jerusa, která pobízela otce, aby odpovídal, když mu něco říkali, a sama si povídala s bardem a s Doktorem. Ramiro se nedal vyrušit a vyptával se Josua na žáky Enochova gymnasia. Občas hovor vázl a Ramiro nebo Jerusa jej museli oživovat.

Při jedné takové příležitosti se mezi dívkou a bardem roz-
předl dialog, na který se pak v krčmách dělaly vtipy:

„Jste ženat, pane doktore?“ zeptala se Jerusa roztomile
Argilea.

„Nikoli, slečno,“ odvětil básník svým hromovým hlasem.

„Tak tedy vdovec? To vás lituji . . . To musí být smutné.“

„Ne, slečno, nejsem vdovec . . .“

„Tak vy jste starý mládenec? To máte, ale, pane doktore,
nejvyšší čas se oženit.“

„Já nejsem starý mládenec, slečno.“

Jerusa, celá zmatená, bezelstně naléhala:

„Tak jak to tedy s vámi je, pane doktore?“

„Žiju s jednou ženskou na dívoko, slečno,“ odpověděl bard
a sklopil hlavu.

To bylo tak nečekané, že Tonico, jenž byl toho dne zamlklý
a smutný, propukl v hurónský řev. Ramiro po něm bleskl
přísným pohledem. Jerusa se dívala do talíře, bard jedl.
Josué se snažil potlačovat smích. Nakonec zachránil situaci
Doktor, jenž začal vypravovat nějakou historku o Ávi-
lových.

Když povečeřeli, přišel Amâncio Leal. Doktor vycítil, že se
něco děje. Amâncio byl jeho přítomností zřejmě překvapen.
Neřekl ani slovo a čekal. S ním čekala celá rodina. Posléze
se Ramiro neovládl a zeptal se:

„Dozvěděl jste se, jak dopadla operace?“

„Zdá se, že je mimo nebezpečí. Aspoň se to říká.“

„Kdo?“ zeptal se Doktor.

„Vy o ničem nevíte?“

„Přijeli jsme sem přímo od Helvécia.“

„Postřelili plukovníka Aristótelese.“

„V Itabuně?“

„Tady v Ilhéusu.“

„A proč?“

„To se neví . . .“

„A kdo po něm střelil?“

„To také nikdo neví. Zřejmě nějaký jagunço. Uprchl.“

Doktor, jenž nečetl noviny a o ničem nevěděl, Ramira po-
litoval:

„To jsou mi ale věci . . . Je to váš velký přítel, že, pane plu-
kovníku?“

Ramiro sklopil hlavu. Večeře skončila v stísněné náladě.
Potom bard recitoval Jeruse několik básní. Ticho v salóně
bylo však tak tíživé, že se Josué a Doktor rozhodli odejít.
Nasyčený bard chtěl ještě zůstat a popíjet koňak. Druzí dva
ho však donutili, aby šel s nimi. Ještě ve dveřích protestoval:

„Nač takový spěch? Vybraná společnost, znamenitý ko-
ňak . . .“

„Chtěli být o samotě.“

„Co se to hrome děje?“

To se dozvěděli teprve v hostinci. Doktor hned běžel na
kliniku. Vznešenému bardovi to nešlo na rozum.

„Jak to, že dali toho člověka zavraždit zrovna v den, kdy se
konala večeře na mou počest? To to nemohli nechat na jindy?“

„To víte, naléhavá potřeba,“ objasnil mu João Fulgêncio.

V hostinci se dveře netrhly. Hosté přinášeli zprávu o ob-
klíčení pahorku Unhão, o provedeném pátrání, o velké
honičce, jejímž cílem bylo dopadnout černocho živého nebo
mrtvého. Lidé, kteří přijeli z Itabuny, a jagunçové, jež při-
vezla nákladní auta, se zadušovali, že se bez banditovy hlavy
nevrátí. Chtěli ji totiž vystavit na odiv celému městu. Přišli
tam také lidé z nemocnice. Aristóteles prý spí, dr. Lopes říká,
že každá prognóza by byla předčasná. Kulka prostřelila
plukovníkovi plíce.

Nacib se šel také podívat, jak obklíčují pahorek dole v úbočí.
Seznámil pak s těmi novinkami Gabrielu a donu Armindu,
jež se divily, že je v hostinci takový nával.

„Chtěli zabít itabunského starostu, plukovníka Aristótelese.
Jenom ho však zranili. Ten je teď v nemocnici a potácí se mezi
životem a smrtí. Říká se, že toho vraha najal někdo ze stou-
penců plukovníka Ramira Bastose, buď on sám, nebo Amâncio
či Melk, což je jedno a totéž. Vrah se schoval na pahorku.
Stejně ale neuteče, pátrá po něm přes třicet lidí. A jestli ho
chytanou . . .“

„Tak co? Vsadí ho do vězení?“ vyptávala se Gabriela.

„Vsadí do vězení? Chtějí odnést jeho hlavu do Itabuny.
Už se tam vypravil i policejní komisař.“

Byla to pravda. Policejní komisař v doprovodu jednoho policisty přišel na Unhão cestou od přístavu, kde černoch vystřelil. Přístup na pahorek střežili ozbrojenci. Komisař chtěl nahoru, ale nepustili ho.

„Sem nikdo nesmí.“

Byl v uniformě, měl výložky poručíka. Cestu mu zastoupil mladík s vyzývavým výrazem a pistolí v ruce.

„Kdo jste?“

„Tajemník itabunského obecního úřadu. Américo Matos, zajímá-li vás moje jméno.“

„A já jsem ilhéuský policejní komisař. Jdu zatknout toho zločince.“

Kolem mladíka se mezitím vyrojilo pět jagunčů s opakovačkami:

„Zatknout? Vy byste mě rozesmál! Chcete-li někoho zatknout, nemusíte chodit až sem. Zatkněte plukovníka Ramira a toho darebáka jménem Amâncio Leal, Melka Tavarese nebo toho Blondáčka. Nahoru se neobtěžujte, ve městě máte dost co dělat.“

Na jeho znamení jagunčové pozvedli zbraň. Mladík mu řekl:

„Pane komisaři, je-li vám život milý, raději odejděte.“

Poručík se ohlédl. Policista, jenž s ním přišel, byl pryč.

„Ještě o mně uslyšíte!“ Udělal čelem vzad a odešel.

Všechny cesty na pahorek byly střeženy. Byly tři: dvě od přístavu a jedna od moře, kde stál Nacibův dům. Přes třicet ozbrojených mužů, jagunčů z Itabuny a Ilhéusu, prohledávalo svahy pahorku, porostlého řídkým lesem, ale hustým houštím, i chudé chatrče. Prohlídka byla důkladná. Ve městě zatím kolovaly nejrůznější zvěsti. Do Vesuvu každou chvíli přišel někdo s novinkou: vykládalo se na příklad, že policie střeží dům plukovníka Ramira, kde se on, jeho synové a nejbližší přátelé, včetně Amâncie a Melka, zabarikádováli. To byl však výmysl, poněvadž za chvíli se Amâncio objevil v hostinci a Melk byl doma na plantážích. Dvakrát se rozkřiklo, že Mundinho požádal plukovníka Altina Brandãa o posilu a poslal jednoho svého člověka autem pro Ribeirinha. Čím dál tím nesmyslnější zprávy se udržovaly při životě pár minut,

a když rozjitřily již tak dost napjaté ovzduší, uvolňovaly místo dalším a dalším.

Amânciův příchod vzbudil tak trochu senzaci. Jako vždy řekl plukovník svým příjemným hlasem: „Dobrý večer, pánové.“ Pak šel k výčepu, objednal si koňak a zeptal se, zda tam není někdo z těch, s nimiž hrává poker. Nikdo tam však nebyl. Prošel tedy mezi stoly a občas s někým prohodil pár slov; všichni cítili, že čeká na vyzývavá slova. Drželi však jazyk na uzdě. Pak Amâncio znovu pozdravil a ulicí plk. Adamiho se odebral k Ramirovu domu.

Muži na pahorku prohledali již všechny skryše, nahlédli do jeskyně, prozkoumali lesy. Nejednou měli černocha Fagundes na dosah.

Ten vyběhl na kopec s revolverem v ruce. Od chvíle, kdy Aristoteles vystoupil z ložky, čekal na okamžik vhodný k výstřelu. Na prostranství u Unhão, jež bylo v té chvíli téměř liduprázdné, se rozhodl a namířil mu na srdce. Viděl pak, jak plukovník — plukovník, kterého mu označil Blondáček v přístavu — klesá k zemi, a dal se na útěk. Pronásledoval ho nějaký člověk, toho však zahnal výstřelem. Pak se schoval mezi stromy, žvýkal kus tabáku a čekal, až nastane noc. Vydělá si nějaké peníze. Konečně zase začínají boje, odvážný člověk s přesnou muškou jako on, Fagundes, by se měl zanedlouho dobře. Blondáček mu řekl, že ho najde v „Podsvětí“, až se setmí, ale ještě než tam začne být rušno, asi tak v osm hodin. Fagundes byl klidný. Trochu si odpočinul a pak začal stoupat vzhůru. Jen co nadejde noc, zamýšlel sejít druhou stranou dolů a podél pobřeží se dostat k Blondáčkovu. Klidně přešel kolem několika chatrčí a jedné ženě dokonce popřál dobrý večer. Pak vklouzl do houští, vyhledal si vhodný úkryt a v očekávání soumraku se oddal svým myšlenkám. Bylo odtamtud vidět na pobřeží. Stmívalo se hodně dlouho. Když Fagundes trochu natáhl krk, mohl vidět slunce, jež se na druhém konci moře rozvířalo v krvavě rudý vějíř. Myslel na vytoužený kus půdy a na Clementa, který ještě chudák mluví o Gabriele a nemůže na ni zapomenout. Neví, že se vdala a že je z ní teď, jak ve městě vypravovali, bohatá dáma. Smrákalo se a pahorek se pohřtíval v ticho.

Když zamířil k cestě dolů, spatřil své pronásledovatele. Div se s nimi nesrazil. Musel couvnout do houštin. Odtud pozoroval, jak vcházejí do chatrčí. Jejich počet rostl. Rozdělovali se na skupiny. Všichni byli ozbrojeni. Slyšel útržky rozhovorů. Chtěli ho dopadnout živého nebo mrtvého a odvést do Itabuny. Poškrábal se na hlavě. To je ten člověk, po kterém střelil, tak velké zvíře? V této chvíli už jistě leží mrtev mezi věnci. Fagundes je však živ a nechce zemřít. Ten kus půdy bude patřit jemu a Clementovi. Boje teprve začínají, bude možno vydělat spoustu peněz. Muži ve skupinkách po čtyřech a pěti prohledávali les.

Černoch Fagundes zamířil tam, kde bylo křoví nejhustší. Trny mu rozervali kalhoty a košili. S revolverem v ruce seděl chvíli na bobku mezi keři. Zanedlouho slyšel hlasy:

„Tudy někdo šel, v houští jsou stopy.“

Napjatě čekal. Hlasy se vzdálily, on se dál prodíral hustým křovím. Škrábl se o ostrý trn do nohy a rána mu krvácela. Nějaké zvíře, jež se před ním dalo na útěk, přivedlo jej až k hluboké jeskyni zakryté křovím. Tam se schoval. Byl nejvyšší čas. Poblíž se znova ozvaly hlasy.

„Tady někdo byl. Podívejte se . . .“

„To zatracené trní . . .“

Tyto úzkostné chvíle trvaly až dlouho do noci. Občas bylo slyšet hlasy tak blízko, že čekal, jak někdo prorazí slabou clonou křoví a vnikne do skrýše. Mezi větvemi se mihla světluška. Neměl strach, ale začínal být netrpělivý. Takhle přijde na schůzku pozdě. Slyšel hovor; mluvilo se o tom, že ho rozsápnou, a o tom, kdo ho asi vyslal. Neměl sice strach, ale nechťelo se mu zemřít. Zrovna teď, když začínají boje a naskytla se mu možnost koupit si s Clementem pozemek!

Rozhostilo se ticho, pak se snesla rychle noc jakoby znavena čekáním. I on byl čekáním unaven. Vylezl ze své skrýše. Křoví bylo nízké. Obezřetně se rozhlédl. V okolí ani živé duše. Že by toho už nechali? To je docela možné, teď v noci . . . Vztyčil se, znova se rozhlédl, nerozpoznával však nic než pár stromů kolem sebe, všechno ostatní se stáπέlo v temnotách. Snadno se orientoval: před ním moře, vzadu přístav. Musí jít vpřed a dostat se někam blízko k pobřeží, obejít skaliska a vy-

hledat Blondáčka. V „Podsvětí“ už nebude. Musí od něho dostat své řádně vydělané peníze, měl by za to pronásledování nárok i na zvláštní odměnu. Po jeho pravici stála na konci svahu svítlna, další byla uprostřed. Kus dál bylo několik slabě osvětlených chatrčí. Dal se na cestu. Sotva vykročil a rozhrnul křoví, objevila se na silnici první pochodeň. Vítr přivál k jeho sluchu šelest hlasů. Vraceli se se zapálenými pochodněmi, nevzdali se tedy pátrání, jak si myslel.

První pochodně dospěly k chatrčím. Tam se muži zastavili, a zatímco čekali na ostatní, dali se do hovoru s obyvateli a vyptávali se jich, zda neviděli pachatele.

„Chceme ho chytit živého. A pěkně ho potrápít.“

„Odneseme jeho hlavu do Itabuny.“

„Potrápít . . .“ Věděl, co to znamená. Ale ještě než ho usmrtí, musí jednoho nebo dva z nich skolit. Znova uchopil revolver. Ten nebožtík byl přece jenom nějaká důležitá osoba. Zachránil-li se, bude žádat vyšší odměnu.

Vtom oslnilo černocho světlo reflektoru. Někdo vykřikl:

„Tamhle je!“

Muži se k němu rozběhli. Bleskurychle se skrčil a vklouzl do houští. Když před chvílí vylézal ze skrýše, polámal větve a teď už se tam proto nemohl schovat. Pronásledovatelé mu byli v patách. Černoch vyrazil vpřed jako štvané zvíře, prodíral se křovím, drásal si kůži na lopatkách, neboť běžel shrben. Sestup byl strmý, porost stále hustší, místo křoví tam byly teď stromy, klopýtal o kamení. Hluk svědčil o tom, že ho pronásleduje mnoho mužů. Tentokrát se nerozdělili, nýbrž postupovali všichni společně. Byli už blízko, stále blíže. Černoch s námahou pronikal hustým křovím, dvakrát upadl, teď měl tělo samou ránu, z obličeje mu prýštila krev. Slyšel, jak mačety klestí cestu houštím a jak nějaký hlas volá:

„Nemůže uniknout, vpředu je rokle. A my ho obklíčíme!“

Muži se znova rozdělili na několik skupin. Svah byl stále prudší. Fagundes se plížil po čtyřech. Teď už měl strach, teď už jim neunikne. A odtud bude těžko moci střílet a vyřídit dva tři muže. Chtěl to učinit, neboť si přál, aby na něho také vypálili několik ran a ušetřili ho utrpení. Smrt člověku, jako je on! Mezi údery mačet jej něčí hlas varoval:

„Připrav se, vrahu, rozsápeme tě na kousky!“
Chtěl raději zemřít salvou ran, najednou, bez velkých bolestí. Chytl-li ho zaživa, budou ho mučit . . . Chvél se a s námahou se ploužil po zemi. Ze smrti strach neměl. Člověk se narodí, a když se naplní jeho dny, zemře. Jestliže jej však chytí živého, budou ho mučit. Budou jej trýznit a nutit k doznání, kdo ho poslal. Jednou ve vnitrozemí on a ještě několik jiných usmrtili tak dělníka na plantáži, který jim nechtěl prozradit, kam ukryl svého kumpána. Probodali ho ostře nabroušenou dýkou, uřezali nešťastníkovi uši, vyloupali mu oči. Takhle zemřít nechce. Jediné, po čem touží, je mýtina, kde by si na ně mohl počítat se zbraní v ruce. Aby je zabil a sám byl zabit. Aby neprožil muka jako ten nešťastník ve vnitrozemí.

Octl se před roklí. Nezřítíl se do ní jen díky tomu, že se chytil stromu, který rostl na jejím okraji. Podíval se dolů, nic se tam nedalo rozeznat. Zamířil doleva a objevil před sebou skoro kolmý svah. Křoví tam nebylo tak husté, místy bylo vidět stromy. Údery mačet se nyní ozývaly z dálky, pronásledovatelé prohledávali husté křoví před roklí. Stoupl si na horní okraj svahu a s vynaložením zoufalého úsilí se spustil dolů. Necítil už trní, jež mu drásalo pokožku, cítil však čepel dýky na prsou, na očích i uších. Svah končil asi dva metry nad zemí. Fagundes se chytil větví a skočil dolů. Zaslechl ještě údery mačet. Skoro neslyšně dopadl do vysokého křoví. Pohmoždil si však ruku, v níž držel revolver. Vstal. Před ním se táhla nízká zídka. Přeskočil ji. Přitom vylekal kocoura, jenž se před ním dal na útěk k pahorku. Opřel se o zídku a čekal. V domě se svítilo. S namířeným revolverem přešel přes dvorek. Spatřil osvětlenou kuchyň. A Gabrielu, jak myje nádobí. Usmál se. Téhle se žádná nevyrovná, tohle je nejhezčí dívka na světě.

O TOM,
JAK SE PANÍ SAADOVÁ
ZAPLETLA DO POLITIKY
A PORUŠILA TRADIČNÍ UŽ
NEUTRALITU
SVÉHO MANŽELA, DÁLE
O TOM, JAKÉ
ODVÁŽNÉ A NEBEZPEČNÉ
KROKY PODNIKLA TATO
DÁMA Z HORNÍCH VRSTEV
V NOCI BOHATÉ
NA UDÁLOSTI

Černoch Fagundes se zasmál, obličej měl opuchlý a rozdrásaný ostny, košili potřísněnou krví, kalhoty roztrhané.
„Celou noc budou honit černocho. A černoch si zatím hoví tady a povídá si s Gabrielou.“

Také Gabriela se zasmála a nalila mu ještě kořalky:

„Co teď?“

„Znáš jistého Blondáčka?“

„Blondáček? To jméno jsem už slyšela. Před časem v hostinci.“

„Zajdi za ním. Řekni mu, kde by mě mohl najít.“

„Kde ho ale stihnu?“

„Byl v ‚Podsvětí‘, tam, co se tak dobře tancuje. V Řopuší ulici. Teď už tam není. Pozval mě na osm hodin. Kolik je teď?“

Šla se podívat na hodiny v pokoji.

„Devět pryč. A když tam nebude?“

„Když tam nebude?“ poškrábal se na hlavě. „Plukovník je na plantáži, jeho žena to nemá v hlavě v pořádku, hovořit s ní nemá cenu.“

„Který plukovník?“

„Pan Melk. Znáš plukovníka Amância? Toho jednookého?“

„Moc dobře. Chodí často do Vesuvu.“

„Tak s tím si taky můžeš promluvit. Jestli toho Blondáčka nenajdeš, zajdi za plukovníkem, ten už to zařídí.“

Naštěstí její pomocnice nespala u nich, nýbrž po večeři chodila vždycky domů. Gabriela proto odvedla černocho Fagundes do zadního pokojíku, který sama tolik měsíců obývala. Černoch ji prosil:

„Naliješ mi ještě?“

Podala mu láhev kořalky.

„Nepij tolik!“

„Jen neměj strach! Ještě si loknu, abych na všechno zapomněl. Kdyby mě zastřelili, no budiž. V boji umírá člověk s úsměvem. Ale být mučen, to nechci. To je zatraceně smutná a ošklivá smrt. Jednoho člověka jsem už tak viděl umírat. Byl to hrozný pohled.“

„Proč jsi střelil? Měls to zapotřebí? Co ti udělal?“ zeptala se Gabriela.

„Mně nic, ale plukovníkovi. Rozkázal mi to Blondáček, co jsem měl dělat? Každý má svoje řemeslo, já mám tohle. Udělal jsem to i proto, abych si mohl s Clementem koupit ten kus půdy. Už jsme si to domluvili.“

„Ale ten člověk se zachránil! Uvidíš, že nakonec nedostaneš nic.“

„Jak se mohl zachránit, to nevím. Nebylo mu asi souzeno toho dne zemřít.“

Nakázala mu, aby nedělal hluk, nerozsvěcoval a nevycházel z komůrky. Na pahorku pátrání pokračovalo. Kocour, jenž se proháněl houštím, uvedl jagunčy na nepravou stopu. Prohledávali les píď za píď. Gabriela si obula staré žluté střevíce. Na hodinách bylo půl desáté. V takovou dobu vdaná žena po ilhéuských ulicích nechodí. Jenom nevěstky. Na to však ona nemyslela. Nemyslela ani na to, co tomu řekne Nacib, až se to dozví, ani na poznámky kolemjdoucích. Černoch Fagundes byl na ni cestou z vnitrozemí tak hodný! Nesl na zádech jejího strýce, než zemřel. Když ji Clemente vztekle srazil k zemi, postavil se na její obranu. Nemůže ho teď nechat na holičkách, hrozilo mu, že padne do rukou jagunčům. Zabít je ošklivé, to nemá ráda. Jenže černoch Fagundes nic jiného neumí. Ničemu se nevyučil, dovede jen vraždit.

Vyšla ven, zamkla, vzala si klíč. V Ropuší ulici nikdy nebyla, je to někde u nádraží. Došla až k pobřeží. Viděla, že je

v hostinci rušno, spousta lidí si neměla kam sednout. Nacib chodil sem tam a zastavoval se u stolů. Na náměstí Ruic Barbosy zahrnula k Seabrovu náměstí. Na ulici bylo živo, někteří lidé se na ni zvědavě podívali, dva z nich ji pozdravili. Byli to Nacibovi známí, hosté z Vesuvu. Ti však byli tak zaujati odpolední událostí, že Gabriele nevěnovali velkou pozornost. Došla až ke kolejím a přicházela k nuzným baráčkům ve vykřičených uličkách. Nevěstky, jedna horší než druhá, chodily užasle kolem ní. Jedna ji zatahala za ruku:

„Tys tu nová, jakživa jsem tě tu neviděla . . . Kde ses tu vzala?“

„Z vnitrozemí,“ odpověděla Gabriela bezmyšlenkovitě. „Kde je Ropuší ulice?“

„Kus dál. Ty tam jdeš? K Manuele?“

„Ne, do „Podsvětí“.“

„Tam? Ty máš takovou odvahu? Tam bych nešla, tím spíš ne dneska, strhla se tam rvačka. Zahneš vpravo a jsi tam.“

Na příštím nároží zahrnula vpravo. Tam ji hned chytil nějaký černoch.

„Kampak, zlatičko?“ Podíval se jí do obličeje, líbila se mu. Z žertu ji svými silnými prsty štípl do tváře. „Kde bydlíš?“

„Daleko.“

„To neváď. Půjdeme se, zlatičko, pomazlit.“

„Teď to nejde. Spěchám.“

„Máš strach, že bych ti nezaplátil? Podívej se . . .“ Sáhl do kapsy a vytáhl několik menších bankovek.

„Strach nemám, ale pospíchám.“

„Já ještě víc, proto jsem tady.“

„Ale já ne, pusť mě! Přijdu později.“

„Opravdu?“

„Přísahám.“

„Budu tě čekat.“

„Tak čekej tady.“

Běžela rychle pryč. Když už byla u „Podsvětí“, odkud se ozýval vřískot tamburína a kytary, přistoupil k ní nějaký opilec a chtěl ji obejmout. Odstrčila ho loktem, on zavrával a přidržel se sloupu. Ze dveří „Podsvětí“ doléhal na potmělou ulici hovor, chechtot a křik. Vešla dovnitř.

„Pojď se sem, mulatičko, napít kořalky!“ volal jí hned něčí hlas.

Nějaký stařec hrál na kytaru, jakýsi mladík na tamburínu. Seděly tu zestárlé ženy, nápadně namalované, některé opilé. Vedle nich mladičké dívky. Jedné z nich, rozcuchané a pohublé, šlo jistě teprve na patnáct. Nějaký muž nutil Gabrielu, aby si k němu přisedla. Ženy, staré i mladičké, se na ni dívaly nevraživě. Kde se tam vzala taková hezká a svůdná konkurentka? Pak ji k sobě lákal ještě další muž. Krčmář, jednonohý mulat, zamířil hned k ní, dupaje dřevěnou nohou po podlaže. Jakýsi námořník, snad z Bahijské společnosti, ji objal kolem pasu a pošeptal jí:

„Jsi volná, drahoušku? Půjdu s tebou . . .“

„Nejsem volná . . .“

Usmála se na něho, byl to sympatický mladík a voněl mořem. Řekl „škoda“, přitiskl jí trochu k sobě a šel si hledat jinou. Mezitím se přibelhal ke Gabriele jednonohý krčmář:

„Kde jsem tě to už viděl? Jistě jsem tě už někde viděl, ale teď nevím kde?“

Zamyslel se a ona se ho zatím zeptala:

„Je tady jistý Blondáček? Musím s ním mluvit, je to nutné.“

Otázku zaslechla jedna z ženských a hned křikla na druhou:

„Edith! Ta slečinka chce něco od Blondáčka!“

V místnosti se ozval smích, patnáctiletá dívka vyskočila:

„Tahleta káča že chce něco od mého Blondáčka?“ Založila výhruzně ruce v bok a mířila ke dveřím.

„Dneska ho nenajdeš!“ zasmál se jeden muž. „Prásk totiž do bot.“

Dívka v šatečkách nad kolena se postavila před Gabrielu.

„Co chceš, ty mrcho, mému mužščíkovi?“

„Jenom s ním mluvit . . .“

„Já ti dám mluvit . . .“ odplivla. „Já tě znám, ty potvoro! Jsi do něj celá blázen. Všecky ženský jste do něj blázen. Coury jedny!“

Nebylo jí víc než patnáct. Gabriela si bezděky vzpomněla na strýce. Pak se vmísila do hovoru jedna starší žena:

„Nech toho, Edith. On si z tebe stejně nic nedělá.“

„Jen počkej, já tu děvku naučím . . .“

Se zařatými pěstmi se chtěla vrhnout na Gabrielu, ale ta byla ve střehu, chytila ji za hubené zápěstí a strhla jí ruce dolů.

„Mrcho!“ ječela Edith a sákala se na Gabrielu. Celá krčma vstala, aby lépe viděla. Nic je tak nebavilo, jako když si ženské vjely do vlasů. Krčmář se do toho však vložil a odtrhl je od sebe. Dívku přitom odstrčil:

„Klid se odtud, nebo tě přerazím!“

Uchopil Gabrielu za ruku a vyvedl ji na ulici.

„Poslyšte, nejste vy žena pana Naciba z Vesuvu?“

Přikývla.

„A co tu u čerta pohledáváte? Vy máte něco s Blondáčkem?“

„Ani ho neznám, ale musím s ním nutně mluvit.“

Krčmář se jí zamyšleně díval do očí.

„Nějaký vzkaz? O tom, co se dneska stalo?“

„Ano prosím.“

„Pak tedy pojdte se mnou, ale vy ani muk, budu mluvit já . . .“

„Prosím, pane. Je to naléhavé, velmi naléhavé.“

Zahnuli jednou dvakrát a došli do tmavé uličky. Krčmář, jenž šel několik kroků před ní, se před jedním domem zastavil a počkal na ni. Pak zaklepal na pootevřené dveře, jako by chtěl upozornit, že vchází dovnitř.

„Pojďte se mnou . . .“

Objevila se dívka v kombiné, celá rozcuchaná.

„Co je to zač, Chromáku! Nový přísun?“

„Kde je Teodora?“

„U sebe v pokoji, ale nechce nikoho vidět.“

„Řekni jí, že s ní musím mluvit.“

Holka změřila Gabrielu od hlavy k patě. Na odchodu poznamenala:

„Už tu byli.“

„Policie?“

„Jagunçové. Hledali, ty víš koho.“

Za několik okamžiků, když něco zašeptala do otevřených dveří pokoje, vrátila se s jinou ženou, jež měla odbarvené vlasy.

„Co chceš?“ zeptala se ta odbarvená.

První dívka se zahleděla na Gabrielu a napjatě poslouchala. Avšak krčmář přistoupil k Teodoro, odvedl ji ke zdi, něco ji pošeptal, oba se přitom dívali na Gabrielu.

„Nevím, kde je. Byl tu, vypůjčil si peníze a zmizel. Odešel za pět minut dvanáct. Jen si představ, že ho sem chvilku nato přišli hledat jagunçové. Kdyby ho tu nachytali, bylo by po něm . . .“

„A kam šel, nevíš?“

„Na mou duši, že nevím.“

Vyšli na ulici. U vrat jí Chromák řekl: „Když není tady, bůhsud, kde může vězet. Jistě vzal do zaječích, buď v člunu, nebo na koni.“

„Nedá se to zjistit? Je to nutné.“

„Nevím jak.“

„Kde bydlí plukovník Amâncio?“

„Amâncio Leal?“

„Ano, ten.“

„Blízko školy. Víte, kde to je?“

„Směřem k nábreží, až na samém konci. Víím. Děkuji vám.“

„Kousek vás doprovodím.“

„To není třeba . . .“

„V těchhle uličkách je. Taky byste se odtud nemusela dostat.“

Doprovodil ji až na Seabrovo náměstí. Od nároží u klubu Pokrok pozorovalo několik zvědavců dům plukovníka Ramira, v kterém se ještě svítilo. Krčmář se jí pořád na něco vyptával. Odpovídala na půl úst, nic mu nevyzradila. Došla opuštěnými ulicemi až ke škole a odtud k Amânciovu obydlí. Byl to dům s modrými vraty, jak jí ho popsal hostinský z „Podsvětí“. V domě bylo ticho, nikde ani světélka. Jenom opožděný měsíc se nyní vynořil na obloze a osvětloval širokou pláž a kokosovníky u cesty do Malhada. Zatleskala. Nic. Znova. U sousedů se ozval štěkot, z dálky odpověď jiných psů. Gabriela křikla: „Hej, vy tam!“ A znova vši silou zatleskala, až jí brněly ruce. Konečně se ozvaly kroky, rozsvítilo se světlo a čísi hlas se zeptal:

„Kdo je?“

„Přítel.“

Ve dveřích se objevil mulat, nahý do půl těla, s revolverem v ruce.

„Je doma pan Amâncio?“

„Co mu chcete?“ Díval se na ni nedůvěřivě.

„Je to něco naléhavého a spěšného.“

„Není doma.“

„A kde je?“

„Jak to mám vědět? Co mu chcete?“

„Už jsem řekla . . .“

„Nic jste neřekla . . . Že je to naléhavé a spěšné . . . Jenom tohle.“

Co mohla dělat? Musela vsadit všechno na jednu kartu.

„Mám mu něco vyřídit.“

„Od koho?“

„Od Fagundes . . .“

Muž ucouvl o krok, pak zase vykročil vpřed a podíval se na ni.

„Je to opravdu tak?“

„No zaručeně.“

„Podívejte se mi do očí! Jestli to není pravda . . .“

„Prosím vás, honem!“

„Tak tady počkejte.“

Vešel do domu a po několika minutách se vrátil. Měl na sobě košili. Zhasl světlo a řekl:

„Pojďte se mnou!“

Revolver zastrčil vpředu za opasek, takže bylo vidět pažbičku.

„Podařilo se mu upláchnout?“

Přikývla. Vkročili do ulice, kde bydlel plukovník Ramiro. Zastavili se před známým domem. Na rohu poblíž radnice si jich všimli dva policisté a hned vykročili směrem k nim. Muž s revolverem zabušil na vrata. Otevřenými okny bylo slyšet tlumené hlasy. Z okna vyhlédla Jerusa, a když spatřila Gabrielu, byla tak ohromena, že se Nacibova žena musela usmát. Tolik lidí se divilo, že se s ní setkává takhle v noci . . . Nejvíce však žasl černoš Fagundes.

„Můžete mi zavolat plukovníka Amânciã? Řekněte mu, že ho volá Altamiro.“

Vzápětí se objevil plukovník ve dveřích:

„Co se děje?“

Policisté došli mezitím až k vratům. Muž s revolverem se na ně podíval a zmlkl. Když jeden z policistů spatřil Amância, zeptal se:

„Je něco nového, pane plukovníku?“

„Nic, děkuji. Jen zůstaňte, kde jste.“

Jakmile se vzdálili, muž s revolverem vysvětlil:

„Tahleta . . . chce s vámi mluvit. Posílá ji Fagundes.“

Teprve teď si Amância všiml Gabriely. Hned ji poznal:

„Nejste vy Gabriela? Chcete se mnou mluvit? Pojdte dál, prosím.“

Muž s revolverem rovněž vešel. Z chodby zahlédla Gabriela v jídelně Tonika a dr. Alfreda, jak kouří. Byli tam i jiní lidé. Amância čekal, ona však ukázala na muže s revolverem:

„Vzkaz je jen pro vás.“

„Nech nás tady chvílku o samotě, Altamiro. Tak mluvit, milá dívko,“ říkal svým lahodným hlasem.

„Mám u sebe doma Fagundese. Chce vám dát zprávu. Rád by věděl, co má dělat. Musím to vyřídít hned, za chvílku se vrátí Nacib.“

„U vás že je Fagundes? A jak se tam dostal?“

„Utékl z pahorku. Náš domek stojí hned pod svahem.“

„Pravda, na to jsem si nevzpomněl. A proč jste ho tam ukryla?“

„Znám Fagundese už dávno, z vnitrozemí . . .“

Amância se usmál. Na chodbě se objevil zvědavý Tonico.

„Mockrát vám děkuji, nikdy vám to nezapomenu. Pojdte se mnou dál.“

Tonico ustoupil do pokoje. Gabriela vešla s Amânciasem. Starý Ramiro seděl na houpací židli, bledý jako mrtvola, ale s mladistvým žárem v očích.

Na stole byly ještě neodklizené talíře, šálky od kávy a láhve od piva. Na židlích v rohu pokoje seděli dr. Alfredo, jeho manželka a Jerusa. Ohromený Tonico stál a po očku pozoroval Gabrielu. Seděli tam také dr. Demóstheneš, dr. Maurício a ještě asi tři plukovníci. V kuchyni a vzadu na dvorku se tis-

nila spousta ozbrojenců, více než patnáct jagunčů. Služebné podávaly jídlo na plechových talířích. Amância řekl:

„Všichni znáte, že? Ga . . . Dona Gabriela, manželka Naciba z Vesuvu. Přišla nám prokázat laskavost.“ A jako by byl pánem domu, vybídl ji: „Posaďte se, prosím.“

Všichni ji pak pozdravili, Tonico jí přisunul židli. Amância přistoupil k starému plukovníkovi a něco mu šeptal. Ramirův obličej se rozzářil, usmál se na Gabrielu:

„Bravo, mladá paní! Ode dneška jsem vaším dlužníkem. Kdybyste ode mne někdy něco potřebovala, s důvěrou se obraťte na mne nebo na mou rodinu . . .“ Ukázal přitom do rohu pokoje; tři tam seděli, jeden stál, vypadalo to jako rodinná fotografie, chyběla jenom dona Olga a mladší vnučka.

„Poslouchejte, co vám říkám . . .“ obrátil se k synům, snaše a vnučce. „Až na nás jednoho dne Gabriela s něčím přijde, její přání je nám rozkazem. Pojdte se mnou, přáteli.“

Vstal a odešel s Amânciasem do druhého salónu. Muž s revolverem přistoupil k nim, loučil se, měl se k odchodu. Gabriela nevěděla, co dělat, co říkat, kam dát ruce. Vtom se však na ni usmála Jerusa a řekla:

„Jednou jsem s vámi mluvila, pamatujete se? Kvůli oslavě dědečkových narozenin . . .“ Hned však zmlkla. Není od ní nešetřné, že připomíná dobu, kdy byla ještě Arabovou kuchařkou?

„Ano, vzpomínám si. Napekla jsem tehdy hroznou spoustu cukroví. Chutnalo vám?“

Pak si dodal odvahy i Tonico:

„Gabriela je naše stará přítelkyně. Byl jsem jí s Olgou za svědka na svatbě.“

Manželka dr. Alfreda se shovívavě usmála. Jerusa se Gabriely zeptala:

„Není líbo dortík? Nebo sklenku likéru?“

„Děkuji. Jen se neobtěžujte.“

Přijala však šálek kávy. Z vedlejšího pokoje se ozval Amânciasův hlas, přivolávající dr. Alfreda. Poslanec se za chvílku vrátil a vyzval Gabrielu:

„Račte prosím se mnou, ano?“

Když Gabriela vešla do sousedního salónu, řekl jí Ramiro:

„Drahá dcero, prokázala jste nám velkou službu! Jenomže bych chtěl dluh ještě zvětšit. Smím?“

„Bude-li to v mé moci . . .“

„Černocho musíme z vašeho domu dostat, ale tak, aby to nikdo nezpozoroval. A to se dá udělat jenom k ránu. Do té doby tam musí zůstat schován, nikdo se o něm nesmí dovědět. Ani Nacib. Odpusťte, že vám to takhle říkám.“

„On se po zavření hostince vrátí domů.“

„Nic mu neprozrazujte. Nechte ho spát. Asi tak kolem třetí hodiny nebo raději přesně ve tři vstaňte a vyhlédněte z okna. Všimněte si, jestli na ulici stojí několik mužů. Bude s nimi tady přítel Amâncio. Budou-li tam, otevřete dveře, pusťte Fagundese, a my už se o něho postaráme.“

„Ale nezatknu ho? Neublíží mu?“

„Můžete být klidná. Nedopustíme, aby ho usmrtili.“

„No dobrá. A teď půjdu pryč, dovolíte-li. Je už pozdě.“

„Sama nepůjdete. Pošlu s vámi někoho. Alfreda, odveďte donu Gabrielu domů.“

Gabriela se usmála.

„Já nevím, prosím, ale jít v noci sama s dr. Alfredem . . . Musím po nábrežích, aby mě neviděli z hostince . . . Kdyby mě někdo zahlédl, co by si pomyslel? Co by si pomyslel a co by říkal? Už zítra by se to Nacib doslechl.“

„Máte pravdu, drahé dítě. Odpusťte, nedomyslel jsem to.“ Obrátil se k synovi: „Řekni své ženě a Jeruse, aby se připravily. Půjdet s mladou paní všichni tři. A rychle!“

Alfredo otevřel ústa, chtěl něco namítnout, Ramiro však opakoval:

„Rychle!“

A tak oné noci šla domů v doprovodu poslance a jeho manželky a dcery. Alfredova žena kráčela mlčky, snažila se nedat najevo svůj vztek. Jerusa se však do Gabriely zavěšila a pořád o něčem brebentila. U dony Armindy byla naštěstí tma. Porodní bába byla na seanci a ještě se nevrátila. Ulicí se mihlo jenom několik málo zvědavců, honička totiž pokračovala.

Nacib přišel chvíli po půlnoci a ještě se díval z okna na jagunçy vracející se z pahorku. Pouze přístupové cesty byly i nadále stráženy. Kdosi rozhlašoval, že se černocho zřítíl do

rokle. Pak si šli lehnout. Už dlouho nebyla Gabriela tak něžná a ohnivá, už dlouho se mu tak nepoddávala a tolik od něho nevyžadovala jako tehdy. Poslední dobou si Nacib stěžoval, že je jak nepřítomná a bez zájmu, jako by byla pořád unavená. Nikdy ho sice neodmítla, ale nepovzbuzovala ho jako dříve šimráním, mazlením, naléháním, když přišel vysílen domů a ospalý se převálil na postel. Jenom se smála a nechala ho spát s nohou přes svá stehna. Když se k ní přitulil, se smíchem se mu vzdávala, říkala mu „hezky mladý pane“, sténala v jeho náručí. Kam však vyprchala její dřívější prudká vášeň? Jako by bylo jen příjemnou zábavou to, co bylo dříve opojením lásky rodící se a zmírající, tajemstvím, které se noc od odkrývalo a zase zahalovalo, ohromujícím objevem na počátku a zoufalým vyvrcholením na konci.

Postěžoval si už svému starému důvěrnému příteli Tonikovi. Notář mu vysvětlil, že je to tak po svatbě vždycky: láska se uklidní, místo neukojitelné, vynalézavé milenecké prudkosti nastupuje zdrženlivá a umírněná manželská něha. To bylo dobré a možná správné vysvětlení, ale Nacibovi útěchu nepřineslo. Pomýšlel na to, že si promluví přímo s Gabrielou.

Tentokrát byla však zase taková jako dříve. Spaloval ho její žár, žhavá výheň, neuhasitelný oheň, stravující plamen, ohňostroj vzdechů a stenů. Jeho tělo žhnulo při doteku Gabrielina těla. Tahle žena mu nepatřila jenom během noci v posteli. Byla jí navždy prodchnuta celá jeho bytost, jeho hrud, celé jeho tělo od chodidel až po temeno hlavy a po bříška prstů. Napadlo ho, že by se v jejím náručí krásně umíralo. Spokojeně usnul s nohou přes Gabrielina znavená stehna.

Ve tři hodiny vyhlédla Gabriela pootevřeným oknem. U pouliční svítilny kouřil Amâncio, kousek doleji stáli jagunçové. Zaskočila pro Fagundese. Když šla kolem ložnice, všimla si, že se Nacib, jemuž chyběla pod nohou její stehna, neklidně vrtí. Podložila mu tedy pod nohu polštář. Nacib se usmál, ten mladý pán je tak hodný!

„Bůh ti to odplatí,“ loučil se Fagundes.

„Kupte si s Clementem políčko.“

Amâncio ho pobízela:

„Honem, jdeme!“ A Gabriele říkal: „Ještě jednou vám děkuji.“

Fagundes se opodál otočil a viděl, že stojí u dveří. Druhou takovou na světě nenajdeš. Kdo by se jí mohl vyrovnat?

O MANŽELSKÝCH RADOSTECH A STRASTECH

Nezapomenutelná noc rozpoutaných žvlů, kdy Gabrielu stravoval žár a Nacibova vášeň se rodila a zanikala v ukrutně slastném plameni, měla smutnou dohru.

Nacib si ve své blaženosti myslel, že po oné dlouhé přestávce, kterou způsobily hloupé a nicotné mrzutosti a v níž se prudký příval vášně utišil, nastaly opět někdejší žhavé noci. Tónico, jemuž se rozpačitě svěřoval a kterého se ptal na radu, přičítal tu změnu manželství, jemným a složitým rozdílem mezi láskou manželskou a mileneckou. To bylo možné, ale Nacib o tom pochyboval. Proč se to nestalo hned po svatbě? Po nějakou dobu se opakovaly stejně vzrušené noci jako dříve, druhého dne se pozdě probouzel, a proto přicházel opožděně do hostince. Změna se projevila znatelně až tehdy, kdy mezi nimi došlo k rozmiškám. Gabriela se na něho zlobila jistě víc, než dala najevo. Možná že byl příliš náročný a neuvědomoval si povahu své ženy, z níž chtěl takřka přes noc učinit dámu z vyšší společnosti, z ilhéuské smetánky, a skoro násilím ji odnaučit vžitým způsobům. Na to, aby ji pozvolna převychovával, neměl trpělivost. Ona chtěla jít do cirkusu, on ji naopak nutil na nudnou, uspávající přednášku. Nenechal ji, aby se každé hlouposti smála, jak bylo jejím zvykem. Každou chvilku ji i kvůli maličkosti káral, poněvadž ji chtěl postavit na roveň ženám lékařů a advokátů, plukovníků a obchodníků. „Nemluv tak nahlas, to se nemá,“ šeptal jí v kině. „Sed rovně, nenatahuj nohy, nedávej tak od sebe kolena.“ — „Tyhle boty si neber! Vezmi si nové, nač je máš?“ — „Obleč si slušné

šaty!“ — „Dneska půjdeme na návštěvu k mé tetě. Tak se tam pěkně chovej!“ — „Nemůžeme vynechat schůzi spolku Ruie Barbosy.“ (Básníci tam recitovali a četli z papírů něco, čemu ona nerozuměla, bylo to něco tak ukrutně fádního!) „Dneska bude mluvit v Obchodním sdružení dr. Maurício, musíme tam jít.“ (Vyslechnout celou bibli, ta nuda!) „Půjdeme navštívit donu Olgu. Jestli je otravná, to nevím, ale byla nám za svědka na svatbě.“ — „Proč nenosíš šperky, nač jsem ti je kupoval?“

Tím ji nakonec jistě zarmoutil, i když to nedala nijak najevo. Přela se s ním sice, klidným hlasem se ho ptala, proč chce to a zase ono, byla trochu smutná a někdy ho žádala, aby ji neutil, ale nakonec mu byla po vůli, uposlechla jeho příkazů, vzala si k srdci jeho slova. Poté už o tom nemluvila. Změnila se jenom v noci, jako by ty jejich rozepře — nebyly to ani hádky — a jeho požadavky zchladily její žár, utlumily její touhy, zpomalily bušení jejího srdce. Jestliže chtěl, otvírala se mu jako kalich květu. Neprahla však po něm tak žíznivě, tak hladově jako dříve. Jenom tehdy v noci, kdy se vrátil po tak únavném večeru — tenkrát postřelili plukovníka Aristótelese —, byla jako dříve, a možná ještě vášnivější. Pak znovu ochabla, klidně se jen usmívala, ochotně, ale trpně se mu vzdávala, dal-li sám k milování podnět. Schválně ji po tři další noci nechal být. Když uslyšela, že přichází, probouzela se, líbala ho na obličej, podsouvala mu pod nohu stehna, usínala s úsměvem na rtech. Čtvrtého dne se již neovládl a vyčetl jí:

„Zanedbáváš mě.“

„Jak to, pane Nacibe?“

„Když přijdu domů, vůbec si mě nevšímáš.“

„Chcete něco jíst? Nebo máte chuť na mangovou šťávu?“

„Kdyby jenom na šťávu! Přestalas mě pobízet, dráždit, o to jde!“

„Ale pane Nacibe, vracíte se unavený, a já nikdy nevím, jestli chcete nebo ne, a je mi hloupě . . . Obracíte se na druhou stranu, jako byste chtěl spát, a já vás nechci obtěžovat.“

Kroutila přitom cípem prostěradla, oči měla sklopeny, tak smutnou ji ještě nikdy neviděl. Nacib zjhl. Tak ono to bylo

proto, aby ho neobtěžovala, aby ho ještě víc neunavovala, aby mu dopřála odpočinek po celodenní dřině! Ten jeho miláček . . .

„Co si o mně myslíš? I když přijdu unaven, tamtoho jsem vždycky schopen, nejsem přece starý dědek . . .“

„Copak nestačí, když na mne kývnete, a hned jsem u vás? Jakmile vidím, že chcete . . .“

„Ale jde i o něco jiného. Dříve jsi byla prudký oheň, divoký víchr. Teď jsi mírný vánek, lehký větřík.“

„Už se vám to se mnou nelíbí? Už se vám váš miláček zprotivil?“

„Líbí se mi to čím dál tím víc, drahoušku. Nemohu bez tebe žít. To spíš já mám dojem, že se ti protivím. Už nejsi tak vášnivá.“

Hleděla na prostěradlo, na něho se nedívala :

„Nic takového! I já vás mám moc ráda. To mi můžete věřit, pane Nacibe. Jenže já bývám někdy unavená, proto snad . . .“

„A kdo ti za to může? Zjednal jsem ti na úklid služebnou, a tys ji propustila. Schnal jsem ti mladou černošku, aby vařila, a ty se přesto nehneš z kuchyně. Kdo tedy vlastně vaří? Chceš dělat všechno, jako bys byla ještě kuchařka?“

„Vy jste, pane Nacibe, tak hodný, jste pro mne víc než jenom manžel.“

„Někdy ne. Hubuju tě. Myslel jsem, že proto jsi tak divná. Ale já to dělám jenom pro tvé dobro. Chci, abys budila dobrý dojem.“

„Já jsem ráda, když vám můžu vyhovět, pane Nacibe. V něčem to ale nejde. Ať chci sebevíc, nedaří se mi to. Mějte se svým drahouškem trpělivost. Musíte mi moc věcí promiout . . .“

Tiskl ji v náručí. Opřela si hlavu o jeho prsa a plakala.

„Co jsem ti udělal, drahoušku, že pláčeš? Už o tom nebudu mluvit, já to tak nemyslel.“

S očima upřenýma na prostěradlo osoušela si hřbetem ruky slzy a znova položila hlavu na jeho hrud'

„Nic jste mi neudělal, nic . . . To já jsem zlá, vy jste, pane Nacibe, hodný . . .“

A znova čekala se stejnou vášnivostí jako dříve na bezesné

noci s ním. Zpočátku ho to uklidnilo, Gabriela je lepší, než si myslel. Stačilo říci, a hned z něho vytrásla spánek i únavu. Byla však zřejmě čím dál tím vyčerpanější. Jednou v noci jí řekl :

„Drahoušku, tohleto musí přestat. A taky to přestane.“

„Co, pane Nacibe?“

„Vždyť ty se udřeš!“

„Ale ne, pane Nacibe.“

„Ty to v noci ani nemůžeš vydržet . . .“ usmál se. „No, nemám pravdu?“

„Když ono je ve vás, pane Nacibe, tolik života . . .“

„Já ti něco povím : už jsem si pronajal to poschodí nad hostincem. Bude tam restaurant. Teď jenom co se vystěhují nájemníci, vyčistí se to a vymaluje, pěkně uklidí a myslím, že se to už počátkem roku může otevřít. Pan Mundinho dokonce chce být společníkem. A objednat spoustu věcí z Ria, ledničku, nějaký sporák, nerozbitné talíře a sklenky. Já ten jeho návrh přijmu.“

Gabriela spokojeně zatleskala rukama.

„Seženu někde dvě kuchařky. Třeba v Sergipe. Ty na ně budeš jenom dohlížet. Budeš sestavovat jídelníček, vysvětlovat, jak mají jídla připravit. Ty budeš vařit jenom pro mne. A zítra si opatříš posluhovačku a vezmeš si na starost jenom kuchyň, dokud se ta tvoje pomocnice nezapracuje. Zítra tedy chci vidět novou posluhovačku.“

„Ale proč, pane Nacibe? To není potřeba. Jsem unavená proto, že jsem pomáhala u dony Armindy.“

„Ještě ke všemu tohle?“

„Ona byla nemocná, však to víte. Nemohla jsem tu chůdinku nechat na holičkách. Ale už je jí lépe, a já posluhovačku nepotřebuju. Nestojím o to.“

Nehádal se s ní, nic jí nevnucoval. Měl plnou hlavu restaurantu. Podařilo se mu pronajmout si první poschodí domu, kde byl v přízemí hostinec Vesuv. Než tam Diógenes zřídil filmový a divadelní sál „Ilhéus“, bývalo tam kino. Potom jej několikrát přepažili a do vzniklých pokojů nastěhovali obchodní příručí. Ze dvou větších místností zřídili herny. Majitel domu, Arab Maluf, chtěl celé patro pronajmout je-

dinému nájemníkovi. Nejlépe Nacibovi, který měl už pronajato přízemí. Dal příručím měsíční výpověď. Nacib si svůj plán důkladně prohodil s Mundinhem Falcãem. Vývozce zastával stejný názor jako on, neboť jim šlo o založení obchodní společnosti. Vytáhl ze zásuvky časopis inzerující ledničky, novinky ohromující v cizích restauracích. Je samozřejmé, že to by byl příliš velký přepych pro Ilhéus. Dokáží však něco pěkného, lepšího, než je kdekoliv v Bahii. V oněch dnech, kdy se rodily tyto nápady, zapomněl i na Gabrielinu únavu v hodině lásky.

Tonico, jenž si po siestě, krátce před druhou hodinou, přišel vždy na žaludeční hořkou, aby lépe vytrávil (nedával si to už psát na knížku, pil teď zadarmo, byl přece Nacibovi za svědka), se ho tiše ptal:

„Jak to vypadá doma?“

„Lépe. Jenomže Gabriela je moc unavená. Nechce posluhovačku, stačí prý na všechno sama. A ještě k tomu pomáhá sousedce. V noci je pak vyčerpaná a celá ospalá.“

„Vy ji nesmíte do ničeho nutit. Jestliže jí proti její vůli dáte nějakou posluhovačku, bude ji to mrzet. Na druhé straně si, milý Arabe, jak se zdá, neuvědomujete, že manželka není žádná nevěstka. Láska manželky je zdrženlivá. Nechcete snad sám, aby paní Gabriela požívala úcty? Začněte s tím tedy sám, můj drahý, v posteli. Chcete-li si přijít na své, máte v Ilhéusu ženských spoustu... Habaděj. A některé jsou přímo skvělé. Z vás se stal mnich, nechodíte už ani do nočních podniků...“

„Já jinou ženskou nechci...“

„A pak naříkáte, že ta vaše je unavená...“

„Ona si tu služku musí vzít. Nevypadá to ani pěkně, když moje žena uklízí.“

Tonico mu poklepal na rameno, poslední dobou se tam zdržoval méně, ani nečekal na Joãa Fulgência:

„Buďte bez starosti, však já jednou vaši paní přijdu poradit. A řeknu jí, aby si vzala služku. Buďte bez starosti.“

„Ano, poradte jí. Ona na vás hodně dá. Na vás i na donu Olgu.“

„Víte, kdo má hodně rád Gabrielu? Jerusa, moje neteř.“

Pořád o ní mluví. Říká, že Gabriela je nejhezčí ženská v Ilhéusu.“

„A to ona je...“ povzdychl si Nacib.

Když Tonico odcházel, Nacib zavtipkoval:

„Vy teď odcházíte nějak brzo... V tom něco vězí... Nová ženská, ne? A starému příteli nic nepovíte...“

„Jednoho dne vám to povím...“

Odešel směrem k přístavu. Nacib přemýšlel o restaurantu. Jaké mu dá jméno? Mundinho navrhoval: „U stříbrné vidličky“. Ale na tom nic není, co to vlastně znamená? Jemu se líbí „Obchodní restaurant“, to zní vznešeněji.

GABRIELINY NÁŘKY

Proč si ji vlastně bral? Neměl to dělat... Dříve to bylo lepší. To mu poradil pan Tonico, jenž po ní pořád házel očkem. I dona Arminda, která tak ráda dohazovala, v tom má prsty. Pan Nacib to chtěl také, bál se, že ji ztratí, že mu odejde. To byla ale hloupost! Proč by odcházela, když se jí nikde nemohlo lépe dařit? Bál se, že zamění kuchyň, postel a jeho náruč za dům, který jí někde v postranní ulici zařídí nějaký farmář, jenž jí také umožní, aby na jeho účet nakupovala v obchodech. Někdy hrozný stařec v holínkách, s revolverem za pasem a penězi v kapse. To byly tenkrát krásné časy... Vařila, prala, uklízela a nosila panu Nacibovi oběd do hostince. S růží ve vlasech a úsměvem na rtech. Laškovala se všemi, cítila, že vzbuzuje touhu mužů. Mrkali na ni, šprýmovali s ní, dotýkali se její ruky, někdy i prsou. Pan Nacib žárlil, to byla legrace!

Vracíval se v noci. Ona ho čekala, spala s ním, myslela přítom, jak spí se všemi mladými pány. Nosil jí dárky: věci z trhu, tretky ze strýcova obchodu, brože, náramky, prsteny se skleněnou perlou. I ptáčka jí přinesl, ale ona ho pustila na svobodu. I boty, ale ty ona neměla ráda, protože ji tlačily... Chodila v pantoflích, v prostých šatech, s mašlí ve vlasech. Měla ráda všechno: dvorek, kde rostly guayavy, papaje,

myrty, hřející slunce, prohnaného kocoura, zlatý zub, který jí dal udělat Nacib, ranní prozpěvování, práce v kuchyni, povídání s Tuískou, kterého učila tančit nebo pro kterého tančila, procházky po ulicích, návštěvy kina s donou Armindou, návštěvu cirkusu, když rozbil stan na Unhão. To byly krásné časy. Dokud ještě nebyla paní Saadovou, ale jen Gabrielou. Jenom Gabrielou.

Proč si ji vlastně bral? Je ošklivé, že je vdaná, neteší ji to . . . Krásné šaty, plný šatník. Střevíčky, které jí tlačí, více než tři páry. I šperky jí dával. Jeden prsten stál hodně peněz, dona Arminda zjistila, že ho přišel skoro na dva tisíce. Co s tím vším bude dělat? Co by ráda, to dělat nesmí . . . Tancovat na náměstí s Rózičkou a Tuískou nemůže. Chodit do hostince s obědem nemůže. Usmívat se na pana Tonika, na Josua, na pana Ariho, na pana Epaminondase nemůže. Chodit bosa po chodníku nemůže. Běhat po pláži, aby jí vítr cuchal vlasy a nohy si šplouchala ve vodě? To nemůže. Smát se, kdykoli a před kýmkoli se jí zachce, nemůže. Říkat, co ji napadne, nemůže. Nic z toho, co má ráda, nemůže. Je paní Saadová. Nemůže, nesmí. Je ošklivé, že je vdaná.

Nikdy ho nechtěla urazit, zarmoutit. Pan Nacib je hodný, hodnějšího člověka být nemůže, lepšího na světě nenajdeš. Má ji rád, opravdově rád, šlenu ji miluje. Tak významný člověk, majitel hostince, s bankovním kontem. A je do ní zblázněný . . . To je ale legrace! Ostatní, všichni ostatní se o ni nezajímají z lásky, chtějí se s ní jenom vyspat, tisknout ji do náručí, líbat ji na ústa, vzdychat na jejích ňadrech. Ostatní, všichni ostatní bez výjimky. Staří i mladí, hezcí i oškliví, bohatí i chudí. Ti nynější i dřívější, prostě všichni ostatní. Bez výjimky? Vyjma Clementa. A snad Bebinha, ale to bylo ještě dítě, co ten věděl o lásce? Zato pan Nacib, ach ano, ten uměl milovat! Také ona k němu cítila něco v srdci, něco jiného, než cítila ke všem ostatním. Se všemi ostatními bez výjimky, naprosto bez výjimky — včetně Clementa a Bebinha — se jenom vyspala. Když si na nějakého mladého pána vzpomněla, když se na něho smála — na Tonika nebo Josua, Epaminondase, Ariho — myslela jen na to, jak by ho měla v posteli, jak by sténala v jeho náručí, jak by ho žhavě líbala, jak by jí

náleželo jeho tělo. K panu Nacibovi cítila toto všechno a ještě něco navíc: jeho měla ráda, těšilo ji, když s ní byl, když jí vypravoval, když mu vařila kořeněná jídla, když v noci cítila jeho těžkou nohu na svých stehnech. Jeho měla ráda v noci při tom, co se v posteli dělá místo spaní. Ale nejenom v posteli, nejen při tom. I jindy. I jindy ho měla ráda. Pro ni byl pan Nacib vším: manželem a pánem, rodinou, již nikdy neměla, otcem a matkou, bratrem, který zemřel hned po narození. Pan Nacib jí byl vším, vším, co měla. Je tak ošklivé, že je vdaná! Udělala hloupost, že se vdávala. Dřív to bylo mnohem lepší. Snubní prstýnek nijak nezměnil její city k panu Nacibovi. Jenomže teď se pořád hádali, ona ho urážela a zarmucovala. Dědala to nerada, ale jak se mohla ovládnout? Všechno, co milovala Gabriela, bylo zakázáno paní Saadové. Všechno, co měla dělat paní Saadová, nesnášela Gabriela. Nakonec vždycky ustoupila, aby pana Naciba nezarmoutila, byl na ni přece tak hodný. Ostatní věci dělala tajně, aby se to nedozvěděl. Aby ho nezranila.

Dřív to bylo lepší, mohla si dělat, co chtěla, on žárlil, ale to byla žárlivost starého mládence, která hned přešla, jakmile se spolu vyspali. Mohla si dělat, co chtěla, a nemusela se bát, že ho urazí. Dřív byla pořád veselá, v jednom kuse si zpívala, stále tančila. Teď si musela každou radost vykoupit smutkem. Nemusela teď chodit na návštěvu do významných ilhéuských rodin? Bývala tam bezradná ve svých hedvábných šatech, ve střevíčkách, jež jí tlačily, když seděla na tvrdé židli. Nemohla otevřít ani pusy, aby neřekla nějakou nehoráznost. Nesměla se smát, vypadala jako ze dřeva, a to se jí nelíbilo. Nač měla tolik šatů, tolik bot, zlatých šperků, prstenů, náhrdelníků a náušnic, nesměla-li být Gabrielou? Paní Saadovou nebyla ráda.

Teď už se nedalo nic dělat. Proč ale řekla ano? Proto, aby ho nezranila? Třeba ze strachu, aby ho jednoho dne neztratila. Udělala chybu, že řekla ano, teď je smutná a musí dělat, z čeho nemá žádnou radost. A nejhorší na tom bylo, že chtěla-li být aspoň trochu Gabrielou, uchovat si zbytek svobody a žít vlastním životem, zpronevěřovala se mu a tím ho urážela a zarmucovala. Přítel Tuíscy se u ní už neukázal. Zbožňoval

Naciba a měl proč. Když Raimunda stonala, poslal jí Nacib peníze na nákup. Ten pan Nacib je tak hodný! Tuísca si myslel, že je z ní jistě paní Saadová, a ne už Gabriela. Nechodí k ní, protože Gabriela urážela, zarmucovala Naciba. Už ani přítel Tuísca jí nerozuměl.

Nikdo jí nerozuměl. Dona Arminda žasla, říkala, že v tom jsou nějaké čáry, ona se o tom tedy nechtěla před ní šířit. Kdo to jakživ viděl, aby někdo měl všechno, nač si pomyslí, a přitom si lámal hlavu takovými hloupostmi? Ani Tuísca to nemohl pochopit, což teprve dona Arminda.

Co teď, na konci roku, může dělat? Když mohla chodit v průvodu bumba-meu-boi, dívat se na Tři krále, na pastýřky a na betlém, to se jí líbilo. Na plantáži chodila převlečena za pastýřku. Tři králové tam byli chudí, nebyly tam lampióny, ale bylo to tak hezké! Nedaleko odtud u Dory (to byl poslední dům v jejích ulici, tam chodila na zkoušky, neboť Dora byla její švadlena) začaly už přípravy tříkrálového reje s pastýřkami, lampióny a vším možným. Dora říkala:

„Nést prapor, královskou korouhev, může jenom dona Gabriela.“

Její tři pomocnice souhlasily. Gabriela zářila a šťastně tleskala. Netroufala si to však říci Nacibovi. Půjde na ty přípravy tajně večer. Denně se chystala, že mu to řekne, ale pak to vždy odložila na druhý den. Dora jí šila atlasové šaty se třpytivými třetkami a ozdobami. Bude pastýřkou v tříkrálovém reji na ulici, bude držet v ruce korouhev, zpívat písně, stát v čele nejkrásnějšího průvodu v Ilhéusu! To měla ráda, to byla ve svém živlu, ach ano, to bylo něco pro Gabrielu! Paní Saadová však nemohla jít přestrojena za pastýřku. Na zkoušky chodila tajně, pak bude jako pastýřka v tříkrálovém reji tančit po ulicích. Urazí ho a zarmoutí. Co však může dělat? Ach, copak může dělat?

JAK SE SLAVIL KONEC ROKU

Nadcházel konec roku a s ním samé svátky: vánoce, Nový rok, Tři králů, školní prázdniny, církevní slavnosti, posvěcení na náměstí u hostince Vesuv. Město bylo plné drzých a podnikavých studentů z bahijských gymnasií a fakult, kteří přijeli na prázdniny. Bohaté rodiny pořádaly plesy, tancovačky a v chudých chatrčích na pahorcích a na Hadím ostrově se tancovala samba. Celé město mělo slavnostní a oslavující ráz. V nočních lokálech a krčmách v postranních uličkách se hýřilo a pilo. Hostince a kabarety ve středu města byly přímo nabité. Chodilo se na procházky do Pontalu, na výlety do Malhada a na pernambucký pahorek, odkud se dalo pozorovat, jak pracují bagry. Je to čas lásky a zasnub, a novopečení doktoři, sledovaní dojatými zraky svých otců a matek, přijímají návštěvy, které jim přicházejí blahopřát. Jsou to první Ilhéusané s doktorským prstenem, děti plukovníků, advokáti a lékaři, inženýři, agronomové, profesorky, které přímo v Ilhéusu vychodily gymnasium řádových sester. Páter Basílio spokojeně pokřtil svého šestého kmotřence, jež zášahem Božím přivedla na svět jeho hospodyně Otálie. Námětů k drbům pro staré panny bylo tedy ažaž.

Tak vzrušený konec roku ještě nepamatovali. Sklizeň zdaleka předčila veškeré očekávání. Peníze se jen hrnuly, v nočních podnikách teklo šampaňské proudem, na každé lodi přijížděly nové holky, studenti přebírali příručím a obchodním cestujícím děvčata. Plukovníci platili, štedře platili, vyhazovali peníze, pět set milreisů sem, pět set milreisů tam. Nový dům plukovníka Manuela Od jaguárů, skoro palác, byl už hotov a s velkou pompou otevřen. Kolem cesty do Malhada, vroubené kokosovými palmami, vyrostlo mnoho nových domů, nových ulic, celý bulvár na nábřeží. Z Bahie, Recife a Ria přivážely lodi objednané zboží a v domácnostech vládli přepych. Objevovaly se nové obchody, vábné výklady. Město rostlo, měnilo se.

V Enochově gymnasiu se konaly první maturity za státního

dozoru. Z Ria přijel ve funkci inspektora novinář vládního orgánu, rád přijal tuto mimořádnou práci. Byl to hojně citovaný fejetonista, pronesl přednášku, studenti mu rozprodali vstupenky. Přišlo mnoho lidí, mladík měl pověst talentovaného člověka. V přednášce, kterou uvedl Josué, promluvil o „Nových proudech v moderní literatuře — od Marinettiho až po Graçu Aranhú“. Bylo to strašlivě fádňí, jenom čtyři pět lidí to chápalo: João Fulgêncio, Josué, trochu Nhô-Galo a Kapitán. Ari přednášce rozuměl, ale nesouhlasil s ní. Oni se ho odvažují přirovnávat k stále připomínanému dr. Argileu Palmeirovi, dvojnásobnému doktorovi s hřímavým hlasem. To byl řečník! Nesmysl, tyhle dva srovnávat! Nemluvě o tom, že ten mladík z Ria neuměl ani pít. Stačily mu dva loky dobré domácí kořalky a už padal pod stůl. Dr. Argileu si to mohl rozdat i s nejslavnějšími ilhéuskými kořalečnický. Pil jako duha a řečnil jak Rui Barbosa. Ano, tomu se říká talent!

Přednáška, která byla tak rozdílně hodnocena, měla však také svou pikantní a komickou stránku. Silně navoněná, že to omámilo všechny posluchače, v krajkových šatech, jež si dala ušít v Bahii, krásnějších, než měla kterákoli z dam, ovívající se vějířem jako opravdová matrona — ne věkem, neboť byla mladá, ale svou pózou, svými důstojnými způsoby, cudně sklopenýma očima, neobyčejnou vážností hodnou pravé matrony — objevila se nečekaně v sále proskribovaná Glória, ta, jež kdysi samotinká vzdychala v okně a jejíž tělesné žádosti byly nyní tak znamenitě uspokojovány. Mezi dámami se ozvalo šuškáání. Žena dr. Demósthencse upustila lonžon a zasýčela:

„Ta nestyda opovážlivá!“

Manželka dr. Alfreda (poslance sice jen za stát Bahiu, ale přesto významného) vstala, když vítězoslavně se tvářící Glória požádala o svolení, aby mohla usadit tady, v reprezentačním salóně, svůj svůdný zadeček na sousední křeslo. Dotčená dáma odtáhla Jerusu a sedla si o několik řad dál. Glória se usmála a upravila si záhyby sukně. Vedle ní si sedl páter Basílio, k čemu všemu ho nedonutí křesťanské milosrdenství! Muži pod bédlou kontrolou manželek vrhali po Glórii bázlivé pohledy.

„Ten Josué má ale štěstí!“ záviděli mu, když se na ni po

očku dívali. Kdo v městě Ilhéusu přes veškerou obezřetnost nevěděl o ztřeštěné lásce gymnasijsního profesora a plukovníkovy konkubíny? Jenom Coriolano o tom ještě neslyšel.

Josué, bledý a hubený, vstal, osušil si pomyslný pot hedvábným kapesníkem, jež dostal od Glórie (ostatně všechno, co měl na sobě, bylo od Glórie — od vonné brilantiny až po krém na boty) a spustil chvalozpěv na riodejaneirského novináře, jež nazval „oslnivým talentem nové generace, generace antropofágů a futuristů“. Velebil mladíka, ale zejména vystupoval proti pokrytectví, jež vládlo v dosavadní literatuře a v ilhéuské společnosti. Literatura má bez okolků opěvovat krásy života, radost ze života, krásné tělo žen. Využil příležitosti a zarecitoval hrozně nemravnou báseň, kterou inspirovala Glória. Ta hrdě tleskala. Alfredova manželka se chtěla vzdát, a neudělala to jenom proto, že Josué domluvil, a ona chtěla slyšet hosta. Tomu sice nikdo nerozuměl, ale aspoň to nebylo nemravné.

Mnohé věci už skoro nikoho nepohoršovaly, tolik se změnil Ilhéus, „ráj pouličních holek, město zkažených mravů, jež už pozbylo střízlivosti, prostoty, slušnosti dřívějších časů“, jak se v jednom projevu vyjádřil dr. Maurício, kandidát na úřad starosty, jenž chtěl znova zavést přísné mravy. Jak se bylo možno pozastavovat nad Glóriinou účastí na přednášce, když se rozšířila a později potvrdila zpráva, že utekla Malvina? Na každé lodi přijížděli studé ti. Jenom Malvina, jež byla v internátě řádového gymnasia, se neobjevila. Zprvu se soudilo, že jí Melk Tavares, aby ji ještě víc potrestal, nedovolil, aby přijela na prázdniny domů.

Když se však Melk z ničeho nic vypravil do Bahie a vrátil se sám, zachmuřený, o deset let zestárlý, vyšla najevo pravda. Malvina využila zmatku kolem odjezdu na prázdniny, kdy byl internát vzhůru nohama, a beze stopy uprchla. Melk zpravil policii, ale ta ji v Bahii nenašla. Spojil se s Riem, ale ani tam ji neobjevili. Všichni měli za to, že utekla k Rómulu Vieirovi, inženýrovi z přístavu. Jiný důvod k senzačnímu útěku, pravé to pastvě pro staré panny, neviděli. I João Fulgêncio sdílel tento názor. Zajásal však, když vešlo ve známost, že inženýr dokázal na policii, kam byl předvolán, že o Malvině

nic neví a že o ní od svého návratu z Ilhéusu nemá zpráv. Nic o ní neví ani vědět nechce. Byla to tedy tajuplná záhada, nikdo do toho neviděl a mělo se za to, že se brzo kajcně vrátí.

João Fulgêncio však nevěřil, že by se dívka vrátila a přišla prosit za odpuštění:

„Jsem si jist, že se nevrátí. Ta to někam dotáhne, ta ví, co dělá.“

O mnoho měsíců později, v příštím roce uprostřed sklizně, se proslýchlo, že pracuje někde v kanceláři v São Paulu a v noci že studuje. Žije prý sama. Matka, jež od útěku nevyšla z domu, ožila. Melk však o ní nechtěl ani slyšet:

„Nemám žádnou dceru!“

To však bylo až mnohem později. Tehdy na konci roku byla Malvina veřejným pohoršením, uváděli ji jako odstrašující příklad, stala se látkou k prudkým útokům v předvolebních projevech dr. Maurícia.

Volby se měly konat až v květnu, ale advokát využíval každé příležitosti, kdy se mohl ujmout slova a vyzvat lidi k obnově někdejší mravnosti. Avšak málokoho tím zřejmě získal, všude se vžívaly nové mravy, i v ilhéuských rodinách, zvláště koncem roku, když přijeli studenti. Ti všichni stranili Kapitánovi. Vystrojili mu dokonce i večeři v Nacibově hostinci jakožto „budoucímu starostovi“ — jak ho nazval student třetího ročníku práv Estêvão Ribeiro, syn plukovníka Coriolana, který sám patřil k přívržencům Ramira Bastose —, jenž „zbaví Ilhéus zaostalosti, nevědomosti a provinčního způsobu života, jenž je kandidátem hodným dosaženého stupně pokroku, přinášejícím pochodeň osvěty do největšího města v kraji kakaá“. Ještě horší to bylo se synem Amância Leala. Ten se potýkal s otcem v nekonečných debatách:

„Nedá se nic dělat, tatínku, musíš to pochopit. Strýček Ramiro je minulost, Mundinho Falcão budoucnost.“ Studoval techniku v São Paulu, mluvil jenom o nových silnicích, strojích, o dalším pokroku. „Máš pravdu, že mu zachovááš věrnost. Vedou tě k tomu citové důvody, a ty já respektuju. Jít s tebou však nemůžu. To musíš pochopit zase ty.“ Pohyboval se pořád mezi inženýry a techniky v přístavu, oblekl si i skafandr a spustil se na dno zátoky.

Amâncio ho poslouchal, odporoval mu, ale nakonec se dal přesvědčit. Byl hrdý na svého syna, vynikajícího žáka, jenž u zkoušek dostával nejlepší známky.

„Máš možná pravdu, časy se mění. Jenže já jsem s přítelem Ramirem začínal. To jsi ještě nebyl na světě. Společně jsme čelili nebezpečí, já jsem byl ještě mladíček, on dospělý muž. Společně jsme prolévali krev, společně jsme zbohatli. Teď, kdy ten člověk umírá žalem, ho přece neopustím.“

„Jednáš správně, ale já taky. Mám strýčinka rád, ale kdybych volil, hlas bych mu nedal.“

Amâncio se vždy těšil na časné jitro, kdy chodil k stánku s rybami a syn Berto se vracel z noční pitky. Tam si chvílku povídali. Byl to jeho nejstarší syn, dělal mu velkou radost, jak pilně studuje. Nedal si ujít příležitost, aby ho přátelsky nevaroval:

„Ty držíš s FlorÊNCIOVOU ženou.“ Florêncio byl starý plukovník, který se v Bahii oženil s ohnivou dívkou syrského původu s nesmírně roztouženými očima. „Plížíš se k ní do bytu zadními dveřmi. V Ilhéusu je v nočních podnikách tolik ženských. Ty ti nestačí? Proč si začínáš něco s paničkou? Florêncio parohy nesnese. Dozví-li se to . . . Nemám chuť posílat jagunça, aby tě chránil. S tím, Berto, přestaň! Nemám kvůli tobě klid.“ V duchu se smál, je to zatracený kluk, ten jeho syn, on nasadí parohy i ubohému FlorÊNCIOVI!

„Já za to nemůžu, tatínku! To ona začala. A já nejsem ze dřeva. Ale buď klidný! Ona pojede na svátky do Bahie. Ostatně, tatínku, jak dlouho ještě bude zvykem v Ilhéusu zabíjet ženu, jež podvádí svého manžela? To se může stát jen u vás! Člověk nemůže vyklouznout odněkud z domu ve čtyři ráno, aby se hned v celé ulici neotevřela dokořán všechna okna.“

Amâncio Leal se něhyplně podíval na syna svým zdravým okem:

„Ty jeden opozičníku . . .“

Den co den chodil k Ramirovi. Stařec řídil kampaň. Opíral se přitom o něho, Melka, Coriolana a několik dalších. Alfredo využil parlamentních prázdnin a cestoval po venkově, kde navštěvoval voliče. Tónico nebyl k ničemu, ten myslel jen

na ženské. Amâncio vždy Ramira vyslechl, přinášel mu povzbuzující zprávy, ba i lhal. Věděl, že jsou volby ztraceny. Zda se Ramiro udrží, bude záležet na vládě, jež nemusí vítězství jejich protivníků uznat. Nechtěl však, aby se o tom mluvilo. Ramiro se domníval, že jeho prestiž nijak neutrpěla, a tvrdil, že lid stojí na jeho straně. Na důkaz uváděl Nacibovu ženu, jež sama od sebe a před celým městem přišla zachránit jeho a Melkovo jméno. Tím znemožnila, aby byli veřejně obviněni z atentátu na Aristótelese, což by se bylo jistě stalo, kdyby černocho chytily jagunçové. Zvláště když se soud dopustil té ničemnosti, že uložil jednomu svému členu, aby si vzal celou tu věc na starost.

„No já si myslím, přáteli, že by byl černocho raději zemřel, než aby něco prozradil. Je to řádný chlapík. Škoda že se minul cíle.“

Aristóteles, jenž se už uzdravil a zase vykonával svůj vliv, prohlásil, že Itabuna bude jako jeden muž hlasovat pro Mundingha Falcãa. V nemocnici přibrál. Po propuštění odjel do Bahie, kde poskytl interview několika novinářům. Guvernér nemohl zabránit tomu, aby se věc nedostala před soud. Mundingho zalarmoval mnoho lidí v Riu, kde atentát vyvolal značný ohlas. Jeden opoziční poslanec pronesl ve federální sněmovně proslov, v němž hovořil o návratu dob, kdy v kraji kakaa vládl banditismus. Povyk, který spustili, byl velký, ale výsledek hubený. S procesem to bylo těžké. Zločince nevypátrali. Hovořilo se sice o jednom banditovi jménem Fagundes, jenž pracoval v akordu s jistým Clementem na farmách Melka Tavarese a kácel tam prales, ale jak to bylo možno dokázat? Jak bylo možno dokázat Ramirovu, Amânciovu, Melkovu spoluvinu? Proces bude odročen na neurčito, ať o něj soud jakkoli usiloval.

„Ti darebáci...“ říkal Ramiro, maje na mysli soudní rady.

Nežádali dokonce, aby byl odvolán policejní komisař? Bylo třeba poslat Alfreda do Bahie, aby ho na jeho místě udržel. Ne že by komisař za něco stál, byl to lenoch a darmošlap, jenž se chvěl strachy před jagunçy a dal se dokonce na útěk před sekretářem itabunského městského úřadu, úplným

holobrádkem. Kdyby však poručíka vyměnili, utrpěla by tím prestiž Ramira Bastose.

Hovořil s Amânciem, Tonikem a Melkem. To byly chvíle, kdy byl čilý, kdy ožíval. Neboť nyní část dne prolezel a byl jen kost a kůže. Kdykoliv však mluvil o politice, oči se mu rozzářily. Také dr. Demóstheneš k němu chodil denně na návštěvu. Občas mu vyšetřoval srdce a měřil tep.

Přestože mu to lékař zakázal, vyšel si jednou večer ven. Zrovna se odhalovaly jesličky sester Dos Reisových. Tam nemohl chybět. Kdo by si ve městě nechal ujít takovou příležitost? V domě bylo plno, hlava na hlavě.

Gabriela pomáhala Quinquině a Flórince při posledních přípravách. Vystřihovala postavičky, lepila je na kartón, dělala květiny. U Nacibova strýce našla řadu syrských časopisů a tak se na tolerantních jesličkách, příkladu to snášenlivosti, objevilo několik mohamedánů, orientálních pašů a sultánů. João Fulgêncio, Nhô-Galo a švec Felipe z toho měli velkou švandu. Joaquim zkonstruoval z lepenky hydroplány, teď visely nad chlívem, byla to novinka roku. Aby uchovaly neutralitu (jesličky, Nacibův hostinec a Obchodní sdružení byla jediná zařízení, která nepodporovala tu nebo onu volební kandidátku), požádala Quinquina Doktora, aby promluvil, zatímco Flórinka se obrátila s podobnou žádostí na dr. Maurícia.

Krásnými slovy ověnčili oba hlavy starých panen postříbené šedinami. Kapitán je požádal o hlasy a tajně jim slíbil podporu úředních míst, bude-li zvolen. Zhlédnout velkolepé jesličky přijeli lidé až zdaleka: z Itabuny, z Pirangi, z Águy Prety i z Itapiry. Byly to někdy i celé rodiny. Dona Vera a dona Ângela, obě z Itapiry, nadšeně tleskaly:

„To je ale ohromné!“

Do onoho vzdáleného města však nedolehl jenom ohlas tradičních jesliček. Donesla se tam i sláva Gabrieliny kuchyně. Ač bylo v salónu plno, neměla dona Vera klid, dokud se jí nepodařilo zavléci Gabrielu do kouta a požádat ji o několik receptů na omáčky a další speciality. Z Águy Prety přijela též Nacibova sestra a její manžel. To se Gabriela dozvěděla od dony Armindy. K nim domů nezašli. Na slavnosti jesliček

si Nacibova sestra vyzývavě prohlížela skromnou švagrovou, jež rozpačitě seděla na židli. Gabriela se na ni bázlivě usmála, paní Saadová de Castro se k ní však pyšně obrátila zády. Gabriela zesmutněla. Ne kvůli přezíravosti agronomovy ženy. Za tu jí chvíli poté pomstila dona Vera. Nacibova sestra se kolem ní stále točila, usmívala se na ni, pochlebovala jí a hovořila s ní s přemrštěnou zdvořilostí. Když jí představovala Ángelu, řekla dona Vera:

„Ta vaše švagrová je tak roztomilá! Tak hezká a dobře vychovaná . . . Váš bratr měl štěstí, dobře se oženil.“

Ještě krutěji ji pomstil starý Ramiro, když nejistým krokem vešel do místnosti. Lidé se rozestoupili, aby mohl projít, a dělali mu místo u jesliček. Ramiro prohodil pár slov s Dos Reisovými a pochválil Joaquina. Všichni mu chtěli podat ruku. Sotva však spatřil Gabrielu, nechal všechny být, přistoupil k ní, stiskl jí ruku a přívětivě řekl:

„Jak se vede, dono Gabrielo? Už jsem vás dlouho neviděl. Proč se u nás neukážete? Musíte ke mně přijít jednou s Nacibem na oběd.“

Jerusa, jež stála vedle dědečka, se na ni usmívala a hned si s ní začala povídat. Nacibova sestra byla vzteky bez sebe a její zášť ke Gabriele ještě zesílila. A nakonec Gabrielu pomstil i Nacib, když pro ni přišel. Nacib byl hodný pán. Udělal to schválně. Vycházeli spolu zavěšeni, a když šli kolem jeho sestry a švagra, řekl Nacib nahlas, aby to slyšeli:

„Miláčku, ty jsi hezčí než všechny ostatní, ty moje drahá ženuško.“

Gabriela sklopila oči, byla smutná. Ne kvůli pohrdavému postoji švagrové, ale proto, že když je ve městě jeho sestra, Nacib nedovolí, aby šla na tříkrálovou slavnost převlečena za pastýřku a nesla korouhev.

Oddalovala chvíli, kdy si s ním promluví, až na konec roku. Chodila na zkoušky — ach, to bylo hezké —, zpívala, tančila. Zkoušel to s nimi onen mladík vonící mořem, s nímž se setkala v Podsvětí, když stáli Fagundese. Býval námořníkem, ale teď pracoval v ilhéuských docích. Jmenoval se Nilo. Byl to veselý chlapík, navíčovav to s nimi uměl jedna radost. Cvičil s ní kroky, učil ji, jak má držet korouhev. Někdy na

zkouškách tančili. V sobotu se tancovačka protáhla vždy až k ránu. Gabriela se však vracela domů brzy, protože kdyby přišel pan Nacib . . . Odkládala rozhovor až skoro na poslední večer. I kdyby nesouhlasil, užila by si aspoň ty zkoušky. Dora tím byla zarmoucena:

„Už jste o tom mluvila, dono Gabrielo? Chcete, abych mu to řekla sama?“

Teď s tím byl konec, teď se s tím nedalo počítat. Když je ve městě jeho pohrdlivá a pyšná sestra, Nacib nikdy nedovolí, aby vyšla v pastýřských šatech do ulic a nesla korouhev s Ježíškem. A nejhorší na tom je, že mu musí dát za pravdu . . . Když je sestra v Ilhéusu, nedá se nic dělat. Nacib má pravdu. Tolik ho zranit, tolik ho zarmoutit, to nemůže . . .

PASTÝŘKA GABRIELA
NEBOLI O PANÍ SAADOVÉ
NA SILVESTROVSKÉM
PLESE

„Co tomu řekne sestra a ten tulpas švagr?“ Ne, Gabrielo, k tomu Nacib nemůže svolit a nikdy by k tomu ani nesvolil. Když tu byla ta sestra, bylo to pochopitelné.

Co by tomu řekli obyvatelé Ilhéusu, jeho přátelé z hostince, dámy z vyšších kruhů, plukovník Ramiro, jenž ji tak vyznamenával před ostatními? Vyloučeno, Gabrielo, zbytečné na něco takového pomýšlet, takový nesmysl ještě neslyšel. Miláček si musí uvědomit, že už není ubohou služebnou bez rodiny, beze jména, bez data narození, bez společenského postavení. Je možno si představit paní Saadovou v čele průvodu, s korunou z lepenky lesknoucí se pozlátkem, jak kroutí celým tělem při drobných tanečních krůčcích, v šatech z modrého a rudého atlasu, třímající korouhev mezi dvaadvaceti pastýřkami, které nesou jen lampióny, takže ona, pastýřka Gabriela, je první a nejnápadnější ze všech? Vyloučeno, miláčku, takový bláznivý nápad . . .

Samozřejmě, rád by to viděl, tleskal by z hostince, počastoval by své hosty pivem. Komu by se to nelíbilo? Bylo by to hezké, to nikdo nepopíral. Viděla však už nějakou vdanou, vznešenou dámu, jak tančí v tříkrálovém reji? Nevzala si k srdci příklad Dory, kterou manžel kvůli takovým věcem opustil a ona si teď musí vydělávat u šicího stroje? A ještě ke všemu, když je ve městě jeho sestra, ta vtělená pýcha, a ten švagr, tak domýšlivý na svůj doktorský prsten! Vyloučeno, Gabrielo, zbytečné o tom mluvit.

Gabriela rezignovaně sklopila hlavu. Má pravdu, nemůže ho zranit v sestřině přítomnosti, nemůže ho zarmoutit před švagrem doktorem. Objal ji a posadil si ji na klín.

„Nebud' smutná, drahoušku. Usměj se na mne.“

Zasmála se, ale v srdci měla žal. Proplakala celé odpoledne nad krásnými šaty z modrého a rudého atlasu, nad pestrobarevnou spodničkou. Nad pozlacenou korunou s hvězdou. Nad korouhví symbolizující barevnost průvodu, uprostřed s Ježíškem a jeho beránkem. Neutěšil ji ani dárek, který jí přinesl v noci, když se vrátil domů: drahá vyšíváná šerpa s třásněmi.

„To si vezmeš na silvestrovský ples,“ řekl jí. „Na silvestrovskou hostinu. Chci, abys byla nejkrásnější žena v sále.“

V Ilhéusu se nemluvilo o ničem jiném než o tomto plese, jež v klubu Pokrok chtěli uspořádat studenti a studentky. Švadleny nestačily zvládnout objednávky, co jich bylo. Šaty přiváželi až z Bahie; od krejčích pocházeli osvědčené pánské obleky z bílého plátna značky HJ. Stoly byly už předem zadány. Přejde tam i Mister s chotí, jež jako každoročně přijela strávit s manželem vánoce. Místo dosavadních obvyklých večírků v jednotlivých rodinách sejde se ilhéuská společnost v salónech Pokroku na plese, jenž neměl obdoby.

Téže noci vyjde průvod s lampióny, písničkami a korouhví. Gabriela půjde v hedvábných šatech, krajkovém přehození a těsných střevíčkách, bude na plese sedět se sklopenýma očima a nebude vědět, jak se má chovat. A kdo ponese korouhev? Dora byla zklamána. Pan Nilo, mladík vonící mořem, se netajil svým rozčarováním. Jenom Miquelina se tvářila spokojeně, asi jí připadl úkol nést korouhev.

Pozapomněla na to a přestala plakat, teprve když na prostranství u pahorku Unhão přijely kolotoče — zábavní park s ruským kolem, koníčky, horskou dráhou, bludištěm. Všude se leskl kov, světla hýřivě zářila. Mluvilo se o tom tolik, že ani černoušek Tuíscá, jenž se jí poslední dobou stranil, neodolal a objevil se u ní, aby si o tom pohovořil.

Nacib jí řekl:

„Na Štědrý večer se v hostinci dlouho nezdržím. Jenom si tam na chvíli zaskočím. Odpoledne půjdeme na kolotoče, večer na pouť.“

To opravdu stálo za to. Byla s panem Nacibem všude. Na ruském kole dvakrát. To pohupování bylo tak příjemné, foukalo tam pěkně pod sukně.

Z bludiště vyšla celá zmámená. Černoušek Tuíscá v polobotkách a nových šatech — i on se vystrojil! — nemusel platit vstupné, poněvadž pomáhal lepit v ulicích plakáty.

Večer šli na pouť před kostelem sv. Šebestiána. Tam se procházel Tónico s donou Olgou. Nacib jim svěřil Gabrielu a skočil se podívat do hostince. Ve stáncích se prodávaly upomínkové předměty, hlavně je chtěly studentky a chlapeci jim je kupovali. Konala se tam i dražba, jež výtěžek připadl kostelu. Ari Santos dělal v potu tváře licitátora. Vyvolával:

„Talsť cukroví od sličné slečny Iracemy. Cukroví, které vlastnoručně napekla. Po prvé . . .“

„Pět milreisů,“ nabídl jeden medik.

„Osm,“ přidal jistý obchodní příručí.

„Deset,“ přihodil studující práv.

Iracema měla mnoho obdivovatelů, o její milostný kouřeček ve vratech byl velký zájem, a proto i o její cukroví. Když začala dražba, přišli se jí zúčastnit i hosté z Vesuvu. Náměstí se zaplnilo, milenci na sebe mrkali, snoubenci kráčeli zavěšeni a usmívali se.

„Čajový servis, dar mladé Jerusy Bastosové. Šest šálků, šest táček, šest talířků na cukroví a jiné kusy. Po prvé . . .“

Ari Santos vyzvedl do výše malý šálek.

Děvčata mezi sebou soupeřila o nejlepší ohodnocení. Každá chtěla, aby její dárek sv. Šebestiánovi byl prodán co nejdražší. Milenci a snoubenci utráceli peníze a přihazovali, jen aby se na

ně dívky usmály. Někdy se dva plukovníci zajímali o týž předmět. Pak vzrušení sílilo, ceny letěly nahoru a dosahovaly sta i dvou set milreisů. Amâncio Leal, soupeřící s Ribeirinhem, dal pět set milreisů za šest ubrousků. To už hraničilo s mrháním, s vyhazováním peněz. V ilhéuských ulicích jich bylo habaděj. Děvčata na vdávání povzbuzovala očima své milence a nápadníky a byla zvědavá na to, jak se zatváří, až licitátor ohlásí jejich dar. Iracemin zlomil všechny rekordy: cukroví vyneslo osmdesát milreisů. Ty nabídl Epaminondas, mladší společník obchodu se střížným zbožím bratří Soaresových. Ubohá Jerusa neměla žádného ctitele. Platila za domyšlivou a ilhéuských chlapců si nevsímala. Povíдалo se o nějaké její lásce v Bahii — posluchači pátého ročníku medicíny. Jestliže se dražby nezúčastní její rodina — strýc Tónico a dona Olga — nebo některý přítel jejího dědečka, nevynese její čajový servis nic. Iracema se vítězoslavně usmívala.

„Kolik mi dáte za čajový servis?“

„Deset milreisů,“ nabídl Tónico.

Gabriela, k níž se už vrátil Nacib, zvýšila na patnáct. Plukovník Amâncio, jenž by mohl nabídnout víc, tam už nebyl, odešel do nočního lokálu. Ari Santos se potil, jak na pódiu křičel:

„Patnáct milreisů . . . Kdo dá víc?“

„Tisíc.“

„Kolik prosím? Kdo to říkal? Prosím, žádné žerty.“

„Tisíc,“ opakoval Mundinho Falcão.

„Ach, pan Mundinho . . . No ne! Slečno Jeruso, buďte tak laskava a odevzdejte předmět pánovi. Celý tisíc, prosím, celý tisíc! Sv. Šebestián vám to nikdy nezapomene, pane Mundinho. Jak víte, ty peníze jsou na vybudování nového kostela na témž místě, obrovského kostela, který tu bude stát místo dnešního. Pane Mundinho, peníze přímo mně . . . Děkuji vám.“

Jerusa si šla pro servis a podala jej vývozci. Ostatní děvčata, která tím byla zastíněna, si o tom šilenství začala šuškat. Co to má znamenat? Ten Mundinho, jenž má peněz jako želez, ten elegantní mladík z Ria potíral rodinu Bastosových v zápase na život a na smrt. V tomto boji se vypalovaly redakce časopisů, číhalo se na muže, organizovaly se atentáty. Mun-

dinho čelil starému Ramirovi, ohrožoval jeho postavení, měl na svědomí jeho srdeční záchvaty. A najednou dá tisíc milreisů, dvě nové pětistovky za šest šálků z laciného porcelánu, dar nepřítelovy vnučky. Neminul se rozumem? Jak tomu má člověk rozumět? Všechny, od Iracemy až po Divu, po něm toužily. Byl bohatý a svobodný, elegantní a zcestovalý, jezdil ustavičně do Bahie, v Riu měl dům . . . Děvčata věděla o jeho pletkách s holkami. S Anabelou i s jinými, pro které si posílal do Bahie nebo na jih. Někdy je viděli, jak se ti elegantní lidé bezstarostně procházejí po bulváru na pobřeží. Se svobodnými dívkami si však nic nezačínal. S žádnou z nich, ani se na ně skoro nepodíval. Na Jerusu také ne. Ten boháč a elegán, Mundinho Falcão!

„To nemělo takovou cenu,“ prohlásila Jerusa.

„Jsem hříšník. A takhle si vašim prostřednictvím udobřím svaté. Získám si místečko v nebi.“

Usmála se a nemohla si odpustit otázku:

„Jdete na silvestrovský ples?“

„Ještě nevím. Slíbil jsem, že Nový rok strávím v Itabuně.“

„Tam to zřejmě bude rušné, ale tady taky.“

„Přeji vám příjemnou zábavu a šťastný Nový rok.“

„Já vám taky. Pokud se do té doby ještě nevidíme.“

Tónico Bastos sledoval rozhovor. Tomu člověku nerozumí. Sám ještě snil o tom, že by se na poslední chvíli mohli dohodnout, aby zachránili prestiž Bastosových. Pozdravil Mundinha s úsměvem. Vývozce pozdrav opětoval, pak se však hned vzdálil a odešel domů.

Na Silvestra byl Mundinho v Itabuně, poobědval s Aristótelesem a zúčastnil se zahájení dobytčího trhu — důležité novoty, která soustředí do města obchod se skotem z celého kraje. Pronesl proslov, jenž sklídl úspěch, vsedl do auta a vrátil se do Ilhéusu. Ne že by si byl vzpomněl na Jerusu, ale chtěl strávit silvestrovskou noc s přáteli v Pokroku. Stálo to za to. Ples byl krásný a lidé říkali, že jenom v Riu je možno shlédnout něco takového.

Přepych, projevující se čínským flórem, taftem, sametem, šperky, zastíral jistý nedostatek vytříbeného chování a venkovský vzhled některých dam, právě tak jako svazky pětiset-

milreisových bankovek v kapsách plukovníků tlumily jejich neotesanost a vesnický způsob mluvy. Hlavní slovo měli však na plese mladí. Ač bylo horko, byli někteří mládenci ve smokingu. Dívky se smály, ovívaly se vějíři, koketovaly, popíjely limonádu. Šampaňské a nejdražší likéry tekly proudem. Salóny byly rozmarně vyzdobeny girlandami a umělými květinami. O tomto velkém plese se toho tolik namluvilo, že se tam dostavil i tak zapřísáhlý nepřítel podobných radováněk, jako byl João Fulgêncio. Přišel tam s Doktorem.

Jerusa se usmála, když spatřila Mundinha Falcãa, jak hovoří s Arabem Nacibem a hodnou Gabrielou, která se sotva držela na nohou, neboť ji tlačily ty nešťastné střevíčky. Její nohy nebyly zvyklé na boty. Tak jí to však slušelo, že ani nejdomyšlivější dámy — dokonce ani ošklivá a ješitná manželka dr. Demósthense — nemohly popřít, že ta mulatka je nejkrásnější ženou plesu.

„Prostého původu, ale hezká,“ doznávaly.

Tato dívka prostého původu, ztracená v ševalicím davu, kterému nerozuměla, v přepychu, jenž ji nelákal, uprostřed závisti, ješitnosti a tlachání, které ji nevábilo. Za chvíli vyjde královský průvod s veselými pastýřkami a vyšívanou korouhví do ulic. Bude zastavovat před domy a krčmami, bude zpívat, tančit a žádat o dovolení ke vstupu. Dveře se budou otvírat, bude se tančit a zpívat, budou se pít likéry a jíst sladkosti. Během silvestrovské noci a dvou nocí tříkrálových vyjde se přes deset průvodů od Unhão, Conquisty, Hadího ostrova i Pontalu na druhém břehu řeky vydovádět na ilhéuské ulice.

Gabriela tančila s Nacibem, Tonikem, Arim a Kapitánem. Počínala se při tom půvabně, ale tyto párové tance neměla ráda. Tancem bylo pro ni něco jiného: vířivé coco, svižná samba nebo rychlé maxixe. Nebo polka při harmonice. Argentinské tango, wals, foxtrot ráda neměla. Ještě k tomu, když ji tlačily střevíce.

Zábava byla v plném proudu. Jenom Josué se nebavil. Stál u okna s číší v ruce a díval se ven. V zástupu diváků na chodníku a na vozovce byla Glória. Po jejím boku jakoby náhodou Coriolano. Plukovník byl unaven a chtěl si jít leh-

nout. Jemu se nejlépe plesá, jak sám říkal, v Glóriině posteli. Glória, celá vystrojená, však otálela a pozorovala v okně Josuův vyhublý obličej. U stolů vystřelovaly zátky ze šampaňského. Mundinho Falcão, o nějž se dívky div nepopraly, tančil s Jerusou, Divou, Iracemou a vyzval i Gabrielu.

Nacib postával v skupinách mužů a bavil se s nimi. O tanec příliš nestál, jen dvakrát nebo třikrát za večer byl s Gabrielou v kole. Pak ji nechával u stolu s tou hodnou paní Fulgenciovou. Pod stolem si Gabriela zula střevíc a pohládila si otlačenou nohu. Přemáhala ztvání. Ke stolu si sedaly dámy, dávaly se do řeči a vesele se smály s ženou Joãa Fulgência. Gabrielu jen milostivě pozdravily a poptaly se jí na zdraví. Ona mlčela a dívala se do země. Tonic se jako kněz, který se má zhostit nesnadného obřadu, vykrucoval s donou Olgou při argentinském tangu. Chlapci i dívky se smáli a žertovali a tančili hlavně v zadním sále, kam zakázali přístup starým. Nacibova sestra a její manžel se při tanci tvářili škrobeně a dělali, že Gabrielu nevidí.

Kolem jedenácté, když už na ulici zbylo jen pár lidí — Glória a s ní plukovník Coriolano dávno odešli —, ozvaly se z ulice zvuky kytar, fléten a tamburín. A hlasy zpívající písničky tříkrálového reje. Gabriela zvedla hlavu. To nemůže být mýlka, je to Dořin průvod.

Zastavil před klubem Pokrok, orchestr na plese ztichl, všichni běželi k oknům a dveřím. Gabriela rychle vklouzla do bot a jako jedna z prvních vyběhla na chodník. Nacib pádl za ní, sestra a švagr byli nablízku, ale předstírali, že je nevidí.

Pastýřky s lampióny, Miquelina s korouhví. Nilo, bývalý námořník, dával písňalkou znamení ke zpěvu a tanci. Ze Seabrova náměstí přicházeli zrovna pastýř s volem a venkované, celý průvod bumba-meu-boi. Ti všichni tančili na ulici a pastýřky k tomu zpívaly:

*„Jsem hezká pastýřka
a Ježíše chci zbožňovat.
K betlémským jeslím jdu
tři krále vítat.“*

O vstup do klubu nežádali, neodvažovali se rušit ples boháčů. Avšak Plínio Araçá přivedl číšníky s lahvemi piva a rozdával je. Vůl si na chvíli odpočinul a pil. Vesničané dělali totéž.

Pak se znovu rozproudil tanec a zpěv. Miquelina uprostřed třímala korouhev a kroutila hubenými boky, zatímco pan Nílo hvízdal. Ulice se zaplnila lidmi z plesu. Chlapci i dívky se smáli a tleskali.

*„Jsem hezká pastýřka,
jsem stříbro, světlo, zlatý prach.
Svým zpěvem uspávám
Ježíška v jesličkách.“*

Gabriela vnímala jen tříkrálový průvod, pastýřky s lampióny, Níla s píšťalkou, Miquelinu s korouhví. Neviděla Naciba, Tonika, nikoho jiného. Dokonce neviděla ani švagrovou s nosíkem vzhůru. Pan Nílo zahvízdal, pastýřky se sešikovaly, průvod bumba-meu-boi se dal na pochod. Na nové zahvízdnutí se pastýřky daly do tance. Miquelina se točila s korouhví noční tmou.

*„Pastýřky se už loučí,
jinam jdou zazpívat . . .“*

Chtěli jít zpívat a tančit dál, když tu se Gabriela zula, rozběhla se za nimi a Miquelině vytrhla korouhev z rukou. Pohupovala tělem, kroutila boky, osvobozené nohy se jí míhaly v tanečním rytmu. Průvod se ubíral dál a švagrová se hlasitě pohoršovala.

Jerusa se ohlédla a viděla, že je Nacibovi do pláče: jako by hanbou a smutkem zkameněl. A tak i ona vykročila, od jedné pastýřky si vypůjčila lampión a dala se do tance. Pak se k nim přidal nějaký mladík, potom další, Iracema vzala lampión Doře, Mundinho Falcão vytrhl píšťalku Nilovi. Míster a jeho žena už také tančili. Rovněž paní Fulgenciová, veselá matka šesti dětí, vtělená dobrota, se přidala k průvodu. I jiné dámy, a Kapitán i Josué. Celý ples se prostě přestěhoval na ulici. Průvod uzavírala Nacibova sestra a její akademicky vzdělaný manžel, v čele tančila Gabriela s korouhví v ruce.

OD UROZENÉ OFENÍSIE
PO PROSTOU GABRIELU
A RŮZNÝCH UDÁLOSTECH
A PODVŮDCÍCH

Počátkem roku došlo k mnoha významným událostem, Ilhéus zažil mnoho nového a četné skandály. Studenti pokládali za svou povinnost učinit z prosté slavnosti u příležitosti otevření knihovny Obchodního sdružení ohromnou slavnost.

„Chlapci si chtějí zatančit . . .“ podotkl předseda Ataulfo.

Kapitán, jenž s neocenitelnou pomocí Joãa Fulgência knihovnu zřídil, viděl v nápadu studentů skvělou příležitost k propagandě své kandidatury na úřad starosty. Měl ostatně pravdu, když Ataulfovi namítl, že se chlapci nechtějí jenom bavit. Ta knihovna je první v Ilhéusu (knihovna spolku Ruie Barbosy sestávala z malé přihrádky knih, skoro vesměs básnických sbírek), má tedy velký význam. To zdůraznil také Ribeirinhův mladší syn, Sílvio Ribeiro, studující druhého ročníku medicíny, ve svém pečlivě připraveném proslovu. Takovou oslavu Ilhéus nepamatoval. Studenti uspořádali literární večírek, jehož se mnozí z nich zúčastnili vedle osobností, jako byl Doktor, Ari Santos a Josué. Promluvili na něm Kapitán a dr. Maurício, první z nich jako knihovník Sdružení, druhý jako oficiální mluvčí, oba pak hlavně proto, že kandidovali na úřad starosty. Největší novinkou bylo, že děvčata z gymnasia řádových sester a z ilhéuské smetánky recitovala na veřejnosti básně. Některá bázně a rozpačitě, jiná s naprostou samozřejmostí a sebejistě. Diva, jež měla jasný a příjemný hlásek, zazpívala romanci. Jerusa hrála na klavír Chopina. Sálem se ozývaly verše, jejichž autory byli Olavo Bilac, Raimundo Correia, Castro Alves a Teodoro de Castro; od tohoto básníka byly recitovány verše veleblbí Ofenísii. Vedle toho básně Ariho a Josua, jež přednesli sami autoři. Inspektoru gymnasia, jenž využil cesty do Ilhéusu k návštěvě Itabuny a okolních vesnic a farem, aby získal riodejaneirským novinám inzerci, to bylo všechno k smíchu. Pro obyvatele Ilhéusu to však byla kouzelná slavnost.

„Krásné!“ poznamenala Quinquina.

„Nezapomenutelný zážitek,“ souhlasila Flórinka.

Následoval ovšem tanec. Sdružení pozvalo z Belmontu básníka Sosígenes Costu, aby spravoval knihovnu. Ten pak měl značný vliv na rozvoj kulturního života ve městě.

A když je řeč o kultuře a knihách a připomínají se Teodorovy verše na Ofénsii, jak přejít mlčením vydání útlé knížky, kterou přímo v Ilhéusu v tiskárně Joãa Fulgência vysázeli a vytiskl mistr Joaquim — několik kapitol Doktorovy paměti-hodné knihy „Historie rodu Ávilových a města Ilhéusu“? Tento název ovšem knížka neměla, poněvadž to byly jen kapitoly o Ofénsii a jejích tak sporných stycích s císařem Pedrem II., takže ji Doktor nazval skromně: „Historická láska“ s podtitulem v závorce: (Ozvuky někdejší polemiky). Bylo to osmdesát stránek tištěných cicerem a nabitých učeností a hypotézami ve stylu oblíbené prózy z 16. století, z doby Camõesovy. Tam byl romantický příběh rozveden do všech podrobností, s hojností citátů z jiných autorů a Teodorových veršů. Knížka ověnila vavřínem velebnou hlavu významného Ilhéusana. Je sice pravda, že jistý kritik z hlavního města nepochybně ze závidivosti shledal útlý svazek nestravitelným, „hemžičím se nesmysly, které překračují všechny přípustné meze,“ šlo však o neurvalce a vyhladovělého redaktorka, autora jízlivých epigramů na všechny, kdo byli skutečnou chloubou Bahie. Naproti tomu z Mundo Nóva, kde právě zakládali čtvrtou rodinu, poslal vynikající bard Argileu Palmeira do jiných bahijských novin šest pochvalných stránek, opěvujících lásku Ofénsie, jež byla „průkopnicí myšlenky volné lásky v Brazílii“. Jinou zajímavou poznámku, která však neměla s literaturou celkem nic společného, učinil Nhô-Galo, když v papírnickém Vzor hovořil o tomto díle s Joãem Fulgênciem:

„Všiml sis, João, že naše pramáti Ofénsia změnila v Doktorově knížce poněkud zevnějšek? Dobře se pamatuju, dříve to byla dívenka hubená jako lunt. Teď ale přibrála, jen si přečti stranu čtrnáct. Víš, koho teď připomíná? Gabrielu . . .“

João Fulgêncio se zasmál svým oduševnělým a bezelstným smíchem:

„Kdopak do ní není ve městě zamilovaný? Kdyby ona kandidovala na úřad starosty, porazila by Kapitána i Maurícia, i kdyby se oba proti ní spojili. Tu by volil každý.“

„Jenom ženy ne . . .“

„Ženy, přáteli, nemají volební právo. Ale i tak by jí některé daly hlas. Ona má něco, co nikdo jiný nemá. Tys ji neviděl na silvestrovském plese? Kdo strhl všechny, aby šli tančit na ulici? Myslím, že v ní je síla, která vyvolává revoluce a podněcuje objevy. Mně samotnému se nic nelíbí tak jako Gabriela uprostřed lidí. Víš, co si při tom představím? Květinu na zahradě, skutečnou, z níž sálá vůně, uprostřed umělých květin . . .“

Avšak dny, které následovaly po vyjití Doktorovy knihy, náležely Ofénsii, a nikoli Gabriele. Nová vlna popularity získala památku urozené Ávilové, zamilované lkající po císaři. Mluvilo se o ní v rodinách při večeři, v klubu Polkrok — kde teď bylo stále rušno na tancovačkách a čajích o páté —, mezi chlapci a děvčaty, když se obvykle večer procházeli po bulváru na pobřeží, v autobusech, vlacích, proslovecích a verších, novinách i hospodách. Dokonce i v nočních podnikcích. Jedna mladičká černoooká Španělka s nosem jako skoba se beznadějně zamilovala do Mundinha Falcãa. Vývozcem byl však plně zaujat šansonierkou, kterou si po Novém roce přivezl ze své poslední cesty do Ria. Španělčiny vzdechy a zasněné pohledy inspirovaly jednoho vtipálka k tomu, aby ji přezval na Ofénsii. Jméno se ujalo a ona si je dokonce odvezla s sebou z Ilhéusu do diamantových oblastí Minas Gerais, kam se přestěhovala.

Tyto věci se zběhly v novém kabaretu, „Eldoradu“, jenž byl v lednu otevřen poblíž přístavu. Byla to vážná konkurence pro „Bataclan“ a „Trianon“, neboť dovážel atrakce a artistky přímo z Ria. Jeho majitelem byl Plínio Araçá, jemuž patřil též podnik „U zlaté kapky“. S biskupským požehnáním a proslovem dr. Maurícia byla dána do provozu též klinika dr. Demósthene. V operačním sále, kam byl svého času převezen Aristóteles, byl shodou okolností (jež unikla doně Armindě) jako první po oficiálním zahájení operován pověstný Blondáček, jenž byl při rvačce v „Podsvětí“ střelen do ramene.

Byl otevřen též švédský vicekonsulát a v témž domě filiálka paroplavební společnosti s dlouhým a složitým jménem. Občas bylo vidět v Nacibově hostinci ve společnosti Mundinha Falcãa cizince dlouhého jako bidlo, jak hovoří a popjívá ilhéuskou kořalku. Byl to zástupce švédské společnosti a vicekonsul v jedné osobě. V přístavu se stavěl nový hotel, obrovská pětipatrová budova. Studenti se prostřednictvím „Ilhéuského deníku“ obrátili k obyvatelům s výzvou, aby volili kandidáta, který jako starosta vystaví městské gymnasium, sportovní stadión, starobinec a chudobinec a vybuduje silnici do Pirangi. Druhého dne se v týchž novinách Kapitán zavázal k tomu všemu a ještě k mnoha jiným věcem.

Jinou novinkou bylo, že „Hlas lidu“ začal vycházet jako deník. To však trvalo krátce, po několika měsících se z něho stal zase týdeník. Měl skoro výlučně politický ráz a v každém čísle si bral na mušku Mundinha Falcãa, Aristótelese a Kapitána. „Ilhéuský deník“ však nezůstával dlužen odpověď.

Bylo ohlášeno brzké otevření Nacibova restaurantu. Z prvního poschodí se už řada nájemníků odstěhovala. Jenom pro herna a dva obchodní příručí nebylo zatím umístění. Nacib pobízel ke spěchu. Z Ria si prostřednictvím Mundinha, svého společníka a finanční opory, objednal už část zařízení. Interiér navrhl onen výstřední architekt. Arab měl už zase dobrou náladu. Avšak ne tak dobrou, jako když poznal Gabrielu a nemusel se bát, že mu odejde. To ho neznepokojovalo, ale aby mohl být úplně šťasten, musela by být už konečně ochotna chovat se jako dáma. Na lhostejnost v noci si už nestěžoval. Unaven byl naopak on, neboť o prázdninách byl v hostinci velký provoz. Zvykl si na ne tak vášnivou, klidnější a něžnější manželskou lásku. Jenomže ona se zdráhala, i když rezignovaně, sít se se společenskou smetánkou, a to i přes svůj velký úspěch o silvestrovské noci v průvodu. Když už si Nacib tehdy myslel, že se jeho manželství zhroutilo jako domek z karet, stal se div, neboť sám nakonec šel také tančit na ulici. A copak k nim potom nepřišla sestra se švagrem, aby se seznámili s Gabrielou? Proč tedy ona pořád chodí doma jako popelka v pantoflích, hraje si s kocourem, vaří, uklízí, prozpěvuje si své písničky a hlasitě se směje na všechny, kdo s ní hovoří?

Počítal s tím, že v novém restaurantu se konečně převede. I Tónico sdělil jeho názor. Do restaurantu budou muset přijít dvě tři kuchařky, takže tam Gabriela bude šéfovat a počínat si jako paní domu a pouze bude dohlížet a ochutnávat. Denně bude ve styku s významnými lidmi.

Nejvíce ho mrzelo, že nechce posluhovačku. Byt byl sice malý, ale přesto dal práci. A třeba uvážit, že stále vařila jemu i pro hostince. Její služebná si dokonce stěžovala, že ji dona Gabriela nenechá nic dělat. Jenom myla nádobí, míchala omáčky, krájela maso. Jídlo však připravovala Gabriela, jež se ani nehnula od sporáku.

Potkala ho však pohroma. Stalo se to jednoho klidného odpoledne, kdy pociťoval naprostou duševní rovnováhu a radoval se z právě došlé zprávy, že se herna odstěhuje někam do obchodního centra. Nyní zbývalo jen urychleně vystěhovat ty dva obchodní příručí. Co nejdříve dojde lodí Pobřežní společnosti nebo společnosti Lloyd zařízení objednané z Ria. Zjednal si už zedníka a malíře, aby první poschodí, rozdělené příčkami a celé špinavé, proměnili v radostný a světlý sál s moderní kuchyní. Gabriela nechtěla ani slyšet o plechovém sporáku. Chtěla velká kamna, obložená kachlky, v nichž se topí dřívím. To měl už všechno dohodnuto se zedníkem i s malířem. Nu a toho dne přistihl Mlsouna, jak bere peníze z pokladny. Naciba to nepřekvapilo, už dlouho ho podezřívá.

Přesto však ztratil hlavu a dal chlapci pár pohlavků:

„Ty zloději! Ty uličníku!“

Zajímavé, že ani nepomyslel na to ho propustit. Jenom mu chtěl dát na pamětnou a napravit ho. Jenže Mlsoun se sváčil za pult a začal mu spílat:

„Zloděj jste vy, Turku jeden všivá! Co to pančování líkerů? Co to okrádání hostů při placení?“

Musel mu jich ještě pár vrazit, ale ani pak nepomýšlel na to ho vyhodit. Chytil Mlsouna za límec, vyzvedl jej do výšky a dal mu pořádnou facku:

„Aby ses odnaučil krást!“

Když ho pustil, Mlsoun vyběhl před pult, brečel a nadával mu:

„Proč nemláttíte někoho jiného? Třeba tu svou ženu?“

„Buď zticha, nebo ti doopravdy namlátím.“

„Jen to zkuste! . . .“ Klidil se ke dveřím a křičel: „Turku parohatá, čubčí synu! Proč si nevezmete na paškál svou ženu? To vás ty parohy netlačí?“

Nacib k němu přiskočil a pevně ho chytil:

„Co to povídáš?“

Když viděl, jak se Arab tváří, dostal z něho Mlsoun strach:

„Nic, pane Nacibe. Pusťte mě . . .“

„Řekni, co víš, nebo tě přerazím!“

„Já nic, to říkal Chico Zevloun.“

„Co?“

„Že drží s panem Tonikem . . .“

„S Tonikem? Pověz všechno, a honem!“ Tak prudce jím zatřásl, že mu až roztrhl košili.

„Den co den, sotva odtud odejde, chodí pan Tonico k ní.“

„Ty lžeš, lotře!“

„To ví kdekdo a všichni se vám smějou. Pusťte mě, pane Nacibe . . .“

Pustil ho. Mlsoun vyběhl ven. Nacib zůstal stát bez hnutí, jako by oslepl, ohluchl, zkameněl, jako by nebyl schopen se pohnout ani zamyslet. Tak ho zastihl Chico Zevloun, když se vrátil z ledárny.

„Pane Nacibe . . . Pane Nacibe . . .“

Pan Nacib plakal.

Odvedl si Chika Zevlouna do herny, aby ho vyzpovídal. Tam poslouchal, zakrýváje si tvář rukama. Chico mu musel vyklopit všechna jména i podrobnosti od chvíle, kdy si ji odvedl z „trhu otroků“. S Tonikem to začalo teprve nedávno, až dlouho po svatbě. Přesto tomu nevěřil, není to lež? Chtěl mít důkazy, přesvědčit se na vlastní oči.

Nejhorší bylo, že s ní měl v noci spát v jedné posteli. Nebude moci usnout. Když přišel, s úsměvem se probudila a políbila ho na tvář. Nacib ze sebe pouze vypravil:

„Jsem moc unaven.“

Obrátil se na stranu a zhasl. Ležel skoro na pelesti, aby byl co nejdále od jejího žhoucícího těla. Gabriela se k němu přitulila a chtěla podstrčit nohu pod jeho lýtko. Nespál celou noc. Nejraději by se jí vypytaval, aby slyšel pravdu z jejích

úst, a přímo na místě ji zabil, jak by to učinil správný Ilhéusan. Přestal by však trpět, kdyby ji zabil? Přineslo by mu to bezmeznou bolest, měl by pocít prázdnoty, jako by mu vyrvali srdce.

Druhého dne odešel časně zrána do hostince. Mlsoun se tam neukázal. Chico Zevloun se při práci neodvážil na něho pohlednout a pořád se kradl při zdi. Krátce před druhou hodinou se objevil Tonico, a když popíjel hořkou, všiml si, že má Nacib špatnou náladu.

„Mrzutosti doma?“

„Ne. Všechno v pořádku.“

Po Tonikově odchodu počkal čtvrt hodiny. Pak vytáhl ze zásuvky revolver, zastrčil si jej za opasek a vydal se k domovu. Chvilí poté přiběhl Chico Zevloun zděšeně k Joãu Fulgenciovi:

„Honem, pane João! Pan Nacib šel zabít donu Gabrielu a pana Tonika Bastose.“

„Co to povídáš?“

Chico Zevloun mu to stručně vylíčil a João hned zamířil na Úbočí. Sotva zahrnul za roh kostela, uslyšel křik dony Armindy. Směrem k nábřeží pelášil Tonico, bos, sako a košili přes ruku, do půl těla nahý.

JAK ARAB NACIB
PORUŠIL
STAROBYLÝ ZÁKON
A VE VŠÍ POČESTNOSTI
VYSTOUPIL ZE ZÁSLUŽNÉHO
BRATRSTVA SV. PAROHÁČE,
ANEK JAK SE PANÍ SAADOVÁ
STALA OPĚT GABRIELOU

Nahá ležela Gabriela v manželské posteli a usmívala se. Nahý seděl na pelesti Tonico s vášnivou touhou v očích. Proč je v té chvíli Nacib nezabil? Nebyl to snad zákon, staro-

bylý a krutý, ale stále platný zákon? Zákon, jemuž bylo třeba dostat, kdykoliv to bylo vhodné a nutné? Potupený manžel smyl vždy krví viníků svou pohanu. Ani ne před rokem se podle něho řídil plukovník Jesufo Mendonça . . . Proč je nezabil? Nepomýšlel na to v noci v posteli, když cítil, jak mu Gabrielino žhoucí lýtko spaluje nohu? Nepřísahal, že to udělá? Proč to tedy neudělal? Neměl za pasem revolver, který vyndal ze zásuvky u pultu? Nechtěl svým ilhéuským přátelům hrdě pohlédnout do očí? Přesto to však neudělal.

Mýlil by se, kdo by to pokládal za zbabělost. Nebyl zbabělec, už nejednou to dokázal. Mýlili by se také ti, kdo by si mysleli, že nebyl čas. Tónico vyběhl na dvorek, přeskočil zídku a v průjezdu u pohoršené dony Armindy si natáhl kalhoty na nahé tělo, když předtím ze sebe zajíkávě vypravil:

„Nezabíjejte mě, Nacibe! Chtěl jsem jí jenom něco poradit . . .“

Nacib si na revolver ani nevzpomněl, uraženě na Tonika napřáhl svou těžkou ruku, ten sklouzl s okraje postele, pak se vymrštil, sesbíral se židle své věci a zmizel. Času na vystřelení bylo habaděj a minout se cíle nemohl. Proč to tedy neudělal? Proč místo aby ji zabil, byla jen ticho, bez jediného slova bita jak žito, až jí na skořicově zbarveném těle vyskočily tmavě rudé, skoro fialové modřiny? Ona také nepromluvila, ani nevykřikla a nezaštkala, jen mlčky plakala, mlčky snášela rány. Bil ji, ještě když tam vstoupil João Fulgêncio, takže se musela honem přikrýt prostěradlem. Času na usmrcení bylo tedy dost a dost.

Rovněž se mýlili ti, kdo tvrdili, že se tak choval z přílišné lásky, z přílišné něhy. V té chvíli se o lásce nedalo ani mluvit. Nedalo se však mluvit ani o nenávisti. Bil ji bezmyšlenkovitě, jako by mu po tom, co vytrpěl předchozího dne odpoledne i večer a toho dne ráno, selhaly nervy. V duši měl prázdno, jako je prázdno ve váze bez květin. Cítil bolest u srdce, jako by mu někdo zvolna vrážel dýku do zad. Nepociťoval nenávist ani lásku. Toliko bolest.

Nezabil ji, poněvadž nebylo v jeho povaze zabít. Všechny ty hrůzostrašné historky ze Sýrie, které vypravoval, byl jen výmysl. Ve vzteku uměl bít. A bít nelítostně, jako by si chtěl

vyrovnat dluh, dávno splatný účet. Zabít však nedokázal. Mlčky poslechl, když přišel João Fulgêncio, chytil jej za ruku a řekl mu:

„Už dost, Nacibe! Pojdte se mnou!“

Ve dveřích se Arab zastavil, a aniž se obrátil, prohodil tiše:

„Až se v noci vrátím, nechci tě tu už vidět.“

João Fulgêncio si ho odvedl domů. Tam naznačil manželce, aby je nechala o samotě. Usadili se v pokoji plném knih. Arab zabořil hlavu do dlaní. Dlouho mlčel a potom se zeptal:

„Co mám dělat, João?“

„Co byste chtěl dělat?“

„Půjdu odtud pryč. V Ilhéusu už žít nemůžu.“

„To bych rád věděl proč.“

„Takový paroháč . . . Jak bych tu mohl žít?“

„Vy ji opravdu chcete nechat?“

„Copak jste neslyšel, co jsem jí řekl? Proč se ptáte? Proto, že jsem ji nezabil? Proto si myslíte, že budeme žít dál jako manželé? Víte, proč jsem ji nezabil? Nikdy jsem neuměl zabít . . . Ani slepici . . . Ani chrobáka. Nikdy jsem nebyl s to zabít ani nějakou havěť.“

„Myslím, že jste jednal správně, vraždit ze žárlivosti je barbarství. S tím se člověk setkává jedině v Ilhéusu. Nebo u málo civilizovaných národů. Jednal jste velice správně.“

„Odejdu z Ilhéusu . . .“

Ve dveřích se objevila paní Fulgenciová a upozornila manžela:

„João, máš návštěvu. Přinesu vám kávu, pane Nacibe.“

João Fulgêncio se venku chvíli zdržel. Nacib se zatím kávy ani nedotkl. Cítil v duši pusto a prázdno, nesužoval ho hlad ani žízeň, jenom bolest. Knihkupec si zaskočil pro knihu do příhrádky a řekl:

„Za chvíli jsem zpátky.“

Když se vrátil, zastihl Naciba tak, jak ho opustil, oči upřeny kamsi do prázdna. Sedl si vedle něho a položil mu ruku na koleno:

„Jít odtud pryč pokládám za úplný nesmysl.“

„Jak tu ale můžu zůstat? Všichni se mi budou smát.“

„Nikdo se vám smát nebude . . .“

„Vy ne, vy jste hodný, ale co druzí . . .“

„Povězte mi jednu věc, Nacibe: kdyby to nebyla vaše manželka, ale jenom milenka, taky byste šel pryč, taky by vám na tom tak záleželo?“

Nacib se zamyslel nad otázkou a poznamenal:

„Byla pro mne vším. Proto jsem se s ní oženil, vzpomínáte?“

„Vzpomínám. A dokonce jsem vás varoval.“

„Mne?“

„Jen se upamatujte! Řekl jsem vám: Některé květiny ve váze vadnou.“

Byla to pravda, nikdy si na to nevzpomněl. Nepřikládal té poznámce žádný význam. Teď ji však chápal. Gabriela nebyla stvořena pro vázu, pro manželství.

„Kdyby to však byla jenom milenka,“ pokračoval knihkupec, „také byste odešel z Ilhéusu? Nemluvím o utrpení, člověk trpí, poněvadž miluje, ne proto, že je ženat. Proto, že je ženat, zabíjí nebo odchází pryč.“

„Kdyby byla jen mou milenkou, nikdo by se mi nesmál. Stačil by výprask. To víte vy stejně dobře jako já.“

„Tak vida, vy vlastně nemáte vůbec proč odcházet. Gabriela před zákonem nebyla ničím víc než vaší milenkou.“

„Ale vždyť jsem uzavřel řádný občanský sňatek. Vy sám jste u toho byl.“

João Fulgêncio vzal do ruky nějakou knihu a rozevřel ji:

„Tohleto je občanský zákoník. Poslyšte, co o tom praví článek 219, paragraf první, hlava VI. první knihy věnované rodinnému právu, ustanovením týkajícím se manželství. Přečtu vám, co se tu uvádí o případech zrušení manželství. Podívejte se: říká se tu, že manželství je neplatné, došlo-li k záměně osoby.“

Nacib naslouchal bez valného zájmu, ničemu totiž nerozuměl.

„Vaše manželství je neplatné a dá se zrušit, Nacibe. Stačí chtít, a nejenže přestanete být ženat, ale dokonce jako byste ani nikdy ženat nebyl. Jako by to byla jenom vaše družka.“

To vzbudilo Arabův zájem:

„Jak je to? To mi vysvětlete.“

„Tak poslouchejte!“ Četl: „Záměnou v osobě partnera rozumí se omyl v jeho totožnosti, cti a dobré pověsti, pokud seznání této skutečnosti může způsobit rozvrat manželského života. — Já si vzpomínám, že když jste mi oznamoval svatbu, říkal jste, že Gabriela neví, jak se jmenuje ani kdy se narodila . . .“

„To je pravda. Nevěděla nic . . .“

„A Tonico se nabídl, že vám potřebné listiny obstará.“

„Vyrobil to všechno ve svém notářství.“

„No vidíte? Váš sňatek je neplatný, byla to záměna osoby. Myslím jsem na to už cestou. Pak přišel Ezequiel, měl něco k projednání. Já toho využil a poradil jsem se s ním. Měl jsem pravdu. Stačí, když u soudu dokážete, že doklady byly falšované, a přestanete být ženat. A nikdy jste ani ženat nebyl. Byla to jen vaše družka.“

„A jak to mám dokázat?“

„Musíte si promluvit s Tonikem a se soudcem.“

„S tím člověkem já mluvit nebudu.“

„Chcete, abych si to vzal na starost já? Totiž abych s ním promluvil. Po právní stránce to může zařídít Ezequiel, budete-li chtít. Dokonce se sám nabídl.“

„On už to ví?“

„O to se nestarejte. Chcete, abych o té věci jednal?“

„Ani nevíte, jak bych vám byl zavázán.“

„Tak tedy na shledanou. Zůstaňte tady, čtěte si nějakou knížku,“ poklepal Arabovi na rameno. „Nebo plačte, bude-li vám do breku. Za slzy se stydět nemusíte.“

„Půjdu s vámi.“

„Ne, prosím. Kam? Zůstaňte tady a čekejte. Hned se vrátím.“

Nebylo to však tak snadné, jak si João Fulgêncio myslel. Nejdříve bylo třeba se dohodnout s Ezequelem. Advokát odmítal mluvit s Tonikem a přátelsky s ním záležitost urovnat.

„Chci toho člověka dostat za mříže. Udělám všechno, aby mu zavřeli notářství za to, že tam padělá listiny. On, jeho bratr i otec o mně rozhlašovali strašné lži. Bude muset pryč z Ilhéusu. To bude ale skandál . . .“

João Fulgêncio ho nakonec přemluvil. Šli spolu na notářství. Notář byl ještě bleďý, neklidně se na ně díval, nuceně se usmíval a hloupě vtipkoval:

„Kdybych si nebyl pospíšil, Turek by mě byl nabral na parohy . . . Ten mi ale nahnal strachu . . .“

„Nacib je můj mandant, prosím, abyste se o něm vyjadřoval aktivě,“ vyprosil si kategoricky Ezequiel.

Pak se rozhovořili o celém případě. Tonico se zpočátku stavěl rozhodně proti jakékoliv dohodě. Není důvodu, jak říkal, ke zrušení manželství. I kdyby byly doklady falšované, byly uznány za pravé. Nacib proti nim za pět měsíců manželství nevznesl námitky. A jak má on, Tonico, veřejně doznat, že ty papíry padělal? Ty doby jako za starého Segismunda, který prodával křestní listy a zápisy o pozemkovém vlastnictví, jsou přece už tytam. Ezequiel pokrčil rameny a významně se podíval na Joãa Fulgência:

„Neříkal jsem to?“

„Tonico, to se dá zařídit,“ domlouval mu João Fulgêncio. „Pohovoříme si se soudcem. Však my už najdeme cestičku, jak to zařídit, aby se to nedostalo na veřejnost. Nebo alespoň tak, abyste nevypadal jako viník. Dá se říci, že jste jednal podle svého nejlepšího svědomí, ale že vás Gabriela podvedla. Na nějakou výmluvu my už přijdeme. Vždyť stejně to, co se nazývá ilhéuskou civilizací, bylo vybudováno na falešných dokumentech.“

Avšak Tonico ještě váhal. Nechtěl být do toho zapleten.

„Zapleten jste do toho stejně, můj drahý,“ upozornil ho Ezequiel. „Jste v tom až po uši. Musíte se rozhodnout: buď si dáte říci a půjdete s námi k soudci, abychom všechno přátelsky a rychle vyřídili, anebo na vás ještě dnes podám Nacibovým jménem žalobu. A zrušení manželství dosáhnou. Na základě záměny osoby, neboť jste zfalšoval listiny. Zfalšoval proto, abyste provdal svou milenkou — jejíž přízní jste se těšil i potom — za hodného a bezelstného člověka, jejíž jste ujišťoval o svém přátelství. Budete v tom namočen ze dvou důvodů: pro padělání a pro cizoložství. A oboje jste učinil po zralém uvážení. Pěkný případ, že?“

Tonico lapal po vzduchu:

„Ezequieli, prosím vás, chcete mě zničit?“

João Fulgêncio doktora doplnil:

„Co tomu řekne dona Olga? A váš otec, plukovník Ramiro? Na to už jste myslel? Tenhle skandál on nepřežije, zemře hanbou, vy ho budete mít na svědomí. Já vám to říkám proto, že nechci, aby se to stalo.“

„Bože můj, proč jsem se do toho pletl? Obstaral jsem ty papíry jenom z ochoty. Tenkrát jsem s ní ještě nic neměl . . .“

„Pojďte s námi k soudci, tak to bude pro nás pro všechny nejlepší. Jinak — a na to vás docela přátelsky upozorňuju — vyjde o tom podrobná zpráva v ‚Ilhéuském deníku‘. Napíší ji tak, že v ní nebudete vylíčen v příliš příznivém světle. Já, João Fulgêncio . . .“

„Ale, João, vždycky jsme byli přátelé . . .“

„Já vím. Jenže vy jste podvedl Naciba. Kdybyste držel s ženou někoho jiného, budiž. Jenže já jsem rovněž Nacibův a Gabrielin přítel. K oběma jste se zachoval šeredně. Buď si tedy dáte říci, nebo vám udělám takovou ostudu, že se vám bude celé město smát. V dnešní politické situaci vám nezbude nic jiného než si sbalit svých pět švestek . . .“

Tonikova pýcha splaskla. Báł se skandálu a ještě víc toho, že se to dozví dona Olga a doslechne otec. Nejlépe bude spolknout hořkou pilulku, jít k soudci a doznat, že listiny padělal.

„Udělám, co budete chtít. Ale jen to proboha zařídíme s těmi papíry co nejšikovněji. Jsme přece přátelé.“

Soudce se skvěle bavil:

„Tak vy, pane Tonico, jste byl jedna ruka s Arabem a za zády jste mu nasazoval parohy? Já jsem se o Gabrielu taky zajímal, ale jakmile se vdala, pustil jsem ji z hlavy. Vdané ženy já respektuji.“

Ezequielovi bylo trochu proti mysli, že k zrušení sňatku má dojít tajně, bez podání žaloby na Tonika, jenž se měl nadále jevit jako počestný a důvěřivý úředník, jako oběť Gabriely, která ho podvedla. Neměl jej rád, poněvadž ho podezříval, že i jemu nasadil parohy, ještě v době, kdy byla Prudência po dva roky jeho milenkou. Zato měl rád Naciba a chtěl mu pomoci. Když už byli na odchodu, zeptal se soudce:

„A co Gabriela? Co bude dělat, no? Nyní je volná a bez

závazků. Kdybych na tom nebyl teď tak dobře . . . Ona si ale ke mně stejně musí přijít pohovořit. Všechno záleží na ní. Protože nebude-li souhlasit . . .“

Ještě než se vrátil domů, zašel João Fulgêncio za Gabrielou. Ta zatím se uchýlila k doně Armindě. Souhlasila se vším, nic nechtěla, ani si nestěžovala na výprask, jenom Naciba chválila:

„Pan Nacib je tak hodný . . . Já nechtěla panu Nacibovi ublížit.“

A tak zrušení manželství proběhlo rychle, od podání žaloby k rozsudku uplynula krátká doba a Arab Nacib byl zase starý mládenec. Ženat byl i nebyl, do bratrstva sv. Paroháče náležel i nenáležel, neboť nedbal stanov záslužného spolku podváděných manželů. A tak se paní Saadová stala opět Gabrielou.

GABRIELINA LÁSKA

Když se o tom hovořilo v papírnickví Vzor, říkal Nhô-Galo: „To je geniální řešení. Kdo by si pomyslel, že je Nacib takový génius? Už dříve jsem ho měl rád a teď ho mám ještě raději. Konečně jeden civilizovaný muž v Ilhéusu!“

Kapitán se zeptal:

„Jak mi, João Fulgêncio, vysvětlíte Gabrielinu povahu? Jak mi to líčíte, má Naciba doopravdy ráda. Měla ho ráda a pořád ho ráda má. Říkáte, že rozchod je pro ni mnohem těžší než pro něho. Že to, jak mu nasazovala parohy, nic neznamená? Jak to? Jestli ho měla ráda, proč ho podváděla? Jak mi to vysvětlíte?“

João Fulgêncio se díval do rušné ulice, viděl sestry Dos Reisovy s šálou přes ramena a usmíval se:

„Jak to vysvětlit? Nijak to vysvětlovat nechci. Vysvětlovat znamená vymezovat. A vymezovat Gabrielu, pitvat její duši se nedá.“

„Krásné tělo s duší kolibřka. Má ona vůbec duši?“ Josué myslel přítom na Glórii.

„Nejspíš dětskou,“ chtěl tomu rozumět Kapitán.

„Dětskou? Možná. Jakoupak ale kolibří? To je pitomost, Josué. Gabriela je hodná, ušlechtilá, vznětlivá a čistá. Její dobré i špatné vlastnosti se dají vypočítat, ale nikdy ne vysvětlit. Dělá, co má ráda, vzpírá se tomu, co se jí nelíbí. Nechci ji vysvětlovat. Mně stačí ji vidět a vědět, že existuje.“

Gabriela, ještě samá modřina, se u dony Armindy hrbí nad šitím a přemýšlí. Ráno, než přišla služebná, přeskočila zídku a běžela Nacibovi zamést a uklidit. Ten pan Nacib je tak hodný! Ve vzteku ji zbil, ale za to může ona, proč svolila k sňatku? Poněvadž se s ním chtěla vodit zavěšena po ulicích, se snubním prstenem na ruce. Poněvadž měla možná strach, že ho ztratí, že se jednoho dne ožení s jinou a ji pošle pryč. Proto, jistě proto. Udělala však chybu, neměla k tomu svolit. Dříve byla radost s panem Nacibem žít.

Ve vzteku jí nabil, měl by právo ji i zabít. Vdaná žena, která podvádí manžela, zaslouží jenom smrt. To říkal každý, dona Arminda jí to řekla, soudce to potvrdil, je to skutečně tak. Zasloužila si smrt. On byl však hodný, jenom ji ztloukl a vyhnal z domova. Potom se soudce ptal, zda jí na tom nezáleží, prohlásí-li manželství za neplatné, jako by se nikdy nebyli vzali. Upozornil ji, že si pak nebude moci činit nároky na nic v hostinci, na bankovní konto, na Nacibův dům. Záleží to na ní. Nepřístupí-li na to, soudní řízení se protáhne a nikdo nemůže vědět, jak dopadne. Jestliže však bude souhlasit . . . Právě toto ona chtěla. Soudce jí to vyložil: bude to, jako by nebyla nikdy vdaná. Lépe se to zařídit nedá . . . Neboť bude-li to takto, není důvodu, proč by pan Nacib tolik trpěl, proč by se pan Nacib urážel. Na tom výprasku jí nezáleží . . . I kdyby ji zabil, neumírala by s nenávistí, byl přece v právu. Mrzelo ji však, že musí z domu, že ho nemůže vídat, usmívat se na něho, poslouchat ho, co říká, cítit jeho těžkou nohu na svých stehnech a lechtání jeho kníru na šiji, že jí už jeho ruce nehladí po celém těle, po nadrech, hýždích, stehnech, břichu. Hrud pana Naciba byla jako polštář. Ráda na té široké, chlupaté hrudi usínala. Ráda pro něho vařila, ráda poslouchala jeho chvály na chutné jídlo. Zato střevíčky neměla ráda. Nebyla také ráda, když musela jít k někomu v Ilhéusu na návštěvu.

Rovněž plesy, drahé šaty, pravé šperky, jež stály tolik peněz, neměla ráda. Měla však ráda pana Naciba, dům na Úbočí, dvorek s guayavami, kuchyň, pokoj, postel v ložnici.

Soudce jí řekl: ještě několik dní a už nebude vdaná a bude to, jako by nikdy ani vdaná nebyla. Jako by nikdy nebyla . . . To je ale legrace! Byl to týž soudce, jenž ji oddával, ten, který jí kdysi chtěl zařídit dům. I teď jí o tom říkal. Ona však toho nechutného starce nechtěla. Hodný ale on je. Nebude-li už vdaná, jako by nikdy ani nebyla, proč se nemůže vrátit k panu Nacibovi do komůrky, vařit mu, práť a uklízet?

Dona Arminda řekla, že na ni pan Nacib už nikdy nepohlédne, nikdy ji nepozdraví, nikdy s ní nepromluví. Ale proč to všechno, když už nejsou a nikdy ani nebyli oddáni? Ještě pár dní . . . říkal soudce. Zamyslí se. Teď se může k panu Nacibovi zase vrátit. Nechtěla ho urazit, nechtěla ho zarmoutit. Urazila ho však, protože je vdaná, a zarmoutila jej, poněvadž jako vdaná spala s jiným. Jednou si povšimla, že pan Nacib žárí. Tak skvělý člověk, to je ale legrační! Měla se od té doby hodně na pozoru, byla ve střehu, poněvadž nechtěla, aby trpěl. To je ale tak hloupé, tak nevysvětlitelné, proč muži trpí, když se žena, s kterou se milují, pomiluje s jiným. Ona to nechápe. Kdyby pan Nacib chtěl, ať se beze všeho pomiluje s jinou a ať ji tiskne ve svém náručí. Ona věděla, že pan Tonico má i jiné, dona Arminda vypravovala, že má spoustu ženských. Když to bylo tak hezké s ním v noci spát a laškovat, proč od něho žádat, aby se omezoval jen na ni? To nechápala. Ráda spala v náručí muže. Ne jakéhokoliv. Hezkého mladíka, jako byl Clemente, jako Tonico, jako pan Nilo, jako Bebinho, ach, jako Nacib. Jestliže to ten mladý muž také chtěl, jestliže se za ní toužebně díval, usmíval se na ni, šťpal ji, proč odmítat, proč říkat ne? Když oba chtějí? Nechápala, proč by ne. Je tak pěkné spát v náručí muže, cítit záchvěvy jeho těla, ústa, jež se zahryzávají, toužebné sténání. Že se pan Nacib hněvá, že má zlost, když jsou přece manželé, to chápe. Jsou vázání zákonem, není to dovoleno. Jenom muž má právo podvádět, žena ne. To věděla, ale jak mohla odolat? Dostala-li chuť, hned to musela mít, a vůbec si neuvědomovala, že se to nesmí. Dávala pozor, aby ho nezranila, nezarmoutila. Nikdy si však

nemyslela, že ho tolik zraní, tolik zarmoutí. Až bude za několik dní sňatek zrušen pro budoucnost i pro minulost, proč by se pan Nacib ještě hněval?

Některé věci má ona ráda, ba přímo miluje. Ranní slunce, než začne příliš pálit. Chladnou vodu, bělostnou pláž, písek a moře. Cirkus, kolotoče. I biograf. Guayavu i myrtu. Květiny, zvířata, vařit, jíst, chodit po ulici, smát se a hovořit, ale ne hovořit s domýšlivými dámami. Nade všechno má však ráda hezké chlapce, nade všechno ráda spí, sténá, vzdychá v jejich náručí. Tyhle věci má ráda. A pana Naciba. Toho má ráda docela jinak. V posteli, kdy mohla sténat, líbat ho, kousat, vzdychat, umírat a znovu se rodit. Ale kdy mohla i doopravdy spát a snít o slunci, divoké kočce, písku na pláži, měsíci na nebi a jídle, jež měla vařit. A kdy cítila na svých stehnech Nacibovu těžkou nohu. Jeho měla hodně, strašlivě ráda, cítila, že jí chybí, schovávala se za dveřmi, aby ho viděla, jak se vrací domů. Chodíval pozdě, někdy opilý. Tak ráda by ho znova měla, tak ráda by tiskla jeho krásnou hlavu na svá řadra a slyšela od něho slova lásky v cizím jazyce, slyšela jeho hlas šeptající: „Miláčku!“

Všechno jenom proto, že ji přistihl v posteli, jak se usmívá na Tonika! Co na tom záleží, nač tolik trpěl kvůli tomu, že měla něco s nějakým mladým pánem? Na věci to nic nezměnilo, nikomu tím neškodila, měla ho ráda stejně jako dříve, víc to ani nešlo. Ach, víc to ani nešlo! Pochybovala, zda se na světě najde žena — sestra, dcera, matka či družka nebo manželka —, která má tak ráda muže, s nímž spí nebo žije, jako má ona ráda pana Naciba. Toho křiku, toho povyku jenom proto, že ji přistihl s jiným! To přece nezmenšovalo její lásku a nezmršňovalo její utrpení, že s ním není. Dona Arminda přísahala, že se pan Nacib jakživ nevrátí, že ji už nikdy ne sevře do svého náručí. Ona však pro něho chce aspoň vařit. Kde bude pan Nacib teď jíst? A kdo nachystá slané pečivo a cukroví do hostince? A co restaurant, který se měl už brzo otvírat? Chce pro něho aspoň vařit.

Chce — a jak chce! — vidět jeho hezkou tvář, z níž vyzařuje tolik dobroty, se usmívat. Chce vidět, jak se pan Nacib usmívá, jak ji bere do náručí, říká jí miláčku, šimrá ji knírem

po vonné šíji. Žádná žena na světě neměla tak ráda svého muže, žádná tolik nevzlykala touhou po svém milovaném, jako vzdychá samou láskou Gabriela po panu Nacibovi.

Debata v papírnicktví pokračovala :

„Věrnost je prubířským kamenem lásky,“ říkal Nhô-Galo.

„Je to jediné měřítko, kterým můžeme zjistit velikost něčí lásky,“ podporoval ho Kapitán.

„Láska se nedokazuje, ani neměří. Je jako Gabriela. Existuje, a to stačí,“ odporoval João Fulgêncio. „To, že nějaké věci nerozumíme nebo ji neumíme vysvětlit, ještě neznamená, že ji sprovodíme ze světa. Já třeba nic nevím o hvězdách, ale vidím je na nebi, jsou okrasou noci.“

O PŘEKVAPUJÍCÍM ŽIVOTĚ

V noci, kdy byl poprvé bez Gabriely, chyběla mu její přítomnost, mučila ho vzpomínka na ni. Místo aby ho doma čekal její úsměv, drtila ho potupa, jistota, že to nebyl jen zlý sen, že se stalo to, co pokládal za nemožné, co si ani v duchu nepředstavoval. Bez Gabriely bylo v domě prázdné, zato tam však bylo plno vzpomínek a citů. Jako by ještě stále viděl před sebou Tonika sedícího na okraji postele. Pojal ho hněv a smutek, když si uvědomil, že všechno skončilo, že tam ona není, že patří někomu jinému, že ji už nikdy mít nebude. Byla to unavující, vysilující noc, jako by na svých bedrech nesl celou tíži země, nekonečné jako věčnost. Nikdy jí nebude konec. Cítil hlubokou bolest a prázdné, že nevěděl, co dělat, proč žít, nač pracovat. Oči měl suché, srdce rozdrásané. Seděl na pelesti a nemohl spát. Už teď v noci, jež sotva začala a bude trvat celý život, neusne. Po Gabriele zůstala v prostěradle a matracích vůně hřebíčku. A jeho smysly ji vnímaly. Nemohl se podívat na postel, poněvadž tam viděl Gabrielu, jak leží nahá s vystouplými hroty ňader, s oblymi hýžděmi, se sametově hladkými stehny, s rovným břichem. Viděl skořicovou barvu její pleti na ramenou i na prsou, kde zane-

chával fialový otisk svých rtů. Den navždy skončil, celý život potrvá v jeho duši noc, knír mu nadobro povadl, v ústech bude věčně cítit hořkou příchut, už nikdy se nebude moci smát.

Několik dní nato se však již usmíval, když slyšel ve Vesuvu Nhô-Gala zlořečit páterům. První týdny byly těžké. Tdny prázdná, plné její nepřítomnosti. Každá věc, každá osoba mu připomínala Gabrielu. Díval se na pult a ona za ním stála s růží ve vlasech. Díval se ke kostelu a viděl, jak odtud v pantoflích přichází. Díval se na Tuísku a hle, ona tančila v kole a prozpěvovala si. Díval se na Doktora, jenž mluvil o Ofensii, a slyšel místo toho jméno Gabriela. Když Kapitán a Felipe hráli karty, zněl hostincem její křišťálový smích. Ještě horší to bylo doma. Viděl ji v každém koutě, jak stojí u kamen a vaří, jak si sedá na práh, když svítí slunce, jak na dvorku jí guayavu, jak si tiskne kočku k obličejí, jak ukazuje zlatý zub, jak ho čeká za svitu měsíce v komůrce. Přitom si neuvědomoval, že si při těchto vzpomínkách, které mu celé týdny tanuly na mysli v hostinci, na ulici i doma, nevybavuje Gabrielu jako svou ženu (nebo družku, jak říkal lidem, neboť prý byla jen jeho družkou). Vzpomínal na ni jako na Gabrielu z dřívější doby, z doby těsně po jejich seznámení. Byly to mučivé, ale přece jen sladké vzpomínky. Občas však ranilo jeho chlapeckou pýchu (manželskou čest to ranit nemohlo, poněvadž přece nikdy ženat nebyl), když si jí představil v náručí toho druhého. Těžké, prázdné byly ty první týdny, kdy jeho city jako by odumřely. Z domova do hostince, z hostince domů. Jenom někdy zašel na kus řeči k João Fulgênciovi, aby se od něho dozvěděl, co je nového.

Jednoho dne ho jeho přátelé skoro násilím odvedli do nového kabaretu. Hodně, až moc tam pil. Dost však vydržel, a proto nebyl namol. Druhého dne šel zas. Seznámil se tam s Rosalindou, blondýnkou z Ria, pravým opakem Gabriely. Začínal oživovat a pomalu na Gabrielu zapomínat. Nejtěžší bylo spát s jinou ženou, neboť se mezi ně stavěla Gabriela, usmívající se, padající mu do náručí, podstrkující stehno pod jeho nohu, ukládající si hlavu na jeho prsa. Žádná neměla její půvab, vůni a žhavost, žádná neuměla tak zmírat a jeho tak ubíjet jako ona. I tak si však zvolna zvykal. Rosalinda připomínala

zkušenostmi v milování Risoletu. Teď k ní chodil noc co noc, jenom tehdy ne, když musela být s plukovníkem Manuelem Od jaguárů, který jí platil pokoj a stravu u Marie Machadové. Jednou chyběl čtvrtý do pokeru. Chopil se tedy karet a hrál dlouho do noci. Znova začal sedat s hosty ke stolu a hrát s nimi dámu nebo triktrak, přetřásat novinky, debatovat o politice, smát se vtípům a sám je vypravovat. Říkal, že v otcově vlasti je to ještě horší, že všechno, co se děje v Ilhéusu, děje se i tam, jenže ve větším měřítku. Už nevdal Gabrielu v hostinci, už dokázal usnout doma v posteli, jenom hřebíčkovou vůni ještě cítil. Nikdy nebyl tolik zván na obědy, večere i hostiny k Machadové, na bakchanálie v palmových hájích u Pontalu. Jako by ho měli ještě raději než dříve, jako by si ho ještě víc cenili a vážili.

Nikdy si to takhle ani nepředstavoval. Vždyť přece porušil zákon. Místo aby Gabrielu zabil, nechal ji klidně odejít. Místo aby na Tonika vystřelil, spokojil se fackou. Domníval se, že další život bude pro něho peklem. Nepotkalo něco takového i dr. Felismina? Nepřestali ho dokonce zdravit? Neříkali mu „Krotký vůl“? Nemusel dokonce z Ilhéusu? Proto, že tento lékař jednal proti zákonu a nezabil ženu i jejího milence. Pravda, on, Nacib, zrušil svůj sňatek a smazal přítomnost i minulost. Nikdy však nečekal, že to lidé pochopí a schválí. Představoval si hostinec prázdný, bez hostů, přátele, kteří mu odmítají podat ruku a posmívají se mu, kdežto Tonikovi poklepávají na rameno a blahopřejí mu, jak toho Naciba doběhl. Nic takového se však nestalo. Právě naopak. Nikdo s ním o té věci nemluvil, a když na to náhodou přišla řeč, chválili ho, jak se bystře a mazaně dostal z té šlamastyky. Smáli se a pošklebovali, ale ne Nacibovi, nýbrž Tonikovi, zesměšňovali notáře a vychvalovali Arabovu moudrost. Tonico začal chodit na svou denní hořkou do hostince „U zlaté kapky“. I sám Plínio Araçá mu však vmetl do tváře, že dostal od Naciba na pamětnou. A což teprve ta facka! O té se mluvilo v próze i ve verších a Josué složil dokonce epigram. O Gabriele se nezmínil nikdo. Ani v dobrém, ani ve zlém, jako by byla povznesena nad všechny komentáře nebo už ani nežila. Nikdo proti ní nepozvedl hlas a někteří

ji dokonce hájili. Dívka, která vlastní byt, má přece právo na trochu té zábavy. Nebyla přece vdaná a tak na tom tolik nezáleželo.

Byla i nadále u dony Armindy. Nacib ji od té doby neviděl. Od porodní báby slyšel, že šije pro Dořin vzkvétající ateliér. A od jiných věděl, že ji zahrnují nabídkami, vzkazy, psaníčky, navštívenkami. Plínio Araçá jí vzkázal, aby si řekla, jaký chce plat. Zase za ní brousil Manuel Od jaguárů. Rovněž tak Ribeirinho. Soudce byl ochoten rozejít se s milenkou a zařídit byt jí. Proslýchalo se, že se o ni uchází i člověk zdánlivě tak solidní, jako byl Arab Maluf. Avšak kupodivu nic ji nezlákalo. Byt, úvěr v obchodech, plantáž ani hotovost. Raději se živila šitím pro Doru.

Hostinec Gabrielin odchod značně poškodil. Jídlo, jež nová kuchařka vařila, bylo bez chuti. Pečivo a cukroví připravovaly zase sestry Dos Reisové, jež však za to žádaly příliš mnoho peněz. A ještě ke všemu dělaly drahoty. Jinou kuchařku Nacib nenašel. Poněvadž měl stále na mysli restaurant, dal poslat pro jednu do Sergipe, ale ta ještě nepřijela. Sehnal si nového číšníka, mladíčka jménem Válter. Ten však neměl praxi a neuměl obsluhovat. Hostinec byl v těžké situaci.

Plán na zřízení restaurantu div nevzal za své. Po nějakou dobu se Nacib nestaral ani o hostinec, ani o restaurant. Oba příručí se z prvního poschodí odstěhovali, když ještě prožíval údobí beznaděje a celé dny myslel jen na nepřítomnou Gabrielu. Sotva však uplynul měsíc od vyklizení oněch místností, poslal Maluf složenku na zaplacení nájemného. Nacib je zaplatil a to ho přimělo k tomu, aby se opět zamyslel nad restaurantem. I tak však přípravy pokračovaly. Jednou odpoledne mu Mundinho Falcão vzkázal, aby za ním zašel do kanceláře vývozní firmy. Přijal ho velice přátelsky. Sám už dlouho do Vesuvu nechodil, jezdil totiž po venkově, neboť volební kampaň byla v plném proudu. Jenom jednou se s ním Nacib v poslední době setkal v kabaretě. Prohodili spolu tenkrát pouze pár slov, Mundinho tančil.

„Tak jak se vede, Nacibe? Jak vám jdou obchody?“

„Jakž takž,“ odpověděl Arab, a aby odvedl hovor jinam, řekl: „Už jistě víte, co se přihodilo. Jsem zase svobodný.“

„Slyšel jsem. Zachoval jste se skvěle. Jednal jste jako Evropan. Jako Londýňan nebo Pařížan.“ Díval se na něho se sympatiemi. „Ale řekněte mi jenom tak mezi čtyřma očima: ještě vás to nepřebolelo, že ne?“

Nacib byl ohromen. Proč se ho na to ptá?

„Vím, jaké to je,“ pokračoval Mundinho. „Mně se stalo něco neříkám stejného, ale tak trochu podobného. Proto jsem přesídlil do Ilhéusu. Časem se rána zacelí. Ale někdy to ještě zabolí. Když je změna počasí, že?“

Nacib přisvědčil. Bylo mu útechou, že se Mundinhu Falcãovi stalo něco podobného jako jemu. Že i jeho podvedla milovaná žena. Jestlipak se také vzali a pak bylo jejich manželství zrušeno? Skoro se ho chtěl zeptat. Bylo mu ve vývozcově společnosti tak příjemně!

„No, můj drahý, chci si s vámi promluvit o restaurantu. Už dávno měl být vlastně otevřen. Zařízení z Ria sice ještě nedošlo, ale bude tu co nevidět. Prý je už na lodi. Nechtěl jsem vás s tím obtěžovat, když jste prožíval ty těžké chvílky, ale už to budou dva měsíce, co se odtamtud vystěhovali poslední nájemníci. Je tedy na čase, abychom si to promysleli. Nebo jste od té myšlenky upustil?“

„To ne. Proč bych měl od ní upouštět? Jenže zpočátku jsem na to neměl ani pomyslení. Ale teď už je všechno v pořádku.“

„Tak dobrá, dáme se tedy do toho. Nyní je třeba provést přestavbu sálu a převzít zařízení objednané v Rio. Doufejme, že počátkem dubna budeme moci zahájit provoz.“

„Buďte bez starosti.“

Když se vrátil do hostince, dal si zavolat zedníka, malíře a elektrikáře a projednal s nimi způsob přestavby. Byl pln nadšení a už počítal, kolik vydělá. Půjde-li to jako na drátkách, ani ne do roka si bude moci koupit kakaovníkovou plantáž, po které tak toužil.

V době rozchodu s Gabrielou se k němu chovali pěkně všichni až na sestru a švagra. Sotva se o tom doslechli, přijeli do Ilhéusu. Sestra se do něho hned pustila: „Co jsem říkala?“ Švagr s doktorským prstenem se tvářil otráveně jako člověk s žaludečními potížemi. Pomlouvali Gabrielu a Naciba litovali. On mlčel, ale nejraději by jim byl ukázal dveře.

Sestra vlezla do všech skříní, prohlížela šaty, boty, kombiné, spodničky, šály. Když viděla šaty, jež Gabriela neměla nikdy na sobě, zvolala:

„Tyhle jsou úplně nové, ještě nenošené. Mně by padly jak ulité.“

Nacib zabručel:

„Tak je tam pěkně nech! Opovaž se na něco sáhnout!“

„No tohle!“ urazila se paní Saadová de Castro. „Copak je to roucho svěťice?“

Vrátili se do Águy Prety. Sestřina hrabivost mu připomněla, kolik peněz utratil za Gabrieliny šaty, boty a šperky. Šperky stačí odnést tam, kde je koupil, a vrátit je s malou ztrátou. Šaty může prodat v strýcově obchodě. Také ty dva páry nových střečvíčků, jež nikdy neměla na nohou. Musí to udělat. Ale za nějaký čas na to zapomněl a do zamčených skříní se ani nepodíval.

Den po rozhovoru s Mundinhem strčil však klenoty do kapsy kabátu a z šatů a střečvíčků udělal dva balíky. Zašel nejdříve ke klenotníkovi a pak do strýcova obchodu.

O KOBŘE

K večeru, za nekonečného soumraku snášejícího se na plantáže, kdy se ze stínů stávaly přeludy míhající se hvězdy a kakaovníkovými plantážemi, a zvolna nadcházela noc navazující na den vyplněný namáhavou prací, byli Fagundes a Clemente hotovi s vysazováním plantáží.

„Teď už je všechno v zemi,“ zasmál se černocho. „Čtyři tisíce kakaových bobů, aby plukovník ještě víc zbohatl.“

„A my si mohli za tři roky koupit kus půdy,“ dodal mulat Clemente, jehož ústa se odnaučila úsměvu.

Poté, co se mu nepodařilo sprovodit ze světa Aristótelese a musel vyslechnout Melkovy výtky („Myslel jsem si, že umíš pořádně střítet. Ale nejsi k ničemu!“) bez hlesu (Co mohl odpovědět? Minul se cíle, jak se to mohlo stát?) a dostal hu-

benou odměnu („Zjednal jsem si tě, abys toho člověka odpravil, ne abys ho zranil. Můžeš být rád, že ti vůbec zaplatím.“), přijal Fagundes tuto práci v akordu společně s Clementem. To, že neměl přesnou mušku, vysvětlil plukovníkovi takto:

„Ještě neudeřila jeho hodinka. Tu určují každému tam nahoře,“ ukázal k obloze.

Jejich úkolem bylo pokácet deset jiter hvozdu, vypálit je, půdu vyčistit, na každé jitro vysázet čtyři sta kakaovníků a po tři léta o ně pečovat. Mezi kakaovými boby pěstovali maniok, kukuřici a batáty. Z toho budou muset být tři roky živi. Po skončení práce jim plukovník za každý bob, z kterého vyroste kakaovník, zaplatí půl druhého milreisu. Za tyto peníze si chtěl Clemente koupit políčko, aby si je společně obdělali. Jaké políčko si však budou moci koupit za tak málo peněz? Ten kousíček špatné půdy nebude stát ani za řeč. Černoch Fagundes se domníval, že dokud zase nevzplanou boje, bude těžké, velmi těžké koupit kus půdy, třeba i špatné. Maniok, kukuřice a batáty je neuživí. Jen taktak že neumřou hladu. Aby si mohli zajít do vesnice, vyspat se s nějakou holkou, zařádit si, trochu si zastřílet, na to jim peníze nestačí. Musejí si vybrat zálohu. Po třech letech dostanou mzdu, ale ta někdy nedosahuje ani poloviny vykonané práce. Pročpak skončily ty tak slibně započaté boje? Všechno se uklidnilo a nikdo o tom ani nemluvil. Melkovi jagunčové přivezli tehdy ráno Fagundese zpátky člunem.

Plukovník byl zasmušilý, i on odvykl smíchu. Fagundes věděl proč. Na plantáži to věděli všichni. Přišla zpráva z Cachociry do Sul. Plukovníkova pyšná dcera — Fagundes ji znal — utekla z gymnasia, poněvadž se zamilovala do nějakého ženatého muže. Žena je zpropadený tvor, kdekomu dokáže zkazit život. Když ne manželka, pak tedy dcera nebo sestra. Copak nechodí Clemente se svěšenou hlavou, nepracuje do úmoru, neprosedí celou noc ve dveřích chatrče uhnětené z hlíny a nelekluje? To od chvíle, kdy se od černocho Fagundese po jeho návratu z Ilhéusu dozvěděl, že si Gabriela vzala hostinského, že z ní je dáma, která nosí prsten na ruce, má zlatý zub a prohání služebné.

Černoch mu vylíčil podrobnosti útěku a honičku na pahor-

ku, to, jak přeskočil zeď, setkal se s provdanou Gabrielou a jak mu ona dopomohla k útěku. Přitom pálili hvozd a zvířata zděšeně prchala před ohněm. Kanci, pekari, paky, srnci, ještěrky, různí ptáci a spousty plazů: křovináci, chřestýši, ploskolebci. Pak museli vše pečlivě upravit, ale opatrně, neboť ve zbylém křoví se ještě skrývaly zrádné hlavy hadů, připravených ke skoku a uštknutí, jež znamenalo jistou smrt.

Když začínali sázet jemné kakaové boby, dal si ho zavolat plukovník. Stál na verandě domu a švihal si bičíkem do holínky. Tím bičíkem šlehal a z domova vypudil svou dceru. Podíval se na černocho Fagundese očima, jež od Malvinina útěku byly zamýšlené a smutné, a hlasem prozrazujícím nahromaděný vztek řekl:

„Připrav se, černocho! V nejbližších dnech tě vezmu znovu do Ilhéusu. Musíme mít ve městě člověka, který by byl v pohotovosti.“

Mělo to být proto, aby zabil člověka, který mu odloudil dceru? Aby zastřelil jeho a kdoví, zda ne i dceru? Byla pyšná, tvářila se jako světiče. On, Fagundes, však ženy nezabíjí. Nebo že by zase začaly boje? Zeptal se:

„Zase se něco semele?“ zasmál se. „Tentokrát nestřelím vedle.“

„Ne, to je na dny voleb. Už se to blíží. Musíme vyhrát. I kdybychom měli sáhnout ke zbraním.“

Konečně dobrá zpráva po tak dlouhém období klidu. S novým zápalem se opět pustil do práce. Nelítostné slunce ho bičovalo do zad. Konečně práci skončili, čtyři tisíce kakaových bobů bylo v zemi, na níž se předtím rozkládal hrůzostrašný prales.

Clemente a černoch Fagundes se vraceli se sekerami přes rameno domů a hovořili spolu. Soumrak přecházel v noc, jež se snášela nad plantážemi, s ní přicházeli vlkodlaci, ženy proměněné v muly, duše těch, kdo kdysi padli za obět nástrahám. Na kakaovníkových polích se mňhaly stíny, sovy poulily do noci své oči.

„Teď někdy půjdu do Ilhéusu. To stojí za to. Je tam tolik ženských v Podsvětí, jedna hezčí než druhá. Tam si člověk přijde na své,“ plácal se do černého břicha s výrazným pup-

kem. „Tohleto břicho celé zbledá, jak se bude otírat o bílá břicha.“

„Ty jdeš do Ilhéusu?“

„Vždyť jsem ti to přece tuhle říkal. Že mě na to plukovník upozornil. Budou volby a my v nich zvítězíme se zbraněmi v rukou. Teď už o tom vím a čekám jenom na příkaz k odchodu.“

Clemente kráčet zamyšleně, jako by o něčem uvažoval. Fagundes pokračoval:

„Tentokrát se vrátím s penězi. Nic není tak výnosné jako volby. Je tam jídlo, pití, veselice po vítězství. A peníze se člověku do kapsy jen hrnou. Můžeš se spolehnout, tentokrát přinesu milreisů, že nám vystačí na políčko.“

Clemente se zastavil, jeho tvář byla obestřena temnotou:

„Mohl bys říci plukovníkovi, abych směl s sebou?“

„Proč chceš jít i ty? Nejsi přece žádný rváč . . . Umíš obdělávat půdu, sázet, sklízet. Pročpak ty chceš jít?“

Clemente vykročil bez odpovědi. Fagundes opakoval:

„Proč?“ Tu si vzpomněl: „Abys viděl Gabrielu?“

Odpovědí bylo Clementovo mlčení. Stíny houstly a zanedlouho tady přeběhne žena proměněná v mulu, vypuštěná z pekla a prohánějící se po hvozdu, bude zvonit kopyty o kamení a místo hlavy jí bude šlehat z krku oheň.

„Co tím získáš, co budeš mít z toho, že ji zase uvidíš? Je z ní panička, hezčí než dřív, v manželství nezpychla, mluví s našincem stejně jako předtím. Nač ji ale chceš vidět? Nic z toho nebudeš mít.“

„Chci ji vidět. Ještě jednou ji vidět, dýchat se na její tvář, cítit její vůni. Vidět, jak se směje, znova si to připomenout.“

„Pořád ji nosíš v hlavě. Myslíš jenom na ni. Já už si všiml, ty mluvíš o tom políčku jenom tak. Co ses dozvěděl o její svatbě . . . Nač ji chceš vidět?“

Vtom se na cestě mihla kobra, jež se připlazila z pralesa. Její dlouhé tělo se ve tmě lesklo, bylo krásné na pohled, v noci klenoucí se nad plantáží vypadala jako div divů.

Clemente se rozpráhl sekerou a rozsekl kobru na tři kusy. Dalším úderem jí rozmáčkl hlavu.

„Pročs to udělal? Vždyť není jedovatá . . . Nikomu neublížila.“

„Je moc hezká, a už tím škodí.“

Kus cesty šli mlčky. Pak černoch Fagundes poznamenal:

„Ženu ale člověk zabít nesmí. I kdyby ta nešťastnice zkazila člověku život.“

„Kdo tu hovořil o zabíjení?“

Nikdy by to neudělal, k tomu neměl odvalu ani sílu. Byl by však schopen vzdát se deseti let života i naděje na kus půdy, jen aby ještě jednou jedinkrát viděl a slyšel, jak se směje. Byla to kobra, nebyla ani jedovatá, ale šířila zármutek už tím, že v ní muži viděli záhadu, div. Na pařezech v hloubi pralesa sovy svým houkáním jako by přivolávaly Gabrielu.

O UMÍRÁČKU

Jagunçové se nevydali na cestu z plantáží. Ani Melkovi, Jesuňovi, Coriolanovi, Amânciovi, ani Altinovi, Aristótelesovi, Ribeirinhovi. Nebylo to třeba.

Také volební kampaň nabyla nové podoby, nevidané v Ilhéusu, Itabuně, Pirangi, Águê Pretě, v celém kraji kaka. Dříve se tam kandidáti, jistí svým vítězstvím, ani neukázali. Nanejvýš navštívili nejmocnější plukovníky, majitele nejrozsáhlejších farem a největšího počtu kakaovníků. Tentokrát tomu bylo jinak. Nikdo si nebyl jist vítězstvím, záleželo na každém hlasu. Dříve rozhodovali plukovníci podle příkazů Ramira Bastose. Teď byl všude zmatek. Zatímco v Ilhéusu Ramiro ještě vládl a rozkazoval starostovi, v Itabuně panoval jeho nepřítel Aristóteles. Oba podporovali vládu státu Bahie. A koho bude po volbách podporovat vláda? Mundinho nepřipustil, aby se Aristóteles rozešel ve zlém s guvernérem.

V krčmách, v papírnickví Vzor i u stánku s rybami se názory rozcházely. Někteří tvrdili, že vláda bude nadále podporovat Ramira Bastose a že uzná jen jeho kandidáty, i kdyby byli poraženi. Nebyl snad starý plukovník jednou z opor ba-

hijské vlády, nestál za ní i v těžkých chvílích? Jiní byli toho mínění, že vláda se postaví na stranu toho, kdo vyhraje u urn. Guvernérovo funkční období se chýlí ke konci, jeho nástupce bude potřebovat podporu pro svou vládu. Jestliže Mundinho vyhraje, nový guvernér, říkali, jeho vítězství uzná, neboť pak za ním bude stát Ilhéus i Itabuna. Bastosové už za nic nestojí, patří do starého železa, na smetiště. Další, třetí skupina lidí soudila, že se vláda bude snažit zalíbit oběma stranám. Mundinha neuzná, takže riodejaneirský lékař bude i nadále týt z poslaneckého mandátu. V bahijské sněmovně ponechá Alfreda Bastose. Zato však uzná Kapitána, o jehož vítězství nikdo nepochyboval. Itabunským starostou se nepochybně stane Aristótelesův kandidát a přítel, který se bude řídit jeho pokyny. Předpovídalo se však také, že vláda nabídne Mundinhovi křeslo v bahijském senátě, uprázdněné po Ramirově smrti. Vždyť stařec oslavil už své třiaosmdesáté narozeniny.

„Ten bude živ do sta . . .“

„To bude. Na uprázdnění toho místa si Mundinho ještě počká . . .“

Takhle bude vláda zadobře s jednou i druhou stranou a upevní svůj vliv v jižní části státu.

„Nebo si to na obou stranách rozhází . . .“

Zatímco obyvatelstvo uvažovalo a debatovalo, měli kandidáti obou stran práce nad hlavu: návštěvy, cesty, spoustu křtin, dary, schůze, proslovy. Neděli co neděli se v Ilhéusu, Itabuně i na vesnicích konalo nějaké shromáždění. Kapitán si zařekl už nejméně padesátkrát. Byl již celý ochraptělý a div neztratil hlas, jak pořád opakoval ty zvučné tirády. Sliboval hory doly, velké reformy v Ilhéusu, silnice, četné změny k lepšímu, kterými chtěl dovést dílo započaté jeho nezapomenutelným otcem, Cazuzou de Oliveira. Dr. Maurício nezůstával pozadu. Zatímco Kapitán mluvil na Seabrově náměstí, citoval bibli na náměstí Ruie Barbosy. João Fulgêncio tvrdil:

„Od té doby, co poslouchám Maurícioovy projevy, znám už celý Starý zákon nazpaměť. Jestliže vyhraje, zavede povinné sborové recitování bible denně na náměstí. Předříkávačem bude páter Cecílio. Tím vším bude nejvíc trpět páter

Basílio, neboť ten ví z bible jen to, že Pán řekl: Plodtež se a množte se.“

Avšak zatímco se Kapitán a dr. Maurício Caires omezovali na Ilhéus a vesnice a městečka v jeho obvodu, cestovali Mundinho, Alfredo a Ezequiel do Itabuny, Ferradasu, Macuka, projížděli křížem krázem celý kraj kakaa, neboť jim záleželo na hlasech celé oblasti. I dr. Vítor Melo, zděšený zprávami, jež došly do Ria a podle nichž bylo jeho znovuzvolení málo pravděpodobné, se vydal Itou do Ilhéusu, aby napravil hlavu tomu vzpurnému lidu z kraje kakaa. Zavřel svou elegantní ordinaci, kde léčil nervově choré blazeované dámy, opustil truchlící Francouzky v Asyrském baru a tanečnice z revuálních divadel. Předtím se však dotázal svého kolegy z republikánské strany, Emília Mendese Falcãa, poslance za stát São Paulo:

„V jakém příbuzenském poměru je k vám ten člověk, který si vzal do hlavy, že mě připraví o křeslo v Ilhéusu? Jistý Mundinho, znáte ho?“

„To je můj nejmladší bratr. Taky jsem to už zaslechl.“

To poslance za kraj kakaa zděsilo. Je-li to bratr Emília a Lourivala, pak opravdu hrozí nebezpečí, že bude zvolen a — co je ještě horší — uznán. Emílio ho však uklidnil:

„On je blázen. Nechal tady všeho a usadil se tam v té díře na konci světa. Najednou se představí jako kandidát. Tvrdí, že se chce dostat do parlamentu jenom proto, aby mohl přerušovat moje proslovy . . .“ Zasmál se a pak se zeptal: „Proč nekandidujete v jiném volebním obvodu? Mundinho je hrozný kluk, může to vyhrát.“

Jak by mohl kandidovat jinde? Je chráněncem svého strýce z matčiny strany, senátora, který mu opatřil to uprázdněné místo v sedmém bahijském volebním obvodě. A kdo si to s ním bude chtít vyměnit, kdo se bude chtít utkat s bratrem Lourivala Mendese Falcãa, kávového magnáta, podle jehož píšťalky tancuje i prezident republiky? Spěšně nasedl na loď do Ilhéusu.

João Fulgêncio byl stejného názoru jako Nhô-Galo: poslanec Vítor Melo by byl nejvíc prospěl své kandidatuře, kdyby vůbec nebyl přijel. Byl to nejprotivnější tvor na světě.

„Člověku se z něho zvedá žaludek . . .“ říkal Nhô-Galo. Jeho proslovy byly těžko srozumitelné, protkával je lékařskými termíny („jsou cítit formálním,“ poznamenal João Fulgêncio), mluvil jednotvárným, písčavým hlasem, nosil výstřední saka s páskem a byl by jistě pokládán za homosexuála, kdyby nebyl tak na ženské.

„Je to Tónico Bastos na třetí,“ vystihl to Nhô-Galo.

Tónico si vyjel s manželkou do Bahie. Čekal, až město úplně zapomene na jeho smutné dobrodružství. S volební kampaní nechtěl mít nic společného. Protivníci by mohli těžit z jeho aféry s Nacibem. Nepřípevnili snad na zeď jeho domu kresbu, na níž ho barevnými tužkami zpodobili, jak uhání ve spodkách — ta hanebnost, vždyť přece utíkal v kalhotách! — a křičí o pomoc? Pod tím stály tyto ostoužečské, kostrbaté verše:

*Tonda Mazavka
donchuán je a děvkař,
už nemá nosík vysoko.
„Jsi ty vdaná?“
„Já žiju na divoko.“
Přiletěla facka
na tvář toho klacka.*

Také dr. Vítor Melo si koledoval o facku, ne-li o kulku. Sotva ten švihák s ohrnutým nosem a zkušenostmi z Ria, kde léčil své nervově choré pacientky na divaně ve své ordinaci, zočil hezkou ženskou, začal jí činit návrhy. Pranic mu nezáleželo na tom, kdo je jejím manželem. Na jednom plese v klubu Pokrok ušel výprasku jen včasným zákrokem Alfreda Bastose, když už prchlivý Moacir Estrêla, spolujednatel autobusové společnosti, chtěl vztáhnout ruku na Vítorův vznešený parlamentní rypáček. Vyzval k tanci hezounkou a skromnou manželku Moacira Estrêly, jež začala navštěvovat salóny Pokroku díky tomu, že její manžel poslední dobou slušně vydělával. Uprostřed sálu se však poslanci vyškubla a křikla na něho: „Sprostáku!“

Vypravovala pak přítelkyním, že jí poslanec celou tu dobu tiskl nohu mezi její stehna a sahal jí na řadra, jako by

místo o tanec šlo o něco jiného „Ilhéuský deník“ vylíčil tento incident Doktorovým útočným a puristickým perem pod titulkem: **S t r a š p y t e l v y k á z á n p r o n e m r a v n é c h o v á n í z p l e s u.** Nešlo vlastně o vykázení v pravém slova smyslu. Alfredo Bastos si odvedl poslance k sobě domů, neboť v sále vládla rozčilená nálada. Sám plukovník Ramiro, když se o tomto případě i o jiných věcech dozvěděl, přiznal svým přátelům:

„Ten Aristóteles měl pravdu. Kdyby se tohleto stalo dřív, nebyl bych se s ním rozešel a mohl jsem mít dodnes Itabunu na své straně.“

Také v Nacibově hostinci se dostali s poslancem do konfliktu. Při jedné hádce ztratil ten chlapík hlavu a prohlásil, že Ilhéus je kraj neotesanců, nevychovců a nevzdělců. Tentokrát ho zachránil João Fulgêncio. Josué a Ari Santosovi, kteří se cítili osobně dotčeni, mu chtěli nafackovat. Jenom díky své autoritě dokázal João Fulgêncio střetnutí zabránit. Nacibův hostinec byl nyní baštou Mundinha Falcãa. Jakožto vývozcův společník a Tonikův nepřítel začal Arab (vlastně: rodilý Brazilec, a proto volič) vydatně přispívat k volební kampani. A k všeobecnému překvapení v oněch dnech vyplněných schůzemi, vlastně toho dne vrcholného, kdy Ezequiel překonal všechny své rekordy v opilství a výřečnosti, pronesl Nacib řeč. Sotva vyslechl Ezequielova slova, něco se v něm hnulo. Nevydržel to a požádal o slovo. Měl nebývalý úspěch zvláště proto, že začal portugalsky, a když marně lovil v paměti zvučná slova, zakončil proudem prudce se řinoucích arabských slov. Potlesk nebral konce.

„Byl to nejupřímnější a nejduchaplnější projev celé kampaně,“ zhodnotil jej João Fulgêncio.

Všechen ten rozruch se uklidnil jednoho příjemného jitra, prosvětleného namodralým jasmem, kdy se linula vůně z ilhéuských sadů a ptáčci trylkovali, jako by chtěli opěvovat tu krásu. Plukovník Ramiro se probouzel časně ráno. Nejstarší služebná v domě, jež byla u Bastosových přes čtyřicet let, nosila mu malý šálek kávy. Stařec si sedl do houpací židle, přemýšlel o průběhu volební kampaně, počítal. Ponenáhlu si zvykal na myšlenku, že se udrží u moci zásahem guvernéra,

jenž mu slíbil, že ho potvrdí v úřadě a tím vyřídí jeho zvolené protivníky. Toho dne ráno se služebná s šálkem kávy nemohla dočkat. Ramiro nešel. Celá vystrašená vzbudila Jerusu. Obě zašly do jeho pokoje a našly ho mrtvého, s otevřenými očima, pravou rukou svíral prostěradlo. Dívce se vydral z hrudi vzlyk, služebná se dala do křiku: „Umřel starý pán!“

„Ilhéuský deník“ v černém rámečku pěl chválu plukovníka: „V této chvíli smutku a bolesti musejí ustát veškeré různice. Plukovník Ramiro Bastos byl velký ilhéuský občan. Jemu vděčí město, jeho okolí a celý kraj za mnohé z toho, co dnes mají. Pokrok, jímž se dnes pyšníme a za nějž se bijeme, by byl bez něho nemyslitelný.“ Na téže straně mezi mnoha jinými smutečnými oznámeními — rodiny, starosty, Obchodního sdružení, Svatojiřského bratrstva, rodiny Amância Leala, železniční společnosti Ilhéus-Conquista — bylo možno číst výzvu bahijské demokratické strany (ilhéuská sekce) ke všem straníkům, aby se zúčastnili pohřbu „nezapomenutelného veřejného činitele, loajálního odpůrce a příkladného občana“. Podepsáni byli Raimundo Mendes Falcão, Clóvis Costa, Miguel Batista de Oliveira, Pelópidas de Assunção d'Ávila a plukovník Artur Ribeiro.

Alfredo Bastos a Amâncio Leal přijímali v salóně, kde stála křesla s vysokým opěradlem a kde byly vystaveny tělesné ostatky zesnulého, projevy soustrasti. Zástup kondolujících defiloval celé dopoledne i odpoledne. Tonico byl vyrozuměn telegraficky. V poledne přijel s obrovským věncem Mundinho Falcão a objal Alfreda a hluboce dojat stiskl ruku Amânciovi. U rakve stála Jerusa, perleťově bledou tvář měla orosenou slzami. Když k ní Mundinho přistoupil, pozvedla zrak, rozečtkala se a vyběhla ze salónu.

Ve tři hodiny odpoledne byla v domě hlava na hlavě. Ulice až ke klubu Pokrok a radnici byla plná lidí. Přišel celý Ilhéus a zvláštní vlak a tři autobusy tam dopravily Itabuňany. Altino Brandão, jenž přijel z Ria do Braço, řekl Amânciovi:

„Dobře že to dopadlo takhle, nemyslíte? Nedočkal se alespoň své porážky, zemřel u kormidla, jak si přál. Byl ze staré generace, poslední zásadový člověk.“

Biskup v doprovodu všech duchovních, Sestra představená

řeholního gymnasia s jeptiškami a žákyněmi, seřazenými na ulici a čekajícími, až se dá smuteční průvod do pohybu. Enoch se všemi profesory a studenty svého gymnasia. Učitelé a žáci z obecné školy, chovanci internátu dony Guilherminy a z ostatních soukromých škol. Svatojiřské bratrstvo, dr. Maurício v rudé tunice. Mister v černém, dlouhý Švéd z paroplavební společnosti, řecký pár. Vývozci, farmáři, obchodníci (obchody zavřely na znamení smutku) a lid z kopců, z Pontalu i Hadího ostrova.

Těžko si Gabriela, doprovázená donou Armindou, klestila cestu do salónu přeplněného věnci a lidmi. Podařilo se jí však přece jen se přiblížit k rakvi, poodhrnout hedvábnou roušku halčí jeho tvář a chvíli na něho pohledět. Potom se sklonila k voskové bílé ruce a políbila ji. V den odhalení jesliček u sester Dos Reisových jednal s ní plukovník přece tak laskavě! Před zraky švagrové a švagra doktora. Objala Jerusu, dívka jí padla kolem krku a plakala. Plakala i Gabriela a mnoho lidí v salóně štkalo. Z věží kostelů zazněl umřáček.

V pět hodin se dal pohřební průvod do pohybu. Dav se nevěšel do ulice, rozléval se i po náměstí. Nad hrobem už začaly proslovy — mluvili dr. Maurício, itabunský advokát dr. Juvenal, za opozici Doktor, a několik slov pronesl biskup — a ještě část průvodu stoupala po svahu Vitórie směrem k hřbitovu. Večer nehrála kina, noční lokály zůstaly zavřeny, hostince byly liduprázdné, město vypadalo vylištěné, jako by byli všichni pomřeli.

(OFICIÁLNÍ)
KONEC SAMOTY

Ilegalita je věc nebezpečná a spletitá. Vyžaduje trpělivost, vychytralost, bystrosti a stálé duchapřítomnosti. Není snadné zachovat náležitou opatrnost. Těžko uchránit tajemství před nedbalostí, jež se během času stává zvykem, a před postupným utvrzováním pocitu bezpečnosti. Zpočátku se ostřížitost přehání, ale postupně se od ní upouští. Ilegalita

ztrácí svůj charakter, svléká svůj tajemný háv a najednou o tajemství, o němž nikdo nevěděl, cvrlikají vrabci na střeše. To se zřejmě stalo Glórii a Josuovi.

O tom, že spolu koketují nebo drží, že se milují či zbožňují — každý tomu říkal jinak podle svého stupně vzdělání a dobré vůle —, prostě o vztahu profesora a mulatky věděl celý Ilhéus. Hovořilo se o tom nejen ve městě, nýbrž i na zapadlých farmách u pohoří Baforé. V prvních dnech se Josuovi a zejména Glórii zdála všechna bezpečnostní opatření nedostatečná. Dívka vyložila milenci své oprávněné a pochopitelné důvody, proč chce ilhéuskému lidu vůbec a plukovníku Coriolanu Ribeirovi zvláště utajit všechnu tu krásu, kterou Josué opěvoval prózou i veršem, veškerou tu blaženou radost rozlévající se na jejich tvářích. Především to bylo z obavy, aby se plukovník zase nedopustil surovostí, kterými tak neblaze proslul v minulosti. Byl žárlivý a nesnášel, aby ho milanka podváděla. Poskytoval jí královský přepych, činil si výlučná práva na její přízeň. Glória se nechtěla vystavovat nebezpečí, že dostane výprask a bude dohola ostrhávána jako Chiquinha. Nechtěla vydávat v nebezpečí ani křehké kosti Josuovy, neboť tenkrát to odnesl i svůdce, Juca Viana. A také jemu oholili hlavu břitvou. Za druhé to bylo proto, že spolu s vlasy a ctí nechtěla přijít ani o přepych skvostného domu, o úvěr v obchodech a koloniálech, o služebnou, jež vykonávala všechny práce, o parfémy a peníze zamykané do zásuvky. Proto k ní musel Josué chodit, až když zašli poslední noční tuláci, a odcházet dříve, než se na ulicích objevili první lidé. Z týchž důvodů se k ní nesměl hlásit mimo chvíli, kdy si se zápallem a lačností vynahrazovali všechna omezení.

Tak přísné tajemství lze držet pod pokličkou týden, čtrnáct dní. Potom se začne projevovat nedbalost, nedostatek pozornosti a bdělosti. Trochu dříve včera, trochu dříve dnes, a nakonec přicházel Josué za Glórií, ještě když bylo ve Vesuvu plno lidí, sotva skončilo představení v divadelním a filmovém sále Ilhéus nebo i předtím. Odchod se odkládal dnes o pět minut, zítra o pět minut, a nakonec chodil Josué od Glórie přímo do školy. Včera se s tím svěřil Ari Santosovi („Nikom to ale neřkej . . .“), dnes Nhô-Galovi („To vám

je ženská!“), včera pošeptal něco do ouška Nacibovi („Nikom to proboha nevypravujte!“), dnes Joãu Fulgênciovi („Je božská, pane João!“), a tak se brzo rozkřiklo, že spolu profesor a plukovníkova milanka drží.

A nebyl indiskrétní jen on — jak si nechat pro sebe tu lásku, která mu hárala v nitru, nebyl neobezřetný jen on — jak může člověk čekat až do půlnoci, chce-li vniknout do zapovězeného ráje? Vinu nenesl jenom on. Neopouštěla i Glória svou samotou u okna a neprocházela se po náměstí, aby ho viděla z větší blízkosti, jak sedí v hostinci, a mohla se na něho usmívat? Nekupovala v ilhéuských obchodech kravaty, punčochy a pánské košile, ba dokonce i spodky? Nedonesla k Petróniovi, nejlepšímu a nejdražšímu krejčímu z celého města, Josuovy ošuntělé a zašivané šaty, aby mu podle nich ušil jiné z modrého kašmíru, kterými ho chtěla překvapit k narozeninám? Nešla mu zatleskat do reprezentačního sálu na radnici, když tam uváděl nějakého přednášejícího? Nechodila jako jediná žena mezi muži na nedělní schůzky spolku Ruie Barbosy a nepotkávala přítomné staré panny, jež se vracely z ranní mše? Quinquina a Flórinka, drsná Dorotéia a vzteklá Cremildes si o tomto Glóriině zálibení v literatuře šuškalý s páterem Cecíliem.

„Kdyby se šla raději vyzpovídat ze svých hříchů . . .“

Prostopášnost dosáhla vrcholu, když byl jednou v neděli odpoledne Josué zahlédnut z náměstí, kde se to hemžilo lidmi, jak se za neopatrně vytaženými žaluziemi prochází ve spodkách v Glóriině pokoji. Staré panny se daly do křiku: co je moc, to je moc, slušný člověk nemůže jít klidně ani po náměstí.

V Ilhéusu bylo však novinek a událostí tolik, že ta „zhýralost“ (jak se vyjádřila Dorotéia) nebudila už ani pohoršení. Mluvilo se a debatovalo o věcech vážnějších a důležitějších. Například po pohřbu plukovníka Ramira Bastose byli lidé zvědaví, kdo zaujme jeho místo, kdo převezme vedení jeho strany. Někteří pokládali za správné, aby se otěží chopil jeho syn, dr. Alfredo Bastos, bývalý starosta a nynější poslanec v bahijském parlamentě. Hodnotili jeho stinné i kladné stránky. Není to oslňující člověk, nevyniká rozhodností, neumí roz-

kazovat. Osvědčil se jako příčinlivý a poctivý starosta, který řádně spravoval město, ale jako poslanec nepřevyšoval obvyklý průměr. Skutečně dobrý byl jenom jako dětský lékař, první dětský lékař v Ilhéusu. Měl protivnou, malichernou a domyšlivou ženu. S budoucností vládní strany a pokrokem kraje to vypadá bledě, budou-li svěřeny tak slabým rukám.

Těch, kdo viděli v Alfredovi Ramirova nástupce, bylo však jen málo. Drtivá většina typovala nebezpečné a obávané jméno plukovníka Amância Leala. Tomu měl připadnout politický odkaz plukovníka Ramira. Děti zesnulého zdědí jmění, historiky, jež se budou moci vypravovat vnukům, nebožtíkovu legendární postavu, ale vedení strany se může ujmout jedině Amancio. Ten byl Ramirovou pravou rukou. Nezáleželo mu na funkcích, ale měl podíl na všech rozhodnutích. Jedině na něho dal zesnulý pozemkový magnát. Říkalo se, že ti dva přátelé měli v úmyslu spojit obě rodiny sňatkem Jerusy s Bertem, jakmile mladík dostuduje. Ramirova stará služebná vypravovala, že slyšela starce, jak ještě několik dní před smrtí o tomto plánu uvažuje. Vědělo se též, že guvernér nabídl Amanciovi křeslo uprázdněné v bahijském senátě po smrti jeho přítele.

Jakým směrem by se ubíral vývoj kraje kakaa a politika vlády, kdyby se moc dostala do rukou násilníka Amância? Těžko předpovídat u člověka tak nevyzpytatelného, prchlivého, plného rozporů a tvrdohlavého. Přátelé vyzvedali jeho odvahu a věrnost. Jiní mu však vytýkali svéhlavost a nesnášenlivost. Všichni byli zajedno v tom, že probíhající volební kampaň bude mít bouřlivé vyvrcholení.

Jak se mohli při tak napínavých událostech Ilhéusané zajímat o poměr Glórie a Josua, trvajících nerušeně už celé měsíce? Jenom staré panny, které Glórii záviděly blažený výraz ve tváři, tomu ještě věnovaly pozornost. Jenom dramatická nebo komická příhoda, která by porušila toto šťastné a jednotvárné milenecké soužití, mohla znova vzbudit zájem Ilhéusanů o Josua a Glórii. Kdyby se toho třeba dopídl Coriolano a ukázal jim, zač je toho loket. Ale nazývat Josua gigolem, jako to činili zpočátku, a šuškat si o básních, v nichž do choulostivých podrobností líčil své noční zážitky s Glórií, nikoho už nebavilo. Josué a Glória přijdou zase na přetřes, až se

Coriolano dozví o milence nevěře. To se pak oba smíchy neudrží.

K smíchu to však nebylo. Stalo se to jednou večer, poměrně brzo, asi kolem desáté, když dohrála kina a ve Vesuvu bylo plno lidí. Nacib chodil od stolu ke stolu a oznamoval nadcházející otevření Obchodního restaurantu. Josué už před více než hodinou překročil Glóriin práh. Nedbal již ani v nejmenším opatrnosti, byl lhostejný k mravokárným poznámkám ilhéuských dam a některých občanů, jako byl dr. Maurício. Kdo by jich ostatně dbal?

Vtom bylo slyšet šoupaní stolů a židlí. Na náměstí se totiž objevil Coriolano, oblečený jako chudás. Mířil k domu, kde dříve bydlela jeho rodina a kde se teď jeho milenka mazlila s mladým profesorem. Spustil se dešť otázek: Je ozbrojen? Napráská jim bičem? Ztropí skandál? Bude střítet? Coriolano otočil klíčem, vzrušení v hostinci sílilo, Nacib se šel podívat až ke dveřím do širokého průjezdu. Všichni napjatě čekali pokřik, možná i výstřely. Nic takového se však neozvalo. Z Glóriina domu nebyl slyšet ani šelest.

Uplynulo několik vleklých minut, hosté ve Vesuvu se dívali jeden na druhého. Nhó-Galo svíral z nervozity Nacibovu ruku, Kapitán navrhoval, aby tam vyslali deputaci, která by zabránila neštěstí. João Fulgêncio však takové slídilství zavrhoval:

„To není potřeba. Nic se nestane. Vsaďte se!“

A nic se nestalo. Jenom to, že z domu vyšla Glória a Josué a zavěšení zamířili k nábrežnímu bulváru, aby nemuseli kolem přeplněného Vesuvu. O něco později vynesla služebná na chodník kufry a zavazadla, kytaru a nočník, jediný zábavný detail v celé té historii. Pak si sedla na nejvyšší kufř a čekala. Dveře někdo zevnitř zamkl. Později se objevil nosič, jenž se chopil zavazadel. To však už bylo jedenáct pryč a hostinec se vyliadnil.

Zato však senzační byla zpráva o návštěvě, kterou o několik dní později vykonal Amancio Leal u Mundinha. Hned po Ramirově pohřbu odcestoval farmář na svoje plantáže. Dlouhé týdny nedával o sobě vědět. Ve volební kampani nastal po smrti starého bonza náhlý zvrat, jako by už opozice neměla

proti komu bojovat a stoupenci vlády nevěděli, co si bez svého dlouholetého předáka počít. Posléze se však Mundinho a jeho přátelé zase vzchopili. Dělo se to však jen zvolna, bez nadšení a horlivosti, kterými se vyznačoval počátek kampaně.

Amâncio Leal vystoupil z vlaku a zamířil přímo k vývozcově kanceláři. Bylo to krátce po čtvrté odpoledne, kdy se obchodní centrum hemžilo lidmi. Zpráva rychle proskočila a rozšířila se po celém městě, ještě než porada skončila. Před vývozcovým domem se shromáždilo několik zvědavců, kteří natahovali krk, aby viděli do oken Mundinhovy kanceláře.

Plukovník stiskl svému protivníkovi ruku, usedl do pohodlného křesla, odmítl nabídnutý likér, kořalku i doutník.

„Pane Mundinho, doposud jsem proti vám bojoval. To mým přičiněním vznikl požár v redakci vašich novin,“ říkal lahodným hlasem, dívaje se svým jediným okem; vyjadřoval se jasně, jako by jeho slova byla plodem dlouhých úvah. „Byl jsem to také já, kdo dal postřelit Aristótelese.“

Zapálil si cigaretu a pokračoval:

„Chystal jsem se obrátit Ilhéus vzhůru nohama. Podruhé. Když jsem byl mladší, jednou jsem to spolu s přítelem Ramirem už udělal.“ Zarazil se, jako by vzpomínal. „Jagunčové moji i mých přátel měli pohotovost a byli připraveni vyrazit, aby anulovali volební výsledky.“ Podíval se svým zdravým okem na vývozce a usmál se. „Jeden výtečný střelec z mých nejvěrnějších mužů měl na mušce vás.“

Mundinho velmi pozorně naslouchal. Amâncio pokuřoval cigaretu.

„Za to, že jste živ, poděkujte Ramirovi, pane Mundinho. Kdyby nebyl zemřel, byl byste dnes pod drnem vy. Bůh to však nechtěl a povolal k sobě dříve jeho.“

Zmlkl, myslel snad na nebožtíka přítele. Pobledlý Mundinho čekal.

„Teď je všemu konec. Byl jsem proti vám proto, že přítel Ramiro byl mi víc než bratrem, byl mi otcem. Nikdy jsem si nelámal hlavu, na čí straně je pravda. Načpak? Vy jste byl proti Ramirovi, já byl tedy proti vám. A kdyby byl naživu, byl bych na jeho straně třeba i proti samému ďáblu.“ Odmlčel se. „O prázdninách tu byl můj nejstarší syn...“

„S tím jsem se seznámil. Nejednou jsme spolu hovořili.“

„Vím o tom. On se se mnou přel, že prý vy máte pravdu. Proto jsem ovšem své názory nezměnil. Také jsem chlapce nijak neusměřňoval. Chci, aby byl samostatný a myslel vlastní hlavou. Pracuji a vydělávám proto, aby moje děti nikoho nepotřebovaly a aby mohly zaujmout postoj, jaký budou chtít.“

Znovu se odmlčel a pokuřoval. Mundinho nehnul ani brvou.

„Potom Ramiro zemřel. Odjel jsem na plantáž a přemýšlel. Kdo se postaví na přítelovo místo? Alfredo?“ Mávl pohrdlivě rukou. „Je to hodný člověk a dobrý dětský lékař. Jinak je to však celá matka, ta byla jako světice. Tónico? Ten nevím, po kom je. Prý Ramirův otec byl holkař. Nebyl to však takový nestyda. Dupal jsem tedy o tom a zjistil jsem, že v Ilhéusu je jediný člověk, který může Ramira nahradit. Tím člověkem jste vy. Přišel jsem vám to říci. Pro mne boj skončil, já vás už potřrat nebudu.“

Mundinho seděl ještě několik minut tiše. Myslel na bratry, na matku, na Lourivalovu manželku. Když mu zřízenec ohlásil plukovníka Amânciã, vytáhl ze zásuvky revolver a strčil si jej do kapsy. Báł se dokonce o svůj život. Čekal všechno, jen to ne, že mu plukovník podá ruku na usmířenou. Nyní je novou hlavou kraje kakaa. Nepocítoval však radost ani pýchu. Neměl už proti komu bojovat. Aspoň do té doby, než proti němu někdo vystoupí, až se časy zase změní a on už nebude schopen vládnout. Tak jako se to stalo plukovníku Ramiru Bastosovi.

„Pane plukovníku, děkuji vám. Já také jsem bojoval proti vám a proti plukovníku Ramirovi. Nebylo to z osobních pohnutek. Já plukovníka obdivoval. Měli jsme však odlišný názor na další vývoj Ilhéusu.“

„Já vím.“

„I my jsme měli své jagunčy připraveny. Nevím, kdo by zase postavil Ilhéus hlavou vzhůru, kdybyste jej byli obrátili vzhůru nohama. I vás měl jeden chlapík na mušce. Nebyl to můj starý známý, ale známý jednoho mého přítele. Teď vše

skončilo i pro mne. Poslyšte ale, pane plukovníku: ten pobuda Vítor Melo poslancem za Ilhéus nebude. Ilhéus musí zastupovat někdo zdejší, kdo má zájem o rozvoj kraje. Kromě toho Mela to však může být kdokoliv, koho si budete přát. Řekněte jméno a já stáhnu svůj návrh, akceptuji vašeho kandidáta a doporučím jej přátelům. Dr. Alfredo? Vy sám? Vás bych raději viděl na místě, které v bahijském senátě zastával plukovník Ramiro.“

„Děkuji vám, pane Mundinho, ale nechci. Pro sebe nechci nic. Dám-li někomu hlas, dám jej vám. Toho darebáka Vítora bych byl volil jenom kvůli Ramirovi. Chci odejít z politické arény a žít v ústraní. Přišel jsem vám jen říci, že proti vám už vystupovat nebudu. Politika u nás doma se pěstovat nebude, dokud nedostuduje syn, ten ať se jí věnuje, bude-li chtít. Musím vás však o něco požádat: nepronásledujte Ramirovy děti ani jeho přátele. Ty děti za moc nestojí, já vím. Alfredo je však slušný člověk. A Tonico je prostáček. Na naše přátele je spolehnutí, neopustili Ramira ani v těžkých chvílích. Jenom o to jsem vás chtěl požádat. Pro sebe nechci nic.“

„Nemíním nikoho pronásledovat, na to já nejsem. Naopak bych se s vámi chtěl poradit, jak to zařídit, abych neuškodil dr. Alfredovi.“

„Pro něho bude nejlepší, vrátí-li se do Ilhéusu a bude léčit děti. To ho baví. Teď po otcově smrti je to zámožný člověk. Nepotřebuje se plést do politiky. Pokud jde o Tonika, toho nechte v jeho notářství.“

„A co plukovník Melk? A co ostatní?“

„To záleží na vás. Melk po-tom, co se stalo s jeho dcerou, zatrpkl. Je docela možné, že udělá totéž co já a nechá politiky. Ale teď už jdu, pane Mundinho, beztak jsem vás připravil o moc času. Ode dneška mě počítejte mezi své přátele. Účast na politickém životě ode mne však čekat nemůžete. Po volbách bych chtěl, abyste jednou zajel na mou plantáž. Vyšli bychom si také na lov . . .“

Mundinho jej vyprovodil až na schody. Potom šel sám také ven a sám se mlčky procházel po ulicích. Jenom roztržitě odpovídal na četné srdečné pozdravy.

O TOM,
CO SE ZTRATILO
I ZÍSKALO
S ŠÉFKUCHAŘEM

João Fulgêncio kousl do knedlíčku a vyplivl jej:

„Chabé, Nacibe. Kuchařina, to je umění, jak jistě víte. Vyžaduje nejen znalosti, ale hlavně nadání. A to vaše nová kuchařka nemá. Je to břídilka.“

Všichni se dali do smíchu, až na ustaraného Naciba. Nhô-Galo se dožadoval odpovědi na svou předchozí otázku: „Proč se Coriolano spokojil tím, že Glórii a Josua vyhodil z domu a pustil milenku k vodě? Zrovna on, takový násilník, který má na svědomí Chiquinhu a Juku Vianu, a ještě před dvěma roky vyhrožoval Toniku Bastosovi! Proč teď něco nepodnikl?“

„No, proč . . . Je to vlivem knihovny Obchodního sdružení, plesů v Pokroku, autobusové trati, prací v přístavu . . . Vlivem syna, jenž už dokončoval studium, vlivem smrti Ramira Bastose a vlivem Mundinha Falcãa . . .“

Na chvíli se odmlčel. Nacib obsluhoval u jiného stolu.

„Vlivem Malviny, vlivem Naciba.“

Zavřená okna bývalého Glóriina domu se na náměstí tklivě vyjímala. Doktor uvažoval:

„Musím se přiznat, že mi chybí její obraz zarámovaný oknem. Byli jsme na něj už zvyklí.“

Ari Santos vzdychl, když si vzpomněl na ta mohutná, stále jakoby se nabízející ňadra, na ten věčný úsměv, na ty nvyé oči. Kde bude bydlet, z kterého okna se bude vyklánět, čí zraky budou obšťastňovat její ňadra a úsměvy, smyslné rty a zvlhlé oči, až se vrátí z Itabuny (kam si na pár dní vyjela s Josuem)?

„Nacibe!“ zavolal hostinského João Fulgêncio. „Musíte něco udělat! Vyměnit kuchařku a co nejdřív najmout Coriolanův dům, abychom tam mohli ubytovat Glórii. Jinak to, vznešený potomku Mohameda, půjde s hostincem z kopce . . .“

Nhô-Galo navrhl uspořádat sbírku mezi hosty, aby mohlo

být zapláceno nájemné a do domu triumfálně ubytována kyprá Glória.

„A kdo bude platit Josuova krejčho?“ zeptal se Ari.

„Zřejmě to bude náš Ribeirinho . . .“ domníval se Doktor.

Nacib se smál, ale měl spoustu starostí. Když dělal obchodní bilanci, nutnou vzhledem k nadcházejícímu otevření restaurantu, chytal se za hlavu. Snad proto, aby se přesvědčil, zda ji ještě má, neboť ji v posledních měsících tolikrát ztratil. Je samozřejmé, že první týdny poté, co přistihl Tonika nahého u sebe v pokoji, nevěnoval pozornost hostinci a přestal myslet na zřízení restaurantu. Ty dny jenom lkal nad Gabrielinou nepřítomností a o nic jiného ani myšlenkou nezavadil. I později však dělal jenom samé hlouposti.

Zdánlivě všechno vjelo do vyježděných kolejí. Do Vesuvu chodili zase hosté, hráli dámu a triktrak, hovořili spolu, smáli se, pili pivo, před obědem i večeří si dávali aperitiv. On sám se z toho úplně vykřesal a rána v srdci se mu zacelila, už nechodil za donou Armindou, aby mu pověděla o Gabriele a o tom, jaké návrhy dívka dostala a jaké odmítla. Hosté toho však nevypili tolik jako dříve a neutráceli tolik jako za Gabrieliných časů. Kuchařka, pro kterou si dal za svoje peníze poslat do Sergipe, byla pro něho velikým zklamáním. Uměla jen obyčejná jídla, těžká a tučná, a mimo to sladké cukroví. Slané pečivo od ní se nedalo pozřít. A byla náročná, žádala pomocnky, nadávala na práci, prostě hrůza! K tomu ke všemu vypadala jako strašidlo, na bradě měla bradavice a chlupy. Zkrátka, nebyla Nacibovi nic platná. Ani pro hostince, natož pak k vedení kuchyně v restaurantu.

Právě slané pečivo a cukroví dodávaly chuť k pití, poutaly tam hosty a nutily je, aby si objednávali dál. Provoz v hostinci neslábl, byl stále veliký, Nacibova oblíbenost udržovala Vesuvu hosty. Spotřeba nápojů však poklesla a s ní obrat. Mnozí se spokojovali s jedinou sklenkou, jiní už tam nechodili každý den. Prudký vzestup Vesuvu se zastavil, a obrat dokonce poklesl. To bylo v době, kdy bylo v Ilhéusu peněz jako želez a každý utrácel v obchodech a kabaretech. Musí něco podniknout, tuhle kuchařku propustit a děj se co děj sehnat si jinou. V Ilhéusu to možné nebylo, to věděl už z vlastní zkušenosti.

Hovořil o tom jednou s donou Armindou a porodní bába mu bez okolků poradila:

„To je náhodička, pane Nacibe. Zrovna jsem si myslela na to, že dobrou kuchařkou by pro vás byla jediné Gabriela. Žádnou jinou neznám.“

Musel se ovládat, aby jí něco neřekl. Ta dona Arminda to nemá v hlavě v pořádku. Pořád jenom vysedává na spiritistických seancích a hovoří s nebožtky. Vypravovala mu, že se starý Ramiro objevil v Deodorově krámku a pronesl dojemný proslov, v němž odpustil všem svým nepřátelům, počínaje Mundinhem Falcãem. Zatracená bába užvaněná . . . Neminul teď den, aby mu neomílala, proč si za kuchařku nevezme Gabrielu. Jako by něco takového šlo . . .

Vzpamatoval se už natolik, že vydržel poslouchat donu Armindu, jak mluví o Gabriele a chválí její chování i pracovitost. Ve dne v noci šije, přišívá podšívku k šatům, dělá knoflíkové dírky, sešívá blůzy. Nebylo to pro ni lehké, poněvadž — jak sama říkala — nebyla švadlena, nýbrž kuchařka. Přesto se však rozhodla, že už nebude vařit nikomu jinému než Nacibovi, třebaže se nabídky hrnuly ze všech stran. Nacib poslouchal donu Armindu skoro lhostejně, jenom byl trochu hrdý na Gabrielinu opožděnou věrnost. Pokrčil rameny a šel domů.

Byl vyléčen, podařilo se mu na ni zapomenout, ne jako na kuchařku, ale jako na ženu. Když vzpomínal na noci, které s ní strávil, bylo to stejně tklivé, jako když si vybavoval Risoletinu virtuozitu, Regininy dlouhé nohy i hubičky, které jednou o prázdninách v Itabuně loudil na sestřenici Munife. Bez hluboké bolesti v srdci, nenávisti, lásky. Vzdychal však stále po nedostižné kuchařce, po jejích pochoutkách z krabího masa, slepici na paprice, pečeních, hřbetu, drůbcích. Vzpamatoval se z té rány, ale stálo ho to hodně peněz. Po několik týdnů chodil každý večer do nočního podniku, hrál ruletu a bakarát, platil Rosalindě šampaňské. Ta zlá blondýnka z něho vytáhla pokaždé pět set milreisů, jako by byl nějaký plukovník vydržující si milenku, a nikoli jenom člověk, který se s ní chce vyspat na posteli placené Manuelem Od jaguárů. Nikdy takovou ženskou neměl, jednal jako osel. Když dělal bilanci, jasně si uvědomil, že ho stála spousta peněz a že vůbec

moc utrácí. Nakonec ji pak nechal, poněvadž ho zlákala jedna dívka od Amazonky, Indiánka jménem Mara. Nebyla tak senzační, ale zato skromnější, stačilo jí pivo a několik dáreků. Jelikož však neměla stálého příznivce, bydlela u Machadové a nebyla každý večer volná. Proto musel zahánět svůj stesk večerem a radovánkami v nočních podnicích nebo nevěstincích a bez rozmyslu utrácel. To ho přišlo na strašné peníze.

Tento způsob života mu nedovoloval ukládat peníze. Svým dodavatelům řádně zaplatil, ale nákladné bohemství pohltilo veškeré jeho zisky. Dříve chodil do nočního podniku jednou dvakrát týdně a spal s dívkou, která se do něho zbláznila, takže s ní skoro nic neutratil. I po svatbě, ačkoliv zahrnoval Gabrielu dárky, mohl každý měsíc oddělit několik tisíc na budoucí kakaovníkovou plantáž. Rozhodl se proto učinit tomuto prostopášnickému životu, který by ho přivedl na mizinu, přítrž. To si mohl klidně dovolit, poněvadž Gabrielina nepřítomnost už ho nebolela ani neměl strach ze samoty a jeho noha již nehledala oblé stehno, na němž by spočinula. Chyběla mu však, a to stále citelněji, kuchařka.

Naštěstí nebyla bilance pasivní ve všem. Herna vzhledem k tomu, že rok byl v celém kraji úspěšný, slušně vynášela. Jelikož se Amâncio Leal a Melk udobřili s Ribeirinhem a Ezequielem, byla herna otevřena denně a poker se tam hrál do noci a někdy až do rána. Hráli s vysokým vkladem a Nacibův podíl na zisku stoupal.

A byl tu restaurant, do něhož Mundinho vložil peníze a Nacib práci a zkušenost. Budou se dělit o zisk, jenž je jistý, poněvadž nebyla konkurence. Jídlo v hotelích bylo totiž hrozné. Kromě toho tam bude večer v provozu herna, kde se bude hrát poker, briska, jedenadvacet, tedy karetní hry, které měli plukovníci tak rádi, že jim dávali přednost i před ruletou a bakaratem, jež se hrály v kabaretech. U Naciba se budou moci bavit po svém.

Že nemá kuchařku, to však těžce nesl. Místnosti už byly vymalovány a rozděleny na sál, spíž a kuchyň, stoly a židle připraveny, sporák nachystán, i dřezy a pánské záchodky byly k dispozici. Všechno bylo prvotřídní. Z Ria došly objednané

věci: zmrzlinový přístroj, lednice na maso a ryby, s vlastní výrobou ledu. Bylo to přepychové, v Ilhéusu nevidané zařízení, hosté z Vesuvu se na ně dívali s otevřenou pusou. Zkrátka bude všechno instalováno, jen kuchařka chybí. Toho dne, kdy João Fulgêncio, člověk těšící se tak velké úctě, přtkře odsoudil slané pečivo, rozhodl se Nacib, že si o té věci promluví s Mundinhem.

Vývozce projevoval o restaurant živý zájem. Potrpěl si na dobré jídlo, huboval na hotelovou stravu, střídal jeden podnik za druhým. I on, jak se Nacib dozvěděl, nabídl Gabriele královskou odměnu. Pohovořil si o problému s Arabem a nabídl se, že dá poslat do Ria pro kuchaře se zkušenostmi z restaurantu. To bylo jediné řešení. V Ilhéusu mu seženou dvě tři děvčata na výpomoc. Nacib ohrnoval nos; ti kuchaři z Ria neumějí bahijská jídla a žádají nekřesťanské peníze. Mundinho byl však svou myšlenkou nadšen — kuchař z Ria celý v bílém, s čepicí na hlavě jako v riodejaneirských restauracích, který by si chodil pohovořit s hosty a doporučovat jim jídla. Poslal jednomu příteli spěšný telegram.

Nacib, jenž byl zaneprázdněn posledními složitými detaily při úpravě restaurantu, žil jako kdysi; do kabaretu chodil zřídka, s dívkou od Amazonky spal, když měl čas a ona byla volná. Jakmile přijede kuchař z Ria, určí datum slavnostního otevření „Obchodního restaurantu“. Mnozí z těch, kdo přišli na aperitiv, zaskočili se podívat do prvního patra, kde se obdivovali všem těm divuplným věcem — sálu vzdobenému zrcadly, ohromným kamnům, lednici.

Kuchař přijel přes Bahii stejnou lodí jako Mundinho Falcão. Vývozce se zastavil v Bahii na pozvání guvernéra, s nímž si chtěl pohovořit o politické situaci a vyřešit problémy související s nadcházejícími volbami. Vzal s sebou Aristóteles. Z Bahie si odnesli palmu vítězství. Guvernér jim ustoupil ve všem: zřekl se Vítora Mela i dr. Maurícia. Pokud jde o Alfreda, ten odvolal svou kandidaturu a místo něho kandidoval na poslance bahijského parlamentu dr. Juvenal z Itabuny, jenž však neměl žádné vyhlídky. Volební kampaň tím byla vlastně skončena, opozice se chápala otěží moci.

Nacib byl kuchařem ohromen. Byl to podivný zjev: za-

valitý, s napomádovaným, jemně zašpičatělým knírkem, afektovaným chováním a zženštilými způsoby. Byl nesmírně důležitý a pyšný jako nějaký velkovévoda a náročný jako nějaká krasavice. Požadoval fantastický plat.

João Fulgêncio o něm prohlásil:

„Tohle není kuchař, to je sám prezident republiky.“

Byl rodem Portugalec, což se jevílo na jeho výslovnosti, a jeho opovržlivě pronášené věty se hemžily francouzskými výrazy. Nacibovi bylo hanba, že jim nerozumí. Jmenoval se Fernand, s d na konci. Na jeho vizitce — kterou si João Fulgêncio láskyplně schoval k návštěvce dvojnásobného doktora Argilea Palmeiry — bylo napsáno: Fernand — Chef de cuisine.

V doprovodu několika zvědavých hostů si šel Fernand s Nacibem prohlédnout restaurant. Před kamny potřásl hlavou:

„Très mauvais . . .“

„Cože . . .“ klesl na mysli Nacib.

„Špatné, pro kočku . . .“ překládal João Fulgêncio.

Požadoval železná kamna, vytápěná uhlím. A to co nejdříve. Do měsíce, jinak půjde pryč. Nacib ho poprosil o dva měsíce, musí je přece objednat v Bahii nebo v Riu. Jeho Excellence mávla povýšeně rukou a svolila, ale zároveň žádala spoustu kuchyňského nádobí. Fernand odsuzoval bahijská jídla, jež jsou podle jeho názoru pro jemné žaludky nestravitelná. Tím se hned každému zprotivil. Doktor podrážděně vystoupil na jejich obranu.

„To je ale blbec,“ procedil mezi zuby.

Nacib tím byl ponížen a zstrašen. Sotva chtěl něco říci, „chef de cuisine“ si ho kriticky a povýšeně změřil od hlavy k patě a zpražil ho. Kdyby nebyl přijel z Ria a nestál tolik peněz, a zvláště nebýt to Mundinhův nápad, byl by ho poslal do horoucích pekel i s těmi jeho jídly, jež měla tak komplikovaná jména, a francouzskými slovy.

Aby ho vyzkoušel, požádal jej, aby připravoval slané pečivo a cukroví do hostince a jemu, Nacibovi, aby vařil. Znova se chystal za hlavu. Jídlo bylo nestydatě drahé, pečivo rovněž tak. „Chef de cuisine“ zbožňoval konzervy: olivy, ryby, šunku. Každý kousek přišel skoro na tolik, zač se prodával. A byly těžké, samé těsto. Jaký rozdíl, panebože, mezi Fernandovými

a Gabrielinými pirožkami. Fernandovy byly samé těsto, lezly do zubů, lepily se na patro. Naproti tomu Gabrieliný byly pikantní a křehké, rozplývaly se na jazyku, byla po nich žízeň. Nacib kroutil hlavou.

Pozval João Fulgência, Nhô-Gala, Doktora, Josua a Kapitána na oběd, jež připravil ten vznešený „chef“. Majonézy, bujón, slepice po milánsku, řízek s pommes frites. Ne že by jídlo bylo špatné, to ne. Dalo se však srovnávat s domácími jídly, kořeněnými, vonnými, pikantními na chuť, barevnými na pohled? Dalo se srovnávat s Gabrielinými jídly? Josué vzpomínal na její kraby na oleji, ryby a kokosové mléko, maso na pepři. Nacib nevěděl, jak to všechno dopadne. Co řeknou hosté těm neznámým pokrmům, těm bílým omáčkám? Jedli, a ani nevěděli, co jedí, zda je to ryba, hovězí maso či slepice. Kapitánův soud byl lapidární:

„Moc dobré, ale za nic to nestojí.“

Pokud šlo o Naciba, Brazilce narozeného v Sýrii, pokládal kromě jednoho syrského jídla všechna nebahijská jídla za cizí. Měl na ty věci vyhraněné názory. Co však dělat? Ten člověk je tady, má knížecí příjmy, tváří se důležitě, je drzý až běda, žvatlá francouzsky. Po Chiku Zevlounovi švihl tak nvyvíma očima, že mu chlapec už hrozil, že si to s ním vyřídí. Nacib se bál o osud restaurantu. Podnik však budil velkou zvědavost, o „chefovi“ se mluvilo jako o důležité osobě, říkalo se, že řídil slavné restauranty, vymýšlely se různé historky. Zvláště o lekcích kuchařského umění, jež dával svým pomocníkům. Ty ubožačky ničemu nerozuměly a Sergipanka mu z žárlivosti říkala „kropenatý kapoun“.

Konečně bylo všechno připraveno a zahájení stanoveno na jednu z příštích nedělí. Majitelé „Obchodního restaurantu“ vystrojí velkou hostinu na počest místních veličin. Arab pozval veškerou honoraci města, všechny stálé hosty Vesuvu. Ovšem s výjimkou Tonika Bastose. „Chef de cuisine“ si vymyslel komplikovaný jídelníček. Nacib přemýšlel o tom, co mu stále naznačovala dona Arminda. Kuchařka lepší než Gabriela se nenajde.

Bohužel to však nepřipadá v úvahu, nedá se o tom ani uvažovat. Škoda.

Když se za útesy Rapy objevil měsíc a protrhl čern noci, stávaly se ze švadlenek pastýřky, Dora se proměnila v královnu a její dům v plachetnici. Dýmka pana Nila byla hvězdou, v pravé ruce držel královské žezlo, v levé radost. Když vstoupil dovnitř, jistou rukou odhodil námořnickou čapku, pod níž se skrýval vítr a bouře, na starou figurínu. Začala kouzla. Figurína oživila, stala se z ní jednonohá žena s nedošitými šaty a s čapkou na pomyslené hlavě. Objala pana Nila kolem pasu a tančili spolu po pokoji. Směšně ta figurína tančila na své jedné noze. Pastýřky se smály, Miquelina se bláznivě hihňala, Dora se usmívala, jak se slušelo na královnu.

Z pahorku přicházely další pastýřky. Od dony Armindy přišla Gabriela. To už nebyly pouhé pastýřky, byly to dcery světce, kněžky Iansanovy. Každý večer přinášel Nilo do domu radost. V kuchyňce připravovala Gabriela do měděna, do stříbrna, do zlatova zbarvené pochoutky. Slavnost začínala.

Dora s Nilem, Nilo s Dorou. Která pastýřka však nenesla pana Nila, toho bůžka, na svých bedrech? Staly se z nich v té noci klisny, sedla svatých. Pan Nilo se proměňoval, představoval všechny svaté, byl to Ogun a Xangô, Oxossi a Omolu, byl to Oxalá pro Doru. Nazýval Gabrielu Yemanjá, z ní vytryskla vodstva, řeka Cachoeira a ilhéuské moře, prameny ve skalách. V měsíčních paprscích dům stoupal do vzduchu, vznášel se po pahorku, celý jásal. Písně byly větrem, tance vesly, Dora sochou na přídi, kapitánem Nilo, který vydával příkazy námořníkům.

Námořníci pocházeli z přístavu: černoch Terêncio, jenž hrál na buben, mulat Trafra, slavný kytarista, mladý Batista, zpěvák, a Mário Cravo, bláznivý prodavač svatých obrázků, kouzelník z tržiště. Pan Nilo hvízdal a z pokoje se stalo prostranství k obřadům candomblé a macumba, stal se z něho taneční sál, svatební lůžko, člun, jenž se nazdarbůh plavil po pahorku Unhão zalitým měsíčním svitem. Nilo každý večer šířil kolem sebe radost. Měl v nohách tanec, v ústech zpěv.

Sete Voltas byl ohnivý meč, zbloudilý blesk, postrach noci, chrastivé chřestítko. Když se v doprovodu pana Nila přikolébá s nožem za pasem, pyšný na své kouzlo, rozestupovali se všichni v Dořině domě, aby zhlédli zápas. Pastýřky se skloubnily, přicházel jeden ze tří králů, bůžek, jezdec svatých připravený osedlat svého koně.

Jako Yemanjin kůň pádila Gabriela přes luka a hory, přes údolí a moře, přes hluboké oceány. Tančila, zpívala, na koni ujížděla. Ze skály hodila bohyni moře kostěný hřeben a lahvičku voňavky a přednesla jí své přání: aby mohla pobývat u Nacibových kamen, v jeho kuchyni, v pokojíku, aby mohla pokládat hlavu na jeho zarostlá prsa, cítit jeho lechtavý knfr, jeho těžkou nohu přes svoje široké stehno.

Když kytara ztichla, nastala černá hodinka. Jedna historka stíhala druhou. Pan Nilo už dvakrát zažil ztroskotání lodí, už dvakrát pohlédl smrti v tvář. Smrti na moři, se zelenými vlasy a s dudami. Pan Nilo byl průzračný jako studánka. Zato Sete Voltas byl bezedná studna, tajemná bytost rozseváající smrt, na jeho noži lpěla krev mrtvých. Stíhali ho policisté v uniformě i v civilu. V Bahii, Sergipe, Alagoasu, v zápasnických arénách, při černošských obřadech, na trzích i jarmarcích, v skrýších pobřeží, v přístavních krčmách. I pan Nilo s ním jednal uctivě, kdo se mu odvážil odporovat? Tetování na prsou připomínalo osamělost ve vězení. Odkud se tu vzal? Ze záhrobí? Byl tu jen na skok a pospíchal. V bahijském přístavu naň čekali karbaníci, bozi z černošských obřadů a čtyři ženy. To byly jediné chvíle, kdy na něho policie zapoměla. Využijte proto této chvíle, děvčata!

V neděli odpoledne se vzadu za domem, na čistém dvorku, ozývala brumle. Sete Voltas zpíval a hrál:

*„Můj druhu ve zbrani,
pryč jdeme stůj co stůj,
do světa širého, nemáš ani zdání,
ach, druhu můj . . .“*

Podal nástroj Nilovi a vstoupil na kolbiště. Terêncio udělal salto, a nedotýkaje se země, přeskočil mulata Trafru. Mladý

Batista padl na zem, Sete Voltas uchopil do zubů šátek. Na zápasišti zůstal sám se svými tetovanou hrudí.

Na pobřeží poblíž skal se Sete Voltas bořil do Gabrieli-
ných písčín, vzdouval se ve vlnách jejího zpěněného, rozbou-
řeného moře. Ona byla vtělená něha, denní jas, tajemství
noci. Nad pobřežím se však stále vznášel smutek, šířil se k
moři, ozýval se ve skalách.

„Proč jsi tak smutná?“

„Nejsem. To že jsem tak sama.“

„Nechci kolem sebe smutek. Můj patron je veselý, moje
povaha bujná. Zabýjím smutek svým nožem.“

„Ten nezabiješ.“

„Že ne?“

Toužila po krbu, po dvorku, kde roste guayava, papaja
a myrta, kde je pokojík, kde je jeden tak hodný muž.

„Nestačím ti já? Některé ženské jsou kvůli mně schopny
zabít a umírat, ty bys měla být vděčná nebesům.“

„Nestačíš. Nikdo mi nestačí. Ani všichni dohromady mi
nestačí.“

„Je to takové, že nemůžeš zapomenout?“

„Je.“

„Opravdu?“

„Opravdu, je to zlé.“

„Je to jako nemít na nic chuť?“

„Je to zlé.“

„Je to jako nemít radost v srdci?“

„Zlé to je.“

Jednou večer si ji odvedl s sebou, den předtím byl s Mique-
linou, v sobotu s Paulou, jež měla naděrka jako hrdlička.
Nyní nadešla Gabrielina kýžená chvíle. V Dořině domě ležel
zatím Nilo s královnou v síti. Plachetnice vplouvala do pří-
stavu.

Na pobřeží, na břehu moře plakala Gabriela. Měsíc jí
halil do svého zlatého jasu, vzduchem se nesla její vůně hře-
bíčku.

„Ty pláčeš, dívko.“

Dotkl se skořicově hnědého obličejе rukou zvyklou na nůž.

„Proč? Se mnou žena nepláče, směje se blahem.“

„Je konec, teď je konec.“

„Konec čemu?“

„Když si pomyslím, že . . .“

„Co?“

Ze by se mohla vrátit ke krbu, na dvorek, do pokojíku,
do hostince. Copak si Nacib neotevře restaurant? Copak ne-
bude potřebovat dobrou kuchařku? Najde se snad lepší ku-
chařka, než je ona? Dona Arminda ji ujišťovala, že má naději.
Jenom Gabriela si může vzít na starost tak velkou kuchyň
a dokonale ji zvládnout. Místo ní však přijel nějaký člověk
z Ria, tajtrlík mluvící cizím jazykem. Za tři dny se bude konat
velká hostina u příležitosti otevření restaurantu. Teď už nemá
ani naději. Chce jít pryč z Ilhéusu, chce se vrhnout do moř-
ských hlubin.

Sete Voltas každý den za úsvitu nabýval svobody. Byl
vtělený příslib a rozhodnost, pýcha i ochota. Zraňoval jako
blesk, osvěžoval jako déšť, pravý druh ve zbrani.

„Ten Portugalec?“

Druh ve zbrani se vztyčil. Vítr slábl, jakmile se ho dotkl,
měsíc v jeho rukách bledl, vlny mu omývaly nohy uvyklé
rytmu tance a zápasu.

„Neplač, dívko. U Sete Volty žádná žena nepláče, směje
se blahem.“

„Co můžu dělat?“ Poprvé byla z ní smutná a nešťastná
ubožáčka, poprvé neměla chuť žít.

Ani samo slunce, měsíční svit, chladná voda, ani její plachý
kocour, ani tělo muže či žár černošského boha ji nemohly roze-
smát a dodat jejímu vyprahlému srdci chuti k životu. Srdci
vyprahlému a prahnoucímu po Nacibovi, po tom tak hezkém
a hodném mladém pánovi.

„Ty sama nic nedokážeš. Ale Sete Voltas něco může do-
kázat a dokáže.“

„Co dokáže? Nevím jak.“

„Když Portugalec zmizí, kdo bude vařit? Zmizí-li v den
slavnosti, co jiného jim zbude než tě zavolat? No a on zmizí.“

Chvílemi byl ponurý jako bezměsíčná noc a tvrdý jako
kámen útesu, čelícího mořskému příboji. Gabriela se za-
chvěla:

„Co mu chceš udělat? Zabít ho? To nedělej.“

Když se smál, bylo to jako ranní červánky, jako postava sv. Jiří na měsíci, jako pevnina, kterou objevil zoufalý trosčník, jako kotva naděje.

„Zabít toho Portugalce? Ale vždyť mi nic neudělal! Jenom ho honem na chvíli uklidím ze světa. Aby odtud zmizel. A jenom když se bude vzpírat, trochu ho polechtám.“

„To že uděláš? Vážně?“

„Žena se u mne směje, nepláče.“

Gabriela se usmála. Druh ve zbrani přimhouřil své planoucí oči a pomyslně si, že to tak bude lepší. Může odjet, pokračovat v cestě, se svobodou v srdci, svém nezadaném srdci. Bude to lepší, bude-li zmírat pro někoho jiného, tato jediná žena na světě, která by byla dokázala získat ho pro sebe, připoutat ho k tomuto malému přístavu, k tomuto kakaovnickovému pobřeží, ohnout ho a zkrotit. Tehdy v noci jí to chtěl říci, vypovědět jí to, samou láskou před ní kapitulovat. Bude to takhle lepší, bude-li vzdychat a plakat pro jiného, bude-li pro jiného zmírat láskou. Sete Voltas může odejít. Můj druhu ve zbrani, pryč jdeme stůj co stůj, do světa širého . . .

Vzala ho za ruku a z vděčnosti se mu oddala. Člun na klidném moři, ostrov porostlý rákosím a křovím. Na člunu s vysokou přídílí se plavil druh ve zbrani. Ach, druh s žárem v srdci, s palčivou bolestí. Byl to však bůh, v pravé ruce třímal hrdost, v levé svobodu.

O ZASLOUŽILÉM MĚŠŤANOVI

V sobotu, den před slavnostním otevřením Obchodního restaurantu, bylo možno vidět jeho majitele, Araba Naciba, jak v košili jako pomínutý pádí po ulici, až se mu tlusté břicho natrásá nad opaskem. S očima vyvalenýma mířil k vývozní firmě Mundinha Falcãa.

Ve dveřích federálního berního úřadu se podařilo Kapi-

tánovi zběsile utkájícího hostinského zadržet. Chytil ho za ruku a zeptal se ho:

„Co se stalo, člověče, kampak tak spěšně?“

Kapitán byl vždycky přívětivý a přátelský, ale od té doby, co kandidoval na úřad starosty, se úplně překonával:

„Stalo se něco? Mohu vám nějak pomoci?“

„Zmizel! Zmizel!“ prudce oddychoval Nacib.

„Kdo zmizel?“

„Kuchař, ten Fernand.“

Za chvíli o té podivné záhadě vědělo celé město: od včerejška večer byl kuchař z Ria, ten velkolepý „chef de cuisine“ Monsieur Fernand (jak chtěl, aby mu říkali) nezvěstný. Domluvil si s dvěma číšníky, kteří byli přijati do restaurantu, a s pomocnicemi z kuchyně, že se s nimi ráno sejde, aby dokončili poslední přípravy na hostinu. Nepřišel však a nikdo ho neviděl.

Mundinho Falcão dal zavolat policejního komisaře, vložil mu případ a doporučil mu, aby bylo zahájeno pečlivé pátrání. Byl to týž poručík, kterého tajemník itabunského městského úřadu zahnal na útěk. Nyní byl k Mundinhovi uctivý a pokorný a oslovoval ho „pane doktore“.

V papírnickví Vzor spolu debatovali João Fulgêncio a Nhô-Galo. Kuchař podle svého jednání a podle svých kradmých pohledů je jistě homosexuál. Že by v tom byl nějaký hanebný zločin? Pořád brousil kolem Chika Zevlouna. Když jej komisař vyslyšel, mladý číšník se rozkatil:

„Já stojím jenom o ženské! . . . O tom teploušovi nic nevím. Tuhle jsem ho div neroztrhl, když začal blbnout.“

Kdoví, možná že se stal obětí nějakých darebáků, v Ilhéusu se potloukala spousta vandráků, zlodějů, kapsářů, pochybných existencí, které utekly z Bahie a jiných míst a vystřídalily nyní ve městě dřívější jagunčy. Komisař a jeho lidé provedli razii v přístavu, na Unhão, na Conquistě, na Pontalu, na Hadím ostrově. Nacib zmobilizoval své přátele — Nhô-Gala, ševce Felipa, Josua, číšníky, několik hostů. Proběhali Ilhéus křížem krážem, ale bezvýsledně.

João Fulgêncio soudil na útěk:

„Podle mé teorie ten ctihodný teplouš sbalil kufry a na vlast-

ní útraty odjel. Vzal prostě do zaječích. Když tu nemohl ukojit své choutky, poněvadž v Ilhéusu na to málo, co je potřeba, docela stačí Machadinho a Miss Pirangi, přepadl ho smutek a rozhodl se zmizet. A udělal ostatně dobře, aspoň nás včas zbavil své odporné přítomnosti.“

„Ale jak odjel? Vždyť nejela žádná loď. Teprve dnes jede Canavieiras . . .“ pochyboval Nhô-Galo.

„Autobusem, vlakem . . .“

Ani autobusem, ani vlakem, ani na koni, ani pěšky, jak se zadušoval policejní komisař. Kolem čtvrté přiběhl Tuísca celý rozčilený, že prý je na stopě. Ze všech Sherlocků, kteří se toho dne naskytli, jediný on přinesl něco pozitivního. Jistá velice ordinární nevěstka viděla v noci jakéhosi otlého elegantního muže — a to mohl být docela dobře ten kuchař, neboť měl zašpičatělý knír a sotva se valil. Šla z Podsvětí a všimla si, že u přístavních skladišť vedly toho člověka tři podezřelé osoby. To všechno pověděla Tuískovi, ale na policii byla mnohem méně konkrétní. Prý se jí zdá, že to viděla, ale není si jista, byla opilá, kdo byli ti muži, neví, slyšela jenom hlasy. Ve skutečnosti však rozeznala zcela bezpečně pana Nila, černého Terência a vůdce těch dvou, jehož jméno neznala, ale po kterém vzdychala ona a všechny holky z Podsvětí. Pocházel z Bahie a byl nebezpečný v zápase. Měl špatnou pověst. V duchu si myslela — a celá se přitom tetelila —, že ten kuchař leží už někde na dně mořském v přístavu. Policii však nic takového neřekla a stejně už litovala, že se o tom zmínila Tuískovi. Nikoho nenapadlo hledat u Dory. Tam se Fernand nejdřív vybrečel a pak jí pomáhal s šitím, neboť její pomocnice dostaly toho dne volno. Už se úplně smířil s tím, že odpoledne odcestuje třetí třídou lodi Bahijské společnosti převlečen za námořníka; touž lodí totiž pojede Sete Voltas. Dora mu slíbila, že jeho zavazadlo pošle přímo do Ria.

A tak když k večeru João Fulgêncio přišel do vzrušeného hostince, viděl, že je Nacib úplně zdrcen. Jak může zítra otevřít restaurant? Všechno bylo připraveno, potraviny koupeny, pomocnice obstarány a Fernandem zaučeny, číšníci na svém místě, pozvánky na slavnostní oběd rozeslány. Přijeli lidé z Itabuny (mezi nimi Aristóteles), z Águy Prety, z Pirangi,

přijel i Altino Brandão z Ria do Braço. Kde najít náhradu za nezvěstného kuchaře? Ani Sergipanku neměl po ruce. Odešla od něho, poněvadž se pohádala s Fernandem, a zanechala pokojík v strašlivé špíně. A co ty pomocnice? To by mohl restaurant hned druhý den zavřít. Samy vařit by nedokázaly, leda krájet maso, zabít slepici, očistit vnitřnosti, topit v kamnech. Kde tak nahonem najde kuchařku? S tím vším se plačky svěřoval příteli knihkupci v herně, kde se lahví čistého koňaku snažil rozptýlit svůj zármutek. Hosté a přátelé si u stolů povídali, že ho ještě nikdy neviděli tak zoufalého. Ani tehdy ne, když se rozešel s Gabrielou. Možná, že tenkrát bylo jeho zoufalství hlubší a strašlivější, ale bylo tiché a projevovalo se jenom v podmračené, zasmušilé tváři, kdežto teď Nacib spínal ruce a hořekoval, že je ztracen a znemožněn. Když spatřil João Fulgência, odvedl ho do herny:

„Jsem ztracen, João. Co mám dělat?“ Od té doby, co mu knihkupec navrhl řešení manželského problému, skládal v něho bezmeznou naději.

„Jen klid, Nacibe, však už najdeme nějaké řešení.“

„Jaké? Kde bych mohl sehnat kuchařku? Sestry Dos Reisovery takovou nabídku nepřijmou, když je to takhle nahonem. A i kdyby přijaly, kdo by vařil v pondělí?“

„Já bych ti mohl přenechat na pár dní Marocas. Jenže ta vaří dobře, jenom když nad ní stojí moje žena.“

„K čemu to, na pár dní?“

Nacib upíjel koňak a bylo mu do pláče.

„Nikdo mi nemůže pomoci. O rady není nouze, ale jedna je horší než druhá. Ta bláznivá dona Arminda mi dokonce navrhovala, abych si znovu zavolal Gabrielu. Jen si to představte!“

João Fulgêncio nadšeně vstal:

„Sláva vlasti, Nacibe! Víte, kdo je Arminda? No, Kolumbus, ten s tím vejcem a Amerikou. Ona ten problém vyřešila! Jen se podívejte: řešení, dobré, spravedlivé, dokonalé, máme před očima a my jsme je neviděli. Tím je všechno rozhodnuto, Nacibe!“

Nacib se opatrně a nedůvěřivě ptal:

„Gabriela? Vy myslíte? Neděláte si legraci?“

„A proč ne Gabriela? Copak už nebyla vaší kuchařkou? Proč by jí nemohla být znovu? Máte snad na vybranou?“

„Byla to ale moje žena . . .“

„Družka snad, ne? Vždyť přece sňatek byl prohlášen za neplatný, jak jistě víte . . . A právě proto. Když si ji znova vezmete k sobě jako kuchařku, uděláte za tím sňatkem tečku ještě výrazněji, než učinil úřední škrť pera. Nemyslíte?“

„To by byla pro ni pěkná lekce . . .“ přemítal Nacib. „Vzít si ji za kuchařku, když předtím byla paní domu . . .“

„No a ne? Jedinou chybou v celé té historii bylo, že jste se s ní oženil. To bylo zlé pro vás, a ještě horší pro ni. Chcete-li, promluví s ní.“

„Myslíte, že to přijme?“

„Za to vám ručím. Hned tam zajdu.“

„Řekněte jí, že je to jenom na nějaký čas . . .“

„Proč? Je to kuchařka, a dokud vám bude dobře sloužit, můžete ji u sebe zaměstnávat. Proč jenom na nějaký čas? Přijdu vám říci, jak jsem pochodil.“

A tak ještě týž den večer Gabriela, celá rozradostněná, vyčistila pokojík a usadila se v něm. Předtím šla k Doře poděkovat Sete Voltovi. Od Naciba z okna mávala šátkem, když po šesté večer Canavieiras vyjžděla z přístavu směrem k Bahii. Příštího dne v poledne si přes padesát hostů znova libovalo, že má ty známé chutné chody, nedostižné, tak velkolepé, božsky kořeněné jídlo.

Slavnostní hostina měla velký úspěch. K aperitivu byly podávány slané tyčinky a cukroví jako dřívě. Jednotlivé chody byly jako přehlídka divů. Nacib, jenž seděl mezi Mundinhem a soudcem, dojatě vyslechl Kapitánovy a Doktorovy proslovy. „Zasloužilý syn Ilhéusu,“ prohlásil Kapitán, „oddaně sloužící rozvoji svého kraje.“ — „Důstojný občan Nacib Saad, jenž dal Ilhéusu velkoměstský restaurant,“ chválil jej Doktor. Nacibovým jménem odpověděl Josué, který též poděkoval Arabovi a zdůraznil jeho zásluhy. Nacibovi byly uspořádány úplné ovace, vrcholící slovy Mundinha, jenž chtěl, jak říkal, „prosit za odpuštění“. Přivedl z Ria kuchaře. Nacib byl proti. A měl pravdu. Žádné jídlo na světě se nevyrovná bahijskému.

A tu chtěli všichni vidět umělkyni, které vděčí za tento

oběd, čarodějné ruce, které připravily takové pochoutky. João Fulgêncio vstal a šel pro ni do kuchyně. Objevila se s úsměvem na rtech v pantoflích, s bílou zástěrou přes barchetové šaty a rudou růží ve vlasech. „Gabriela!“ vykřikl soudce. A Nacib oznámil:

„Přijal jsem ji znova jako kuchařku . . .“

Josué, Nhô-Galo, všichni tleskali, někteří vstali, aby ji pozdravili. Ona se usmívala, oči sklopené, vlasy podvázané mašlí.

Mundinho Falcão zašeptal Aristótelesovi, jenž seděl vedle:

„Ten Turek si to ale umí zařídít . . .“

GABRIELA VE SVÉM ŽIVLU

Práce na vjezdu do přístavu, několikrát odložené, konečně skončily. Nový kanál, hluboký a rovný, byl už hotov. Jím mohly projíždět bez nebezpečí, že uvíznou na mělčině, lodi společnosti Lloyd, Ita, Bahijské společnosti. Zvláště pak mohly vplout do ilhéuského přístavu velké nákladní lodi, aby přímo odtud odvážely pytle s kakaem.

Jak vysvětlil hlavní inženýr, byla zdlouhavost závěrečných prací způsobena četnými nesnázemi a překážkami. Neměl na mysli nepokoje při příjezdu vlečných člunů a techniků, oné noci, kdy v kabaretu svištěly kulky a létaly láhve a kdy se vyhrožovalo smrtí. Mínil tím písčité dno, jež se s přílivem, větry a bouřkami pohybovalo a měnilo, takže někdy písek v několika hodinách zaplavil a zmařil práci mnoha týdnů. Bylo třeba začínat znovu a znovu trpělivě dvacetkrát měnit trasu kanálu a hledat bezpečnější místa. V jisté chvíli začali technici dokonce propadat skepsi a depresi, zatímco největší pesimisté ve městě opakovali argumenty z volební kampaně: ilhéuský přístav je neřešitelný problém, nic se s tím nedá dělat.

Vlečné čluny i bagry, inženýři i technici odjeli. Jen jeden

bagr zůstal natrvalo v přístavu, aby pohotově odstraňoval následky pohybů písčného dna a uchoval nový kanál splavný pro lodí s hlubším ponorem.

Na rozloučenou s inženýry a v uznání za jejich práci, vytrvalost i dobré znalosti konala se velkolepá pitka, jež začala v Obchodním restaurantu a skončila v Eldoradu. Kapitán se opět vyznamenal, když ve zdravici přirovnal hlavního inženýra k Napoleonovi, ale k „Napoleonovi z bojů o mír a pokrok“, a nazval ho „vítězem nad zdánlivě nezkrotným mořem, nad zrádnou řekou, nad písčinami nepřátelskými civilizaci, nad ponurými větry“ — vítězem, jenž může z majáku na pernambuckém ostrově s hrdoostí obzírát ilhéuský přístav, jež „vysvobodil z otroctví písčného dna a díky inteligenci a obětavé práci ušlechtilých inženýrů a dovedných techniků otevřel lodím všech zemí“.

Zanechali po sobě stesk a milenky. Na nábřeží při loučení ženy z pahorků plakaly a objímaly námořníky. Jedna z nich byla těhotná a muž jí sliboval, že se vrátí. Hlavní inženýr si vezl drahocenný náklad dobré ilhéuské kořalky a mimo to jednu opici jupará, aby mu v Riu připomínala kraj, kde se daly tak snadno vydělat peníze, kraj, kde se chrabře žilo a těžce pracovalo.

Odjeli, když nastaly deště, toho roku dochvilné — ještě dlouho před svátkem sv. Jiří. Na plantážích kvetly kakaovníky, tisíce mladých stromů bylo poprvé obsypáno poupaty, příští sklizeň měla být ještě větší, ceny znova stoupnou, přibude peněz ve městech i vesnicích, v celé zemi se nenajde taková úroda.

Z chodníku u hostince Vesuv se Nacib díval na vlečné čluny, jež jako kohouti při kohoutích zápasech brázdily vlny moře a odvažely směrem na jih bagry. Co všechno se zběhlo mezi příjezdem a odjezdem inženýrů a potápěčů, techniků a námořníků . . . Starý plukovník Ramiro Bastos nikdy neuvídí velké lodí vplouvat do přístavu. Zjevovat se teď na spiristických seancích, poté co se oprostil od tělesné schránky a stal se misionářem, udílí rady obyvatelům kraje, hlásí dobrotu, odpuštění, trpělivost. Tak to alespoň tvrdila dona Arminda, jež v těchto tajemných otázkách, o nichž se tolik

mluvilo, byla kompetentní. V oné době, jež byla krátká co do počtu měsíců, ale dlouhá, pokud jde o události, jež se do ní vměstnaly, se Ilhéus velice změnil. Každý den přinesl nějakou novinku, novou filiálku banky, nové kanceláře obchodních zastoupení firem z jihu země ba i z ciziny, obchody, vily. Před několika dny se u Unhão, ve starém baráku, usadila Jednota řemeslníků a dělníků a její uměleckoprůmyslová škola, kam chodili chudí chlapi, aby se tam vyučili truhláři, zedníky, ševci; tam také mohli dospělí nakladači z přístavu, plničtí pytlů kakaa, dělníci z čokoládovny vychodit po večerech obecnou školu. Při zahájení, jehož se zúčastnily i významné osobnosti z Ilhéusu, řečnil švec Felipe. Svou španělštinou promíšenou portugalskými slovy zvolal, že teď nadešel věk dělníků, kteří drží ve svých rukou osudy světa. Přítomným se toto tvrzení zdálo tak nesmyslné, že mu bezmyšlenkovitě tleskali, i sám dr. Maurício Caires, i sami plukovníci, vládci nad širými lány a nad životy lidí, kteří na nich se shrbenými zády pracovali.

I Nacibův život byl v oněch měsících rušný a bohatý na události. Uzavřel a pak zase zrušil sňatek, dosáhl blahobytu a málem přišel na mizinu, byl pln touhy a radosti a potom bezvýhodnosti, zoufalství a žalu, byl hrozně šťasten a hrozně nešťasten. Teď bylo znova všechno klidné a příjemné. Hostinec žil zase svým rytmem, jako když tam poprvé přišla Gabriela; hosté opět dlouho popíjeli aperitiv, objednávali si další sklenku, někteří se pak chodili naobědvat do restaurantu. Vesuv vzkvétal, Gabriela přicházela v poledne z kuchyně v prvním patře a s úsměvem a růží ve vlasech obcházela stoly. Hosté s ní vtípkovali, vrhali na ni toužebné pohledy, chytali ji za ruku, odvážnější ji poplácávali po zadečku. Doktor jí říkal „moje dceruško“. Naciba chválili za to, že se se ctí a prospěchem dostal z bludiště komplikací. Arab chodil mezi stoly, občas se zastavoval, aby něco vyposlechl nebo řekl, sedal si k Joãu Fulgênciovi a Kapitánovi, k Nhô-Galovi a Josuovi, k Ribeirinhovi a Amânciu Lealovi. Bylo to, jako by se zázrakem sv. Jiří vrátili do starých časů, jako by se nebyli dopustili chyb a neprožili nic smutného. Iluze by byla dokonalá, kdyby nebylo restaurantu a nepřítomnosti Tonika Bastose, jenž i se

svými dobovatelskými ostruhami zakotvil definitivně u hořké v restauraci „U zlaté kapky“.

Restaurant byl dobrá investice. Poskytoval jistý, třebaže jen skrovný zisk. Nebyl to takový zlatý důl, jak si představovali Nacib a Mundinho. Kromě dnů, kdy v přístavu zastavily lodi, tam byl malý provoz, takže se tam podával jen oběd. Ilhéusané obvykle jedli doma. Jen občas přílákání Gabrieliným kuchařským uměním, přicházeli se sem muži sami nebo s rodinami najíst. Aby měli trochu změnu. Stálé hosty bylo možno na prstech spočítat: Mundinho, skoro vždy se známými, Josué, vdovec Pessoa. Zato hrací stolky restaurantu znamenaly vydatný zdroj příjmů. Pět až šest skupinek tam hrávalo poker, jedenadvacet a brisku. Gabriela pekla odpoledne slané pečivo a cukroví, nápoje tekly proudem, Nacib získával slušný podíl na zisku. Při hře měl skoro vždy špatné svědomí: má pokládat Mundinha i v tomto ohledu za společníka? Jistě ne, poněvadž vývozce investoval kapitál do restaurantu, a nikoliv do nákupu stolků. Možná že však ano (nerad si to uvědomoval), vzhledem k tomu, že činži z hostince platila celá jejich společnost, jíž patřily též stoly a židle, talíře, na kterých podávali jídla, a číše, z nichž pili. Tam byla tržba velká a plně vynahrazovala malou návštěvu a slabý zájem o obědy. Nacib by si byl rád nechal všechno pro sebe, ale bál se, že by mu to mohl vývozce nějak oplatit. Rozhodl se tedy, že si s ním promluví.

Mundinho se netajil svými velkými sympatiemi k Arabovi. Poté co jeho nynější společník vyřešil své manželské problémy, tvrdil často, že Nacib je nejcivilizovanější muž v Ilhéusu. Velmi pozorně vyslechl jeho výklad. Nacib si přál vědět, zda vývozce má mít podíl i z výtěžku hracích stolků.

„No a co vy o tom soudíte, mistře Nacibe?“

„Podívejte, pane Mundinho . . .“ kroutil si knír. „Když se na to dívám jako poctivý chlap, myslím si, že podnikem jste a že máte mít nárok na polovinu obratu jako v restaurantu. Pokud to ale posuzuju jako pravý Ilhéusan, mohl bych tvrdit, že to není nikde černé na bílém a že jste bohatý člověk, který ty peníze nepotřebuje. Že jsme o té věci nikdy nemluvili,

že jsem chudý a šetřím si penízky na kakaovníkovou plantážičku a tenhle zisk se mi náramně hodí. Ale jak by řekl plukovník Ramiro, závazek je závazek, i když to nikde nestojí psáno. Přinesl jsem vám bilanci obratu ze hry, abyste si ji mohl prohlédnout . . .“

Chtěl položit před Mundinha na stůl nějaké papíry. Vývozce je však odstrčil a poklepal mu na rameno:

„Schovejte si ty účty i ty peníze, mistře Nacibe. Na zisku ze hry podnikem nejsem. Chcete-li mít svědomí úplně klidné, zaplaťte mi malé nájemné za používání místnosti i večer. Řekněme sto milreisů. Nebo mi raději dávejte sto milreisů na stavbu starobince. Kdopak kdy viděl, aby federální poslanec vlastnil hernu? To leda kdybyste pochyboval o mém zvolení . . .“

„Kdepak, to je na beton. Děkuji vám, pane Mundinho. Zůstávám vašim dlužníkem.“

Vstával a měl se k odchodu, ale Mundinho se ho ještě zeptal:

„Poslyšte . . .“ ztlumil hlas a prstem tůkal Arabovi na prsa. „Ještě to tu bolí?“

Nacib se usmál a tvář se mu rozzářila:

„Ne, prosím. Už to úplně přešlo . . .“

Mundinho sklopil hlavu a zašeptal:

„Závidím vám. Mne to ještě bolí.“

Chtěl se ho zeptat, zda s Gabrielou zase spí, ale pak se mu to zdálo příliš indiskrétní. Nacib, celý blažený, si šel hned uložit peníze do spořitelny.

Skutečně nic necítil, poslední stopy bolesti a utrpení byly zahlazeny. Když znova přijímal Gabrielu, bál se, že mu její přítomnost bude připomínat to, co se předtím zběhlo. Měl strach, že se mu bude zdát o Toniku Bastosovi, jak sedí nahý na jeho posteli. Nic takového se však nestalo. Bylo to všechno jako dlouhý a krutý sen. Znova se mezi nimi vytvořily vztahy jako na počátku, vztahy pána a kuchařky. Ona byla velmi snaživá a veselá, zpívala si při uklízení, chodila do restaurantu vařit oběd, pak sešla vždy dolů do hostince, právě když se tam popíjel aperitiv, aby u každého stolu oznámila, jak je sestaven jídelníček a nalákala hosty do prvního poschodí. Když kolem půl druhé ruch ustal, usedl Nacib k obědu a Gabriela

ho jako dříve obsluhovala. Chodila kolem stolu, nosila mu jídlo, otvírala mu láhve s pivem. Potom se sama najedla s jejich jediným číšníkem (toho druhého Nacib propustil, nebylo ho třeba při tak omezeném provozu restaurantu) a Chikem Zevlounem, zatímco Válter, jenž nahradil Mlsouna, dohlížel na hostinec. Nacib si vzal staré bahijské noviny a zapálil si doutník ze São Félixu, v lehátku často našel růži. V prvních dnech ji odhazoval, později si ji však schovával do kapsy. Noviny mu pak sklouzly na zem, doutník uhasl, Nacib ve stínu a vánku trávil svou siestu. Probouzel ho hlas Joãa Fulgência, jenž šel do papírnictví. Gabriela chystala slané pečivo a cukroví na odpoledne a večer, a pak se vracela domů. Viděl ji, jak v trepkách přechází náměstí a mizí za kostelem.

Co mu chybělo k dokonalému štěstí? Jedl Gabrielina nedostupná jídla, slušně vydělával, ukládal peníze do spořitelny, zanedlouho si bude moci koupit pozemek. Slyšel o tom, že byl vykácen prales za pohořím Baforé, a lepší půdu k pěstování kakaa si nebylo možno představit. Ribeirinho mu nabízel, že ho tam odveze, bylo to poblíž jeho farem. Denně byl hostinec a někdy i restaurant plný lidí. Hrál se tam dáma a trikotak a byla rozkoš poslouchat, co si povídají João Fulgêncio, Kapitán, Doktor, Nhô-Galo, Amâncio, Ari, Josué, Ribeirinho. Ti dva poslední se od chvíle, kdy farmář zařídil nedaleko nádraží byt Glórii, stali nerozlučnými přáteli. Občas obědvali i s Glórií v restaurantu a všichni spolu dobře vycházeli.

Co mu chybělo k dokonalému štěstí? V srdci mu nehlodala žárlivost ani strach, že přijde o kuchařku. Kde by našla pevnější a lépe placené místo? Mimoto vůbec nereagovala, když jí nabízelí zařízený byt nebo úvěr v obchodech, hedvábné šaty, střevíčky, přepych, jaký požadovaly milenky. Proč, to Nacib nevěděl, a ač se to zdá neuvěřitelné, ani ho to nezajímalo. Každý má nějaký ten vrtoch. Možná že ta historka o polním kvítí, jež se nehodí do vázy, jak o tom jednou mluvil João Fulgêncio, byla zcela na místě. Bylo mu to však naprosto lhostejné a stejně tak ho vůbec nerozčilovala šeptem pronášená slůvka hostů, když vešla Gabriela do hostince, ty úsměvy, pohledy, poplácávání, letmé stisky dlaně, ruky, ňader.

To všechno udržovalo hosty a lákalo k dalšímu poháru, k novému doušku.

Soudce se jí jednou pokoušel uloupit růži, Gabriela však utekla. Nacib se na to díval nezúčastněně. Co mu chybělo k dokonalému štěstí?

Dívka od Amazonky, ta Indiánka u Machadãové, se ho v noci, když se spolu scházeli, ptala, odhalujíc přitom své krásné zuby:

„Máš rád svou Maru? Líbí se ti?“

Líbila se mu. Byla malá a zavalitá, měla široký obličej, a když seděla se zkříženýma nohama na posteli, vypadala jako bronzová soška. Navštěvoval ji a spal s ní nejméně jednou týdně. Nebyla to složitá osobnost, plná záhad. Noc s ní byla bez překvapení, bez prudké extáze a bezuzdných orgií. Stýkal se též s jinými. Mara měla totiž mnoho obdivovatelů, plukovníci si potrpěli na ten zelený plod z Amazonas, proto byla málokdy v noci volná. Nacib paběrkoval v nočních podnicích a nevěstincích a dokonce se jednou vyspal v domě na náměstí s novou Coriolanovou milenkou. Byla to mladičká dívenka, kterou si plukovník přivezl z plantáže. Coriolana už přestalo zajímat, zda je podváděn. A tak se Nacib tu a tam příživoval jako dřív. Jeho stálou milenkou byla však pořád ta dívka od Amazonky. S ní tančil v kabaretu, spolu pili pivo a pochutnávali si na ztracených vejcích. Když byla volná, napsala mu svým školáckým písmem vzkaz, aby ji po zavření hostince vyhledal. Byly to radostné chvíle, když se po obdržení vzkazu těšil na noc s Marou.

Co mu chybělo k dokonalému štěstí? Jednou mu Mara vzkázala, že ho čeká večer, „aby se trochu pomuckali“. Usmál se, a jakmile zavřel hostinec, zamířil k Marii Machadãové. Tato svérázná postava, nejproslulejší majitelka veřejného domu v Ilhéusu, mateřsky něžná a mlčenlivá, ho objala a pak mu sdělila:

„Vážil jste sem cestu zbytečně, Nacibečku. Mara je u plukovníka Altina Brandãa. Přijel nečekaně z Ria do Braço, co mohla dělat?“

Vrátil se v mrzuté náladě. Nezlobil se na Maru, neboť do jejího života nemohl zasahovat a nemohl jí bránit, aby si

vydělávala. Mrzela ho však ta pokažená noc, to, že neukojil svou touhu, že jeho tělo bude zase v posteli vyžadovat ženu. Přišel domů a svlékl se. Zezadu, snad z kuchyně či ze spíže, bylo slyšet, jak spadl na zem kameninový džbáněk. Šel se podívat, co se stalo. Oknem vyběhl na dvůr kocour. Otevřenými dveřmi nahlédl do pokojíku. Přes pelest visela Gabrielina noha. Dívka se ve spánku usmívala a zpod pokrývky bylo vidět její prs. Naciba omámila vůně hřebíčku. Přistoupil k ní, ona otevřela oči a řekla:

„Pane Nacibe . . .“

Podíval se na ni a spatřil zemi hojně zalévanou deštěm, obdělávanou a krytou hustým porostem, s pahrbky a údolími, hlubokou jeskyni, kterou měl osévat. Ona k němu vztáhla ruce a přitáhla ho k sobě.

Když si lehl vedle ní a rozpálil ho její žár, naráz si uvědomil všechnu tu potupu, hněv i nenávisť, kterou pocítil v její nepřítomnosti, tu bolest úzkostných nocí a uraženou pýchu, a konečně i radost, že se zase hřeje u jejího těla. Vášnivě ji sevřel a na skořicové pokožce zanechal stopy svých polibků:

„Ty mrško jedna!“

Usmála se ústy, jež uměla líbat i kousat, usmála se svými vzosnými, chvějícími se ňadry, svými žhnoucími stehny, svým dmoucím se klímem plným očekávání a zašeptala:

„Tak ať . . .“

Pak si položila hlavu na jeho zarostlá prsa.

„Hezký mladý pane.“

O ŠVÉDSKÉ LODI SE SIRÉNOU

Teď ano, teď byl dokonale šťasten. Čas plynul, příští neděli se budou konat volby. O výsledku nikdo nepochyboval, ani dr. Vítor Melo, který seděl zarmoucen ve své riodejaneirské ordinaci. Altino Brandão a Ribeirinho už objednali skvostnou večeři v Obchodním restaurantu na týden po volbách,

s šampaňským a ohňostrojem. Z Mundinhova podnětu byla uspořádána sbírka, z jejíhož výtěžku se měl koupit a nabídnout Kapitánovi dům, v němž se narodil a kde bydlel Cazuzinha Oliveira blahé paměti. Budoucí starosta však udělal velkodušné gesto: daroval peníze klinice pro chudé děti, kterou na pahorku Conquista otevřel dr. Alfredo Bastos. Nacib chtěl po volbách navštívit s Ribeirinhem oblast za pohořím Baforé, o níž se tak hovořilo. Chtěl si koupit půdu a zřídit si kakaovníkovou plantáž.

Hrál svou pravidelnou partii triktraku, hovořil s přáteli, vypravoval historky ze Sýrie: „V staré vlasti je to ještě horší . . .“ Po obědě spal vždy s nacpaným břichem a klidně chrápal. Chodil s Nhô-Galem do kabaretu, spal s Marou i s jinými. S Gabrielou, kdykoliv neměl jinou a přišel domů unaven a nemohl usnout. Spal s ní snad víc než s druhými. Žádná se jí nevyrovnala svou ohnivostí, vášnivostí, divokostí, svou milostnou něhou. Byla pro lásku přímo stvořena. To byla půda, kterou měl osévat. Nacib usínal s nohou přes její oblé stehno. Jako dřív. Jedině s tím rozdílem, že nyní nežáril na druhé, že o ni neměl strach, že ji nechtěl převychovat. Než po obědě usnul, přemýšlel: nyní ji má jenom na noc, chová k ní stejně city jako ke všem ostatním, k Maře, Raquel, zrzavé Nataše. Nic více a nic méně, bez dřívější něhy. Tak to bylo správné. Ona chodila k Doře, tančila a zpívala, ujednávaly si, jak oslaví mariánský měsíc. Nacib to věděl, krčil rameny, dokonce se tam také chystal. Je to jeho kuchařka, s níž spí, když se mu zachce. A jaká kuchařka! Nad ni není. Je dobrá i v noci, víc než dobrá, k zbláznění!

U Dory se Gabriela smála a žertovala, zpívala a tančila. V tříkrálovém průvodu ponese korouhev. O svatojánské noci bude přeskakovat hranici. Upřímně se radovala, život je krásný. Když odbilo jedenáct, vracela se domů a čekala na pana Naciba. Možná že za ní dnes přijde do pokoje, bude ji knírkem šimrat na šiji, těžkou nohu si položí na její stehno, hebkou hruď jí nabídne jako polštář. Tiskla si k tváři kocoura a on tichounce mňoukal. Poslouchala donu Armindu, jak hovoří o duších a novorozenátech. Když nepřelo, vyhřívala se na sluníčku, jedla guayavy, s obdivem hleděla na rudou myrtu.

Celé hodiny si povídala s kamarádem Tuískou, jenž se teď učil truhlářem. Běhala bosa po pláži a máčela si nohy v chladné vodě. Odpoledne tančila s dětmi na náměstí. Večer se dívala na měsíc a čekala na Naciba. Život je krásný.

Čtyři dny před volební nedělí zahoukala kolem třetí hodiny odpoledne siréna švédské nákladní lodi — tak velké plavidlo ty končiny nepamatovaly — a majestátně vplula do ilhéuského přístavu. Černoušek Tuísa se běžel o tu novinu rozdělit s lidmi v celém centru města. Vzápětí proudy lidí mřily na bulvár u pobřeží.

Ani biskupův příjezd nebyl tak vzrušený. Byly vypalovány rakety. V přístavu se ozvala siréna lodí Bahijské společnosti a čluny houkáním zdravily loď. Pramice a kanoe vypluly z přístavu na širé moře, aby švédskou loď doprovodily.

Loď vplouvala zvolna do přístavu, na jejích stěžních vlály prapory všech zemí, bylo to barevné opojení. Lidé utkali ulicemi k nábreží. Na molu byla hlava na hlavě. Přišla kapela 13. května vyhrávat pochody, Joaquim bušil do kotlů. Obchody měly zavřeno. Soukromé školy i Enochovo gymnasium daly žákům volno. Děti v přístavu tleskaly, děvčata z gymnasia řádových sester mávala z přístavního mola. Osobní i nákladní auta a autobusy troubily. V jedné skupině diváků se hlasitě smála Glória, stojící mezi Josuem a Ribeirinhem, tváří v tvář ilhéuským dámám. Tónico Bastos, důstojnost sama, držel za ruku donu Olgu. Jerusa ve smutku zdravila Mundinha. Nilo svou píšťalkou dával příkazy TerÊNCIOVI, Trafovi a mladému Batistovi. Páter Basílio tam byl se svými kmotřenci. Jednonohý krčmář z Podsvětí se díval závistivě na Naciba a Plínia Araçu. Staré panny se křížovaly, sestry Dos Reisovy se smíchy celé natřásaly. Na příštích jesličkách nesmí nákladní loď chybět. Byly tam též vznešené dámy, děvčata na vdávání, lehké ženy, Maria Machadová, vládkyně nad pochybnými uličkami a kabarety. Doktor si odkašlával a hledal květnatá slova. Jak propašovat do projevu na uvítanou švédské nákladní lodi Ofensii? Černoušek Tuísa se vyšplhal na stěžeň jedné plachetnice. Dořiny pastýřky přinesly korouhev z tříkrálového průvodu, Gabriela ji nesla tanečním

krokem. Plukovníci sahali po revolverech a pálili salvy do vzduchu. Celý Ilhéus byl na nábreží.

V symbolické ceremonii, kterou si vymyslel João Fulgêncio, nesli dva vývozci, Mundinho Falcão a Steveson, a dva farmáři, Amâncio Leal a Ribeirinho pytel kakaa na konec mola, u něhož zakotvila loď — první pytel kakaa, jenž bude vyvezen z Ilhéusu přímo do ciziny. Na Doktorův podmanivý proslov odpověděl švédský vicekonsul, onen dlouhanánský zástupce paroplavební společnosti.

Když večer opustili loď námořníci, ruch ve městě zeslil. V hostincích dostávali zdarma napít; kapitána a důstojníky zavedli do nočních podniků. Velitel lodi byl nesen téměř triumfálně na ramenou. Byl to velký pijan, zvyklý na kořalku z přístavů sedmi moří světa. Přesto ho pak přinášeli Ilhéusané jako mrtvolu z Bataclanu na loď.

Druhý den po obědě měli námořníci opět volno a rozprchli se po ulicích. „Jak jim chutnala ta naše kořalka!“ pochvalovali si pyšně Ilhéuští. Námořníci prodávali cizí cigarety, látky, voňavky, pozlacené tretky. Utráceli peníze za kořalku a v nevěstincích a mnozí pak leželi opilí na ulici.

Bylo po siestě. Před odpoledním aperitivem, ve chvílce volna mezi třetí a půl čtvrtou, kdy Nacib dělal pokladnu, odděloval peníze, počítal tržbu. Poté co Gabriela po skončení práce šla domů. Jeden švédský námořník, skoro dvoumetrový, vstoupil do hostince, vdechl pach alkoholu Nacibovi do tváře a ukázal na láhev ilhéuské kořalky. Měl žádostivý pohled a říkal cosi v nesrozumitelném jazyce. Nacib již den předtím splnil svou občanskou povinnost a naléval zdarma kořalku. Naznačil námořníkovi, že musí platit. Plavý Švéd prohledal kapsy, ale po penězích ani stopy. Vylovil však legrační brož, jakousi pozlacenou Sirénu. Položil nordickou bohyni, stockholmskou Yemanjá na pult. Arab sledoval zrakem Gabrielu, jež u kostela zahýbala za roh. Pohlédl na Sirénu, na její rybí ocas. Tím si vybavil Gabrielina stehna. Tak ohnivá žena se nenajde na celém světě, taková žhavá, taková něžná, tak vzdychající, tak roztoužená. Čím častěji s ní spal, tím víc po ní toužil. Byla jakoby stvořena ze zpěvu a tance, ze slunce a měsíce, byla z hřebíčku a skořice. V poslední době jí nedal žádný

dárek, ani nějakou maličkost z trhu. Vzal tedy láhev kořalky, naplnil velkou sklenku, námořník pozvedl ruku k švédskému pozdravu, vypil ji nadvakrát a odplivl si. Nacib si s úsměvem strčil pozlacenou Sirénu do kapsy. Gabriela se bude spokojeně smát a povzdechne si: „To nemuselo být, hezký mladý pane . . .“

A příběh Naciba a Gabriely tu končíme ve chvíli, kdy z uhlíků, doutnajících v popelu srdcí, vyšlehne plamen lásky.

DOVĚTEK

O něco později byl plukovník Jesuino Mendonça postaven před soud a obžalován, že z žárlivosti zastřelil svou manželku, paní Guedes Mendonçovou, a zubního lékaře Osmunda Pimentela. Osmadvacet hodin trvala vzrušená, chvílemi jízlivá a prudká rozprava. Byla tam pronášena replika i duplika, dr. Maurício Caires citoval bibli, připomínal pohoršující černé punčochy, morálku a zpusťlost. Byl patetický. Dr. Ezequiel Prado naproti tomu mluvil dojemně: Ilhéus už není krajem banditů, rájem vrahů. Posunkem a se vzlykem ukázal na Osmundovy plačící rodiče ve smutku. Mluvil o civilizaci a pokroku. A poprvé v historii Ilhéusu byl odsouzen nějaký plukovník do vězení za to, že zavraždil cizoložnou manželku a jejího milence.

DOSLOV

Málokterý spisovatel se těší takové popularitě za hranicemi své vlasti jako Jorge Amado. Dílo tohoto jak doma, tak i v cizině nejčtenějšího brazilského romanopisce bylo přetlumočeno do více než třiceti jazyků a tři sta překladů jeho knih dosáhlo již několikamilionového nákladu. Z těch více než třiceti zemí, které Amadem obohatily svou překladovou literaturu, stojí na prvním místě Československo, kde bylo vydáno dvanáct knih, některé dokonce dříve, než vyšly v originále.

Rozsah tvorby tohoto spisovatele je úctyhodný, ale snadno vysvětlitelný. Amado je spisovatel celou svou bytostí, snadno a rychle tvořící v častých chvílích inspirace, nadaný velkou citovostí i bohatou obrazivostí a čerpající ze svých životních zkušeností i znalostí lidských povah, lidského srdce. Co jednou napíše, stává se bez podstatných změn definitivní podobou rukopisu. Splete než vytříbeným stylem vynikají díla tohoto romanopisce dějovou dynamičností a zejména svou emotivní stránkou, schopností evokace lyrických nálad, barvitým zobrazením prostředí.

Amadovo vrozené nadání dokazují už jeho rané literární pokusy, které vznikaly za studii na bahijských gymnasiích, i jeho první román „Země karnevalu“, který začal psát v osmnácti letech po příchodu do Rio de Janeiro. Více než tato prvotina zajímá nás zde však další Amadovo dílo, „Kakao“ (1933). Je to totiž první ze čtyř románů, jejichž dějištěm je kakaovníková oblast jižní části státu Bahie, kterou Amado důvěrně poznal v dětství. K tomuto prostředí se po deseti letech vrátil v „Zemi bez konce“ a v jejím samostatném pokračování „Země zlatých plodů“ (1944).

Jak problémy kraje kakaa stále Amada zajímají, prozrazuje „Mulatka Gabriela“ (1958), jež tvoří jakýsi spojovací článek mezi oběma „Zeměmi“; feudální síly, jež v „Zemi bez konce“ bojují o půdu, jsou zde vytlačovány ze svých pozic kapitalisty, kteří se snaží z kraje

pestujícího kakao učinit oblast, jež by kakao i sama vyvážela a stala se hospodářsky silnou a soběstačnou.

Literární kritika i čtenáři v Brazílii se shodli na tom, že „Mulatka Gabriela“ je Amadovým dosud nejlepším románem. Je to přes určité kompoziční nedostatky dílo tak vyzrálé, že to překvapuje i u umělce Amadovy velikosti. Především je pozoruhodné, jak se spisovatel podařilo sladit společenské osudy přerozujícího se Ilhéusu s konflikty a dramaty individuálními (Ilhéus stejně jako Gabriela usilují o to, vymanit se z pout a nabýt úplné svobody) a v jak nezjednodušené plnosti a životnosti zobrazil Amado hlavní postavy svého románu. Stačí si všimnout třeba jen toho, jak jsou v románě zpodobeni oba hlavní političtí odpůrci, představitel dožívajících feudálních sil i reprezentant kapitalistů, tehdy progresivní buržoazie. Ani Ramiro Bastos, ani Mundinho Falcão nejsou postavami schematickými. Energického a podnikavého Mundinha Falcão spisovatel neidealizuje a podobně i konzervativní farmář je zobrazen s vlastnostmi zápornými i pozitivními — jako člověk, kterému nelze upřít některé kladné povahové vlastnosti, ale jenž objektivně stojí v cestě rozvoji kraje. Také humor a ironie jsou kořenkem, které Amado rozdává v „Gabriele“ víc než kdekoli v předtím a jež podstatně zesiluje uměleckou účinnost díla.

Ústřední postavení má v knize milostný příběh, „Brazílce z Arábie“ Naciba a Gabriely, inspirovaný spisovatele k nezapomenutelným stránkám něhyplného lyrismu. Obzvláště postava Gabriely zaslouží pozornosti. Tato dívka, kterou Nacib miluje, pojme za ženu, odvrhne a nakonec opět milenecky zbožňuje, vstoupí do dějin brazilského písemnictví jako typ mladé ženy čistého srdce a nezkrotné, skoro pudové citovosti, milující stejně jako další hrdinky knihy — Malvina a Glória — svobodu a ničím nespoutaný život.

„Mulatka Gabriela“ proslavila Ilhéus v celém světě. A Ilhéuští jsou na ten „svůj“ román hrdí. Postavy jsou většinou skutečné (někdy dokonce i s pravými jmény — například dr. Demóstheneš). Plukovníkem Ramirem Bastosem byl vlivný místní senátor Pessoa. Hostinský Maron, to je Nacib, se dlouho pyšnil, že je jednou z hlavních postav románu. Poskytoval interviewy, cítil se povznesen. Nenapadlo ho však, aby si román přečetl. Když to na popud přátel své ženy konečně učinil, byla z toho aféra, která skončila přestřelkou; vystřely z Nacibova (Maronova) revolveru, které měly obnovit jeho pohaněnou manželskou čest, platily zvědavému žurnalistovi (byl jím básník a prozaik Jorge

Medauar), který uveřejnil reportáž o osobách Amadova románu, a zvláště o Gabriele . . . Avšak Nacib, jehož vznětlivost naštěstí nepřivodila novinářovu smrt, jen dokázal, že je opravdu jen Nacibem — že rozumí obchodu, ale nikoli literatuře. Jeho žena totiž není Gabriela. Gabriela — s vlastnostmi, které jí připsal tvářt talent Amadův — nechodí po Ilhéusu. Je syntézou různých rysů, je symbolem ženy brazilského provinčního městečka.

Dodnes je Ilhéus, město na jihu státu Bahia, ležící na ostrově spojeném s kontinentem jen lodní dopravou, prochnuto hřebíčkovou vůní půvabné Gabriely. Dodnes v tomto městě, kde v domě č. 21 v ulici 28. čerona prožil Jorge Amado celé své dětství, nalézáme například vilu plukovníka Melka Tavarese a lavičky na nábřeží, kde sedávala s inženýrem Rômulem Vieirou zasněná Malvina; hostinec Vesuv má dnes sice jiné jméno, ale hosty obsluhuje náš starý známý, obtlouštělý Nacib; zato kabaret Trianon a hotel Coelho žijí dnes již jenom ve vzpomínkách Amadových čtenářů. Od Gabrieliných časů usiluje Ilhéus, srdce kraje kakaových plodů, o vlastní přístav a přes snahy Mundinhů se tato touha nesplnila, neboť narážel na vytrvalý odpor vlády státu Bahie, jež tomuto projektu nepřije ze stejných důvodů jako v době panství Bastosových.

Přesto se v Ilhéusu a v hospodářství kraje od r. 1925, kdy se odehrává děj románu, mnohé změnilo. Město dosáhlo již 30 000 obyvatel, má v Pontalu, známém z Amadova románu, letiště a na okolních kakaovníkových plantážích (jako je ta, na níž se autor „Mulatky Gabriely“ před padesáti pěti lety narodil) neprodávají už plukovníci sklizeň obchodníkům, jako byl Mundinho, ale kooperativám, a ty samy vyjednávají se zámořskými kupci z celého světa. Černí dělníci nosí na nahých bedrech šedesátikilové žoky určené do nejrůznějších přístavů, mimo jiné i do sovětské Oděsy.

Jak jsme již uvedli, přijala kritika v Brazílii Amadův román velmi příznivě. Svědčí o tom mimo jiné několik významných literárních cen, kterými bylo dílo odměněno; zvláštěního zdůraznění zaslouhuje cena Luiza, udělená brazilskou sekcí Penklubu, a cena Machada de Assis, kterou „Mulatku Gabrielu“ vyznamenal jako nejlepší brazilský román v roce 1958 riodejaneirský Národní knižní institut při ministerstvu školství a osvěty. V zemi, kde vycházejí knihy v nízkém nákladu, je jistě neobyčejným úspěchem, dosáhla-li dosavadně vydané celkového počtu skoro 200 000 výtisků. Po několik let to byla podle nakladatel-

ských průzkumů nejpobulárnější a nejprodávanější kniha v Brazílii. Zájem ciziny o tento brazilský „bestseller“ — „bestseller“ v nejlepšímu slova smyslu — dosvědčují jeho pohotová vydání v zahraničí i jeho televizní podoba a chystané filmové zpracování společností Metro se Sophii Lorenovou v titulní úloze.

„Mulatkou Gabrielou“, kterou napsal po čtyřletém odmlčení, nastoupil Amado novou etapu tvůrčí cesty. Pro předchozí díla, můžeme-li jim paušálně přičíst několik znaků, bylo příznačné hlavně realistické postižení skutečnosti, zachycení výrazného a pro vývoj společnosti důležitého konfliktu, dále pak prostá fabule a střídme výrazové prostředky; pokud jde o kompoziční techniku, nebyl Amado nikdy novátor, dějový proud jeho románů byl často zadržován básnickými a někdy i sentimentálními úvahami, románové postavy by si žádaly větší psychologické sondace a odstínění.

Od „Mulatky Gabriely“ se v Amadových dílech — k nimž později přistupují „Starší námořníci“ a „Pastýři noci“, dvě knihy novel rozvíjející tradici vytvořenou románem o Gabriele a román „Dona Flor a její dva manželé“ (1966) — společenský záběr zužuje, sociální konflikt je zastínován lokálně individuálním, revoluční substance, tak příznačná pro předchozí knihy, se rozplývá. Rozhojňuje se však počet pitoreskních epizod, díla jsou konstruována komplexněji, jazyk je propracovanější. Místo široce založené fresky má čtenář před očima barvitý kaleidoskop drobných, často i dovádivých a někdy i trochu kluzkých příhod.

Amadova tvorba, jež vznikla po „Mulatce Gabriele“, dokazuje, že tento román znamená hluboký předěl ve spisovatelově vývoji.

Je tedy „Mulatka Gabriela“ v mnoha ohledech dílem významným. Významným jako umělecké dílo i jako mezník v tvorbě Jorge Amada a tím ovšem i v celé brazilské literatuře, jejímž tento spisovatel byl a i přes vývojové proměny své spisovatelské a občanské osobnosti zůstává výrazným a čelným představitelem.

Zdeněk Hampl

PŘIBLIŽNÁ VÝSLOVNOST NĚKTERÝCH BRAZILSKÝCH JMEN A SLOV

(Čárky nad samohláskami označují přízvuk, nikoliv délku)

Abdias de Souza (abdíjas di sóza)
 Aguas Claras (ágvas kláras)
 Altino Brandão (altínu brandáu)
 Aluísio Azevedo (alujízju azevédu)
 Amâncio Leal (amansju liál)
 Anastácia (anastísja)
 Ângela (ánžela)
 Antônio Silvino (antonju silvinu)
 Antunes (antúnys)
 Aracaju (arakažú)
 Argileu Palmceira (aržiléu palméjra)
 Ascendino (asendínu)
 Assunção (asunsáu)
 Ataúlfo Passos (ataúlfu pásus)
 Basílio Cerqueira (bazíljju serkéjra)
 Bataclan (bataklan)
 Bebinho (bebíňu)
 Bilac (bilák)
 Bonifácio (bunifásju)
 Brás Damásio (bráz damázju)
 bumba-dos-reis (búmbaduzrejs)
 bumba-meu-boi (búmbaméubój)
 caatinga (katínga)
 Cachoeira (kašuejra)
 Canavieiras (kanavijéjras)
 cangaceiro (kangaséjru)
 Castro Alves (kástru álvis)
 Cazuzza Oliveira (kazúza olivéjra)
 Cazuzinha (kazuzíňa)
 Ceará (siará)
 Cecílio (sesíljju)
 Celestina (selestína)
 Clemente (kleméti)

Clementina (klementína)
 Clorinda (klorinda)
 Clóvis Costa (klóvis kósta)
 Coelho (kuélju)
 Conquista (konkýsta)
 Coriolano Ribeiro (koryjolánu ribéjru)
 Coutinho (kotíňu)
 Deodoro (diodóru)
 Diógenes (díjóženys)
 Domingos Ferreira (dumíngus feréjra)
 Dos Reis/ovy (duzrejs)
 Dorotéia (dorotéja)
 Eça de Queiroz (ésa d kejrós)
 Emilio de Menezes (emíljju di menézis)
 Enoch Lira (enók líra)
 Estância (estánsja)
 Ezequiel Prado (ezekjél prádu)
 Falcão (falkáu)
 Feira-de-Sant'Ana (féjra di santána)
 Felícia (felísja)
 Felismino (felízminu)
 Florêncio (florénsju)
 Fulgêncio (fulžénsju)
 Graça Aranha (grása aráňa)
 Guaraci (guarasi)
 Guedes (gédys)
 Guilhermina (giljermína)
 Helvécio Marques (elvéjsju márkis)
 Horácio Macedo (orásju masédu)
 Chico Martins (šíku martíns)
 Chiquinha (šikíňa)
 Ilhéus (iljéus)

Iracema (iraséma)	Nhôzinho (ňozíňu)
jagunço (žagúnsu)	Oliveira (olivénsa)
Jequié (žikijé)	Palmeira (palméjra)
Jerônimo d'Ávila (žerónimu dávila)	Pedro Brandão (pédru brandáu)
Jerusa (žerúza)	Pedro Ferreira (pédru feréjra)
Jesuino (žezujínu)	Pedro Paco (pédru páku)
João Fulgencio (žuáu fulžénsju)	Pelópidas de Assunção d'Ávila (pelópidas di asunsáu dávila)
João Peixoto (žuáju pejšótu)	Pernambuco (pernambúku)
Joaquim (žuakýň)	Pirangi (piranži)
Jorge de Figueiredo Correia (žórži di figejrédu kuréja)	Plínio Araçá (plíniju arasá)
José Antunes (žuzé antúnys)	Prado (prádu)
Josué (žuzué)	Quinquina (kinkína)
Juca Viana (žúka vijána)	Raimundo Correia (rajmúndu kuréja)
Jucundinha (žukundíňa)	Recife (resífi)
Lloyd Brasileiro (lójd braziléjru)	Recôncavo (rekónkavu)
Lourival (loriváu)	Ribeirinho (ríbejriňu)
Luís Antônio d'Ávila (lujiz antónju dávila)	Rio de Janeiro (ríju di žanéjru)
Maceió (masejó)	Rio do Braço (ríju du brásu)
Macuco (makúku)	Rômulo Vieira (rómulu vijéjra)
Machadová (mašadáová)	Rui Barbosa (ruj barbóza)
Malhado (maljádu)	Saad de Castro (sád di kástru)
Maria de São Jorge (maríja di sáu žórži)	São Paulo (sáu páulu)
Maurício Caires (mauríjsu kajris)	Segismundo (sížismúndu)
Melk Tavares (melk taváris)	Sequeira de Espinho (sikéjra di ispíňu)
Mendonça (mendónsa)	Sequeiro Grande (sikéjru grándi)
Miguel Batista de Oliveira (migéju batista dolivéjra)	Sergipe (seržípi)
mil-reis (milréjs)	Tabocas (tabókas)
Miquelina (mikelína)	Teodoro de Castro (tíodoru di kástru)
Misael (mizaéu)	Tonico (tuníku)
Moacir Estréla (muasír istréla)	Tuísca (tuíska)
Mundinho (mundíňu)	Unhão (uňáu)
Mundo Novo (múndu nóvu)	Vicento (viséntu)
Mutuns (mutúnys)	Vitor Melo (vítor mélu)
Nacib (nasíbi)	Zeco Lima (zéku líma)
Nhê-Galo (ňogálu)	Zé de Carmo (zé di kármu)

ČÁST PRVNÍ aneb BRAZILEC

Z ARÁBIE

KAPITOLA PRVNÍ: Tklivost OFENÍSIE

Ofenísiin rondel	15
O slunci a dešti — a malém zázraku	17
O tom, jak se na ilhéuských ulicích mísí minulost s přítomností	22
O honoraci u stánku s rybami	28
O tom, jak v Doktorových žilách div nekolovala cí- sařská krev	34
O tom, jak se Nacib probudil bez kuchařky	41
Chvalozpěv na zákon a spravedlnost aneb o narození a národnosti	47
Objevuje se Mundinho Falcão, důležitá osoba, pro- hlížející si Ilhéus dalekohledem	52
O příjezdu lodi	57
O sestřích Dos Reisových a jejich jesličkách	64
O zoufalém hledání	71
Majetník pozemků, sedící na výsluní	77
O politickém spiknutí	84
O umění pomlouvat druhé	92
Gabriela na cestě	100

KAPITOLA DRUHÁ: Osamělost GLÓRIE

Glóriin nářek	109
O pokušení v okně	113
O krutém zákoně	118
O černých punčochách	121
O zákonu pro holky	132
O sympatickém darebovi	135
O smutné hodině soumraku	143
Jak Nacib našel kuchařku, aneb o klikatých cestách lásky	145
O člunu v pralesi	150
Spící Gabriela	154
O pohřbech a hostinách s vložkou, v níž se vypravuje příkladná historka	163

Varovná epizoda	172
Epizoda končí, přistupuje se k hostině	175
Gabrielina noc	180

ČÁST DRUHÁ aneb MULATKA GABRIELA

KAPITOLA TŘETÍ: Tajemství MALVINY

Ukolébavka Malvině	189
Gabriela s květem	191
O očekávaném nežádoucím hostu	196
Jak nastal zmatek v Nacibových citech	204
O různých rozhovorech a událostech s jedním autodafé	210
O plameni a vodě na novinách i v srdcích	220
Jak si vzali Gabrielu na mušku	223
U světla lucerny	228
O plesu s anglickou epizodou	231
O starých metodách	240
O žluvě	245
Gabriela a uvězněný pták	250
O židlich s vysokým opěradlem	254
Đábel řádí na ulicích	262
O panně na skalách	268
O věčné lásce aneb o tom, jak Josué vzal hradby ztečí	276
Gabrielina píseň	281
O květinách, které ve váze vadnou	284
O nevěstě a bagrech	292

KAPITOLA ČTVRTÁ: GABRIELIN měsíční svit

Gabrielin milostný popěvek	299
O nadaném bardovi, který se potýká s mrzkými finančními těžkostmi	301
O nedopatřeních paní Saadové	309
O kandidátech a potápěčích	321
O velké honičce	335
O tom, jak se paní Saadová zapletla do politiky a porušila tradiční už neutralitu svého manžela, dále o tom, jaké odvážné a nebezpečné kroky podnikla tato dáma z horních vrstev v noci bohaté na události	345

O manželských radostech a strastech	356
Gabrieliny nářky	361
Jak se slavil konec roku	365
Pastýřka Gabriela neboli o paní Saadové na silvestrovském plesu	373
Od urozené Ofenisie po prostou Gabrielu a různých událostech a podvůdcích	381
Jak Arab Nacib porušil starobylý zákon a ve vši počestnosti vystoupil ze záslužného bratrstva sv. Paroháče, aneb jak se paní Saadová stala opět Gabrielou	387
Gabrielina láska	394
O překvapujícím životě	398
O kobře	403
O umíráčku	407
(Oficiální) konec samoty	413
O tom, co se ztratilo i získalo s šéfkuchařem	421
O druhu ve zbrani	428
O zasloužilém měšťanovi	432
Gabriela ve svém živlu	437
O švédské lodi se Sirénou	444
Dovětek	448

DOSLOV 449

PŘIBLIŽNÁ VÝSLOVNOST NĚKTERÝCH BRAZILSKÝCH JMEN A SLOV 453

SVĚTOVÁ KNIHOVNA

JORGE AMADO

MULATKA GABRIELA

(Kronika provinčního městečka)

Z portugalského originálu Gabriela, Cravo e Canela (Crônica de uma cidade do interior), vydaného nakladatelstvím Martins, São Paulo, 1961 (22. vydání), přeložil a doslov napsal Zdeněk Hampl, verše přebásnil Kamil Bednář. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Milan Hegar. Na obálce je použito barevné reprodukce obrazu Rufina Tamaya „Zpěvák“ a na vazbě kresby téhož autora. Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p. jako svou 2240. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1967. Odpovědná redaktorka Květa Trdlicová. Vytiskl Knihkisk Praha 1, n. p., Karmelitská 6. 26,38 autorských archů, 26,88 vydavatelských archů. D 07*60497
Vydání druhé. Náklad 20.000 výtisků.

01—025—67

13/34—Váz. 22,50 Kčs/E